Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1962

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

17046

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1962

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1. ΠΡΟΣΦΑΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ ΜΑΣ

Ἄφησες κάθε χώρα μακρυνὴ καὶ κάθε γῆ,
πού τῆς ζωῆς ὁ πόλεμος σ' ἐκράτει
καὶ πάνω στῶν ὠκεανῶν τὰ πλάτη
ἔτρεξες στῆς Πατρίδας τὴν κραυγή.

Ἤρθες ἀπὸ τὴ Ρούμελη καὶ τὸ Μωριᾶ,
μέσ' ἀπὸ τὰ λαγκάδια σου τ' ἀγαπημένα,
ἦρθες ἀπὸ τὰ νησιὰ τὰ μυροβολημένα
πού λούζονται στὸ κῦμα τοῦ βοριᾶ.

Ἤρθες καὶ μὲ τὸ χέρι σου τὸ στιβαρό,
πού ἀκούραστο τὴ γῆ ὀργώνει,
πού στὴν παλάμη του στενάζει τὸ τιμόνι,
φουχτώνεις τ' ὅπλο τὸ ἱερό.

Σὰν τὴν ἀνεμοζάλη, σὰν τὴν ἀστραπή,
γκρεμίζεις τῆς σκλαβιᾶς τὸ καταχθόνιο κτίριο
καὶ θεμελιώνεις μ' ἆσμα νικητήριο
τῆς λευτεριᾶς τὸν πύργο τὸ φωτολαμπῆ.

Ὤ, πόσα χέρια ἁπλώνονται σὲ σένα,
καὶ πόσα μάτια σοῦ γελοῦνε δακρυσμένα !
Πόσες καρδιὲς μ' εὐγνωμοσύνη σ' εὐλογοῦνε
καὶ πόσα χείλη σ' ἀνυμνοῦνε !

« Ποιήματα » Ἀριστομένης Προβελέγγιος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΔΙΑΓΓΕΛΜΑ

Τὸ νέον ἔτος 1941 ἀνατέλλει ὑπὸ συνθήκας ὅλως ἐξαιρετικὰς διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος. Χωρὶς νὰ προκαλέσωμεν, μᾶς ἐπεβλήθη ὁ πόλεμος, ὁ ὁποῖος, χάρις εἰς τὴν ἑνότητα τοῦ Λαοῦ, τὸ ὑψηλὸν φρόνημα καὶ τὴν γενναιότητα τῶν μαχομένων τέκνων τῆς Πατρίδος, ἀπέβη νικηφόρος. Χάρις εἰς ὅλα αὐτά, ἡ Ἑλλὰς ἑώρτασεν ἐλευθέρα καὶ πλήρης δόξης τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς Γεννήσεως τοῦ Θεανθρώπου καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ νέον ἔτος πλήρης πίστεως καὶ ἐλπίδων. Διότι πιστεύομεν ὅτι ὁ ἀγών μας εἶναι δίκαιος καὶ ἱερός. Πιστεύομεν εἰς τὸ παρὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον τοῦ Ἔθνους μας, εἰς τὸν ἱστορικὸν πολιτιστικὸν προορισμόν του καὶ εἰς τὰ μεγάλα πεπρωμένα του. Καὶ ἔχομεν ἥρεμον τὴν συνείδησιν ὅτι οὐδὲν τὸ ἄδικον κατ' οὐδενὸς ἐπράξαμεν, ἀλλὰ ἀγωνιζόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐγενεστέρων καὶ ὑψηλοτέρων ἠθικῶν ἀξιῶν.

Μὲ τοιαύτην πίστιν καὶ τοιοῦτον χαλύβδινον ἠθικὸν ὁ Λαὸς ἀντιμετώπισεν ὅλην τὴν σκληρότητα τοῦ ἀγῶνος, ὅλας τὰς δοκιμασίας τῶν ἀπανθρώπων ἐναερίων ἐπιδρομῶν τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ μὲ ἐνδάκρεις τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τὰ ἀθῷα καὶ ἀνυπεράσπιστα θύματα ὑψώνει ὑπερηφάνως τὸ μέτωπον. Διότι εἰς τὰς ἀνάνδρους μεθόδους ἀντιτάσσει τὰ στήθη τῶν τέκνων του εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ὅπου καὶ μόνον στέφονται οἱ ἔντιμοι πολεμισταὶ καὶ οἱ γενναῖοι ἄνδρες.

Ὁ ἀγών μας θὰ εἶναι σκληρός, ἀλλὰ τὰ ἀποθέματα ἠθικοῦ ἀνεξάντλητα. Διότι λαὸς ἀποφασισμένος δι' ὅλα, ἐνθυμούμενος τὰς μεγάλας παραδόσεις του καὶ ἔχων τόσον βαθέως ἐρριζωμένον τὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας δὲν κάμπτεται ποτέ. Στρατός, λαός, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, γέροντες καὶ παιδία, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ὅλοι, ὡς εἷς καὶ μόνον ἄνθρωπος, ἕνα σκοπὸν βλέπομεν, ὑπὸ ἑνὸς κατεχόμεθα συναισθήματος καὶ ἀπὸ ἓν λαμπρότατον ὁδηγούμεθα ἄστρον: Τὴν Πατρίδα.

Ὅλοι μαζὶ στερρῶς ἡνωμένοι καὶ ἀλληλέγγυοι, ἀγωνιζόμεθα καὶ θὰ νικήσωμεν. Θεία πρόνοια μᾶς παραστέκει καὶ μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῆς ὡς ὑπέρτατον ὅπλον, εἰσερχόμεθα εἰς τὸ νέον ἔτος.

Μὲ τὴν συγκίνησιν ἡ ὁποία συνέχει τὴν ψυχήν μου δι' ὅσα μεγάλα καὶ ὑπέροχα συντελοῦνται, εὔχομαι πρὸς τὸν ἀγαπημένον μου λαὸν τὰς ἡμέρας τοῦ νέου τούτου ἔτους πλήρεις εὐτυχίας καὶ δόξης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΤΗ ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΔΕΒΟΛΗ

Ὁ Σπῦρος ἤθελε νὰ μποροῦσε νὰ ἐμίκραινε, ἐκεῖ ποὺ ἦταν ἔτσι ἄσχημα κρυμμένος, πίσω ἀπὸ ἀραιὲς τοῦφες ἰτιᾶς. Ἀπέναντί του ἔστεκε ἰταλικὸ ἀπόσπασμα κι ἐφρουροῦσε μιὰ γέφυρα· γῦρό του ἁπλωνόταν ἡ κοιλάδα τῆς Βίγλιστας καὶ τοῦ ἐφαινόταν ὅτι σ' ὅλον αὐτὸ τὸν ξεσκέπαστο κάμπο ἦταν ὁ μόνος Ἕλληνας, μέσα σὲ πολυάριθμο πλῆθος Ἰταλῶν, ποὺ ὑποχωροῦσαν. Ἀποροῦσε κι ὁ ἴδιος, πῶς εἶχε κατορθώσει νὰ πλησιάσῃ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Δεβόλη, χωρὶς νὰ τὸν ἀντιληφθῇ κανείς. Ἀλλά, τώρα, ποὺ ἔπρεπε νὰ πέσῃ στὸ νερὸ ἀπαρατήρητος, ἤθελε νὰ μποροῦσε νὰ ἐγινόταν ἄφαντος, ἕνα τόσο δὰ μικρὸ χαλικάκι. Τὸ ποτάμι ἐκυλοῦσε τὰ βρώμικα νερά του, χωρὶς θόρυβο κι αὐτὴ ἡ ἡσυχία ἐμπόδιζε τὸ Σπῦρο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀποστολή του. Δὲν εἶχαν προφθάσει νὰ χορτάσουν οἱ φαντάροι τὴν κατάληψι τῆς Μόροβας, καὶ ἦρθε διαταγή, ἂν ὑπάρχῃ ἀνάμεσά τους κανένας δύτης τὸ ἐπάγγελμα ἢ τοὐλάχιστον καλὸς κολυμβητής, νὰ παρουσιασθῇ στὸ συνταγματάρχη. Ὁ Σπῦρος ἐπῆγε στὴ Διοίκησι καὶ εἶπε πὼς ξέρει κολύμπι.

Ὁ ἀσπρομάλλης συνταγματάρχης, ὅταν ἔβαλε τὰ γυαλιά του τὸν ἀνεγνώρισε :

—Ἐσὺ εἶσαι, λοχία ; Ξέρεις καλό, μὰ καλὸ κολύμπι ;

— Εἶμαι ἀθλητὴς τῶν 400 μέτρων.

— Τί λές ; Τότε θὰ σὲ στείλω σὲ μιὰ σπουδαία ἀποστολή. Στὸ Δεβόλη ὑπάρχει γέφυρα, ποὺ μᾶς εἶναι ἀπαραίτητη, γιὰ νὰ περάσωμε τὸ πυροβολικό μας. Ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶναι ὑπονομευμένη ἀπὸ τοὺς Ἰταλούς. Ἑτοιμάζονται νὰ τὴν τινάξουν στὸν ἀέρα, γιὰ νὰ μᾶς σταματήσουν. Πρέπει λοιπὸν νὰ πάῃ κάποιος κολυμπῶντας κάτω ἀπὸ τὴ γέφυρα καὶ νὰ κόψῃ τὸ φυτίλι τῆς πυροδοτήσεως. Ἀναλαμβάνεις νὰ τὸ κάνῃς ἐσύ ;

— Μάλιστα, κύριε Διοικητά.

— Μπράβο! Θὰ σοῦ δώσω ἀμέσως ζῷο νὰ σὲ κατεβάσῃ κάτω.

Ὁ συνταγματάρχης σηκώθηκε ὀρθὸς καὶ τοῦ εὐχήθηκε :

— Καλὴ ἐπιτυχία!

Καθισμένος τώρα ὁ Σπῦρος πίσω ἀπὸ τὶς ἰτιές, ἐλογάριαζε μὲ τί τρόπο θὰ ἔπεφτε στὸν ποταμό. Ἔβγαζε ἀργὰ - ἀργὰ τὶς ἀρβύλες του χωρὶς νὰ ξεκολλᾷ τὸ μάτι ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸ ἀπόσπασμα, ποὺ ἐφρουροῦσε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴ γέφυρα καὶ ποὺ ἐφαινόταν νὰ περιμένῃ νὰ περάσουν τὰ τελευταῖα τμήματα, γιὰ νὰ τὴν τινάξῃ στὸν ἀέρα. Μακρυὰ ἀκούονταν πολυβόλα, ὕστερα ἐσώπαιναν καὶ πάλι σὲ λίγο ξανάρχιζαν.

Ἅμα ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ ροῦχά του ὁ Σπῦρος, ξαπλώθηκε στὴ μουσκεμμένη γῆ δίπλα στὸ νερὸ κι ἐπερίμενε εὐκαιρία νὰ κοιτάξουν ἀλλοῦ οἱ σκοποί, γιὰ νὰ γλυστρήσῃ στὸ Δεβόλη. Ἔκρινε πὼς ἀπὸ 'κεῖ ποὺ εὑρισκόταν, ἡ βουτιὰ θὰ ἦταν πολὺ μακριὰ γιὰ τὴν ἀναπνοή του κι ἔκοψε μὲ τὸ ψαλίδι ποὺ ἐβαστοῦσε ἕνα καλάμι καὶ τὸ ἐκράτησε στὸ στόμα σὰν πίπα.

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἐβούϊσαν ἀεροπλάνα καὶ καθὼς οἱ Ἰταλοὶ ἐσήκωσαν τὰ κεφάλια νὰ τὰ ἰδοῦν, ὁ λοχίας ἐπῆρε βαθειὰ ἀναπνοή, ἐμπῆκε στὸ ποτάμι ὅσο πιὸ ἀθόρυβα μπόρεσε κι ἄρχισε τὸ μακροβούτι του πρὸς τὴ γέφυρα. Δὲν ἔβλεπε τίποτα, γιατὶ τὸ νερὸ ἐκατέβαζε πολὺ χῶμα κι ἔτσι ἀναγκάστηκε νὰ ψάχνῃ μπροστά του μὲ τὰ χέρια καὶ νὰ προχωρῇ σιγά. Ψαχουλεύοντας, ἄλλοτε ἄγγιζε κάτι πράγματα μαλακὰ ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἦσαν πτώματα, ἄλλοτε κούτσουρα καὶ ρίζες δένδρων. Τέλος, ὅταν ἐκόντευε πιὰ ν' ἀδειάσῃ τὸ στῆθος του ἀπὸ ἀέρα, εὑρῆκε τὴ βάσι τῆς γέφυρας κι ἐσταμάτησε. Ἔβγαλε ἔξω ἀπ' τὸ νερὸ τὸ καλάμι του κι ἐπῆρε βιαστικὰ ἀναπνοή, ἐνῷ κατάπινε κάμποσα βρωμόνερα. Ὕστερα, ψάχνοντας τὴ βάσι, ἐδοκίμασε νὰ περπατήσῃ στὸ βυθό, μὰ ἡ λάσπη ἦταν πλαδαρὴ κι ἐβούλιαζε. Κολυμπῶντας πάλι, μιὰ πρὸς τὰ ἐδῶ, μιὰ πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἐγύρευε νὰ βρῇ τὸ φυτίλι τῆς πυροδοτήσεως. Ὅταν ἐσωνόταν ἡ ἀναπνοή του, τὴν ἀνανέωνε μὲ τὸ καλάμι. Κάποτε τὸ χέρι του ἄγγιξε τέλος σύρμα καὶ σὰν ἀστραπὴ ἄρπαξε τὸ ψαλίδι καὶ τὸ ἔκοψε.

Ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ, ποὺ τὸν ὡδήγησε πρὸς τὴ γέφυρα, τοῦ εἶχε πεῖ ὅτι, γιὰ ἀσφάλεια σὲ τέτοιες περιστάσεις, συνηθίζουν νὰ βάζουν διπλοῦς ἀγωγοὺς ἀπὸ σύρμα, ὥστε, ἂν πάθῃ κάτι ὁ ἕνας ἀγωγός, νὰ λειτουργήσῃ ὁ ἄλλος. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ψάξῃ μὲ προσοχὴ ὅσο νὰ βρῇ καὶ δεύτερο σύρμα.

Τὸ κολύμπι δὲν ἦταν εὔκολο, γιατὶ τὸ ρεῦμα τοῦ Δεβόλη τὸν παράσερνε κι εἶχε νὰ παλεύῃ ἐναντίον του. Ἂν ἐδυσκολεύθηκε τόσο νὰ βρῇ τὸ πρῶτο φυτίλι, τὸ δεύτερο ἦταν ἀνεύρετο. Ἐπήγαινε ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρά, ἐπήγαινε ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐβουτοῦσε βαθειά, ἀνέβαινε στὴν ἐπιφάνεια, πουθενὰ δὲν συναντοῦσαν τὰ δάκτυλά του σύρμα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μιὰ στιγμή, ποὺ ἐκολυμβοῦσε στὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ, τὸν ἐκτύπησε στὰ νεφρὰ κορμὸς δένδρου, ποὺ ἐκατέβαζε τὸ ποτάμι, κι ἦταν τόσο δυνατὸς ὁ βρόντος, ὥστε τὸν ἐτίναξε ψηλά. Μὰ κανένας δὲν ἔτυχε νὰ τὸν ἰδῇ, κι ὁ Σπῦρος ἐβούτηξε βαθύτερα κι ἐπῆγε δίπλα στὴ βάσι τῆς γέφυρας, ὅπου ἐστάθηκε νὰ ξαποστάσῃ. Ἐπειδὴ ἡ ἀναπνοή του εἶχε λιγοστέψει κι ἡ καρδιά του ἐκτυποῦσε δυνατά, ἀναγκάσθηκε νὰ βγάλῃ μὲ προσοχὴ τὸ κεφάλι του ἔξω ἀπ' τὸ νερὸ γιὰ νὰ συνέλθῃ. Καθὼς εὑρισκόταν κάτω ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ πάτωμα τοῦ γεφυριοῦ, δὲν εἶχε φόβο νὰ τὸν ἰδοῦν κι ἐστάθηκε 'κεῖ λίγα λεπτὰ χορταίνοντας τὸν ἐλεύθερον ἀέρα.

Ὕστερα πάλι ἄκουσε φωνὲς καὶ θόρυβο αὐτοκινήτων στὴν ἀπέναντι ὄχθη καὶ βήματα ἀνθρώπων, ποὺ ἐπερνοῦσαν γρήγορα ἀπὸ πάνω του. Ἐσυλλογίσθηκε πὼς ἴσως νὰ εἶχε φθάσει ἡ ὀπισθοφυλακή, ποὺ ἐπερίμενε τ' ἀπόσπασμα, κι ὅτι, μόλις διάβαιναν αὐτοί, θὰ ἐτίναζαν τὴ γέφυρα. Ξαναβούτηξε λοιπὸν κι ἄρχισε νὰ γυρεύῃ τὸ φυτίλι μὲ μανία ἀπελπισμένου. Τοῦ ἐπερνοῦσε ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ ἰδέα, πὼς δὲν θὰ ὑπῆρχε δεύτερος ἀγωγὸς κι ὅμως δὲν ἐννοοῦσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν προσπάθειά του. Τὸ ἄνοιγμα, ποὺ ἄφηνε ἡ γέφυρα ἀνάμεσα στὶς βάσεις της, τὸ ἔψαξε τέσσερες φορὲς κολυμβῶντας μὲ τὸ ἕνα χέρι, ἐνῷ μὲ τ' ἄλλο ἐπασπάτευε τὸ βοῦρκο.

Μιὰ στιγμὴ αἰσθάνθηκε δυνατὸ ρῖγος νὰ περιβρέχῃ τὴ ράχι του, μὰ καὶ πάλι δὲν ἐσταμάτησε τὸ ψάξιμο. Ἐπέμεινε, ἕως ὅτου τὸ μικρό του δάκτυλο ἐγαντζώθηκε τυχαῖα σὲ σύρμα. Τ' ἅρπαξε κι ἑτοιμαζόταν νὰ τὸ ψαλιδίσῃ, μὰ κατάλαβε πὼς ἦταν τὸ ἴδιο ποὺ εἶχε κόψει πρίν. Ἐκολύμβησε ἀκόμη λίγο κι ὅταν ἔνοιωσε πιὰ τὴ δύναμί του νὰ ἐξαντλῆται, ἀποφάσισε νὰ ἑτοιμάσῃ τὴν ἀναπνοὴ τῆς ἐπιστροφῆς κι ἔβγαλε ἀπότομα τὸ κεφάλι ἔξω ἀπ' τὸ νερό, γιατὶ ἡ κούρασι δὲν τὸν ἄφηνε τώρα νὰ πάρῃ προφυλάξεις. Αἰσθανόταν ἐξασθενημένος καὶ ξεκίνησε γιὰ τὸ γυρισμό. Δὲν μπόρεσε νὰ κάμῃ διὰ μιᾶς τὴ διαδρομὴ ὡς τὸ μέρος, ποὺ εἶχε ἀφήσει τὰ ροῦχά του. Δυὸ φορὲς ἐνόμισε πὼς ἦταν φθασμένος καὶ δυὸ φορὲς ἐγελάσθηκε, γιατὶ ὁ πλημμυρισμένος Δεβόλης, ρέοντας ἀντίθετά του τὸν ἐμπόδιζε.

* * *

Ἐπὶ τέλους, μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα, ἐβγῆκε στὴν ὄχθη, ἐκεῖ στὶς ἴδιες ἰτιές, ποὺ ἐκρυβόταν πρὶν καί, μόλις ξαπλώθηκε, ἄρχισαν ρίγη νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

περιτρέχουν τὸ σῶμά του. Τὰ δόντια του ἐκτυποῦσαν. Τὰ μάτια του ἔτσουζαν γεμᾶτα βρῶμες, στὴ γλῶσσά του εἶχε τὴ γεῦσι τῆς χωματίλας καὶ ἡ σιχασιὰ τόσης λάσπης, ποὺ κατάπιε, τοῦ ἔφερνε ἐμετό.

Ἔτσι ὅπως ἦταν μουσκεμμένος ἐφόρεσε γρήγορα παντελόνι, ἀμπέχωνο, μανδύα κι ἐτράβηξε πρὸς ἕνα ἐρημοκλήσι, γιὰ νὰ συναντήση τὸν ὑπολοχαγὸ τοῦ μηχανικοῦ ποὺ τὸν ἐπερίμενε 'κεῖ. Μιλῶντας ἄσχημα, ἐξ αἰτίας τοῦ σαγονιοῦ του ποὺ ἔτρεμε, διηγήθηκε ὁ Σπῦρος μὲ πόσα βάσανα εὑρῆκε ἕνα μόνον φυτίλι.

Ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ εἶπε :

—Ἔμεινες μιὰ ὥρα στὸ ποτάμι. Ὅταν ἄκουσα τ' ἀεροπλάνα, εἶπα πὼς θὰ ἐπωφεληθῆς, γιὰ νὰ βουτήξης καὶ πραγματικὰ σὲ εἶδα νὰ γλυστρᾶς στὸ νερό. Ἅμα ὅμως ἄργησες νὰ φανῆς, ἀνησύχησα μήπως ἐπνίγηκες.

Ὁ Σπῦρος ἐζήτησε κονιάκ, μὰ δὲν εἶχαν νὰ τοῦ δώσουν· ἐζήτησε νερὸ καὶ πρὶν πιῇ ἔκανε γαργάρα κι ἔφτυσε, γιὰ νὰ φύγῃ ὁ βοῦρκος ἀπὸ τὸ στόμα του.

— Λέτε, κύριε ὑπολοχαγέ, νὰ ὑπάρχῃ καὶ δεύτερο σύρμα ; ἐρώτησε.

Ὁ ἀξιωματικὸς κουνῶντας τὸ κεφάλι :

— Δὲν πιστεύω.... τοῦ ἀπάντησε.

Ἐκοίταξαν ὕστερα πρὸς τὴ γέφυρα κι ἐκατασκόπευαν τὸ ἰταλικὸ ἀπόσπασμα. Ὁ Σπῦρος ἀνησυχοῦσε:

— Ἅμα νοιώσουν ὅτι ἐκόψαμε τὸ φυτίλι, προφθαίνουν νὰ βάλουν νέο;

— Ἴσως, ἀλλὰ τότε θὰ τοὺς ἰδοῦμε νὰ μπαίνουν στὸ νερό !

Ὁ Σπῦρος ἐθεωροῦσε τὴ σωτηρία αὐτῆς τῆς γέφυρας ζήτημα προσωπικό. Ἐφοβόταν ὅτι ὁ κόπος του θὰ ἐχανόταν ἀδίκως κι ἐπρότεινε νὰ πᾶν κοντύτερα, γιὰ νὰ ἐπιτηροῦν τοὺς Ἰταλούς. Ἡ καρδιὰ του εἶχε πετρώσει ἀπὸ τὴν ἀνησυχία καὶ μόνον, ἂν τὸ γεφύρι ἔμενε ἄβλαβο, θὰ ἐπήγαινε στὴ θέσι της. Τώρα ἐμετανοοῦσε ὅτι δὲν εἶχε ἐπιμείνει ψάχνοντας καὶ ἂς ἐπνιγόταν.

— Μὴ κάνῃς ἔτσι, λοχία, τοῦ εἶπε ὁ λοχαγός.

Ἀλλὰ σὲ λίγο ἀκούσθηκαν φωνὲς καὶ καμμιὰ ἑκατοστὴ εὔζωνοι ἐφάνηκαν νὰ τρέχουν ζωηρὰ τὸν κάμπο, σὰν πουλάρια τὴν ἄνοιξι, κι ἐπῆραν τὴ γέφυρα. Οἱ φρουροὶ της τὸ ἔσκασαν πρὸς τὴν Κορυτσά, χωρὶς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νὰ ρίξουν τουφεκιά.

Ὁ Σπῦρος ἐπετάχθηκε πάνω ἀπὸ τὴ χαρὰ του κι ὁ ὑπολοχαγὸς τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν ἐφίλησε.

« Πίνδος » Χρῆστος Π. Ζαλοκώστας

ΟΙ ΗΡΩΕΣ ΤΩΝ ΟΧΥΡΩΝ

Ἄρχοντας, ποὺ ξεπερνάει ὅλους τοὺς ἄλλους, ὁ ἥλιος, ἀφοῦ ἀνέβηκε στὴν κορυφὴ τ' οὐρανοῦ, στάθηκε μιὰ στιγμὴ ἐκεῖ. Τέτοια ὥρα, μεσημέρι, ἐγκατέλειψαν οἱ φαντάροι τὰ ὀχυρά. Οἱ Γερμανοὶ τοὺς ἄφησαν νὰ φύγουν μὲ τὸν ὁπλισμό τους, μόνοι, ὡς τὶς Σέρρες, ὅπου θὰ περίμεναν διαταγές.

Ἡ συνοδεία τους κατηφόριζε τὶς χωματοπλαγιὲς τοῦ Ροῦπελ ἀμίλητη, βαδίζοντας ἀργά. Ὅποιος τοὺς ἔβλεπε δὲ θὰ φανταζόταν ποτὲ ὅτι αὐτὸ τὸ ἀσκέρι εἶχε νικήσει ἕναν ἀγῶνα τόσον ἄνισο σὲ σιδερικά. Ἡ κατάντια τους φανερωνόταν ἀπὸ τὸ ρουχισμὸ τους, ἀπὸ τὰ λερὰ πρόσωπα. Ἡ ἰδέα πὼς εἶναι ταπεινωμένοι, δὲ βγαίνει ἀπὸ τὸ μυαλὸ τους. Ἔκαναν πιστὰ τὸ καθῆκον τους, μὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Ἡ τύχη τοὺς εἶχε ἀδικήσει μὲ τὸ νὰ τοὺς πάρῃ μεσ' ἀπὸ τὰ χέρια τὴ Νίκη.

Ὅλο τὸ χειμῶνα ὀνειρεύονταν τὴν λαμπράδα τοῦ πολέμου, κι ὅταν τὸν γνώρισαν στὸ ἄναμμα τῆς μάχης, τὸν ἀγάπησαν καθὼς τοὺς ἐρέθιζε καὶ τοὺς συνέπαιρνε. Ὅσο τοὺς ζεματοῦσε ἡ φωτιά, τόσο τὴν ὀρέγονταν καὶ νὰ φύγουν δὲν ἤθελαν ἀπὸ κοντά της — σὰν πεταλοῦδες. Γι' αὐτὸ τώρα περπατοῦν πρὸς τὰ ἐμπρὸς κι ὅλο πίσω στρέφουν τὰ βλέμματά τους καὶ κοντοστέκονται νὰ ξαναδοῦν τὰ ὀχυρά. Ἀναλογίζονται τοὺς σκοτωμένους συντρόφους, ποὺ μόλις πρόφτασαν νὰ τοὺς θάψουν βιαστικά, καὶ ποὺ θὰ ἔμεναν ἄκλαυτοι.

Ἅμα μιὰ γερμανικὴ διμοιρία, ἀπὸ εὐγένεια, τοὺς προσπερνάει μὲ βῆμα παράτας, αὐτοὶ μόλις τὴν ἀντιχαιρετᾶνε, γιατὶ ἀκοῦν ἀπὸ μακριὰ σάλπιγγες νὰ ἠχοῦνε χαρούμενα κι ἀντικρύζουν ἐκείνη τὴ στιγμὴ νὰ κατεβαίνῃ ἡ ἑλληνικὴ σημαία καὶ νὰ ὀρθώνεται ἡ σ β ά σ τ ι κ α.

Αὐτὸ τὸ θέαμα κάνει τὴν πονεμένη τους καρδιὰ νὰ μὴ χωράῃ ἄλλον καημό.

Βαρυόθυμοι, ὡς εἶναι, σκέπτονται καὶ τὰ χωριά τους, ποὺ σύντομα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θὰ δουλωθοῦν. Πίσω ἀπὸ τὸν χιτλερικὸ δράκο μαντεύουν νὰ παραφυλᾶνε λυσσασμένες ὕαινες, οἱ Βούλγαροι, βιαστὲς καὶ τύραννοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅταν τὸν βροῦνε ἄοπλο.

Καθὼς πορεύονται πρὸς τὶς Σέρρες βλέπουν σ' ἕνα λοφάκι μαζεμένους φαντάρους καὶ καπνὸ ν' ἀνεμίζεται στὸν καθάριον οὐρανό. Ἐπειδὴ ἡ κοινὴ δυστυχία ἀδερφώνει τοὺς ἀνθρώπους, τραβᾷ ἡ φάλαγγα ὁλοΐσια πρὸς τὸν ὅμιλο ἐκεῖνο.

Ἐκεῖ γῦρο στὴ φωτιὰ εἶναι συγκεντρωμένο ἕνα τμῆμα τοῦ 26ου συντάγματος, αὐτοῦ, ποὺ κατὰ τὴ μάχη ὑπερασπιζόταν τὸ Λύσσε, ὡς πεζικὸ ἐπιφανείας κι εἶχε μαδήσει μιὰ μεραρχία ἀλπίνων, ποὺ ἀγωνιζόταν νὰ τὸ ξεκολλήση ἀπὸ τὶς θέσεις του. Νὰ ὁ Διοικητὴς τοῦ 26 ου περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς βαθμοφόρους. Νὰ ὁ ἀρχιμανδρίτης, ποὺ βάζει τὰ ἱερὰ ἄμφια.

— Θὰ λειτουργηθοῦμε, εἰκάζει κάποιος κι' ἡ ἰδέα πὼς θὰ κοινωνήσουν μὲ τὰ Θεῖα τοὺς παρηγορεῖ. Βγάζουν τὰ πηλήκιά τους, σταυροκοποῦνται κι ἀκοῦν μὲ κατάνυξι τὶς εὐχές, ποὺ ἀρχίζει νὰ ψέλνη ὁ παπᾶς. Ὕστερα προβάλλει στὸ κέντρον ὁ ὑπασπιστής, κρατῶντας τὴ σημαία τοῦ συντάγματος τυλιγμένη στὸ μαῦρο μουσαμᾶ της. Τὴν ξεσκεπάζει καὶ τὴν ἀφήνει ἐλεύθερη στὸ ἐλαφρὸ ἀεράκι, ποὺ δὲν καταφέρνει νὰ τὴν ξεδιπλώση κανονικά, γιατ' εἶναι ράκος, ἀτίμητο μνημεῖο δοξασμένων ἀγώνων. Αὐτὴ εἶναι ἡ σημαία, ποὺ τὸν Αὔγουστο τοῦ 1922, ὅταν τὸ 26ο σύνταγμα κυκλώθηκε στὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλῆ-Βεραν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν ἄρπαξε ὁ γενναῖος συνταγματάρχης Καλιαγκάκης καὶ παρασύροντας τοὺς λεβέντες του σὲ παράφορη ἔξοδο, κατώρθωσε νὰ σπάση τὸν κλοιὸ καὶ νὰ σώση τὸ σύνταγμά του, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἐπιζήση, γιατί, ὅπως ἡ σημαία του, ἔτσι κι αὐτὸς εἶχε κατατρυπηθῆ ἀπὸ σφαῖρες καὶ ξεψύχησε, κρατῶντας στὰ χέρια του αὐτὸ τὸ κουρελιασμένο πανί.

— Προσοχή ! διατάζει ὁ διοικητής.

Οἱ φαντάροι τεντώνουν τὰ κορμιὰ τους, οἱ ἀξιωματικοὶ κάνουν τὸ σχῆμα. Ὁ ὑπασπιστὴς τότε κατεβάζει τὸ ἱερὸ λάβαρο στὴ φωτιά, ἐνῷ ὁ παπᾶς εὐλογεῖ αὐτὸν τὸν περήφανο πολεμικὸ ὁδηγό. Τὸ μεταξωτὸ πανὶ ἀργεῖ ν' ἀποκαῆ, γίνεται στάχτη σιγά, πολὺ σιγά. Τὸ θέαμα τῆς γαλανόλευκης, ποὺ ἐξαφανίζεται, κάνει τοὺς παρόντες νὰ ριγήσουν. Οὔτ' ἕνας ἀξιωματικὸς δὲν ἔμεινε ἀδάκρυτος. Οἱ φαντάροι, σὰν ἀντικρί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζουν τοὺς φρουράρχους των, ψημένους πολεμιστές, νὰ κλαῖνε, τοὺς θαυμάζουν ἀκόμα περισσότερο καὶ ξεσπᾶν τὰ στόματά τους σὲ λυγμοὺς κι ἀναφυλλητά. Τὸ κλάμμα τους ἔχει μεγαλοπρέπεια, γιατ' εἶναι ὁμαδικό. Μὰ τὸ διακόπτει ὁ ἀρχιμανδρίτης.

— Σηκῶστε τὸ χέρι νὰ ὁρκιστῆτε ! τοὺς λέει.

Τὸν ὑπακοῦν κι ἐκεῖνος ἀρχίζει:

—Ὁρκίζομαι....

—Ὁρκίζομαι ! λένε ὅλοι μαζί.

—Ὅτι δὲ θὰ ἡσυχάσω....

—Ὅτι δὲ θὰ ἡσυχάσω!....

—Ὅτι θὰ δώσω τὸ αἷμά μου....

—Ὅτι θὰ δώσω τὸ αἷμά μου!....

— Γιὰ νὰ ἐλευθερώσω τὴν Πατρίδα...

— Γιὰ νὰ λευθερώσω τὴν Πατρίδα !... βροντοφωνοῦν ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες.

Ὁ ὅρκος αὐτὸς φουσκώνει ἀπὸ νέα ὄνειρα τὶς στενεμμένες καρδιές τους κι ὅταν ξαναπαίρνουν τὸν δρόμο τῶν Σερρῶν, αἰσθάνονται σὰ ζωογονημένοι. Τώρα ἔχει βρῆ πάλι σκοπὸ ἡ ζωὴ τους.

« Ροῦπελ » Χρ. Ζαλοκώστας

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ

..Τὸ πλούσιο καὶ καλὰ διευθυνόμενο ἀντιαεροπορικὸ πῦρ τῶν πλοίων τῆς συνοδείας ἀποτελοῦσε τὴν καλύτερη προστασία τῆς νηοπομπῆς. Ἀπὸ τὸ καταδρομικὸ « Διδώ » ὁ Ἄγγλος « διευθυντὴς τοῦ πυρὸς » ἔδινε τὶς διαταγές του σὲ ὅλα τὰ πλοῖα. Καὶ οἱ πυροβολητὰ τῆς « Ὄλγας » ἐκτελοῦσαν τὶς διαταγὲς αὐτὲς μὲ ἀκρίβεια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀρκετὴ πρωτοβουλία, ποὺ τοὺς ἐπέτρεπε νὰ προστατεύουν τὸ καράβι των καὶ τὴν νηοπομπὴ ἀκόμα καλύτερα.

Δὲν ἦταν ἀσήμαντοι οἱ πυροβολητὰ αὐτοὶ τῆς « Ὄλγας ». Ἡ λαμπρὰ ἐξάσκησίς των καὶ ἡ χαρακτηριστικὴ ἑλληνικὴ ἱκανότης των, τοὺς ἐπέτρεπε νὰ διεκδικοῦν γιὰ τὸ ἀντιτορπιλλικὸ των τὴν τιμή, ὅτι κάνει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ένα ἀπὸ τὰ καλύτερα ἀντιαεροπορικὰ πυρὰ σὲ ὅλο τὸν συμμαχικὸ στόλο τῆς Μεσογείου. Συχνὰ στὰ συνδυασμένα γυμνάσια μαζὶ μὲ τὰ ἀγγλικὰ πλοῖα εἶχαν σημειώσει καταπληκτικὲς ἐπιτυχίες, γιὰ τὶς ὁποῖες τοὺς ἐζήλευαν λίγο οἱ Ἄγγλοι πυροβολητάι, καὶ μιὰ φορὰ μάλιστα εἶχαν καταφέρει νὰ κόψουν τὸ σύρμα τοῦ «ἀνεμουρίου»*, ποὺ ἐρρυμουλκοῦσε ἕνα ἀεροπλάνο γιὰ τὴ σκόπευσι.

Ὅλοι οἱ ναῦτες τῆς «Ὄλγας» ἔνοιωθαν τὴν ἴδια ὑπερηφάνεια μὲ τοὺς πυροβολητὰς γιὰ τὰ ἀντιαεροπορικὰ τοῦ καραβιοῦ των. Στὶς στιγμὲς αὐτῶν τῶν ἀεροπορικῶν ἐπιθέσεων, ἀδιαφοροῦσαν ἐντελῶς γιὰ τὸν κίνδυνο τῶν θραυσμάτων καὶ τῶν πολυβολισμῶν καὶ δὲν ἐκουνοῦσαν ἀπὸ τὸ κατάστρωμα, γιὰ νὰ προσέχουν μὲ ἀληθινὴ ἀγωνία τὴ βολὴ τῶν ἀντιαεροπορικῶν καὶ τὴν ἐπιτυχία των. Ἐνῷ οἱ πυροβολητὰι ἔπεφταν σχεδὸν ἀνάσκελα, γιὰ νὰ παρακολουθοῦν μὲ τὰ βαριὰ πολυβόλα «Ἔρλικον» τὰ ἐχθρικὰ ἀεροπλάνα, ποὺ πετοῦσαν ἀπὸ ἐπάνω των, οἱ ἄλλοι ναῦτες, ποὺ ἦταν ἐκεῖ κοντά, προσπαθοῦσαν, σὰν νὰ ἦταν σὲ ἀγῶνες, νὰ ἐνθαρρύνουν καὶ νὰ βοηθήσουν μὲ τὰ ἐπιφωνήματά των:

— Ἔλα, Γιῶργο, λίγο δεξιώτερα !... Ἄχ, καημένε, τοῦ ξέφυγε... Μπράβο, τὸ πέτυχες !.

Δὲν ἦταν βέβαια σύμφωνη μὲ τοὺς ναυτικοὺς κανονισμοὺς καὶ τὴν τακτικὴ τοῦ συγχρόνου μηχανικοῦ πολέμου αὐτὴ ἡ συμπεριφορά. Ἦταν ὅμως ἐκείνη, ποὺ ὑπαγόρευε τοὺς Ἕλληνες θαλασσινοὺς ἡ φυλετικὴ ἰδιοσυγκρασία των καὶ δὲν μποροῦσε νὰ καταδικασθῇ, ἀφοῦ βοηθοῦσε νὰ ἐπιτευχθοῦν τόσο σημαντικὰ ἀποτελέσματα.

...Ἕνα «Γιοῦνκερς» — γερμανικὸ βομβαρδιστικὸ — ἐπλησίαζε ἀπειλητικὸ τὴν «Ὄλγα», ὅταν τὸ «Βίκερς» — πυροβόλο — τοῦ πλοίου τὸ ἐπέτυχε σὲ τόσο καίριο σημεῖο, ὥστε σχεδὸν ἀμέσως νὰ βγάζῃ πυκνὸν καπνὸ καὶ ν' ἀρχίζῃ νὰ πέφτῃ ἀνώμαλα πρὸς τὴ θάλασσα. Ἄγριες ζητωκραυγὲς ἀπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς «Ὄλγας» ὑποδέχθηκαν τὴν ἐπιτυχία αὐτή, ἐνῷ ἀκουγόταν τὸ ἀπαίσιο σφύριγμα τοῦ ἀεροπλάνου, ποὺ γκρεμίζεται, ὁ τρομερὸς κρότος τῆς ἐκρήξεως τῶν βομβῶν, ποὺ εἶχε ἀκόμα ἐπάνω του, καὶ τὸ τσίρισμα τοῦ νεροῦ καθὼς ἀγκάλιαζε φλεγόμενο ἀεροπλάνο. Ἦταν ὅμως τόσο βαθὺς ὁ ἀνθρωπισμὸς τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν, ὥστε τὴν ἴδια σχεδὸν στιγμὴ νὰ ξεχνοῦν τὴ χαρὰ καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸ των, νὰ σκέπτωνται, ὅτι πέντε ζωντανοὶ ἄνθρωποι — τὸ πλήρωμα τοῦ ἀεροπλάνου — χάνουν τὴν στιγμὴν ἐκείνη τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζωὴ των καὶ νὰ στέκωνται σὲ προσοχή, γιὰ νὰ ἀποδώσουν τὸν τελευταῖο χαιρετισμὸ στοὺς ἐχθρούς, ποὺ πέθαιναν...

« Βασίλισσα Ὄλγα » Ἀχιλλεὺς Κύρου

ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Δεκέμβριος. Τὰ σπίτια ἔβαλαν τὰ χαλιὰ τους, εἰς τὰ παράθυρα ἐμπῆκαν βαρειὲς οἱ κουρτῖνες. Ἐδῶ κι ἐκεῖ, ὅπου ὁ προβλεπτικὸς σπιτονοικοκύρης εἶχε φροντίσει γιὰ ξύλα, ἄναψε ἡ φωτιά, ἀλλοῦ μὲ δυὸ κάρβουνα ἢ πυρῆνα ἑτοιμάστηκε τὸ μαγκάλι. Τὸ βράδυ γέρνουν ἑρμητικὰ τὰ παραθυρόφυλλα, κλείνουν τὰ τζάμια, τὰ κρεββάτια ὁπλίζονται καὶ μὲ μιὰ ἀκόμη κουβέρτα, μπαίνει τὸ πάπλωμα καί, καμμιὰ φορά, πέφτει ἐφεδρεία καὶ τὸ παλτό. Εἰς τοὺς δρόμους τὸ βῆμα εἶναι ταχύ, ὁ γιακᾶς τοῦ παλτοῦ σηκωμένος, ἡ μυτίτσα τῆς μικρῆς, ποὺ εἶναι ἀνεβασμένη στὸ τράμ, κατακόκκινη. Ὁ ἐπαίτης, ποὺ στέκεται στὴ γωνιὰ τοῦ μεγάλου δρόμου, ἔφερε τὰ χειμερινά του. Ἕναν μποξᾶ. Τώρα στὶς ὁμιλίες τοῦ πολέμου ἐμπῆκε, στερεότυπο, καὶ τὸ κρύο:

— Τὶ νέα;

— Καλά, πᾶμε ἐμπρός.

— Κρύο.

— Χιονιᾶς.

* * *

Χιονιᾶς... Κι ἐπάνω; Ἐπάνω στὰ βουνά; Ἐκεῖ ὅπου ἄρχισε τώρα νὰ πέφτῃ χιόνι καὶ σφυρίζει τρελλὸς ὁ βοριᾶς καὶ τὸ παίρνει καὶ τὸ μαζεύει καὶ τὸ σκορπᾷ γῦρό του σὰν θύελλα παγωμένη ; Ἐπάνω...

— Εἴδατε τὸν στρατιώτη ἐδῶ καὶ λίγες μέρες πῶς ἔφυγε ; Κρατοῦσε δεξιὰ του τὸ ὅπλο, ἀριστερά του τὴν ξιφολόγχη, στὴ μέση τὰ φυσέκια του καὶ τὸ παγούρι, καὶ στὴν πλάτη τὸ σπίτι του. Ἐκεῖ στὸ γυλιὸ ἄλλα φυσίγγια, ὁ πρόχειρος ἐπίδεσμος, ἕνα ζευγάρι κάλτσες, ἕνα πουκάμισο καὶ ἡ κουβέρτα, ἕνα « ἡμικλίνοσκέπασμα » τοῦ στρατοῦ. Αὐτὸ τὸ κορμὶ μ' αὐτὰ θὰ παλαίψῃ. Ἔχει τὸ ὅπλο, τὴν ξιφολόγχη, τὰ φυσέκια, γιὰ τὸν ἐχθρό. Μιὰ φανέλλα, ἕνα ἡμικλινοσκέπασμα γιὰ τὸ κρύο.

Τὸ βράδυ, ὅταν « ἔχῃ συνεχισθῇ ἡ προέλασις » καὶ εἶναι παγωμένο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ σῶμά του καὶ τὰ ροῦχά του ἔχουν βραχῆ καὶ γῦρο ἔχει κοκκινίσει ἀπὸ τὸ αἷμα τὸ χιόνι, ξέρετε ποῦ θὰ σταθῇ νὰ κλείσῃ γιὰ λίγη ὥρα τὰ μάτια του ὁ στρατιώτης ; Κάπου σὲ μιὰ πλαγιά. Κοντὰ σ' ἕνα χάλασμα, σ' ἕνα βράχο, σκάβοντας μέσα στὸν πάγο μιὰ σπηλιά, στήνοντας ἕνα ἀντίσκηνο, ποὺ ἡ θύελλα ποῦ καὶ ποῦ τὸ δέρνει, τὸ παίρνει.

Κι ὅμως αὐτὸς ὁ στρατιώτης θὰ σηκωθῇ. Αὐτὸς θὰ ξυπνήσῃ μεσάνυχτα, διὰ νὰ «συνεχισθῇ ἡ προέλασις».

Αὐτός, ἀφοῦ ἐστάθη φρουρὸς εἰς τὰ σύνορα, ἀφοῦ ἀντίκρυσε τὰ πολυβόλα, τοὺς ὅλμους, τὸ βαρὺ πυροβολικὸν μὲ τὸ στῆθός του, μὲ μιὰ λόγχη, ἀφοῦ ἐπῆρε τὴν Ἐ ρ σ έ κ α, τὴν Κ ο ρ υ τ σ ά, τὸ Π ό γ ρ α δ ε τ ς, τὸ Ἰ β ά ν, ἀφοῦ ἐσκαρφάλωσε στὶς κορυφὲς τῆς Μ ο ρ ά β α ς, θὰ προχωρήσῃ τώρα.. Μαζὶ μὲ τοὺς ἀνέμους, μαζὶ μὲ τὸ χιόνι, μὲ τὸ βοριᾶ, μὲ τὴν βοήθεια τῆς κατάλευκης Ὀπτασίας, ποὺ περνᾷ χλωμὴ μέσα ἀπὸ τὶς χαραμάδες καὶ χάνεται τὸ ξημέρωμα εἰς τὰ σύννεφα, ὁ ἕλλην στρατιώτης, ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνό, ἀπὸ ὕψωμα σὲ ὕψωμα, βῆμα μὲ βῆμα σπρώχνει, διώχνει, πατᾷ.

* * *

Κι ἐμεῖς ;... Θὰ βάζωμε τὰ χαλιὰ καὶ θὰ κλείνωμε τὶς κουρτῖνες τὸ βράδυ; Ἐμεῖς θὰ σηκώνωμε τὸ γιακᾶ ; Ἐμεῖς πρέπει νὰ κλεισθοῦμε στὰ σπίτια μας καὶ νὰ παγώσωμε. Πρῶτον διότι δὲν χρειαζόμαστε καὶ δεύτερον διότι δὲν θὰ παγώσωμεν.

Ἐμεῖς πρέπει τώρα — εἶναι Δεκέμβριος, στὴν Ἤπειρο εἶναι ἑνάμισυ μέτρο τὸ χιόνι — νὰ δώσωμε ὅ,τι ἔχομε: Κουβέρτες, πλεκτά, γάντια, φανέλλες, χρῆμα. Ἄλλος νὰ δίνῃ, ἄλλος νὰ πλέκῃ, ἄλλος νὰ ἀγοράζῃ, ἄλλος νὰ κουβαλᾶ καὶ ὅλοι μαζὶ νὰ στέλνωμε τὴν ἐργασία μας καὶ τὴ στοργὴ μας καὶ τὸν κόπο μας εἰς τὰ Σύνορα. Γιὰ νὰ προφυλαχθῇ, νὰ ζεσταθῇ, νὰ κοιμηθῇ ὁ στρατιώτης.

Αὐτὸς δὲν προστατεύει μόνον τὴ ζωή μας, τὰ σπίτια μας, τὶς γυναῖκές μας, τὰ παιδιὰ μας. Προστατεύει κάτι ἀνώτερο: Τ ὴ ν τ ι μ ὴ ν τ ῆ ς Ἑ λ λ ά δ ο ς. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἐφάνη, τὸν παρακολουθεῖ μὲ τὸ στόμα ἀνοικτὸ ὁ κόσμος ὅλος. Ἔχει ξεσπάσει σὲ χειροκροτήματα ἡ ὑφήλιος. Ἔχει ἀντιλαλήσει ἡ γῆ σὲ ζητωκραυγές. Κι ἐμεῖς, θὰ τὸν ἀφήσωμε νὰ κρυώσῃ;... ΟΧΙ.

Ἐμπρὸς λοιπόν !... Μιὰ ἡμέρα, μιὰ Κυριακή, ἂς ὁρισθῇ μιὰ πλα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τεῖα ὡς τόπος συγκεντρώσεως μαλλίνων εἰδῶν. Κι ἐκεῖ ἂς πᾶμε ἕνας-ἕνας μὲ ὅ,τι ἔχομε: Μιὰ φανέλλα, μιὰ κουβέρτα, ἕνα ζευγάρι κάλτσες, ἕνα πλεκτὸ καὶ νὰ τὸ ρίξωμε. Ὅλοι. Καὶ νὰ σχηματισθῇ ἕνας κῶνος, σὰν τὸν Ἰβάν.

Καὶ ἀπὸ τὰ γύρω ξενοδοχεῖα νὰ μᾶς βλέπουν οἱ ξένοι, γιὰ νὰ καταλάβουν καὶ νὰ τηλεγραφηθῇ καὶ ἔξω ὅτι ἔχει ἐπιστρατευθῆ ὁλόκληρος ἡ Ἑλλάς. Ὁ στρατιώτης μὲ τὸ ὅπλο, ἡ γυναῖκα μὲ τὸ βελόνι καὶ οἱ γέροι καὶ τὰ παιδιὰ μὲ τὴν ὑπομονή, μὲ τὸ θάρρος, καὶ μὲ ὅ,τι ὁ καθένας ἔχει.

Ἐφημερὶς « Καθημερινὴ» Γεώργιος Α. Βλάχος

ΞΗΜΕΡΩΝΕΙ

(Ἐγράφη στὴν ἐποχὴ τῆς γερμανοϊταλικῆς κατοχῆς καὶ ἐκυκλοφόρησε μυστικά).

Ἡ ὥρα σημαίνει. Φουντώσαν τὰ κλώνια !
Τριαντάφυλλα ἡ πλάσι φορεῖ στὰ μαλλιὰ της.
Θὰ πάψουν οἱ πίκρες — τὸ λένε τ' ἀηδόνια —
κ' ἡ Ἑλλάδα μεγάλη θὰ βγῇ ἀπ' τὴ σκλαβιά της.

Ἄχ, πόσοι — εἶν' ἀλήθεια — ἀνοίχτηκαν τάφοι
καὶ πόσοι ἀδερφοί μας θὰ λείψουν στὴν ὥρα!...
Μὲ τὸ αἷμά τους ὅμως μεσούρανα ἐγράφη
πὼς ἄφταστη ἐστάθηκ' ἡ Ἑλλάδα καὶ τώρα.

Ἡ νύχτα ποὺ σκότη μᾶς σκόρπιζε πλήθια,
ἡ νύχτα τοῦ πένθους σὲ λίγο τελειώνει.
Ἡ αὐγὴ ροδοσκάει — τὸ λένε τὰ ὀρνίθια —
καὶ λιόχαρη μέρα Λαμπρῆς ξημερώνει.

« Μέσ' ἀπὸ τὰ τείχη » Σωτήρης Σκίπης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

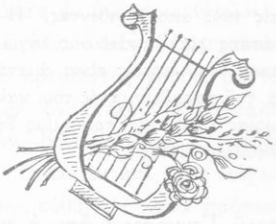

ΘΕΕ! ΥΜΝΕΙ...

Θεέ ! ὑμνεῖ τὴν δόξαν Σου ἡ νὺξ καὶ ἡ ἡμέρα.
Μὲ ἄνθη ἔστρωσας τὴν γῆν, μὲ ἄστρα τὸν αἰθέρα.

Ἀσύμφωνοι τόσοι λαοὶ αἰνοῦσι Σὲ συμφώνως.
Ποικίλαι γλῶσσαι χίλιαι ὑμνοῦσι Σὲ συγχρόνως.
Τὸ πᾶν ἀμέτρητος μετρᾷς, ἀόριστος ὁρίζεις.
Τὸ πᾶν ἀόρατος ὁρᾷς, ἀγνώριστος γνωρίζεις.

Τὸ φῶς εἶναι τὸ σῶμά Σου,
ὁ ἥλιος τὸ ὄμμα Σου,
ὁ κεραυνὸς φωνὴ Σου

τὸ ἄπειρον διάστημα
τὸ μέγα Σου ἀγάστημα
καὶ ὁ αἰὼν στιγμὴ Σου.

« Ὁδοιπόρος » Π. Σοῦτσος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

(Κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων δύο νησιῶται, οἱ ὁποῖοι μετέβησαν διὰ κοπὴν ξύλων, ἀπεκλείσθησαν εἰς τὸ Κάστρον λόγῳ αἰφνιδίας πτώσεως χιόνος. Ὁ ἱερεὺς τῆς κωμοπόλεως ἀποφασίζει νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐγκαταλελειμμένην ἐκκλησίαν τοῦ Κάστρου, διὰ νὰ λειτουργήσῃ καὶ συγχρόνως νὰ παράσχῃ βοήθειαν εἰς τοὺς ἀποκλεισθέντας. Ἡ διὰ ξηρᾶς μετάβασις εἶναι ἀδύνατος, ἡ δὲ διὰ θαλάσσης λίαν ἐπικίνδυνος λόγῳ τῆς θαλασσοταραχῆς. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ ἀπόφασις τοῦ ἱερέως εἶναι ἀμετάτρεπτος. Τοῦτον ἀκολουθοῦν, ἐνθαρρυνόμενοι διὰ τοῦ παραδείγματός του, καὶ μερικοὶ ἄλλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Μετὰ ταλαιπωρίας λόγῳ τῆς τρικυμίας ἔφθασεν εἰς τὸ Κάστρο καὶ εὗρον σῴους τοὺς δύο ἀποκλεισθέντας).

...Ὁ ναὸς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἦτο ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ φρουρίου. Ὁ ναΐσκος, πρὸ ἑκατονταετηρίδων κτισθείς, ἵστατο ἀκόμη εὐπρεπὴς καὶ ὄχι πολὺ ἐφθαρμένος. Ὁ παπα—Φραγκούλης καὶ ἡ συνοδεία του φθάσαντες εἰσῆλθον τέλος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ καρδία των ἠσθάνθη θάλπος καὶ γλυκύτητα ἄφατον. Ὁ ἱερεὺς ἐψιθύρισε μετ' ἐνδομύχου συγκινήσεως τὸ «Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν Οἶκόν Σου» καὶ ἡ θεία τὸ Μαλαμώ, ἀφοῦ ἤλλαξε τὴν φουστάνα της τὴν βρεγμένην καὶ ἐφόρεσεν ἄλλην στεγνήν, καὶ τὸ γουνάκι της τὸ καλό, τὰ ὁποῖα εὐτυχῶς εἶχεν εἰς ἀβασταγήν* καλῶς φυλαγμένα ὑπὸ τὴν πρῷραν τῆς βάρκας, ἔδεσε μέγα σάρωθρον ἐκ στοιβῶν καὶ χαμοκλάδων καὶ ἤρχισε νὰ σαρώνῃ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἐνῷ αἱ γυναῖκες αἱ ἄλλαι ἤναπτον ἐπιμελῶς τὰ κανδήλια, καὶ ἤναψαν μέγα πλῆθος κηρίων εἰς δύο μανουάλια, καὶ παρεσκεύασαν μεγάλην πυρὰν μὲ ξηρὰ ξύλα καὶ κλάδους εἰς τὸ πρσαύλιον τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐσχηματίζετο μακρὸν στένωμα, παράλληλον τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου, κλειόμενον ὑπὸ σωζομένου ὀρθοῦ τοιχίου γείτονος οἰκοδομῆς, κι ἐγέμισαν ἄνθρακας τὸ μέγα πύραυνον, τὸ σῳζόμενον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος, κι ἔθεσαν τὸ πύραυνον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ρίψασαι ἄφθονον λίβανον εἰς τοὺς ἄνθρακας. Καὶ «ὠσφράνθη Κύριος ὁ Θεὸς ὀσμὴν εὐωδίας».

Ἔλαμψε δὲ τότε ὁ ναὸς ὅλος, καὶ ἤστραψεν ἐπάνω εἰς τὸν θόλον ὁ Παντοκράτωρ μὲ τὴν μεγάλην καὶ ἐπιβλητικὴν μορφὴν καὶ ἠκτινοβόλησε τὸ ἐπίχρυσον καὶ λεπτουργημένον μὲ μυρίας γλυφὰς τέμπλον, μὲ τὰς περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης εἰκόνας του, μὲ τὴν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ὅπου «Παρθένος καθέζεται τὰ Χερου-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βεὶμ μιμουμένη», ὅπου θεσπεσίως μαρμαίρουσιν αἱ μορφαὶ τοῦ Θείου Βρέφους καὶ τῆς Ἀμώμου Λεχοῦς, ὅπου ζωνταναὶ παρίστανται αἱ ὄψεις τῶν Ἀγγέλων, τῶν μάγων καὶ τῶν ποιμένων, ὅπου νομίζει τις ὅτι στίλβει ὁ χρυσός, εὐωδιάζει ὁ λίβανος καὶ βαλσαμώνει ἡ σμύρνα, καὶ ὅπου, ὡς ἐὰν ἡ γραφική* ἐλάλει, φαντάζεταί τις, ἐπὶ μίαν στιγμήν, ὅτι ἀκούει τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ».

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ κρέμαται ὁ μέγας ὀρειχάλκινος καὶ πολύκλαδος πολυέλαιος, καὶ ὁλόγυρα ὁ κρεμαστὸς χορός, μὲ τὰς εἰκόνας τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων, ὑφ' ὃν ἐτελοῦντο τὸ πάλαι οἱ σεμνοὶ γάμοι τῶν χριστιανικῶν ἀνδρογύνων. Καὶ ὁλόγυρα αἱ μορφαὶ τῶν Μαρτύρων, Ὁσίων καὶ Ὁμολογητῶν, ἵστανται ἐπὶ τῶν τοίχων ἠρεμοῦντες, ἀπαθεῖς, ὁποῖοι ἐν τῷ Παραδείσῳ, εὐθὺ καὶ κατὰ πρόσωπον βλέποντες, ὡς βλέπουσι καθαρῶς τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Μόνος ὁ Ἅγιος Μερκούριος, μὲ τὴν βαρεῖαν περικεφαλαίαν του, μὲ τὸν θώρακα, τὰς περικνημῖδας καὶ τὴν ἀσπίδα, φαίνεται ὀλίγον τι ἐγκαρσίως βλέπων καὶ κινούμενος καὶ δρῶν, εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ ναοῦ, ἐκεῖ ὅπου διατρυπᾷ μὲ τὸ δόρυ του τὸν ἐπὶ θρόνου καθήμενον ὠχρὸν Παραβάτην. Πελιδνὸς ὁ παράφρων τύραννος, μὲ τὸ βλέμμα σβῆνον, μὲ τὸ στῆθος αἱμάσσον, μάτην προσπαθεῖ ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸ στέρνον του τὸν ὀξὺν σίδηρον, καὶ ἐξεμεῖ μετὰ τῆς τελευταίας βλασφημίας καὶ τὴν μιαρὰν ψυχὴν του. Γείτων τῆς τρομακτικῆς ταύτης σκηνῆς παρίσταται γλυκεῖα καὶ συμπαθεστάτη εἰκών, ὁ Ἅγιος Κήρυκος, τριετίζον παιδίον, κρατούμενον ἐκ τῆς χειρὸς ὑπὸ τῆς μητρός του, τῆς Ἁγίας Ἰουλίττης. Διὰ δώρων καὶ θυσιῶν ἐζήτει ὁ διώκτης Ἀλέξανδρος νὰ ἑλκύσῃ τὸ παιδίον, καὶ διὰ τοῦ παιδίου τὴν μητέρα. Ἀλλ' ὁ παῖς, καλῶν τὴν μητέρα του καὶ ὑποψελλίζων τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα, ἔπτυσε τὸν τύραννον κατὰ πρόσωπον, κι ἐκεῖνος ἐξαγριωθεὶς ἐκρήμνισε τὸ παιδίον ἀπὸ τῆς μαρμαρίνης κλίμακος, ὅπου συνέτριψε τὸ τρυφερὸν καὶ διὰ στεφάνους πλασθὲν κρανίον.

Καὶ εἰς τὴν χηβάδα* τοῦ ἱεροῦ βήματος, ὑψηλά, ἐφαίνετο στεφανωμένη ὑπὸ Ἀγγέλων ἡ τῶν Οὐρανῶν Πλατυτέρα. Καὶ κατωτέρω, περὶ τὸ θυσιαστήριον, ἵσταντο, ἄρρητον σεμνότητα ἀποπνέουσαι, αἱ μορφαὶ τῶν Μεγάλων Πατέρων, τοῦ Ἀδελφοθέου, τοῦ Βασιλείου, τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Θεολόγου, κι ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἔχαιρον, διότι ἔμελλον ν' ἀκούσωσι καὶ πάλιν τὰς εὐχὰς καὶ τοὺς ὕμνους τῆς Εὐχαριστίας, οὓς αὐτοὶ ἐν Πνεύματι συνέθεσαν. Πέριξ δὲ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς εἰκονίζετο περιτέχνως ὅλον τὸ Δωδεκάορτον καὶ τὰ Τάγματα τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀγγέλων καὶ ἡ Βρεφοκτονία, καὶ οἱ κόλποι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Λῃστής, ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁμολογήσας.

* * *

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ Κάστρον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Χριστοῦ, τόσον θάλπος ἐθώπευσε τὴν ψυχήν των, ὥστε, ἂν καὶ ἦσαν κατάκοποι, καὶ ἂν καὶ ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν, ἠσθάνθησαν τόσον τὴν χαρὰν τοῦ νὰ ζῶσι καὶ τοῦ νὰ ἔχωσι φθάσει αἰσίως εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας των, εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Κυρίου, ὥστε τοὺς ἔφυγε πᾶσα νύστα καὶ πᾶσα κόπωσις. Οἱ αἰπόλοι, εὑρόντες ἐνασχόλησιν καὶ πρόφασιν ὅπως καπνίζωσι καθήμενοι καὶ ἐνίοτε ὅπως ἐξαπλώνωνται καὶ κλέπτωσιν ἀπὸ κανένα ὕπνον, τυλιγμένοι μὲ τὲς κάπες των παρὰ τὸ πῦρ, εἶχον ἀνάψει ἔξω δύο πυρσούς, τὸν ἕνα ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, τὸν ἄλλον πρὸς τὸ βόρειον μέρος. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡ θερμότης ἦτο λίαν εὐάρεστος, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πυρῶν. Καὶ εἶχον σωρεύσει παμπόλλας δέσμας ξηρῶν ξύλων καὶ κλάδων οἱ ἐκεῖ καταφυγόντες αἰπόλοι, μὲ τὰς ὀλίγας αἶγας καὶ τὰ ἐρίφιά των, ὅσα δὲν εἶχον ψοφήσει ἀκόμη ἀπὸ τὸν βαρὺν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι, οἵτινες εἶχον σώσει καὶ τοὺς δύο ὑλοτόμους ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χιόνος. Καὶ εἶτα ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητόν, καὶ ἐψάλη ἡ λιτὴ* τῆς μεγαλοπρεποῦς ἑορτῆς, μεθ' ὃ ὁ κὺρ Ἀλέξανδρῆς ἤρχισε τὰς ἀναγνώσεις, καὶ ὅσοι ἦσαν νυσταγμένοι ἀπεκοιμήθησαν σιγὰ εἰς τὰ στασίδια των, βαυκαλιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἔρρινον καὶ μονότονον ἀπαγγελίαν τοῦ κὺρ Ἀλεξανδρῆ. Ὁ ἀγαθὸς γέρων ἦτο ἐκ τοῦ ἀμιμήτου ἐκείνου τύπου τῶν ψαλτῶν, ὧν τὸ γένος ἐξέλιπε δυστυχῶς σήμερον. Ἔψαλλε κακῶς μέν, ἀλλ' εὐλαβῶς καὶ μετ' αἰσθήματος. Ἀλλ' ὅτε ὁ ἱερεὺς ἐξελθὼν ἔψαλλε τὸ «Δεῦτε ἴδωμεν πιστοί, ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός», τότε αἱ μορφαὶ τῶν Ἁγίων ἐφάνησαν ὡς νὰ ἐφαιδρύνθησαν εἰς τοὺς τοίχους. «Ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν ἔνθα ὁδεύει ὁ ἀστήρ», καὶ ὁ κὺρ Ἀλεξανδρῆς ἐνθουσιῶν ἔλαβε τὴν ὑψηλὴν καλάμην καὶ ἔσεισε τὸν πολυέλαιον μὲ τὰς λαμπάδας ὅλας ἀνημμένας. «Ἄγγελοι ὑμνοῦσιν ἀκαταπαύστως ἐκεῖ», κι ἐσείσθη ὁ ναὸς ὅλος ἀπὸ τὴν βροντώδη φωνὴν τοῦ παπα — Φραγκούλη μετὰ πάθους ψάλλοντος «Δόξα ἐν ὑψίστοις λέγοντες τῷ σήμερον ἐν σπηλαίῳ τεχθέντι», καὶ οἱ ἄγγελοι οἱ ζωγραφιστοί, οἱ περικυκλοῦντες τὸν Παντοκράτορα ἄνω εἰς τὸν θόλον, ἔτειναν τὸ οὖς, ἀναγνωρίσαντες οἰκεῖον αὐτοῖς τὸν ὕμνον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καὶ εἶτα ὁ ἱερεὺς ἐπῆρε καιρόν*, καὶ ἤρχισε νὰ προσφέρῃ τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως.

* * *

Αἴφνης ἠκούσθησαν φωναὶ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. Ἐξῆλθον τινὲς τῶν ἀνδρῶν νὰ ἴδωσι τὶ τρέχει. Ἐξῆλθε καὶ ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ, κι ὁ κὺρ Ἀλεξανδρῆς ἔμεινε μὲ τὰ γυαλιὰ εἰς τὰ ὄμματα, βλέπων πρὸς τὴν θύραν ἀριστερά του, καὶ διέκοψε τὴν ψαλμῳδίαν του. Ὁ παπᾶς ἔρριψεν αὐστηρὸν βλέμμα πρὸς τὸν ψάλτην καὶ τὸν ἐκάρφωσεν εἰς τὴν θέσιν του.

Τὰς φωνὰς εἶχον ρήξει ὁ εἷς τῶν αἰπόλων καὶ ὁ εἷς τῶν ὑλοτόμων, οἵτινες ἔτυχον καθήμενοι παρὰ τὸν πυρσόν, ἀνατολικῶς τοῦ ναΐσκου. Διὰ τῶν φωνῶν τούτων εἶχον ἀπαντήσει εἴς τινας κραυγὰς ἐλθούσας ἀπ' ἀντικρύ, ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ Κάστρου καὶ τῆς βραχώδους ἀκτῆς τοῦ Κουρούπη, ἐσχηματίζετο ἐπισφαλὴς ὅρμος, ὁ Μικρὸς Γιαλός. Αἱ κραυγαὶ ἤρχοντο ἀκριβῶς ἐκ τῆς γειτονίας τῶν ἀπεσπασμένων βράχων καὶ σκοπέλων ὑπὸ τὴν φοβερὰν ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη.

Παρῆλθε πολλὴ ὥρα, ἑωσοῦ ἐννοήσωσι τὶ τρέχει. Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον ἐξέλθει τοῦ ναοῦ. Ἔμειναν μόνοι ὁ ἱερεύς, ὅστις ἐκρατεῖτο ἀκλόνητος εἰς τὸ χρέος του, φορεμένος ἤδη τὰ ἱερὰ ἄμφια, ἑτοιμαζόμενος νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν προσκομιδήν, καὶ ὁ κὺρ Ἀλεξανδρῆς, τὸν ὁποῖον ἐκράτει τὸ βλέμμα τοῦ ἱερέως.

Ἐν τούτοις, κατ' εἰκασίαν μᾶλλον ἢ ἐκ βεβαίας πληροφορίας, ἐνόησαν, ὅτι ἐκεῖ, ὑπὸ τὸν Κουρούπη, εἶχε προσαράξει πλοῖον, ἀπὸ τοῦ πελάγους ἐρχόμενον. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει, καὶ ὁ πυρσὸς δὲν ἔρριπτε πόρρω τὸ φῶς. Ἔβλεπον ἀμυδρῶς ἐκεῖ ἀπέναντι, εἰς ἀπόστασιν μιλίου σχεδόν, ἐπὶ τοῦ μαυρισμένου ὄγκου τῶν ἁλικτύπων βράχων. Ἀντήχουν ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, μεγεθυνόμεναι ἀπὸ τὰς ἠχούς, κραυγαὶ ἀγωνίας καὶ ταραχῆς, ὅμοιαι μ' ἐκείνας τὰς ὁποίας ἐκχύνουσι κινδυνεύοντες ἄνθρωποι ἢ ναυαγοὶ σαστισμένοι.

Οἱ ἄνδρες ἔσπευδον νὰ ρίψωσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅσα κλαδία εἶχον πρόχειρα ἀκόμη, σχηματίζοντες ὀγκωδεστέραν τὴν φλόγα. Ἄλλο μέσον βοηθείας δὲν εἶχον ταχύ.

Ἐν τούτοις ὁ Στεφανῆς ὁ πορθμεὺς καὶ ὁ Μπάντας καὶ ὁ Νυφιώτης ὁ Γιάννης καὶ ὁ Ἀργύρης καὶ ὁ ἀδελφός του ἔλαβαν ἀνὰ ἕνα δαυλὸν καὶ τὰ δύο φανάρια, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κατέλθωσι τρέχοντες εἰς τὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μικρὸν Γιαλόν. Ἀλλ' ἐὰν ὁ κρημνώδης δρομίσκος δὲν ἦτο χιονισμένος, θὰ ἐχρειάζετο σχεδὸν ἡμίσεια ὥρα, διὰ νὰ κατέλθῃ τις ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Κάστρον καὶ τώρα ὁπού ἦτο χιονισμένος, καὶ ἦτο νύξ, τρίτη ὥρα μετὰ τὰ μεσάνυκτα, οὔτε μία ὥρα δὲν θὰ ἤρκει. Εἰς μίαν δὲ ὥραν ἠδύναντο νὰ κατασυντριβῶσι δεκάδες πλοίων καὶ νὰ πνιγῶσιν ἑκατοντάδες ἀνθρώπων.

Οὐχ ἧττον οἱ ἄξεστοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, ἐκ τῆς αὐθορμήτου ἐκείνης φιλανθρωπίας, ἥτις εἶναι οἱονεὶ φυσικὴ ὁρμή, ὡς συμπάθεια τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν σάρκα, καὶ εἶναι τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον αἴσθημα τὸ συγκινοῦν τὴν καρδίαν, μετὰ τὴν πρώτην ἔκπληξιν, καὶ πρὶν προφθάσασα πνεύσῃ ἡ παγερὰ πνοὴ τῆς φιλαυτίας καὶ ἀδιαφορίας, οἱ ἄνθρωποι, λέγω, ἔλαβον τοὺς δαυλούς των κι ἔτρεξαν ἔξω τῆς πύλης καὶ τῆς γεφύρας, καὶ ἤρχισαν νὰ τρέχωσι τὸν κατήφορον.

Οἱ λοιποί, μείναντες ἐπάνω, ἠσχολοῦντο ν' ἀνανεῶσιν ὁλονὲν τὴν φλόγα, μὴ παύοντες νὰ ρίπτωσι ξηρὰ κλαδία εἰς τὸ πῦρ.

* * *

Ὁ ἱερεὺς ἐβράδυνεν ἐπίτηδες εἰς τὴν Πρόθεσιν, κι ἐμνημόνευσε τὴν πρωΐαν ἐκείνην ὅσα ὀνόματα εἶχεν ἀποθαμένα, οὐ μόνον τὰ ἰδικά του καὶ τῶν ἐλθόντων πανηγυριστῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἐνοριτῶν του, οὐ μόνον ὅσα εἶχε γραπτά, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐκ μνήμης ἐγνώριζεν· ἐγνώριζε δ' ἐκ μνήμης ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς πολίχνης, ἀποθαμένα καὶ ζωντανά. Ἐδεήθη καὶ ὑπὲρ διασώσεως τοῦ κινδυνεύοντος πλοίου, περὶ οὗ, χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἐξήγησιν ἀμέσως εἶχεν ἐννοήσει τὰ συμβάντα.

Τέλος αἱ κραυγαὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἔπαυσαν, ἡσυχία ἐπῆλθεν. Ἐφάνη, ὅτι βωβὴ συμφορὰ εἶχεν ἐνσκήψει, ἢ ὅτι ἡ δυσχέρεια ἔλαβε πέρας. Δύο ἄλλοι ἄνδρες ἀνησυχήσαντες ἐξῆλθον ἕως τὴν Ἁγίαν Κυριακήν, πέραν τῆς ξυλίνης γεφύρας μὲ δύο πυρσοὺς εἰς τὰς χεῖρας.

* * *

Παρῆλθεν ὀλίγη ὥρα, ὁ ἱερεὺς ἀργὰ - ἀργὰ ἐμβῆκεν εἰς τὴν λειτουργίαν, ἐλπίζων νὰ ἤρχοντο ἐν τῷ μεταξὺ καὶ οἱ ἀπόντες. Ἀλλ' ἡ λειτουργία προὐχώρει καὶ ψυχὴ δὲν ἐφαίνετο. Τέλος εἰς τὸ «Μετὰ φόβου Θεοῦ» ἐπέστρεψαν πρῶτοι οἱ τελευταῖοι ἐξελθόντες πρὸς ἐπισκόπησιν, εἶτα εἰσῆλθεν ὁ μπάρμπα Στεφανῆς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καταβάντες εἰς τὸν αἰγιαλόν, καὶ μετ' αὐτὸν τρεῖς ἄγνωστοι μὲ ναυτικὰ ἐνδύματα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ μὲ κηρωτοὺς ἐπενδύτας. Ἔφθασαν ὅλοι ἀκριβῶς, ὅπως ἀσπασθῶσι τὰς εἰκόνας καὶ λάβωσι τὸ ἀντίδωρον.

Ἐνῷ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἀνεγίνωσκε τὸ «Εὐλογήσω τὸν Κύριον», οἱ ἄνδρες ἐξηγοῦντο ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὰ συμβάντα. Τὸ ἐξωκεῖλαν πλοῖον ἦτο τὸ γολεττὶ* τοῦ καπετὰν Κωνσταντῆ τοῦ Λημνιαραίου, αὐτοπροσώπως παρόντος ἐκεῖ. Ὁ ἴδιος, ἀνὴρ μεσῆλιξ, βραχὺς τὸ σῶμα, μὲ ἁδρὸν μύστακα, διηγεῖτο τὰ ἑξῆς: Πρὸ δύο ἡμερῶν ἦτο προσωρμισμένος εἰς τὴν Δάφνην, τὸν μεσημβρινὸν ὅρμον τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀλλ' ὁ βοριᾶς τὸν ἐξούριασε*, αἱ ἀλυσίδες τῶν ἀγκυρῶν του ἐκόπησαν ὑπὸ τῆς βίας τοῦ ἀνέμου, καὶ παρεσύρθη διὰ μιᾶς δέκα μίλια μακράν. Μάτην προσεπάθει μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸν Κωφόν, τὸν γνωστὸν ὅρμον τῆς Συκιᾶς, τοῦ μεσαίου λαιμοῦ τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου ἅμα εἰσπλεύσῃ τις δὲν βλέπει πλέον πόθεν εἰσέπλευσεν, ἀλλ' ὅπου δυσκόλως εἰσπλέει τις. Ὁ ὅρμος ὁμοιάζει μὲ λίμνην μεσόγειον, μὴ ἔχουσαν ὁρατὸν στόμιον, τόσον εἶναι ἀσφαλής. Καὶ τὸ γολεττὶ ξυλάρμενον, μετὰ ματαίας προσπαθείας, παρεσύρθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας πρὸς τὰς νήσους, ὅπου τὴν νύκτα ἐκείνην τῶν Χριστουγέννων οἱ ἀγωνιῶντες ναυβάται εἶδον ἔξαφνα φῶς, ὡς φάρον ὁδηγοῦντα, αὐτοὺς τοὺς πυρσούς, οὓς εἶχον ἀνάψει ἔμπροσθεν τοῦ ναΐσκου τοῦ Χριστοῦ οἱ τραχεῖς αἰπόλοι.

Ὁ πυρσὸς ἐκεῖνος ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς ὡς θεῖον πράγματι θαῦμα, ὡς νὰ ἐθερμαίνοντο περὶ αὐτὸν ἀγραυλοῦντες οἱ ποιμένες ἐκεῖνοι ἀκούοντες τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις». Ἐπλησίασαν, φερόμενοι μᾶλλον ἢ πλέοντες, πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, καὶ τότε ἐκινδύνευσαν νὰ κατασυντριβῶσιν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Κουρούπη. Εὐτυχῶς δι' ἐπιτηδείου χειρισμοῦ, ἀπέφυγον τὴν καταστροφήν, κι ἐκάθισε τὸ σκάφος εἰς τὰ ρηχά, ἐπὶ τῆς ἄμμου, ὅπου τόσον καλὰ ἦτο ἐξησφαλισμένον, ὅσον δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι μὲ τὰς δύο ἀγκύρας του, τὰς μεινάσας ὡς ὁμήρους εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ὅρμου τῆς Δάφνης.

Ἔφεξεν ὁ Θεὸς τὴν χαρμόσυνον ἡμέραν, καὶ οἱ αἰπόλοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ σφάξωσι καὶ ψήσωσι δύο τρυφερὰ ἐρίφια, ἐνῷ οἱ ὑλοτόμοι εἶχαν φέρει ἀπὸ τὸ βουνὸν πολλὰς δωδεκάδας κοσσύφια ἁλατισμένα καὶ ὁ καπετὰν - Κωνσταντῆς ἀνεβίβασεν ἀπὸ τὸ γολεττί, τὸ ὁποῖον οὐδένα κίνδυνον διέτρεχε ὅπως ἦτο καθισμένο, ἂν δὲν ἔπνεε νότος ἀπὸ τῆς ξηρᾶς νὰ τὸ ἀπωθήσῃ πρὸς τὸ πέλαγος, δύο ἀσκοὺς γενναίου οἴνου καὶ ἕν καλάθιον μὲ αὐγὰ καὶ κασκαβάλι τῆς Αἴνου* καὶ ἡμίσειαν δω-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δεκάδα ὄρνιθας καὶ μικρὸν βυτίον μὲ σκομβρία. Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ηὐφράνθησαν, ἑορτάσαντες τὰ Χριστούγεννα μετὰ σπανίας μεγαλοπρεπείας ἐπὶ τοῦ ἐρήμου ἐκείνου βράχου. Τὴν νύκτα ἐκοιμήθησαν ἐν μέσῳ ἀφθόνων πυρῶν, μὲ ἀρκετὰ δὲ σκεπάσματα καὶ καπότας, ὅσα καὶ οἱ ἐκ τῆς πολίχνης πανηγυρισταὶ εἶχαν φέρει μεθ' ἑαυτῶν καὶ οἱ αἰγοβοσκοὶ εἶχαν εἰς τὸ Κάστρον, καὶ ὁ ἐκ Λήμνου φιλότιμος καραβοκύρης ἐκόμισεν ἀπὸ τὸ πλοῖόν του.

Τὴν ἐπαύριον ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, τὸ ψῦχος ἠλαττώθη πολὺ κι ἐπωφελούμενοι τὴν ἀνακωχὴν τοῦ χειμῶνος ἀπεφάσισαν ν' ἀπέλθωσιν. Ὁ μπάρμπα - Στεφανῆς καὶ ὁ υἱός του μετὰ δύο ἄλλων βοηθῶν ἐπανῆλθον εἰς τὴν μικρὰν ἀμμουδιὰ ὑπὸ τὰ Μποστάνια, καθείλκυσαν τὴν λέμβον, ἐπέβησαν αὐτῆς, καὶ κάμψαντες τὸ Κάστρον, τὴν ἔφεραν ἀπὸ Σοφρὰν* εἰς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος. Τῇ βοηθείᾳ τῆς δυνατῆς βάρκας τοῦ μπάρμπα - Στεφανῆ καὶ τῆς μικρᾶς φ ε λ ο ύ κ α ς* τοῦ Λημνίου κυβερνήτου, τόσοι βραχίονες συμπονήσαντες, δὲν ἐβράδυναν νὰ ξεκαθίσωσιν ἀπὸ τὴν ἄμμον τὸ γολεττί, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε πάθει τίποτε, ἀλλ' ἐφαίνετο ὡς μαλακῶς πλαγιασμένον καὶ ἀναπαυόμενον κατόπιν πολλῶν κόπων. Καὶ ἀποχαιρετήσαντες τοὺς αἰπόλους, ἐπεβιβάσθησαν οἱ μὲν εἰς τὸ γολεττί, οἱ δὲ εἰς τὴν βάρκαν, πότε ρυμουλκουμένην, πότε ρυμουλκοῦσαν, καὶ μὲ ἱστία καὶ μὲ κώπας πλέοντες, διὰ τῆς βορειοανατολικῆς ὁδοῦ τὴν φορὰν ταύτην, ὡς συντομωτέρας καὶ εὐπλοωτέρας εἰς τὴν κάθοδον, ἔφθασαν αἰσίως εἰς τὴν πολίχνην.

« Τὰ Ἅπαντα », τ. Γ' σ. 259 κ. ἑ. Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΙΚΕΤΗΣ

Ἱκέτης σου ἔτρεξα, ἐκκλησούλα τοῦ βουνοῦ,
μὲ τὸ βαθὺν ἀντίλαλο τοῦ ἑσπερινοῦ,
κι εἶμαι ὀρφανός. Καὶ ζήτησα νὰ βρῶ ἀντιστύλι
στ' ἀσημοκαντηλιοῦ τὸ φῶς, ποὺ μοῦχεις στείλει
τοῦ κάμπου π ε τ ρ ο κ α λ α μ ι ά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κι ἤρθα. Ἁγιοκέρια λάμπανε· λιβανωτός,
καπνὸς μὲ πῆρε στὴν ἀγκάλη τοῦ παντός.
Κι εἶμαι ὀρφανός. Μὰ ὁ ἑσπερινὸς γλυκὰ σημαίνει.
Κι ἄκουσα μιὰ φωνὴ μυστηριακὴ νὰ βγαίνῃ :
— Ἐδῶ εἶμ' ἐγώ! τῶν οὐρανῶν ἡ Πλατυτέρα
γιὰ ὅλους Μητέρα.

« Ἐγκόλπια » Νικόλαος Πετιμεζᾶς-Λαύρας

ΤΩΝ ΘΑΛΑΣΣΩΝ Ο ΑΓΙΟΣ

(5η Δεκεμβρίου, παραμονὴ τοῦ Ἁγ. Νικολάου)

Ἐβράδυασεν.

Ὁ ἥλιος δύων ὄπισθεν τοῦ πευκοφύτου ὄρους ἔπεμπεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἄκρας τῆς νήσου μας καὶ εἰς τὰ πρὸ τοῦ λιμένος νησίδια τὰς τελευταίας του ἀκτῖνας. Ἐλάμβανε μαζί του ὅλον τὸ εὐφρόσυνον τῆς ἡμέρας θάλπος * καὶ ἄφηνεν εἰς τὰ βουνὰ τὸ ὀξὺ ἐκεῖνο τοῦ χειμῶνος ἀπόγαιον *.

Ὁ λιμὴν ἦτο ἀκίνητος ὡς λίμνη. Τρία ἄσπρα καΐκια ἤρχοντο βιαστικὰ ν' ἀράξουν χάριν τῆς ἑορτῆς. Αἱ λέμβοι τῶν ἁλιέων ἔσπευδον καὶ αὐταὶ νὰ προσορμισθοῦν. Καὶ ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν οἱ ποιμένες καὶ οἱ γεωργοὶ κατήρχοντο εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν.

Ἤδη ἐνύκτωσε καὶ ἤρχισε νὰ σημαίνῃ ἡ ἀγρυπνία. Ὁ γλυκὺς τοῦ κώδωνος ἦχος ἐλάλει, ἐκελάδει ἐνόμιζες, τὴν πανήγυριν.

Εἰς ὁποιανδήποτε νῆσον καὶ ἂν ἀποβιβασθῆς, θ' ἀπαντήσῃς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, μικρὸν ἢ μέγαν, μὲ μάρμαρα ἢ μὲ πλίνθους. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ὁ παπποῦς τοῦ ναυτικοῦ μας, ἡ γλυκυτέρα τοῦ ναύτου παραμυθία· τῶν θαλασσῶν ὁ Ἅγιος.

Εἰς τὴν ἀγρυπνίαν ἔπρεπεν ὅλοι νὰ παρευρεθοῦν, διότι ηὐτύχησαν νὰ πανηγυρίσουν τὴν ἑορτήν του εἰς τὸ νησάκι των. Ὁ ναύτης, ὅταν εὐδαίμων ἐπιστρέφῃ εἰς τὴν νῆσόν του, φέρει τὸ τάξιμόν του εἰς τὸν Ἅγιον. Ὅταν εἶναι εἰς τὸ πέλαγος, εὔχεται νὰ τύχῃ κατὰ τὴν ἑορτὴν εἰς τὴν πατρίδα του, ν' ἀγρυπνήσῃ ὅλην τὴν νύκτα. Καὶ ὅταν πάλιν ναυα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γὸς εἰς μίαν σανίδα σωθῇ, ἢ ὅταν εἰς ξηρὸν βράχον ἀπὸ τὰ δόντια τοῦ θανάτου γλυτώσῃ, πρῶτα - πρῶτα θὰ φέρῃ τὸ τάξιμόν του εἰς τὸν Ἅγιον, λαμπάδα μεγάλην ἢ ἀργυροῦν κανδήλιον, καὶ ὕστερον θὰ μεταβῇ εἰς τὴν οἰκίαν του νὰ χαιρετίσῃ τὴν μητέρα του ἢ τὴν σύζυγόν του.

Ἰδοὺ λοιπὸν πάντες, γεωργοὶ καὶ ναῦται, συναθροίζονται τώρα εἰς τὴν ἀγρυπνίαν, συνωστιζόμενοι ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος τοῦ Ἁγίου Νικολάου, παλαιᾶς Βυζαντινῆς ἁγιογραφίας, ὀλίγον μαυρισμένης ἢ ὑπὸ τοῦ χρόνου ἢ διότι ὁ ζωγράφος ἠθέλησε διὰ τοῦ σκιεροῦ χρώματος νὰ παραστήσῃ τὸ αὐστηρὸν πρόσωπον τοῦ θαυματουργοῦ Ἀρχιερέως.

Καὶ ἀνάπτουν ὅλοι οἱ ναῦται τὰς μεγάλας λαμπάδας, τὰς ὁποίας εἶχον φέρει ἀπὸ τὸ ταξίδιον, καὶ λάμπει ἡ εἰκὼν καὶ λάμπει ἡ ἐκκλησία. Ἀκτινοβολεῖ τὸ πρᾷον τοῦ Ἁγίου πρόσωπον ἐκ χαρᾶς, νομίζεις, ὡς νὰ εὐχαριστεῖτο, διότι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐβούϊζεν ὁ μικρὸς ναὸς ἀπὸ τὴν φαιδρὰν ψαλμῳδίαν τῶν ᾀσμάτων καὶ τῶν ἐγκωμιαστικῶν ὕμνων, οἱ ὁποῖοι μὲ ἰδιαιτέραν ἀγάπην ἐπανελάμβανον τὸ «Ἅγιε Νικόλαε!»

Εὐχαριστοῦνται γῦρο - γῦρο οἱ ναῦται ἀκούοντες τὰ ᾄσματα καὶ προσβλέπουν ἀτενῶς* εἰς τὴν εἰκόνα, κατάφορτον ἀπὸ τὰ ἀναθήματα*, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαπρέπουν ἀργυρᾶ μικρὰ πλοιάρια, πλοιάρχων ἀφιερώματα.

Κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας, ἐνόμιζες, ὅτι ἡ εἰκὼν προσελάμβανε θαυμασίαν κίνησιν καὶ ζωὴν αἰφνίδιον. Ἐνόμιζες ὅτι ἐκινοῦντο οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Ἁγίου καὶ ηὐλόγει ἡ χεὶρ τοὺς προσφιλεῖς του ναυτίλους καὶ ὅτι συχνὰ μετέβαλλεν ὄψιν τὸ γηραιόν του πρόσωπον.

Ἄλλος ἐκ τῶν ἐκεῖ παρισταμένων, ἔχων εἰς τὸν νοῦν του τὴν παροιμιώδη τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐλεημοσύνην καὶ τὴν πρὸς τοὺς πένητας συμπάθειαν, τὸν ἔβλεπε γλυκὺν καὶ μειδιῶντα. Ἄλλος πάλιν ἔχων εἰς τὸν νοῦν του, ὅτι κάποτε ὁ Ἐπίσκοπος Νικόλαος, ἄγριος καὶ ἀπειλητικός, ἐμφανισθεὶς ἐκράτησε τοῦ δημίου τὴν χεῖρα, ἕτοιμον νὰ θανατώσῃ τρεῖς ἄνδρας ἀθώους, συκοφαντηθέντας, τὸν ἔβλεπεν εἰς τὴν εἰκόνα ἄγριον καὶ ἀπειλητικὸν μὲ πύρινα βλέμματα. Ὁ δὲ ναύτης ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ὁ Ἅγιος ἔσωσε τὸ κλυδωνιζόμενον* σκάφος, ἕτοιμον νὰ καταποντισθῇ, ἐφαντάζετο αὐτὸν ἱστάμενον ἀτρόμητον ἐν τῇ πρύμνῃ καὶ βαστάζοντα κραταιῶς* τὸ πηδάλιον, ἐνῷ ἡ εἰκὼν παρίστα αὐτὸν καθήμενον ἐπὶ θρόνου καὶ εὐλογοῦντα. Ἐκεῖνος δὲ πάλιν ὁ ἐνθυμούμενος τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἅγιος βυθισθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν ἔσωσεν ἡμίπνικτον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν ἀπὸ τοῦ πλοίου πεσόντα ναύτην, ἐνόμιζεν, ὅτι ἔβλεπε διάβροχον* τὸν Ἱεράρχην καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ λευκόν του γένειον ἔσταζεν ἀκόμη ἡ θάλασσα.

Τόσην ζωὴν παράδοξον ἐλάμβανεν ἡ βυζαντινὴ εἰκὼν ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα φῶτα καὶ τὴν φαιδρὰν ψαλμῳδίαν.

« Διηγήματα » τ. Β', σ. 49 κ. ἑ. Ἀλέξ. Μωραϊτίδης

Η ΓΛΥΚΟΦΙΛΟΥΣΑ

...Τὸ πέλαγος ἁπλοῦται ἀτελείωτον, ἀνὰ τὴν ἀχανῆ ἔκτασιν ἀπὸ ἀκτῆς ἕως ἀκτῆς καὶ ἀπὸ κόλπου ἕως κόλπου, καὶ χαμηλώνει ὁ οὐρανὸς εἰς τὴν μίαν ἄκραν, τὴν ἀπωτέραν, διὰ νὰ περιπτυχθῇ ἐγγύτερον τὴν ἐσχατιὰν τῶν θαλασσῶν, ὁ σάπφειρος* φιλῶν τὸν σμάραγδον*, τὸ βαθύχλωρον ἀνταστραζόμενον τὸ γλαυκόν*. Φυσᾷ ὁ Καικίας*, κατερχόμενος ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Θράκης, καὶ ὁ βορρᾶς παγερὸς ἀποσπᾶται μυριοπτέρυγος ἀπὸ τὸν νεφελοσκεπῆ καὶ χιονοστέφανον Ἄθω, καὶ ὁ Αργέστης* ριγηλὸς κατεβαίνει ἀπὸ τὸν γεραρὸν Ὄλυμπον, φρίσσει τὸ κῦμα εἰς τὴν ἐπαφὴν τῆς ψυχρᾶς πνοῆς, φρικιᾷ ὁ πορφυροῦς πόντος ἀπὸ τὴν κραταιὰν αὔραν, ρυτιδοῦται ἡ θάλασσα ἀπὸ τὴν ἀλλεπάλληλον ραγδαίαν ριπήν, ἀγριαίνει τὸ πέλαγος, ὠρύεται* μανιωδῶς ἡ καταιγίς, ρήγνυται τὸ κῦμα εἰς τοὺς σκληροὺς αἰχμηροὺς βράχους. Συννεφοῦται ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὰς μαύρας κάπας τῶν θυελλῶν, τὰς σωρευομένας ἐπάνω του, φαεινὸς στῦλος προκύπτει ἐν ἀκαρεῖ* ἐν μέσῳ ἀχανοῦς κυκεῶνος* στροβίλων· ἰδοὺ ἡ ἀκτὶς θὰ διώξῃ τὸ ἔρεβος*, ἡ γαλήνη θὰ ἐξώσῃ τὸν τυφῶνα*.

Τὸ παρεκκλήσιον ἦτο κτισμένον ἐπάνω εἰς τὸν βράχον, μαστιζόμενον ἀπὸ θυέλλας καὶ λαίλαπας, λικνιζόμενον ἀπὸ τὸ ἀειτάραχον καὶ πολύρροιβδον* κῦμα, νανουριζόμενον ἀπὸ τὰ ἄσματα, τὰ ἑποῖα ὁ ἄνεμος ἔψαλλε δι' αὐτὸ εἰς τοὺς σκληροὺς βράχους καὶ εἰς τὰ ἠχώδη ἄντρα. Οἱ τέσσαρες τοῖχοι ἵσταντο ἀκόμη ἀρραγεῖς*, πετροθεμελιωμένοι, σώζοντες μικρὸν ἐπίχρισμα*, ἀπὸ παλαιοῦ καιροῦ, περὶ τὴν μεσημβρινοδυτικὴν γωνίαν, χορταριασμένοι καὶ μαυροπράσινοι περὶ τὴν βορειοανατολικήν.

Ἡ στέγη, φέρουσα ἀκόμα ὀλίγας κεράμους καὶ πλάκας, ἐστηρίζετο, ἐπὶ δοκοῦ μὲ πολλὰς ἀκτῖνας ἐκ σκληρᾶς καστανέας. Ὁλόγυρα εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοὺς τοίχους, ὑψηλὰ ἄνω τῶν ὑπερθύρων καὶ ὑπὸ τὰ γεῖσα τῆς στέγης ὡραῖα μικρὰ πινάκια παλαιῶν χρόνων ἦσαν ἐγκολλημένα, σχηματίζοντα μέγαν σταυρὸν ἐπὶ τῆς χηβάδος τοῦ ἱεροῦ βήματος πρὸς ἀνατολάς μετὰ ὑποποδίου εἰς σχῆμα ἀνεστραμμένου Τ ἐκ πέντε ἄλλων πινακίων, καὶ ἄλλους δύο σταυροὺς δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, ὕπερθεν τῶν δύο παραθύρων τοῦ χοροῦ καὶ τέταρτον σταυρὸν ἄνωθεν τῆς φλιᾶς τῆς εἰσόδου, δυσμόθεν.

Τὰ ὡραῖα παλαιὰ πιατάκια ἦσαν ὅλα χρωματιστά, γαλάζια καὶ ὑποπράσινα καὶ κιτρινωπὰ καὶ λευκά, μὲ κλαδάκια καὶ μὲ λούλουδα καὶ μὲ πουλιά, φιλοκάλως καὶ κομψῶς διατεθειμένα, στίλβοντα* εἰς τὸν ἥλιον, χάρμα* τῶν ὀφθαλμῶν, κειμήλια ὑψηλὰ κείμενα, στερεὰ βαλμένα εἰς τὰς κόγχας των, ἀφελῆ ἀναθήματα, λείψανα παλαιῶν χρόνων, περισσώσματα* ἁρπαγῶν καὶ δῃώσεων* παντοίων, ὀλιγώτερον φεῦ ! ἀσφαλῆ ἀπὸ τῆς νεωτέρας ἀρχαιοκαπηλικῆς μανίας. Καὶ ὁ ἁπλὸς οὗτος στολισμὸς παρεῖχε μεγάλην χάριν, μεμιγμένην μὲ ἄρρητον* τρυφερὸν θέλγητρον, εἰς τὸ μικρὸν βραχοφυτευμένον παρεκκλήσιον, ἐμπνέων εἰς τὸν ἐπισκέπτην μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ διασκελίσῃ τὸ κατώφλιον, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν πενιχρὸν ναΐσκον, νὰ ἀνάψῃ κηρίον, νὰ κάμῃ τὸν σταυρὸν του, καὶ ν' ἀσπασθῇ εὐλαβῶς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Γλυκοφιλούσης, τῆς ζωγραφισμένης παρειὰν μὲ παρειὰν μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ ὑπερθέου Βρέφους Της.

Καὶ πάλι κίνησα νἀρθῶ, Χριστέ μου, στὴν αὐλή σου,
νὰ σκύψω στὰ κατώφλια σου τὰ τρισαγαπημένα,
ὁπού μὲ πόθο ἀχόρταγο τὸ λαχταρεῖ ἡ ψυχὴ μου,

καί, ἂν δὲν ἦτο ἄλλως πολυάσχολος ἀπὸ τὴν βιοτικὴν τύρβην, νὰ σταθῇ ν' ἀκούσῃ τὰς Μεγάλας Ὥρας καὶ τὸν Ἑσπερινὸν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, ψαλλόμενα ἀπὸ τὸν μπάρμπ' Ἀναγνώστην τὸν Παρθένην, τὸν μόνον βοηθὸν τοῦ παπα - Μπεφάνη εἰς ὅλας τὰς λειτουργίας, ὅσας ἐτέλει ἐκεῖνος, τὰς ἡμέρας ταύτας ἐξ εὐχῆς καὶ ταξίματος, κατὰ προτίμησιν, εἰς τὸ μικρὸν παρεκκλήσιον.

Ἡ σάρκα μου ἀναγάλλιασε σιμὰ σου κι ἡ καρδιὰ μου.
Τὸ χελιδόνι βρῆκε φωλιὰ καὶ τὸ τρυγόνι σκέπη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νὰ βάλουν τὰ πουλάκια τους τὰ δόλια νὰ πλαγιάσουν,
τὸν ἱερό σου τὸ βωμό, ἀθάνατε Χριστέ μου[1].

Καὶ ὁ εὐσεβὴς προσκυνητὴς θὰ εὕρισκε μεγάλην γλύκαν καὶ παρηγοριὰν ἀπὸ τὶς πίκρες τοῦ κόσμου, εἰς τὸ νὰ θεωρῇ μόνον τὴν πενιχρὰν κανδήλαν καίουσαν ἐμπρὸς εἰς τὴν ὡραίαν εἰκόνα, τὴν ζωγραφισμένην ἀπὸ τὸν μακαρίτην Ἀθανάσιον τὸν Κεφαλᾶν, ἠπειρώτην, ἄνδρα ἀγωνιστήν, εὐπαίδευτον, πολύγλωσσον καὶ ζωγράφον.

Ἡ ὡραία μικρὰ εἰκών, μὲ τὸ ὠχρὸν πρόσωπον τῆς Παναγίας ἑνούμενον κατὰ παρειὰν μὲ τὸ λευκὸν καὶ ἔνθεον πρόσωπον τοῦ λατρευτοῦ βρέφους της, εἶχεν ἄφατον* γλυκύτητα καὶ ἦτο καλλίστη ἔκφρασις τῆς μητρικῆς στοργῆς, τῆς γεννωμένης ὡς ἐκ πικρᾶς ρίζης γλυκέος καρποῦ, εὐθὺς μὲ τὰς ὠδῖνας* τοῦ τοκετοῦ, καὶ συναυξανομένης μὲ τῆς ἀνατροφῆς τοὺς κόπους καὶ τὰς μερίμνας.

Καὶ ὁ φιλακόλουθος πιστὸς δὲν θὰ ὑστέρει τῆς ἀμοιβῆς διὰ τὴν εὐσεβῆ προσέλευσιν.

Κάλλιο μιὰ μέρα στὴ δικὴ σου αὐλή, παρὰ χιλιάδες
στὸν ἴσκιο ἂς εἶμαι τοῦ ναοῦ σὰν παραπεταμένος
καλλίτερα, παρὰ νὰ ζῶ σ' ἁρματωλῶν λημέρια.

Δεξιὰ ἐπὶ τοῦ τέμπλου ἦτο ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Προδρόμου. Ἀριστερὰ ἡ Παναγία ἡ Γλυκοφιλοῦσα, ἡ προστάτις τῶν μητέρων, καὶ ὁ Ἅγιος Στυλιανός, ὁ φίλος καὶ φρουρὸς τῶν νηπίων.

Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ ἀριστεροῦ τοίχου ὑπῆρχον ἀκόμη ὀλίγοι ἅγιοι, ζωγραφισμένοι ἀπὸ παλαιοῦ καιροῦ. Ἦσαν ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος καὶ ἡ Ἁγία Μαρίνα. Εἶτα ἦσαν ὁ Ἅγιος Γεώργιος καὶ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, μὲ τὰ χατζάρια των, μὲ τὰς ἀσπίδας, μὲ τοὺς θώρακάς των καὶ τὴν ἄλλην πανοπλίαν των. Καὶ ἡ Ἁγία Βαρβάρα καὶ ἡ Ἁγία Κυριακὴ μὲ τοὺς σταυροὺς καὶ μὲ τοὺς κλάδους τῶν φοινίκων εἰς τὰς χεῖρας.

Ἦτο ἐκεῖ καὶ ὁ ὅσιος ποιμήν, ὁ ἀσκητής, μὲ τὴν ἀπάντησίν του εἰς τὸν Ἀνθύπατον, προκειμένου περὶ ζωῆς καὶ θανάτου τοῦ ἀθῴου ἀνεψιοῦ του «εἰ μὲν εὕρεις ἔνοχον, κόλασον* αὐτόν, εἰ δὲ ἀθῶον, ὡς θέλεις πρᾶξον!» Ἦτο καὶ αὐτὸς ἐκεῖ, προστάτης οὐδὲν ἧττον* καὶ φρου-

1. Ὅλοι οἱ στίχοι εἶναι παράφρασις τοῦ ΠΓ' ψαλμοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρὸς τῶν ἀκάκων καὶ τῶν παιδίων. Ἦτο καὶ ὁ Ὅσιος Μωϋσῆς, ὁ Αἰθίοψ, «ἄνθρωπος ὄψιν καὶ Θεὸς τὴν καρδίαν».

Τὸ παρεκκλήσιον ἑώρταζε τῇ 26 Δεκεμβρίου, τὴν Σύναξιν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

«Τὰ Ἅπαντα» τ. Β', σ. 257 Ἀλέξ. Παπαδιαμάντης

ΤΑ ΦΩΤΑ

Ὁ κόλπος ἐκτείνεται εὐρύς, μὲ ἀνοικτὸ τὸ στόμιον αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔρχεται τοῦ μεγάλου πελάγους ἡ βαθεῖα ἀναπνοή.

Πρωΐ καὶ σκεπαστὸς ὁ ὁρίζων, συννεφιά, ἀπειλὴ ὕδατος ἄνωθεν, οἰμωγὴ* κύματος κάτωθεν.

Σκοτεινὴ ἡ ὄψις τῶν νεφῶν, βαρεῖα ὡς κατηφὲς πρόσωπον, ἕτοιμον εἰς δάκρυα. Ἀνώμαλη ἡ ράχις τοῦ νεροῦ, ἐξογκουμένη ὡς στήθη φουσκώνοντα ἐκ πόνου. Καὶ ἐπάνω εἰς αὐτήν, σειόμενα, γοοῦντα καΐκια, τράτες, βάρκες, συμφυρμὸς σκοινιῶν, κατάρτια, ξάρτια. Καὶ παρέκει ξυλίνη ἀποβάθρα πτωχική, ριγμένη εἰς τὰ κύματα.

Πίσω δῶθε κεῖθε μέσ' στὴ ρεμματιὰ σπιτάκια σκαρφαλώνουν παστρικά, λευκά, νανοφυῆ* σπίτια χωρικῶν, σπιτάκια νησιώτικα μὲ παραθυράκια πράσινα, κεραμίδια κόκκινα, αὐλόγυρους μικρούς, περιποιημένους καὶ φραχτίτσες ἀγκαθιῶν καὶ γαρυφάλλων φυλλαράκια καὶ λαχανικά. Ποῦ καὶ ποῦ περικοκλάδες καὶ κισσοὶ σκαρφαλώνοντες στοὺς τοίχους, βλέπουν ἀνοιχτὰ τὴν θάλασσα τὴν ἄγρια καὶ τὴν ἀπέναντι στεριά. Καὶ γῦρο βουνάκια πεύκων εἰς τὰ ὀπῖα τὰ σπιτάκια ἀκουμποῦν στηρίζουν τὰ πλευρά των, προφυλάσσονται ἀπὸ τὸν ἄνεμον, σμιγμένα, στριμωγμένα, μὲ τοὺς στενούς των τοὺς δρομάκους, ἀλληλοζεσταίνονται.

Κι ἐπάνω στὴν σκαλίτσα - ἀποβάθρα σὰ βαρύ, γιὰ τὴν μικρὴ αὐτὴ σανιδένια γεφυρούλα, ὅπου δένουν τὰ παλαμάρια τους οἱ τράτες καὶ ἀράζουν οἱ βαρκοῦλες, μαζωμένο τὸ χωριό: Παπᾶς μαυροφορῶν, λευκογένης καὶ μὲ ἀργυροῦς βοστρύχους*, ἁπλωμένους ἐπάνω εἰς τὸ μελανὸν ροῦχον, ὅπως μπροστὰ του εἰς τὸ κῦμα ὁ ἀφρός, ὅπως τριγύρω του τὸ χιόνι στὰ βουνά. Ξέσκεπος μὲ σταυρὸ εἰς τὸ δεξί, τὸ καλυμμαύχι εἰς τὸ ἄλλο. Παλληκάρια ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ. Ζωνάρια. Βράκες. Κοῦκοι. Οἱ γυναῖκες πίσωθε μὲ χρωματιστὰ τσεμπέρια, κεντητὰ πουκάμισα καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κοντογούνια, πρόσωπα ροδισμένα, ἡ Ἑλλάδα τοῦ ἀγροῦ, τῆς θαλάσσης, τοῦ ὄρους, μυροβολοῦσεν ἀπὸ τὴν ἅλμην* κι ἀπὸ τὴν δρόσον τῆς αὐγῆς. Ἄχνα λαμπάδων τρέμουσα, παλλομένη, μισοσβύνουσα στὴν πνοὴν τὴν πρωΐνήν. Φωναὶ παιδιῶν λεπταὶ καὶ δροσεραί, ψάλλουσαι ἆσμα ἤρεμον, βραδύ, ἐφαρπαζόμενον καὶ σβῆνον:

Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε,
ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερώθη προσκύνησις.

Ἐτελείωσεν ὁ ψαλμὸς ὁ ἱερός. Ὁ γέρων παπᾶς ὕψωσε τὸ χέρι. Ὁ μέγας σταυρός, περιαχθείς* μὲ δύναμιν, διέγραψε κύκλον στὸν ἀέρα ἔπεσε στὴν θάλασσαν, κατεπόθη* ἀπ' αὐτήν, ἐξηφανίσθη εἰς τὸ βάθος τοῦ νεροῦ. Τὸ πνεῦμα ἐφύσησεν, ὁ πόντος ἐταράχθη ἐκ βαθέων.

Τέσσαρες ἢ πέντε παφλασμοὶ ἠκούσθησαν αἰφνίδιοι, τέσσαρα πέντε σώματα ἐξώρμησαν καὶ ἐβούτηξαν. Καὶ ὑπὸ τὸ κῦμα τὰ κορμιὰ τῶν παλληκαριῶν πλέουν καὶ τινάσσονται, τὰ πόδια των λακτίζουν, οἱ βραχίονες ἐκτείνονται, ψάχνουν καὶ ζητοῦν. Ἐκτοπίζουν τὰ νερὰ καὶ συγκυκοῦν* τὸν βοῦρκον κι ἀνεγείρουν τὸν ἀφρόν. Ἕνας ἔξαφνα νοιώθει νὰ φεύγῃ κάτι ἀπὸ τὰ δάχτυλα. Τὸ ἀδράχνει, τὸ χουφτώνει κι ἐπιφαίνεται* Τρίτων* ὑψῶν τὴν χεῖρα καὶ προτείνων τὸν λαιμόν, περιρρεόμενος ἀπὸ τὸ σταλάζον ὕδωρ. Μὲ δυὸ ἁπλωτὲς ἔφαγε τὸ διάστημα, παρεμέρισε τὸ κῦμα, ἔφθασε στὴν σκαλούλα, ὠρθώθη ὑψηλὸς καὶ ἐπιβάλλων, ὑπὸ τὸ ὄμμα τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ πελάγους καὶ τοῦ πλήθους, ἔμπροσθεν τοῦ ἀκινήτου, ἀσκεποῦς καὶ καραδοκοῦντος* ἱερέως καὶ τοῦ ἐνεχείρισε τὸν μέλανα καὶ θαλασσόβρεκτον σταυρόν.

Ὁ λειτουργὸς ἀνέλαβε τὸ ὑποστάζον ξύλον, τὸ ἐσήκωσεν, ἐκαλύφθη ἐπισήμως καὶ τὸ ἔτεινε πρὸς τὸν πλησιέστερον ἀγρότην. Ἐκεῖνος ἔσκυψε ταπεινῶς καὶ μὲ κεφάλι ἀσκεπές, τὸ φέσι του στὸ χέρι, ἐκόλλησε τὰ χείλη του ἐπάνω, ἔπειτα ἐπὶ τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως τῆς δασείας. Κατόπιν ἀνηγέρθη, ἔκαμε τὸν σταυρὸν του καὶ παρεμέρισε.

Ἄλλος τὸν διεδέχθη παρομοίως κι ἄλλος, ὅλο τὸ χωριό, γυναῖκες κι ἄντρες, εἰς μακρὰν—μακρὰν σειράν. Καὶ ὑπὸ τῶν κυμάτων τὰ ραντίσματα καὶ ὑπὸ τὴν ψιχάλαν τῶν συννέφων, εἰς τὸ κρύο τῆς αὐγῆς, ἡ παρέλασις βαστᾷ καὶ συγκινεῖται καὶ θροεῖ καὶ ἐξελίσσεται, ἐτοῦτος διαδεχόμενος ἐκεῖνον, εἰς σταυρούς, χαιρετισμούς, «βοήθειά σας», «χρόνια πολλά», «πάντα μὲ τὸ καλό», «ἡ εὐχή σου, Δέσποτα».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὸ νερὸ ἐδέχθη τὸ φέρον τὴν γαλήνην σύμβολον. Θὰ στερεώσῃ ὁ ὁρίζων. Κι ἐνῷ ἡ τελευταία χωρικὴ φιλεῖ κοκκινίζουσα τοῦ γέροντος τὸ χέρι, δέκα — εἴκοσι βραχίονες ἔλυσαν ἐν ριπῇ τὰ παλαμάρια καὶ δυὸ πανιά, λευκότερα ἀπὸ τὸ κῦμα, φρίσσοντα στοῦ ἀνέμου τὴν πνοήν, φεύγουν ἤδη ἐκεῖ κάτω πρὸς τὸν πόντον τὸν εὐρύν.

Περιοδ. « Νέα Ἑστία » Μιχ. Μητσάκης

ΟΝΕΙΡΕΜΜΕΝΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Χριστέ μου, κράτα με μακριὰ ἀπ' τὶς κακίες τοῦ κόσμου.
Στὴ Φάτνη βρέφος, ὅσο ζῶ, νὰ σὲ λατρεύω δῶσ' μου.
Κι ὅταν θὰ ρθῇ ἀπὸ Σὲ σταλτὸς ὁ Χάρος νὰ μέ πάρῃ,
κάμε σὰ βρέφος νὰ σταθῶ μπροστὰ στὴ θεία Σου χάρι.

Χριστὲ μου, δῶσ' μου στοὺς σεισμούς, στὶς τρικυμίες τοῦ κόσμου
πάντα νὰ στέκω ἀτράνταχος, καὶ νὰ εἶναι ὁ λογισμός μου
τὸ φῶς ἀπὸ τὸ μυστικὸ ποὺ χύνονταν ἀστέρι,
ὅταν γιὰ Σένα στὴ Βηθλεὲμ τοὺς Μάγους εἶχε φέρει.

Καὶ κάμε λόγια κι ἔργα μου σὰν τῶν ἀγρῶν τὰ κρίνα,
προφητικά, φεγγόβολα κάμε τα, σὰν ἐκεῖνα
τῆς νύχτας τῶν ἁπλῶν βοσκῶν. Γεννιόσουν καὶ γροικοῦσαν
τοὺς οὐρανοὺς ὁλάνοιχτους, ποὺ Σὲ δοξολογοῦσαν.

« Περάσματα καὶ Χαιρετισμοὶ », σ. 83 Κωστῆς Παλαμᾶς

« ΤΗι ΥΠΕΡΜΑΧΩι »

Ἐγνώρισα χθές, ἐπάνω στοὺς φλεγομένους λόφους τῆς μάχης, ἕνα λοχαγὸ ἱερέα. Παπᾶς μὲ χακί, ὀμορφάνθρωπος, ψηλός, λυγερός, νέος, μὲ γένεια κατάμαυρα, ποὺ τοῦ 'πεφταν κυματιστὰ στὸ στῆθος, συνέχιζε, στὸν εἰκοστὸν αἰῶνα, τὴν παράδοσιν τῶν ἀγωνιστῶν ἱερέων τοῦ Εἰκο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σιένα. Ἂν δὲν ἦταν ἀπηγορευμένο ν' ἀναφέρωμε ἄτομα — καὶ πολὺ σωστά, γιατί, σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο καὶ τὸ τελευταῖο στρατιωτάκι μας εἶναι ἥρως—θ' ἀνέφερα τ' ὄνομά του, γιὰ νὰ ἀναγραφῇ μαζὶ μὲ τοὺς ἀθανάτους τῆς νέας ἐποποιΐας.

Ἀλλὰ τὶ πειράζει, ποὺ τὸν μνημονεύω ἀνώνυμα; Αὐτὸς δὲν εἶναι πρόσωπο, εἶναι σύμβολο. Ἔτσι ἀκριβῶς τὸν βλέπουν καὶ τὰ φανταράκια μας: σὰν σύμβολο τῆς πίστεως καὶ τῆς ὀρθοδοξίας, σὰν ἐνσάρκωσι τοῦ δεσμοῦ τῶν θείων δυνάμεων μὲ τὸ μαχόμενο στράτευμα. Ὅταν τὰ φανταράκια τὸν βλέπουν ἀνάμεσά τους, στὴν πρώτη γραμμὴ—γιατὶ εἶναι ἕνας παπᾶς παλληκαρᾶς—μὲ τὸ σταυρὸ στὸ χέρι, νομίζεις πὼς παίρνουν καινούργιον ἀέρα.

—Ἔλα, πάτερ !... τοῦ φωνάζουν. Εὐλόγα τὴ λόγχη μας!...

Τὸ κῦρός του εἶναι τεράστιο σ' αὐτὸ τὸ τμῆμα. Γιατὶ δὲν μάχεται μόνο, προφητεύει καὶ τὴν ἔκβασι, ποὺ θά 'χη κάθε φορὰ ἡ ἐπιχείρησι! Παπαφλέσσας μαζὶ καὶ Γέρος τοῦ Μωριᾶ, ὀνειροπλάστης καὶ ὀνειροκρίτης, ἔχει πάντα στὴν τσάντα ἐκστρατείας, ποὺ κρέμεται στὸ πλευρό του, καὶ ἀπὸ ἕνα χρησμό:

— Εἶδα στὸν ὕπνο μου, παιδιά, τὴν Παναγιὰ τῆς Τήνου ! Καὶ εἶδα' πὼς ἔγραφε στὸν οὐρανό, μὲ γράμματα φωτιᾶς, αὐτὰ τὰ λόγια: «Σὲ δ υ ὸ μ έ ρ ε ς». Καὶ σᾶς λέω, ὅτι σὲ δυὸ μέρες θὰ πάρουμε κι αὐτὰ τὰ ὑψώματα ἐκεῖ κάτω!

Οἱ χρησμοὶ αὐτοί, ποὺ πηγάζουν ἀπὸ μιὰ δυνατὴ διαίσθησι κι ἀπὸ μιὰ φυσικὴ στρατιωτικὴ ἀντίληψι, βγαίνουν, σχεδὸν πάντα, ἀληθινοί. Φαντάζεστε, λοιπόν, πόσους πιστοὺς ἔχει γῦρό του αὐτὸ τὸ νεώτερο μαντεῖο τῶν Δελφῶν:

— Τὶ λέει ἡ Παναγίτσα σήμερα, πάτερ;... ρωτοῦν τὰ φανταράκια μας κάθε πρωΐ.

Καὶ ἡ Παναγίτσα ἔχει, σχεδὸν κάθε φορά, ἀπὸ μιὰ εὐχάριστη πρόβλεψι....

Ἀλλ' αὐτὸ ποὺ δὲν θὰ ξεχάσω ποτὲ στὴ ζωή μου, εἶναι ἡ πρώτη στιγμή, ποὺ τὸν ἀπάντησα: Ἀπόγευμα μὲ τὴν ὀμίχλη ποτισμένη ἀπὸ τὰ μενεξεδιὰ φῶτα τοῦ δειλινοῦ, σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα γλυκειά, εἰρηνικὴ καὶ ὑποβλητική, ὅπως τοῦ περίφημου «Εὐαγγελισμοῦ» τοῦ Παρθένη* αὐτὸς ἱερουργοῦσε ἐπάνω σ' ἕνα ὕψωμα, ποὺ μόλις εἶχε καταληφθῆ. Δοξολογοῦσε γιὰ τὴ νίκη, μὲ θυμίαμα τοὺς καπνοὺς τῆς μπαρούτης καὶ μὲ τὴν ὑπόκρουσι τῶν πυροβόλων, ποὺ τράνταζαν τοὺς ἀντικρυνοὺς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λόφους. Εἶχε περάσει τὸ χρυσοκέντητο πετραχήλι του. Καί, γῦρό του, τὰ φανταράκια παρακολουθοῦσαν τὶς δεήσεις του, ὑπογραμμίζοντας τὶς φράσεις του μὲ ὁμαδικὰ «Κύριε ἐλέησον!»...

Ὅταν πιὰ ὁ παπᾶς τελείωσε, ἐφώναξε στὰ στρατιωτάκια μας:

— Τώρα, παιδιά, θὰ ψάλουμε ὅλοι μαζί, «Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια» νὰ εὐχαριστήσουμε τὴν Παναγιὰ τῆς Τήνου!...

Καὶ μιὰ ρωμαλέα ὁμαδικὴ φωνὴ ἄρχισε τότε νὰ ὑψώνῃ, μέσα στὸν ἀχανῆ ναὸ τῆς φύσεως, τυλιγμένη στὴν ὁμίχλη, τὸν ὕμνο στὴν Παρθένο. Ὁ παπᾶς ἐφάνταζε σὰν ἄλλος Μωϋσῆς στὸ ὄρος Σινᾶ. Καὶ τὰ φαράγγια* γῦρο, ποὺ ἀντιλαλοῦσαν τὸν ψαλμὸ τῶν παλληκαριῶν, σὰν νὰ ᾽φερναν τὴν μακρυνὴν ἠχὼ τῶν πιὸ δοξασμένων ἡμερῶν τοῦ Βυζαντίου..

Ἐφημερὶς «Ἑστία» 7/11/1950 Σπῦρος Μελᾶς

ΑΝΑΣΤΑΣΙ ΣΤΗΝ ΑΓΙ᾽ ΑΝΑΣΤΑΣΑ

...Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης δὲν ἤθελε μόνον νὰ ἑορτάσῃ μὲ τοὺς συγγενεῖς* του χωριστὰ τὴν Ἀνάστασιν εἰς τὸ κατάμερόν του, ἀλλ᾽ ἐπεθύμει καὶ νὰ τελεσθῇ ἡ Ἀνάστασις αὕτη ὄχι εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν, ἀλλ᾽ ὡρισμένως εἰς τὴν Ἁγι᾽ Ἀναστασά. Ἀφοῦ τὸ πάλαι* ἦτο ἐκκλησία, ἀφοῦ ὁ χῶρος οὗτος ἦτο καθιερωμένος εἰς λατρείαν Χριστοῦ, διατὶ τάχα νὰ μὴ λειτουργῆται; Μάτην ὁ παπ᾽ Ἀγγελῆς ἐξώδευεν ὅλην τὴν ὀλίγην μάθησίν του καὶ τὴν ἔμφυτον λογικήν του διὰ νὰ τὸν πείσῃ ὅτι ἐπιμένει παράλογα. Ὁ αἰπόλος* ἔμεινεν ἀμετάπειστος.

— Πῶς θὰ λειτουργήσω, βλοημένε, σὲ ξεσκέπαστο μέρος; τοῦ ἔλεγεν ὁ ἱερεύς. Εἶδες ποτὲ σου λειτουργία ἀπὸ κάτ᾽ ἀπ᾽ τ᾽ ἀστέρια;

— Καὶ ἡ Ἀνάστασι δὲν ψάλλεται παντοῦ σὲ ξεσκέπαστο; ἀντέλεγεν ὁ βοσκός· ἔχουν, ἂς ποῦμε, ἐκκλησιὲς καλοχτισμένες μὲ πλάκες καὶ μὲ κεραμίδια καὶ βγαίνουν, ἀπ᾽ τὴν ἐκκλησιὰ ὄξω γιὰ νὰ κάμουν Ἀνάστασι κι ἡμεῖς ποὺ δὲν ἔχουμ᾽ ἐκκλησία, ἂς ποῦμε, δὲν μποροῦμε, κατάλαβες, νὰ κάμουμ᾽ Ἀνάστασι σ᾽ ἕνα ξεσκέπαστο μέρος, ποὺ ἦταν μιὰ φορὰ κι ἕναν καιρό, κατὰ πῶς λένε, ἐκκλησία;

Ὁ ἱερεὺς τὸν ἐκοίταξεν ἐν ἀμηχανίᾳ πρὸς στιγμήν, εἶτα τὸ βλέμμα του ἐφωτίσθη, ὡς νὰ τοῦ ἦλθεν ἰδέα, καὶ εἶπε:

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Κάμνουν Ἀνάστασι ὄξω ἀπ' τὶς ἐκκλησιές, ναί, μὰ λειτουργία ;... Πῶς θὰ λειτουργήσουμε ;

—Ἀπάνω στὰ μάρμαρα, ποὺ ἦταν μιὰ φορὰ τὸ Ἱερὸν Βῆμα, ἂς ποῦμε.

— Μὰ δὲν εἶναι Ἁγία Τράπεζα ἐγκαινιασμένη.

— Τὸν παλιὸ καιρό, ποὺ τὴν εἶχαν κτίσει, κατάλαβες, δὲν ἦταν;

— Τὸ πηδάλιο λέει, ὅταν βεβηλωθῇ μιὰ ἐκκλησία νὰ μὴ λειτουργιέται, ἂν δὲν ξανακτισθῇ κι ἐγκαινιασθῇ πάλι.

Τέλος ὁ ἱερεὺς εὗρε μέσον τινὰ ὅρον καὶ τὸν ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Γιάννην τὸν Κούτρην :

— Ἂς εἶναι, μποροῦμε νὰ κάμωμε Ἀνάστασι στὴν Ἁγία Ἀναστασιά, εἶπε, καὶ ἀμέσως παίρνετε ὅλοι τὰ πράγματά σας καὶ τὶς λαμπάδες σας ἀναμμένες, καὶ πηγαίνομεν κάτου στὴν Παναγία τὴ Δομὰν καὶ σᾶς λειτουργῶ ἐκεῖ.

Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης ὑπεχώρησε, μὴ ἔχων ἄλλως νὰ πράξῃ.

Ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητὸν εἰς τὸ ὕπαιθρον, φορέσας μαῦρον ἐπιτραχήλι καὶ ἤρχισε ν' ἀναγιγνώσκῃ τὴν παννυχίδα* καὶ τὸ «Κύματι θαλάσσης...», ὅλα διαβαστά. Εἶτα, ἀνάψας ἐντὸς τοῦ θυμιατοῦ μοσχολίβανον, ἐθυμίασε τοὺς παρεστῶτας ὅλους καὶ ποιήσας ἀπόλυσιν, ἔβγαλε τὸ μαῦρον ἐπιτραχήλι, ἐφόρεσεν ἄλλο, ἰόχρουν* μεταξωτὸν καὶ λευκὸν φαιλόνιον* καὶ ἀνάψας λαμπάδα, στραφεὶς πρὸς τὸν λαόν, ἤρχισε νὰ ψάλλῃ μελῳδικῶς τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς....». Μεθ' ὃ ἔψαλε τὴν «Ἀνάστασίν σου, Χριστὲ Σωτήρ». Καὶ ἀφοῦ ἤναψαν τὰς λαμπάδας ὅλοι, ἀναγνούς* τὸ εὐαγγέλιον καὶ δοξάσας τὴν Ἁγίαν Τριάδα, ἤρχισε μεγάλῃ καὶ βροντώδει τῇ φωνῇ νὰ ψάλλῃ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη», ἀντιψάλλοντος καὶ τοῦ υἱοῦ του, παιδίου δωδεκαετοῦς, ὅστις τὸν εἶχε συνοδεύσει ὡς συλλειτουργος εἰς τὴν ἐκδρομήν.

Ὡραία καὶ γλυκεῖα ἦτο ἡ σκηνὴ ἐντὸς τοῦ ἐρειπίου ἐκείνου τοῦ μεγαλομαρμάρου καὶ ἐπιβλητικοῦ εἰς τὴν ὄψιν, ἀγλαϊζομένου* ἀπὸ τὸ τρέμον, ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς αὔρας τῆς νυκτερινῆς, φῶς πεντήκοντα λαμπάδων, σκηνὴ φωτεινὴ καὶ σκιερά, διαυγὴς καὶ μυστηριώδης, ἐν μέσῳ γιγαντιαίων δρυῶν ὑψουσῶν ὑπερηφάνως τοὺς εἰς διαδήματα* κορυφουμένους κραταιοὺς κλώνους, μὲ τὰ φρίσσοντα φύλλα μαρμαίροντα* ὡ χρυσᾶς φολίδας ὑπὸ τὴν λαμπηδόνα* τῶν πυρσῶν, μὲ σκιὰς καὶ σκοτεινὰ κενὰ ἐν μέσῳ τῶν κλάδων, ὅπου ἐφαντάζετό τις ἐλλοχεύοντα* ἀόρατα πνεύματα, ὑπάρξαντα πάλαι ποτέ. Δρυάδες* καὶ Ὀρεστιάδες*,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐλευθέρως ἀνάσσουσαι* ἀνὰ τοὺς πυκνοὺς δρυμῶνας*, καὶ σήμερον μεταμορφωθεῖσαι εἰς νυκτερινὰ τέλωνια* καὶ μὴ τολμῶσαι νὰ προβάλωσιν εἰς τὸ φῶς τῶν ἀναστασίμων λαμπάδων.

Ἐνῷ ὁ ἱερεὺς ἔλεγεν ὁμαλῇ τῇ φωνῇ τὰ εἰρηνικὰ καὶ ηὔχετο ὑπὲρ τῆς «εὐσταθείας τῶν ἐκκλησιῶν, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς κ.τ.λ.», ὄπισθεν τοῦ πρώτου πελωρίου κορμοῦ τῆς χιλιετοῦς δρυός, ὃν τρεῖς ἄνδρες συνάπτοντες τὰς ὀργυιὰς μόλις ἠδύναντο ν' ἀγκαλιάσωσιν, ἠκούετο βραχὺς διάλογος μεταξὺ τριῶν ἢ τεσσάρων αἰπόλων*, ὧν ὁ πρῶτος, Γιάννης ὁ Κούτρης, ἔλυεν ἁπαντῶν τὰς ἀπορίας τῶν ἄλλων.

Ἀλλ' ὁ διάλογος διεκόπη ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ ἱερέως, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεδύθη τὰ ἄμφια κι ἔκραξεν εἰς τὸ ποίμνιόν του:

— Εἶστ' ἕτοιμοι ; Πᾶμε !

Δύο τῶν αἰπόλων ἔσπευσαν νὰ φορτώσωσι τὰ ἱερά, ὡς καὶ τὰ καλάθια τῶν ποιμενίδων τὰ περικλείοντα ἑορτάσιμά τινα ἐφόδια εἰς πέντε ἢ ἓξ ὀνάρια, ὁ ἱερεὺς ἐπέβη εἰς τὸ ἕβδομον καὶ οἱ ἄλλοι πεζοί, οἱ μὲν κρατοῦντες τὰς λαμπάδας των ἀναμμένας μὲ τὴν ἀριστεράν, προσπαθοῦντες μὲ τὴν δεξιὰν νὰ σκεπάσωσι τὴν λαμπὴν ἀπὸ τῆς πνοῆς τῆς ἀπογείου αὔρας, οἱ δὲ ἀνάψαντες μικρὰ φαναράκια, χρήσιμα εἰς τοὺς αἰπόλους διὰ τοὺς νυκτερινοὺς ἐπαυλισμούς* καὶ τοὺς ἀμολγούς* τῶν αἰγῶν των, ἐξεκίνησαν κατερχόμενοι πρὸς βορρᾶν, εἶτα ἐστράφησαν ἀνατολικώτερον, βαίνοντες διὰ κακοτοπιᾶς, ἐφ' ἧς δὲν ἀντεῖχον ἄλλοι πόδες παρὰ τοὺς ἰδικούς των, ἐλαφρὰ πατοῦντες μὲ τὰ τσαρούχια τὰ περιβάλλοντα τοὺς εὐκινήτους πόδας των, βιάζοντες τὰ γαϊδουράκια νὰ τρέχωσι, σύροντες μᾶλλον αὐτὰ εἰς τὸν δρόμον, τοποθετούμενοι ἐξ ἀριστερῶν ὡς ἔμψυχα δίκρανα*, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν φορτωμένων ζυγίων εἰς τὰ κρημνωδέστερα μέρη. Δύο ἢ τρεῖς αὐτῶν, μὲ τὰς κάπας των, ἤρχοντο τελευταῖοι μετὰ συριγμῶν καὶ ἀκατανοήτων μονοσυλλάβων, ἄγοντες τὰ αἰπόλιά* των, μὲ τὰ μικρὰ ἐρίφια διὰ χαριεστάτων σκιρτημάτων* τρέχοντα παρὰ τὰς μητέρας των βελάζοντα, ἐρωτηματικῶς, εἰς ἃ αἱ αἶγες ἀπήντων ἀορίστως, μὴ ἔχουσαι πῶς νὰ ἐξηγήσωσι τὴν ἀσυνήθη νυκτοπορίαν.

Ἡ σελήνη εἶχεν ἀνατείλει πρὸ τοῦ μεσονυκτίου καὶ ὁ δίσκος της ὑπέρυθρος ὀλίγον, ἐφαίνετο ὄπισθεν τῶν κορυφῶν ὑψηλῶν δένδρων, πότε δὲ ἐκρύπτετο, κατὰ τοὺς ἑλιγμοὺς τῆς πορείας, ὄπισθεν τοῦ βουνοῦ. Καὶ οἱ θάμνοι ἐσείοντο πανταχοῦ, ὅθεν διέβαινεν ἡ πομπή, καὶ τὰ ἔντομα ἐξεγείροντο παράωρα ἐκ τοῦ ὕπνου των καὶ τινα μυιγάρια ἐξορμῶντα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐπέτων φαιδρῶς περὶ τὰς ἀνημμένας λαμπάδας, ὑποβοΐζοντα, καίοντα τὰς μικκύλας πτέρυγὰς των ἢ καταστρέφοντα μετὰ τελευταίου βόμβου τὴν ἐφήμερον ὕπαρξίν των εἰς τὴν πρόσψαυσιν τῆς φλογός. Τὰ νυκτοπούλια ἔφευγον φοβισμένα ἀπὸ σχοῖνον εἰς κόμαρον, ἀπὸ αἱμασίαν* εἰς δένδρον, προσθέτοντα τὸν ἐλαφρὸν θροῦν τῶν πτερύγων των εἰς τὸ ἁβρόν, ἐναρμόνιον φύσημα τῆς αὔρας τῆς ὀρθρίας καὶ ἡ ἀγραμπελιὰ ἡ χιονανθής, ἡ λευκάζουσα καὶ μυροβολοῦσα εἰς τοὺς φράκτας, λευχείμων* μυροφόρος ἑορτάζουσα τὴν Ἀνάστασιν, καὶ ὁ κισσὸς καὶ τὸ ἁγιόκλημα, πλόκαμοι τῆς Ἀνοίξεως, ἐξαπλούσης τὴν μυροβόλον κόμην της ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, διέχυνον ζωηροτέραν ἐν τῇ νυκτὶ τὴν εὐωδίαν των εἰς τὸν ἀέρα. Καὶ ἡ ἀργυρᾶ ἀμμόκονις τῶν ἄστρων ὠλιγόστευεν ἐπάνω, καθ' ὅσον ὑψοῦτο ἡ σελήνη καὶ ἡ ἀηδὼν ἠκούετο μινυρίζουσα* βαθιὰ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ δάσους καὶ ὁ γκιώνης μὴ δυνάμενος νὰ διαγωνισθῇ πρὸς τὴν λιγυρὰν* ἀδελφήν του, ἔπαυσε πρὸς καιρὸν τὸ θρηνῶδες ᾄσμά του.

Εἶχον κατέλθει ἤδη πολὺ βαθιά, κάτω εἰς τὸ ρεῦμα, καὶ ἀντικρύ των ἔβλεπον μακρὰν εἰς τὸ πέλαγος, κυανῆν ὀθόνην*, ἀμυδρῶς ἐπαργυρωμένην ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τῆς σελήνης. Ἠκούσθη δὲ μετ' ὀλίγον βαθὺς παφλασμός, ὡς χειμάρρου καταφερομένου μετὰ γδούπου ἀπὸ τῶν βράχων, κρότος συνεχής, ἰσχυρός, μονότονος. Ἦτο τὸ ρεῦμα τῆς Παναγίας τῆς Δομάν, ἀπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ὁποίου εἴκοσι νερόμυλοι ὑδρεύοντο τὸ πάλαι καὶ πολλαὶ ἑκατοντάδες στρέμματα κήπων μὲ κλιμακωτὰς αἱμασιὰς* ἐπιαίνοντο* ἀπὸ τὸ δροσερὸν νᾶμά* του. Ἐκεῖ ἀντικρὺ προέκυπτεν ἀπ' ἄκρας τῆς θαλάσσης τὸ παλαιὸν φρούριον, τὸ ὁποῖον ἦτο ποτὲ κατοικία ἀνθρώπων, πρὶν γίνῃ γλαυκῶν φωλεὰ καὶ γλάρων ὁρμητήριον. Εἰς τὸ ἀκένωτον ρεῦμα τῆς Παναγίας τῆς Δομὰν ὠφείλετο ἡ εὐδοκίμησις πάσης φυτείας καὶ πάσης βλαστήσεως κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους χρόνους.

Ἦτο ἤδη ὡς δύο μετὰ τὰ μεσάνυκτα, ὅταν ὁ παπ' - Ἀγγελῆς καὶ οἱ αἰπόλοι του ἔφθασαν εἰς τὴν Παναγίαν τῆς Δομάν. Τὸ μικρὸν ἐξωκκλήσιον ἦτο κτισμένον ὑπὸ σύσταδα πελωρίων δένδρων, περιβαλλόμενον γραφικῶς ὑπ' αὐτῶν, σκεπαζόμενον φιλοστόργως ἀπὸ τοὺς κλώνους των. Ὁ ναΐσκος ἦτο πενιχρός, ἀλλὰ διετηρεῖτο καὶ ἦτο λειτουργήσιμος. Ἦτο δὲ ἓν τῶν ὀλίγων ναϊδίων, ὅσα ἐσώζοντο ὄρθια ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς. Γείτονες αὐτοῦ χαμηλότερα πρὸς τὴν θάλασσαν ἦσαν τὸ πάλαι ἐντὸς τῆς κοιλάδος τῆς συνεχομένης μεταξὺ δύο ἀκτῶν, πάμπολλοι ναΐσκοι, ἕως τέσσαρες δωδεκάδες. Οἱ πλεῖστοι ἦσαν σήμερον ἐρείπια. Ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Παναγία τῆς Δομάν, ἁπλῆ ἀναπαράστασις τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τοῦ Βυζαντίου καὶ περιβαλλομένη ὡς μὲ στέφανον ἀπὸ τὸν ἀειθαλῆ κόσμον τῶν πελωρίων δένδρων της, ἵστατο ἀκόμη ὀρθή, κι ἐφαίνετο λέγουσα πρὸς τοὺς ἀδελφούς της, ὅσοι εἶχον γονατίσει, καταβληθέντες ἀπὸ τὸν κάματον τῆς διὰ τόσων αἰώνων πορείας : « Παρηγορηθῆτε, σᾶς ἀντιπροσωπεύω ἐγώ ! ».

Ἐν ριπῇ* ὀφθαλμοῦ ἐφωταγωγήθη τὸ παρεκκλήσιον καὶ αἱ ποιμενίδες ἤναψαν πάμπολλα κηρία εἰς τὰ δύο μανουάλια καὶ ἀνάψασαι πῦρ εἰς τὸ ὑπήνεμον ἔξω τῆς θύρας στήσασαι μεγάλην χύτραν, παρεσκεύαζον τὴν σούπαν. Καὶ ὁ ἱερεύς, λαβὼν καιρόν*, ἐφόρεσεν ὅλην τὴν ἱερατικὴν στολήν του, καὶ ὁ υἱός του ὁ συλλειτουργος, ἔψαλλε τὸν κανόνα.

Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης, πραγματοποιήσας τὸ ὄνειρόν του, τοῦ νὰ παρίσταται εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὡς ἐπίτροπος, ἐπεστάτει εἰς τὸ ἄναμα καὶ σβύσιμον τῶν κηρίων, πατῶν αὐτὰ ἐνίοτε μὲ τὸ τσαροῦχί του, μιμούμενος τὸν ἐξάδελφόν του, τὸν Γιάννην τὸν Λαδίκαν, καὶ ὅστις ἵστατο δεξιόθεν εἰς τὸν χορόν, ὡς προεστὼς μὲ τόσην σοβαρότητα, ὥστε βλέπων τις αὐτὸν θὰ τὸν ἐνόμιζε ψάλτην, ἐξ ἰδιοτροπίας σιωπῶντα.

Περὶ τὸ λυκαυγὲς* ἔληξεν ἡ λειτουργία καὶ ὁ οὐρανὸς πορφυρίζων ἐκεῖ πρὸς ἀνατολὰς ἔσμιγε μὲ τὴν θάλασσαν κυανῆν ἁπλουμένην κάτω, ἡ δὲ σελήνη ὠχρίασε καὶ τὰ ὀλίγα ἄστρα ἀνὰ ἕν ἔσβυναν τρέμοντα εἰς τὸν αἰθέρα. Καὶ ἡ Ἠὼς* ἀνέτειλε μὲ ὅλην τὴν πορφυρᾶν αἴγλην*, καλλωπίζουσα μὲ γλυκὺ ἐρύθημα βουνά, κοιλάδας, δάση. Ἐφάνη δὲ τότε, ἀποβαλοῦσα* τὴν μυστηριώδη τῆς νυκτὸς περιβολήν, ἐν ὅλῃ τῇ καλλονῇ της, ἡ μαγευτικὴ θέσις τῆς Παναγίας Δομάν. Δεξιὰ τὸ ὑψηλὸν βραχῶδες καὶ τεμνόμενον* ἀπὸ εὐθαλεῖς* χαράδρας βουνόν, τὸ ἀπολῆγον εἰς τὴν κρημνώδη ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη. Ἀριστερὰ λόφοι, κοιλάδες καὶ δάση γραφικῶς ἐναλλάσσονται εἰς τὸ βλέμμα. Ἀντικρὺ ὁ γυμνὸς καὶ ἄγριον μεγαλεῖον ἀποπνέων βράχος τοῦ Κάστρου, μὲ τὰ δύο πρὸ αὐτοῦ πετρώδη νησίδια καὶ πέραν πέλαγος ἀχανές, φωσφορίζον εἰς τὰς πρώτας ἀκτῖνας τοῦ ὑποφώσκοντος* ἡλίου.

Εἰς τὸ βάθος δὲ τοῦ ὁρίζοντος, πρὸς βορρᾶν ἡ Χαλκιδικὴ μὲ τοὺς τρεῖς λαιμούς της, ὑπὲρ οὗς ἐξέχει ὡς βαθμὶς κεραυνωθείσης τιτανείου κλίμακος πρὸς ἀνάβασιν εἰς οὐρανόν, τὸν ὁ λευκόφαιος κῶνος τοῦ Ἄθω μὲ τὴν κορυφὴν εἰς τὰ σύννεφα, πρὸς δυσμὰς τὸ Πήλιον μὲ τὰς ἀναριθμήτους κοιλάδας του καὶ μὲ τὴν θεσπεσίαν του βλάστησιν, καὶ πέραν αὐτοῦ ἡ κορυφὴ τοῦ Κισσάβου, ὡς κεφαλὴ ἐμπηγμένη ἐπὶ κορμοῦ ξέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νου. Καὶ τὸ ρεῦμα τῆς Παναγίας Δομὰν δὲν κατεφέρετο πλέον ὡς πρὶν μετὰ βαθέος παφλασμοῦ εἰς τὴν βραχώδη κοιλάδα, ἀλλ' ἅμα τῇ ἀνατολῇ τῆς ἡμέρας τὸ νερὸν ἔρρεε μορμυρίζον, μαλακῶς κυλιόμενον ἐπάνω εἰς τὰ βρύα καὶ εἰς τὰ ἀγριοσέλινα, διότι ἐξύπνησαν τῆς ἡμέρας οἱ πολλοὶ καὶ προσφιλεῖς κρότοι.

Τέλος ἐφάνη τοῦ ἡλίου ἡ πρώτη ἀκτὶς καὶ ἀνέθορεν * ἀπὸ τῆς θαλάσσης μία πυρίνη, παμφαὴς * γραμμὴ τοῦ πανεκλάμπρου φωστῆρος *. Καὶ τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἠκούσθη πρώτη μεγάλη κι ἐπιβλητικὴ φωνή, ὁ κλαγγασμὸς * τοῦ ἀετοῦ, χαιρετίσαντος τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐπάνω εἰς τὸ βουνόν, ἀπὸ τῆς ἀφθάστου καὶ ἀπατήτου ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων * βράχων καλιάς * του. Καὶ δευτέρα χαιρετιστήριος φωνὴ ἠκούσθη ὁ κακκαβισμὸς * τοῦ ἱέρακος, ὁ κρωγμὸς * τοῦ ἱέρακος ἐπάνω εἰς τὸ βουνόν, εἰς μίαν ὑψηλὴν χαράδραν τοῦ ἰλιγγιώδους βουνοῦ τοῦ Κουρούπη, ἐκεῖ ἐπάνω. Καὶ τρίτη φωνὴ κλιμακηδὸν ἐχαιρέτισε τὸ παμφαὲς ἄστρον τῆς ἡμέρας, ὁ τιτυβισμὸς * τῆς πέρδικος καὶ τῆς τρυγόνος εἰς τὸ μεσοϋψὲς * τῆς κοιλάδος.

Καὶ τελευταία ἀμέσως ἐχαιρέτισε διὰ τοῦ μινυρισμοῦ * της τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἡ γλυκεῖα χελιδών, ἡ ἐπανευροῦσα, καὶ ἐφέτος, τὴν φωλεάν της ἄθικτον εἰς τὰ ἱερὰ σκηνώματα *, εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου, ὡς καὶ εἰς τὰ καλύβια τῶν χωρικῶν καὶ εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τῆς πόλεως. Τότε καὶ τὰ κατσικάκια, αἰσθανθέντα τὸ θάλπος * τῆς ἡμέρας, ἤρχισαν τὰ σκιρτήματά των, εὐφραινόμενα εἰς τὴν ἐπαφὴν τοῦ χόρτου, προσπαίζοντα περὶ τὰς μητέρας των, ὑποβάλλοντα τὸ μικκύλον * ρύγχος εἰς τὸν μαστὸν - καὶ δὲν ἤξευρον ὅτι ἡ λεπὶς τοῦ σφαγέως ἔστιλβε * καὶ αὐτὴ πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον.

Ἐκεῖ ὑπὸ τὰ ὑψηλὰ δένδρα, τῶν ὁποίων οἱ κλῶνοι μὲ βόμβυκας καὶ μὲ θυσάνους τριχοειδῶν φύλλων κοσμούμενοι, ἐσείοντο ὑπὸ τῆς πρωϊνῆς αὔρας, ἄνω τοῦ ρεύματος, τοῦ κυλίοντος μετὰ ψιθύρου τὸ διαυγὲς νᾶμά του κάτω εἰς τὴν κοιλάδα, ἐκάθησαν ἡδονικῶς ὅλοι οἱ βοσκοὶ μὲ τὰς ποιμενίδας καὶ τὰς βοσκοπούλας των, στρώσαντες ἀφθόνους πτέρεις καὶ παχείας φυλλάδας καὶ ἤρχισαν νὰ διαμελίζωσι τὰ εὐωδιάζοντα ἐπὶ τῆς σούβλας ἀρνία καὶ τὰ ἐρίφια.

Ἔφαγον καὶ ηὐφράνθησαν ὅλοι καὶ ἀφοῦ ὁ παπ' Ἀγγελῆς ηὐλόγησε τὴν φλάσκαν *, τὴν μετεβίβασεν, ὑπόχλωρον ἀκόμη, δι' ἐρυθρᾶς δερματίνης λωρίδος κρατουμένην, κλωζοῦσαν * καὶ φυσῶσαν ἀκαταλήπτους ἤχους ἔνδοθεν, εἰς χεῖρας τοῦ ἐκ δεξιῶν του καθημένου προεστῶτος τῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁμάδος, τοῦ Γεώργη τ' Παναγιώτ', ὅστις, ἐγερθείς, προσηγόρευσε διὰ μακρῶν τὴν ὁμήγυριν :

— Κ' στὸς 'Ανέστ' βρὲ παιδιά ! 'Αληθ' νὸς οὐ Κύριους ! Ζῇ κι βασιλεύει ! Γειά σας ! Καλὴ καρδιά ! Καλὴ γερουσύνη ὅλοι μας ! Χρόνους πολλούς ! Πολλὰ τὰ ἔτ' παπᾶ μ' ! νὰ χαίρηση τὸ πετραχήλι σ'.

« Τὰ Ἅπαντα » τ. Γ' σ. 332 'Αλεξ. Παπαδιαμάντη

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

'Εσὺ ἤσουν ἀπ' τ' ἀθῷα τὰ βρέφη τὸ ἕνα,
ποὺ ἐπῆρεν ὁ 'Ιησοῦς στὴν ἀγκαλιά Του
κ' εἶπε μὲ τὴ γλυκύτατη λαλιά Του :
«'Αφῆστε τὰ παιδιὰ νἀρθοῦν σ' ἐμένα.»

Κ' ἡ ἀνάσα Του, ἡ εὐωδιασμένη ἀπ' ὅλα
τ' ἄνθη τὰ μυστικὰ τοῦ παραδείσου,
ἔσμιξεν ἁπαλὰ μὲ τὴ δική σου,
ποὺ γάλα μητρικὸν ἐμοσχοβόλα.

Κι ἐπέθανε κι ἐτάφη κι ἀνεστήθη
παντοτεινὸς κι ἀθάνατος 'Εκεῖνος,
κι ἀμάραντος καὶ παραδείσιος κρίνος
ἄνθισε ἡ πίστι στὰ δικά σου στήθη.

Κι ἔφεραν χρόνοι δίσεχτοι καὶ μαῦροι
τοῦ Τρωϊανοῦ τὸ δόγμα: Ὅποιος πιστεύει
στὸν Ναζωραῖο, ἢ στὸ σταυρὸ θ' ἀνέβῃ
ἢ θάνατο μαρτυρικὸ θὲ ναῦρῃ.

Τὴν ψυχοφθόρα νίκη τῶν εἰδώλων
ἡ Ρώμη καὶ οἱ Ρωμαῖοι πανηγυρίζουν,
τὰ βάθρα τοῦ 'Ιπποδρόμου πλημμυρίζουν,
ζωγραφιστὴ ἡ χαρὰ στὴν ὄψι ὅλων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἄτρομα ἐσὺ στὸ στίβο γονατίζεις
κι ἀδάκρυτα: Ἰησοῦ, δέξου με πάλι
στὴ θεία καὶ πολυπόθητην ἀγκάλη,
Σὺ ποὺ τὸν θάνατον ἀθανατίζεις.

Καὶ νά, ἀπ' τὴν κρύπτη πέρα ἕνα λιοντάρι
προβάλλει ἀγριεμμένο. Ὅλων τὰ μάτια
πέφτουν σὲ σένα, γιὰ νὰ δοῦν κομμάτια
τὶς σάρκες σου. Μὰ τότε—ὦ θεία χάρι !—

σὰν ὄνειρο σοῦ ἐφάνηκε πὼς εἶδες,
ὅτι ἤσουν βρέφος· ἡ ὄψι τοῦ θηρίου
τὴν ὀμορφιὰ εἶχε πάρει τοῦ Κυρίου
κι οἱ φλόγες τῶν ματιῶν του θεῖες ἀχτῖδες.

Κι οὔτ' ἄκουσες τὸ βρῦχος * οὔτε ἀκόμα
τὰ γέλια τοῦ ὄχλου καὶ τ' ἀλάλαγμά του,
κι οὔτ' ἔνοιωσες τοῦ αἱματηροῦ θανάτου
τοὺς σπαραγμοὺς στοῦ λιονταριοῦ τὸ στόμα.

« Ἑσπερινὸς Ἰωάννης Πολέμης

Η ΜΟΝΗ ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

Πρῶτος κτίτωρ * τῆς ὡραίας Μονῆς Ξηροποτάμου τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀναφέρεται ἡ Βασίλισσα Πουλχερία, θυγάτηρ Θεοδοσίου * τοῦ μικροῦ. Ἀλλὰ κατόπιν ἐρημωθεῖσαν τελείως ὑπὸ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ἀνεκαίνισεν αὐτήν, τὸν 9ον αἰῶνα, ὁ βασιλόπαις Παῦλος, δαπάναις τοῦ ἀδελφοῦ του βασιλέως Ρωμανοῦ *.

Εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας ἑλληνικὰς μονάς, κειμένη ἐπὶ ἑνὸς χλοερωτάτου ὀροπεδίου, καταφύτου ἐξ ἡμέρων καὶ ἀγρίων δένδρων. Ἐκεῖ ἡ πόα * τὴν ἄνοιξιν μέχρι καὶ τοῦ Αὐγούστου πρασινοβολοῦσα εὐωδιάζει ἀπὸ ὅλας τὰς πλέον λεπτὰς εὐωδίας τῶν ἀγρίων ἀνθέων, ὁποὺ ἁπλοῦνται γῦρο γῦρο, ὡσὰν ἕνας πανεύμορφος σμυρναϊκὸς τάπης. Ἄνω τῆς ἀκτῆς τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ἱερᾶς Χερσονήσου, ἐγγὺς δὲ τῆς Δάφνης, τοῦ κεντρικοῦ λιμένος τῆς Χώρας, ἐξανοίγει ἐκεῖθεν ἕνα θεαμα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τικὸν πανόραμα, μὲ τὰ γλαυκὰ * ὕδατα τοῦ Χιγγιτικοῦ κόλπου, προχωροῦντος μέχρις τῆς ὡραίας τοῦ Ρωσικοῦ μοναστηρίου σκήτης, τῆς Θηβαΐδος, μὲ τὰ καταπράσινα βουναλάκια τῆς Συκιᾶς καὶ μὲ τὰ γλαυκὰ πλαισιώματα τῶν Βορείων Σποράδων. Κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας μάλιστα, ὅτε ὁ ἥλιος εἶναι ὄπισθεν τῶν βουνῶν ἀκόμη, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, νὰ κάθηται κανεὶς εἰς τοὺς ἐξώστας καὶ τὰς ἁπλωταριὰς τῶν προηγουμένων, ἢ εἰς τὸ εὐρύτατον προαύλιον, ἔξω, καὶ νὰ ἀναπνέῃ τὴν εὐωδίαν ἐκείνην τὴν ἀχόρταστον τοῦ δάσους, ἡνωμένην μὲ τῶν θαλασσίων ἀνέμων τὰ μύρα — εἶναι μία ἀπόλαυσις ὑπερτέρα πάσης δυνατῆς περιγραφῆς. Εἶναι μεγαλεῖον ὄντως, ἓν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων θαυμάτων τῆς Δημιουργίας.

Ἕνεκα διαφόρων πυρκαϊῶν, ποὺ δὲν ἀπολείπουν δυστυχῶς, ἡ Μονὴ ἀνακαινισθεῖσα πολλάκις, φαίνεται νῦν ὡς νεόκτιστος, ἰδίως τὸ ὡραιότατον μὲ τὰ λευκά του μάρμαρα Καθολικόν *, ἀφιερωμένον εἰς μνήμην τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων. Ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῶν Βασιλικῶν πυλῶν τοῦ Ναοῦ ὑπάρχει γεγλυμμένον ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς τὸ ἑξῆς ἔμμετρον σημείωμα, ἐξιστοροῦν ἐν συντομίᾳ τὰ περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονῆς :

Ἡ Πουλχερία βασιλὶς θυγάτηρ Ἀρκαδίου
τὴν ἱερὰν αὐτὴν Μονὴν ἔκτισ' ἐκ θεμελίου.
Δεύτερον δὲ ὁ Ρωμανὸς ὁ μόνος Κωνσταντῖνος
τοῦ σοφοῦ Λέοντος υἱὸς θεοστεφὴς ἐκεῖνος.
Τρίτον παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ πατέρων ἀνεκτίσθη.
Τέταρτον πάλιν παρ' αὐτῶν συνάξει Καισαρίου
ἐκ διαφόρων τόπων γῆς, συνάρσει τοῦ Κυρίου,
συνοδοιπόρον ἔχοντες τὸ Τίμιον τὸ Ξύλον,
τὸ ἱερὸν ἀνάθημα τοῦ Ρωμανοῦ, ὡς δῆλον,
Ἀνθίμου σκευοφύλακος καὶ τῇ ἐπιστασίᾳ
Ἱεροθέου, ὄντος δὲ ἐν τῇ ἡγουμενίᾳ,
συμπολιτῶν καὶ τῶν τριῶν ὄντων ἐκ τῶν Σκοπέλων·
ὁ γὰρ Θεός, δι' οὗ τὸ πᾶν, οὕτως ἐφάνη θέλων.
Ἀπὸ Χριστοῦ Γεννήσεως χρόνους εἰς τοὺς χιλίους
ἑξήκοντα καὶ τρεῖς ὁμοῦ ἐπὶ ἑπτακοσίους.

Τὸ Καθολικὸν μετὰ τὴν πυρπόλησίν του ἀνεκαινίσθη διὰ νέας ἀρχιτεκτονικῆς, μὲ μάρμαρα ὡραῖα καὶ τέμπλον μαρμάρινον. Ὁ νάρθηξ *

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἶναι ἁπλοῦς καὶ ὄχι διπλοῦς, ὡς ἐν τοῖς ἀρχαίοις ναοῖς, ἀλλὰ μέγας καὶ ἀπαστράπτων. Ἡ ζωγραφική του εἶναι πολυσύνθετος καὶ πολυπρόσωπος, θαυμαστὴ ἐν τῇ συλλήψει, ἐκ τῶν ὡραιοτέρων παραστάσεων τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, ὡς ἡ ἁμαρτία τοῦ Δαβίδ, ἡ παράστασις τοῦ φόνου τοῦ Ἀβεσσαλώμ *, ἡ ἁμαρτία τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας, μία ἄλλη θαυμαστὴ παράστασις ἐξηγμένη ἐκ τοῦ ρητοῦ: «Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα», καὶ ἄλλαι πολλαί, μαρτυροῦσαι περὶ τῆς ζωηρᾶς φαντασίας τοῦ ζωγράφου αὐτοῦ τοῦ 1780.

Ἔξω τοῦ Ναοῦ, εἰς τὴν ἀριστερὰν γωνίαν, ὑπάρχει ἐντετοιχισμένον ἀνάγλυφον μαρμάρινον, παριστάνον τὸν Μεγαλομάρτυρα Δημήτριον, ὄρθιον, μετὰ χιτῶνος ποδήρους καὶ βαστάζοντα τὸν Σταυρόν. Εἶναι μαῦρον τὸ ἔκτυπον αὐτὸ ὡς ἀπὸ πυρκαϊᾶς διασωθὲν καὶ τεθραυσμένον, ἀλλ' ὡραιότατον. Αἱ πτυχαὶ τοῦ χιτῶνος καλλιτεχνικαί, τὸ δὲ ἱμάτιον εἶναι ἐγκομβωμένον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, καταπίπτον ὄπισθεν ὅλον, ὡς οἱ μανδύαι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῶν ἐκτελούντων τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας των κατὰ τὰς ἀκολουθίας.

Πέριξ προφυλάσσεται ὑπὸ μαρμαρίνου πλαισίου κομψοτάτου, φέροντος γεγλυμμένα ρόδα. Ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ πλαισίου ὑπάρχει γεγλυμμένος ὁ Σταυραετός.

«Μέ τοῦ Βοριᾶ τὰ Κύματα», Δ σ. 133-7. Ἀλεξ. Μωραϊτίδης

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΜΑΡΙΑΣ

Ὁ κατωτέρω λόγος ἐξεφωνήθη τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ ἔτους 1688 εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ναὸν τῆς Βενετίας.

Χαῖρε θεόνυμφε Μαριάμ, πορφυρογέννητε * Βασίλισσα τῶν Ἀγγέλων. Χαῖρε ἀργυροχρυσόχροε κρίνε τῆς καθαρότητος. Χαῖρε εὐανθέστατε Παράδεισε μακαρίων ἡδονῶν. Χαῖρε ἐσύ, ὁποὺ ὡς βασιλικὸν βλάστημα ἐκ τῆς ρίζης τοῦ Ἰεσσαὶ * γεγεννημένη, πρῶτα εἶδες τὸ φῶς τῆς μακαριότητος, παρὰ ἐκεῖνο τοῦ Ἡλίου, πρῶτα ἐστάθης πολίτισσα τοῦ Οὐρανοῦ μὲ τὴν ψυχήν, παρὰ τῆς γῆς μὲ τὸ σῶμα· πρῶτα θυγατέρα τοῦ προαιωνίου Πατρὸς, παρὰ τοῦ Ἰωακεὶμ καὶ τῆς Ἄννης· καὶ πρὶν παρὰ νὰ πατήσῃς τὴν γῆν, ἐκαταπάτησες τὴν κεφαλὴν τοῦ ἰοβόλου * δράκοντος.

Χαῖρε ἐσύ, ὁποὺ ἐγεννήθης ὡς ὄρθρος, στολισμένη μὲ ἄνθη οὐρανί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ων ἀρετῶν· ηὔξανες ὡς ἥλιος, στεφανωμένη μὲ τὰς ἀκτῖνας τῆς θείας χάριτος· χαῖρε ἐσύ, ὁποὺ μοναχὴ ἀπὸ ὅλας τὰς γυναῖκας, ἐκαταξιώθης νὰ γένῃς Μήτηρ ἑνὸς Θεοῦ καὶ νὰ βαστάξῃς εἰς τὸν κύκλον τῆς καθαρᾶς σου γαστρὸς Ἐκεῖνον, ὁποὺ εἰς τὴν παντοδύναμον παλάμην του βαστάζει ὅλον ἐτοῦτον τὸν οἰκουμενικὸν κύκλον.

Χαῖρε.. μὰ τὶ νὰ εἰπῶ περισσότερον ; Καὶ ποῖος ρήτωρ, ἀ γ κ α λ ὰ * καὶ νὰ ἔχῃ εἰς τὸ στόμα ὅλον τὸν χρυσόρρουν * ποταμὸν τῆς εὐγλωττίας, δύναταί ποτε νὰ διηγηθῇ τὰς δόξας, εἰς τὰς ὁποίας Σὲ ὕψωσεν ὁ Θεός ; ἢ τὰς χάριτας, μὲ τὰς ὁποίας ὁ οὐρανὸς Σὲ ἐπλούτισε ; ποία ἀνθρώπινος γλῶσσα ἠμπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ μεγαλεῖα μὲ τὰ ὁποῖα ἐστόλισε τὴν ἱεράν Σου ψυχὴν τὸ πανάγιον Πνεῦμα ; Τόσον εἶναι βαθὺ καὶ ἄπλευστον τῶν ἀπείρων Σου ἐπαίνων τὸ πέλαγος, ὁποὺ εἰς αὐτὸ βυθίζεται καὶ ὁ νοῦς τῶν μακαρίων ἀγγέλων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγώ, κεχαριτωμένη Παρθένε, περνῶ μὲ σιωπὴν τὰς θαυμαστὰς Σου ἀρετάς, θαυμάζοντάς τας μόνον μὲ τὴν διάνοιαν.

Καὶ ἐδῶ πίπτοντας εἰς τοὺς παναχράντους Σου πόδας, ἄλλο δὲν ἐπιθυμῶ ἀπὸ Σέ, παρὰ τὴν ἄμαχόν Σου προστασίαν, πρὸς βοήθειαν καὶ συντήρησιν τοῦ φιλοχρίστου στρατοῦ, πρὸς διωγμὸν καὶ ἐξολόθρευσιν τοῦ ἀντιθέου Τυράννου.

Ἕως πότε, πανακήρατε Κόρη, τὸ τρισάθλιον γένος τῶν Ἑλλήνων ἔχει νὰ εὑρίσκεται εἰς τὰ δεσμὰ μιᾶς ἀνυποφέρτου δουλείας; Ἕως πότε νὰ τοῦ πατῇ τὸν εὐγενικὸν λαιμὸν ὁ βάρβαρος Θρᾷξ; Ἕως πότε ἔχουσι νὰ βασιλεύωνται ἀπὸ ἡμισὸν φεγγάρι* αἱ χῶραι ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας ἀνέτειλεν εἰς ἀνθρωπίνην μορφήν, ἀπὸ τὴν ἡγιασμένην σου γαστέρα, ὁ μυστικὸς τῆς δικαιοσύνης Ἥλιος ; Ἄχ, Παρθένε ! Ἐνθυμήσου, πῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότερον, παρὰ εἰς ἄλλον τόπον, ἔλαμψε τὸ ζωηφόρον φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως· τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὁποὺ ἄνοιξε τὰς ἀγκάλας καὶ ἐδέχθη τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον τοῦ μονογενοῦς Σου Υἱοῦ· τὸ πρῶτον, ὁποὺ Σὲ ἐγνώρισε διὰ ἀληθινὴν Μητέρα τοῦ θεανθρώπου Λόγου· τὸ πρῶτον ὁποὺ ἀντεστάθη τῶν Τυράννων, ὁποὺ μὲ μύρια βάσανα ἐγύρευαν νὰ ἐξεριζώσωσιν ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν πιστῶν τὸ σεβάσμιόν Σου ὄνομα. Τοῦτο ἔδωσεν εἰς τὸν κόσμον τοὺς Διδασκάλους, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας των, ἐφώτισαν τὰς ἠμαυρωμένας διανοίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐτοῦτο τοὺς ποιμένας, ὁποὺ μὲ τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον ἐξώρισαν τοὺς αἱμοβόρους λύκους ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ποίμνιον. Ἐτοῦτο τοὺς γεωργούς, ὅπου μὲ τὸ ἄροτρον τοῦ Σταυ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ροῦ καὶ μὲ τὸν ἱδρῶτα τοῦ προσώπου ἐγεώργησαν τὰς καρδίας καὶ σπέρνοντες τὸν εὐαγγελικὸν σπόρον, ἐθέρισαν τὰς ψυχὰς διὰ τὴν οὐράνιον ἀποθήκην. Ἐτοῦτο τοὺς Μάρτυρας, ὁποὺ μὲ τὸ ἴδιον αἷμά των ἔβαψαν τὴν πορφύραν τῆς Ἐκκλησίας· λοιπόν, εὔσπλαχνε Μαριάμ, παρακαλοῦμέν Σε, διὰ τὸ Χ α ῖ ρ ε ἐκεῖνο, ὁποὺ μᾶς ἐπροξένησε τὴν χαράν· διὰ τὸν Ἀγγελικὸν ἐκεῖνον Εὐαγγελισμόν, ὁποὺ ἐστάθη τῆς σωτηρίας μας τὸ προοίμιον· χάρισαί του τὴν προτέραν τιμήν· σήκωσέ το ἀπὸ τὴν κοπρίαν τῆς δουλείας εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος· ἀπὸ τὰ δεσμὰ εἰς τὸ σκῆπτρον, ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς τὸ βασίλειον. Καὶ ἂν ἐτοῦταί μας αἱ φωναὶ δὲν Σὲ παρακινοῦσιν εἰς σπλάγχνος, ἂς Σὲ παρακινήσωσιν ἐτοῦτα τὰ πικρὰ δάκρυα, ὁποὺ μᾶς πέφτουσιν ἀπὸ τὰ ὀμμάτια. Ἀλλ' ἀνίσως καὶ ἐτοῦτα δὲν φθάνουσιν, ἂς Σὲ παρακινήσωσιν αἱ φωναὶ καὶ αἱ παρακάλεσες τῶν Ἁγίων Σου, ὁποὺ ἀκαταπαύστως φωνάζουσιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίου Ἑλλάδος. Φωνάζει ὁ Ἀνδρέας ἀπὸ τὴν Κρήτην· φωνάζει ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον· φωνάζει ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν· φωνάζει ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας· φωνάζει ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην· φωνάζει ἡ Αἰκατερίνα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν· φωνάζει ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τὴν βασιλεύουσαν Πόλιν, καὶ δείχνοντάς σου τὴν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν*, ἐλπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλαχνίαν, τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους τὴν ἀπολύτρωσιν. Ἀποδέξου λοιπόν, Παναγία Παρθένε, τὰ δάκρυά μας τὰ ὁποῖα σημαδεύουσι τὸ μυστήριον, ὁποὺ εἰς σὲ ἐτελειώθη: Δόσαι τόσην δύναμιν τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν Δουκὸς τῶν Ἑνετῶν, ἐναντίον τῶν αἱμοβόρων βαρβάρων, ὥστε ὁποὺ νὰ σβυσθῇ τελείως τὸ φῶς τοῦ φεγγαρίου, νὰ λάμψῃ περισσότερον τοῦ μυστικοῦ Ἡλίου ἡ ζωοποιὸς ἀκτῖνα· νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς τὸν κόσμον ὅλον ἡ δύναμις τοῦ Σταυροῦ καὶ νὰ δοξασθῇ ἀπὸ ὅλους τὸ ἅγιόν σου ὄνομα, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν !

« Διδαχαί », Ἔκδοσις Βενετίας, 1888 Ἠλ. Μηνιάτης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Σύ, τῆς καρδιᾶς κρυφὸ μαργαριτάρι
καὶ τῆς ζωῆς σεμνὸ προσκυνητάρι,
ὅπου ἔχτισεν ὁ ἄνθρωπος στὴ γῆ,
ὅταν σ' αὐτὴ τὴν ἔρμη ἦλθε πλάσι,
ἀντὶ γιὰ τὴν Ἐδὲμ πού εἶχε χάσει,
τὴ Θεϊκὴ νὰ μαλακώση ὀργή.

Ἄπαρτο κάστρο, πού ποτὲ δὲν μπαίνει
καὶ πάντα ἀπὸ τὴ θύρα σου ἔξω μένει
ἔχθρα, κακία καὶ προδοσία κρυφή,
πού αἰώνια τῆς ἀγάπης τὴ λαμπάδα
κρατεῖ ἀναμμένη ἄγρυπνη τριάδα,
πατέρας καὶ μητέρα κι' ἀδελφοί.

Ὦ σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο,
χίλιες φορὲς ἂς εἶσαι εὐλογημένο,
καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
τ' ἀδέλφια μου νὰ ραίνη μ' εὐλογία,
καὶ νὰ μυρώνη ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γερατειά.

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω,
καὶ τὴ γλυκειὰ Πατρίδα νὰ λατρεύω,
ἐσὺ καὶ τὴ φιλία νὰ λαχταρῶ·
σὺ κρύβεις μεσ' στὸ λατρευτὸ σου χτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς Ἀγάπης τὸ μυστήριο,
πού μὲ κερνᾷ τῆς Λήθης τὸ νερό.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πόσες φορὲς μέσ' στῆς καρδιᾶς τὰ βάθη,
σὰν ἔνοιωσα τοῦ κόσμου τ' ἄγρια πάθη,
ποὺ οἱ τρικυμίες μᾶς φέρνουν τῆς ζωῆς,
σὰν ἔμπαινα μέσ' στὴν καλὴ σου θύρα
μ' ἐγιάτρευες ἀμέσως μὲ τὰ μύρα
μιᾶς τρισευλογημένης σου πνοῆς.

Πόσες φορὲς μέσ' στὴ θερμὴ σου ἀγκάλη,
ὕστερ' ἀπ' τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν πάλη,
γαλήνη εὑρῆκα καὶ παρηγοριά!
Γιατὶ στὸ στῆθος μέσα μὲ φωτίζεις
καὶ κάλλιο τὴν ψυχή μου ἐσὺ γνωρίζεις
ἀπὸ τῆς γῆς τ' ἀνθρώπινα θεριά.

Ἡ κάθε σου γωνιὰ κι' ἡ κάθε σου ἄκρη
ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
χαρὰ τῶν τραγουδιῶν μου ἢ στεναγμό.
Στὶς κάμαρές σου μέσα καὶ στοὺς τοίχους
θωρῶ ὅλα τὰ ὄνειρά μου καὶ τοὺς στίχους,
τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καϋμό.

Καὶ τ' ἄψυχά σου ἀκόμα μὲ γνωρίζουν,
κι' ἀγάπης λόγια γῦρο ψιθυρίζουν,
τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σκαμνί·
χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
τὴν ἀγκαλιὰ μοῦ ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
ποὺ κάθονται οἱ γονεῖς μου οἱ σεμνοί.

Χαῖρε, ὦ χαῖρε, σπίτι τιμημένο,
χίλιες φορὲς ἂς εἶσαι εὐλογημένο,
καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
τ' ἀδέλφια μου νὰ ραίνῃ μ' εὐλογία,
καὶ νὰ μυρώνῃ ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γερατειά.

« Τραγούδια τοῦ σπιτιοῦ » Γεώργιος Στρατήγης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΗΡΕΤΡΑ

Τὴν ἑσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους.....ἡ δεκαοκταέτις κόρη τὸ Οὐρανιὼ τὸ Διόμικο, μελαχροινὴ νοστιμούλα, ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν της ἐνωρίς, διότι ἦτο μόνη.

Ὁ πατὴρ της, ὁ ἀτυχὴς μπάρμπα—Διόμας, ἀρχαῖος ἐμποροπλοίαρχος πτωχεύσας, ὅστις κατήντησε νὰ γίνῃ πορθμεὺς εἰς τὸ γῆράς του, εἶχεν ἐπιβῆ τῆς λέμβου του περὶ τὴν μεσημβρίαν, ὅπως πλεύσῃ εἰς τὴν νῆσον Τσουγκριάν, τρία μίλια ἀπέχουσαν, καὶ διαπορθμεύσῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πολίχνην ἑορτασίμους τινὰς προμηθείας. Ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ ἐπανήρχετο πρὸς ἑσπέραν, ἀλλ' ἐνύκτωσε καὶ ἀκόμη δὲν ἐφάνη.

Ἡ νέα ἦτο ὀρφανὴ ἐκ μητρός. Ἡ μόνη πρὸς μητρὸς θεία της, ἥτις τῆς ἐκράτει ἄλλοτε συντροφίαν, διότι αἱ οἰκίαι των ἐχωρίζοντο δι' ἑνὸς τοίχου, ἐμάλλωσε καὶ αὐτὴ μαζί της διὰ δύο στρέμματα ἀγροῦ, καὶ δὲν ὡμιλοῦντο πλέον. Ἡ νεᾶνις ἐκάθητο πλησίον τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνάψει εἰς τὴν ἑστίαν, περιμένουσα τὸν πατέρας της, καὶ ἐκράτει τὸ οὖς τεταμένον εἰς πάντα θόρυβον, εἰς τὰ φαιδρὰ ἄσματα τῶν παίδων τῆς ὁδοῦ, ἀνυπόμονος καὶ ἀνησυχοῦσα πότε ὁ πατήρ της νὰ ἔλθῃ.

Αἱ ὧραι παρήρχοντο καὶ ὁ πτωχὸς γέρων δὲν ἐφαίνετο. Τὸ Οὐρανιὼ εἶχεν ἀπόφασιν νὰ μὴ κατακλιθῇ, ἀλλ' ἔμεινεν οὕτως ἡμίκλινος πλησίον τῆς ἑστίας.

Παρῆλθε καὶ τὸ μεσονύκτιον καὶ ἤρχισαν ν' ἀντηχῶσιν οἱ κώδωνες τῶν ναῶν, καλοῦντες τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὴν εὐφρόσυνον τῆς ἑορτῆς ἀκολουθίαν.

Ἡ καρδία τῆς νέας ἐκόπηκε μέσα της.

— Πέρασαν τὰ μεσάνυκτα, εἶπε, κι ὁ πατέρας μου !...

Συγχρόνως τότε ἤκουσε θόρυβον καὶ φωνὰς ἔξωθεν. Ἡ γειτονιὰ εἶχεν ἐξυπνήσει, καὶ ὅλοι ἡτοιμάζοντο διὰ τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ δύστηνος* Οὐρανιὼ δὲν ἀντέσχεν, ἀλλ' ἔλαβε τὴν τόλμην νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν σκεπαστόν καὶ περίφρακτον ὑπὸ σανίδων ἐξώστην τῆς οἰκίας, ὅπου, κρυπτομένη εἰς τὸ σκότος, προέβαλε διὰ τῆς θυρίδος τὴν κεφαλήν.

Μία γειτόνισσα, λάλος καὶ φωνασκός, εἶχεν ἐγερθῆ πρώτη καὶ ἀφύπνιζε διὰ τῶν κραυγῶν της τοὺς γείτονας ὅλους, ὅσων ὁ ὕπνος ἀνθί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στατο εἰς τῶν κωδώνων τὸν κρότον, προσπαθοῦσα νὰ ἐξυπνήσῃ τὸν ἄνδρα καὶ τὰ παιδία της. Ὁ σύζυγός της, Νταραδῆμος, εἶχεν ἀνάγκην μοχλοῦ, διὰ νὰ σταθῇ εἰς τοὺς πόδας του.

Ἡ θύρα τῆς οἰκίας των ἦτο ἀντίκρυ τῆς τοῦ μπάρμπα—Διόμα. Τὸ Οὐρανιὼ ἔβλεπε καθαρῶς ἀπέναντί της τὴν γυναῖκα ἐκείνην, κρατοῦσαν φανόν, φωτίζουσαν οἰκτιρμόνως τὰ σκότη τῆς ὁδοῦ, διὰ τοὺς διαβάτας καὶ τοὺς γείτονας. Διότι τὸ σκότος ἦτο βαθὺ καὶ ἐλαφρὸς ἄνεμος ἔπνεεν, ὅσος ἤρκει διὰ νὰ μεταφέρῃ ἐκ τῶν χιονοσκεπῶν βουνῶν τὸ ψῦχος καὶ τὸν παγετὸν εἰς τὰς φλέβας τῶν ἀνθρώπων.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν διῆλθεν ἄνθρωπός τις, ὃν ἰδοῦσα καὶ ἀναγνωρίσασα ἡ Οὐρανιώ, δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ μειδιάσῃ.

— Πῶς! κι' ὁ Ἀργυράκης πάει στὴν ἐκκλησιά ;....ἐψιθύρισεν.

Ὁ Ἀργυράκης τῆς Γαροφαλιᾶς, ὅστις εἶχε τὸ προνόμιον νὰ προσωνυμῆται ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου του, εἶχεν εἴπει ἄλλοτε καὶ τὸ λόγιον ἔμεινε παροιμιῶδες : « ὅποτε πάω στὴν ἐκκλησιά, βάγια μοιράζουνε ». Ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην τὸν ἐξύπνησεν βιαίως ἡ Γαροφαλιὰ καὶ τῷ ἐπέταξε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διότι εἶδε κακὸν ὄνειρον, εἶπεν.

Ὁ εὐπειθὴς Ἀργυράκης, ὅστις μόλις ἔφθανε μέχρι τῶν ὤμων τοῦ ἀναστήματός της, ἠγέρθη, ἐφόρεσεν εἰς τὴν κεφαλὴν του τὸν γιοργούλη* του, ἐζώσθη τὸ κόκκινον ζωνάρι του, τρεῖς σπιθαμὰς πλατύ, ὑπέδησεν εἰς τοὺς πόδας του τὰ πέδιλά του, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ὁδόν.

Ταυτοχρόνως εἶχεν ἐξέλθει καὶ ὁ Νταραδῆμος, ὅστις ἔπιασεν ὁμιλίαν μὲ τὸν Ἀργυράκη τῆς Γαροφαλιᾶς.

— Τώρα μ' ἀρέσεις, γείτονα, τῷ λέγει.... μὴν εἶσαι ἀλιβάνιστος, διότι εἶναι κατὰ τὰ σκοινία (καταισχύνη). Τὸ φεγγάρι δὲν εἶναι τώρα πάν' τσ' ἕλληνες (πανσέληνος), νὰ φοβᾶσαι τὸν ἴσκιο σου τὴ νύχτα....

Τοιαῦτα ἑλληνικὰ ὡμίλει ὁ Νταραδῆμος.

— Τὶ νὰ κάνουμε νὰ σ' ὁρίσω, γείτονα ; ἀπήντησε ταπεινοφρόνως ὁ Ἀργυράκης.

Καὶ ὁ Νταραδῆμος κατέβη εἰς τὴν ὁδόν, προηγουμένης τῆς συζύγου του, κρατούσης πάντοτε τὸν φανόν.

— Δὲν ξέρουμε, νὰ ἦλθε τάχα ὁ γείτονας ; εἶπε τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου καὶ ρίπτουσα ἐκφραστικὸν βλέμμα πρὸς τὴ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

οἰκίαν τοῦ μπάρμπα—Διόμα.

— Σωπᾶτε, εἶπε, φέρων τὸν δάκτυλον εἰς τὸ στόμα ὁ Ἀργυράκης, εἶπαν πῶς βούλιαξε.

— Τί; εἶπεν ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου.

Ὁ Ἀργυράκης ἡτοιμάζετο νὰ διηγηθῇ πῶς καὶ ποῦ τὰ ἤκουσεν, ἀλλὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν γοερὰ καὶ σπαρακτικὴ κραυγὴ ἠκούσθη ἀπὸ τῆς σιγηλῆς οἰκίας, πρὸς ἣν ἔβλεπον οἱ τρεῖς ὁμιληταί.

Ἀπὸ τοῦ σκεπαστοῦ καὶ περιφράκτου ἐξώστου ἡ δυστυχὴς, τὸ Οὐρανιώ, εἶχεν ἀκούσει τὴν λέξιν τοῦ Ἀργυράκη καὶ ἀφῆκε τὴν κραυγὴν ἐκείνην.

Ἡ ἄστοργος θεία, ἥτις ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον δὲν εἶχε καλημερίσει τὴν ἀνεψιάν της, ἤκουσε τὴν γοερὰν κραυγὴν καί, λησμονήσασα τότε τὰ τρία στρέμματα τοῦ ἀγροῦ, ἔτρεξε πρὸς βοήθειαν τῆς περιαλγοῦς κόρης.

* * *

Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ ἀτυχὴς μπάρμπα—Διόμας εἶχε φορέσει, μέχρι τῶν ὤτων καταβαῖνον, ὄρθιον τὸ παμπάλαιον φέσι του, εἶχεν ἐνδυθῇ τὴν τσάκαν* του καὶ τὸ ἀμπαδίτικο* βρακί του, καὶ καταβὰς εἰς τὸν αἰγιαλόν, ἔλυσε τὴν μικράν, ἐλαφροτάτην καὶ ὑπόσαθρον λέμβον, καὶ λαβὼν τὰς κώπας ἤλαυνε πρὸς τὴν μεσημβρινώτερον κειμένην μικρὰν νῆσον Τσουγκριάν.

Μόνη ἔμεινεν ἡ Οὐρανιὼ εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ μόνος ὁ μπαρμπα—Διόμας ἐπέβαινε τῆς λέμβου του, ναύτης ὁ αὐτὸς καὶ κυβερνήτης καὶ πρῳρεύς.

Ναυτίλος ἀπὸ τῆς δωδεκαετοῦς ἡλικίας του ὁ μπαρμπα — Διόμας, ἀπέκτησεν ἀμοιβαδὸν σκοῦνες* γολέτες* καὶ βρίκια*, ὕστερον ὑπεβιβάσθη εἰς βρατσέραν*, καὶ τέλος ἔμεινε κύριος τῆς μικρᾶς ταύτης λέμβου, δι' ἧς ἐξετέλει βραχείας ἁλιευτικὰς ἢ πορθμευτικὰς ἐκδρομάς. Τὰ περισσεύματα τῶν κόπων του τὰ ἔφαγαν ἄλλοι πάλιν φίλοι, ἀτυχήσαντες καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς θαλασσίους ἐπιχειρήσεις των. Εἰς τὸ γῆράς του δὲν τῷ ἔμενεν ἄλλο τι, εἰμὴ σιδηρᾶ ὑγεία, δι' ἧς ἠδύνατο ἀκόμη ν' ἀντέχῃ εἰς τοὺς θαλασσίους κόπους, χάριν τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ἐργαζόμενος.

Ἐνίοτε, ἐλλείψει ὁμιλητοῦ, διήγεῖτο τὰ παράπονά του εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ εἰς τὰ κύματα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πηρέτρα ἢ Ὑπηρέτρα ἦτο τὸ ὄνομα τῆς λέμβου, ὅπερ αὐτὸς τῇ ἔδιδε.

* * *

Καταπλεύσας εἰς τὴν τερπνὴν νῆσον Τσουγκριὰν ὁ μπαρμπα—Διόμας ἐφόρτωσεν ἐπὶ τῆς «Ὑπηρέτρας» πέντε ἢ ἓξ ζεύγη ὀρνίθων, κοφίνους τινὰς ὠῶν καὶ τυροῦ, δύο ἢ τρεῖς ἰνδιάνους καὶ ἄλλα τινὰ πράγματα, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ λύσῃ τὰ ἀπόγεια* τῆς λέμβου καὶ ν' ἀποπλεύσῃ. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσῆλθεν ὁ κουμπάρος του Σταθαρός, ὁ ποιμὴν τοῦ Τσουγκριᾶ, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τοῦ κάμῃ τὴν χάριν νὰ παραλάβῃ ὀχληρὸν συμπλωτῆρα... «υἱὸν ὑποζυγίου», ὥριμον πρὸς ἐπίσαξιν. . . ὅπως κομίσῃ αὐτὸν πρὸς ἕνα τῶν πολυαρίθμων κουμπάρων του εἰς τὴν πολίχνην.

Ὁ μπάρμπα—Διόμας ἐσυλλογίσθη τὸ βάρος καὶ ἔρριψεν ἀμήχανον βλέμμα εἰς τὸ στενόχωρον καὶ τὴν ἐλαφρότητα τῆς «Ὑπηρέτρας», ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐσκέφθη ὅτι μία δραχμή, ὁ ναῦλος τοῦ ὀναρίου, ἦτο κάτι δι' αὐτόν, ἦτο ὁ καπνὸς καὶ ὁ οἶνος τῶν τριῶν σχολασίμων ἡμερῶν τῶν Χριστουγέννων, καὶ ἀπεφάσισε νὰ προσλάβῃ τὸν πῶλον.

Ὁ κουμπάρος Σταθαρὸς εὐχαριστηθεὶς τὸν ἐφίλεψεν ὀλίγα αὐγά, μίαν μυζήθραν, καὶ ὁ μπαρμπα—Διόμας, ἐπιβιβάσας τὸν πῶλον, ἔλαβε τὰς κώπας, καὶ ἔστρεψε τὴν πρῷραν πρὸς τὸν λιμένα.

Ἀπεμακρύνθη, ἔκαμε πανιὰ καί, διανύσας ὑπὲρ τὸ ἓν μίλιον, ἀπεῖχεν ἐξ ἴσου σχεδὸν τοῦ Τσουγκριᾶ καὶ τῆς πολίχνης. Καίτοι βορειοδυτικὸς ὁ ἄνεμος, Γραῖος ὑπεβοήθει ἐκ πλαγίου τὸ ἱστίον, διότι ὁ μπαρμπα—Διόμας ἔδιδε βορειοδυτικὴν εἰς τὴν λέμβον διεύθυνσιν.

Ἀλλ' ὁ πῶλος, ὅστις ἔβοσκεν ἡσύχως τὸ χόρτον του καὶ δὲν ἐφαίνετο ν' ἀνησυχῇ πολὺ περὶ τοῦ διάπλου, αἴφνης ἐσήκωσε τὸν πόδα, ἔδωκεν ἄτακτον λάκτισμα εἰς τὴν σανίδα.... καὶ τὸ μαδέρι τῆς εὐθραύστου καὶ ὑποσάθρου λέμβου διερράγη.

Τὸ ὕδωρ ἤρχισε νὰ εἰσρέῃ εἰς τὸ κύτος.

Ἡ λέμβος ἤρχισε νὰ βυθίζεται.

Ταχὺς ὡς ἀστραπή, ὁ μπαρμπα—Διόμας, ἀπέβαλε τὸ βαρύτερον φόρεμα, τὸν ἀμπᾶ του, τὸν ὁποῖον εἶχε φορέσει μόνον ἐνόσῳ ἐκάθητο εἰς τὸ πηδάλιον, ἔγειρε πρὸς τὸ μέρος τῆς σκότας* τοῦ πανίου ἀριστερά, ἐκρεμάσθη ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ σκάφους καὶ κατώρθωσε νὰ μπατάρῃ* τὴν λέμβον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μέγας ἔγινεν ὁ θρῆνος ὑπὸ τὴν ἀνατραπεῖσαν τρόπιδα*. Ὄρνιθες, ἰνδιάνοι, κόφινοι καὶ ὁ αἴτιος τῆς συμφορᾶς, ὁ πῶλος, ὅλα κατῆλθον εἰς τὸν πυθμένα.

Ὁ μπαρμπα—Διόμας, ὅστις ἐκολύμβα ὡς ἔγχελυς, εἶχε καὶ στήριγμα τὴν ἀνατραπεῖσαν «Ὑπηρέτραν», τὴν ὁποίαν ἠμπόδισε τοῦ νὰ βυθισθῇ.

* * *

Περὶ τὰς δύο ὥρας ἔμεινεν οὕτως ὁ μπαρμπα—Διόμας ἐπίστομα ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ σκάφους, κρατούμενος διὰ τῶν χειρῶν ἀπὸ τῆς τρόπιδος, μὴ τολμῶν νὰ στηριχθῇ ὅλος ἐπὶ τῶν σανίδων, διότι ἡ λέμβος θὰ ἐβυθίζετο.

Τέλος, περὶ τὴν ἀμφιλύκην*, ἐνόσῳ ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀρκετὸν φῶς, ὅσον ἔρριπτεν ἡ ἀνταύγεια τῶν χιονοσκεπῶν πέριξ ὀρέων, ἐφάνη μακρόθεν ἓν ἱστίον.

Ὁ μπαρμπα-Διόμας ἤρχισε νὰ φωνάζῃ μὲ ὅσην δύναμιν τῷ ἔμεινεν ἀκόμη.

Ὁ ἄνεμος ἦτο βοηθητικὸς διὰ τὸ ἐρχόμενον πλοῖον, ὅπερ ἔπλεεν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς.

Ἦτο μέγα τρεχαντήριον φορτωμένον*.

Αἱ φωναὶ τοῦ μπαρμπα—Διόμα δὲν ἠκούοντο, ὁ ἄνεμος τὰς ὤθει μακράν, πρὸς τὸν λίβαν*.

Ἀλλὰ τὸ τρεχαντήριον ἐπλησίαζεν, καὶ ὁ μικρὸς μαῦρος ὄγκος τῆς ἀνατραπείσης λέμβου διεκρίνετο ὡς φωλεὰ ἀλκυόνος ἐπὶ τῶν κυμάτων.

Καθ' ὅσον ὅμως ἐπλησίαζεν, ἠδύναντο ν'ἀκουσθῶσι καὶ αἱ φωναί. Διότι τὸ ἀνατραπὲν σκαφίδιον, ὠθούμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, εἶχε μετατοπισθῆ πολλὰς δεκάδας ὀργυιῶν πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ καὶ ὁ γέρων ναυαγὸς συνέβαλε καὶ αὐτὸς διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν.

Τέλος τὸ τρεχαντήριον προσήγγισε καὶ ἀπέλυσε τὴν λέμβον. Ὁ μπαρμπα-Διόμας ἤκουσε κώπας-πλαταγούσας πλησίον του, ἀλλὰ τόσον μόνον ἤκουσεν. Εὐθὺς κατόπιν ἐλιποθύμησεν.

Οἱ κωπηλάται ἀνέσυραν τὸν μπαρμπα-Διόμαν παγωμένον καὶ ἡμιθανῆ καὶ τὸν ἀνεβίβασαν εἰς τὸ τρεχαντήριον.

Ἀφοῦ τοῦ ἤλλαξαν τὰ ἐνδύματα, δι' ἐμπνοῶν καὶ προστρίψεων προσεπάθησαν νὰ τὸν ἀνακαλέσωσιν εἰς τὴν ζωήν.

Ὁ κυβερνήτης διέταξε νὰ στρέψωσι πρῷραν πρὸς τὸν λιμένα, ὅπως

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν ἀποδώσωσι, νεκρὸν ἢ ζῶντα εἰς τοὺς οἰκείους του.

Τέλος ὁ πτωχὸς ναυαγὸς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς.

Οἱ καλοὶ ναῦται ἠθέλησαν νὰ τῷ προσφέρωσι πούντς καὶ ἄλλα θερμὰ ποτά.

Ἀλλ' ἅμα ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ μπαρμπα - Διόμας, διὰ τοῦ πρώτου βλέμματος εἶδε βαρέλια.

Τὸ πλοῖον ἦτο φορτωμένον οἴνους.

— Ὄχι πούντς, ὄχι, εἶπε διὰ πεπνιγμένης φωνῆς· κρασὶ δῶστε μου!

Οἱ ναῦται τῷ προσήνεγκον φιάλην πλήρη ἡδυγεύστου μαύρου οἴνου, καὶ ὁ μπαρμπα-Διόμας τὴν ἐρρόφησεν ἀπνευστί.

* * *

Ὑπέφωσκεν ἤδη ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων καὶ ἡ θεία εἰς μάτην προσεπάθει νὰ παρηγορήσῃ τὴν σφαδάζουσαν ὑπὸ ἄλγους Οὐρανιώ.

Ἀλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου, ἐλθοῦσα τότε, ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ μπαρμπα-Διόμας ἐναυάγησε μὲν, ἀλλ' ἐσώθη, καὶ ὅτι ἔφθασεν ὑγιής.

Ὁ Ἀργυράκης καὶ ἄλλοι τινὲς ἀγρόται εἶχον ἴδει, φαίνεται, μακρόθεν τὴν ἀνατροπὴν τῆς λέμβου, καὶ ἐντεῦθεν διεδόθη, ὅτι ὁ γέρων ἐπνίγη. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνύκτωσε, δὲν εἶδον καὶ τὸ σωστικὸν καὶ οἰνοφόρον τρεχαντήριον.

Ὁ μπαρμπα-Διόμας, ἐλθὼν μετ' ὀλίγον καὶ ὁ ἴδιος ἐνηγκαλίσθη τὴν κόρην του. Ὤ, πενιχρά, ἀλλ' ὑπερτάτη εὐτυχία τοῦ πτωχοῦ!

Τὸ Οὐρανιὼ ἔχυνεν ἀκόμη δάκρυα, ἀλλὰ δάκρυα χαρᾶς. Ὁ πατὴρ της δὲν τῆς εἶχε φέρει οὔτε αὐγά, οὔτε μυζήθρας, οὔτε ὄρνιθας, ἀλλὰ τῆς ἔφερε τὸ σκληραγωγημένον καὶ θαλασσόδαρτον ἄτομόν του καὶ τὰς δύο στιβαρὰς καὶ χελωνοδέρμους χεῖράς του, δι' ὧν ἠδύνατο ἀκόμη ἐπὶ τινα ἔτη νὰ ἐργάζηται δι' ἑαυτὸν καὶ δι' αὐτήν.

« Τὰ Ἅπαντα » Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΜΑΣ

Εἶναι, νομίζω, ἀπὸ τὰ πιὸ εὐχάριστα κι ὠφέλιμα πράγματα νὰ περνᾷ κανεὶς λίγες ὧρες κάθε μέρα μέσα σ' ἕνα περιβόλι. Στὸ ἐλεύθερο κι ἀνοικτὸ αὐτὸ κομμάτι τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωϊκοῦ κόσμου, κάτω ἀπ' τὸν ἀπέραντο οὐρανό, βρίσκεται ἔτσι μέσα στὴν ἴδια ἐνέργεια τῆς φύσης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βλέπει καθαρὰ καὶ πιάνει τὸ ἔργο της, ἀναπνέει τὴν πνοή, κατανοεῖ τὶς δυνάμεις της, αἰσθάνεται τὴν κίνησι τῆς ἄπειρης, τῆς θαυμαστῆς καὶ μεγάλης αὐτῆς ζωῆς καὶ θυμᾶται πὼς ἕνα μικρὸ της μόριο εἶναι κι αὐτός, ὁ μεγάλος καὶ περήφανος

Τέσσαρες ἐποχὲς ὁ χρόνος, τέσσερες μορφὲς ξεχωριστὲς τὸ περιβόλι μας· Τὸ καλοκαίρι, ὅταν πιὰ φεύγαμε γιὰ τὴν ἐξοχή, τὸ ἀφήναμε κατάξερο. Λίγα φύλλα στὰ κομπιασμένα δένδρα, λίγα λουλούδια στὰ κιτρινισμένα χαμόδενδρα. Τὸ χρῶμα φρυγμένο ὅλο ἀπὸ τὶς κάθετες, τὶς φλογερὲς ἀκτῖνες τοῦ ἥλιου, ἔπινε μὲ λαιμαργία τὸ λίγο νερό, ποὺ τοῦ ἔρριχνε τὸ κοντόβραδο ὁ κηπουρός. Μεγάλες πεταλοῦδες μὲ βαρειὰ ποικιλόχρωμα πτερά πετοῦσαν στὴ λαύρα τῆς ἡμέρας ἢ στὴ δροσιὰ τοῦ δειλινοῦ. Δυὸ τρεῖς γρύλλοι, κάτω ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς ἀγαπημένης τους ἀντράκλας, γέμιζαν τὸν ἀέρα τῆς νύκτας μὲ τὴ γλυκειὰ μεταλλικὴ τους φωνή. Οἱ ἀράχνες ἐγέμιζαν μὲ πυκνὰ καὶ σκονισμένα πανιὰ τοὺς τοίχους καὶ τὰ δένδρα. Ἔντομα κι ἑρπετὰ διάφορα, ἀμέτρητα, πολύχρωμα καὶ πολύμορφα, ἔτρεχαν ἀνάμεσα στὰ φύλλα, πετοῦσαν, ἔτριζαν, βομβοῦσαν. Ἀλλὰ ἡ φύσι φαινόταν σὰ νὰ μὴν εἶχε πιὰ ἄλλη ζωὴ καὶ σιγὰ-σιγὰ νὰ μαραινόταν. Καμμιὰ γέννησι, τίποτα σχεδὸν νέο, τίποτα ποὺ νὰ δίνῃ ἐλπίδες. Οἱ ροδακινιὲς ἦταν φορτωμένες ἀπὸ τὰ χνουδωτὰ ροδάκινα, οἱ ἀχλαδιὲς ἀπὸ τὰ κεχριμπαρένια ἀχλάδια, τὰ κλήματα ἀπὸ τὰ κέρινα σταφύλια. Ὁ καρπός, δηλαδὴ τὸ τέλος... Καὶ τὰ φύλλα ὅλα σχεδὸν ξερὰ κι οἱ βλαστοὶ ὁλοένα σπάνιοι...

Καὶ ὅμως, μέσα σ' ἐκείνη τὴ νέκρωσι, ὁ σπόρος τῆς νέας ζωῆς κρυμμένος κάτω ἀπὸ τὸ χῶμα, περίμενε... Ἡ Γῆ ὁλοένα γυρνοῦσε στὸ ἄπειρο· οἱ ἀκτῖνες τοῦ ἥλιου ἔπεφταν τώρα ἀπάνω στὴ χώρα μας πιὸ πλαγιαστὲς καὶ πιὸ ἀδύνατες· στὴν ἀτμόσφαιρα σχηματιζόταν σύννεφα μαῦρα καὶ πυκνά, ποὺ ξεσποῦσαν ἐπὶ τέλους σὲ βροχή. Ἄ, οἱ πρῶτες βροχὲς τοῦ φθινοπώρου, βροχὲς ὁρμητικές, μ' ἀστραπόβροντα, μ' ἀστροπελέκια, ἀλλὰ περαστικές, δροσιστικές, εὐχάριστες!

Τὸ περιβόλι μας λουζόταν μὲ χαρὰ κι ἀνάσαινε κι ἔλαμπε ὕστερα στὸν ἥλιο μὲ τὰ μισοκιτρινισμένα ὑγρά του φύλλα, σὰ νὰ ἤθελε νὰ μᾶς ὑποδεχθῇ μὲ στολὴ καθάρια, ποὺ γυρίζαμε τότε ἀπ' τὴν ἐξοχή. Οἱ σάλιαγκοι ἐγέμιζαν μὲ τὰ γυαλιστερὰ τους ἀχνάρια τοὺς τοίχους καὶ τὴ γῆ, σπαρμένη ἀπὸ κίτρινα φύλλα. Οἱ πεταλοῦδες πετοῦσαν πιὸ εὐκολόπιαστες μὲ βρεγμένα φτερά. Τότε ἐπρόβαινε κι ἡ πρώτη βλάστησι: ἡ βρο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χὴ ζωογονοῦσε τὸ σπόρο κι ὅλο τὸ περιβόλι σκεπαζόταν ἀπὸ ἀραιὴ πρασινάδα, ἀπὸ μικροσκοπικὰ βλαστάρια, ἀπὸ φυτράδια τὸ περισσότερο δικοτυλήδονα, μὲ τὰ δυὸ ἀρχικὰ καταπράσινα φυλλάκια πάνω ἀπ' τὸ χῶμα καὶ τὴν κάτασπρη τρυφερὴ ριζούλα ἀπὸ κάτω. Ἤτανε λαχανικὰ τὰ περισσότερα, ἀγριόχορτα, ραδίκια καὶ τσουκνίδες, καὶ ζωχοὶ καὶ ἀγριόκρινοι καὶ ἀγριοκισσοί, — τὰ περισσότερα καταδικασμένα νὰ πεθάνουν πρόωρα καὶ λίγα νὰ κλέψουν περισσότερη ζωή, λησμονημένα στὶς ἄκρες τῶν στρατονιῶν καὶ τῶν τοίχων... Καὶ ὁλοένα τὰ παλιὰ φύλλα ἔπεφταν, καὶ σωριαζόνταν χάμω, κι ὁ ἄνεμος τὰ στριφογύριζε μὲ ἦχο ξερό, κι ἡ βροχὴ τὰ παράσερνε στ' αὐλάκια, καὶ τὸ κρύο γινόταν δυνατώτερο κι ἡ ἐρήμωσι ὁλοένα μεγαλύτερη...

Χειμῶνας ! ἐρχόταν ἐπὶ τέλους ὁ χειμῶνας σύντομος ἀλλὰ ὄχι καὶ λίγο δριμύς. Στὸ περιβόλι μας ἔβλεπες μιὰ ἀφθονία ἀπὸ κλώνους γυμνούς, τὰ φύλλα κιτρίνιζαν λιγοστὰ ἐδῶ κι ἐκεῖ πάνω στ' ἀειθαλῆ δένδρα καὶ στὰ χειμωνιάτικα φυτά. Οἱ θάλασσες,—ὅπως λέμε κεῖ τ' ἁγιοδημητριάτικα, — ἦτάν σκεπασμένες ἀπὸ τ' ἀνθάκια τους τὰ καλλιτεχνικὰ, μὲ τὰ σγουρὰ πολλὰ φυλλάκια, ἄλλα ἄσπρα, ἄλλα κίτρινα κι ἄλλα κόκκινα. Ὁ ἄνεμος ἐλύγιζε ὡς κάτω τὶς κορφὲς τῶν κυπαρισσιῶν κι ἡ φοινικιὰ κινοῦσε τοὺς κλώνους της σὰν χέρια δαιμονισμένου. Οἱ σπουργίτες κι οἱ καλόγιαννοι κατέβαιναν πεινασμένοι νὰ σκαλίσουν τὸ χῶμα. Καὶ νερὸ καὶ κρύα καὶ πάγοι, κάπου-κάπου καὶ χιόνια. Ἡ βλάστησι τοῦ φθινοπώρου ἐσταμάτησε. Μιὰ νάρκωσι ἦταν χυμένη σὲ ὅλα· ἡ φύσι, ἔλεγες, κοιμόταν...Καὶ ὅμως ἡ ἐργασία της ἐξακολουθοῦσε ὁλοένα μυστική· ἡ ζωὴ διατηροῦνταν ὅπως ἡ σπίθα ἡ κρυμμένη στὴ στάχτη· οἱ χυμοὶ κυκλοφοροῦσαν ἀθώρητοι μέσα στοὺς γυμνοὺς κλώνους καὶ δὲν περίμεναν, γιὰ νὰ ξεπεταχτοῦν οἱ βλαστοί, παρὰ τὸ πρῶτο χαμόγελο τῆς ἄνοιξης.

Ἄνοιξη! ἡ νιότη τοῦ χρόνου!—εἶπε ἕνας ποιητής. Τὸ λόγο τ'ὸν θυμόμουν συχνὰ μέσα στὸ περιβόλι μας. Τὶ δύναμι! τὶ ζωηρότητα! τὶ ὀργασμός! Ἀπὸ τὸν Γενάρη ἀκόμα ἄρχιζε ἡ φανέρωσι τῆς ἀκράτητης ζωῆς. Οἱ ἀνυπόμονες ἀμυγδαλιὲς καὶ οἱ ντροπαλοῦλες ροδακινιὲς προλάβαιναν νὰ πετάξουν πρῶτες πρῶτες τὰ μπουμπούκια τους, γιὰ νὰ γεμίσουν τοὺς λεπτοὺς ἄφυλλους κλώνους τους, ὕστερ' ἀπὸ λίγες μέρες, μὲ τ' ἄσπρα καὶ κόκκινα ἀνθάκια. Ἄσπρη καὶ κόκκινη καὶ πράσινη, τρίχρωμη ἡ σημαία τῆς Ἄνοιξης !...

Τὴ Λιλὴ τὴν τρέλλαιναν, περισσότερο ἀπ' ὅλα, τ' ἀνθάκια τῆς ρο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δακινιᾶς, ρόδινα, διάφανα, δροσερά, λαμπρά, σὰν φτεράκια ἀπὸ φανταστικὲς πεταλοῦδες, ποὺ κάθησαν πλῆθος ἀπάνω στὸ ἄφυλλο δένδρο, ἢ σὰν φῶτα μαγικά, ποὺ ἔκαιγαν χλωμὰ κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο, σὲ πολυέλαιο ἀπὸ κλώνους. Εἶχε δίκιο. Τὶ παρηγοριὰ ποὺ τὴ δίνει ἡ ἄνθησι αὐτὴ ἡ γλυκειά, μέσα στὸν κατάξερο ἀκόμα κῆπο, μέσα στὰ κρύα τοῦ χειμῶνα! Ἦταν ὁ προάγγελος τῆς ἀγαπητῆς ἄνοιξης, ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ μακρυά....

Μέρα μὲ τὴν μέρα, ἡ χώρα μας γύριζε πάλι τὸ πρόσωπό της κατὰ τὸν ἥλιο καὶ οἱ ἀκτῖνες του ἔπεφταν πάνω της ὁλοένα πιὸ κάθετες, πιὸ θερμές. Καὶ στὸ πατρικὸ του φιλὶ ξεπετιόταν τὰ μπουμπούκια ἄφθονα κι ἐξεβλάσταιναν τὰ νέα τρυφερὰ φύλλα, κι ἐγύριζαν πίσω τὰ πουλιά, κι ἐπλήθαιναν τὰ ζωύφια, κι ἄρχιζε μιὰ ἠχηρὴ καὶ πολυσύνθετη ζωὴ μέσα στοὺς τέσσερους τοίχους, τοὺς σκεπασμένους ἀπὸ μούσκουλη* νέα, καταπράσινη κάτω ἀπ' τὸν γαλάζιο καὶ γελαστὸ οὐρανό, ποὺ φαινόταν κι αὐτὸς νέος.

Κι ἔφθανε ἔτσι ὁ Μάης ὁ μορφονιός, τὸ βασιλόπουλο, καὶ τὸν δεχόταν τὸ περιβόλι μας σὰ στολισμένο παλάτι. Ὅπου γύμνια, τὴν ἐσκέπαζε φύλλωμα καινούργιο καὶ πυκνό· ὅπου φύλλωμα καινούργιο καὶ πυκνό, τὸ ἐστόλιζαν λογιῶν—λογιῶν ἄνθη. Οἱ τριανταφυλλιές, σὲ μακριὲς σειρές, ἄνοιγαν τ' ἀριστοκρατικὰ τους μπουμπούκια· ἀνθοῦσε ζωηρὰ τ' ἀγιόκλημα, σήκωναν λευκότατο κεφάλι οἱ κρίνοι καὶ τὰ χαμόδενδρα ἦταν φορτωμένα ἀπὸ λουλούδια χωρὶς εὐωδία, ἀλλὰ μὲ χάρι καὶ χρώματα.... Καὶ στὸ μοσχοβολισμένον ἀέρα πετοῦσαν μὲ γλυκύτατα τραγούδια τὰ πουλιὰ καὶ βομβοῦσαν ἀμέτρητα χρυσοπράσινα ἔντομα...

Βλέπω ἀκόμα μπροστά μου τὸ χαρούμενο, τὸ ἀπερίγραπτο αὐτὸ πανηγύρι. Ἀκούραστοι κι ἀχόρταγοι τρέχαμε ἀπάνω κάτω μὲ τὴν ἀδελφούλα μου.... Ἡ φύσι μᾶς μιλοῦσε μὲ χίλια στόματα, μὲ χίλιες φωνές. Καὶ σύμφωνες ὅλες σχημάτιζαν στὰ παιδικὰ μας αὐτιὰ μιὰν ἁρμονία ἀσύγκριτη, μιὰ μαγεία ἀνέκφραστη.

Μᾶς πλημμυροῦσε τῆς ζωῆς ἡ εὐφροσύνη καὶ τῆς ἀγάπης.

— Ζήσετε, σὰ νὰ μᾶς ἔλεγε, παιδιά μου! ζήσετε ἀγαπημένα καὶ χαρούμενα. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ εὐτυχία σ' αὐτὸν τὸν κόσμο!

« Ἡ ἀδελφούλα μου » Γρηγόριος Ξενόπουλος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Α'.

Ξημερώνουν Χριστούγεννα στὸ χωριό.

Ἡ μέρα ἔδειχνε κλεισμένη, ἡ γῆ ἦταν χιονοστρωμένη, ὁ οὐρανὸς χιόνιζε καὶ τὸ μάτι δὲ μποροῦσε νὰ ἰδῇ πιότερο ἀπὸ μιὰ ντουφεκιὰ τόπο. Φοβερὸ ἀγριοκαίρι, Χριστούγεννα, καρδιὰ τοῦ χειμῶνα.!

Καβάλλα ἀπάνω σ' ἕνα γερό, ὄμορφο καὶ ψηλὸ ἄλογο, καὶ κουκουλωμένος μὲ μιὰ μεγάλη κάππα, ἔμπαινα μὲ μεγάλη χαρὰ στὰ πολυπόθητα σύνορα τοῦ χωριοῦ μου, ὕστερα ἀπὸ νυχτοπερπάτημα δέκα πέντε ὡρῶν δρόμο καὶ ξενιτειὰ δέκα πέντε χρόνων, μακριὰ πολὺ μακριά, σὲ ξένα σύνορα καὶ σὲ ξένα βασίλεια.

Στὸ ποτάμι ποῦναι κάτω ἀπὸ τὸ χωριό μου, πότισα διαβαίνοντας τὸ κατακουρασμένο ἄλογό μου. Μετὰ τὸ πότισμα τράβηξα τὸν ἀνήφορο, ποὺ βγαίνει ἴσα-ἴσα στ' ἀγαπημένο μου χωριό, ἀνάμεσα ἀπὸ βράχους, ἀπὸ γκρεμούς, ἀπὸ μεγάλες πέτρες, ἀπὸ δένδρα κι ἀπὸ λίγα ἀμπελοχώραφα.

Ἦταν πολὺ πρωί. Στιγμὴ ποὺ πολεμάει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ποὔρχονταν, μὲ τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας πόφευγε, καὶ τ' ἄλογο ἀνέβαινε ἀργὰ ἀργὰ καὶ βαριὰ-βαριὰ τὸν ἀνάποδο καὶ κακοπάτητο ἀνήφορο ἀπὸ τὴν μεγάλη του τὴν κούραση καὶ τὴ μεγάλη του τὴν κομμάρα.

Ἔκανε φοβερὸ κρύο. Ἄγριος βοριᾶς φυσοῦσε σὰ λυσσασμένος ἀπὸ πίσω μου καὶ μ' ἀνασήκωνε ἀπ' τὴ σέλλα τ' ἀλόγου μου! Τὸ χιόνι προντίζονταν* ἀπὸ καταγῆς στὸ μανιωμένο φύσημά του, σὰν ἀλεύρι κάτασπρο, πότε ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ ἀπάνω, πότε ἴσια πέρα, πότε ἴσια δῶθε καὶ πότε μὲ περικύκλωνε ὁλόγυρα σὰν ἀνεμοστρόβιλος. Κι ὅμως δὲν αἰσθανόμουν καθόλου κρύο μέσα μου. Μόνο τὰ δάκτυλα τῶν ποδαριῶν μου κρύωναν λίγο καὶ τὰ χέρια μου λιγώτερο ἀκόμα, γιατὶ κρατοῦσα μὲ τὸ δεξὶ τὸ βοϊδοτσούλι* καὶ μὲ τὸ ζερβὶ τὰ χαλινάρια τοῦ ἀλόγου.

Ἡ καρδιὰ μου χτυποῦσε τὶκ-τάκ σὰ λιθοπάτημα ἀπὸ τὴν συγκίνηση, ποὺ ἔβλεπα ὅτι βρισκόμουν καὶ περπατοῦσα στὸν τόπο τῶν ὀνείρων μου, στὸν τόπο ποὺ γεννήθηκα.

Σὲ κάθε πατημασιὰ τ' ἀλόγου μου ξάνοιγα κι ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὰ παιδιακίσια μου. Κομμάτι ζωῆς χαρωπῆς, γλυκειᾶς καὶ πολυαγαπημένης. Ἔβλεπα τὸν μεγάλο βράχο π' ἀνέβαινα ψηλὰ καὶ γλιστρῶντας ἴσα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κάτω, ἔφθανα στὸ λάκκωμα, εἴτε μὲ ξεγδάρματα, εἴτε χωρὶς ξεγδάρματα στὸ τρυφερό μου τότε κορμί. Ἔβλεπα τὸ μεγάλο πουρνάρι, π' ἀνέβαινα τὸ καλοκαίρι κι ἔπιανα τὰ πουλιὰ μέσα στὶς φωλίτσες τους, πρὶν φτερουγίσουν ἀκόμα, χωρὶς νὰ μὲ μέλῃ καὶ χωρὶς νὰ μὲ νοιάζῃ γιὰ τὰ τσιουρίσματα τῶν μαννάδων τους, ποὺ φτερούγιζαν ψηλὰ ἀπὸ τὸ κεφάλι μου, χωρὶς νἄχουν οἱ καημένες τὴ δύναμι νὰ μοῦ τὰ ἁρπάξουν μέσα ἀπὸ τὰ χέρια μου τὰ σκληρά. Ἔβλεπα τὸ χωράφι μου, ποὺ πηδοῦσα σὰν τὸ ζαρκάδι, μὲ τὰ συνομήλικά μου, κι ἔπαιζα τὰ ἀγαπημένα μου παιγνίδια, ποὺ δὲν μποροῦσα νὰ τὰ χορτάσω ποτέ. Ἔβλεπα τ' ἀμπέλι μου μὲ τὴ μεγάλη βελανιδιὰ στὴν κορυφή του, ποὺ περνοῦσα τὶς καλύτερες καὶ τὶς πιὸ εὐτυχισμένες ὧρες τῆς παιδικῆς μου ζωῆς, τρώγοντας γλυκύτατα σταφύλια, ὡριμώτατα σῦκα καὶ ζουμερώτατα ροδάκινα.

Ἦταν ὅλα ὅπως τὰ εἶχα ἀφήσει ἐδῶ καὶ δέκα πέντε χρόνια. Ὅλα στὸν τόπο τους καὶ στὴ θέση τους.

Τὸ χιόνι ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτῃ. Ὁ βοριᾶς ἐξακολουθοῦσε ν' ἀγριοφυσάῃ. Τὸ κρύο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀντριεύεται καὶ τ' ἄλογο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνῃ τὸν ἀνήφορο ἀργὰ-ἀργά, γκρούπ-γκρούπ.

Εἶχα σκαπετήσει* μιὰ μικρὴ ραχούλα καὶ δὲ μοῦ εἶχε μείνει παρὰ νὰ σκαπετήσω ἀκόμα μιά, γιὰ νὰ μπορέσω ν' ἀγναντέψω τὸ χωριό μου, ποὺ κάθε σπίτι καπνίζει ἀδιάκοπα χειμῶνα καλοκαίρι, καὶ νὰ ἰδῶ τὸ σπίτι μου, μὲ τὸ πλατύχωρο αὐλόγυρό του καὶ μὲ τὸ μεγάλο δέντρο στὴ μέση τῆς αὐλῆς του, ποὺ χρησιμεύει τὸ καλοκαίρι ὡς κατοικιὸ καὶ ὡς τραπεζαρία κι ὡς σάλα κι ὡς τόπος ὕπνου, καὶ ὡς χοροστάσι*, ποὺ μαζεύεται τὸ χωριό, γιὰ νὰ κρίνῃ τὶς διαφορές του καὶ τὰ χωριανὰ ζητήματά του, καθὼς τὸ θέλει ὁ προεστός, ποὺ ἡ γνώμη του πάντα εἶναι σύμφωνη μὲ τὴ γνώμη τῶν πολλῶν.

Μόρχονταν στὸ νοῦ πόσες φορὲς ξαπόστασα καὶ ξεκουράστηκα κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο αὐτουνοῦ τ' ἀγαπημένου δέντρου καὶ πόσες φορὲς μάλλωσα μὲ τὸ φτερωτὸ κοπάδι τῆς μάννας μου, τὶς κόττες, ποὺ ἤθελαν νὰ μ' ἁρπάξουν ἀπὸ τὰ χέρια τὸ νόστιμο ψωμοτύρι μου.

Ἀμέτρητη χαρὰ πλημμύρισε τὴν καρδιά μου, ἐπειδὴ ξανάβλεπα τὴ γῆ τῶν παππούδων μου, τὴ γῆ, ποὺ εἶδα γιὰ πρώτη φορὰ τὸ γλυκὸ φῶς τοῦ ἥλιου καὶ κατάλαβα γιὰ πρώτη φορὰ τὸν ἑαυτό μου ὡς ἄνθρωπο. Μόρχονταν νὰ ξεκαβαλλικέψω καί, κατεβαίνοντας, νὰ φιλήσω καὶ ν' ἀγκαλιάσω ὅ,τι ἔβλεπα κι εὕρισκα μπροστά μου· χῶμα, πέτρες,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χαμόκλαδα, δένδρα. Ἀλλὰ ὁ πόθος μου νὰ φτάσω ὅσο τὸ δυνατὸν γρηγορώτερα στὴ ράχη, ποὺ ἦταν μπροστὰ μου καὶ μ'ἐμπόδιζε νὰ ἰδῶ τὸ χωριὸ μου καὶ τὸ σπίτι μου, δὲ μ' ἄφηνε νὰ κατεβῶ καὶ νὰ ἐκτελέσω τὸν ἅγιό μου σκοπό.

— Ἄ! ἔλεγα μέσα μου, πότε νὰ φτάσω ψηλὰ σ' ἐκείνη τὴ ράχη, γιὰ νὰ ἰδῶ ἀπ' ἐκεῖ, ποὺ ὠνειρευόμουν δέκα πέντε χρόνια στὰ ξένα, καὶ νὰ ρίξω τὸ ντουφέκι τοῦ ξενιτεμμένου, γιὰ νὰ μάθῃ τὸ χωριὸ τὸν ἐρχομό μου.

Καὶ λέγοντας αὐτὰ χτυποῦσα τὸ κακόμοιρο τ' ἄλογο μὲ τοὺς φτερνιστῆρες μου, κι αὐτὸ τὸ καημένο πηδοῦσε ἀγκομαχῶντας καὶ μοῦ φαίνονταν ὅτι πηδοῦσε στὰ σύννεφα, ἀλλὰ ὁ δρόμος δὲν τελείωνε!

Τὸ χιόνι ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτῃ. Ὁ βοριᾶς ἐξακολουθοῦσε ν'ἀγριοφυσᾷ. Τὸ κρύο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀντριεύεται. Καὶ τὸ ἄλογο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνῃ τὸν ἀνήφορο ἀργὰ-ἀργά, γκρούπ-γκρούπ-γκρούπ.

Χίλια δυὸ πράγματα γεμᾶτα γλυκὲς ἀναμνήσεις τοῦ παιδιακίσιου μου καιροῦ, σὰν ἀφροστεφανωμένες εἰκόνες, ζωγραφισμένες μὲ οὐράνια χρώματα, ἐμφανίζονταν μποστά μου κι ἄρχιζαν νὰ καταπραΰνουν τὴν ἀνυπομονησία μου. Ἐδῶ ἔβλεπα τὸν ἑαυτό μου μικρὸ παιδὶ νὰ τρέχω ξυπόλυτος καὶ στὸ τρέξιμο νὰ μοῦ μπῇ στὸ ποδάρι ἕνα φοβερὸ παλιουρίσιο ἀγκάθι. Ἐκεῖ γιὰ πρώτη φορὰ ἔβλεπα νὰ σκοτώνω μιὰ πυκνόμαλλη καὶ μαυρονούρα ἀλεποῦ, ποὺ κράταε ἀκόμα στὸ στόμα της τὴν ὀμορφότερη καὶ βαρύτερη κόττα τοῦ χωριοῦ, ποὺσκουζε, ἡ καημένη, βραχνὰ-βραχνὰ κι ἀδύνατα «κράαα-κράαα». Παρέκει, πίσω ἀπὸ μιὰ μεγάλη πέτρα, ἔβλεπα νὰ μὲ πιάνῃ ὁ δάσκαλός μου ἀπὸ τ' αὐτὶ σφιχτὰσφιχτά, γιατὶ μ' ἠὗρε νὰ στιῶ πλάκες, γιὰ νὰ τσακώσω κοτσύφια κι ἄλλα στερόπουλα, πρᾶγμα, ποὺ μᾶς τὸ εἶχε ἀπαγορεμμένο, καὶ νὰ μὲ τραβάῃ, γιὰ νὰ μὲ πάῃ μπροστὰ σ' ἄλλα μαθητούδια τοῦ χωριοῦ, ποὺ κάνανε σχολειὸ χειμῶνα καλοκαίρι στὸ νάρθηκα τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ τὸ Ψαλτήρι ἦσαν γιὰ μεγαλύτερο μάθημα ἀπ' ὅλα τὰ μαθήματα. Ἔβλεπα ν' ἀνεβοκατεβαίνω στὸ δρόμο τοῦ ποταμοῦ χιλιάδες φορές, πότε περπατῶντας καὶ πότε καβάλλα.

Ἔβλεπα, σὲ μιὰ πλαγιὰ ἐκεῖ πέρα, τὴν ἀδελφή μου νὰ βόσκῃ ζυγούρια καὶ κατσίκια καὶ νὰ μοῦ λέῃ τραγούδια καὶ μοῦ φαίνονταν πὼς ἄκουα ἀκόμη τὴν ἀγγελική της φωνή.

Μ' ἕνα λόγο ἔβλεπα τόσα, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ μποῦνε σ' αὐτὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐδῶ τὸ χαρτί : Νιᾶτα σπαρμένα κατὰ γῆς, σὰν λουλούδια ἀπριλιάτικα, σὰν ἄνθια μαγιάτικα, σὰν τριαντάφυλλα μοσκομυρωδᾶτα.

Τὸ χιόνι ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτῃ. Ὁ βοριᾶς ἐξακολουθοῦσε ν' ἀγριοφυσάῃ, τὸ κρύο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀντριεύεται καὶ τ' ἄλογο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνῃ ἀργὰ - ἀργὰ τὸν ἀνήφορο, γκρούπ - γκρούπ...

Λίγος δρόμος μοῦ εἶχε ἀπομείνει ἀκόμα, ὅσο ν' ἀνεβῶ στὴ ράχη, ἀλλὰ δὲν τελείωνε ποτέ ! Τὴν ὑπομονή μου διαδέχονταν ἀνυπομονησία καὶ τὴν ἀνυπομονησία μου ὑπομονή. Ἐκεῖ καταστενοχωριόμουν γιὰ τ' ἀργοβάδισμα τ' ἀλόγου μου, γιὰ τὴν ὁρμὴ τοῦ ἀνέμου, γιὰ τὶς τουλοῦπες τοῦ χιονιοῦ πόδερναν τὸ πρόσωπό μου, γιὰ τὸ κρύο, π' ἄρχιζε ν' ἀνεβαίνῃ ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν καρδιὰ καὶ νὰ μοῦ τρυπάῃ τὰ κόκκαλα, γιὰ τὸν ἀτέλειωτο δρόμο, κι ἐκεῖ βρισκόμουν ἥσυχος ἥσυχος στὴ ζεστὴ καὶ γλυκειὰ ἀγκαλιὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ στοχαζόμουν τὴν στιγμή, ποὺ θὰ ἔμπαινα στὸ σπίτι μου, τὶ χαρὰ θὰ ἔκανε ἡ μαννούλα μου, ποὺ μόγραφε στὸ ὕστερνὸ της γράμμα, ὅτι τὰ συμφώνησε μὲ τὸν Χάρο νὰ τὴν καρτερήσῃ νὰ μὲ δεχτῇ πρῶτα ἀπὸ τὰ ξένα κι ὕστερα νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν ψυχή της. Στοχαζόμουν τὸ πανηγύρι, ποὺ θὰ ἔκανε ἡ ὀρφανὴ μοναχοθυγατέρα μου, ποὺ τὴν εἶχα ἀφήσει μικρή, πολὺ μικρή, σαράντα μερῶν φώσινο*, ὅταν κίνησα νὰ πάω μακριὰ στὰ ξένα, νὰ προκόψω καὶ νὰ πλουτίσω τὸ σπίτι μου. Στοχαζόμουν τὸν ἀναγαλλιασμὸ τῆς ἀδελφῆς μου, ποὺ τὴν εἶχα ἀφήσει μικρούλα καὶ θὰ τὴν εὕρισκα παντρεμμένη μ' ἕνα δυὸ παιδάκια τριγύρω της, καὶ τὴν εὐχαρίστησῃ, ποὺ θὰ αἰσθανόνταν οἱ χωριανοί μου, ποὺ, ἅμα θὰ μ' ἔβλεπαν νὰ μπαίνω στὸ ἀντρορημασμένο πατρικό μου, θὰ ἔτρεχαν νὰ μ' ἀγκαλιάσουν καὶ νὰ μὲ φιλήσουν ὅλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι.

Λίγες δρασκελιὲς μοῦ εἶχαν μείνει ἀκόμα ὅσο νὰ φτάσω στὴν κορφὴ τῆς ράχης, ποὺ ἔκρυφτε τὸ πολυπόθητο χωριό μου, καὶ λίγες ἀκόμα στιγμές, ὅσο ποὺ νὰ ρίξω τὴ χαρμόσυνη ντουφεκιὰ τοῦ ξενιτεμμένου, ποὺ θὰ ἔκανε ὅλες τὶς καρδιὲς τοῦ χωριοῦ νὰ λαχταρήσουν ἀπὸ χαρὰ καὶ λίγες θὰ ἦταν οἱ καλότυχες, ποὺ θὰ δεχόνταν ξενιτεμμένο, ἀλλὰ ἡ ἀνυπομονησία μου σήκωσε κεφάλι, μέσα στὰ στήθια μου πάλι, κακομούτσουνη καὶ φοβερή, καὶ μ' ἔκανε νὰ νομίζω ὅτι τὰ ποδάρια τοῦ ἀλόγου μου ἦταν καρφωμένα κάτω στὴ γῆ καὶ βρισκόμουν ἀπὸ πολλὴν ὥρα στὴν ἴδια μεριά. Τὸ χτύπησα τότε τ' ἄλογό μου γιὰ ὕστερη φορά, μ' ὅση δύναμη εἶχα ἐπάνω μου καί, σὰ νὰ ἔκανε φτερὰ τὸ καημένο τὸ ζῷο,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βρεθήκαμε στὴν κορυφὴ τῆς χιλιοπόθητης ράχης! Δόξα σοι ὁ Θεός!

Β'.

Ἐκεῖ τὸ κρύο τοῦ βοριᾶ καὶ τὸ χιόνι θὰ ἦταν δυνατώτερο, ἀλλὰ τὸ χωριό μου, ποὺ ἔδειχνε τὸ συμπαθητικὸ πρόσωπό του ἀπὸ δυὸ ντουφεκιὲς τόπο μακριά, μ' ἔκανε νὰ μὴν αἰσθάνωμαι τὴν ἀγριάδα τους.

Ὅλο τὸ χωριὸ ἦταν συμμαζεμένο στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ, σὰν κοπάδι καλογραικιασμένο*. Κάθε σπίτι ἔμοιαζε μὲ πρόβατο καὶ κάθε παράσπιτο μ' ἀρνί. Τὸ σπίτι τὸ δικό μου, μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα, φαίνονταν σὰν βαρυκούδουνο γκεσέμι*, ποὺ μπορεῖ νὰ σύρῃ πίσω του χίλια κεφάλια πρόβατα.

Ἅμα τὸ ξεκάμπισα τὸ χωριό μου, ἔρριξα μιὰ βαρυγιομάτη ντουφεκιά, γιὰ νὰ νιώσουν οἱ χωριανοί, ὅτι «ξενιτεμμένος ἔρχεται!» καὶ ἀπὸ τὸν πολὺν τὸν βρόντο τρεῖς φορὲς ἀχολόγησαν τὰ λακκώματα, οἱ ρεμματιὲς καὶ τὰ βουνόπλαγια

Καρφώνοντας τὰ μάτια μου στὸ ταπεινὸ καὶ συμπαθητικὸ χωριό μου νόμιζα ὅτι οἱ σκεπὲς του ἐκεῖνες, ποὺ κάπνιζαν ἥσυχα-ἥσυχα, οἱ καλύβες του, τ' αὐλόδεντρά του, αὐλόγυροί του, οἱ φράχτες του, οἱ ριζόπετρές του, ποὺ στέκουν σκόρπια ἐδῶ κι ἐκεῖ σὰν ἀπολιθωμένοι γιγάντοι, οἱ δρόμοι του, οἱ κῆποι του, τὰ ὅλα του, ὅτι ζωντάνεψαν, ὅτι ἔτρεχαν χαμογελῶντας καὶ χοροπηδῶντας τὸ ἕνα κατόπιν τ' ἀλλουνοῦ καὶ προχωροῦσαν κατ' ἐπάνω μου, γιὰ νὰ μὲ ἀποδεχτοῦν καὶ νὰ μοῦ ποῦνε τὸ γλυκὸ χαιρετισμό:

— Καλῶς ὥρισες ἀπὸ τὰ ξένα! Δόξα σοι ὁ Θεός, ποῦρθες γερὸς καὶ καλά!

Ἀπέραντο πέλαγος χαρᾶς κι ἀναγαλλιασμοῦ εἶχε πλημμυρίσει τότε τὴν καρδιά μου. Ὅ,τι ἔβλεπα μπροστά μου ἦταν μαγευτικὸ καὶ μοῦ φαίνονταν πὼς ἔπλεα μ' ὁλάνοιχτα πανιὰ σὲ πέλαγος δίχως ἄκρη εὐτυχίας.

Τὸ χιόνι ἔπαψε νὰ πέφτη πιὰ καὶ μεταβάλθηκε σὲ γλυκειὰ ζεστασιά. Ὁ μανιωμένος βοριᾶς ἔπαψε νὰ βουΐζῃ καὶ μεταβάλθηκε σὲ δροσόπνιχτο καὶ μοσχοβολᾶτο καλοκαιρινὸ ἀγεράκι, καὶ τ' ἄλογό μου ἔπαψε ν' ἀνεβαίνει πιὰ τὸν ἀνήφορο ἀργὰ-ἀργὰ καὶ βρέθηκε μέσα στὸν αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ μου!

Στὸ ἔμπα μου ἔτρεξε πρῶτος ὁ γέρικος σκύλος τοῦ σπιτιοῦ μου, ὁ Μούργκας, καὶ ρίχτηκε μὲ τὰ μπροστινά του ποδάρια ἐπάνω στὴ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σέλλα τοῦ ἀλόγου καὶ μὲ κάτι κουνήματα τοῦ κεφαλιοῦ του, καὶ μὲ κάτι φωνές, ποὺ ἔβγαζε ἀπὸ τὸ στόμα του, ἤθελε ν' ἀποδείξῃ τὴ μεγάλη χαρά του γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ ξενιτεμμένου ἀφέντη του. Στὰ μάτια του μέσα ἔλαμπε, σὰν ἀνοιξάτικη δροσιὰ ἀνάμεσα σὲ φύλλα τριανταφυλλιοῦ, ἕνα ἀναγάλλιασμα, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ γραφτῇ. Ἐκείνη τὴν στιγμή, ποὺ ὁ Μούργκας εἶχε ριγμένα τὰ ποδάρια ψηλὰ στὴ σέλλα καὶ παραπονιόταν μέσα του, γιατὶ νὰ μὴν ἔχῃ χαρίσει κι αὐτουνοῦ ὁ Θεὸς λόγο, γιὰ νὰ καλωσορίσῃ τὸν ἀφέντη του ἀνθρωπινά, ὁ γάτος τοῦ σπιτιοῦ, ὁ Λιάρος, πήδησε πίσω ἀπὸ τὴ στέγη κι ἔγινε καπνός!

Ὕστερα κατέφθασε ἡ μάννα μου κουτσά-στραβὰ ἀπὸ τὰ γερατιά, ξεσκούφωτη ἀπὸ τὴ χαρὰ της, καὶ μὲ τὰ μάτια γεμᾶτα δάκρυα, ἅγια δάκρυα μητρικά. Τρίτη κατέφθασε ἡ θυγατέρα μου, κορίτσι ὄμορφο, γερὸ κι ἀσπροκόκκινο, μὲ δυὸ μεγάλα-μεγάλα καὶ μαῦρα μάτια, ποὺ βρίσκονταν στὸ σύνορο τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς νύφης. Τετάρτη κατέφθασε ἡ ἀδελφή μου μὲ τὸν ἄντρα της καὶ τὰ παιδιά της, ποὺ ἔβλεπα γιὰ πρώτη φορὰ καὶ σὰν νὰ ἤμουν ἄψυχο πρᾶγμα, μ' ἄρπαξαν στὴν ἀγκαλιά τους καὶ μ' ἔφεραν καὶ μ' ἀπόθεσαν μέσα στὸν καλὸ τὸν ὀντᾶ*.

Ἔφερα γύρω τὰ μάτια μου στὸ σπίτι καὶ εἶδα πὼς δὲν εἶχε ἀλλάξει τίποτες ἀπὸ μέσα. Νόμισα πὼς ἔλειπα ἀπὸ τὰ χτές. Ὅλα ἦταν στὴν ἴδια τους θέση, ὅπως τὰ εἶχα ἀφήσει, καὶ μοναχὰ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἀλλάξει ὅλοι. Ἀπ' αὐτουνούς, ἄλλοι ἀπὸ παιδιὰ ἔγιναν νύφες, ἄλλοι ἀπὸ νιοὶ γερόντοι καὶ ἄλλοι — ἀλλοίμονο! — ἔλειψαν ὁλότελα!

Ἡ καρδιά μου ἐκείνη τὴν στιγμὴ εἶχε γίνει ἀπέραντο πέλαγο καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ πέλαγο πότε ἡ λύπη ἀρμένιζε μ' ὁλάνοιχτα πανιὰ καὶ σηκώνονταν τὰ κύματα γῦρό της ὥς τὸν οὐρανό, πότε ἡ χαρὰ ἔβγαινε στὴ μέση κι ἔκανε τὸν νερόχτιστο κάμπο του ἥσυχο καὶ μαλακὸ σὰν πρόσωπο ἀπέραντο κρυσταλλένιου καθρέφτη.

Ἂν κι ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἶχα μάθει τοὺς σκληροὺς θανάτους, πόχουν γίνει στὸ σπίτι μου, κι ὁ Γιατρο - Καιρὸς ἔχυσε τὸ σωτήριο βάλσαμό του στὶς ἀνοιγμένες πληγὲς τῆς καρδιᾶς μου, πάλι δὲν μποροῦσα νὰ μὴ αἰσθανθῶ ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ λύπη ἀκέρια γιὰ τὸν παράκαιρο χαμὸ τῶν ἀγαπημένων μου. Τὰ δάκρυά μου πλημμύριζαν σὰν ποτάμια καὶ πάσκιζαν νὰ μὲ πνίξουν, ἀλλ' ἅμα ἔρριχνα τὰ μάτια μου στὴν μάννα μου, ποὺ τὰ γεράματά της κι ἡ μητρική της λαχτάρα μοῦ φυσοῦσαν ἅγιο σέβας, στὴ θυγατέρα μου, ποὺ ἡ ἀγάπη της κι ἡ δροσερή της

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νιότη φύτευσαν στὴ ματωμένη μου καρδιὰ τὴν πιὸ γλυκύτερη χαρὰ καὶ τὴν πιὸ μεγαλύτερη ἐλπίδα, καὶ στὴν ἀδελφή μου καὶ στὸ γαμπρό μου, ποὺ ἡ ἀγάπη τους καὶ ἡ εἰλικρινής τους ἔγνοια μ' ἔκαναν νὰ γεμίζω παρηγοριά, σταματοῦσαν τὰ δάκρυά μου καὶ σκορποῦσεν ὁ πόνος μου, σὰν πῶς σκορπίζονται τὰ σύννεφα στὸν οὐρανό, ὅταν φυσάῃ δυνατὸς βοριᾶς. Πάντα τὸ Τ ώ ρ α νικάει τὸ Π ρ ί ν.

Σ' αὐτὸ ἀπάνω κατέφθασαν κι οἱ σιμώτεροι γειτόνοι νὰ μὲ καλωσορίσουν. Ὕστερα ἀπ' αὐτουνοὺς κι οἱ μακρινώτεροι, καὶ λίγο λίγο τὸ σπίτι μου δέχτηκε μέσα στοὺς κόρφους του, ὅλο τὸ χωριό, ἄντρες, γυναῖκες, καὶ παιδιά, γιατὶ εἶναι χρέος ἅγιο νὰ τρέχῃ κανεὶς νὰ χαιρετάῃ ξενιτεμμένο καὶ νὰ πανηγυρίζῃ τὸν ἐρχομό του.

Φιλήματα ἀπ' ἐδῶ, ἀγκαλιάσματα ἀπ' ἐκεῖ, ἀναγάλλιασμα ἀπὸ τούτη τὴ μεριά, γέλια ἀπὸ κείνη, σταυρώνονται κάθε στιγμὴ σ' ἐκεῖνο τὸ χαρούμενο πανηγῦρι, ποὺ ἐγὼ ἤμουνα αἰτία καὶ κέντρο.

Στὴν τιμημένη μας καὶ ποθητή μας Πατρίδα ἡ Ξενιτειὰ τὰ συμπαθάει ὅλα. Ζήλιες, διαφορές, μαλλώματα κι ὄχτριες, τὰ λειώνει ὅλα ἡ ξενιτειά, σὰν πῶς λειώνει ἡ νοτιὰ τὸ χιόνι. Ὁ ξενιτεμμένος εἶναι ἅγιο πρᾶγμα, ποὺ σέρνει τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη τῶν χωριανῶν καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, πέρα καὶ πέρα.

Τὴ στιγμὴ κείνη τὸ σπίτι μου ἔμοιαζε κρινὶ* μελισσιῶν στὸν καιρὸ τοῦ καλοκαιριοῦ, ποὺ μαζεύονται στὴ θύρα καὶ μπαινοβγαίνουν τὰ μελίσσια.

Τέλος ἡ μάννα μου ἄνοιξε τὴ νυφική της κασέλα, ποὺ εἶχε φυλαγμένα ἀπ' ὅλα τὰ πωρικά, ποὺ βγαίνουν στὸ χωριό μου, κι ὅλα τὰ γλυκίσματα, ποὺ κάνουν ἐκεῖ: σῦκα, σταφίδες, μῆλα, καρύδια, ρόϊδα, κυδώνια, μουστόπηττες, σιουμπέκια* καὶ συκομαΐδες* κι ἄρχισε νὰ τὰ μοιράζῃ πολλὰ - πολλὰ στὰ λιανόπαιδα, ποὺ εἶχαν τρέξει ὅλα, ἅμα ἔμαθαν τὸν ἐρχομό μου, γνωρίζοντας ὅτι θὰ καλοπληρώνονταν ὁ κόπος τους. Ἡ ἀδελφή μου ἄρχισε νὰ πλάθῃ πῆττα, ἡ θυγατέρα μου κερνοῦσε τοὺς μεγάλους ρακί, ὁ γαμπρός μου κάθονταν σιμά μου καταχαρούμενος κι ἐγὼ μονολογοῦσα σ' ἐκείνους, ποὺ μὲ ρωτοῦσαν, πῶς πέρασα τὸν καιρό μου στὴν ξενιτειά, τὶ εἶδα, τὶ ἄκουσα, τὶ ἔμαθα, τὶ ἔκανα, ποιὸν πατριώτη εἶδα κι ἀντάμωσα, ἀπὸ ποιοὺς καὶ σὲ ποιοὺς ἔφερα γράμματα, πῶς εἶναι ὁ τάδε χωριανός μας, τὶ δουλειὰ κάνει ὁ τάδε πλησιοχωρίτης μας, μ' ἕνα λόγο ἔδινα τακτικὴ ἀναφορὰ καὶ ταχτικὸ λογαριασμὸ τοῦ τὶ ἔκανα, τὶ ἄκουσα, τὶ εἶδα καὶ τὶ ἔμαθα σ,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅλο τὸν καιρὸ τῶν δεκαπέντε χρόνων, ποὺ βρισκόμουν στὴν ξενιτειά.

Ὕστερα ἄρχισαν νὰ φεύγουν λίγοι λίγοι οἱ χωριανοί μου κι ἔμεινα μόνος μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ μου. Καθήσαμεν ὅλοι σταυροπόδι γύρω στὴ στιά *, ποὺ ἔκαιε σὰν καμίνι, περιμένοντας νὰ ἑτοιμασθῇ τὸ γιόμα, ἐνῷ μπροστά μας ἦταν ξαπλωμένος ὁ γάτος τοῦ σπιτιοῦ καὶ πίσω μας καθόταν στὰ πισινά του ποδάρια ὁ σκύλος, ὁ Μούργκας, προσέχοντας στὶς κουβέντες μας, βλέποντάς μας κατάματα, ὅσους δὲν τοῦ εἶχαν γυρισμένες τὶς πλάτες καὶ πιότερο ἐμένα τὸν νοικοκύρη. Καὶ τόσο πολὺ πρόσεχε τ' αὐτί του καὶ τόσο πολὺ κάρφωνε τὴν ματιά του ψηλά μου, ποὺ μ' ἔκανε σὲ λίγο νὰ πιστέψω, ὅτι θὰ ἀνακατώνονταν στὶς κουβέντες μας, μιλῶντας μὲ ἀνθρώπινη γλῶσσα.

Γ'.

Ἡ ζέστα, ἡ χαρά, τ' ἀναγάλλιασμα, οἱ κόποι τοῦ δρόμου, ἡ ἀϋπνία καὶ ἡ συγκίνησι νάρκωναν τόσο πολὺ τὸ πνεῦμά μου καὶ τὸ κορμί μου, ὥστε, καθὼς βρισκόμουν ἐκεῖ, ἐγύρισα τὸ κεφάλι μου, ἔκλεισα γλυκὰ - γλυκὰ τὰ μάτια μου κι ἀποκοιμήθηκα. Κι ὅταν ξύπνησα κι ἄνοιξα τὰ μάτια μου, δὲν εἶδα τίποτε μπροστά μου.

Μάννα, θυγατέρα, ἀδελφή, σπίτι, χωριό, πατρίδα, ἦταν ὅλα φευγᾶτα !

Βρισκόμουν καὶ βρίσκομαι ἀκόμα στὰ ἔρημα τὰ ξένα κι ὅλα, ὅσα εἶδα, δὲν ἦταν ἄλλο παρὰ μιὰ γλυκειὰ ὑπνοφαντασία, ἕνα εὐτυχισμένο ὄνειρο, ποὺ μοῦ δώρησε ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδας μου, ξημερώνοντας τῶν Χριστουγέννων.

Περιοδικὸν « Πινακοθήκη » Χρ. Χρηστοβασίλης

ΠΑΙΔΙΚΟ ΠΑΣΧΑ

Τὸ πρῶτο σωτήριον ἔτος, ποὺ ἄρχισα νὰ γράφω στὰ τετράδιά μου καὶ τὰ βιβλία μου, ἦταν τὸ 1874. Τὸ θυμοῦμαι καλά, καὶ μάλιστα τὸ 4, ποὺ τὸ ἔκανα - ἔλεγε ὁ πατέρας μου - σὰν « ἀστροπελέκι ». Πόσων χρονῶν νάμουν τότε ; Ἕξη, ἑφτὰ τὸ πολύ. Γιὰ νάχω ὅμως βιβλία καὶ τετράδια, θὰ πῆ πὼς κάτι ἤξερα, κάτι καταλάβαινα, καὶ μποροῦσα νὰ γουστάρω τὰ ὡραῖα πράγματα. Κι ἡ πατρίδα μου, ἡ Ζάκυνθος, εἶχε τόσα ἐκεῖνο τὸν καιρό. Βρισκόταν, βλέπετε, σ' ὅλη τὴν ἀκμὴ τοῦ πο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λιτισμοῦ της — ἡ παρακμὴ ἄρχισε πολὺ ἀργότερα — κι ἕν' ἀπὸ τὰ πιὸ ὡραῖα πραγματικῶς ἦταν τὸ Πάσχα, ὅπως μποροῦσε νὰ τὸ γιορτάζῃ. Γιατ' εἶχε ὅλα τὰ μέσα καὶ τὰ ἐφόδια : ἐκκλησίες λαμπρότατες, θαυμάσιο κλῆρο, δεσπότη περίφημο, ψαλτάδες μοναδικούς, ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ πολιτισμένη, μπάντες τέλειες, λαὸ πειθαρχημένο, δρόμους καλοστρωμένους, περιποιημένους - ἐκείνη ἡ στράτα Μαρίνα ἔλαμπε σὰ νεόκοπο νόμισμα — ὡραῖες πλατεῖες, σπίτια κι ἕνα μεγάλο λιμάνι, ὅπου τὰ κατάρτια τῶν κάθε λογῆς σκαφῶν σχημάτιζαν δάσος. Μ' αὐτὰ τὰ μέσα καὶ τὰ ἐφόδια, ποὺ δύσκολα θὰ βρίσκονταν, καὶ τότε καὶ σήμερα ἀκόμα, συγκεντρωμένα σὲ μιὰ ἑλληνικὴ πόλι, μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστῇ τὴ μεγαλοπρέπεια καὶ τὴν ὡραιότητα, ποὺ εἶχαν στὴ Ζάκυνθο οἱ ἐκκλησιαστικὲς κι οἱ ἄλλες τελετές.

Τὸ Πάσχα ἄρχιζε ἀπ' τὴν αὐγὴ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου καὶ μὲ τέτοιον τρόπο, ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τὶς ζωηρότερες παιδικὲς μου ἀναμνήσεις. Ἦταν μιὰ γενικὴ κωδωνοκρουσία τὴν ὥρα ποὺ ἔψαλλαν στὴ Μητρόπολι τὸ « Ἀνάστα ὁ Θεός ». Κατὰ τὸ ζακυνθινὸ ἔθιμο, οἱ καμπάνες « ἐχήρευαν » - σώπαιναν - ἀπ' τὸ πρωὶ τῆς Μεγάλης Πέμπτης. Καὶ δὲν ξαναχτυποῦσαν, παρὰ τὴν αὐγὴ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἀλλὰ ὅλες μαζί, ἀπὸ μεγάλα καὶ μικρὰ καμπαναριά, ἀμέτρητα, — καμπάνες μεγάλες, βαρύηχες, πολύβουες, σοβαρές, καὶ καμπάνες μικρές, γλυκόφωνες, γοργές, πεταχτὲς — μιὰ συναυλία, μιὰ ἁρμονία ἀφάνταστη, ποὺ τρικυμίζει τὸν ἀέρα, ἀνεβαίνει, κατεβαίνει, κι ἁπλώνεται στὰ πέρατα. Ξυπνῶ στὸ κρεββάτι μου... Τί εἶναι ; Ἄ, τὸ « Ἀνάστα ὁ Θεός ». Νὰ κι ἡ μητέρα μου ἔχει σηκωθῆ.

— Καὶ τοῦ χρόνου γερός, δυνατός.

Καὶ μοῦ δίνει νὰ δαγκάσω σίδερο — συνήθως ἕν' ἀπὸ τὰ κλειδιά της... Στὴ λειτουργία τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ποὺ τόσο μ' ἄρεσε κατόπι μὲ τὰ θαυμάσια ἀναγνώσματα ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφὴ — Κοσμογονία, Ἰωνᾶς, Ναβουχοδονόσορ — καὶ μὲ τὸν ὑπέροχο ὕμνο τῶν Τριῶν Παίδων, δὲν πήγαινα ἀκόμα. Καὶ περνοῦσα τὴν ἡμέρα μου στὸ σπίτι, κοιτάζοντας τὰ πασχαλινὰ ψώνια, ποὺ ἐρχόνταν ἀδιάκοπα· καὶ παίζοντας στὸ περιβόλι μὲ τὸ λευκόμαλλο ἀρνάκι, ποὺ θἀρχόταν ὕστερα — τὶ θλῖψι ! — ὁ χασάπης νὰ τὸ σφάξῃ...

Καὶ βράδυαζε καὶ πλάγιαζα νωρίς, γιὰ νὰ ξυπνήσω πρωί, ὅπως δὰ πάντα. Γιατὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ στὴ Ζάκυνθο, ποὺ οἱ ἐκκλησιαστι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κὲς συνθῆκες ἦταν διαφορετικὲς — μιὰ λιτανεία ἐσταυρωμένου τὸ ἀπομεσήμερο τῆς Παρασκευῆς, μιὰ Λιτανεία Ἐπιταφίου, μόνο μιά, τὴ νύχτα κλπ. — ἡ Ἀνάστασις δὲν γινόταν τὰ μεσάνυχτα τοῦ Σαββάτου. Ἡ ἀθηναϊκὴ αὐτὴ συνήθεια, ἡ σύμφωνη ἄλλωστε μὲ τὸ «τυπικὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας», τοῦ Πατριαρχείου, εἰσήχθη δέκα χρόνια ἀργότερα (1884) ἀπὸ τὸν Δεσπότη Λάνα. Ὁ προκάτοχός του, ὁ Κατραμῆς, ἔμενε στὰ πατροπαράδοτα. Κ' ἡ Ἀνάστασι τότε, σ' ὅλες τὶς Ζακυνθινὲς ἐκκλησίες, γινόταν τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς, νωρίτερα στὶς «λαϊκές», κι ἀργότερα στὶς «ἀριστοκρατικές».

Ἐγὼ μικρὸς πήγαινα στὴν κοντινή μας, στὸν Ἅγ Γιάννη τῶν Λογοθετῶν, ποὺ ἦταν μᾶλλον ἀριστοκρατικὴ Ἐκκλησία κι οἱ λειτουργίες της ἄρχιζαν πάντα στὶς ὀκτώ, (στὴν ἀκόμη πιὸ ἀριστοκρατικὴ Φανερωμένη, γειτονική μας κι αὐτή, ἄρχιζαν στὶς ἐννιά). Φοροῦσα τὰ λαμπριάτικά μου, ἔπαιρνα τὴ λαμπάδα μου, ἔχωνα καὶ στὴν τσέπη μου κι ἕνα μικρὸ κουδούνι (θὰ δῆτε τί τὸ ἤθελα) κι ἔτρεχα νὰ προφτάσω... Ἀπ' ἔξω ἀπ' τὴν ἐκκλησία, στὸ «πλάτωμα», καὶ μπροστὰ στὸ παλάτι τῶν Λογοθετῶν, ἦταν στημένο τὸ ἁπλὸ «τετράποδο» εἰκονοστάσι. Κι ἀφοῦ μὲ τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς» ἀνάβαμε ὅλοι τὶς λαμπάδες μας ἀπὸ τὴ μεγάλη λαμπάδα τοῦ παπᾶ — ἦταν ἕνας ὡραῖος ψηλὸς γέρος μὲ χιονόλευκη γενειάδα — βγαίναμε στὸ πλάτωμα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, ποὺ τὴν ἔστηναν στὸ «τετράποδο». Ἡ τελετὴ ἄρχιζε, ἀκούγαμε τὸ χαρμόσυνο Εὐαγγέλιο καὶ τὸ πρῶτο «Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ γυρίζαμε στὴν ἐκκλησία, ἀφήνοντας ἐκεῖ ἔξω τὴν εἰκόνα, γιὰ νὰ τὴν ἀσπάζωνται οἱ διαβάτες. Αὐτὸ γινόταν σ' ὅλα τὰ «πλατώματα» τῆς χώρας, ὅπου ἦταν ἐκκλησία.

Κι ἄρχιζε ἡ πασχαλινὴ λειτουργία, τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ ἄλλες. Καὶ πρῶτα πρῶτα, μετὰ τὸ «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρός», παπᾶς καὶ ψάλτες ἔλεγαν πάλι τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» εἴκοσι φορὲς (καὶ τί ὡραῖα ποὺ τὄλεγαν τότε στὴ Ζάκυνθο) σὲ δυὸ διάφορους ἤχους, ἕναν ἀργὸ κι ἕνα γοργό. Ἔπειτα, κάποια στιγμὴ — τί συγκινητική, τί χριστιανική! — ὁ παπᾶς, μὲ τὴ λαμπάδα στὸ χέρι καὶ τὸ Εὐαγγέλιο στὸ στῆθος, ἔβγαινε στὴν Ὡραία Πύλη κι ὅλοι οἱ ἄντρες τοῦ ἐκκλησιάσματος πλησίαζαν ἕνας ἕνας, ἀσπάζονταν τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὸ χέρι, ποὺ τὸ κρατοῦσε, κι ἔπειτα ἔκαναν «Χριστὸς Ἀνέστη» μὲ τὸν παπᾶ, φιλιόνταν μαζί του στόμα μὲ στόμα. Τὸ φιλὶ τῆς Ἀγάπης, ποὺ μὲ τόση χαρὰ τὄδιναν καὶ τὄπαιρναν οἱ Χριστιανοί! Καὶ θυμοῦμαι, ὅταν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μεγάλωσα ἢ μᾶλλον ψήλωσα κι ἐγὼ ἀρκετά, ὥστε ν' ἀξιωθῶ αὐτὴ τὴν τιμή, μὲ τὶ εὐλάβεια καὶ συγκίνησι ἄγγιξα μόλις τὰ χείλη μου στὰ ἱερὰ ἐκεῖνα ἄσπρα γένεια, κοντὰ στὸ στόμα, ποὺ μοῦ φίλησε τὸ μάγουλο...

Ἔπειτα ἦταν τὸ Εὐαγγέλιο... Ἄ, τὶ τρέλλα γιὰ μᾶς τὰ παιδιὰ πρὸ πάντων, τὸ Εὐαγγέλιο τῆς λειτουργίας τοῦ Πάσχα. Μὲ τὸ «Σοφία ὀρθοὶ ἀκούσωμεν», βγάζαμε ὅλοι τὸ κουδούνι μας, ἄλλοι μικρά, ἄλλοι μεγάλα, κοντὲς καμπάνες καὶ μόλις ὁ παπᾶς τελείωνε μιὰ περίοδο — ἄλλη συνήθεια αὐτὴ — κουδουνίζαμε τρελλά, χτυπούσαμε καὶ τὰ στασίδια, χτυποῦσε συγχρόνως καὶ τὸ καμπαναριὸ τῆς ἐκκλησιᾶς: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος» — ντὶν-ντὶν-ντὶν-ντούγκ-ντούγκ-γκλὰν-γκλάν... Κι ἔτσι ὡς τὸ τέλος, ποὺ παρακαλοῦσα νὰ μὴν ἔλθῃ ποτέ...

Καὶ κάτι ἄλλο μοῦ ἔκανε ἐντύπωσι ἀπὸ τὴ λειτουργία τοῦ Πάσχα, κι αὐτὸ ἐντελῶς Ζακυνθινό: Ἀφοῦ ἔβγαιναν τ' Ἅγια — ἴσως καὶ μετὰ τὸ Εὐαγγέλιο, δὲν θυμοῦμαι καλὰ — ὁ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησιᾶς, ὁ χοντρὸς καὶ σοβαρὸς Γαρμπούγιος, ἔπαιρνε ἀπ' τὸ παγκάρι τὸ μεγάλο ἀσημένιο δίσκο μὲ τὸ ο ἰ κ ό σ η μ ο* τῶν Λογοθετῶν, ἔρριχνε μέσα μὲ κρότο ἕν' ἀσημένιο τάλληρο, καὶ βροντοφωνοῦσε:

— Τὸ πασχάτικο τοῦ ἱερέως.

Ἕνας νεαρὸς Λογοθέτης, παιδὶ σχεδόν, τὸν ἀκολουθοῦσε στὴν περιφορὰ τοῦ δίσκου, κρατῶντας ἕνα χαρτὶ κι ἕνα χρυσὸ μολυβάκι. Οἱ ἐνορῖτες ἔρριχναν τὸ «πασχάτικό» τους — ἄλλος δίφραγκο, ἄλλος τάλληρο, ἄλλος μισὸ ἢ ἕνα ν α π ο λ ε ό ν ι*. Καὶ κάθε φορὰ ὁ Γαρμπούγιος, γυρίζοντας στὸν ἀκόλουθό του, τοῦ ἔλεγε τ' ὄνομα καὶ τὸ ποσόν, ποὺ ἐκεῖνος τὸ ἔγραφε στὸ χαρτί του. Στὸ τέλος πιὰ τῆς περιφορᾶς ὁ δίσκος ἦταν γεμᾶτος — ἄλλοι καιροί... ἄλλα πλούτη... — ἀπὸ χρυσᾶ κι ἀσημένια νομίσματα. Καὶ ὁ Γαρμπούγιος τὰ ἔβαλλε μαζὶ μὲ χαρτὶ μέσα σ' ἕνα μαντῆλι, ἔμπαινε στὸ ἱερὸ καὶ παρέδιδε τὸ «πασχάτικο» στὸν ἱερέα.

Ἐγὼ λοιπὸν περισσότερο ἀπὸ τὰ λεπτά, ποὺ λίγο ἤξερα τότε νὰ ἐκτιμῶ — καὶ μήπως ἔμαθα κατόπιν; — ἐζήλευα τὸ παιδί, ποὺ τὰ ἔγραφε. Καὶ φαντασθῆτε πιὰ τὴ χαρά μου καὶ τὸ καμάρι μου, ὅταν ἕνα Πάσχα, ποὺ ὁ νεαρὸς Λογοθέτης δὲν ἦρθε στὴ λειτουργία — μοῦ φαίνεται πὼς ἔλειπε στὴν Εὐρώπη — ὁ Γαρμπούγιος πῆρε ἐμένα γιὰ γραμματικό του!...

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αὐτὰ τὸ πρωί. Τ' ἀπόγευμα καὶ τὸ βράδυ ἄλλα... Ὅπως ἐδῶ κάθε ἐκκλησία τὴ Μεγάλη Παρασκευὴ βγάζει τὸν Ἐπιτάφιό της, ἔτσι τότε στὴ Ζάκυνθο, τὸ ἀπόγευμα τοῦ Πάσχα, κάθε ἐκκλησία ἔβγαζε τὴν Ἀνάστασί της. Λιτάνευε δηλαδὴ στὴν περιοχή της τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, ποὺ ὥς ἐκείνη τὴν ὥρα ἔμενε στὸ «τετράποδο». Μπροστὰ ἡ πελώρια σημαία — γιατὶ κάθε ἐκκλησία εἶχε τὴ σημαία της, μὲ ἄλλα χρώματα κι ἄλλες παραστάσεις— πίσω τὸ «κασίτολο». — ἀσημένιος σταυρὸς σὲ ψηλὸ κοντάρι, ὅπου ἦταν κρεμασμένο τὸ χρυσοκέντητο λάβαρο τῆς ἐκκλησίας — κατόπιν ἡ εἰκόνα κάτω ἀπὸ μιὰ κομψὴ οὐρανία — τὸ «μπαλδακῖνο» — καὶ κατόπιν οἱ παπᾶδες, οἱ ψαλτάδες καὶ πολὺς ἢ λίγος λαὸς κατὰ τὴν ἐκκλησία καὶ τὴν ἐνορία. Κι' ἡ μεγάλη μου διασκέδασι ἦταν νὰ γυρίζω τὴν πόλι, κρατῶντας τὸ χέρι τοῦ πατέρα μου, καὶ νὰ βλέπω τὶς ἀμέτρητες αὐτὲς μικρὲς λιτανεῖες, ποὺ πολλὲς φορὲς ἀπαντιοῦνταν, διασταυρώνονταν καὶ — τὶ παράξενο! — οἱ ἄνθρωποι, ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὴ μιά, ἔκαναν τὸ σταυρό τους πρὸς τὴν εἰκόνα... τῆς ἄλλης!

Ἀλλὰ ὅταν μεγάλωσα ἀκόμα, προτιμοῦσα, ἀντὶ νὰ γυρίζω τοὺς δρόμους, γιὰ νὰ βλέπω τὶς λιτανεῖες, νὰ πηγαίνω ν' ἀκούω τὸν ἑσπερινὸ (τὴν Ἀγάπη) καὶ ν' ἀκολουθῶ ὕστερα τὶς λιτανεῖες σὰ μεγάλος. Καὶ πήγαινα πάντα στὴ Φανερωμένη. Ἄλλη ἀπόλαυσι ἐκεῖ, ἀληθινὰ αἰσθητική, καλλιτεχνική. Γιατί, καθὼς ξέρουν ὅλοι, ἡ Φανερωμένη τῆς Ζακύνθου εἶναι ἕνα θαῦμα ἐκκλησίας. Ἀληθινὰ ἕνας ναὸς «τῆς Δόξης τοῦ Θεοῦ» — ἡ Τέχνη πρῶτα τὸν ἔκανε τέτοιον, ἔπειτα ὁ πλοῦτος — ὅπου οἱ «ἑστῶτες ἐν οὐρανῷ ἑστάναι νομίζουσιν».

Κι ὁ Ἑσπερινὸς τοῦ Πάσχα γινόνταν τότε μ' ὅλη τὴν ἐπισημότητα. Χοροστατοῦσε ὁ Κατραμῆς, ὁ ὡραῖος ἐκεῖνος Δεσπότης, ποὺ θάλεγες πὼς ἡ ὡραία ἐκκλησία ἔγινε γι' αὐτόν κι αὐτὸς γιὰ τὴν ὡραία ἐκκλησία. Ὁ σεβάσμιος ἐφημέριος, ὁ παπᾶ Στουπάθης, μὲ τ' ἀσημένια μαλλιὰ καὶ γένεια, φοροῦσε τὰ καλύτερά του ἄμφια, ποὺ μόνο ἡ Φανερωμένη τὰ εἶχε τόσο ὄμορφα καὶ τόσο πολυτελῆ. Τὸ ἴδιο καλοντυμένοι κι οἱ ἄλλοι παπᾶδες, καθὼς κι οἱ διᾶκοι. Διπλὸς χορὸς ἀπ' τοὺς καλύτερους ψαλτάδες τῆς χώρας. Τάξι, εὐκοσμία, ἀκρίβεια σ' ὅλα ἀπερίγραπτη. Καὶ πρὸ πάντων μουσική. Ἄ! τὶ μουσική! Ἀκόμα μοῦ φαίνεται πὼς ἀνατριχιάζω, ὅταν ἀκούω τὸ «Τὶς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν» ἢ τὸ «Κύριε ἐκέκραξα», στίχους καὶ τροπάρια, ὅπως τὰ ἔψαλλαν οἱ θαυμάσιοι ἐκεῖνοι χοροί. Ἀμ' οἱ ἀπαγγελίες; Θὰ ξεχάσω

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ποτὲ τὸν προοιμιακὸ ψαλμὸ «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε», ὅπως τὸν ἔλεγε ὁ Κατραμῆς, ἢ τὸ «Νῦν ἀπολύοις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα», ὅπως τὸν ἔλεγεν ὁ παπᾶ - Στουπάθης ;

Ἀλλὰ ἡ ἀποθέωσι ἦταν ἡ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου μὲ τὸ «Φῶς ἱλαρόν». Τὶ τὰ θέλετε! αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν ξαναγίνονται πιά. Ἐχάθηκαν γιὰ πάντα μὲ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς μεγάλους καλλιτέχνες, ποὺ τὰ ἔκαναν. Φτιάστε μου σήμερα μιὰ Φανερωμένη, ἂν μπορῆτε, βρῆτέ μου τοὺς ἀρχιτέκτονες, τοὺς ζωγράφους, τοὺς ξυλογλύπτες, τοὺς ἀσημοσκαλιστὲς καὶ τοὺς χρυσωτές, ποὺ τὴν ἔκαναν, τὴ στόλισαν, φέρτε μου κι ἕναν Κατραμῆ μὲ τὸ Ἐπιτελεῖό του νὰ τὴ λειτουργῇ. Καὶ ἡ τελειότερη ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ στὴν Ἀθήνα δὲ μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ μιὰ ζακυνθινὴ τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Ἡ λιτανεία τοῦ Ἁγίου Λαζάρου ἔβγαινε τελευταία ἀπ' ὅλες, τὸ δειλινό. Εἶχε μεγάλη πομπή, ἔκανε μεγάλο γῦρο, καὶ τὴν ἀκολουθοῦσεν ὅλος ὁ κόσμος. Ἀλλὰ χωρὶς ἐπισημότητα. Εἶχε μᾶλλον λαϊκὸ ἢ παλλαϊκὸ χαρακτῆρα. Καὶ στὸ γυρισμό, ἀπ' ἔξω ἀπ' τὴν ἐκκλησία, βράδυ πιά, ἔκαιγαν «Φωτιές», πυροτεχνήματα, κι αὐτὰ λαϊκά, ποὺ τἄκανε ὄχι ὁ «Φράγκος» — αὐτὸς ἔκανε μόνον τὰ πολυδάπανα καὶ τὰ θαυμάσια, ποὺ καιγόνταν στὴν πλατεῖα τοῦ Γεωργίου Α', τὸ βράδυ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου — ἀλλὰ κάποιος Παντελῆς. Ἄ, τὶ γοῦστο ποὺ ἔκανα τὰ πολύκροτα «κάστρα» του καὶ τὸν ἀπαραίτητο «Γιούδα» του, τὸ ἀνδρείκελλο, ποὺ ξερνᾷ ἀπὸ πάνω κι ἀπὸ κάτω σφυριχτὲς σπίθες καὶ πολύχρωμες καντηλομάνες !...

«Ἡ ζωή μου σὰν μυθιστόρημα» Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΕΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ ΕΚ ΔΕΥΤΕΡΟΥ

(Ὁ συγγραφεὺς διηγεῖται τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τοῦ βίου του εἰς Σῦρον, ὅπου ἐγεννήθη, εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς Ὀδησσὸν τῆς Ρωσίας, ὅπου διέμεινε κατὰ περιόδους ἡ οἰκογένειά του καὶ εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἐγκατεστάθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη).

Ὁ καλός μου πάππος ἦλθεν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου πρὸς παραλαβήν μου καὶ μὲ συνώδευσε μέχρι τῆς οἰκίας του, κειμένης ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Γαλατᾶ. Δυσκόλως ἀπέκρυψεν ἐκεῖνος τὴν θλιβεράν του ἐντύπω-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σιν, ὅτε εἶδε τὴν ἐξησθενημένην μορφήν μου, ἀλλ' ἡ μάμμη μου μὲ ὑπεδέχθη μὲ ἐνδείξεις χαρᾶς καὶ εὐθυμίας. Ὑπεκρίνετο ὅτι μὲ ὑπεδέχετο ὅπως καὶ ἡ μήτηρ μου, ὅτε μὲ ἀπεχωρίσθη. Ἀλλ' ὅμως ἐπροδόθη, χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσῃ.

Ἀνέβην τὴν κλίμακα στηριζόμενος εἰς τὸν βραχίονά της καὶ βήχων. Εἰς τὸ διάζωμα τῆς κλίμακος δεξιόθεν ἦτο ἡ θύρα τῆς τραπεζαρίας, ἄντικρυ δὲ ἐπὶ τοῦ τοίχου καθρέπτης. Προτοῦ στραφῶ, διὰ νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν τραπεζαρίαν, εἶδα εἰς τὸν καθρέπτην τὴν μάμμην μου, ὄπισθέν μου. Συσφίγγουσα τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν χειλέων ἐξέφραζε διὰ τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ βλέμματος τὴν ἀδημονίαν της. Δὲν ἀπέδειξα ὅτι τὴν παρετήρησα. Ὑπεκρινόμην καὶ ἐγὼ τὸν εὔθυμον. Καὶ ὅμως ἐγνώριζα ὅτι δὲν ἦτο ἀκίνδυνος ἡ ἀσθένειά μου.

Καὶ εἰς τὴν Σύραν κατόπιν, μολονότι ἤμην εἰς πλήρη ἀνάρρωσιν, ἔμεναν ἀκόμη καταφανῆ τὰ σημεῖα τῆς ἀσθενείας. Μίαν ἡμέραν, ἐνῷ ἔβηχα καθ' ὁδόν, ἤκουσα ὄπισθέν μου ἀγυιόπαιδας χαρακτηρίζοντάς με ὡς φθισικόν. Εἶχα τότε καὶ ἐπὶ ἔτη πολλὰ διετήρησα τὴν ἰδέαν, ὅτι θ' ἀποθάνω νέος.

Εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅτε μετὰ τὴν ἡμιπληγίαν τοῦ πατρός μου ἔγινα ὁ ἀληθὴς ἀρχηγὸς καὶ τὸ στήριγμα τῆς οἰκογενείας, συναισθανόμενος τὴν ἀνάγκην νὰ ζήσω, παρεκάλεσα τὸν ἰατρόν μου νὰ μὲ βεβαιώσῃ ἐὰν ἦτο πιθανὴ ἡ ἐπὶ δέκα ἔτη, ἔστω καὶ πέντε, παράτασις τῆς ὑπάρξεώς μου. Ἀφοῦ μὲ ἐξήτασε μετὰ προσοχῆς, εἶπε μειδιῶν ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος, διὰ νὰ μὴ ζήσω καὶ εἴκοσιν ἔτη ἀκόμη. Ἤμην τότε εἰκοσιπενταετής. Ἡ προθεσμία τοῦ ἰατροῦ μου παρῆλθε πρὸ πολλοῦ, ὥστε δὲν διεψεύσθη ἡ προφητεία του. Ἡ ὑγεία μου ἐστερεώθη ἔκτοτε. Ἡ κρᾶσίς μου, ὡς φαίνεται, ἦτο ἐκ γενετῆς καλὴ καὶ διὰ τοῦτο, ἀφοῦ διῆλθα σῶος τὰς πολλὰς ἀσθενείας τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἀπέκτησα ἀνδρωθεὶς τὴν εὐρωστίαν μου. Ἄλλως, δύναμαι νὰ προσθέσω ὅτι ἀπέφυγα πάντοτε τὰς καταχρήσεις, τὰς ὑποσκαπτούσας τὴν ὑγείαν.

Μόνον τῆς ὁράσεως δὲν ἐφείσθην ὅσον ἔπρεπε. Ἀλλ' εἰς τοῦτο πταίει ὁ αὐτὸς ἰατρός. Παρεκτὸς τῆς ἐπιστήμης του, ἦτο ἀγαθὸς ἄνθρωπος, εὐφυής, εὐγενὴς καὶ εὐπροσήγορος*. Παρατηρήσας ἡμέραν τινὰ τοὺς ὀφθαλμούς μου, μὲ ἠρώτησεν ἂν ἀναγιγνώσκω τὴν νύκτα εἰς τὴν κλίνην μου, καὶ ἀπηρίθμησεν ὅλας τὰς ὀλεθρίας συνεπείας τῆς τοιαύτης κακῆς συνηθείας, παρακινῶν με νὰ τὴν παραιτήσω. Ἔπειτα, ἐψιθύρισε μυστηριωδῶς:

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Δὲν ἀποκοιμοῦμαι ποτέ, χωρὶς ν' ἀναγνώσω.

Ἐννοεῖται ὅτι ἠκολούθησα τὸ παράδειγμα καὶ ὄχι τὸ δίδαγμα τοῦ ἰατροῦ μου. Τοῦτο συνέτεινε βεβαίως εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῶν ὀφθαλμῶν μου, ἀλλὰ πρὸς τί ἡ ὅρασις, ἐὰν δὲν χρησιμοποιῆται ; Ἐὰν πέπρωται νὰ χάσω τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν, ἃς ἔχω τοὐλάχιστον τὴν παρηγορίαν ὅτι τοὺς ἐχρησιμοποίησα.

* * *

Πρὸς ἀνάρρωσιν ὁ πάππος καὶ ἡ μάμμη μου μὲ ἔφεραν εἰς τὴν νῆσον Πρίγκηπον. Ἦτο προχωρημένον τὸ θέρος, ὥστε ὀλίγα οἰκήματα ἔμεναν διαθέσιμα. Εὐτυχῶς μεταξὺ αὐτῶν ἐπροτιμήθη ἡ τελευταία οἰκία τῆς κωμοπόλεως, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Δὲν ἦτο μεγάλη, οὔτε πολυτελής, ἡ δὲ θέα ἐκ τῶν παραθύρων ὡραία καὶ πρὸς τὸ βουνὸν καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἦτο ἀληθὴς ἐξοχικὴ κατοικία, τὰ πάντα δὲ ἐκεῖ μοῦ ἐφαίνοντο τερπνὰ παραβαλλόμενα πρὸς τὰ θερινὰ ἐνδιαιτήματα τῆς Ὀδησσοῦ.

Τὴν ἀνάρρωσίν μου ἐπετάχυνεν ὁ ζωογόνος ἀὴρ τῆς Πριγκήπου, ὅσον καὶ ἡ τρυφερὰ περίθαλψις τῶν γονέων τῆς μητρός μου. Πρὸς τὴν μάμμην μου μὲ εἶχεν ἐξοικειώσει ἡ πολυετὴς συμβίωσις, ἀλλὰ πρὸς τὸν πάππον μου μὲ συνέδεεν ἡ ἀμυδρὰ μόνον ἀνάμνησις τῶν θωπειῶν του, ὅτε ἤμην τετραετὴς εἰς τὴν Σύραν. Ἔκτοτε διέμενεν εἰς Ταγανρόκ, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μας εἰς Ὀδησσόν. Τότε, καὶ ἔτι μᾶλλον κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναρρώσεώς μου εἰς τὴν Πρίγκηπον, τὸν ἐγνώρισα καὶ τὸν ἠγάπησα ἐκ τοῦ πλησίον. Μὲ ἠγάπα καὶ ἐκεῖνος. Εἶχε χωριστὴν ἀδυναμίαν πρὸς τὴν μητέρα μου καὶ μετέφερεν εὐκόλως εἰς τὸν πρωτότοκόν της τὴν πρὸς ἐκείνην στοργήν. Ἦτο φύσει γλυκὺς καὶ ἥμερος. Σπανίως ἠγανάκτει· τότε δὲ ἐκοκκίνιζαν αἱ παλάμαι του καὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὴν γλῶσσάν του ἐκφράσεις διαλεκτικαὶ τῆς πατρίδος του, ὄχι ὅμως ποτὲ δριμεῖαι. Ἄλλως τὸν πάππον μου καθησύχαζεν ἀμέσως ἡ ἔτι πραοτέρα σύζυγός του.

Καὶ οἱ δύο δέ, καθὼς καὶ ὁ Μιχαλάκης καὶ ἡ Φρόσω, οἱ παιδικοί μου σύντροφοι καὶ συμπαίκτορες, ἐφρόντιζον πῶς νὰ καταστήσουν ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον ἐπαισθητὴν τὴν ἔλλειψιν τῆς μητρός μου. Ἠσθανόμην ὅτι εἶχα περὶ ἐμὲ ἀληθεῖς γονεῖς καὶ ἀληθεῖς ἀδελφούς. Ἓν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν πολυτιμοτέρων ἀγαθῶν τοῦ βίου μου ἦτο ἀνέκαθεν ἡ συνδέουσα τὴν οἰκογένειάν μας ἀγάπη. Ἡ παιδιόθεν προσκόλλησις εἰς τοὺς ἐκ μητρὸς συγγενεῖς κατέστησεν ὡς συνήθειαν, ὡς δευτέραν τρόπον τινὰ φύσιν, τὴν ἐπέκτασιν τῆς στοργῆς μου καὶ εἰς τὰ τέκνα των. Οἱ νεώτεροι, οἱ βαθμηδὸν αὐξήσαντες τὸν οἰκογενειακὸν κύκλον, μὲ ἀποκαλοῦν ἐνίοτε φιλοσυγγενῆ· φοβοῦμαι δὲ ὅτι τοῦτο ὑποκρύπτει δόσιν εἰρωνείας. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζουν οἱ νεώτεροι πῶς καὶ διατὶ ἀνεπτύχθη ἐντὸς τῆς ψυχῆς μου ἡ φ ι λ ο σ υ γ γ έ ν ε ι α.

* * *

Εἰς τὴν Πρίγκηπον συνεδέθην διὰ στενῆς φιλίας μὲ τὸν Ἀπόστολον Θεοδωρίδην. Ἦτο ἄλλοτε οἰκοδιδάσκαλος, εἰς τὴν Λιβόρνον, τοῦ ἀποθανόντος μονογενοῦς υἱοῦ τῆς ἀδελφῆς τῆς μάμμης μου. Ἐφιλοξενεῖτο καὶ ὁ Ἀπόστολος τότε εἰς τοῦ πάππου μου. Ἦτο κατὰ πολλὰ ἔτη πρεσβύτερός μου, ὡς ἐμαρτύρει καὶ ἡ δασεῖα ὑπόξανθος γενειάς του. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ἀλλ' ὄχι ὁ τελευταῖος τῶν φίλων μου, ἡλικίας διαφόρου τῆς ἰδικῆς μου. Κατὰ τὴν νεότητά μου ἀπέκτησα πολλοὺς φίλους πρεσβυτέρους μου, ἢ καὶ γέροντας. Τώρα δέ, ὅτε ἐγήρασα, οἱ πλεῖστοι τῶν φίλων μου εἶναι κατὰ πολλὰ ἔτη νεώτεροί μου. Ὅ,τι μὲ εἵλκυεν ἄλλοτε πρὸς τοὺς γηράσαντας, ἴσως ἑλκύει σήμερον καὶ τοὺς νέους πρὸς ἐμέ· ἴσως οἱ τιμήσαντές με τότε διὰ τῆς φιλίας των ἐνεφοροῦντο τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων, καθὼς ἐγὼ τώρα πρὸς τοὺς νέους, ὅσους δὲν βαρύνει ἡ πρεσβυτική μου ἡλικία. Ἀγαπῶμεν τὴν νεότητα, καθὼς ἀγαπῶμεν τὴν ἄνοιξιν, ὁ δὲ συγχρωτισμὸς μετὰ νεωτέρων ἰσοδυναμεῖ πρὸς παράτασιν τῆς ζωῆς. Ἐξασφαλίζει τὴν διάρκειαν τῆς μνήμης μας μέχρις οὗ καὶ οἱ ἐπιζῶντες νεώτεροί μας φίλοι γηράσουν.

Ὁ Ἀπόστολος εἶχε γεννηθῆ εἰς Σιάτισταν τῆς Μακεδονίας, καθόσον δὲ ἐνθυμοῦμαι ἐσπούδασεν εἰς Ἀθήνας, εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Ἦτο εὐγενὴς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ ἦθος, φύσει δὲ μελαγχολικός. Ἴσως ὄχι φ ύ σ ε ι. Ἡ ἤρεμος εὐθυμία του συχνάκις ἐφαίδρυνε τοὺς περιπάτους μας καὶ τοὺς εἰρηνικοὺς ἀγῶνάς μας εἰς τὸ σφαιριστήριον τοῦ παρὰ τὸν Πλάτανον καφενείου. Ἡ ἔλλειψις ὑγείας καὶ χρημάτων ἦσαν λόγοι ἐπαρκεῖς πρὸς ἐξήγησιν τῆς μελαγχολίας τοῦ Ἀποστόλου. Ἠσθάνετο ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐργασθῇ, νὰ γίνῃ χρήσιμος εἰς τὸ ἔθνος καὶ νὰ διαπρέψῃ, εἶχε γνώσεις, φιλομάθειαν, φιλοπονίαν, ἀλλ' ἡ πενία καὶ τὸ φιλάσθενον τὸν ἐδέσμευον. Τὰς μετ' αὐτοῦ σχέσεις δὲν διέκοψεν ὁ ἀποχω-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρισμός μας, ὅτε μετέβη εἰς τὴν Ὀδησὸν ὡς διδάσκαλος τοῦ νεωτέρου υἱοῦ τῆς θείας μου. Ἕνεκα λόγων ὑγείας ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν μετ' ὀλίγα ἔτη. Ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Λιβόρνον, ὁπόθεν μετηνάστευσεν εἰς Τεργέστην.

* * *

Ἐπὶ τέλους ἦλθεν ἐξ Ὀδησοῦ ἡ μήτηρ μου μετὰ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν μου. Ὁ ἀριθμός των εἶχεν αὐξήσει εἰς Ὀδησὸν διὰ τῆς γεννήσεως κορασίου, ὀνομασθέντος Εἰρήνη, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματος τῆς Νίνας, ἀποθανούσης ἀδελφῆς τῆς μητρός μου. Μετ' οὐ πολὺ δὲ παρητήσαμεν καὶ πάλιν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπεστρέψαμεν εἰς τὴν Σύραν, μετὰ δέκα καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἀπουσίαν.

Δὲν γνωρίζω ἐὰν τὸ μέτρον τοῦτο ἐλήφθη μόνον πρὸς στερέωσιν τῆς ὑγείας μου, διὰ νὰ μὴ διαχειμάσω εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἢ ἐὰν συνέτειναν καὶ οἰκονομικοὶ λόγοι. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν αἱ ὑποθέσεις τοῦ πατρός μου εἶχαν λάβει νέαν τροπήν. Ὁ Νικόλαος Μπαλλῆς, ὁ στύλος καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἐμπορικῆς ἑταιρείας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε προσκολληθῆ ὁ πατήρ μου, ἀπεβίωσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Συνέπεια τοῦ θανάτου του ἦτο ἡ διάλυσις καὶ τῆς ἑταιρείας καὶ τοῦ εἰς Ὀδησὸν καταστήματος. Ὁ πατήρ μου ἀπεφάσισε ν' ἀναλάβῃ μόνος τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἐργασιῶν του, μὲ τὰ ἰδικά του μέσα καὶ ὑπὸ τὴν ἀτομικήν του ἐπωνυμίαν.

Ὁποῖα ἦσαν τότε τὰ χρηματικά του μέσα, ἀγνοῶ. Μεγάλα βεβαίως δὲν ἦσαν. Ἀγνοῶ ἐπίσης ἐὰν ὁ πατήρ μου εἶχε τὰ πρὸς ἀπόκτησιν πλούτου ἀπαιτούμενα προσόντα. Ἦτο συνετός, φίλεργος, φιλότιμος· ἀλλὰ ταῦτα μόνα δὲν ἀρκοῦν πρὸς ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον. Δὲν ἀπέθανε πλούσιος. Ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἔχω παράπονον ὅτι δὲν ἀφῆκε μεγάλην κληρονομίαν. Ἀφῆκεν ἄσπιλον τὸ ἔντιμον ὄνομα, τὸ ὁποῖον παρέλαβεν ἐξ ἐναρέτων γονέων καὶ μετέδωκεν ἄθικτον εἰς τὰ τέκνα του τὴν παράδοσιν ἐντίμου παρελθόντος. Ἄλλως, ἐὰν δὲν κατώρθωσε ν' ἀνυψωθῇ εἰς περιωπὴν πλούτου, οὐδέποτε ὅμως εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκόν του ἡ στέρησις. Ἐν μέσῳ τῶν δυσχερειῶν, ὅσας εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ, εἰργάσθη ἐπιμόνως καὶ ἠδυνήθη νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν οἰκογένειά του ἄνεσιν ἀξιοπρεπῆ. Ἐξ ἀνάγκης, ἴσως καὶ φύσει, φειδωλός, οὐδέποτε ὅμως ἀνεδείχθη γλίσχρος περὶ τὰ τοῦ ζῆν, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ παίδευσιν τῶν τέκνων του. Διὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῆς ἀόκνου φιλοπονίας του ἀπέκτησε, καὶ ἀπολέσας ἀνέκτησε καὶ διετήρησε τὰ μέσα ὑλικῆς ἀνεξαρτησίας, ἄνευ ἐπιδείξεως, ἀλλ' ἀναλόγως πάντοτε τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του.

Ἐνθυμοῦμαι πάντοτε μετὰ θαυμασμοῦ, — θαυμασμοῦ μετέχοντος καὶ ἐντροπῆς τινος, διότι δὲν ἠδυνήθην ποτὲ νὰ μιμηθῶ τὸ παράδειγμά του, — ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ἐνόσῳ ἐμέναμεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐσηκώνετο πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἐν καιρῷ χειμῶνος, καὶ μετέβαινε πεζὸς εἰς τὸ γραφεῖον του, κείμενον μακρὰν τῆς οἰκίας μας, εἰς τὴν ἀπέναντι πλευρὰν τοῦ Κερατίου κόλπου (εἰς τὸ λεγόμενον χάνι τῆς Βαλιδές). Καὶ πάλιν πεζὸς ἐπανήρχετο τὸ ἑσπέρας. Οἱ κόποι του ἦσαν ἴσως ἄξιοι μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς. Ἀλλ' εἰς τὰ τοῦ βίου ἀσφαλεστέρα καὶ φρονιμωτέρα ἡ σύγκρισις ὄχι πρὸς τοὺς ὀλίγους ὀλβιωτέρους , ἀλλὰ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἀτυχεστέρους. Ἐκ τῆς τοιαύτης συγκρίσεως πείθεταί τις εὐκολώτερον περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ : « Μακάριοι οἱ ἐν τῷ ὀλίγῳ ἀναπαυόμενοι ».

« Ἡ Ζωή μου » Δημήτριος Βικέλας

ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΣ

Η ΜΑΝΝΑ

—Φουρτούνιασεν ἡ θάλασσα καὶ βουρκωθῆκαν τὰ βουνά.
Εἶναι βουβὰ τ' ἀηδόνια μας καὶ τὰ οὐράνια σκοτεινὰ
κι' ἡ δόλια μου ματιὰ θολή.
—Παιδί μου, ὥρα σου καλή.

Εἶν' ἡ καρδιά μου κρύσταλλο καὶ τὸ κορμί μου παγωνιά,
σαλεύει ὁ νοῦς μου, σὰ δεντρί, ποὺ στέκει ἀντίκρυ στὴ χιονιὰ
καὶ εἶναι ξέβαθο πολύ.
—Παιδί μου, ὥρα σου καλή!

Βουΐζει τὸ κεφάλι μου, σὰν τοῦ χειμάρρου τὴ βοή!
Ξεράθηκαν τὰ χείλη μου καὶ μοῦ ἐκόπηκ' ἡ πνοὴ
σ' αὐτὸ τὸ ὕστερο φιλί.
—Παιδί μου, ὥρα σου καλή!

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Νὰ σὲ παιδέψ' ὁ πλάστης μου, καταραμένη ξενιτειά!
Μᾶς παίρνεις τὰ παιδάκια μας καὶ μᾶς ἀφήνεις στὴ φωτιὰ
καὶ πίνουμε τόση χολή,
ὅταν τοὺς λέμε « ὥρα καλή »!

ΤΟ ΠΑΙΔΙ

—Φυσᾷ βοριᾶς, φυσᾷ θρακιᾶς, γεννιέται μπόρα φοβερή,
μὲ παίρνουν, μάννα, σὰ φτερό, σὰν πεταλοῦδα τρυφερὴ
καὶ δὲν μπορῶ νὰ κρατηθῶ.
Μάννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Βογγοῦν τοῦ κόσμου τὰ στοιχειά, σηκώνουν κῦμα βροντερό·
θαρρεῖς ἀνάλειωσεν ἡ γῆ καὶ τρέχ' ἡ στράτα σὰ νερὸ
κι ἐγὼ τὰ κύματ' ἀκολουθῶ.
—Μάννα, μὴν κλαῖς θὰ ξαναρθῶ.

Ὅσες γλυκάδες καὶ χαρὲς μᾶς περιχύνει ὁ ἐρχομός,
τόσες πικράδες καὶ χολὲς μᾶς δίνει ὁ μαῦρος χωρισμός!
Ὤχ! ἂς μποροῦσα νὰ σταθῶ...
—Μάννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Πλάκωσε γύρω καταχνιὰ κ' ἦρθε στὰ χείλη μου ἡ ψυχή.
Δῶσ' μου τὴν ἅγια σου δεξιά, δῶσ' μου συντρόφισσαν εὐχὴ
νὰ μὲ φυλάγῃ, μὴ χαθῶ.
—Μάννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

« Ποιήματα » Γεώργιος Βιζυηνὸς

Τ' ΑΓΝΑΝΤΕΜΑ

Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου ἀκτῆς, ἀπὸ παλαιοὺς λησμονημένους χρόνους εὑρίσκετο κτισμένον τὸ ἐξωκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. Ὅλον τὸν χειμῶνα παπᾶς δὲν ἤρχετο νὰ λειτουργήσῃ. Ὁ βοριᾶς μαίνεται καὶ βρυχᾶται ἀνὰ τὸ πέλαγος τὸ ἁπλωμένον μαυρογάλανον καὶ βαθύ, τὸ κῦμα λυσσᾷ καὶ ἀφρίζει ἐναντίον τοῦ βράχου. Καὶ ὁ βράχος ὑψώνει τὴν πλάτην του γίγας ἀκλόνητος, στοιχειὸ ριζωμένον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βαθιὰ εἰς τὴν γῆν, καὶ τὸ ἐρημοκκλήσι λευκὸν καὶ γλαρόν, ὡς φωλεὰ θαλασσαετοῦ, στεφανώνει τὴν κορυφήν του.

Ὅλον τὸν χρόνον παπᾶς δὲν ἐφαίνετο καὶ καλόγηρος δὲν ἤρχετο νὰ δοξολογήσῃ. Μόνον τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαινεν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ βραχώδους βουνοῦ, ἀπὸ τὸ λευκὸν μοναστηράκι τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, σεβάσμιος, μὲ πτερουγίζοντα κάτασπρα μαλλιὰ καὶ κυματίζοντα βαθιὰ γένεια, ἕνας γέρων ἱερεὺς « ὡς νεοσσὸς τῆς ἄνω καλιᾶς τῶν Ἀγγέλων », διὰ νὰ λειτουργήσῃ τὸ παλαιὸν λησμονημένον ἐρημοκκλήσι. Ἐκεῖ ἤρχοντο τρεῖς τέσσαρες βοσκοί, βουνήσιοι, ἀλειτούργητοι, ἤρχοντο μὲ τὶς φαμίλιές των τὶς ἀνέβγαλτες καὶ ἄπραχτες, μὲ τὰ βοσκόπουλά των τ' ἀχτένιστα καὶ ἄνιφτα, ποὺ δὲν ἤξευραν νὰ κάμουν τὸν σταυρόν, διὰ ν' ἁγιασθοῦν καὶ νὰ λειτουργήσουν ἐκεῖ, και εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ὁ γηραιὸς παπᾶς μὲ τοὺς πτερυγίζοντας βοστρύχους εἰς τὸ φύσημα τοῦ βορρᾶ καὶ τὴν βαθεῖαν κυμαινομένην γενειάδα, κατέβαινε κάτω εἰς τὸν μέγαν ἁπλωτὸν αἰγιαλόν, ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους, θαλασσοπλήκτους* βράχους, διὰ νὰ φωτίσῃ καὶ ἁγιάσῃ τ' ἀφώτιστα κύματα.

Τὸν ἄλλον καιρὸν ἤρχοντο, συνήθως κατὰ τὴν ἄνοιξιν, γυναῖκες ναυτικῶν καὶ θυγατέρες, κάτω ἀπὸ τὴν χώραν, μὲ σκοπὸν ν' ἀνάψουν τὰ κανδήλια καὶ νὰ παρακαλέσουν τὴν Παναγίαν τὴν Κατευοδώτραν νὰ ὁδηγήσῃ καὶ κατευοδώσῃ τοὺς θαλασσοδαρμένους συζύγους καὶ τοὺς πατέρας των. Ὡραῖες κοπέλλες ἤρχοντο νὰ ἱκετεύσουν διὰ τὰ ἀδερφάκια των, ποὺ ἐθαλασσοπνίγοντο δι' αὐτάς, διὰ νὰ τὲς φέρουν προικιὰ ἀπὸ τὴν Πόλιν, στολίδια ἀπὸ τὴν Βενετίαν, κειμήλια ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Νεαραὶ γυναῖκες ρεμβάζουσαι καὶ μητέρες συλλογισμέναι ἤρχοντο νὰ καθίσουν καὶ ἀγναντεύσουν.

Ἅμα εἶχαν φωτισθῆ τὰ νερά, ἢ ὀψιμώτερα, ἀφοῦ εἶχαν περάσει καὶ αἱ Ἀπόκρεω, συνήθως περὶ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα τῶν νηστειῶν, ἀφοῦ εἶχαν γευθῆ πλέον ἀχινοὺς καὶ στρείδια ἀρκετά, οἱ ναυτικοί μας ἐπέβαιναν εἰς τὰ βρίκια, εἰς τὰς σκούνας των καὶ ἐμίσευαν*· ἐπήγαιναν νὰ ταξιδεύσουν. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καράβια καὶ γολέτες « ἔδεναν » μεσοῦντος τοῦ φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοί μας ἀγαποῦσαν πολὺ τῆς ἑστίας τὴν θαλπωρήν, τὸν καπνὸν τοῦ μελάθρου. Καὶ ὅταν ἐπανήρχετο ἡ ἄνοιξις εἰς τὴν γῆν, αὐτοὶ τότε ἐπέστρεφον εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἐσηκώνοντο εἰς τὰ πανιὰ τὰ αἱμωδιασμένα καὶ ναρκωμένα σκάφη ἀνὰ δύο ἢ τρία τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ἡ σκούνα ἔφερνε βόλτες εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν λιμένα, ἐὰν ἦτο ἐνάντιος ἢ καὶ οὔριος* ἂν ἦτο ὁ ἄνεμος. Ἡ βάρκα ἐπερίμενε διπλαρωμένη ἔξω εἰς τὴν προκυμαίαν. Ὁ καπετάνιος δὲν ἐτελείωνε τοὺς ἀποχαιρετισμοὺς εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ὁ λοστρόμος ἐμάκρυνε τὶς μπενετάδες* εἰς τὰ καπηλεῖα. Καὶ ἡ βάρκα ἐπερίμενε. Καὶ ὁ μοῦτσος ἔχασκεν ἐπάνω εἰς τὸ κεφαλόσκαλον. Καὶ ὁ νεαρὸς ναύτης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει μὲ τὸν μοῦτσον τώρα εἰς τὴν σκούναν, ποὺ ἦτο εἰς τὰ πανιά, ἐγίνετο ἄφαντος. Δύο ἄλλοι σύντροφοι, περασμένοι εἰς τὰ χαρτιά, ἔλειπαν. Κανεὶς δὲν ἤξευρε ποῦ ἦσαν. Καὶ μέσα εἰς τὸ πλοῖον, ποὺ ἔφερε βόλτες - βόλτες κι ἐστρέφετο ὡς δεμένον περὶ κέντρον ἀόρατον — τὸ κέντρον ἦτο μέσα εἰς τὰς καρδίας καὶ εἰς τὰς ἑστίας τῶν ναυτικῶν — ἄλλος δὲν ἦτο εἰμὴ ὁ πηδαλιοῦχος, ὁ μάγειρος κι ἕνας ἐπιβάτης, ξένος καὶ ἔρημος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχαν εἰπεῖ :

— Τώρα, στὴ στιγμή, νὰ τώρα - τώρα θὰ φύγωμε.

Καὶ εἶχε μπαρκάρει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ δώδεκα ὥρας πρίν. Ὁ πλοίαρχος ἔπρεπε νὰ βάλῃ ἐμπρὸς τὴν καπετάνισσα· αὐτὴ ὤφειλε νὰ προπορευθῇ, ἐπειδὴ ἦτο τυχερή, βέβαια· κι ἔτσι ἀπεφάσιζε νὰ μπαρκάρῃ. Τέλος ἐσυμμαζεύετο ὁ λοστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δύο ἀπόντες σύντροφοι, ἐξεκολλοῦσεν ὁ πλοίαρχος, ἔπεφταν τρομπόνια ἀρκετά, ἐψαλίδιζαν τὶς βόλτες ταχύτερα, συντομώτερα, ὡς νὰ ἐσφίγγοντο, διὰ νὰ κόψουν τὴν ἀόρατον ἐκείνην κλωστήν, τὸ λεπτὸν ἰσχυρὸν νῆμα, ὡς μίαν τρίχα, καὶ τὸ σκάφος ἔβαλλε πλώρην πρὸς βορρᾶν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος καραβάνια γυναικῶν, ἀσκέρια, ἀνεῖρπον, ἀνέβαινον, ἀνήρχοντο ἐπάνω εἰς τὴν ρεμματιὰν τὸν ἑλικοειδῆ δρομίσκον, ὁ ὁποῖος διαχαράσσεται ἀνὰ τοὺς λόφους τοὺς τερπνοὺς μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἐλαιοδένδρων καὶ τὸν ἀειθαλῆ πρασινόφαιον στολισμὸν τῆς μεγάλης κοιλάδος μὲ τὰς ράχεις. Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου βορεινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς τὸ λησμονημένο παρεκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας, ἐκεῖ ἐγίνετο τὸ μάζεμμα τῶν γυναικῶν, ἡ σύναξις ἡ μεγάλη.

Τότε ἔλαμπον μὲ μεγάλες φωτιὲς τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. Ἡ γραῖα Μαλαμίτσα, ἡ κλησσάρισσα τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἔβαλλε τὶς φωνές· ἔκανε τὸν κακό... ἐμάλωνε μὲ ὅλες τὶς γυναῖκες. Αὐτὴ ἐπῆρε τὸ καλαθάκι της, τὴν ρόκαν της, τ' ἀδράχτι της, καὶ ἦλθεν ἐπίτηδες, κατὰ παραγγελίαν τοῦ κυρ-Ἀγγελῆ, τοῦ ἐπιτρόπου... διὰ νὰ μαλώσῃ τὶς εὐλαβητικές, νὰ μὴ τὸ παρακάνουν καὶ χύνουν λάδια

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ λαδώνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ. Τοῦ κάκου, κανεὶς δὲν τὴν ἤκουεν.

Οἱ ὁρμαθοὶ τῶν γυναικῶν, ὁμάδες - ὁμάδες, συγγενολόγι, διεσπείροντο εἰς μικροὺς ὄχθους, εἰς πτυχὰς τοῦ βράχου, ἀνάμεσα εἰς θάμνους καὶ χαμόκλαδα, εἰς μέρη ὑψηλὰ καὶ εἰς μέρη ὑπήνεμα. Ἤρχοντο μὲ τὰ καλαθάκια τους, μὲ τὰ μαχαιρίδιά τους, διότι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἠσχολοῦντο νὰ βγάλουν ἀγριολάχανα — μὲ τὰ προγεύματά τους τὰ σαρακοστιανά. Καὶ ἀφοῦ εἶχαν ἀνάψει τὰς κανδήλας, ἀφοῦ εἶχαν κάνει μετάνοιες πολλές, στρωτές, κι εἶχαν κολλήσει ἀφιερώματα εἰς τὴν εἰκόνα, κι εἶχαν χορτάσει τ' αὐτιά τους ἀπὸ τὰς νουθεσίας τῆς γρια-Μαλαμίτσας, ἐστρώνοντο ἐκεῖ εἰς τὴν δροσερὴν χλόην κι ἀγνάντευαν κατὰ τὸ πέλαγος.

Τὰ βοσκόπουλα, τ' ἄγρια, τ' ἀχτένιστα κι ἁπλοϊκά, ποὺ τὶς ἔβλεπαν ἀπὸ μακρὰν σὰν σκιασμένα, ἀποροῦσαν κι ἔλεγαν :

— Κοίτα τις! στὰ μάτια ἔκαμαν.

Ὡς τόσον αἱ γυναῖκες τῶν θαλασσινῶν ἀγνάντευαν. Ἰδοὺ τὸ βρίκι τοῦ καπετὰν Λυμπέριου τοῦ Λημνιοῦ, εἶχε σηκωθῆ εἰς τὰ πανιὰ ἀργὰ τὴν νύκτα· μὲ τὸ ἀπόγειο τῆς νυκτὸς ηὗρε τὸ ρέμμα καὶ ἀπεμακρύνθη κι ἐχώνεψε.

— Κατευόδιο καλό! Ἡ προσευχὴ τῶν μικρῶν παιδιῶν του ἂς εἶναι ὡς πνοὴ στὰ πανιά, στὰ ξάρτια τοῦ καραβιοῦ σας. Στὸ καλό! Στὸ καλό!

Ἰδοὺ τὸ καράβι τοῦ καπετὰν Σταμάτη τοῦ Σύρραχου. Ὑπερήφανα, καμαρωμένα, ἀδελφωμένα τὰ δυό, αὐτὸ κι ὁ πλοίαρχός του, πᾶνε νὰ μᾶς φέρουν καλά, νὰ μᾶς φέρουν στολίδια!

— Στὸ καλό, πουλί μου, στὸ καλό...!

Ἰδοὺ καὶ ἡ γολέττα τοῦ καπετὰν Μανώλη τοῦ Χατζηχάνου.

— Ἡ ψυχή μου, ἡ πνοή μου νὰ εἶναι πάντα στὰ πανιά σας, ὡσὰν λαμπάδα τοῦ Ἐπιταφίου, νὰ διώχνῃ τὰ μαῦρα τελώνια*, πρὶν προφθάσουν νὰ κατακαθίσουν στὰ πανιά σου.

— Σύρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα! Στὸ καλό!

Νὰ κι ἡ σκούνα τοῦ καπετὰν Ἀποστόλη τοῦ Βιλενδῆ, καινούργιο σκαρί. Ἔπεσε πολὺ γιαλό, δὲν τὴν εὗρε καλὸ τὸ ἀπόγειο κι ἄργησε. Διακρίνεται τὸ πλήρωμα, οἱ ἄνθρωποι σὰν ψύλλοι, ποὺ πηδοῦν.

— Δούλευέ τα, καπετάνιο μου! Ἡ Παναγιὰ μπροστά σας! Στὸ καλό! Στὸ καλό!

Ἡ Παναγιὰ μπροστά σας ! Στὸ καλό ! Στὸ καλό !

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ ἥλιος ἐχαμήλωσε κατὰ τὸ βουνόν, τὰ πρῶτα πλοῖα εἶχαν γίνει ἄφαντα πρὸ ὥρας καὶ ἡ τελευταία γολέττα μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐχώνευεν εἰς τὸ μέγα πέλαγος. Τὰ συγγενολόγια καὶ τὰ φουσσᾶτα τῶν γυναικῶν, μὲ τὰ καλαθάκια καὶ τὰ μαχαιράκια τους, διεσπάρησαν ἀνὰ τοὺς λόφους, κι ἔβγαζαν καυκαλῆθρες καὶ μυρόνια. Σιγὰ-σιγὰ κατέβη ὁ ἥλιος εἰς τὸ βουνὸ καὶ αὐταὶ κατῆλθον εἰς τὴν πολίχνην.

Ἡ νυκτερινὴ αὔρα ἐσύριζεν εἰς τὰ δένδρα καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν γυναικῶν ἐπετοῦσαν μαζί της, κι' ἔστελλαν πολλὰς εὐχὰς εἰς τὰ κατάρτια, εἰς τὰ πανιὰ καὶ εἰς τὰ ἐξάρτια τῶν καραβιῶν. Καὶ βαθιὰ εἰς τὴν σιωπὴν τῆς νυκτὸς τίποτε ἄλλο δὲν ἠκούετο, εἰμὴ τὸ λάλημα τοῦ νυκτερινοῦ πουλιοῦ καὶ τὸ ᾆσμα μιᾶς τελευταίας συντροφιᾶς ναυτικῶν, μελλόντων ν' ἀναχωρήσουν αὔριον :

— Σύρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα!

« Πρωτοχρονιάτικα διηγήματα » Ἀλ. Παπαδιαμάντης

ΠΑΣΧΑΛΙΝΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ

Μὲ ἰδιαιτέραν βέβαια εὐχαρίστησιν θ' ἀκούετε, ὅσοι συχνάζετε κατ' αὐτὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο τροπάριον, τὸ ὁποῖον ψάλλεται εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὄρθρου κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Πάσχα :

Μαγδαληνὴ Μαρία
προσέδραμε τῷ τάφῳ
καὶ τὸν Χριστὸν ἰδοῦσα,
ὡς κηπουρὸν ἠρώτα :
« Κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας αὐτόν,
εἰπέ μοι, ποῦ ἔθηκας αὐτόν,
κἀγὼ αὐτὸν ἀρῶ».
Καὶ παρ' αὐτοῦ ἀκούει :
Μαρία, μή μου ἅπτου! »

Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη τὴν ἐντύπωσιν, ποὺ μοῦ ἔκαμνεν, ὅταν ἤμουν παιδί. Τὸ ἄκουα συνήθως εἰς ἓν ἐξοχικὸν ἐκκλησάκι τῆς πατρίδος μου, ὅπου τὰς Κυριακὰς τῆς ἀνοίξεως, λίαν πρωΐ, ὅπως αἱ Μυροφόροι, ἐπήγαινα μὲ τὸν πατέρα μου. Ὁ ψάλτης εἶχε γλυκυτάτην φωνὴν ὑψιφώνου, καὶ εἰς τὸ τροπάριον αὐτὸ ἐξήντλει ὅλην του τὴν τέχνην, τὴν προσπάθειαν καὶ τὴν τρυφερότητα. Ἠμπορῶ μάλιστα νὰ εἴπω, ὅτι ψάλλων παρίστανεν, ὅπως οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι τοῦ ᾄσματος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἔξαφνα, εἰς τὸ «Κύριε, ποῦ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ μου ἔθηκας;» διέκρινες ὅλα τὰ αἰσθήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ κατείχετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ ἐρωτῶσα Μυροφόρος, τὴν ἀγωνίαν της, τὴν θλῖψιν της, τὴν ἀγάπην της πρὸς τὸν νεκρὸν Διδάσκαλον, ἀκόμη καὶ τὴν κούρασίν της. Ἔπειτα ἀναπαρίστατο ἡ μετ' ἀγάπης καὶ γλυκύτητος αὐστηρά, ἡ πλήρης μυστηρίου ἀπάντησις τοῦ Διδασκάλου: «Μαρία, μὴ μοῦ ἅπτου!»

Καὶ τέλος τὸ ἐξαφνικὸν καὶ ὑπέροχον ἐκεῖνο ἀλέγκρο:

«Ὦ, θείας, ὦ, φίλης, ὦ, γλυκυτάτης σου φωνῆς!»

μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ψάλτης κατώρθωνε νὰ μεταδίδῃ ὅλην τὴν χαράν, τὴν ἔκπληξιν, τὴν ἔκστασιν*, τὸ δέος* τῆς Μυροφόρου πρὸ τοῦ θαύματος, τὸ ὁποῖον ἔβλεπε...

Τί ἐντύπωσις!....

Ἀπὸ τὴν ἀνοικτὴν θύραν τοῦ ἐξωκκλησίου, ἀντίκρυ μου, ἐφαίνετο ἡ μεγάλη ἐξοχή. Κάμπος πράσινος, δένδρα ἀνθισμένα, λοφίσκοι, καὶ πέρα κυανᾶ βουνά... Ἐμπρὸς-ἐμπρὸς ἕνας κῆπος θαυμασίως στολισμένος ἀπὸ τὴν ἄνοιξιν. Μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ὁ κῆπος τοῦ Ἰωσήφ, ὅτι κάπου ἐκεῖ θὰ εὑρίσκετο τὸ κενὸν τώρα μνῆμα τοῦ Κυρίου... Καί, ἀκούων τοὺς γλυκεῖς στίχους μὲ τὴν γλυκεῖαν ὑποβλητικὴν μελωδίαν, —καὶ δὲν φαντάζεσθε τὶ ὡραῖα ποὺ ψάλλεται αὐτὸ τὸ τροπάριον εἰς τὴν πατρίδα μου! — ἀνέπλαττα μὲ τὴν παιδικήν μου φαντασίαν ὅλην τὴν σκηνὴν τῆς ὑπερφυσικῆς συναντήσεως.

Ἔβλεπα τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἡ Μαρία ἐξέλαβεν ὡς κηπουρόν, σκυμμένον ἐκεῖ κάπου, στρέφοντα τὰ νῶτα, ὀσφραινόμενον ἴσως ἓν δροσόρρυτον* αὐγινὸν τριαντάφυλλον... Ἐφανταζόμουν ὅτι ἡ Μαρία, φορτωμένη μὲ ἄνθη καὶ ἀρώματα διὰ τὸν τάφον, τὸν πλησιάζει, τὸν ἐρωτᾷ καὶ συγχρόνως μὲ τὴν ἐρώτησιν τὸν ἐγγίζει, τὸν κτυπᾷ οἰκείως εἰς τὸν ὦμον... Ἀμέσως ἐκεῖνος στρέφεται, σηκώνεται, ὀπισθοχωρεῖ ὀλίγα βήματα, προβάλλει τὰ χέρια:

— Μαρία! μὴ μ' ἐγγίζεις!...

Καὶ παρουσιάζει συγχρόνως τὸ πρόσωπόν του πρὸς τὴν γυναῖκα, ἤρεμον καὶ αὐστηρόν, χωρὶς μειδίαμα, ἀλλὰ πάγκαλον, θεῖον, μὲ τὴν λάμψιν, μὲ τὴν αἴγλην ἑνὸς Θεοῦ.. Ἡ Μαρία ἀφήνει νὰ τῆς πέσουν τὰ ἄνθη καὶ τὰ δοχεῖα τοῦ μύρου. Ἀνεγνώρισε τὴν φωνήν, ἀνεγνώρισε τὸ πρόσωπον... Ὁ δῆθεν κηπουρός, ὁ περιπλανώμενος εἰς τὸν πρωϊνὸν ἀνοιξιάτικον κῆπον, εἶναι Ἐκεῖνος, εἶναι ὁ Διδάσκαλος, τὸν ὁποῖ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ον προχθὲς εἶδεν ἐσταυρωμένον, χθὲς νεκρόν, καὶ σήμερον ἐπαναβλέπει ζῶντα! Ποῖον θάμβος καὶ ποία χαρά!

Ὤ, αὐτὸ τὸ τροπάριον μὲ τὴν ἀναπαράστασιν τῆς ἐκπληκτικῆς σκηνῆς εἰς τὸν κῆπον, μοῦ ἔδιδε τότε ὅλην τὴν ἰδέαν τοῦ θαύματος καὶ ὅλην τὴν χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως. Περισσότερον ἀπὸ κάθε τι ἄλλο, ποὺ ἤκουσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ Πάσχα καὶ κατόπιν... Διότι αὐτό, φαίνεται, εἶχε τὴν μεγαλυτέραν ὑποβολὴν καὶ μ' ἔκανε νὰ βλέπω, μαζὶ μὲ τὴν Μαρίαν, τὸν ἀναστάντα Χριστόν.

Καὶ σήμερον ἀκόμη, τὸ Πάσχα, αὐτὴ ἡ παιδικὴ ἀνάμνησις, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην, μοῦ δίδει ὅλην τὴν ἰδέαν τοῦ θαύματος καὶ ὅλην τὴν χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως.

Περιοδικὸν «Διάπλασις» Γρηγ. Ξενόπουλος

ΝΟΣΤΙΜΟΝ ΗΜΑΡ

Ἔφυγα σχεδὸν παιδὶ καὶ ξαναγυρίζω σχεδὸν γέρος. Δεκατέσσερα ὁλάκερα χρόνια ἡ κακή μου μοῖρα μ' ἐκράτησε δεμένο στὴν ξενιτιά, πότε μὲ δυστυχίες ἀφάνταστες, πότε καὶ μ' εὐτυχίες πλανερές. Εὐτυχίες καὶ δυστυχίες τὸ ἴδιο μ' ἀλυσόδεναν καὶ μ' ἐστεροῦσαν τὴ μεγάλη εὐτυχία τῆς Πατρίδας, ποὺ δεκατέσσερα ὁλάκερα χρόνια τὴν ὠνειρευόμουν στὸν ὕπνο καὶ στὸν ξύπνο.

Μιὰ μέρα μοῦ χαμογέλασε ἄξαφνα ἡ Μοῖρα καὶ μοῦ εἶπε: Πήγαινε! Εἶσαι ἐλεύθερος.

— Θὰ πάω!...

Νά, μπῆκα στὸ πλοῖο μὲ τὸ καλό, καὶ τὸ πλοῖο ξεκίνησε μὲ τὴν πλώρη πρὸς τ' ὄνειρό μου... Ἡ θάλασσα λάδι... Αὔριο τὸ πρωὶ θὰ προβάλλουν μπροστά μου τ' ἅγια χώματα.

Ἄξαφνα σηκώθηκε τρικυμία, καὶ σιγὰ σιγὰ ἡ τρικυμία μεγάλωνε. Τὸ μικρὸ πλοῖο παράδερνε καὶ χοροπηδοῦσε ἀπάνω στὰ μανιασμένα κύματα. Μὲ δυσκολία ἡ πλώρη κρατιόταν ἀκόμη πρὸς τ' ὄνειρό μου. Τὰ πλευρὰ δέρνονταν ἀλύπητα καὶ τὸ θαλάσσιο ξύλο ἀναστέναζε, σὰν ἄνθρωπος, καὶ τριζομανοῦσε νὰ σπάσῃ.

Στὸ θυμὸ ἐκεῖνο τῆς θάλασσας, τὸν ἀνέλπιστο, ποὺ εἶχε σαστίσει καὶ τὸν καπετάνιο τὸν ἴδιο, ἔβλεπα μὲ τρόμο τὸ θυμὸ τῆς Μοίρας μου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὸ μετάνοιωσε λοιπὸν ἡ φθονερή, ποὺ γιὰ μιὰ στιγμὴ μ' ἄφησε ἐλεύθερο, κι ἤθελε τώρα νὰ μὲ βουλιάξῃ;

Ἔτσι θὰ ἦταν· ἡ Μοῖρα δὲν θά θελε νὰ ξαναϊδῶ τὴν πατρίδα μου. Διαφορετικά, πῶς θὰ μὲ κρατοῦσε τόσων χρονῶν ἡμέρες ἁλυσοδεμένο; Ἐκοίταξα τὸν οὐρανὸ ἀπελπισμένος.

Τόσος ἦταν ὁ πόνος μου κι ὁ σπαραγμός μου, ποὺ κι ἡ Μοῖρα ἡ ἴδια πρέπει νὰ μὲ λυπήθηκε. Εἰδεμή, πῶς κόπηκε ἄξαφνα ὁ ἄνεμος καὶ πῶς κατέβηκε τὸ κῦμα καὶ πῶς ξανάγινε ἡ θάλασσα γυαλί;

Ὡς τὸ βράδυ εἶχαν τελειώσει ὅλα. Ἡ νύχτα πέρασε ἥσυχη καὶ μὲ τὸ γλυκοχάραμα σηκώθηκα ἀπὸ τὸ κρεβάτι κι ἀνέβηκα στὸ κατάστρωμα. Ἡ θάλασσα ἦταν μολυβένια. Πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς λίγα σύννεφα μαῦρα μὲ στριφώματ' ἀσημένια καὶ μπροστά, μέσα στὴν αὐγινὴ ὁμίχλη, οἱ κορυφὲς μακρυσμένων ἀέρινων βουνῶν.

Ὁ ἥλικας δούλευε δραστήριος, βιαστικός. Ὁ αὔλακας, ποὺ ἄφηνε πίσω του τὸ γρήγορο πλοῖο, μεγάλωνε σταθερά. Κι ἡ πλώρη ἴσια πρὸς τ' ὄνειρό μου.

Λίγο ἀκόμη, μιὰ δυὸ ὧρες, καὶ τ' ὄνειρό μου γίνεται πρᾶγμα.

—Ὁ ἥλιος!

Καὶ μαζί του ἡ Ζάκυνθο προβάλλει ἀπὸ τὸ γαλανὸ καὶ χρυσαφένιο πέλαγο.

Μιὰ λουρίδα γῆς κίτρινης, χωρὶς χάρι καὶ χωρὶς σχῆμα, καὶ κάτι βουνὰ ἀπὸ πίσω, ποὺ μόλις ξεχωρίζουν χωμένα μεσ' στὰ σύννεφα. Τὸ πράσινο, τὸ ὀνειρευτό, τὸ πολυύμνητο ζακυνθινὸ πράσινο, δὲν ἐπρόβαλε ἀκόμα. Καμμιὰ μυρωδιά, οὔτε κίτρων, οὔτε μπουγαρινιῶν*, οὔτε ρόδων, δὲν φέρνει ἀκόμα ὡς τὸ κατάστρωμα ὁ πρωϊνὸς ἀέρας. Καμμιὰ ὀμορφιά.

Ἄ! τὴν κακὴ Μοῖρα! Μοῦ μάγεψε τὴν πατρίδα καὶ μοῦ τὴν ἔκανε ἄσχημη. Κι ὅμως, δεκατέσσερα χρόνια ζοῦσα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὴν ξαναϊδῶ. Τὰ μάτια μου δακρύζουν ἀπὸ χαρὰ κι ἀπὸ λύπη. Μιὰ βαθειά, μυστικὴ ἀπογοήτευσι κρατεῖ τὴν καρδιά, ποὺ σπαρταρᾷ...

Ἀλλὰ γιατί τόσο βιαστικὸς κι ἀνυπόμονος;

Νά, ἡ κίτρινη λουρίδα ἄρχισε σιγὰ-σιγὰ νὰ στολίζεται μὲ στίγματα πράσινα, βαθυπράσινα. Ἡ ὄψι της παίρνει λίγο-λίγο γραμμὲς μαλακές, καμπύλες μὲ χάρι καὶ μ' ὀμορφιά. Ἀγαπητά μου χρώματα καὶ σχήματα, ἄρχισα νὰ σᾶς ἀναγνωρίζω. Ναί, εἶστε ὡραῖα, ὅπως σᾶς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἤξερα κι ὅπως σᾶς ἄφησα... Στὴ μακρουλὴ κιτρινάδα, καταμεσῆς, διακρίνεται ἕνα ζωηρὸ κόκκινο σημάδι. Λὲς καὶ κάποιος ἄγριος θεὸς ἔχωσε τὴν ρομφαία* του σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος κι ἐτρύπησε τὴ γῆ, κι ἀπὸ τὰ σπλάχνα της ἔβγαλε αἷμα. Ἡ πληγὴ εἶναι μεγάλη, βαθειά. Τὸ αἷμα τρέχει ἀπὸ πάνω ὥς κάτω στὴ θάλασσα. Καὶ ἡ κοκκινάδα ἐκείνη μοῦ τραβᾷ τὸ μάτι καὶ τὸ λογισμὸ καὶ μοῦ τὰ καρφώνει ἐκεῖ.

Εἶναι ὁ Κόκκινος* Βράχος, ποὺ φαίνεται ἀπὸ μακριὰ σὰν πληγὴ ματωμένη.

Εἶναι ἡ τοποθεσία, ποὺ μ' ἐμάγεψε νὰ γράψω τὸ ἀγαπημένο μου ἐκεῖνο διήγημα.

Ὅλ' ἡ Πατρίδα σὲ μιὰ Γυναῖκα :

Ἡ μάννα μου μὲ περίμενε στὴν ἀποβάθρα.

Σὲ λίγο πατῶ τ' ἅγια χώματα καὶ βρίσκομαι στὴν ἱερή ἀγκαλιά.

Ὅταν τὴν εἶδα ἐκεῖ, — ἀναλλοίωτη, ἀγέραστη, σὰν τὴν ἐλπίδα, ποὺ ἔτρεφε καὶ τὴ ζωογονοῦσε, — νὰ στηρίζῃ τὸ λιγνὸ μαυροφόρο κορμὶ στὸ κάγκελλο τῆς σκάλας καὶ νὰ κοιτάῃ πρὸς τὸ πλοῖο, μοῦ φάνηκε πὼς δεκατέσσερα χρόνια, νύχτα καὶ μέρα, μ' ἐπερίμενε ἐκεῖ, στὴν ἴδια θέσι...

Μὴν κλαῖς, μαννούλα μου γλυκειά! Τῆς χαρᾶς σου τὸ δάκρυ μοῦ σπαράζει τὴν ψυχή. Ἀλήθεια, σ' ἔκαμα νὰ περιμένῃς πολύ... Μὴ μοῦ τὸ λές, τὸ ξέρω... Μὰ δὲ φταίω ἐγώ, μάννα, καὶ μὴ μὲ μαλλώνῃς. Φταίει ἡ Μοῖρα. Ἐκείνη μὲ κράτησε ἁλυσοδεμένο ὥς τώρα, πότε μὲ δυστυχίες ἀφάνταστες καὶ πότε μ' εὐτυχίες πλανερές.

Γιατὶ ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία, ἡ μόνη, ναί, εἶν' αὐτή, ποὺ αἰσθάνομαι τώρα στὴν ἀγκαλιά σου. Ὅπως ἡ ἀληθινὴ δυστυχία δὲν εἶν' ἄλλη ἀπὸ κείνη, ποὺ θὰ σ' ἐμπόδιζε ν' ἀκολουθούσῃς τὸ δρόμο σου καὶ τὸν προορισμό σου. Εἶσαι μεγάλη ψυχὴ ἐσὺ καὶ τὰ καταλαβαίνεις... Δὲν ἐστάθηκα στὴ ζωὴ μου εὐτυχισμένος, μὰ μπόρεσα ν' ἀκολουθήσω τὸ δρόμο καὶ τὸν προορισμό μου. Ἴσως ἡ εὐτυχία μου ὅλη νὰ εἶν' αὐτή. Πικρὴ εὐτυχία, ποὺ μοῦ κοστίζει τὸ χωρισμὸ τῆς Μάννας καὶ τῆς Πατρίδας. Μὰ ὅλα δὲν μπορεῖ νὰ τὰ 'χῃ κανείς !...

10 Ἰουνίου.

Στὸ πλοῖο πάλι γιὰ τὴν ξενιτειά. Καὶ ποιὸς ξέρει γιὰ πόσα χρόνια πάλι!

Θεέ μου, μαλάκωσε τὴ σκληρή μου Μοῖρα, νὰ μὲ ξαναφήσῃ, τοὐλάχιστον γιὰ νὰ πεθάνω...«Ἄχ, ἂς μὴ μοῦ δώσῃ εἰς ξένην γῆν τὸν τά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φον!» Ἀλήθεια, Κάλβε. «Εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος, μόνον ὅταν κοιμώμεθα εἰς τὴν πατρίδα...».

«Διηγήματα» Σειρὰ Γ', σελ. 7 κ. ἑ. Γρηγ. Ξενόπουλος

Η ΓΙΑΓΙΑ

Πέρσι τὰ ἐγγόνια στὴν πρωτοχρονιὰ τῆς ἔβαλαν δόντια τῆς γιαγιᾶς καὶ λάμπουν τώρα ὁλόασπρα μέσα ἀπ' τὰ ζαρωμένα, ξεφλουδισμένα ἄχρωμα χείλη.

Μὰ τὰ σβησμένα μάτια τῆς γιαγιᾶς δὲν καλοβλέπουν τὰ ἐργόχειρά της, τὰ πέντε ἐγγόνια, ποὺ τῆς τ' ἄφησε μωρά, τόσα δὰ ἡ μακαρίτισσα ἡ μονάκριβή της κόρη... Τὴν ἔκλαψε τότε καὶ τὰ δάκρυα ἔσβησαν τὰ μάτια της. Μὰ ὄχι μόνο δάκρυα, ὄχι.

Ἡ γιαγιὰ κατάλαβε, πὼς ἔπρεπε τὰ παιδιὰ νὰ μεγαλώσουν, ἔνοιωσε τὸ παράπονο τῆς ὑστερνῆς ματιᾶς τῆς κόρης της, τὸ ἔνοιωσε καὶ πῆρε τὸ βελονάκι της στὴν ἀρχὴ μ' ἕνα ζευγάρι γυαλιά, ὕστερα μὲ δύο, δούλευε ἐκείνη τὴν μπιμπίλα* τὴν πολυανθισμένην, ποὺ οἱ ξένοι, ποὺ ἔρχονταν νὰ περάσουν τὸ καλοκαίρι στὰ Θεραπειά*, τὴν ἔβλεπαν κι ἔλεγαν, πὼς κι αὐτὴ ἡ ἐργασία εἶναι ἀλήθεια ἕνα ἀπ' τὰ θαύματα τοῦ Βοσπόρου.

Γιατὶ στὸ Βόσπορο περισσότερο ἐργάζονται αὐτὸ τὸ ξακουστὸ ἐργόχειρο, ποὺ πολλὲς ἐργάτριες δόξασε, μὰ καὶ ποὺ δὲν καλυτέρευσε τὴν τύχη τους.

Ὅπως σ' ὅλα τὰ χαμόσπιτα, καὶ στῆς γιαγιᾶς τὸ σπίτι βλέπει κανεὶς μετάλλια τιμητικὰ ἀπὸ ἐκθέσεις.

Καὶ λίγο λίγο τὰ ἄνθη τῆς μπιμπίλας ἔκαμαν καὶ ἄλλα ἄνθη: τὰ ἐγγονάκια, καρποὺς ὡραίους.

Ὁ μεγαλύτερος, ἀφοῦ ἔμαθε τὰ γράμματα στὸ δημοτικὸ σχολεῖο, ἄρχισε νὰ καλλιεργῇ τὰ λίγα χωράφια τους καὶ μὲ τὶς φράουλες, ποὺ ἔστελνε στὰ ξένα, τὶς ἀνοικτόχρωμες φράουλες τὶς στρογγυλές, ἄρχισε νὰ διατηρῇ τὸ σπίτι· καὶ ἦταν καιρός, γιατὶ ἡ γιαγιὰ δὲν καλόβλεπε. Καὶ τ' ἄλλα ἐγγόνια ἔπαιρναν σειρὰ καὶ τὸ μικρό, ποὺ τ' ἄφησε ἡ μαννούλα του βυζανιάρικο, ἔγινε κι ἐκεῖνο ἕξι ἑφτὰ χρονῶν ἀγόρι.

Ἔμαθε καὶ νὰ διαβάζῃ ἀργὰ ἀργὰ τὰ μεγάλα γράμματα.

Πῶς τὴν ἀγαποῦσε τὴ γιαγιά! πῶς τὴν ἀγαποῦσαν ὅλοι. Πῶς τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καμάρωναν, σὰν ἔλεγε παραμύθια, καὶ πῶς χαίρονταν, σὰν τὴν ἔβλεπαν νὰ τρώγῃ φουντούκια μὲ τὰ δόντια τὰ ὁλόασπρα.

Μὰ τὸ μικρὸ εἶχε ἕνα σχέδιο καὶ δὲν ἔλεγε σὲ κανένα τίποτε. Φύλαγε νὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα ἡ καλή.

Ὅταν ἡ γιαγιὰ τὸν ἔπαιρνε ἀπ' τὸ χεράκι καὶ ἀνέβαινε τὸ δρόμο τοῦ Ζαρίφη, γιὰ νὰ πᾶν στὴν κρύα βρύσι, τὸν ἄφηνε νὰ παίζῃ μὲ τὰ χαλίκια καὶ χανόταν καὶ γύριζε μὲ τὰ μάτια πιὸ κόκκινα καὶ χείλη πιὸ ξέθωρα. Ἤξερε, πῶς πήγαινε στὸ μνῆμα τῆς κόρης της νὰ κλάψῃ.

Καὶ τὰ μάτια τῆς γιαγιᾶς σὲ κάθε τέτοια ἐπίσκεψι ἔσβηναν πιὸ πολύ. Ὅταν γύριζεν ἀπ' τὴν κρύα βρύσι, δὲν μποροῦσε νὰ ἰδῇ τούς πράσινους λόφους ἡ καημένη ἡ γιαγιά. Οὔτε, ὅταν πήγαιναν στὴν ἁγία Παρασκευή, μποροῦσε νὰ ἰδῇ τὸ Βόσπορο καὶ τὸ βουνὸ τοῦ Ἕλληνα, ποὺ παραφυλάγει ἐκεῖ στὸ ἄνοιγμα τῆς Μαύρης Θάλασσας νὰ καταπιῇ τὰ θεριά, ποὺ προβάλλουν ἀπ' τὸ βοριά. Τίποτα ἡ γιαγιὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἰδῇ.

Καὶ ὅταν ὁ δεύτερος ἔγγονος μὲ τὴ γαλανόασπρη βαρκούλα φέρνῃ βράδυ-βράδυ περήφανος τὴ γιαγιὰ καὶ τὸ ἀδελφάκι του νὰ ἀναπνεύσουν τὸ μυρωμένο ἀγέρι, ἡ γιαγιὰ δὲν βλέπει τὸ εὔμορφο ἡλιοκαμένο πρόσωπο τοῦ ἐγγονοῦ.

Καὶ τὸ μικρὸ πικραίνεται καὶ τῆς ζωγραφίζει ὅλα, μὰ ἔχει καὶ τὸ σχέδιό του.

Ὁ μεγάλος ἀδελφός, ὁ Μανώλης, ἀρραβωνιάστηκε μὲ τὴν εὐχὴ τῆς γιαγιᾶς. Τὶς Ἀποκριὲς θὰ ἔλθῃ ἡ νύφη νὰ ξεκουράσῃ ἀπ' τὸ νοικοκυριὸ τὴ γιαγιά.

Μιλοῦνε τ' ἀδέλφια καὶ γιὰ τὸ δῶρο τῆς νύφης, μιλοῦνε καὶ γιὰ τὸ δῶρο τῆς γιαγιᾶς, μιλοῦνε καὶ γιὰ τὸ δῶρο τοῦ μικροῦ· κοντεύει ἡ πρωτοχρονιά.

Ὁ μικρὸς πετιέται, μὲ μάτια ὁλόλαμπρα.

— Γιὰ τὴ γιαγιά, ἐγὼ θὰ σᾶς μιλήσω. Ἐγὼ δῶρο δὲν θέλω. Πέρσι τῆς πήρατε δῶρα τῆς γιαγιᾶς δόντια. Φέτο...πέστε στὸ μεγάλο τὸ γιατρὸ καὶ ρωτῆστε, δὲν μποροῦνε τάχα αὐτοί, ποὺ κάνουνε δόντια, νὰ κάμουνε καὶ μάτια νὰ βλέπῃ ἡ γιαγιά μου ; Ἄχ! ὁλοένα σβήνουνε τὰ μάτια της. Σὲ λίγο, σᾶς τὸ λέγω, καὶ τὸν ἥλιο δὲν θὰ βλέπῃ. Ἐμένα ὄχι φέτο, ποτέ μου μὴ μοῦ κάνετε δῶρο, ἂν τὰ μάτια εἶναι ἀκριβά, ποτέ! Καὶ ἂν οἱ γιατροὶ δὲν μποροῦν νὰ τὰ κάμουν, ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ τὴν πᾶ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τε στὴ Βαγγελίστρα νὰ τὴν κάμῃ νὰ βλέπῃ γιὰ νὰ ἰδῇ ἐμένα, πὼς ἔχω τὰ χρυσᾶ μαλλιὰ καὶ τὰ μάτια τῆς μητέρας μας, νὰ παρηγορηθῇ.

Τ' ἀδέλφια δὲν εἶπαν τίποτα.

Ἄνοιξε σιγὰ σιγὰ ἡ θύρα· ἔτριξε τὸ πάτωμα ἀπ' τὸ βαρὺ βῆμα τῆς γιαγιᾶς, καὶ σὰν νὰ εἶχε μάτια, ἴσια ἔτρεξε στὸ Γιωργάκη της, τὸν ἀγκάλιασε, τὸν φίλησε καὶ εἶπε :

— Μάτια μου... μάτια μου...

Πολλὰ χείλη τὸ λένε χαϊδευτικὰ « μάτια μου », μὰ τῆς γιαγιᾶς τὰ χείλη ἔχουν ἄλλη σημασία. Ναὶ « μάτια της! » Ἔκανε τὸ σταυρό της, εὐχαρίστησε τὸν Θεὸ καὶ χαρούμενη, νέα, μεταμορφωμένη, εἶπε δυνατά :

— Θεέ μου, σ' εὐχαριστῶ.

Ὅλοι ἔκλαιαν. Ἄχ, ἀπὸ τέτοια δροσερὰ γλυκὰ δάκρυα δροσίζονται τὰ μάτια...

« Διηγήματα » Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο κλάψιμο,
γιὰ σὲ τὸ πρῶτο γέλιο —
ἐσύ 'σαι τὸ θεμέλιο,
ποὺ χτίζεται ἡ ζωή.

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο φίλημα,
γιὰ σένα ἡ πρώτη κρίσι —
ἐσύ 'σαι ἡ θεία βρύσι,
ποὺ λούζεται ἡ ψυχή.

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο φίλημα,
γιὰ σὲ τὸ πρῶτο χάδι —
ἐσύ 'σαι τ' ἅγιο ὑφάδι,
ποὺ ὑφαίνεται ἡ ζωή.

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο βάδισμα,
γιὰ σένα ἡ πρώτη ἀγκάλη —
ἐσύ 'σαι ὁ ἥλιος πάλι,
ποὺ λάμπει στὴν ψυχή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο τάξιμο,
γιὰ σὲ τὸ πρῶτο δῶσμα*
ἐσ' εἶσαι τ' ἅγιο κλῶσμα,
ποὺ κλώθεται ἡ ζωή.

Ἐφημερὶς « Πρωΐα » Γ. Ἀθάνας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

(Αἱ πρῶται 13 στροφαὶ)

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή·
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι
ποὺ μὲ βιὰ μετράει τὴ γῆ.

Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καί σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Ἐκεῖ μέσα κατοικοῦσες
πικραμένη ἐντροπαλή·
κι ἕνα στόμα ἀκαρτεροῦσες
« ἔλα πάλι », νὰ σοῦ εἰπῆ.

Ἄργειε νά 'λθῃ ἐκείνη ἡ μέρα
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τά 'σκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λὲς
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντάς τα νὰ κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
τὸ ἕνα ἐκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες « πότε, ἄ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τ'ς ἐρμιές ;»
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές!

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μέσ' στὰ κλάμματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχό σου ἔσταζ' αἷμα,
πλῆθος αἷμα ἑλληνικό.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μὲ τὰ ροῦχα αἱματωμένα
ξέρω, ὅτι ἔβγαινες κρυφὰ
νὰ γυρεύῃς εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια, δυνατά.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχή·
δὲν εἶν' εὔκολες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεία τὲς κουρταλῇ*.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια
ἀλλ' ἀνάσασι καμμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

Ἄλλοι, ὠιμέ! στὴ συμφορά σου,
ὁποὺ ἐχαίροντο πολύ,
« σῦρε νά 'βρῃς τὰ παιδιά σου,
σῦρε » ἐλέγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι
καὶ ὁλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα, ἢ τὸ χορτάρι,
ποὺ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

« Ἅπαντα » Διονύσιος Σολωμός

Ο ΦΑΡΟΣ, Η ΝΑΥΤΙΛΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ

Ἕτερον ἀξιομνημόνευτον κατάστημα, ἂν καὶ πάντῃ ἄλλου εἴδους, ἀξιομνημόνευτον ἰδίως διὰ τὴν εὐκολίαν, ἣν παρεῖχεν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἦτο ὁ πρῶτος γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου φανοφόρος πύργος, ὁ κατασκευασθεὶς ἐπὶ τῆς νήσου Φάρου τῆς προκειμένης τοῦ κυρίου τῆς Ἀλεξανδρείας λιμένος.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐπεκλήθη ἀπὸ τῆς νήσου πύργος τῆς Φάρου ἢ καὶ ἁπλῶς Φάρος, ἐξ οὗ ἔκτοτε ἅπαντες οἱ τοιοῦτοι πύργοι εἰς πολλὰς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν Φάροι ὀνομάζονται. Κατεσκευάσθη δὲ διὰ δαπάνης ἁδρᾶς ἐντὸς ἐνιαυτῶν δώδεκα ὑπὸ τοῦ περιφήμου Κνιδίου τεχνίτου Σωστράτου, τοῦ ὁποίου ἀπηθανάτισε τὸ ὄνομα διὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ἣν ἔφερε καὶ ἥτις εἶχεν ὡς ἕπεται· « Σώστρατος Κνίδιος Δεξιφάνους θεοῖς σωτῆρσιν ὑπὲρ τῶν πλωιζομένων ». Ὁ πύργος οὗτος, ὅστις τοσοῦτον ἐθαυμάσθη διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ὥστε βραδύτερον συγκατελέχθη μεταξὺ τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου, ἦτο ὠκοδομημένος ἐκ λίθου λευκοῦ ἐπὶ βράχου ἀποτόμου, καὶ πολυώροφος ὢν εἶχεν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὕψος 300 πήχεων, ὡς βεβαιοῦται· ὁ δὲ ἐν τῇ κορυφῇ αὐτοῦ ἀναπτόμενος φανὸς ἦτο, ἐὰν πιστεύωμεν τὰ λεγόμενα, ὁρατὸς εἰς ἀπόστασιν $7^1/_2$ γερμανικῶν μιλίων.

Ἐν γένει δὲ ἡ ναυτιλία καὶ ἡ ναυπηγία ἐτελειώθησαν ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ὅσον ἦτο δυνατὸν νὰ τελειωθῶσιν ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἵνα δώσωμεν ἔννοιάν τινα τῆς περὶ τοῦτο γενομένης τότε ἐπιδόσεως, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου συνετήρουν, ἐκτὸς 2.000 μικροτέρων πλοίων, 1.500 μεγαλυτέρας πολεμικὰς ναῦς, ἀπὸ ἡμιολίας μέχρι πεντήρους, ὑλικὸν διὰ διπλάσια τούτων πλοῖα, καὶ θαλαμηγὰ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν τῶν βασιλέων χρυσόπρυμνα καὶ χρυσέμβολα.

Ἀλλὰ συνέβη συγχρόνως τότε, ὅ,τι συμβαίνει πολλάκις, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἰδίως ἐπιδίδωνται εἰς τὰς πρακτικὰς τέχνας, τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ ἀκορέστῳ ὁρμῇ τοῦ νὰ ἐπιτύχωσιν ὅσον ἐνδέχεται χρησιμώτερα ἔργα, διαπράττουσί τινα, τὰ ὁποῖα καταπλήττουσι μὲν τὸν κόσμον διὰ τὸ μέγεθος, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ μέγεθος ἀποβαίνουσιν ἄχρηστα.

Οὕτως ὁ βασιλεὺς τῶν Συρακουσῶν Ἱέρων Β'., ὅστις διετέλεσεν εἰς φιλικωτάτας πρὸς τὸν Πτολεμαῖον Β' σχέσεις, κατεσκεύασε, διὰ τῆς ἐπιμελείας τοῦ περιωνύμου Ἀρχιμήδους ,ναῦν εἰκοσήρη, δηλαδὴ ἔχουσαν εἴκοσι σειρὰς ἐρετῶν ἑκατέρωθεν, ἐνῷ αἱ συνήθως ἐν χρήσει νῆες ἦσαν πεντήρεις ἢ ἑπτήρεις. Καὶ τοῦτο μὲν τὸ πελώριον πλοῖον, τὸ ὁποῖον διέπρεπεν οὐ μόνον διὰ τὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ πολυτέλειαν, κατώρθωσε νὰ πλεύσῃ ἐκ Σικελίας εἰς Ἀλέξάνδρειαν, πληρωθὲν σίτου καὶ σταλὲν ὑπὸ τοῦ Ἱέρωνος δῶρον πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου.

Ἀλλ' ὁ τέταρτος Πτολεμαῖος ἠθέλησε νὰ ὑπερτερήσῃ τὸν κολοσσὸν ἐκεῖνον κατασκευάζων τεσσαρακοντήρη· καὶ ἐναυπηγήθη λοιπὸν οὕτω τὸ μέγιστον τῶν πλοίων, ὅσα ποτὲ ὑπῆρξαν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ πλοῖον κυρίως εἰπεῖν δὲν ἦτο, ἦτο τερατῶδές τι κατασκεύασμα ἐν σχήματι πλοίου. Ἀρκεῖ νὰ προσθέσωμεν ὅτι, διὰ νὰ κινηθῇ, ἀπῃτοῦντο πολλαὶ ναυτῶν καὶ ἐρετῶν χιλιάδες, καὶ ὅτι περιελάμβανε, ἐκτὸς τοῦ ναυτικοῦ ὁμίλου, τρισχιλίους καθωπλισμένους μαχητάς.

* * *

Τὰ ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων κατασκευασθέντα ταῦτα ἔργα καὶ καταστήματα προϋποθέτουσι βεβαίως ὅτι οἱ βασιλεῖς οὗτοι εἶχον θησαυροὺς μεγάλους. Τῳόντι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς δευτέρας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσαντος Ἀλεξανδρέως ἱστορικοῦ Ἀππιανοῦ, οἱ θησαυροί, οὓς εἶχε συλλέξει ὁ δεύτερος τῶν Πτολεμαίων συνεποσοῦντο εἰς τὸ ὑπέρογκον ποσὸν τῶν 740.000 ταλάντων, ἤτοι 3.700.000.000 δραχμῶν, διότι τὸ ἀλεξανδρινὸν ἀργυροῦν τάλαντον ἦτο πρὸς τὸ Σολώνειον ὡς 5 πρὸς 6.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τῶν νεωτέρων τινὲς ὑπέλαβον ὅλως ἀπίθανον τοσοῦτον ἀποταμίευμα· ἀλλὰ παρεκτὸς ὅτι ὁ Ἀππιανὸς βεβαιοῖ ὅτι παρέλαβε τὰς εἰδήσεις αὐτοῦ ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀναγραφῶν, καὶ ἄλλαι τινὲς περιστάσεις ὑποδεικνύουσιν ὅτι τὸ ποσὸν ἐκεῖνο, ὅσον ὑπερβολικὸν καὶ ἂν φαίνεται, δὲν ἦτο ἀπίθανον. Ὁ περὶ τὰ τέλη τῆς πρώτης μ.Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας Ἰώσηπος βεβαιοῖ ὅτι ἡ Αἴγυπτος εἶχε τότε, ἐκτὸς τῆς Ἀλεξανδρείας, 7.500.000 κατοίκων, καὶ ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ χώρα εἶχε περιέλθει εἰς δεινὴν παρακμήν. Ὁ ποιητὴς Θεόκριτος, περιγράφων τὴν τοῦ Φιλαδέλφου δύναμιν ἐν τῷ 17 εἰδυλλίῳ, ὁρίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν πόλεων εἰς 33.333. Ὁ ἀριθμὸς φαίνεται ἀλλόκοτος καὶ τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς ποιητικῆς ἀδείας πλάσμα μᾶλλον ἢ ἀκριβοῦς τοπογραφικῆς γνώσεως συμπέρασμα· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Διόδωρον ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἐν Αἰγύπτῳ πόλεις καὶ κῶμαι ἀξιόλογοι πλείονες τῶν τρισμυρίων. Σώζονται δὲ ἐπιγραφαὶ πομπῶν τινων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένων κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, καθ' ἃς, ἕνεκα τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἀνατολικῆς πολυτελείας μετὰ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἐδαπανήθησαν τοσαῦτα πολύτιμα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ δὲν φαίνεται ἀδύνατος ἡ θρυλουμένη ἐκείνη τῶν θησαυρῶν συσσώρευσις.

Τὸ πάντων ὅμως σπουδαιότερον εἶναι ὅτι ἡ Αἴγυπτος, ἥτις πρὸ τῶν Πτολεμαίων περιωρίζετο εἰς μόνην σχεδὸν τὴν ἐξαγωγὴν τῶν σιτηρῶν, κατέστη ἔκτοτε ἡ γέφυρα τῆς παγκοσμίου ἐμπορίας. Οἱ πρῶτοι Λαγίδαι κατέβαλον πλείστην ἐπιμέλειαν, ἵνα δι' αὐτῆς ἐνεργῆται τὸ Ἰνδικόν, τὸ τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Αἰθιοπίας ἐμπόριον. Ἐπὶ τούτῳ οὐ μόνον ἵδρυσαν πολλὰς εἰς τὰ παράλια τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης πόλεις, ὡς εἴδομεν, ἀλλὰ καὶ συνεπλήρωσαν τὴν ἀσυντέλεστον μείναν διώρυγα Νεκὼ τοῦ Ψαμμιτίχου, καὶ κατεσκεύασαν τὰς ὁδούς, αἵτινες ἔφερον ἀπὸ Βερενίκης καὶ Μυὸς ὅρμου εἰς Κοπτόν. Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν εἰσαγομένων ἐξήγοντο αὖθις ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου· τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα ἐποντοπόρουν μέχρις Εὐξείνου καὶ ἐπανερχόμενα ἐκεῖθεν ἐκόμιζον νέα φορτία, ὧν τὰ πλεῖστα πάλιν ἀνέπλεον τὸν Νεῖλον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί, μεταβιβασθέντα εἰς τὴν Ἐρυθράν, ἐξεπέμποντο περαιτέρω πρὸς τὰς νοτιωτέρας χώρας.

Ὥστε ἡ Ἀλεξάνδρεια κατέστη ἀληθὲς κέντρον τοῦ ἐμπορίου τοῦ κόσμου. Εἶναι δὲ ὁμολογούμενον ὅτι, ὅσῳ πυκνότερος εἶναι ὁ πληθυσμός, ὅσῳ μεγαλυτέρα ἡ ἐμπορία, ὅσῳ ἀσφαλεστέρα ἡ κτῆσις, ὅσῳ ἀγαθωτέρα ἡ διανομὴ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἡ Αἴγυπτος εἶχε πάντα ταῦτα τὰ πλεονεκτήματα ἐπὶ Πτολεμαίων, τόσῳ δαψιλέστεροι εἶναι οἱ πόροι τοῦ κράτους.

« Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους », τ. Β' Κων. Παπαρρηγόπουλος

Ο ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

Εἰς τὸ Ζάππειον μᾶς ἑλκύουν τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός· καὶ πλησιάζομεν. Τὶ γίγαντες, τὶ κολοσσοὶ μᾶς φαίνονται οἱ δέκα ἓξ ἐκεῖνοι στῦλοι, οἱ ὁποῖοι, μακρόθεν, ὅπως ἵστανται μεμονωμένοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπεράντου χώρου, μᾶς κάμνουν ἐντύπωσιν κομψοτεχνήματος! Ἀρκεῖ νὰ σταθῶμεν παρὰ τὴν βάσιν των καὶ νὰ ὑψώσωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ ἐπάνω, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν, ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ, ὅλην μας τὴν μικρότητα.

Τὶ θὰ ἦτο λοιπὸν ὁ ναὸς αὐτὸς ὁλόκληρος, ὅταν ὀλίγα του μόνον λείψανα μᾶς καταπλήσσουν σήμερον μὲ τόσον μεγαλεῖον; Φαντασθῆτε ὅτι σώζονται μόνον δέκα ἓξ κίονες, ἐνῷ τὸ οἰκοδόμημα εἶχεν ἐν ὅλῳ ἑκατὸν τέσσαρας! Κάμετε τώρα τὴν σύγκρισιν καὶ συλλογισθῆτε τὶ ἔκτασιν κατεῖχεν ὁ κολοσσιαῖος αὐτὸς ναός, μεγαλύτερος τοῦ ὁποίου δὲν ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, παρὰ μόνον ὁ ἐν Ἐφέσῳ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος.

Ἐκ τῶν δέκα ἓξ αὐτῶν κιόνων μόνον οἱ δέκα πέντε σώζονται ὄρθιοι. Ὁ δέκατος ἕκτος κατάκειται « μέγας μεγαλωστί* », ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος, ριφθεὶς ὑπὸ σφοδροτάτου ἀνέμου τὴν νύκτα τῆς 26ης Ὀκτωβρίου 1852. Οἱ σπόνδυλοί του εὑρίσκονται καταγῆς ὁ εἷς πλησίον τοῦ ἄλλου κατὰ σειράν, ὅπως ὅταν ρίπτῃ κανεὶς στήλην νομισμάτων.

Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία μεταβολή, ἡ ὁποία ἐπῆλθεν εἰς τὸ ἔνδοξον ἐρείπιον. Ἀλλὰ πρὸ αὐτῆς, κατὰ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν αἰώνων, πόσαι ἄλλαι δὲν ἠλλοίωσαν τὴν ὄψιν του! Οἱ σεισμοὶ καὶ οἱ ἄνεμοι δὲν θὰ εἶχον τόσην ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ, ἂν τὸ ἔργον των δὲν συνε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πλήρωναν αἱ καταστρεπτικαὶ χεῖρες τοῦ ἀνθρώπου... Ποσάκις δὲν ἐκάη, δὲν ἐσυλήθη*, δὲν ἐγυμνώθη, δὲν ἠκρωτηριάσθη*! Εἶναι γνωστὸν ὅτι κάποιος βοϊβόδας* τῶν Ἀθηνῶν ἔκαυσε καὶ μετεποίησεν εἰς ἄσβεστον ἕνα τῶν κιόνων, χάριν ἄλλης οἰκοδομῆς.

Ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον περιπετειώδη οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα γνωρίζει ἡ ἱστορία. Φαντασθῆτε ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀκόμη, ἐτέθησαν τὰ θεμέλιά του — ἐπὶ χώρου ἀνέκαθεν ἀφιερωμένου εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διὸς - ἐδέησε νὰ παρέλθουν ἓξ αἰῶνες ὁλόκληροι, διὰ νὰ τελειώσῃ! Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἱππίου ἡ οἰκοδομὴ διεκόπη. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ὁ Ἀντίοχος* ἐπανήρχισε τὸ ἔργον, ἀναθέσας αὐτὸ εἰς τὸν ρωμαῖον ἀρχιτέκτονα Δέκιμον Κοσσούτιον. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντιόχου τὰ χρήματα ἔλειψαν καὶ τὸ οἰκοδόμημα πάλιν ἐγκατελείφθη. Παρῆλθον σχεδὸν τρεῖς αἰῶνες ἀκόμη, καὶ τὸ ἔργον ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ἐπερατώθη καὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 129 μ.Χ. ἐτελέσθησαν πανηγυρικώτατα τὰ ἐγκαίνιά του, παρισταμένου τοῦ φιλαθηναίου καὶ μεγαλοδώρου αὐτοκράτορος, ἐκφωνήσαντος δὲ θαυμάσιον πανηγυρικὸν τοῦ ἐκ Σμύρνης ῥήτορος Ἀντωνίου Πολέμωνος.

Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἦσαν πλέον οἱ Ἀθηναῖοι τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς ἀκμῆς. Ἦσαν οἱ ταπεινοί, οἱ κατακτημένοι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων Ἀθηναῖοι, οἱ κολακεύοντες τοὺς ἰσχυροὺς δεσπότας, διὰ νὰ λαμβάνουν χάριτας καὶ προνόμια. Καὶ ὁ ναὸς ἐκεῖνος, ὁ προωρισμένος ἀρχαιόθεν διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Διός, ἀποπερατωθεὶς τόσον ἀργά, ἐπέπρωτο νὰ γίνῃ καὶ ναὸς τοῦ Ἀδριανοῦ· οὕτω δέ, παρὰ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διός, ἐστήθη καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ ἀποθεωθέντος αὐτοκράτορος, ὁ δὲ ἱερεύς, ὁ προσφέρων θυσίας καὶ ὕμνους εἰς τὸν ἄνακτα τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν, ἔθυε συγχρόνως καὶ εἰς τὸν νέον θεὸν τῶν... Ἀθηναίων.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχαν καὶ πολὺ ἄδικον νὰ κολακευθοῦν καὶ νὰ κολακεύσουν τόσον. Ὁ Ρωμαῖος ἐκεῖνος αὐτοκράτωρ ἠγάπησε καὶ εὐηργέτησε τὴν πόλιν των ὅσον οὐδεὶς ἄλλος. Μεγαλοπρεπής, φιλόκαλος*, γενναιόδωρος, ὁ Ἀδριανός, μετέβαλε τὴν ὄψιν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καὶ ἔδωσε νέαν αἴγλην καὶ νέαν ζωὴν εἰς τὴν ἀθάνατον πόλιν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην αἱ Ἀθῆναι τοῦ Ἀδριανοῦ ἀνεδείχθησαν ἐφάμιλλοι τῶν ἐπὶ Περικλέους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δὲν ἐκοσμήθη δὲ μόνον διὰ νέων οἰκοδομῶν ἡ παλαιὰ πόλις, ἀλλὰ καὶ νέα ἱδρύθη παρ' αὐτὴν ὡς παράρτημα καὶ συνέχεια. Ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός ἔμελλε νὰ εἶναι τὸ κέντρον τῆς νέας ταύτης συνοικίας ἢ μᾶλλον τῆς νέας πόλεως. Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἔκτασις ἡ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ, ἔρημος σχεδὸν τέως καὶ μᾶλλον ἐξοχικὴ, κατεκοσμήθη* ἤδη διὰ περιστύλων* καὶ δενδροφύτων περιπάτων, διὰ ρωμαϊκῶν λουτρῶν καὶ διὰ λαμπρῶν ἐπαύλεων. Τὸ ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον, ἄλλο μεγαλοπρεπὲς ἔργον, σῳζόμενον ἀκόμη, ἤρδευε* πλουσίως τὴν συνοικίαν ταύτην, τὴν τερπνὴν καὶ κατάφυτον. Τὸ παλαιὸν τεῖχος τοῦ Θεμιστοκλέους, τὸ περιβάλλον τὴν ἀρχαίαν πόλιν, κατερρίφθη εἰς ἓν μέρος, διὰ νὰ ἑνωθῇ μετ' ἐκείνης καὶ ἡ νέα πόλις, παρ' αὐτὸ δὲ τὸ τεῖχος καὶ ἐκεῖ ὅπου κατέληγε μία μεγάλη ὁδός, ἀπὸ τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἐρχομένη, ἀνιδρύθη ὁ ὅρος, ὁ κοινῶς λεγόμενος ἀψὶς ἢ πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ.

Τὰ ἐρείπια τῆς πύλης ταύτης σώζονται παρὰ τοὺς στύλους τοῦ Ὀλυμπιείου. Εἶναι μία μεγάλη ἀψίς, χαλκόχρους πλέον ἐκ τοῦ χρόνου, ἔχουσα ἄνοιγμα πλάτους ἓξ μέτρων. Ἄλλοτε ἐκοσμεῖτο διὰ κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, τῶν ὁποίων οἱ στυλοβάται φαίνονται ἀκόμη. Ἄνωθεν τοῦ ἐπιστυλίου, διὰ κιονίσκων* σχηματίζονται τρία ἀνοίγματα, ὅμοια μὲ θυρίδας — ἄλλοτε κλειστὰς διὰ λεπτῶν μαρμαρίνων πλακῶν — καὶ τὸ ὅλον ἐπεστέφετο δι' ἀετώματος. Τὸ ἐπιστύλιον, τὸ ἄνωθεν τοῦ τόξου, φέρει ἀπὸ τὴν μίαν ὄψιν, τὴν ἐστραμμένην πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν:

Αἵδ' εἰσ' Ἀθῆναι, Θησέως ἡ πρὶν πόλις·

δηλαδή· αὐταὶ ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι, ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ Θησέως. Εἰς τὴν ἄλλην δὲ ὄψιν, τὴν ἐστραμμένην πρὸς τὴν νέαν πόλιν, ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

Αἵδ' εἰσ' Ἀδριανοῦ καὶ οὐχὶ Θησέως πόλις·

δηλαδή· αὐταὶ ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι ὄχι τοῦ Θησέως, ἀλλ' ἡ νέα πόλις τοῦ Ἀδριανοῦ.

Καὶ ἱστάμενος παρὰ τὸν ὅρον, παρὰ τὸ σύνορον τοῦτο, καὶ ἔχων ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἐρείπια τοῦ Ὀλυμπιείου ἀναπλάττει διὰ τῆς φαντασίας τὰς δύο πόλεις, τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νέαν, ὡς ἦσαν ποτὲ ἐν ἀκμῇ, συναμιλλώμεναι*. Πόλιν τόσον περικαλλῆ* καὶ τόσον ἔνδοξον εἰς ἀναμνήσεις, ὅσον ἦσαν αἱ Ἀθῆναι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μετὰ Χριστόν, δὲν εἶχεν ἄλλην ἡ ἀρχαιότης.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ θαῦμα τῆς συγκεντρώσεως τόσων ὡραίων οἰκοδομῶν καὶ καλλιτεχνημάτων μόνον μίαν φορὰν ἔγινεν εἰς τὸν κόσμον.

Περιοδικὸν « Διάπλασις » Γρ. Ξενόπουλος

ΑΠΟ ΤΟΝ «ΥΜΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑΝ»

(Ὁ ποιητὴς φαντάζεται, ὅτι ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, ὅταν ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τὴν χαιρετίζει καὶ λέγει τὰ προφητικὰ αὐτὰ λόγια γιὰ τὸ λαμπρὸν μέλλον της).

—«Χαρὰ σ' ἐσέ, χώρα λευκὴ καὶ χώρα εὐτυχισμένη !
Καμμιὰ μεριὰ σ' ὅλη τὴ γῆ, καμμιὰ στὴν οἰκουμένη
δὲν εὗρε τέτοιο φυλαχτὸ σὰν τὸ δικό μου μάτι.
Ἀπ' ἄλλες χῶρες πέρασα γοργὰ γοργὰ τρεχάτη,
5. καὶ μ' εἶδαν τῆς Ἑλλάδος μου τ' ἀγαπημένα μέρη
σὰν ἄνεμο καὶ σὰν ἀϊτὸ καὶ σύννεφο κι ἀστέρι.
Ὅμως σ' ἐσὲ τὸ θρόνο μου αἰώνια θεμελιώνω·
καὶ ρίζωσ' ἡ ἀγάπη μου στὰ χώματά σου μόνο,
σὰν τὸ βαρὺ Λυκαβηττό, ποὺ ξαφνικὰ μιὰ μέρα
10. ἐκύλησ' ἀπ' τὰ χέρια μου καὶ ρίζωσ' ἐδῶ πέρα.

Μέσ' στὴ χαρούμενη ζωή, ποὺ σὲ περικυκλώνει,
μέσα σ' αὐτὴν παντοτεινὴ τὴ δύναμί μου κρύβω,
ὅπως θὰ κρύψουν στὶς μυρτιὲς* μιὰ μέρα τὰ σπαθιά τους
δυὸ παλληκάρια ἀθάνατα, γιὰ νὰ σ' ἐλευθερώσουν.
15. Στοῦ λουλουδένιου σου Ὑμηττοῦ τὰ δροσισμένα πλάγια
τ' ἁγνὸ τὸ μέλι οἱ μέλισσες ἀκούραστα δουλεύουν,
ὅσο ποὺ νὰ 'ρθῃ μιὰ στιγμὴ τὸ δρόμο νὰ τὶς δείξω
νὰ πᾶν νὰ τ' ἀπιθώσουνε στοῦ Πλάτωνος τὰ χείλη.
Πρὸς τῆς Πεντέλης τὴ κορφὴ τὰ μάτια των γυρνῶντας
20. τῆς τέχνης τὸ μυστήριο θὰ παίρνουν οἱ τεχνῖτες.
Στὰ μάρμαρά της κρύβεται τῆς ἐμορφιᾶς ὁ κόσμος!
Θὲ νὰ 'βγῃ ἀπὸ τὰ βάθη της ὁ Παρθενὼν μιὰ μέρα!

Δικός σου εἶν' ὁ πολύκαρπος τῆς Ἐλευσῖνος κάμπος,
κι ὁ Πάρνης μὲ τὰ ἔλατα καὶ τ' ἄγρια τὰ θηρία,
25. κι ἡ ἄκρ' ἡ ἀφροστεφάνωτη τοῦ γαλανοῦ Φαλήρου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δικός σου εἶν' ὁ λευκόφτερος καί ὁ γαλανὸς ἀέρας,
πού σοῦ φυλάγει ἀμάραντη καὶ δροσερὴ τὴ νιότη,
κι ἴσα σ' ἐμὲ γοργὰ τὸ νοῦ τοῦ καθενὸς ὑψώνει.
Δική σου εἶν' ἡ θάλασσα, πού θὰ τὴν αὐλακώνουν
30. μιὰ μέρα τὰ καράβια σου τὰ κοσμοξακουσμένα
καὶ θὰ σκορποῦν σ' ἄλλες μεριὲς καὶ χῶρες τ' ὄνομά σου
καὶ τρόμος θά 'ναι στοὺς ἐχθροὺς καὶ ζήλεια στὶς Νεράϊδες!

Κι εἶναι δική σου ἐτούτη ἡ γῆ, ὅπου γεννάει περίσσια
σῦκα χλωρά, στάχυα ξανθὰ καὶ κόκκινα σταφύλια.
35. Ξέρω μεριές, ὁπού οἱ καρποὶ χλωρότεροι φυτρώνουν,
μὰ ἐσ' εἶσαι ἡ πλουσιώτερη, γιατὶ καμμιὰ δὲν ἔχει
σὰν τοὺς δικούς σου τοὺς καρπούς. Ἐσᾶς, ὦ Ἀθηναῖοι,
σᾶς δίνει ἡ Δήμητρα* γλυκειὰ τοῦ κάμπου τὴν ἀγάπη,
κι ἐγὼ σᾶς δίνω τὴ βαθειὰν ἀγάπη τῆς πατρίδος·
40. ἄσβηστη, ἁγνή, πρωτάκουστην ἀγάπη τῆς πατρίδος,
ἄνθος τοῦ δένδρου τοῦ ἱεροῦ, πού ἐδῶ φυτρώνει πρῶτα!

Γι' αὐτὴν μιὰ μέρα κι ὁ Θησεύς, λεβέντης βασιλιᾶς σας,
θ' ἀφήσῃ κάθε ἀνάπαυσι καὶ κάθε μεγαλεῖο,
καὶ θὰ διαλέξῃ δρόμο του τὸν δρόμον, ὅπου φέρνει
45. ἴσα στ' ἀχόρταγο θεριὸ τῆς μακρυσμένης Κρήτης.
Γι' αὐτὴν ὁ Κόδρος τὴν πλατειὰ βασιλικὴ χλαμύδα
θά τήνε κάμῃ σάβανο νὰ πέσῃ νὰ πεθάνῃ.
Γι' αὐτὴν γεννάει σὰν κεραυνοὺς τοὺς στίχους του ὁ Αἰσχύ-
(λος*,
γι' αὐτὴν πεθαίνει ἄκακα στὴ φυλακὴ ὁ Σωκράτης,
50. κι ἀπάνου καὶ στὸν Ὄλυμπο φτερώνεται ὁ Φειδείας*
καὶ ξαγναντεύει* τοὺς θεοὺς καὶ μὲ τὸ σκαλιστήρι
τοὺς ξαναπλάθει ξάστερους καὶ χρυσελεφαντένιους.
Γι' αὐτὴν οἱ νιοὶ θὰ ὁρκίζωνται παλληκαρίσιον ὅρκο,
κοντάρια, ἀσπίδες καὶ σπαθιὰ ὁρμητικὰ κινῶντας:
55. «Θὰ τὰ κρατῶ τὰ ὅπλα αὐτὰ καὶ δὲν θὰ τὰ ντροπιάσω,
καὶ μόνος καὶ μὲ συντροφιὰ κι ἐδῶ κι ὅπου κι ἂν λάχω.
Θὰ πολεμήσω ἀκούραστα κι ἀφρόντιστα θὰ πέσω
καὶ τὴν πατρίδα μιὰ φορὰ μεγάλη θὰ τὴν κάμω

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ τοὺς δικαίους θ' ἀγαπῶ καὶ θὰ τιμῶ τοὺς νόμους.
60. Θὰ κατατρέχω τὸ κακό, θὰ σφάζω τὸν προδότη,
κι ἂν ἴσως ψέμματα μιλῶ, κολάστε* με, θεοί μου!..

Θ' ἀνάψω τρέλλα περισσὴ στὰ περσικὰ κεφάλια,
θὰ φέρω ἀσκέρια ἀμέτρητα ἀπ' τῆς 'Ασίας τὰ βάθη,
μὲ τὰ καράβια τῶν ἐχθρῶν θὰ κρύψω τοὺς γιαλούς σου,
65. καὶ τότε τὸ κοντάρι μου τρομακτικὰ κινῶντας,
καὶ τότε τὴν ἀστραφτερὴν ἁπλώνοντας ἀσπίδα,
θὰ πολεμήσω ἀδελφικὰ στὸ πλάγι τῶν παιδιῶν σου.
Καὶ θὰ περάσουν οἱ γενιὲς καὶ θὰ διαβοῦν οἱ αἰῶνες,
καὶ στὰ βαθιά σου τὰ νερὰ καὶ στὰ ψηλὰ βουνά σου
70. θ' ἀντιλαλιέται ἡ νίκη σου, καὶ θὰ γροικιέται* ἀκόμα
ὁ ἀπελπισμένος ὁ δαρμός, τὸ σκούξιμο τοῦ Ξέρξη,
γιὰ νὰ τ' ἀκοῦν οἱ τύραννοι νὰ τρεμοκοκκαλιάζουν!».

Εἶπες καὶ ξάφνου ἐσώπασες· ἀλλ' ὅμως πέρα ὡς πέρα
καὶ στὰ βουνὰ καὶ στὶς καρδιὲς ἀντιλαλοῦν ἀκόμα
75. τὰ λόγια σου προφητικά, μυστήριο ὁλογεμᾶτα.
Ποτὲ τ' ἀνθρώπινα τ' αὐτιὰ δὲν εἴχανε γροικήσει*
τέτοια βροντή, ποὺ μέσα της νὰ κλῇ τέτοια ἁρμονία,
καὶ σάλπισμα, ποὺ νὰ μιλῇ καὶ νὰ ξεφανερώνῃ
σὲ βάθη ἀγέννητου καιροῦ ἕναν καινούργιον κόσμο!

«Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν» Κ. Παλαμᾶς

ΤΟ ΓΕΝΝΑΙΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

Ἡ Ρώμη ἦταν πιὰ πανίσχυρη, ὅταν ἄρχισε ὁ πόλεμος μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας. Ἴσως ἡ ἀπελπισία νὰ ἔσπρωξε τότε τοὺς Ἕλληνας ν' ἀναλάβουν ἕνα τόσο ἄνισο ἀγῶνα, γιατὶ ἔβλεπαν πὼς ἡ λευτεριά τους βρισκόταν σ' ἄμεσο κίνδυνο.

Τὰ συμπολιτειακὰ στρατεύματα, μ' ἀρχηγὸ τὸν γενναῖο στρατηγὸ Δίαιο, ἀντιμετώπισαν τὰ Ρωμαϊκὰ γιὰ τελευταία φορὰ λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν Κόρινθο. Ἀγωνίσθηκαν ἡρωϊκά. Ἀλλὰ ὁ Ρωμαῖος ἀρχηγός, ὕπατος Μόμμιος, καὶ πολὺ περισσότερους ἄντρες διέθετε κι ἄφθονα πολεμικὰ μέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σα εἶχε. Ἔτσι ἀπ' τοὺς Ἕλληνες στρατιῶτες, ἄλλοι ἔστρωσαν τὸ πεδίο τῆς μάχης κι ἄλλοι σκορπίστηκαν δεξιὰ κι ἀριστερά. Ἐθνικὸς στρατός, φρουρὸς τῆς Πατρίδας, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη δὲν ὑπῆρχε...

Πρῶτο κι ἀξετίμητο λάφυρο στὸν νικητὴ ἔμεινε ἡ « ἀφνειὸς »* Κόρινθος.

Ὁ τραχὺς κι ἄξεστος* Ρωμαῖος στρατηγὸς εἶχεν ἀκούσει πολλὰ γιὰ τὰ πλούτη αὐτῆς τῆς πόλεως. Ὅ,τι εἶδε ὅμως, μπαίνοντας τώρα σ' αὐτή, ξεπερνοῦσε κάθε περιγραφή. Ὁ χῶρος τῆς Πύλης τοῦ Περιάνδρου, στολισμένος μὲ ὡραῖα κτίρια καὶ σπάνια καλλιτεχνήματα, παρουσίαζε ἐξαίσιο θέαμα. Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἀνθηρὸ ἐμπόριο τῶν Κορινθίων, συσσωρεύοντας πλούτη στὴν πόλη, εἶχαν γίνει αἰτία ν' ἀκμάσουν ἐκεῖ σχολὲς γλυπτικῆς κι ἀρχιτεκτονικῆς, σχολὲς ζωγραφικῆς καὶ φιλοσοφίας, ὥστε ἡ Κόρινθος νὰ εἶναι τὰ χρόνια αὐτὰ ἡ πιὸ ὄμορφη κι ἡ πιὸ ἀνεπτυγμένη πόλι τοῦ κόσμου ὅλου... Ἦταν, ναί, πλούσια κι ὡραία ἡ Κόρινθος ὡς τὴν ὥρα, ποὺ μπῆκε σ' αὐτὴ ὁ νικητὴς Ρωμαῖος ὕπατος. Ἔπειτα ὅλα χάθηκαν...

Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶτες ρίχτηκαν στὴν ἀπροστάτευτη πόλι σὰν θηρία. Πολλοὺς ἄντρες τοὺς ἔσφαξαν. Τοὺς ὑπόλοιπους, μαζὶ μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, τοὺς ἔκαμαν σκλάβους. Δὲν σεβάστηκαν τίποτε, οὔτε ἱερόν, οὔτε ὅσιον. Οἱ θησαυροὶ τῆς πόλεως καὶ ὅσα καλλιτεχνήματα σώθηκαν, συνάχτηκαν γιὰ νὰ σταλοῦν στὴ Ρώμη.

Ἀπὸ τὰ μεγαλοπρεπῆ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα, ἀπ' τοὺς λαμπροὺς ναοὺς μὲ τὰ κορινθιακὰ περιστύλια κι ἀπὸ τὶς περίφημες στοές, ὅ,τι ἄφησε ὄρθιο ἡ φωτιά, τὸ γκρέμισε ἡ σκαπάνη. Ἐφ' ὅσον ὑπῆρχε στὸν κόσμο Ρώμη, δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ μένῃ μιὰ τέτοια ἀντίζηλος, ὅπως ἡ Κόρινθος.

Παλαιοὶ συγγραφεῖς διηγοῦνται καὶ τὴν βαναυσότητα, ποὺ ἔδειξαν οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶτες πρὸς τὰ ἔργα τέχνης. Ἕνας ἀναφέρει ὅτι ἔσπαζαν ἀγάλματα τοῦ Λυσίππου καὶ τοῦ Σκόπα γελῶντας. Κι ἄλλος βεβαιώνει ὅτι εἶδε ὁ ἴδιος στρατιώτας νὰ ἔχουν στρωμένη χάμου τὴν εἰκόνα τοῦ Διονύσου — τὸ περίφημο ἔργο τοῦ Θηβαίου ζωγράφου Ἀριστείδη — καί, καθισμένοι ἐπάνω σ' αὐτή, νὰ παίζουν τοὺς πεσσούς*.

Ἡ Ἑλλάδα ὅλη τότε ἐστράγγισε τὸ πικρότερο ποτήρι.

Τὸ γκρέμισμα καὶ γενικὰ ἡ συστηματικὴ καταστροφὴ τῆς Κορίνθου κράτησε μέρες. Κι ἔγινε ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη ἀξιωματικῶν, μ' ἀκα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τάπαυστα πολεμικὰ σαλπίσματα καὶ μπρὸς στὰ μάτια τῶν σκλάβων πιὰ κατοίκων.

Τὴν τελευταία μέρα, παρακολουθῶντας ὁ ἴδιος ὁ ὕπατος τὸ φρικτὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς, ἀντελήφθη σ' ἕνα μέρος καθισμένα πολλὰ Ἑλληνόπουλα, ποὺ σὲ λίγο θὰ στέλνονταν στὰ σκλαβοπάζαρα τῆς Ρώμης. Τὰ ἐπρόσεξε καλὰ κι ἐξεδήλωσεν ἀμέσως, σὰν ἀντίδρασι, ζωηρὴ νευρικότητα. Ἡ ταπεινὴ ψυχή του δὲν συγχωροῦσε κάτι· τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα καταβλημένα ἀπὸ στερήσεις, συντριμμένα ψυχικά, ἔδειχναν θλῖψι βαθειά, ἀλλὰ καὶ θάρρος ὄχι λίγο κι ἀξιοπρέπεια εὐγενική, πράγματα ποὺ δὲν συμβιβάζονταν καὶ τόσο μὲ τὴν τραγικὴ θέση τοῦ σκλάβου. Ἐὰν δὲν ἦταν μορφωμένος ὁ Μόμμιος, ἦταν πολὺ πονηρὸς καὶ χαιρέκακος. Σ' ἕνα νόημά του πλησίασεν ὁ ὑπασπιστής του, ποὺ ἐγνώριζε καλὰ τὰ Ἑλληνικά. Ἔσκυψε ἀπὸ τὸ ἅρμα καὶ ψιθύρισε κάτι. Ἐκεῖνος κατάλαβε, κι ἐνῷ τὸ ὄχημα τοῦ ὑπάτου προχώρησε λίγο πέρα, ἐσίμωσε τὰ παιδιά. Γύρισαν πρὸς αὐτὸν πρόσωπα, ὅπου ὁ πόνος εἶχε ἀφήσει ζωηρὰ ἴχνη. Τὰ κοίταξε ὁ Ρωμαῖος λίγες στιγμές. Ἔπειτα ἄρχισε νὰ ρωτᾷ καὶ νὰ ξαναρωτᾷ:

—Ποιὸς ἀπὸ σᾶς γνωρίζει γράμματα;

Πόση ἀφέλεια! Ὅλα τὰ παιδιὰ ἤξεραν γράμματα. Ἡ Κόρινθος κι ἐκπαιδευτικὴ παράδοση εἶχε κι ἀνεκτίμητους πνευματικοὺς θησαυροὺς διέθετε, γιὰ νὰ μορφώνῃ τοὺς νεαροὺς βλαστούς της.

Διέταξε τότε ὁ Ρωμαῖος ἀξιωματικὸς νὰ φέρουν ἀβάκια*. Κι ὅταν τὰ ἔφεραν, τὰ μοίρασε στὰ παιδιὰ μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ γράψῃ τὸ καθένα δυὸ λόγια.

Νὰ γράψουν τὰ παιδιά; Ποῦ νὰ βροῦν ψυχικὴ διάθεση; Τὰ πιὸ πολλὰ ἔμειναν ἀδιάφορα, λίγα ὅμως κάτι ἔγραψαν.

Ἀρκετὴ ὥρα ἔπειτα, ὁ ὑπασπιστής, κρατῶντας τὰ ἀβάκια, μετέφραζε τὰ γραμμένα στὸ Μόμμιο.

Ἡ μορφὴ τοῦ στρατηγοῦ ὅλο κι ἐσκοτείνιαζε. Ἀπὸ ὅσα ἄκουε, φαινόταν καθαρὰ πὼς, παρὰ τὴν σκληρὴ δοκιμασία, οἱ ψυχὲς τῶν παιδιῶν ἦταν ὑπερήφανες, ὅπως ἡ ἔκφραση τῶν προσώπων τους.

Ἔξαφνα ὁ ὑπασπιστὴς σταμάτησε.

—Τὶ γράφει αὐτὸ τὸ ἀβάκιο; ρώτησε ὁ Μόμμιος.

—Στίχους, Ὕπατε. Στίχους τοῦ Ὁμήρου!...

—Στίχους τοῦ Ὁμήρου!

Ὅσο ἀμόρφωτος κι ἂν ἦταν ὁ Ρωμαῖος ὕπατος, δὲν ἦταν δυνατὸν ν' ἀγνοῇ τ' ὄνομα τοῦ θείου ποιητῆ, ποὺ τὸν λάτρευε, ὄχι μόνον ἡ Ἑλλάδα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τότε, ἀλλὰ ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος. Μικρὸς στὴ Ρώμη εἶχε ἀκούσει πολλὲς φορὲς τραγουδιστὲς ν' ἀπαγγέλλουν τὶς ραψωδίες του, ἀνιστορῶντας τὶς παλληκαριὲς τῶν πολεμιστῶν στὴν Τροία κι ἐκθειάζοντας τὶς εὐγενικὲς καρδιές τους.

—Διάβασε! πρόσταξε ξηρά.

Ὁ ἄλλος μετέφρασε ἀργὰ - ἀργά:

«Χαρὰ στοὺς Δαναοὺς καὶ δυὸ καὶ τρεῖς φορὲς χαρά τους,
ποὺ γιὰ χατήρι ἐχάθηκαν τῶν Ἀτρειδῶν στὴν Τροία.
Δὲν ἤτανε νὰ πέθαινα καὶ νὰ μὲ πάρῃ ὁ Χάρος,
τὴ μέρα ποὺ πεφταν βροχὴ τὰ χάλκινα κοντάρια
τῶν Τρώων ἐπάνω μου κοντὰ στὸ σῶμα τοῦ Ἀχιλλέα!
Καὶ μνῆμα θᾶχα κι οἱ Ἀχαιοὶ τὴ δόξα μου θὰ ἐλέγαν.
Μὰ τώρα μὲ πικρὸ χαμὸ μοῦ εἶναι γραφτὸ νὰ λειώσω[1]».

Τελείωσε. Ζωηρὴ ταραχὴ μαρτυριόταν στὴ μορφὴ τοῦ ὑπάτου.

Ὁ Λεύκιος Μόμμιος ἦταν ἄξεστος*, ἀλλὰ ἀρκετὰ εὐφυής. Ἐνόησε λοιπὸν τί ἤθελε νὰ εἰπῇ τὸ παιδί, γράφοντας ἐκείνους τοὺς στίχους. Διέταξε καὶ τὸ ἔφεραν μπροστά του.

Τὸ μικρὸ στάθηκε περήφανα.

—Γιατὶ τὰ ἔγραψες αὐτά; ρώτησε μαλακὰ ὁ ὑπασπιστής, μεταφράζοντας τὴν ἐρώτηση τοῦ ὑπάτου.

Τὸ γενναῖο Ἑλληνόπουλο κοίταξε τὸν καταστροφέα τῆς πατρίδας του λίγες στιγμὲς χωρὶς νὰ βγάλῃ λέξη κι ἔπειτα χαμήλωσε τὸ κεφάλι. Τί νὰ τοῦ ἀπαντοῦσε; Ἂν ἐκεῖνος εἶχε μέσα του κάποια λεπτὴ ἀνθρώπινη συναίσθηση κι ἂν ἀγαποῦσε τὴν πατρίδα του καὶ τοὺς δικούς του, θὰ ἔνοιωθε τί τὸ ἔσπρωξε νὰ γράψῃ ἐκείνους τοὺς στίχους.

Ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς σώπαινε. Ἡ στάσι τοῦ παιδιοῦ γενικὰ τοῦ εἶχε προξενήσει ἐντύπωση. Ἔτσι, δίχως νὰ τὸ θέλῃ, θυμήθηκε ὅσα εἶχε ἀκούσει γιὰ τὸν λαό, ποὺ τώρα τὸν πατοῦσε στὸ λαιμό. Συλλογίστηκε τὴν τύχη του... Καὶ σχεδόν... συγκινήθηκε. Ἔσκυψε, ψιθύρισε κάτι στὸν ὑπασπιστή του, ἔπειτα κέντρισε τ' ἄλογα καὶ τὸ ἅρμα του ἀπομακρύνθηκε.

Ὁ ὑπασπιστὴς ἔψαξε ἀνάμεσα στοὺς αἰχμαλώτους, βρῆκε ὅλους τοὺς συγγενεῖς τοῦ παιδιοῦ καί:

—Πάρτε τὸ παιδὶ καὶ πηγαίνετε, τοὺς εἶπε· ὁ ὕπατος σᾶς ἐλευθερώνει.

(Ἱστορικὸν ἀνέκδοτο) Ἀνάπτυξις Θ. Μακροπούλου

1. Ὀδυσσείας Ε, 306-311, μετάφρασις Ι. Οἰκονομίδη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

« ΕΝ ΤΟΥΤΩ, ΝΙΚΑ »

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκάλεσεν ἀμέσως τοὺς καλυτέρους τεχνίτας, ποὺ ἠμποροῦσε νὰ εὕρῃ εἰς τὸ στρατόπεδον, παρέστησε πῶς ἦτο τὸ ὅραμα καὶ διέταξε νὰ τὸ κατασκευάσουν μὲ χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους.

Τὸ πρῶτον τοῦτο λάβαρον, τὸ ὁποῖον εἶδεν ὁ ἱστοριογράφος ἐπίσκοπος Εὐσέβιος, ἦτο χρυσοῦν δόρυ, ἔχον εἰς τὴν κορυφὴν ἐπίσης χρυσοῦν στέφανον, φέροντα τὰ δύο στοιχεῖα Χ καὶ Ρ, δηλαδὴ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

Κάτω ἀπὸ τὸν στέφανον « ἐκρέματο βασιλικὸν ὕφασμα σὺν πολλῷ καθυφασμένον χρυσῷ, ποικιλίᾳ συνημμένων πολυτελῶν λίθων », τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰς τὰ ἄκρα τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν παιδιῶν του. Καὶ ἡ ὕψωσίς του ἐμπρὸς εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς ἀετούς, τοὺς κόκκινους δράκοντας, τὰ βέξιλλα* καὶ τὰ φλάμουλα* ἔγινε πανηγυρικὴ πρὸς μεγάλην βεβαίως ἔκπληξιν καὶ σκάνδαλον τῶν παλαιῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων.

Τὸ πλεῖστον αὐτῶν, βάρβαροι Ἀλαμανοὶ* καὶ Γαλάται., εἶδον μὲ ἀπόλυτον ἀδιαφορίαν τὴν καινοτομίαν. Αἱ τριάκοντα ὅμως χιλιάδες χριστιανῶν, ὅταν εἶδον τὸ σύμβολον τῆς θρησκείας των, τῆς ἐπὶ τόσους αἰῶνας καταδιωκομένης καὶ τρομοκρατουμένης, νὰ ὑψώνεται ἐπὶ κεφαλῆς των, ἔνοιωσαν τὴν συγκίνησίν των νὰ μεταβάλλεται εἰς παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ.

Διότι τὸ λάβαρον αὐτὸ ἐσυμβόλιζε πλέον καθαρὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἰδέας, τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστοῦ των καὶ δι' αὐτὸ τὸ ὀλιγώτερον, ποὺ ἠμποροῦσαν νὰ δώσουν, ἦτο μία ζωή...

Ὁ ἐνθουσιασμὸς λοιπὸν δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ φανατισμὸς ἀπεριόριστος διὰ τὸν Αὔγουστον.

Ἡ μυστικὴ εἱμαρμένη* ἐκεῖ ἐπάνω εἶχεν εἴπει τὴν λέξιν της.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔπρεπε νὰ νικήσῃ!

* * *

Ἦτο ἡ 28η Ὀκτωβρίου τοῦ 312, ἡ ἑβδόμη ἀκριβῶς ἐπέτειος τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Μαξεντίου εἰς τὸν θρόνον, καὶ ἡ Ρώμη μαζευμένη εἰς τὸ ἀμφιθέατρον ἐπανηγύριζεν. Ἐνῷ αἱ λεγεῶνες* ἐβάδιζαν κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Μαξέντιος ἐώρταζε.

Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους, καὶ ὀλιγώτερον ἀπ' ὅλους αὐτοὺς ὁ Μαξέντιος, δὲν ἐσκέπτετο τὸν Κωνσταντῖνον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐμπιστευόμενος εἰς τὸν στρατόν του, ἦτο παραζαλισμένος ἀπὸ τὰς κολακείας καὶ τὰ θυμιάματα τῶν ἐμπίστων του, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπροσκύνουν ὡς κύριον τοῦ κόσμου καὶ νέον θεόν.

«Ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα!» Μὲ τὴν φράσιν αὐτὴν εἶχε κλείσει τὸ στόμα μερικῶν φρονίμων, ποὺ ἐτόλμησαν νὰ διαταράξουν τὰς διασκεδάσεις του.

Ὁ λαὸς ἐξ ἄλλου, μολονότι τρέμων ὑπὸ τὸ καλλίγιον* τῶν Πραιτωριανῶν*, ἀφιερώνετο εἰς τὰς ἑορτάς, πρὸ πάντων εἰς τοὺς ἀγαπημένους του ἀγῶνας τοῦ ἀμφιθεάτρου, προσπαθῶν νὰ λησμονῇ τὴν τύχην του.

Ψωμὶ καὶ ἑορτάς! Μήπως αὐτὸ δὲν ἦτο ἀπὸ καιροὺς τώρα ἡ ψυχικὴ κατάστασις τῆς Ρώμης;

Οἱ ἀγῶνες εἶχαν ἀρχίσει ἐν μέσῳ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος. Μεταξὺ ὅμως δύο ἀγωνισμάτων, κατασκονισμένοι βερεδάριοι* ἔφεραν τὴν εἴδησιν, ὅτι καὶ ἡ μάχη εἶχεν ἀρχίσει κοντὰ εἰς τὴν Μουλβίαν* γέφυραν.

Ἡ πρώτη ἐντύπωσις ἦτο φυσικὰ ἡ ἀνησυχία. Ἀλλ' ἀμέσως ἡ φυσικὴ νωθρότης τοῦ χαρακτῆρος ἢ ἴσως ἡ δύναμις τοῦ πεπρωμένου ἐξανακάθισαν τὸν Μαξέντιον εἰς τὸν θρόνον του.

Μήπως αἱ λεγεῶνές του δὲν ἦσαν τρεῖς φορὲς περισσότεραι τοῦ Κωνσταντίνου;... Μόνον οἱ Καρχηδόνιοι μισθοφόροι του, ποὺ εἶχον θαυμασθῆ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως, δὲν ἦσαν ἀρκετοὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς Γαλάτας καὶ τοὺς Ἀλαμανούς; Διατὶ νὰ χαλάσῃ μίαν τέτοιαν ἑορτάσιμον ἡμέραν καὶ νὰ κόψῃ εἰς τὸ μέσον τὸ ἀμφιθέατρον;

Ἀλλ' ἡ ἀγανακτισμένη βοὴ τῶν Πραιτωριανῶν, ποὺ ἤξευραν καλύτερα τὸν Κωνσταντῖνον καὶ ἔβλεπαν, ὅτι διακινδυνεύουν τὸ πᾶν, τὸν ἔκαμαν νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μένῃ ἐκεῖ, ἐνῷ ὁ στρατός του ἐπολεμοῦσε.

Καὶ τότε ὅμως πάλιν ἔστειλε νὰ ἐρωτήσουν πρὶν τοὺς Σιβυλλικοὺς* χρησμούς, διὰ νὰ μάθῃ ποῖον θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης.

Ἀλλὰ ὁ Ποντίφηξ ἀρχιερεὺς ἀπεκρίθη μὲ διφορούμενον χρησμόν, ὅτι «θνήξεται ἀθλίως ὁ ἐχθρὸς τῆς Ρώμης».

Ποῖος ὅμως ἦτο ὁ ἐχθρὸς αὐτός;

Ὁ Μαξέντιος οὕτως ἢ ἄλλως ἐξήγησε τὸ πρᾶγμα εὐνοϊκῶς διὰ τὸν ἑαυτόν του, καὶ μόνον πιεζόμενος ἀπεφάσισε νὰ ξεκινήσῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Πραιτωριανῶν.

Μόλις ὅμως ἔβγαινεν ἀπὸ τὰ τείχη, σμῆνος μαύρων πουλιῶν ἐξεπέταξε διὰ μιᾶς τρομαγμένον καὶ ἐσηκώθη ἐπάνω ἀπὸ τὰς κεφαλάς των.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἦτο ὁ πρῶτος κακὸς οἰωνὸς καὶ ὁ λαός, ποὺ παρηκολούθει τὴν ἀναχώρησιν, ἤρχισε νὰ τὸν σχολιάζῃ δυσοιώνως*.

Ὁ Μαξέντιος, ἐπηρεασμένος, ἀκόμη μίαν φορὰν ἐδίσταζεν. Ἦτο ὅμως πλέον ἀργὰ νὰ ὑποχωρήσῃ!

* * *

Ἡ μάχη ἐδίδετο ἐμπρὸς εἰς τὸν Τίβεριν καὶ τὸ κύριον σημεῖον τῆς συμπλοκῆς ἦτο ἡ λεγομένη « Σάξα ρούμπρα », δηλαδὴ «Ἐρυθρὰ πέτρα », ἐννέα μίλια περίπου ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Ρώμης καὶ ἓξ μίλλια ἀπὸ τὴν Μουλβίαν γέφυραν.

Ὅταν ἔφθασεν ὁ Μαξέντιος, τὰ δύο στρατόπεδα ἦσαν εἰς χεῖρας καθ' ὅλον τὸ μέτωπον καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπάνω εἰς κατάλευκον ἄλογον, ὅπως περιγράφει ὁ Λακτάντιος*, εὐδιάκριτος ἀπὸ τὸν πολύτιμον λόφον* τοῦ κράνους καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς χρυσῆς πανοπλίας, ἐδεικνύετο ἀπὸ ὅλον τὸν στρατόν.

Ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν ἦσαν αἱ γαλατικαὶ λεγεῶνες, οἱ Βρεττανοὶ καὶ οἱ Ἀλαμανοὶ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἀπὸ τὸ ἀντίθετον οἱ Σικελοί, οἱ Ἰταλοί, οἱ Καρχηδόνιοι καὶ Λίβυες μισθοφόροι τοῦ Μαξεντίου, ἀποτελοῦντες ὅλοι ὁμοῦ ἀνθρωποπέλαγος τριακοσίων τοὐλάχιστον χιλιάδων ἱππέων καὶ πεζῶν.

Καὶ εἰς τὰ σύννεφα τῆς σκόνης, τὸ θέαμα τῶν χαλκοφράκτων αὐτῶν ἀνθρωπίνων ὄγκων, συγκρουομένων μέσα εἰς τὴν βοήν, τὰ σαλπίσματα τῶν μακρουλῶν σαλπίγγων καὶ τὰ οὐρλιάσματα τῶν κεραύλων* ἦτο κάτι τρομακτικὰ ἐπιβλητικὸν καὶ μεγαλοπρεπές.

Πίσω ἀπὸ τὴν κυρίαν γραμμὴν τῆς συμπλοκῆς, ὅπου ἕνεκα τῆς σκόνης τὸ μάτι ἔβλεπε μόνον ἀπερίγραπτον μπέρδεμα ἀνθρώπων, ἀλόγων, κονταριῶν, ἐφαίνοντο ἄλλαι κοχόρτεις* μὲ τὰ σήματά των, δράκοντας, λύκους, ἀετούς, Μινωταύρους, στολισμένους, ἐλλείψει λουλουδιῶν, ἀπὸ κλαδιὰ δένδρων, τρέχουσαι συντεταγμέναι εἰς τὰ ἀσθενέστερα μέρη...

Καὶ μόλις οἱ χαλκόφρακτοι ὄγκοι ἔφθαναν εἰς ἐπαφὴν, τὰ δόρατα ἄφηναν τὸν λόγον εἰς τὰ ξίφη καὶ ἤρχιζε πάλη σώματος πρὸς σῶμα, ἀσπίδος πρὸς ἀσπίδα, σιδήρου πρὸς σίδηρον, ὅπου τὰ κτυπήματα ἀντήχουν βαριά, βγάζοντα σπινθῆρας ἀπὸ τὰ κράνη, ἀπὸ τοὺς γύρους τῶν ἀσπίδων καὶ τὸν χάλυβα τῶν σπαθιῶν.

Πίσω ἀπὸ τὰς γραμμὰς οἱ ψιλοὶ ὁπλῖται ἐγέμιζαν τὸν ἀέρα μὲ τὰ τόξα καὶ τὰ μολυβένια βλήματα τῶν σφενδονῶν των...

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὠρυγαί*, ρόγχοι*, βογκητά, εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, κραυγαὶ διαπεραστικαὶ πόνου, ἐλελεῦ* θριάμβου, βαρυπρόφερτα λατινικὰ προστάγματα... ἀλλὰ πρὸ πάντων μία φωνή, μία κραυγὴ μυριαπλασιαζομένη εἰς βοήν, ὡς θόρυβος πολλῶν ὑδάτων, ἐκυριάρχει:

—Χριστὸς νικᾷ!.. Χριστὸς νικᾷ!..

Ἦσαν οἱ Χριστιανοί, τῶν ὁποίων ὁ ἐνθουσιασμός, οἰστρηλατημένος* ἀπὸ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ θαύματος, εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἀπηλπισμένην ἔνταση προσπαθείας.

Ἔβλεπαν ἐμπρός των εἰς τὴν συμπλοκήν, ὅπως τὸ διηγοῦνται οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς, οὐρανίας δυνάμεις νὰ καταβαίνουν εἰς βοήθειαν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐθαμβώνοντο ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν ὅπλων των, ἐθαύμαζον τὰ γοητευτικὰ ἢ φοβερὰ σχήματά των, ἤκουαν τὰς φωνάς των...

—Τὸν Κωνσταντῖνον ζητοῦμεν!.. Τὸν Κωνσταντῖνον ἐρχόμεθα νὰ βοηθήσωμεν!... ἐφώναζον αἱ ἐμφανίσεις αὐταί.

Ἔπειτα τὸ ἀδιάκοπον ἐκεῖνο ἀκτινοβόλημα τοῦ χρυσοῦ σταυροῦ τοῦ λαβάρου, ποὺ ἔβλεπον νὰ προπορεύεται καὶ νὰ τοὺς ὁδηγῇ, τοὺς ἐμαγνήτιζε, τοὺς ἔφερεν εἰς τὰ μάτια δάκρυα, τοὺς ἐστόμωνε* κάθε ἰδέαν φόβου...

Ὁ Χριστός των, ὁ ἀληθινὸς Θεός, ἦτο ἐκεῖ... Καὶ ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἐκλεκτοί, ποὺ θὰ ἐπύργωναν τὴν βασιλείαν του εἰς τὸν κόσμον...

* * *

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν βοὴ θριαμβευτικὴ ἀντήχησεν ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Κωνσταντίνου. Αἱ ἰταλικαὶ λεγεῶνες τοῦ ἐχθρικοῦ κέντρου ἤρχισαν πρῶται νὰ κλονίζωνται καὶ νὰ ὑποχωροῦν.

Ὁ Μαξέντιος ἄφησε μεγάλην κραυγὴν καί, προτείνων τὴν πυγμήν, ἐχύθη νὰ τὰς ὑποστηρίξῃ.

Τὴν ἰδίαν ὅμως στιγμὴν ἀντελήφθη, ὅτι οἱ κατάφρακτοι Κλιβανάριοι*, τὸ βαρὺ ἐχθρικὸν ἱππικὸν τοῦ Γαΐου Σενεκίωνος, ἐπροχωροῦσαν μὲ καλπασμὸν νὰ κόψουν τὴν ὑποχώρησίν του.

Ἡ κατάστασις ἐγίνετο κρίσιμος. Ἐσηκώθη τότε εἰς τοὺς ἀναβολεῖς* καὶ ἐκοίταξε γύρω εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης σκεπασμένον ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀπὸ σύννεφα σκόνης, τὴν ἄμπωτιν καὶ παλίρροιαν τῆς ἀνθρωποθαλάσσης τῶν δύο στρατῶν.

Οἱ Μαυριτανοί* ἱππεῖς, δεκατιζόμενοι ἀπὸ τὰς σιδηρᾶς κορύνας* τῶν Κλιβαναρίων, ἤρχισαν νὰ ὑποχωροῦν, χωρὶς καμμίαν τάξιν, αἱ δὲ σι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κελικαὶ καὶ καρχηδονικαὶ λεγεῶνες, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Ἰταλῶν, ἐκάμπτοντο καὶ αὐταὶ πρὸς τὸν Τίβεριν.

Μόνον οἱ Πραιτωριανοί, ἐννοοῦντες ὅτι πολεμοῦν διὰ τὸν ἴδιον ἑαυτόν των, ὅτι χανομένης τῆς μάχης ἐχάνοντο καὶ οἱ ἴδιοι, διεξεδίκουν τὰς θέσεις των βῆμα πρὸς βῆμα εἰς ἀπηλπισμένην πάλην, πυργώνοντες τὰ σώματά των, ὁ καθένας εἰς ἕνα ὀχύρωμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἀντίπαλος ἔπρεπε νὰ πατήσῃ*, διὰ νὰ διαβῇ.

Ὁ κίνδυνος ὅμως τῶν Κλιβαναρίων ἐγίνετο διαρκῶς καταφανέστερος. Μία δὲ ἴλη ἐξ αὐτῶν, ἔχουσα ἐμπρὸς τὸν γιγάντιον Κεντηρίωνα μὲ τὰ ἀνεμισμένα γένεια, πάλλοντα ὑψηλὰ τὴν πελωρίαν κορύναν του, ἔτρεχεν ἀκάθεκτος*, ἀναποδογυρίζουσα ὅ,τι εὕρισκε νὰ ἀνακόψῃ τὸν δρόμον τῆς Μουλβίας γεφύρας.

—Χριστὸς νικᾷ!.. Χριστὸς νικᾷ!.. ἐβρυχᾶτο ὁ ἀνεμοστρόβιλος.

* * *

Τότε ὁ Μαξέντιος ἐγύρισε πρὸς τὸν Τίβεριν νὰ ἐξασφαλισθῇ τοὐλάχιστον πίσω ἀπὸ τὸν ποταμόν, ὅπου ἐνόμισεν, ὅτι ἠμποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὸν Κωνσταντῖνον.

Τὸ κίνημα ὅμως αὐτὸ ἀπεθάρρυνεν ἐντελῶς τὰς λεγεῶνάς του καὶ ὅλοι, ἀντὶ νὰ κοιτάξουν ν' ἀντιταχθοῦν, ὥρμησαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἐκτὸς τῶν Πραιτωριανῶν, οἱ ὁποῖοι δείχνοντες μὲ λύσσαν τὴν πυγμὴν πρὸς τὸ μέρος του, ἔμειναν γενναίως ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς Κλιβαναρίους.

Αἱ σιδηραῖ κορύναι τῶν καταφράκτων ἤρχισαν τότε φρικτὸν ἀγῶνα.

Ἐκρίθη!... Ἐσφραγίσθη!... Ἀπεφασίσθη!...

Ἡ ἧττα τοῦ Μαξεντίου ἦτο γενική...

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ Μαξέντιος, βλέπων ὅτι θὰ συνελαμβάνετο ζωντανός, ὅτι ὀλίγον ἀκόμη καὶ ἦτο εἰς τὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ του, ἔχωσε τοὺς πτερνιστῆρας εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ ἀλόγου του, κατεπάτησε τοὺς φεύγοντας καὶ ὥρμησε νὰ περάσῃ μὲ ἀπελπισμένην προσπάθειαν.

Ἀλλὰ μέσα εἰς τὸ ἀσφυκτικὸν ἀλληλοπάτημα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐμπλεχθῆ, ἐξετοπίσθη ἔξαφνα ἀπὸ φοβερὸν σπρώξιμον νέου κύματος φυγάδων πρὸς τὸ ἀριστερὸν χεῖλος τῆς γεφύρας καὶ παρεσύρθη εἰς τὸν ποταμόν. Ἄλογον καὶ ἀναβάτης εὑρέθησαν μέσα εἰς τὰ θολὰ νερὰ τοῦ Τιβέρεως.

Μεγάλη βοὴ τότε ὑψώθη ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους.

—Ὁ Αὔγουστος... Ὁ Αὔγουστος... Βοήθεια! Σώσατέ τον!

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀλλὰ κανεὶς δὲν διεκινδύνευε.

Μίαν στιγμὴν ὁ Μαξέντιος ἐφάνη προσπαθῶν νὰ ἀντιπαλαίσῃ μὲ τὸ ρεῦμα. Δεύτερον ἀνθρωποκρήμνισμα ἀπὸ τὴν γέφυραν τὸν ἐξηφάνισε πάλιν μέσα εἰς τὴν ἀφρισμένην δίνην.

Περισσότερον δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἰδῇ κανείς, διότι ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν αὐτὴν οἱ ἱππεῖς τοῦ Λογγίνου* ἔφθαναν εἰς τὴν γέφυραν καὶ οἱ Πραιτωριανοὶ κοπανιζόμενοι ἀπὸ τὰς κορύνας, ἔπιπταν κατὰ σωροὺς εἰς τὰ κύματα.

Ὁ Τίβερις ἐκρατοῦσε πλέον εἰς τὰ θολὰ βάθη του τὸν ἐχθρὸν τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου.

«Νενίκηκάς με, Ναζωραῖε» Ἄγγ. Τανάγρας

ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ

«Κεφαλὴν τοῦ κόσμου», «Πρωτεύουσαν τῆς Ἀνατολῆς», «Μαργαρίτην τῆς Ἀσίας», «Τετράπολιν»*, ὠνόμασαν οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι τὴν Ἀντιόχειαν. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἀπὸ τὰς περιγραφὰς ἀποδεικνύεται μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας καὶ διασκεδαστικωτέρας πόλεις τῆς ἐποχῆς της. Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, ἐντόπιοι ἡγεμόνες καὶ βυζαντινοὶ ἐπίτροποι διηγωνίσθησαν, ποῖος νὰ τὴν στολίσῃ καὶ νὰ τὴν κάμῃ ὡραιοτέραν.

Ἡ τοποθεσία της ἐβοήθει ἀφθονώτατα εἰς τοῦτο. Πλησίον της ἦτο ἡ Δάφνη, τὸ ἄλσος τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος, κατάφυτον ἀπὸ κυπαρίσσους καὶ πλατάνους, ποὺ ἔφθαναν εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Ὀρόντη*. Μία σοφὴ διαρρύθμισις τῶν ὑδάτων ἔκαμνε τὴν πόλιν νὰ φαίνεται ἀπὸ μακρὰν ὡς κτισμένη ἐπάνω εἰς ἀφρούς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐλάτρευον τὰ νερὰ ὡς θεοὺς καὶ τὰ ἐστόλιζον μὲ τὰ αἰθέρια πλάσματα τῆς ποιητικῆς φαντασίας των. Πρακτικώτεροι οἱ Ρωμαῖοι ἔβλεπον εἰς τὸ ὕδωρ μίαν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ τιθασεύσῃ* ἡ δύναμις τῆς Ρώμης.

Ὅπου ἐπέρασε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, αἱ θάλασσαι, οἱ ποταμοί, αἱ λίμναι, αἱ πηγαί, αἱ κρῆναι, ἔγιναν ποιήματα. Ἦλθον ἔπειτα οἱ Ρωμαῖοι, καί, ὅπου ὑπῆρχε ποίημα, ἔγινεν ὑδραγωγεῖον. Ἀπὸ τὴν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων ἐσώθη ἕνας ὁλόκληρος θεῖος ὑγρὸς κόσμος, ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν Ρωμαίων ἀπέμειναν καταπληκτικαὶ ὑπόγειοι στοαί, λίθινοι δρόμοι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ νεροῦ εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, κινοῦντες καὶ σήμερον ἀκόμη τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. Ἔπειτα ἀπὸ αἰώνας ὁλοκλήρους αἱ πόλεις, ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπέρασεν ἡ Ρωμαϊκὴ κατάκτησις, ἐπιστρέφουν εἰς τὰ παλαιὰ ὑδραγωγεῖα τοῦ Ἀδριανοῦ* καὶ τὰ διορθώνουν, διὰ νὰ λειτουργήσουν πάλιν. Τὰ ποιήματα μόνον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος δὲν θέλουν καμμίαν διόρθωσιν. Αὐτὰ ἀπέδειξαν περισσοτέραν ἀντοχὴν καὶ ἀπὸ τοὺς Ρωμαϊκοὺς ὀγκολίθους καὶ παρουσιάζονται νέα καὶ δροσερὰ πάντοτε εἰς τὴν νοσταλγικὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ὡραίου.

* * *

Ἡ Ἀντιόχεια ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς πρώτας πόλεις τοῦ κόσμου, εἰς τὰς ὁποίας ἐχαράχθησαν δρόμοι εὐθεῖς καὶ ἐστρώθησαν μὲ λίθους. Ἡ κεντρικὴ λεωφόρος τῆς πόλεως, ἡ σχίζουσα αὐτὴν ἀπὸ τὸ ἓν ἄκρον εἰς τὸ ἄλλο εἶχε τριάκοντα ἓξ σταδίων μῆκος, ἑπτὰ δηλαδὴ σημερινῶν χιλιομέτρων, καὶ ἐκοσμεῖτο δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἰς ὅλην της τὴν ἔκτασιν ἀπὸ στοάς, ὥστε οἱ περιπατηταὶ νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἥλιον. Στοὰς εἶχεν ἐπίσης καὶ μία ἄλλη λεωφόρος, τὸ δὲ ἔδαφός της ἦτο στρωμένον μὲ γρανίτην τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Φόρος—ἡ ἀγορὰ—ἐστολίζετο μὲ στήλας ἀπὸ μάρμαρον τῆς Ἰλλυρίας, καὶ εἶχε τὸ ἔδαφος στρωμένον ἀπὸ μάρμαρα λευκά.

Ἕνας δημόσιος περίπατος — ὁ Ξυστὸς — ἦτο μᾶλλον Μουσεῖον παρὰ περίπατος. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ Μουσεῖον καὶ πολυάριθμα δημόσια λουτρὰ καὶ μεγαλοπρεπὲς Βουλευτήριον καὶ ἐπιδεικτικώτατον Διοικητήριον καὶ κτίρια δημόσια καὶ μέγαρα ἰδιωτικὰ πλουσιώτατα καὶ ἐπαύλεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ πλούσιοι Ἀντιοχεῖς ἐσπαταλοῦσαν μυθώδη ποσά, διὰ νὰ τὰς στολίσουν...

Καὶ τέλος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὑπῆρχον τέσσαρα θέατρα μεγάλα, τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου, τὸ θέατρον τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸ Πλέθρον καὶ τὸ Πρόμηκες. Εἰς τὰ μεγάλα αὐτὰ θέατρα παριστάνοντο ὅλα τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας θεατρικῆς φιλολογίας, τόση δὲ ἦτο ἡ συρροὴ τῶν θεατῶν, ὥστε ὁ ἄρχων τῆς πόλεως, Πρόκλος, ἠναγκάσθη νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ Πλέθρου, διὰ νὰ τὸ κάμῃ μεγαλύτερον. Φαίνεται δέ, ὅτι τὰ θέατρα αὐτὰ ἦσαν πολυτελέστατα, διότι ὁ φιλόμουσος Ἀντιοχεὺς ῥήτωρ Λιβάνιος ἐξαίρει τὴν ἀγάπην τῶν συμπατριωτῶν του πρὸς τὰ «πολυτελῆ ἱερὰ τῶν Μουσῶν». Εἶχον ἄλλως τε τὰ θέατρα αὐτὰ ἐπιχορηγήσεις τῆς πολιτείας, τῶν βουλευτῶν καὶ μέρος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπὸ τὴν διαθήκην τοῦ γερουσιαστοῦ Σωσιβίου,* τοῦ ἱδρυτοῦ τῶν Ἀντιοχικῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν μεγάλων τούτων θεάτρων ὑπῆρχε πλῆθος ἄλλων μικροτέρων, δι' ἱπποδρομίας, θηριομαχίας, μουσικοὺς ἀγῶνας, χορούς κ.λ.π. Ἐνῷ δὲ ἄλλαι πόλεις τῆς Αὐτοκρατορίας ἐφημίζοντο, ὅτι ἡ κάθε μία παράγει καὶ ἄλλο εἶδος τεχνιτῶν τῆς σκηνῆς, ἡ Ἀντιόχεια εἶχεν ἀπὸ ὅλα τὰ εἴδη. Ἡ Ἀντιόχεια — λέγει ὁ χρονικογράφος — ἔχει ἀφθόνως ὅλα τὰ τερπνά, διότι ἐκεῖ πηγαίνει ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ τοῦ χρειάζονται ὅλα.

* * *

Αὐτὴ ἦτο ἡ Ἀντιόχεια τῶν τελευταίων Ρωμαϊκῶν καὶ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ πρῶτος μεγάλος σεισμὸς τῆς ἔφερεν τρομερὸν κτύπημα, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησαν ἔπειτα ἀλλεπάλληλα ἄλλα. Πλουσία, πολυάνθρωπος, φιλήδονος, πολιτισμένη, σπάταλος, κέντρον ὁλοκλήρου κόσμου ἀγαπῶντος τὰ θεάματα, τὰς ἑορτάς, τὰς διασκεδάσεις, κατώρθωσε, μὲ ὅλην τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἀσιατικῶν της στοιχείων, νὰ διατηρήσῃ κάπου κάπου τὴν λεπτότητα καὶ τὴν λιτότητα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πνεύματος.

Ὅταν ἡ λογία αὐτοκράτειρα Εὐδοκία — ἡ κόρη τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου Ἀθηναΐς — θῦμα τῶν ραδιουργιῶν τοῦ ἱεροῦ Παλατίου, παραιτηθεῖσα τοῦ θρόνου καὶ μεταβαίνουσα εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, διὰ νὰ γίνῃ μοναχή, ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, τόσον κατεπλάγη ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς μεγάλης Ἀσιατικῆς πόλεως, ὥστε ἐχαιρέτησε τοὺς κατοίκους αὐτῆς μὲ μίαν ἔμμετρον προσφώνησιν, εἰς τὴν ὁποίαν μεταξὺ τῶν ἄλλων ὑπῆρχε καὶ ἕνας στίχος ὑπενθυμίζων τὴν κοινὴν καταγωγὴν τῶν Ἀντιοχέων καὶ αὐτῆς· «καυχῶμαι, ὅτι εἶμαι κι ἐγὼ ἀπὸ τὴν γενεάν σας καὶ ἔχω ἰδικόν σας αἷμα εἰς τὰς φλέβας μου...».

« Γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου » Γεώργιος Τσακόπουλος

ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

(Ἕνας γερμανός, ὁ Σίγφρηδ, εἶχεν ὑπηρετήσει ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη ὡς σωματοφύλαξ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸ Ἱερὸν Παλάτιον τῆς Κωνσταντινου-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πόλεως. Τώρα ἔχει ἐπιστρέψει εἰς τὴν πατρίδα του καὶ διηγεῖται εἰς τοὺς δικούς του τὰς ἐντυπώσεις του).

Πρέπει νὰ σᾶς πῶ ὅτι ἐκεῖ ποὺ ἐφανερωνότανε ὅλη ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ βασιλιᾶ, ἤτανε τὸ Χρυσοτρίκλινο· μιὰ σάλα μέσα στὸ παλάτι καὶ αὐτή. Εἶχεν ὀκτὼ γωνιὲς καὶ στὸ ταβάνι θόλο. Γύρω στοὺς τοίχους ἀνοιγόντανε ὀκτὼ ἀψῖδες. Ἔκλειε μὲ δύο πόρτες ἀσημένιες. Στὶς ἄλλες ἀψῖδες, κάθε φορά, ποὺ ἐγινότανε ἐπίσημη ὑποδοχή, ἐξέθεταν ὅλα τὰ πλούτη τοῦ Παλατιοῦ, στέμματα, σμαλτωμένα χρυσαφικά, φορέματα βασιλικὰ χρυσοκέντητα, μεγάλες λεκάνες ἀσημένιες καὶ χρυσές, μεγάλα σκαλιστὰ πιάτα ἀπὸ ἀσήμι, μὲ ἄλλα λόγια ὅ,τι εἶχαν καὶ δὲν εἶχαν.

Γιὰ νὰ κάνουνε πιὸ συναρπαστικὴ ἐντύπωση, ἐδανείζοντο ἀπὸ τὶς ἐκκλησιὲς καὶ ἀπὸ τὰ μοναστήρια ὅ,τι σπάνιο πρᾶγμα εἶχαν οἱ θησαυροί τους. Ἀκόμη καὶ τὸ σωματεῖο τῶν σκαλιστῶν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐδάνειζεν ὅ,τι πολύτιμο ἀντικείμενο βρισκόταν στὰ μαγαζιά των. Ἔτσι, μέσα σ' ὅλο τὸ Χρυσοτρίκλινο, ἐπιστρωμένο μὲ θαυμάσια μεταξωτὰ χαλιὰ τῆς Περσίας, ραντισμένα μὲ ροδοστάγματα καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀρώματα τῶν Ἰνδιῶν, κρεμασμένα ἀπὸ ἀργυρὲς ἁλυσίδες, τὰ πολυκάνδηλα ἐφώτιζαν ἕνα μυθικὸ σύνολο πλούτου φανταστικοῦ.

Ἐκεῖ μέσα ἔδιναν καὶ γεύματα. Οἱ πιατέλες ἀπὸ χρυσάφι σφυρήλατο ἤτανε τόσο βαρειὲς, ὥστε δέκα ἄνθρωποι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ σηκώσουν μιὰ ἀπὸ αὐτές. Γιὰ τοῦτο, καὶ γιὰ νὰ προξενήσουν ἔκπληξη στοὺς μουσαφιρέους*, τὶς πιατέλες, γεμᾶτες φαγητά, τὶς εἶχαν κρεμασμένες ἀπὸ τὸ ταβάνι καὶ μὲ τροχαλίες ἀσημένιες τὶς κατέβαζαν τὴν ὥρα τοῦ γεύματος.

Τὰ χρυσᾶ βάζα, γεμᾶτα φροῦτα τῆς Ἀνατολῆς, ἤτανε τόσο κολοσσιαῖα, ὥστε τὰ ἐκουβαλοῦσαν ἐπάνω σὲ ἀραμπαδάκια*, ταπετσαρισμένα μὲ πορφύρα.

Στὸ τέλος τοῦ γεύματος οἱ προσκαλεσμένοι ἔπαιρναν δῶρο χρυσᾶ νομίσματα μέσα σὲ σμαλτωμένα πιάτα καὶ πυξίδες ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο, περίφημα σκαλισμένες.

Μέσα στὸ Χρυσοτρίκλινο ἐρχόταν ὅλη ἡ αὐλὴ κατὰ τὶς ἐπίσημες τελετές. Ἐκεῖ βρισκόμουνα κι ἐγὼ μὲ τοὺς ἄλλους Βαράγγους, ὅπως οἱ Γραικοὶ ὀνομάζουν τὴν πολεμική μας Ἑταιρεία. Ἐκεῖ, ἂν ἤσαστε καὶ σεῖς, θὰ ἐβλέπατε ὅλων τῶν χρωμάτων τὰ φορέματα. Ἄλλα εἶχαν κεντημένους ἀετοὺς πράσινους ἢ κόκκινους, ἄλλα λεοντάρια ἄσπρα καὶ γύπες χρώματος μενεξεδένιας πορφύρας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὅταν ὅλοι εὑρίσκοντο στὴ θέση τους καὶ οἱ Σιλεντιάροι* μὲ τὰ μακρυὰ ἐπίχρυσα ραβδιὰ δὲν εἶχαν πιὰ νὰ βάλουν κανένα ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους στὴ γραμμή, ἄνοιγαν οἱ ἀσημένιες πόρτες τοῦ βάθους. Τότε, μέσα σ' ἕνα δάσος ἀπὸ πολύχρωμα λάβαρα καὶ σημαῖες παρουσιαζότανε ὁ Αὐτοκράτορας τῶν Γραικῶν, ὁλόφλογος σὰν μετέωρο μέσα στὰ χρυσοῦφαντα φορέματα του καὶ τὰ πολύτιμα λιθάρια, ποὺ τὸν εἶχαν κατάσπαρτον ἀπὸ τὴν κορώνα ἴσαμε τὰ πορφυρᾶ του πέδιλα.

Ὁ Βασιληὰς ἤτανε καθισμένος στὸ χρυσό του θρόνο.

Τὰ ὄργανα ἔπαιζαν θριαμβευτικὰ ἐμβατήρια. Ὁ θρόνος τότε ἀπὸ ἕνα μηχανισμὸ μυστικὸ ἀνέβαινε καὶ κατέβαινε καὶ ὁ Αὐτοκράτορας ἐφαινότανε σὰν κάτι θεϊκὸ πρᾶγμα, ποὺ τὸ σήκωναν φτεροῦγες ἀγγέλων.

Τότε ἀπὸ κάτι δέντρα, ποὺ ἔμοιαζαν πλατάνια καὶ πεῦκα, ὅλα φτιαγμένα ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι, ἀκούγονταν γλυκειὲς φωνὲς πουλιῶν, ποὺ ἐγέμιζαν τὸ Χρυσοτρίκλινο μὲ χαρά. Τὰ δέντρα αὐτὰ ὕψωναν τὴν ἀστραφτερὴ θωριά τους ἀπὸ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ θρόνου. Καὶ δυὸ λεοντάρια ἀπὸ χρυσάφι τεντωμένα στὰ κατώφλια τοῦ θρόνου, σὰν νὰ ἤθελαν νὰ ὁρμήσουν νὰ κατασπαράξουν κάποιον ἐχθρόν, ἐκτυποῦσαν τὶς οὐρές των μὲ θυμὸ καὶ ἔβγαζαν καὶ βρυχηθμοὺς γεμάτους ἀγριάδα.

« Βυζαντινὰ Πολύπτυχα » Πλ. Ροδοκανάκης

Η ΠΙΟ ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΞΑ

Μόνο οἱ Μαραθωνομάχοι,
δὲ σ' ἐδόξασαν πατρίδα,
δὲ σ' ἐδόξασαν μονάχοι
οἱ Τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδα.

Ἐβαστάξαν τὰ παιδιά σου,
παλληκάρια διαλεμένα,
πάντα σὰν τὰ ἱδρυὰ* τοῦ δάσου,
σὰν τοὺς βράχους ἕνα κι' ἕνα.

Ὅμοια ἀκλόνητοι κι ἀγνάντια
στῶν ἐχθρῶν τὴν ἄγρια φόρα,
κι ὅμοια στέρεοι στὴ γιγάντια
καὶ κακὴ τῆς τύχης μπόρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

'Αλλ' ἀκόμα πιὸ μεγάλη
τῶν παιδιῶν σου ἡ δόξα ἐφάνη
σὲ μιὰν ἄλλην ἅγια πάλη,
γιὰ ἕνα πιὸ ὄμορφο στεφάνι:

Εἰς τὴν πάλη, ὅπου τὸ πνέμμα
τ' οὐρανοῦ νικᾷ τὸν Ἅδη,
τῆς ἀλήθειας μὲ τὸ ψέμμα,
τοῦ φωτὸς μὲ τὸ σκοτάδι.

« Ἅπαντα » Λ. Μαβίλης

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΑΥΤΗΣ

Εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν ἡ Θεσσαλονίκη παρουσιάζει τὸ μοναδικὸν φαινόμενον τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνας εἴκοσι καὶ τρεῖς, ἂν καὶ ὑπέστη πλείστας δεινὰς ἐπιδρομὰς βαρβάρων καὶ φοβερὰς καταστροφάς, συνεχίζει ἕως σήμερον ἔντονον καὶ ἀδιάσπαστον τὸν ἱστορικὸν αὐτῆς βίον. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκτίσθη ἔξ αἰῶνας μετὰ τὴν Θεσσαλονίκην. Αἱ μεγάλαι καὶ ἔνδοξοι πόλεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἡ Ρώμη καὶ αἱ Ἀθῆναι, πίπτουν εἰς τὴν ἀφάνειαν ἐπὶ αἰῶνας κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Ἡ Θεσσαλονίκη εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ'. π.Χ. αἰῶνος, καθίσταται πόλις ἐπίσημος, μὲ τὴν ἵδρυσιν δὲ τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τὸν Δ' μ.Χ. αἰῶνα, πόλις μεγάλη καὶ εὐδαίμων. Τὴν θαυμασίαν ἄνθησιν καὶ ζωὴν αὐτῆς διετήρησεν ἀδιάσπαστον ἕως σήμερον, ὅτε, μετὰ πέντε σχεδὸν αἰῶνας ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τῶν Τούρκων (1430), ἀνεκτήθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ (1912).

Εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν λαμπρύνει αἰωνίως τὴν Θεσσαλονίκην τὸ μέγα γεγονός, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη θύρα, ἡ ἀληθὴς Ὡραία Πύλη, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Χριστιανισμός. Εἰς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης τὸ πρῶτον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔρριψε τὸν τίμιον σπόρον τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν πόλιν ταύτην ἐφώτισε τὸν κόσμον ὅλον τὸ ἀνέσπερον φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἤρχισε νέος πλέον βίος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ κοσμοϊστορικὸν τοῦτο γεγονὸς εἶναι τόσον μέγα, ὥστε αὐτὸ καὶ μόνον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐτόνισεν ὡς Πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν λόγον του ὁ Ἄσκουϊθ, ὅταν ἀνήγγειλεν εἰς τὸ ἐπίσημον γεῦμα τοῦ λόρδου δημάρχου τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατάληψιν τῆς πόλεως.

Πλήρεις ἱστορικῶν περιπετειῶν ὑπῆρξαν αἱ τύχαι ὅλων τῶν μεγάλων πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἐλαμπρύνθησαν εἰς δύναμιν καὶ εἰς πολιτισμόν. Ἀλλ' οὐδεμία ἐξ αὐτῶν ὑπέστη τόσον τραγικὰς συμφοράς, ὅσας ἡ « μεγάλη Θεσσαλονίκη » κατὰ τὸν μακραίωνα αὐτῆς βίον. Σεισμοί, ἀσθένειαι, πεῖνα, καὶ ἀκόμη ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ πολλάκις ἐσάλευσαν τὴν πόλιν. Ἀλλ' αἱ δεινότεραι περιπέτειαι ἦσαν αἱ ἱστορικαὶ τύχαι αὐτῆς. Ὅλοι οἱ βάρβαροι λαοί, οἵτινες καθ' ὅλον τὸν Μεσαιῶνα, ἐφορμῶντες ἄλλοι ἐπάνω εἰς ἄλλους ὡς πελώρια κύματα, δὲν ἔπαυσαν νὰ κατακλύζωσι τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἐπήρχοντο πρῶτον κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Διότι ἡ μεγάλη πόλις « ἦτο ἡ καρδία τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ κατεῖχε τὸ μέσον τῆς χώρας αὐτῆς » καὶ ἦτο ὁ προμαχὼν ὅλης τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος. Ἔμπροσθεν τῶν γιγαντιαίων τειχῶν τῆς Θεσσαλονίκης ἐθραύοντο τὰ πελώρια κύματα τῶν βαρβάρων καί, ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ φυλή, ὁμοίως καὶ ἡ μεγάλη πόλις, μετὰ πᾶσαν συμφορὰν αὐτῆς ἀνηγείρετο πάντοτε ἀκμαία καὶ θαλερά. Παρέχει λοιπὸν ἡ ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης ἐν μικρογραφίᾳ πιστὴν τὴν εἰκόνα τῶν τυχῶν, τῶν συμφορῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς δόξης τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ μεγάλη ἱστορικὴ σημασία τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχίζει ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ αἱ μεγάλαι ἱστορικαὶ τύχαι λαμπρύνουν αὐτὴν καθ' ὅλην τὴν μακρὰν μεσαιωνικὴν περίοδον. Τὰς περιπετειώδεις ταύτας τύχας θέλω ἐκτενέστερον διηγηθῆ. Οἱ παλαιότεροι χρόνοι τῆς πόλεως περιέχουν ὀλιγώτερα καὶ ἁπλούστερα ἱστορικὰ γεγονότα.

Τὸ ὄνομα τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀποικίας Θέρμη ἢ Θέρμαι (2 ὥρας νοτίως τῆς Θεσσαλονίκης, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Σέντες), οὕτω κληθείσης διὰ τὰς θερμὰς ἰαματικὰς πηγάς, αἵτινες καὶ σήμερον εἶναι ἐν χρήσει. Ἡ πόλις τῆς Θεσσαλονίκης ἐκτίσθη κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους, ὀλίγον βορειότερον τῆς Θέρμης, καί, ὡς φαίνεται πιθανώτερον, ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Κασσάνδρου τὸ 315 π.Χ., ὁ ὁποῖος ἔδωκε πρὸς τιμὴν τὸ ὄνομα τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀδελφῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Εἰς τὴν νέαν πόλιν συνῳκίσθησαν οἱ κάτοικοι τῆς Θέρμης καὶ τῶν ἄλλων πέριξ χωρῶν καὶ πόλεων, αἵτινες εἶχον καταστραφῆ κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς πολέμους, καὶ ταχέως ὁ πληθυσμὸς ηὔξησε καὶ ἡ πόλις ἐμεγάλωσεν. Ἐκ τῆς ἐξόχως

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δ' εὐνοϊκῆς θέσεως εἰς ὀλίγον χρόνον κατέστη ἡ πρώτη πόλις καὶ ὁ κυριώτατος λιμὴν τῆς Μακεδονίας, συγχρόνως δὲ καὶ φρούριον ἰσχυρῶς ὠχυρωμένον. Οἱ θεοὶ δ' ἐπροστάτευον τὴν πόλιν, καὶ ὅλοι οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας εἶχον αὐτὴν ὑπὸ τὴν εὔνοιάν των.

Ἡ πρὸς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης εὔνοια αὕτη τῶν ἰσχυρῶν διετηρήθη καὶ ὅταν ἡ Μακεδονία, μετὰ μακροὺς ἀγῶνας, περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων (148 π.Χ.), οἵτινες ἐξήπλωσαν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ ἀρχαίου κόσμου τὴν κοσμοκρατορίαν των καὶ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ πόλις ἔγινε πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας, καὶ ἡ ἀκμὴ αὐτῆς ηὔξησεν ἀκόμη περισσότερον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἱστορία ἀναφέρει συχνότερα τὸ ὄνομα τῆς πόλεως. Πλησίον τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τοὺς Φιλίππους, συνήφθη ἡ μεγάλη μάχη τῶν αὐτοκρατόρων Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν Βρούτου καὶ Κασσίου (42 π.Χ.), διὰ τῆς ὁποίας κατεστράφη τὸ δημοκρατικὸν κόμμα, ἔμεινεν ἡ ἐξουσία εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς καὶ ἐκρίθη ὅλη ἡ κοσμοκρατορία τῆς Ρώμης. Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἀπέκτησεν ἡ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ ἰδίους ἄρχοντας. Οἱ ἀνώτατοι αὐτῶν ἐκαλοῦντο πολιτάρχαι. Καὶ μάλιστα ἐτιμήθη ἡ Θεσσαλονίκη μὲ τὸν τίτλον « πόλις ἐλευθέρα », καὶ διάφορα προνόμια ἐδόθησαν εἰς αὐτήν. Τὸ ἐμπόριον, ἡ ναυτιλία, ἡ βιομηχανία ἤκμαζον, ἡ πόλις ἔγινε πλουσία καὶ πολυάνθρωπος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην φωτίζει τὴν πόλιν τὸ φῶς τῆς νέας μεγάλης θρησκείας. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸ πρῶτον, διαβὰς ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐκήρυξε τὸ νέον σωτήριον κήρυγμα ὁ μεγαλουργὸς Ἀπόστολος Παῦλος (τὸ 53 ἢ 54 μ.Χ.) Ποικίλα θεάματα ἀγώνων καὶ ἄλλων τέρψεων διεσκέδαζον τοὺς κατοίκους, ὅτε παρέστη ὁ θεόπνευστος Ἀπόστολος, ἐφώτισε τὴν πόλιν μὲ τὸ νέον φῶς καὶ ἵδρυσε τὰς πρώτας χριστιανικὰς κοινότητας. Κατὰ τοὺς μεγάλους διωγμοὺς τῶν Χριστιανῶν πολλοὶ ἔλαβον ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, ἐνδοξότατον δὲ κατέστη τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὸ ὁποῖον ἤσκησεν ἀπέραντον ἐπίδρασιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν κατοίκων, καὶ ἀνεδείχθη, μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων, αὐτὸ τὸ θεμέλιον τοῦ ὅλου ἱστορικοῦ καὶ κοινωνικοῦ αὐτῆς βίου.

Διὰ τῆς νέας θρησκείας προπαρασκευάζεται καὶ ὁ νέος βίος τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐπὶ μακρὸν ὅμως ζῇ ἀκόμη τὸν ἀρχαῖον βίον. Ἡ Μητρόπολις αὕτη τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὅπως ἐλέγετο τότε ἡ χερσόνησος τοῦ Αἵμου, ἦτο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὠχυρωμένη διὰ μεγάλων τειχῶν καὶ ἠσφαλισμένη διὰ πολυαρίθμου φρουρᾶς. Μεγάλη στρατιωτικὴ ὁδός, κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἡ VIA EGNATIA, διήρχετο διὰ μέσου τῆς πόλεως, αὐτὴ αὕτη ἡ μεγάλη λεωφόρος, ἡ ὁποία καὶ σήμερον ἀπὸ Δ πρὸς Α διασχίζει αὐτήν, καὶ ἔφερεν ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου, διαπερῶσα τὴν Ἀλβανίαν καὶ ὅλην τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην συχνὰ διέτριβον οἱ τελευταῖοι Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, καὶ ἦτο ἡ πόλις τὸ γενικὸν στρατηγεῖον τῶν Ρωμαίων ἐναντίον τῶν ἀπειλούντων τὸ κράτος βαρβάρων.

« Ἡ Βυζαντινὴ Θεσσαλονίκη » Ἀδαμάντιος Ἀδαμαντίου

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΝ ΤΗ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΤΕΛΕΤΗ

Ἡ πληκτικωτέρα* σκηνή, ἐξ ὅσων τὰ χρονικὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλλάδος μνημονεύουσιν, ἔλαβε χώραν ἐντὸς τοῦ τεμένους* τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὀλίγας ὥρας πρὶν ἢ τὸ γένος τῶν Γραικῶν* παραδοθῇ εἰς τὸ τετρακοσιετὲς μαρτύριον.

Ὁ βασιλεὺς δυσελπιστῶν* ἤδη περὶ σωτηρίας, ὅμως ἀποφασισμένος νὰ κυρώσῃ μὲ τὸν ἴδιόν του αἷμα τὴν μέλλουσαν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἐξαγόρασιν,* ἀφοῦ περιῆλθε τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰ φρούρια καὶ ἐβεβαιώθη, ὅτι πάντα εἶχον ἐν τάξει, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνοδευόμενος ἀπὸ πολλοὺς στρατηγούς, καὶ ἱερεῖς, καὶ ἀναρίθμητον πλῆθος λαοῦ, φωνάζοντος τὸ « Κύριε ἐλέησον ! ».

Ἦτο ὄρθρος τῆς Κυριακῆς 27 Μαΐου 1453, ἡ ἀποφρὰς* ἡμέρα τῶν Ἁγίων Πάντων.

Ὁ ἦχος τῶν κλαυθμῶν, ἡ βοὴ τῶν γυναικείων γογγυσμῶν καὶ αἱ φωναὶ τῶν παίδων κατεσκέπαζον τὰς δεήσεις τῶν διακόνων, οἵτινες ἐνώπιον τῆς ὡραίας Πύλης ἱστάμενοι τὴν τελευταίαν ἤδη ἀνέπεμπον ἱκεσίαν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ὑπὲρ τοῦ καθυποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν Ὀρθοδόξων πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. Σύνολος* ἡ κύκλῳ σκηνὴ ἐνέπνεε λύπην, πένθος, μελαγχολίαν· αἱ καρδίαι πάντων ἦσαν καταπεπιεσμέναι, ὡσανεὶ ἐτελεῖτο ἡ νεκρώσιμος κηδεία ὁλοκλήρου γενεᾶς.

Ἡ ἐθιμοταξία ἐξέλιπεν· αἱ κοινωνικαὶ ἀνισότητες διεσκεδάσθησαν*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

οἱ δημόται συγκεχυμένως ποιοῦσι μετανοίας μετὰ τῶν πατρικίων*, οἱ πένητες μετὰ τῶν ἀρχόντων καὶ, ὡς ἐπὶ τὸ χεῖλος τοῦ κοινοῦ τάφου, πολῖται μετὰ πολιτῶν ἀδιακρίτως συμπεριπτύσσονται.* Καὶ αὐτὸς ὁ πάνσεπτος Ναός, τὸ σύμβολον τῆς πάλαι ποτὲ κραταιᾶς Ὀρθοδοξίας, ἡ κατοικία τῶν αἰώνων, τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ καύχημα, νῦν γεγυμνωμένος παντὸς πολυτίμου κοσμήματος καὶ ἀπεκδεδυμένος αὐτῶν ἔτι τῶν πρὸς τὴν μυσταγωγίαν ἀναγκαίων σκευῶν, ἀφώτιστος, ἀκαλλώπιστος, σκυθρωπός, εὐτελισμένος, εἰκονίζει πιστῶς τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα κατὰ τὸ δούλειον ἐκεῖνο στάδιον, ἐν ᾧ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ὡρῶν γεγραμμένον ἦτο νὰ εἰσέλθῃ.

Ὅσῳ πλέον ἡ λειτουργία προχωρεῖ καὶ προσεγγίζει τὴν ἀπόλυσιν, τόσῳ μᾶλλον αὐξάνει ἡ βοὴ τοῦ κλαυθμοῦ καὶ ὁ κοπετὸς* τοῦ λαοῦ διπλασιάζεται. Ἐφαίνετο ὅτι ἡ ζωὴ πάντων τῶν περιεστώτων* ἦτο περιωρισμένη μόνον ἐντὸς τῆς διαρκείας ἐκείνης τῆς Εὐχαριστίας, καὶ ὅτι ἑκάστη συλλαβὴ τῶν εὐχῶν ἐκείνων, πίπτουσα ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἱερέων, ἦτο νέον βῆμα πρὸς τὴν προκειμένην ἄβυσσον.

Τονιζομένου τοῦ Κοινωνικοῦ*, αἰφνιδίως σχίζονται οἱ ὄχλοι, οἱ σωματοφύλακες ἀναμερίζονται, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος περιβεβλημένος τὰ βασιλικὰ μέν, ἀλλά, φεῦ! πενιχρὰ καὶ τετριμμένα ἱματιά του, προβαίνει πρὸς τὸ ἅγιον βῆμα, ἀσκεπής, κατηφής*, μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν δεδακρυσμένων.

Οἱ στεναγμοὶ καταπαύονται, ὁ θόρυβος σιγάζει· καθ' ὅλον ἐκεῖνον τὸν ἀπέραντον Ναὸν δὲν ἀκούεται πάρεξ* ἡ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ, τοῦ προσκαλοῦντος τοὺς Χριστιανούς, ἵνα μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθωσιν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ νοερῶς ἐπὶ πολλὴν ὥραν προσεύχεται, Κύριος οἶδε τίνα λυτήριον* καὶ πατριωτικὴν προσευχήν· προσπίπτει τρὶς ἐνώπιον τῆς εἰκόνος τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος, ἀναχαιτίζων δι' ἑνὸς σπασμωδικοῦ κινήματος τοῦ στόματος καὶ τῶν παρειῶν τοὺς λυγμούς, οἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ταραχωδῶς ἀναβαίνουσιν ἀπὸ τῆς καρδίας του, εἶτα δὲ στραφεὶς πρὸς τὸν λαόν, ἀναβοᾷ γεγωνυίᾳ* τῇ φωνῇ:

« Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ ὁ Θεὸς ἂς συγχωρήσῃ τὰς ἰδικάς σας ! ».

Παραλαμβάνων δέ, ὡς ἔθος*, παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ Ἀρχιερέως τὰ ἄχραντα μυστήρια, μεταλαμβάνει αὐτῶν.

« Ἔσο συγχωρημένος ! ».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καὶ τῷ ὄντι ἐσυγχωρήθησαν αἱ ἁμαρτίαι τῆς μεσαιωνικῆς μοναρχίας. Ἀπὸ τοῦ νῦν κυοφορεῖται* εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος νέα βασιλεία, ἡ βασιλεία τῆς Ἀναγεννήσεως !

Μετὰ ταῦτα ὁ ἁγνισμένος, καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενος τοῦ μεσαίωνος ἔσχατος βασιλεύς, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς παρευρισκομένους, παραινεῖ* αὐτοὺς νὰ συγκοινωνήσωσιν* ἅπαντες· πρῶτον νὰ συγκοινωνήσωσιν ἀδελφικῶς, καὶ ἔπειτα νὰ ἐνθυμηθῶσιν, « ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα, ὅτε μέλλουσι ν' ἀγωνισθῶσιν τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα, καὶ ὅτι, ἐὰν δὲν εἶναι παρὰ Θεοῦ ὡρισμένοι νὰ σώσωσι διὰ θυσίας τὴν ἀγαπητὴν πατρίδα, τοὐλάχιστον ὀφείλουσι νὰ καταλείψωσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς τοιαύτην, οἵα εἶναι ἀναγκαία, ὅπως οὗτοι διαφυλάξωσιν ἐν τῇ ἐνδεχομένῃ δουλείᾳ τὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ παρελθόν ».

Εἰς τούτους τοὺς λόγους τοὺς λυπηρούς, οἵτινες μυριάκις ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐπαναλαμβανόμενοι ἀντηχοῦσιν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὡς ἡ τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Πίστεως τελευταία διαθήκη, μετὰ πλείονος ἢ πρότερον ὁρμῆς, ἐκρηγνύονται* οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ ὀδυρμοὶ τῶν προσερχομένων εἰς τὴν μετάληψιν. Ἡ φωνὴ τῶν αἰτούντων συγχώρησιν δὲν ἀκούεται πλέον. « Ἐν δὲ τῇ ὥρᾳ, λέγει ὁ Φρανζῆς συνοπτικῶς, τίς διηγήσεται τοὺς τότε κλαυθμοὺς καὶ θρήνους; Ἐὰν ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος ἢ πέτρας ἦν, οὐκ ἠδύνατο μὴ θρηνῆσαι ».

Ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν. Αἱ μητέρες ἀποχαιρετῶσι τὰ τέκνα των· αἱ γυναῖκες ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συζύγων· οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοὶ συγχέονται μὲ τὸν κρότον τῶν σπαθιῶν καὶ τῶν ἀσπίδων.

Διότι ἄλλο τις δὲν ἤκουεν, εἰμὴ φωνὰς περὶ ἀμοιβαίας συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτημάτων καὶ φρικτοὺς ὅρκους σταθερότητος εἰς τὰ τῆς ἐθνικῆς πίστεως δόγματα, τυχούσης αἰχμαλωσίας. « Συγχώρησόν με ἀδελφέ ! » εἷς ἐφώναζεν ὧδε* καὶ πάλιν « Ὁ Θεὸς ἂς σὲ συγχωρήσῃ ! » ἀπεκρίνοντο ἕτεροι. Ἡ ἀμοιβαία ἄφεσις τῶν πλημμελημάτων παρεξετάθη σχεδὸν μέχρις αὐγῆς. Ἤθελεν ὁ μεσαίων, φαίνεται, ν' ἀποθάνῃ συγκεχωρημένος ἐν τῷ ναυαγίῳ του.

Ἴσως οὐδαμοῦ τῆς Χριστιανικῆς ἱστορίας εὑρίσκεται παράδειγμα παρομοίας πνευματικῆς ἑνώσεως καὶ ὁμονοίας.

« Πρόλογος εἰς τὰ δημοτικὰ Ἄσματα » Σπυρ. Ζαμπέλιος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η ΓΟΡΓΟΝΑ

Μὲ τὸ μπρίκι τοῦ καπετὰν Φαράση ἀρμένιζα μισοκάνελα* ἐκείνη τὴ νύχτα. Σπάνια νύχτα! πρώτη καὶ τελευταία θαρρῶ στὴ ζωή μου. Τὶ εἴχαμε φορτωμένο; Τὶ ἄλλο ἀπὸ σιτάρι. Ποῦ πηγαίναμε; Ποῦ ἀλλοῦ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Πράγματα καὶ τὰ δύο ποὺ τὰ ἔκαμα τὸ λιγώτερο εἴκοσι φορές. Μὰ ἐκείνη τὴ βραδυὰ ἔνοιωθα τέτοιο πλάκωμα στὴν ψυχή, ποὺ κινδύνευα νὰ λιγοθυμήσω. Δὲν ξέρω τί μοῦ ἔφταιγε· θὲς ἡ γαληνεμμένη θάλασσα, θὲς ὁ ξάστερος οὐρανός, θὲς τὸ τσουχτερὸ* λιοπύρι· δὲν μπορῶ νὰ εἰπῶ. Μὰ εἶχα τόσο βαρειὰ τὴν ψυχή, ἡὕρεσκα τόσο σαχλοπλημμυρισμένη τὴ ζωή, ποὺ ἂν μὲ ἅρπαζε κανεὶς νὰ μὲ ρίξῃ στὸ νερό, « ὄχι ! » δὲ θἄλεγα.

Ὁ ἥλιος ἦταν τώρα βασιλεμμένος. Τὰ χρυσοπόρφυρα συγνεφάκια, ποὺ συντρόφευαν τὸ βασίλεμμά του, σκάλωσαν κάπου μαῦρα σὰν μεγάλες καπνιές. Ὁ Ἀποσπερίτης ἔλαμψε κρυσταλλόχιονο μέσα στὰ σκοῦρα. Φάνηκαν ψηλὰ οἱ ἀστερισμοὶ ἕνας κι ἕνας. Τὰ νερὰ κάτω πῆραν ἐκεῖνο τὸ λευκοσκότεινο χρῶμα, τὸ κρύο καὶ λαχταριστὸ τοῦ ἀτσαλιοῦ. Τὸ ναυτόπουλο ἄναψε τὰ φανάρια· ὁ καπετάνιος κατέβηκε νὰ κοιμηθῇ· ὁ Μπούλμπερης ἔκατσε στὸ τιμόνι. Ὁ Μπραχάμης, ὁ σκύλος μας, κουλουριάστηκε στὴ ρίζα τοῦ ἀργάτη* νὰ ἡσυχάσῃ καὶ κεῖνος

Ἐγὼ οὔτε νὰ ἡσυχάσω μποροῦσα. Οὔτε ὕπνο οὔτε ξύπνο. Δοκίμασα νὰ πιάσω κουβέντα μὲ τὸν τιμονιέρη· μὰ εἶχε τόση ἀνοστιά, ποὺ ἔσβησε σὰν φωτιὰ ἀναμμένη μὲ χλωρόξυλα. Πῆγα νὰ παίξω μὲ τὸ Μπραχάμη· ἀλλὰ καὶ κεῖνος τρύπωσε ἀκόμη περισσότερο τὸ μουσούδι στὰ πόδια του βαρυεστισμένος γρίνιασε σὰν νὰ μοῦ ἔλεγε: — Ἄφησέ με καὶ δὲν ἔχω τὴν ὄρεξί σου ! Τότε βαρυεστισμένος καὶ ἐγὼ πῆγα καὶ ξαπλώθηκα προύμυτα καταμεσὶς κι ἔκλεισα στὴ χούφτα τὰ μάτια μου. Ἤθελα νὰ μὴ βλέπω τίποτα, νὰ μὴν αἰσθάνωμαι πὼς ζῶ. Καὶ λίγο λίγο σχεδὸν τὸ κατώρθωσα. Κάτι ἐλάχιστο, σὰν θαμπὸ καντηλάκι, ἔνοιωθα νὰ ζῇ μέσα μου καὶ γύρω τὸ κορμί μου νὰ σμίγῃ καὶ νὰ χωνεύῃ μέσα στ' ἀναίσθητα σανίδια τῆς κουβέρτας.

Πόσο ἔμεινα ἔτσι δὲν ξεύρω. Τὶ μοῦ ἦρθε στὸ νοῦ, κι ἂν μοῦ ἦρθε τίποτα, δὲ θυμοῦμαι. Ἄξαφνα ὅμως ἄρχισα ν' ἀνατριχιάζω· σὰν κάποιος μαγνήτης νὰ ἐρεθίζῃ τὰ νεῦρά μου, ὅπως ἡ ὑγρασία ἀναγκάζει τὰ πουλιὰ στὸ φλυάρισμα. Κι εὐθὺς πορφυρὸ κῦμα χύθηκε ἀπάνω μου. Πίστεψα πὼς κολυμποῦσα στὰ αἵματα. Καὶ ὅπως ὁ κοιμάμενος σὲ σκοτεινὸ δωμάτιο, αὐτόματα ξυπνᾷ στὸ λαμπρὸ φῶς τῆς ἡμέρας, καὶ ἐγὼ ἄνοιξα τὰ μάτια

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μου. Τ' ἄνοιξα ἢ τὰ 'κλεισα δὲν θυμοῦμαι. Θυμοῦμαι μόνον πὼς ἔμεινα ἀκίνητος. Πρώτη μου σκέψι ἦταν πὼς ξύπνησα στὸ στομάχι κάποιου ψαριοῦ, ποὺ ρούφηξε τὸ καράβι μας. Καὶ ὅμως δὲν ἦταν ψαριοῦ. Ἦταν ὁ οὐρανὸς ψηλὰ καὶ κάτω ἡ θάλασσα. Μὰ ὅλα, ψηλὰ καὶ χαμηλά, στρωμένα ἦταν μὲ ροῦχο κατακόκκινο, κυματιστό, ποὺ ἔβαφε μὲ ἁβρὸ φεγγοβόλημα ὡς καὶ τὸ σωτρόπι* τῆς σκάφης μας. Κάπου στὰ πέρατα τῆς γῆς πυρκαγιὰ τίναζε τὴ λαμπάδα της ψηλὰ κι ἔρριχνε φοβεροὺς ἀποκλαμοὺς* περαδῶθε. Μὰ ποῦ τὸ κάμμα καὶ ποῦ ἡ ἀθάλη της;* Καὶ τὰ δυὸ ἔλειπαν.

Κάτω στὰ βάθη τοῦ βοριᾶ κάποιο μενεξεδένιο σύγνεφο ἅπλωσε καὶ τύλυξε γαλαζόχρωμα τ' ἀστέρια, τὰ ἔκρυψε κάτω ἀπὸ τὸ πυκνὸ μαγνάδι* του. Καὶ παραπάνω τόξο ἁπλώθηκε λευκοκίτρινο κι ἔχυσε μεσούρανα ποτάμια σκοτεινὰ καὶ ποτάμια πράσινα, χρυσορρόδινα καὶ γλαυκά, λὲς καὶ ἤθελε νὰ βάψη τὸ στερέωμα. Καὶ τὸ τόξο, κινητὸ σὰν ἀνεμόδαρτο παραπέτασμα, κουνοῦσε τὰ κρόσσα ἐμπρός, ἅπλωνε τὶς ἀραχνοῦφαντες δαντέλλες του καὶ πρόβαινε, ὅπως ἡ πλημμύρα προβαίνει καὶ σκεπάζει μὲ ἀφροὺς καὶ γλῶσσες τὴν ἀμμουδιά. Τ ἀέρινα ποτάμια ἔτρεχαν γοργὰ καὶ φούσκωναν καὶ κυλοῦσαν πάντα σκοτεινὰ ἢ πράσινα, χρυσορρόδινα ἢ γλαυκὰ καὶ σκόρπιζαν ἀντιφεγγίσματα ὁλοῦθε σὰν ἠλεκτρικοῦ προβολὲς χοντρὲς καὶ ἀδαπάνητες*. Ἡ θάλασσα ἀκίνητη ἀνταναχλοῦσε τὰ τόσα χρώματα καὶ φαίνονταν ὅλα ξαφνιασμένα μέσα στὴν τόση λάμψι. Μὰ περισσότερο ξαφνιασμένος ἤμουν ἐγώ. Δὲν ἤξερα τὶ νὰ κάμω καὶ τὶ νὰ συλλογιστῶ. Ἔφτασε, εἶπα, τοῦ κόσμου ἡ συντέλεια. Τέτοια ὅμως συντέλεια μποροῦσε νὰ εὐχαριστήση τὸν καθένα. Ἡ Γῆ βούλεται νὰ πεθάνη μέσα στὰ ροδοκύματα !....

Ἄξαφνα ἀνατρόμαξα. Κάτω βαθειά, μεσ' ἀπὸ τὸ μενεξεδένιο σύγνεφο, εἶδα νὰ προβαίνη ἴσκιος πελώριος. Ἡ χοντρὴ κορμοστασιά, τὸ πυργογύριστο κεφάλι του φάνταζαν Ἁγιονόρος. Τὰ δυό του μάτια γύριζαν φωτεινοὺς κύκλους κι ἔβλεπαν περήφανα τὸν Κόσμο πρὶν τὸν κλωτσήσουν στὴν καταστροφή. Νάτος, εἶπα, ὁ θεόσταλτος ἄγγελος, ὁ χαλαστὴς καὶ σωτήρας! Τὸν ἔβλεπα κι εἶχα σύγκρυο στὴν ψυχή. Ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ πρόσμενα σφυρὶ νὰ πέση τὸ φριχτὸ χτύπημα. Πάει τώρα ἡ Γῆ μὲ τοὺς καρπούς, πάει κι ἡ θάλασσα μὲ τὰ ξύλα της! Οὔτε τραγούδια πλιὸ οὔτε ταξίδια !

Ἀλλὰ δὲν ἄκουσα τὸ χτύπημα. Ὁ ἴσκιος πρόβαινε στὰ νερὰ μὲ ἅλματα πύρινα. Κι ὅσο γρηγορώτερα πρόβαινε, τόσο μίκραινε ἡ κορμοστασιά του. Καὶ ἄξαφνα ὁ θεότρομος ὄγκος, χιλιόμορφη κόρη στάθηκε ἀντίκρυ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μου. Διαμαντοστόλιστη κορώνα φοροῦσε στὸ κεφάλι καὶ τὰ πλούσια μαλλιά, γαλάζια χήτη, ἄπλωναν στὶς πλάτες ὡς κάτω στὰ κύματα. Τὸ πλατὺ μέτωπον, τ' ἀμυγδαλωτὰ μάτια, τὰ χείλη της τὰ κοραλλένια, ἔχυναν γύρα κάποια λάμψι ἀθανασίας καὶ κάποια περηφάνεια βασιλική. Ἀπὸ τὰ κρυσταλλένια λαιμοτράχηλα κατέβαινε κι ἔσφιγγε τὸ κορμὶ ὁλόχρυσος θώρακας λεπιδωτὸς καὶ πρόβαλλε στὸ ἀριστερὸ τὴν ἀσπίδα κι ἔπαιζε στὸ δεξὶ τὴ Μακεδονικὴ σάρισα*.

Δὲν εἶχα συνέρθει ἀπὸ τὴν ἀπορία καὶ φωνὴ γλυκειά, ἥμερη καὶ μαλακή, ἄκουσα νὰ μοῦ λέῃ :

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῇ ὁ βασιλιὰς Ἀλέξαντρος;

Ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος; ψιθύρισα μὲ περισσότερη ἀπορία. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ζῇ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος; Δὲν ἤξερα τὶ ρώτημα ἦταν ἐκεῖνο καὶ τὶ νὰ τῆς ἀποκριθῶ, ὅταν ἡ φωνὴ ξαναδευτέρωσε.

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῇ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

— Τώρα, Κυρά μου! ἀπάντησα χωρὶς νὰ σκεφτῶ. Τώρα βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος! οὔτε τὸ χῶμα του δὲν βρίσκεται στὴ γῆ.

Ὠιμέ! κακό πού τὸ 'παθα! Ἡ χιλιόμορφη κόρη ἔγινε μὲ μιᾶς φοβερὸ σίχαμα. Κύκλωπας βγῆκε ἀπὸ τὸ κῦμα κι ἔδειξε λεπιοντυμένο τὸ μισὸ κορμί. Ζωντανὰ φίδια τὰ μεταξόμμαλα σηκώθηκαν πέρα δῶθε, ἔβγαλαν γλῶσσες καὶ κεντριὰ φαρμακερὰ κι ἔχυσαν φοβεριστικὸ ἀνεμοφύσημα. Τὸ θωρακωτὸ στῆθος καὶ τὸ παρθενικὸ πρόσωπο ἄλλαξαν ἀμέσως. Τώρα καλογνώρισα μὲ ποιὸν εἶχα νὰ κάμω ! Δὲν ἦταν ὁ Χάρος τῆς γῆς, ὁ χαλαστὴς καὶ σωτήρας ἄγγελος. Ἦταν ἡ Γοργόνα, τ' Ἀλεξάντρου ἡ ἀδερφή, πού ἔκλεψε τὸ ἀθάνατο νερὸ καὶ γυρίζει ζωντανὴ καὶ παντοδύναμη. Ἡ Δόξα ἦταν τοῦ μεγάλου κοσμοκράτορα, ἀγέραστη κι αἰώνια σὲ στεριὰ καὶ θάλασσα. Καὶ μόνον γιὰ Κείνης τὸν ἐρχομὸ ἔχυσε ὁ Πόλος τὸ Σέλας του, νὰ στρώσῃ τὸν ἀθέρα μὲ τῆς πορφύρας τὸ χρῶμα. Δὲ ρωτοῦσε βέβαια γιὰ τὸ φθαρτὸ σῶμα, ἀλλὰ γιὰ τὴ μνήμη τοῦ ἀφέντη της. Καὶ τώρα στὴν ἄκριτή μου ἀπόκρισι μανιασμένη ἔρριξε τὸ χέρι, ἕνα δασοτριχωμένο καὶ βαρὺ χέρι, στὴν κουπαστή, ἔπαιξε ζερβόδεξα τὴν οὐρά της κι ἔδειξε Ὠκεανὸ τὸν μαλακὸ Πόντο.

— Ὄχι, Κυρά, ψέμματα !... τρανοφώναξα μὲ λυμένα γόνατα.

Ἐκείνη μὲ κοίταξε αὐστηρὰ καὶ μὲ φωνὴ τρεμάμενη ξαναρώτησε:

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῇ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

— Ζῇ καὶ βασιλεύει· ἀπάντησα εὐθύς. Ζῇ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμο κυριεύει.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἄκουσε τὰ λόγια μου καλά. Σὰν νὰ χύθηκε ἀθάνατο νερὸ ἡ φωνὴ μου στὶς φλέβες της, ἄλλαξε ἀμέσως τὸ τέρας κι ἔλαμψε παρθένα πάλι χιλιόμορφη. Σήκωσε τὸ κρινᾶτο χέρι της ἀπὸ τὴν κουπαστή, χαμογέλασε ροδόφυλλα σκορπῶντας ἀπὸ τὰ χείλη της. Καὶ ἄξαφνα στὸν ὁλοπόρφυρον ἀέρα χύθηκε τραγούδι πολεμικό, λὲς καὶ γύριζε τώρα ὁ Μακεδονικὸς στρατὸς ἀπὸ τὶς χῶρες τοῦ Γάγγη καὶ τοῦ Εὐφράτη.

Σήκωσα τὰ μάτια ψηλὰ καὶ εἶδα τ' ἀέρινα ποτάμια, τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ πράσινα, τὰ χρυσορρόδινα καὶ τὰ γλυκὰ νὰ σμίγουν στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ κάνουν στέμμα γιγάντιο. Ἦταν κάμωμα τοῦ καιροῦ ἢ μὴν ἦταν ἀπόκρισι στὸ ρώτημα τῆς ἀθάνατης; Ποιὸς ξέρει; Μὰ σιγὰ-σιγὰ οἱ ἀχτῖνες ἄρχισαν νὰ θαμπώνουν καὶ νὰ σβήνουν μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, λὲς κι ἔπαιρνε τὰ κάλλη μαζί της ἡ Γοργόνα στὴν ἄβυσσο.

Τώρα οὔτε Στέμμα οὔτε Τόξο φαινόταν πουθενά. Κάπου-κάπου σκόρπια σύγνεφα ἔμεναν σταχτιὰ καὶ κάτωχρα· καὶ μέσα στὴν ψυχὴ μου θαμπὴ καὶ ξέθωρη ἡ πορφύρα τῆς πατρίδας μου.

Μὲ τὸ μπρίκι τοῦ καπετὰν Φαράση ἀρμένιζα μισοκάναλα* ἐκείνη τὴ νύχτα.

« Λόγια τῆς πλώρης » Ἀνδρέας Καρκαβίτσας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

5. ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

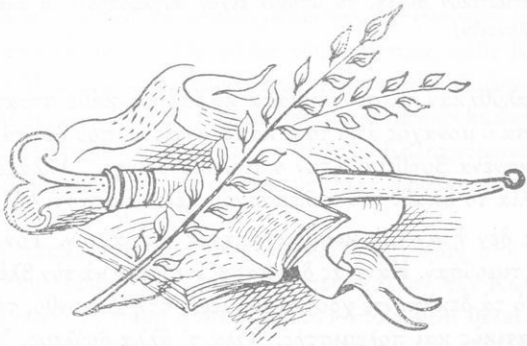

Η 25Η ΜΑΡΤΙΟΥ

Τέτοιαν ἡμέρα διάλεξεν ἡ σπλαχνικὴ Μαρία
νὰ εἰπῇ στὸν Κύριο τοῦ Παντός, ποὺ τ' ἄψυχα ἐμψυχώνει :
« Κοίτα στὴ γῆ τοὺς Χριστιανούς, ποὺ μ' ἄπειρη λατρεία
ἐμὲ γιορτάζουν σήμερα, πόση σκλαβιὰ πλακώνει ! ».

Καὶ πνεῦμα θεῖο χύθηκε μὲ μιᾶς εἰς τὴν ἁγία
ψυχὴ τοῦ ἐνδόξου Γερμανοῦ, π' ἀτρόμητος ἁπλώνει
τὸ ξακουστὸ τὸ Λάβαρο κι ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ
πρῶτος προβάλλει ἀγωνιστὴς καὶ πρῶτος ξεσπαθώνει.

Φεύγουν ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς οἱ Τοῦρκοι τρομαγμένοι,
ἐνῷ προφέρει ὁ Γερμανὸς κι ἠχολογοῦν οἱ ἄλλοι
τὸν ὅρκο, π' ὅλην ἔσεισε βαθειὰ τὴν οἰκουμένη.

Μέρα γλυκειά, μέρα λαμπρή, μέρα χαριτωμένη !
Κάθε φορὰ ποὺ ἡ λάμψι σου στὴν ἐκκλησιὰ προβάλλει,
πάντα τὴ δάφνη ἐλεύθερη θὰ τὴν ἰδῇς σπαρμένη.

«Ἐθνικαὶ Εἰκόνες» Γεώργ. Μαρτινέλλης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ

(Ὁ Κολοκοτρώνης, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὅπου ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ὡς ἀξιωματικὸς εἰς στρατιωτικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον εἶχον συγκροτήσει οἱ ἐκεῖ Ἄγγλοι δι' Ἑλλήνων ἐθελοντῶν).

Ἄμα διαλύθηκαν τὰ συντάγματα κι ἔσβησε κάθε στρατιωτικὴ ζωὴ στὰ Ἑφτάνησα ὁ μοναχὸς ἀπὸ τοὺς καπεταναίους, ποὺ δὲν τἄχασε καὶ δὲν γύρεψε ἀπὸ κανένα βοήθεια, ἦταν ὁ Κολοκοτρώνης. Ἄλλαξε μὲ τὴν πιὸ μεγάλη εὐκολία τὸ σπαθὶ τοῦ πολεμάρχου με τὸ κατάστιχο.

Κανένας δὲν ἦταν πιὸ κοσμοαγάπητος ἀπ' αὐτόν. Τὸν ἤξεραν, τὸν ἔδειχναν, τὸν τιμοῦσαν. Κανένας δὲν παραξενευόταν νὰ τὸν βλέπῃ πάλι στὰ ἐμπόρια. Ἀπὸ τὰ δεκαπέντε χρόνια ποὔμεινε στὴ Ζάκυνθο, τὰ ἕξι μονάχα ἔκαμε ἀξιωματικὸς καὶ πολεμιστής. Ὅλα τ' ἄλλα δούλευε. Ἦταν τίμιος στὶς δοσοληψίες του. Ἡ ἀγορὰ τὸν ἐμπιστευόταν. Δὲν εἶχε τὸν ἀντιπαθητικὸ ἀέρα τοῦ ἐπαγγελματίου παλληκαρᾶ. Ἦταν πολὺ σεμνός.

Ζοῦσε μὲ τὴν οἰκογένειά του σ' ἕνα σπιτάκι, πίσω ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Ρώμα, κοντὰ στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ. Ἦταν καθάριο, γεμᾶτο ἀγάπη ἀρχαία, πατριαρχική. Στὸ θρόνο τῆς βασίλισσας καὶ τῆς Ἁγίας, μέσα σὲ τοῦτο τὸ ἱερό, εἶχε τὴν γριὰ μάννα του, τὴν « καπετάνισσα », ποὺ τὸν ἀκολούθησε στὴν ἐξορία. Γύρω ἀπὸ τὴν χιονισμένη, σεβάσμια μορφή της, ποὺ τὴν λάτρευε σὰν εἰκόνισμα, βουΐζει τὸ εὔθυμο μελίσσι τῆς οἰκογενείας: Ἡ γλυκειὰ κι ὑποταγμένη Κατερίνα, ἡ γυναῖκα του, οἱ δυὸ του θυγατέρες, ἡ Γιωργίτσα κι' ἡ Ἑλένη, ὁ Πάνος, παλληκάρι δέκα ὀχτὼ χρονῶν, ὁ Γιάννης λίγο μικρότερος καὶ τέλος τὸ στερνοπαίδι του, μὲ τ' ὄνομα τὸ δοξασμένο τοῦ παπποῦ — Κωνσταντῖνος — ποὺ τὸ λένε χαϊδευτικὰ Κολῖνο. Εἶναι περήφανος, ποὺ ἔχει ἀσφαλίσει μιὰ ἥσυχη κι ὄχι στερημένη ζωὴ στὴ χαροκαμένη « καπετάνισσα », ποὺ ὑπόφερε τόσα καὶ τόσα γι' αὐτόν. Κι' εὐτυχισμένος, ποὺ μπορεῖ νὰ κάμῃ λιγώτερο πικρὴ τὴν ξενιτειὰ στὴν ἀγαπημένη του γυναῖκα μὲ τὶς περιποιήσεις τὸυ καὶ ν'ανατρέφῃ τὰ παιδιά του, ὅπως θέλει αὐτός. Μονάχος τὰ βαφτίζει στὴν κολυμπήθρα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι νὰ τὰ ζηλέψουν ἀρχοντόπουλα γιὰ τὸν τρόπο, ποὺ τ' ἀνασταίνει. Τοὺς ἔχει τοὺς καλύτερους δασκάλους· ὁ Μαρτελάος, ποὺ τὰ μαθαίνει γράμματα, εἶναι φημισμένος δάσκαλος τοῦ Φωσκόλου καὶ τοῦ Σολωμοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ Πάνος λείπει τοὺς περισσοτέρους μῆνες. Ἔχει πάει στὴν Κέρκυρα, στὴν Ἀκαδημία. Εἶναι ὁ σοφὸς τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ πρῶτος νέος τοῦ καιροῦ του. Ὁ Μωριᾶς δὲν μποροῦσε νὰ δείξῃ πιὸ διαβασμένον Ἕλληνα.

Εἶναι καμάρι τοῦ νησιοῦ αὐτὰ τὰ Ἑλληνάκια, ὅταν μὲ τὰ χιονᾶτα φουστανελλάκια τους καὶ τὰ τσαρουχάκια τους, πηγαίνουν μὲ τὴν γιαγιά, τὸν πατέρα, τὴν μάννα, τὶς ἀδελφάδες τους ταχτικά, κάθε Κυριακὴ, στὴν ἐκκλησία. Ὁ Μαρτελάος ἀνεβαίνει πολὺ συχνὰ στὸν ἄμβωνα γιὰ νὰ κηρύξῃ. Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὰ Κολοκοτρωνάκια μένουν κι ἀκοῦνε μὲ κατάνυξη. Τὸ φλογερὸ κήρυγμα ἔχει στὰ στήθη τῶν Κολοκοτρωναίων ἀντίλαλο καθαρὰ ἐθνικό· δὲ βλέπουν μπροστά τους παρὰ Τούρκους. Αὐτοὺς θέλουν νὰ σαρώσουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς στέλνει αὐτὸν τὸν καιρὸ ἐπίτηδες στὴ Ζάκυνθο τὸν γραμματικό του Μάνθο Οἰκονόμου: Νὰ προσκαλέσῃ τὸν Κολοκοτρώνη νὰ πάῃ στὰ Γιάννινα, νὰ πάρῃ στὴν αὐλὴ του ὅποια θέσι θέλει. Ὁ Κολοκοτρώνης δὲ δέχτηκε νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ « μεγάλο θεριὸ » τῆς Ἠπείρου, ὅπως ἔλεγε τὸν Ἀλῆ.

Ὁ πόθος νὰ τραβήξῃ τὸ σπαθὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ μονάχα γι' αὐτήν, θέριευε κάθε μέρα πιὸ ζωντανὸς κι' ἀκράτητος μέσα του. Μὲ πόνο βαθὺ σήκωνε τὰ μάτια του κατὰ τὰ βουνὰ τοῦ Μωριᾶ καὶ μουρμούριζε, ἀναστενάζοντας:

— Ἄχ ! δὲ θὰ ξανάρθῃ τὸ σεφέρι;* Δὲ θ' ἀντιλαλήσῃ πάλι στὶς ράχες τὸ τουφέκι τὸ Κολοκοτρωνέϊκο;

Ἔπαιρνε πολλὲς φορὲς τὸ στερνοπαίδι του, τὸν Κολῖνο, ἀπὸ τὸ χεράκι κι ἀνέβαιναν τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου. Τοὔδειχνε μακριὰ τὰ βουνὰ τοῦ Μωριᾶ, μὲ τὶς σταχτογάλαζες κορφὲς στὴν ψιλὴ γάζα τῆς πάχνης:

— Ἐκεῖ ἔζησαν οἱ πρόγονοί μας, τοὔλεγε· αὐτὸς ὁ τόπος στενάζει τώρα κάτω ἀπ' τὸν ζυγό.

Τὸ λαϊκὸ τραγούδι ἔχει κάμει ἀθάνατες τοῦτες τὶς στιγμὲς καὶ τὴν σιωπηλή, βαθειὰ συγκίνησί τους:

« Τί ἔχεις, πατέρα μου, καὶ κλαῖς καὶ βαρυαναστενάζεις;
— Βλέπω τὴ θάλασσα πλατειὰ καὶ τὸν Μωριᾶ ἀλάργα.,
Μὲ πῆρε τὸ παράπονο καὶ τὸ μεγάλο ντέρτι... ».

Δὲν ἀπελπιζόταν ὅμως ποτέ! Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ἡ πίστη του ἦταν ἀσάλευτη πὼς μιὰ μέρα θἄστραφτε σ' αὐτὰ τὰ βουνὰ ἡ ρομφαία τῆς λευτεριᾶς. Μὰ πῶς; Σ' αὐτὴ τὴν ἐρώτηση, ποῦταν γεμάτη ἀγωνία, ἔλαβε τέλος τὴν ἀπόκριση ἕνα πρωῒ τοῦ 1818.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ἀπὸ τοὺς καπετανάιους ποῦχαν ἀνέβει στὴν Πετρούπολι νὰ γυρέψουν ἀπὸ τὸν Τσάρο μιστούς, ποῦχαν νὰ λάβουν ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὰ Ἑφτάνησα, εἶχε γυρίσει τώρα μαζὶ μὲ τὸν Χρυσοσπάθη καὶ τὸν Δημητρακόπουλο, κατηχημένος στὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς. Καὶ σταλμένος νὰ κατηχήση κι ἄλλους. Εἶχαν βγῆ κρυφὰ στὴν Ὕδρα κι ἀγνώριστοι μένανε στὸ σπίτι τοῦ καλαβρυτινοῦ Νικηφόρου Παμπούκη, ποὺ ἦταν δάσκαλος στὸ Ὑδραΐικο σχολεῖο. Τὸ πρῶτο ποὺ σκέφτηκαν ἦταν νὰ μπάσουν στὴν Φιλικὴ Ἑταιρεία τὸν Κολοκοτρώνη. Τοὔστειλαν πρόσκοπο τὸν Πάγκαλο. Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς τοῦχε δώσει γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ κι ἕνα γράμμα. Ὁ Κολοκοτρώνης τὸν θυμόταν κάπως. Ξαφνιάστηκε ὅμως ἅμα τὸν εἶδε. Τὸν τράβηξε σ' ἕναν ἐξοχικὸ περίπατο. Ὅταν ἄρχισε νὰ τοῦ κάνη τὸ συνηθισμένο ψάρεμμα στοὺς κατηχουμένους, ὁ Κολοκοτρώνης τὸν ἔκοψε ἀνυπόμονα :

— Πές μου τα ὅλα, μίλα ξάστερα! Δὲν ταιριάζουν σὲ μένα λόγια λοξά. Εἶναι χρόνια ποὺ προσμένω τέτοιο χαμπέρι*.

Τοῦ τὰ εἶπε ὅλα. Φῶς ἄστραψε μέσα του. Ἡ ἰδέα μιᾶς Πανελλήνιας συνωμοσίας, ποὺ νὰ ἑνώνη πολιτικοὺς κι ἱερωμένους, ἐμπόρους καὶ ναυτικούς, ὁπλαρχηγοὺς καὶ προεστοὺς — μιᾶς συνωμοσίας, ποὺ θὰ χτυποῦσε ἀπ' ὁλοῦθε καὶ μ' ὅλους τοὺς τρόπους τὸν τύραννο, μὲ δυνάμεις ἑλληνικές, χωρὶς μάταιη ἐλπίδα γιὰ ξένη βοήθεια, τοῦ φαινόταν ἡ μόνη σωτηρία. Εἶδε μπροστά του τὸν δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ. Γύρεψε στὴν στιγμὴ νὰ ὁρκιστῆ.

—Ἐγώ, ἡ οἰκογένειά μου, τ' ἅρματά μου, τὸ αἷμά μου, ὅ,τι ἔχω, εἶναι γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Τράβηξαν κάτω τὸν δρόμο τῆς Μπάχαλης μὲ τὶς μύριες ὀμορφιές. Τριγυρισμένο ἀπὸ καρυδιές, ἐλιές, φοινικιές, κυπαρίσσια, κιτριές, λεμονιές, ζωσμένο πρασινάδα καὶ λουλούδια εἶναι ἕνα ἐκκλησάκι, ὁ Ἅγιος Γεώργιος τῶν Λατίνων. Δὲν ἔχει καμμιὰ σχέσι μὲ τοὺς δυτικούς. Λατῖνοι λέγονταν ἡ οἰκογένεια, ποὺ τὄχτισε. Ἦταν τὸ ἀγαπημένο ἐκκλησάκι τοῦ Κολοκοτρώνη. Σ' αὐτὸ εἶχε βαφτίσει ὅσα παιδιὰ εἶχεν ἀποκτήσει στὴ Ζάκυνθο. Σ' αὐτὸ τὸ ἐκκλησάκι τράβηξε ὁ Κολοκοτρώνης τὸν Πάγκαλο, γιὰ νὰ δώση μπροστά του τὸν μεγάλον ὅρκον.

Ὁ παπᾶς ἦταν δικός του. Ἦταν ὁ ἠπειρώτης Ἄνθιμος Ἀργυρόπουλος. Βρισκόταν πρόσφυγας στὴν Ζάκυνθο, κατατρεγμένος ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶ. Αὐτὸς ὤρκιζε ὅλους τοὺς φιλικοὺς καὶ κρατοῦσε τακτικὸ ἀρχεῖο. Ἀπάνω σ' ἕνα σκεβρωμένο, παλιὸ εἰκονισματάκι μὲ τρεῖς σβη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σμένες μορφές, ἔβαλε τὸ πλατὺ μεγάλο χέρι του ὁ ἐλευθερωτὴς τῶν ραγιάδων νὰ δώσῃ τὸν ὅρκο. Εἶναι γονατιστός, σκυμμένος μπροστὰ στὸ μεγαλεῖο τῆς ἰδέας. Τὸ μεσόφωτο τῆς ἐκκλησίτσας ἐξαϋλώνει τὶς τρεῖς μορφές. Κορμιὰ δὲν ὑπάρχουν. Ψυχὲς λειτουργᾶνε. Μιά - μιὰ ξαναγυρίζουν τὶς φοβερὲς λέξεις τοῦ ὅρκου οἱ ἀντίλαλοι ἀπ' ὅλες τὶς γωνιές, ποῦναι γεμᾶτες σκοτάδι καὶ μυστήριο. Καὶ τὶς μεγαλώνουν, τὶς πληθαίνουν. Σὰν νᾶναι μπροστὰ ὅλα τὰ μαῦρα κοπάδια τῶν ραγιάδων καὶ νὰ ὁρκίζωνται μαζί του. Ἀνήσυχοι φτερουγίζουν κάτω ἀπὸ τὸν θόλο οἱ ἀντίλαλοι αὐτοί, σὰν πουλιά, ποὺ γυρεύουν ἀνοιχτὴ διάβα νὰ πετάξουν στὴν Ἑλλάδα, νὰ κράξουν σὲ συναγερμὸ τὰ σύγνεφα τῆς μεγάλης τρικυμίας. Ὕστερα οἱ φράσεις γιὰ τὴν πατρίδα κόβονται ἀπὸ στεναγμοὺς καὶ ἀναφυλλητά. Καὶ τώρα σιωπὴ βαθειὰ καὶ κατανυχτική.

Τὸ μυστήριο ἔχει τελειώσει. Ὁ Κολοκοτρώνης γυρίζει ἀλλαγμένος στὸ σπίτι του. Πότε εἶναι ἀλαφρός, χαρούμενος, πετάει. Καὶ πότε πέφτει ἄξαφνα σὲ συλλογή. Τὸν βλέπουν γιὰ πρώτη φορά, ὕστερα ἀπὸ μῆνες, νὰ κοιτάζῃ, νὰ συγυρίζῃ τ' ἅρματά του. Κατεβαίνει στὸ κατώγι καὶ ἐξετάζει μὴ λείπει τίποτ' ἀπὸ τὴν σέλλα τὴν ὄμορφη ποὺχει ἀπὸ τὸ σύνταγμα τοῦ Δούκα τῆς Ὑόρκης. Δὲν εἶναι ἥσυχος πιά. Συνήθιζε νὰ πηγαίνῃ ν' ἀκούῃ τὸν Μαρτελάο καὶ τὸν Καλύβα, ὅταν ἔκαναν μάθημα. Τώρα τοῦ φαίνεται πὼς δὲ λένε τίποτε. Ὀνειρεύεται ντουφέκι, σπαθί, μάχες, νῖκες, θάνατο.

Μιὰ μέρα εἶναι στὴν τάξη τοῦ Καλύβα. Τὸν ἀκούει ποὺ κάνει μάθημα. Ἀπάνου στὴν ἕδρα εἶν' ἕνα χοντρὸ βιβλίο — μιὰ πολύτιμη ἔκδοση. Ἄξαφνα τοῦ φωνάζει :

— Τί τὰ μαθαίνεις αὐτοῦ τὰ παιδιά ; Νά, ἐτοῦτο νὰ τὰ μάθῃς! Καὶ χύνεται στὸ βιβλίο καὶ θέλει νὰ σχίσῃ τὰ φύλλα του, γιὰ νὰ δείξῃ σὲ δάσκαλο καὶ μαθητὲς πῶς φτιάνουν τὰ χαρτοῦτσα, τὰ φυσέκια τῆς μπαρούτης γιὰ τὸ ντουφέκι. Κι εἶδαν κι ἔπαθαν νὰ γλυτώσουν τὸ βιβλίο ἀπὸ τὰ χέρια του.

« Γέρος τοῦ Μωριᾶ » Σπ. Μελᾶς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΛΕΦΤΟΠΟΥΛΟ

Ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦταν πικρὴ κι οἱ Κλέφτες, ποὺ ἐχαλάσθηκαν, πάντα θὰ τὴν θυμοῦνται.

Στὰ χέρια οἱ Κλέφτες ἐσήκωσαν τὸν Καπετάνιο, ἀσάλευτο μὲ τὴ σπαθιὰ κατεβαστὴ στὸ πρόσωπο, καὶ πολεμῶντας ἀνηφόρισαν! Κι ἔπιασαν τὸ καταρράχι κι ἐσταμάτησαν.

Οἱ Ἀρβανίτες δὲν ἐπῆραν τὸ κοντό, γιατὶ τρανὸς ἦταν κι ὁ θρῆνος ὁ δικός τους. Καὶ μοναχὰ τοῦ καπετάνιου τῶν κλεφτῶν ὁ θάνατος, τοῦ ξακουστοῦ τ' Ἀρματωλοῦ — θάνατος ποὺ χρόνια τὸν ἐπαρακαλοῦσαν, — ἔκανε τὸ κλάμμα τους σὲ γέλιο νὰ ξεσπάσῃ. Κι ἡ σαλαγή του ν' ἀντηχῇ γιὰ νέο φοβέρισμα στοὺς Κλέφτες τοὺς θλιμμένους.

Οἱ Κλέφτες ὅμως ἐσώπαιναν. Τὰ μάτια τους στεγνὰ τὸν Καπετάνιο ἀντίκρυζαν τὸν ξαπλωμένο, ποὺ δὲν ἔδειχνε ζωῆς σημάδι.

Ἡ μέρα ἐκείνη ἦταν πικρή! Κι ἡ μοῖρά τους ἔτσι ἤτανε γραφτή.

Ὁ Καπετάνιος εἶχε καλέσει τοὺς Ἀρβανίτες σὲ πόλεμο γιὰ θάνατο καὶ γιὰ ζωή. Καὶ τώρα ὁ Ἀλιζόταγας, Δερβέναγας σκληρός, ἐχθρὸς τοῦ Καπετάνιου, χαίρεται καὶ καμαρώνει. Κάποτε ὁ πληγωμένος ἀνασείσθηκε. Στὸ πρῶτο ἀνάβλεμμά του ἄλλη τρομάρα ἐζωγραφίσθηκε.

—Ὁ ψυχογιός μου ποῦ εἶναι ; εἶπε. Τ' ἅρματά μου... πᾶν κι αὐτά ; Πόσοι ἀπομείναμε ;... Πεθαίνω.

— Καρδιά, πατέρα! Καὶ θὰ ζήσῃς! Εἶπ' ἕνα ἀπὸ τὰ παλληκάρια. Ὅσοι ἐβαρέθηκαν, τοὺς ἐπήραμε (ἦταν ψέμμα θλιβερό).

— Κι' ὁ ψυχογιός ; καὶ τ' ἅρματα ;

— Μᾶς λείπουν, κι ἄλλοι δέκα ἀντάμα.

— ...Ὅλοι στὸν τόπο ;

— Μὴν τὸ λές! Ἐξέκοψαν ἀπὸ μᾶς ἐκεῖ ποὺ ἐπάψαμε τὸν πόλεμο. Κανένας δὲν τοὺς εἶδε (ἦταν ἀληθινό).

Τότε ἐτροχάλισαν* ἀπὸ κοντὰ πόδια σιδερωμένα. Κι ὁ ψυχογιὸς σὲ λίγο, τοῦ Καπετάνιου ὁ ἀκριβός, ποὺ εἶχε τὴ δόξα νὰ φορῇ τοῦ Καπετάνιου τ' ἅρματα, ὀρθὸς ἐστεκότανε στὸν Καπετάνιο ἀντικρύ, σὰν Χάρος φοβερὸς καὶ μαῦρος.

— Γειὰ καὶ χαρά σου, Καπετάνιε! ἐφώναξε. Ἐξαγόρασα τὸ αἷμά σου.

—Ὁ Ἀλιζόταγας δὲ ζῇ! Τοὺς ἐβγῆκα μπρὸς καρτέρι... Ἅμα σ' ἐπῆραν οἱ σύντροφοι, δὲν ἐκρατήθηκα. Στὸν δρόμο τὸν πλατὺ τοὺς ἐβγῆ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κα καὶ τοὺς ἐπέσαμε μὲ τὸ σπαθί. Κι οἱ Ἀρβανίτες ἐσκόρπισαν. Κι ὁ Ἀλιζόταγας γυμνὸς στὸ χῶμα κοίτεται!

—Ὀρέ, σηκῶστε με! φωνάζει ὁ Καπετάνιος. Τί λέει αὐτὸς ἐκεῖ ; Τρομερὴ ἦταν ἡ ματιά του, στὸν Ψυχογιὸ ριχτή. Κι ἔτρεμε τώρα τὸ Κλεφτόπουλο μπροστά του.

—Ὀρέ, ποιός σοῦ εἶπε νὰ τὸ κάμῃς ; Ὁ Καπετάνιος ἐρέκαξε*. Ἀφοῦ ἐχαλάσθηκα, πῶς ἠθέλησες ἐσὺ νὰ μὲ ντροπιάσῃς ; Ὁ Ἀλιζόταγας ἔπρεπε νὰ ζήσῃ ἀνίκητος!... Τί εἶναι ποὺ κρατᾷς ;

— Εἶναι τὸ καριοφύλι* του καὶ τ' ἅρματά του... Σοῦ τὰ ἔφερα.

— Πάρτα! Πάρτα, μήτε νὰ τὰ ἰδῶ! Τώρα ἀφοῦ ἔχεις ἅρματα, βγάλε τα τὰ δικά μου, ποὺ δὲν σοῦ ἔπρεπαν... Τέτοια τιμὴ γιὰ σένα εἶναι μικρή... Ἄλλα ἅρματα ἐπροτίμησες...

— Συμπάθα με, Καπετάνιο! Ξέρεις, ἂν ἐκράτησα τὴν πίστη στ' ἅρματά σου, κι ἂν τὰ τίμησα.

— Κι ὁ Ἀρβανίτης, ἂν σ' ἐσκότωνε καὶ σένα, καὶ μοῦ τὰ ἔπαιρνε ;

— Δὲν τὰ ἐκρατοῦσα γιὰ γαμπρός! Τ' ἅρματα εἶναι γιὰ πόλεμο, καὶ τὰ ἐδοκίμασα!... Μὰ ἐκεῖνα τοῦ Ἀρβανίτη τὰ εἶχα ζηλέψει ἀπὸ καιρὸ γιὰ σένα, ὄχι γιὰ μένα, Καπετάνιο. Καὶ σοῦ τὰ ἔφερα...

— Δικά σου! Δὲν τὰ θέλω! Καὶ βγάλε τὰ δικά μου!... Δὲν ἀκοῦτ' ἐσεῖς, ὀρέ ;

Τὸ Κλεφτόπουλο, ἄγριο, ἔχει τὸ χέρι στὸ σπαθὶ καὶ περιβλέπει.

—Ὅποιος ἁπλώσῃ, κράζει, τὸν περιμένει θάνατος! Τ' ἅρματα, ποὺ φορῶ κανένας μὴ τ' ἀγγίξῃ! Τοῦ Καπετάνιου τ' ἅρματα!

Ὅλοι ἐπροσέχανε στ' ἀγριεμένο τὸ Κλεφτόπουλο, κι ὁ Καπετάνιος εἶχε σηκωθῆ ὁλόρθος ἄξαφνα, κανεὶς δὲν εἶδε πῶς, μὲ τὴ σπαθιὰ μεσόφρυδα, μεγάλος κι' αἱματόπνικτος, κι ἐφάνταζε σὰ ν' ἀναστήθηκε.

—Ὀρέ, εἶπε μὲ μιὰ φωνὴ ποὺ ἐρράγιζε, τ' ἅρματα τὰ δικά μου, δὲν τὰ καταφρονᾶς ;... Θέλεις νὰ τὰ φορῆς ἀκόμα ;

— Θέλω καὶ θέλω! Εἶμαι ὁ Ψυχογιός σου ἐγώ !

Ἄπλωσε τὸ χέρι ὁ Καπετάνιος κι ἔδειξε τὸ Κλεφτόπουλο, κι ἔβγαλε ἕνα ροχαλητό.

— Προσκυνᾶτε, ὀρέ, τὸν Καπετάνιο σας!

« Τὰ μεγάλα χρόνια » Ι. Βλαχογιάννης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η ΘΥΣΙΑ

Α'.

— Μὴ ὀρέ!

Ὁ Γιάννης ὁ Γούναρης ἔβγαλε στὸν ὕπνο τοῦ σπαρακτικὴ κραυγή. Καὶ σύγκαιρα ἐπήδησε ὀρθὸς μὲ τὰ μαλλιὰ σηκωμένα, τὸ πρόσωπο χλωμό, ἄδραξε τὸ γιαταγάνι κι ἔρριξε φονικὸ βλέμμα γῦρο ζητῶντας νὰ κτυπήση ἐπίβουλον ἐχθρό. Μὰ τὸ θαμπὸ φῶς τοῦ λύχνου ἔδειξε τὰ πάντα ἥσυχα μέσα στὴ σκηνή. Τὸ πανὶ κατέβαινε τεντωμένο στὴ γῆ καὶ μόλις τάραζε ἀπὸ τὰ λαχτίσματα τοῦ ἀνέμου. Οἱ σύντροφοί του, ὀχτώδέκα Γκέγκηδες*, ὅλοι κοιμόντουσαν βαθειά, τυλιγμένοι στὶς φλοκάτες. Δίπλα τ' ἄρματά τους, γιαταγάνια γυριστὰ καὶ καριοφίλια μακρύτερα, χαρμπιὰ* κι ἀρμούτια* καὶ πιστόλες, ἄλλα φλωροκαπνισμένα κι ἄλλα φτωχικά, ἔμοιαζαν τοὺς δράκοντες, ποὺ συντροφεύουν ἄγρυπνοι τὸν ὕπνο τοῦ βασιλόπουλου. Ὁ Γούναρης στάθηκε ἀκίνητος. Συνῆλθε ἡ ψυχή, μὰ ἡ καρδιὰ κτυποῦσε δυνατὰ καὶ τὸ μεδούλι τῶν κοκκάλων ἦταν παγωμένο ἀπ' τ' ὄνειρο.

Ὁ Γιάννης Γούναρης ἀπὸ χρόνια ἐδούλευε στὸ σπίτι τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη. Ἦταν κυνηγός του. Στὰ Γιάννινα ἐστόλιζε συχνὰ τὸ τραπέζι τοῦ πασᾶ μὲ τὸ κρέας τοῦ ἀγριογούρουνου καὶ τοῦ ἀλαφιοῦ, μὲ τ' ἄβρὰ στηθούρια τῶν παπιῶν καὶ τῶν κοτσύφων. Καὶ τώρα, μέσα στοῦ στρατοπέδου τὴν ἀνήμερη ζωή, τὸν ἔτρεφε μὲ λαγοὺς κι ἀγριοπούλια, ὅσα δὲν ἔδιωξε μακρυὰ τοῦ πολέμου ἡ ταραχὴ καὶ τῶν ἁρμάτων ὁ σάλαγος. Μὰ ὁ πασᾶς γιὰ νὰ τὸν ἔχη πιστόν του δουλευτή, ἐκράτησε στὴν Ἄρτα τὴ γυναῖκα καὶ τὰ τρία του παιδιά. Ἡ γραμματαλλαγὴ δὲν ἦταν δύσκολη. Τὸ ἀσκέρι κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴν Ἤπειρο στὸ Μεσολόγγι, σὰν γοργοπόταμο ἐσάρωσε κάθε ταμπούρι ἐπαναστατικό. Τὰ πρωτάτα* ἔφυγαν εἴτε ἀκολούθησαν ἀπελπισμένα τὸν κατακτητή· τὰ χωράφια ἐκάηκαν· ὅσοι ἀντιστάθηκαν ἔπεσαν νεκροί· ὅσοι δειλοὶ ἐχώθηκαν στοῦ δάσους τὶς κρυψῶνες καὶ τῶν θεριῶν τὶς μονιές. Τώρα καταυλισμένο κατακαμπίς, ἔχει ἀμπόδιστα τὶς τροφὲς καὶ τὰ πολεμοφόδια, καὶ τὴ γραμματαλλαγή του ἀπὸ πάνω. Καὶ ὁ κυνηγὸς εἶναι ἥσυχος.

Ὅμως τὸ ἐπαναστατημένο χῶμα δὲ βγάζει μόνο ἄνθη καὶ καρπούς. Τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων, ποὺ ρουφᾷ, δὲν τὸ κρατεῖ ἐγωιστὴς στὰ σπλάχνα του, μὰ τ' ἀπορρίχνει πύρινο σὲ νέα σώματα. Λίγος καιρὸς ἐπέρα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σε — μῆνες τρεῖς — καὶ νέοι ἀπόστολοι κηρύττουν τὴν ἀνάσταση καὶ ἀνδρειεύουν τοὺς δειλούς. Τῆς Ρούμελης τὸ χῶμα ἀναταράζεται πάλι καὶ δὲν ἀφήνει τὸ Σουλτάνο νὰ κοιμηθῇ ξένοιαστος. Ὄχι τροφὲς καὶ πολεμοφόδια δὲν κατεβαίνουν πιά, μὰ οὔτε πουλὶ μαντατοφόρο στὸ στρατόπεδο. Ἀπελπισία κι ἀνοχὴ δέρνει παντοῦ. Πλημμύρες καὶ χιονόνερα· πεῖνα καὶ γύμνια καὶ κακομοιριά· ἀρρώστιες λογῆς - λογῆς βασανίζουν τὸ δόλιο ἀσκέρι. Μὰ τοῦ Γούναρη τὴν ψυχὴ μιὰ τὴ δέρνει ἀνοχή* : Πῶς νὰ βρίσκεται ἡ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά του ; Εἶναι γερά ; εἶναι ἄρρωστα ; Ζοῦν ἀκόμα ἢ τὰ ἐθέρισε ἡ ἀρρώστια ἢ τὰ ἐσκότωσαν οἱ ἀλλόθρησκοι ; Ὕπνο δὲν ἔχει στὰ ματόφυλλα, δὲν ἔχει γαλήνη στὴν καρδιά. Ἀπόψε, μόλις ἔγειρε στὸ ἀχυρόστρωμά του, ὄνειρο κακὸ ἦλθε νὰ τοῦ φαρμακώσῃ τὴ ζωή. Εἶδε γυναῖκα καὶ παιδιὰ σὲ χαρᾶς τραπέζι. Τρῶν καὶ πίνουν, γελοῦν καὶ χαχανίζουν ἀσυλλόγιστα. Χρυσοῦφαντα ἔχουν τὰ φορέματα, λαμπρὰ τὰ μάτια, ροδοκόκκινα καὶ δροσερὰ σὰν τὴν αὐγὴ τὰ μάγουλά τους. Τοῦ ἄμοιρου πατέρα ἡ καρδιὰ ἀναγαλλιάζει. Ὑποφέρει, ὅ,τι ὑποφέρει αὐτός· ἂς ζοῦν τοὐλάχιστο εὐτυχισμένα τὰ μικρά του!... Μὰ ἐκεῖ, κοντὰ στὸ τραπέζι, φτερωτὸς δράκοντας προβαίνει ἀπὸ τὴ γωνιά. Τὰ ὀρθάνοιχτα μάτια του τινάζουν σπίθες· τὸ χρυσοπράσινο δέρμα του μαγνητίζει· τὸ στόμα χάσκει νὰ καταπιῇ τὸ ἄπειρο. Σέρνεται στὸ πάτωμα ἐπίβουλο· κουλουριάζεται διστακτικό, μακραίνει κι ἄξαφνα σηκώνεται ὁλόρθο καὶ χύνεται στὰ παιδιά! Ὁ νοικοκύρης θέλει νὰ φωνάξῃ μὰ δὲν μπορεῖ. Παράλυτα ἔχει τὰ γόνατα, τὰ χέρια, τὴ λαλιά. Ὅμως στὸν ἄφευκτο κίνδυνο ρίχνει δυνατὴ κραυγὴ σὰν κεραυνὸ ἀπὸ τὰ στέρνα του.

— Μή ὀρέ!...

Καὶ τινάζεται ὀρθὸς νὰ δράμῃ νὰ τοὺς σώσῃ. Μὰ στὴ γαλήνη, ποὺ ἁπλώνεται γύρω, μένει ἀκίνητος. Πιάνει τὸ καταϊδρωμένο μέτωπο, τὰ παγωμένα μέλη, τὴν ἀβάσταχτη καρδιά του καὶ σταυροκοπιέται.

— Θεέ μου, βάλε τὸ χέρι σου!

— Τ' ἔχεις, μωρέ, καὶ οὐρλιάζεις ἔτσι ; ἀκούεται δίπλα του φωνὴ μισοκομμένη.

Ὁ Ἀλῆ ἀγᾶς, ποὺ ἐκοιμόταν ἐκεῖ, ἐξύπνησε στὴ φωνὴ κι ἀποροῦσε ἂν εἶναι στὰ σύγκαλά του ἢ τὸν ἐκτύπησε κανέν' ἀερικὸ τὸ Γούναρη.

Ἄχ! ὄνειρο μὲ ἐτρόμαξε· ὄνειρο κακό! Ἀπάντησε κεῖνος.

Ἐδιπλοκάθησε στὸ ἀχυρόστρωμά του ὁ Ἀρβανίτης, ἐπλάγιασε κον-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰ ὁ κυνηγός, ἐβγάλανε καπνό, ἄναψαν μὲ τὸν πυρόβολο τὰ τσιμπούκια τους κι ὁ Γούναρης μὲ ἀνατριχίλα τοῦ διηγήθηκε τ' ὄνειρο.

Ἦταν πολὺν καιρὸ φίλοι ἀχώριστοι. Μαζὶ ἀκολουθοῦσαν τὸ Βρυώνη στὴν Αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ στὸν πόλεμο· ἴδια εἶχαν τὴ ζωή τους καὶ τοὺς πόθους. Ἐδούλευαν, γιὰ νὰ ζήσουν καὶ νὰ θρέψουν τὶς φαμίλιές τους. Τίποτ' ἄλλο. Ὅπως κι ἂν ἦρθαν οἱ καιροὶ κι ἂν ἄλλαξαν τὰ πρόσωπα κι ἂν ἐχωρίστηκαν τῆς φυλῆς τους τὰ ἰδανικά, ἔμειναν ἐκεῖνοι ἴδιοι κι ἀπαράλλακτοι. Ἡ καθημερινὴ ζωὴ μὲ τὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὸ φαρμάκι της, δὲν ἄφηκε νὰ μαντέψουν καθόλου τὴ μεταβολή. Τὸ κτῆνος, ποὺ βαρὺ ἐκαθόταν μέσα τους, δὲν τοὺς ἄφηκε νὰ γνωρίσουν τὶς μεγάλες ἐλπίδες, ποὺ ἐσηκώθηκαν ἀνεμόφτερες κι ἔτρεχαν ζητῶντας ἀνοικτὸν ἀέρα, μακριὰ ἀπὸ τὴ σκλαβιά. Ἔφθανε τοῦ ἑνὸς πὼς ἔσερνε τὸ κεφάλι στοὺς ὤμους καὶ τοῦ ἄλλου πὼς ἐπολεμοῦσε κι ἐχόρταινε λάφυρα. Ποιὸς ἦταν ὁ ἀφέντης καὶ ποιὸς ὁ δοῦλος δὲν ἐφρόντιζαν. Ἀκολουθοῦσαν κι οἱ δυὸ τὴ ζωὴ ἀδερφωμένοι, γιὰ τὸ αὔριο ἀδιάφοροι, ὅπως τὰ καματερά, ποὺ ἀκολουθοῦσαν τοῦ ζευγολάτη τὸ θέλημα.

— Μὴ φοβᾶσαι, εἶπε ὁ Ἀρβανίτης, σὰν ἄκουσε καλὰ τ' ὄνειρο· τὰ παιδιά σου δὲν παθαίνουν τίποτα. Τὸ φίδι εἶναι φίλος, τὰ παιδιά σου φίλος τὰ φυλάει. Μὴ φοβᾶσαι.

Ὁ Γούναρης ἐκούνησε τὸ κεφάλι.

— Τί φίλος, ποὺ ἐπῆγε νὰ τὰ χάψῃ, ἀγᾶ μου! εἶπε ἀνατριχιάζοντας ὡς τὸ κόκκαλο.

— Σώπα καὶ θὰ τὰ ἰδῇς γρήγορα. Αὔριο - μεθαύριο ξεμπερδεύει κι αὐτό. Γροίκα τὸ μυστικό. Ἐπάψανε πιὰ τὰ ψέμματα. Τὸ εἴπαμε ὀρθὰ - κοφτὰ στοὺς πασᾶδες. Ἢ παίρνομε σύνωρα* τὸ κάστρο ἢ τὸ στρίβομε. Δὲ θὰ σαπίσῃ στὸ βάλτο ἡ παλληκαριὰ τῆς Γκεκαριᾶς*. Ὄχι!

Ἀγανακτισμένος ἔφτυσε δυὸ - τρεῖς φορὲς χάμω κι ἔπειτα ἐξακολούθησε μὲ θυμό :

— Μεθαύριο θαμπά, κάνομε τὸ γιουρούσι. Ἔχουν Χριστούγεννα κι οἱ ραγιᾶδες θὰ βρίσκωνται ὅλοι στὶς ἐκκλησιές. Τὸ κάστρο εἶναι ἀφύλακτο καὶ τὸ παίρνομε στὸ φύσημα. Δὲ λέω πῶς εἶναι καλὰ ἔτσι· δὲν εἶναι παλληκαριὰ καὶ δὲν πρέπει στοὺς Ἀρβανίτες. Μὰ οἱ πασᾶδες δὲ θέλουν· τί νὰ γίνῃ ;

Κι ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸν κυνηγὸ συλλογισμένο, δίχως νὰ δείχνῃ χαρὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἢ δισταγμὸ στὰ λόγια του, ἐκτύπησε ἐλαφρὰ στὸν ὦμο του κι εἶπε χαμογελῶντας :

— Σὲ λίγες μεροῦλες — ἄκου ποὺ σοῦ λέω 'γώ! — θὰ τὶς χαροῦμε τὶς φαμίλιες μας.

Β'.

Ὁ ἥλιος ἀνάτειλε τώρα πίσω ἀπὸ τὸ βουνὸ τοῦ Ὠλενοῦ. Μαῦρος ἥλιος, ἄφωτος καὶ θλιμμένος, σὰν νὰ πενθῇ καὶ κεῖνος τοῦ Ἐπαναστατημένου Γένους τὴν ἀγωνία. Συννεφοσκεπασμένος ὁ οὐρανός, καταχνιασμένα τὰ οὐρανοθέμελα, ρίχνουν χρῶμα σκοτεινὸ καὶ παραπονεμένο στὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα, στὰ δένδρα τοῦ κάμπου καὶ στὸ κάστρο, στὴν πέτρα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ Φίδαρη τὰ νερά, στὸ χορτάρι τῆς λαγκαδιᾶς καὶ τῆς ἀκρογιαλιᾶς τὸν ἄμμο. Ἡ Βαράσοβα μαυροκόκκινη δεξιά· ὁ Ζυγὸς ἀντίκρυ σπανὸς καὶ καψαλισμένος ἀπὸ τὸ φιὸ* τοῦ χειμῶνα καὶ τὸ δαυλὶ τοῦ πορθητῆ· τ' Ἀντελικιώτικα βουνὰ δίπλα προσκυνημένα καὶ ἀντίπερα ὁ Μωριᾶς στέκουν συλλογισμένα κι ἀνήσυχα γιὰ τοῦ Ἀγῶνα τὸ τέλος. Κι ἀνάμεσα, στῆς θάλασσας τὸ χαλκόχρωμο πρόσωπο καὶ στὰ παχνισμένα στήθη τοῦ κάμπου, ἐδῶ τὰ καράβια τοῦ Γιουσοὺφ πασᾶ καὶ κεῖ τ' ἅρματα τῆς Ἀρβανιτιᾶς, φαίνονται ἕτοιμα νὰ σφίξουν στὰ σιδερένια στέρνα τους τὴν πόλι, ὥς που νὰ ξεψυχήσῃ.

Δώδεκα χιλιάδες τὴν πολεμοῦν. Νυκτοήμερα τὰ κανόνια βροντοῦν καὶ τὰ ντουφέκια ἀστράφτουν καὶ λάμπουν τὰ σπαθιὰ καὶ οὐρλιάζουν τὰ πολεμοθρεμμένα στήθη μπροστὰ στὸ χάντακα. Οἱ μπόμπες νυκτοήμερα κατεβαίνουν στὰ σπίτια, ἀναποδογυρίζουν τὶς στέγες, γκρεμίζουν τοὺς τοίχους, σκορποῦν στάκτη καὶ χόβολη. Τὰ βόλια σκαλίζουν τὸ χῶμα καὶ ρίχνουν κάτω τὰ κορμιά· τὰ γιαταγάνια ξεσκίζουν τὰ τείχη, θρυμματίζουν τὶς πολεμίστρες καὶ βάφονται στὸ αἷμα καὶ στὸν πηλό. Μὰ ἡ πόλι χαλκόστερνη στέκει στὴ γῆ της ἀδιάφορη στὴ λύσσα τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ Χάρου τὶς σαΐτες. Καὶ σὰν δέσι* στοιχειωμένη, ποὺ κρατεῖ τοῦ ποταμοῦ τὸ ξεχείλισμα καὶ δὲν ἀφήνει νὰ πνίξῃ τὴ σπορὰ τοῦ κάμπου, λέει στὸ Μωριὰ νὰ καλλιεργήσῃ τῆς ἐλευθερίας τὰ πρωτόλουβα βλαστάρια. Μέσα της ἔχει τὸ Μαυροκορδάτο καὶ τὸ Μάρκο Μπότσαρη· μέσα της τὸ Γρίβα καὶ τοὺς Μωραΐτες ὁπλαρχηγούς. Ἢ τρόπαιο νίκης ἢ νεκροκρέββατο ἐδῶ! εἶπαν ὅλοι στὸ πρῶτο φανέρωμα τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ τὸ ἔκαμαν ὥς σήμερα. Τί θὰ γίνῃ αὔριο ποιὸς τὸ ξέρει ;

Μὰ ὁ Γιάννης Γούναρης δὲν σκέπτεται γι' αὐτά. Δὲν τὸν μέλει τέσ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σερα! Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ποὺ ἔδιωξε τὸν ὕπνο ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ἀπὸ τοῦ κυνηγοῦ τὴ ψυχὴ δὲν ἔδιωξε τὴ λαχτάρα. Μὲ τὸ ντουφέκι στὴν ἀγκαλιὰ πλαγιασμένο, ζωσμένος τὰ μπαρουτόσκαγα, μὲ τὸ σακκούλι στὸν ὦμο, ἐβγῆκε νὰ κυνηγήση, γιὰ νὰ θρέψη τὸν ἀφέντη του. Γυρίζει στὰ ριζώματα τοῦ Ζυγοῦ, πηδᾷ χαντάκια καὶ τάφρους, δρασκελᾷ κορμόδενδρα, ἀνεβαίνει σὲ ράχες, ροβολᾷ στὰ λακκώματα πάντα ἀνήσυχος. Τὰ κυνηγάρικα σκυλιά, ὁ Τζάθας καὶ ὁ Μπίθας, πολλὲς φορὲς ἐγαύγισαν, γιὰ νὰ κράξουν τὴν προσοχή του. Πολλὲς φορὲς γοργοπόδης ὁ λαγὸς ἐξέφυγε ἀπὸ τὰ χαμόκλαδα· πολλὲς φορὲς ἡ ξυλόκοτα ἐφτεράκισε μπροστὰ στὴν κάννα του. Μὰ δὲν ἔχει νοῦ νὰ σηκώση τὸ ντουφέκι. Πουλιὰ ἐδιάβηκαν κοπάδι ἀπὸ τὸ κεφάλι του· μὰ δὲν γυρίζει μάτι νὰ τὰ ἰδῇ. Ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει ὄρεξι ν' ἀκολουθήση τὸ σῶμά του. Ἀλαφρὴ πέτεται μακριά, στῆς Ἄρτας τὰ στενοσόκακα, στὰ σπίτια τὰ κλειστά. Περνᾷ τὰ καφασωτὰ παράθυρα, τὶς μανταλωμένες πόρτες καὶ πάσχει νἄβρη τὴ φτωχὴ φαμίλια του, μπορεῖ νεκρή, ἴσως παγωμένη κάτω ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ δράκοντα.

—Ἄχ καὶ νὰ ἐτελείωνε! ἐψιθύρισε μὲ βαρὺ ἀναστεναγμό.

Ναί· νὰ ἐτελείωνε μιὰ ὥρα ἀρχήτερα τὸ βάσανο! Νὰ ἔπαιρναν τὸ κάστρο οἱ ἐχθροί! Ὁ πασᾶς θὰ γυρίση στὴν Ἤπειρο καὶ μαζὶ θὰ γυρίση ὁ Γιάννης Γούναρης στὴ φαμίλια του. Ἡ καρδιὰ τοῦ ἄμοιρου γονιοῦ ἐπλημμύρισε ἀπὸ ἀναγάλλιασι σ' αὐτὴν τὴν σκέψι. Μιὰ στιγμὴ ἐπίστεψε πὼς ἦταν ἡ ὥρα τοῦ γυρισμοῦ. Ὁλόχαρος ὁ νοῦς του βλέπει ἕνα - ἕνα τοὺς τόπους, ποὺ θὰ ἐδιάβαινε. Τώρα τὴ σκοτεινὴ Κλεισούρα· τώρα τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλάμπεη· τώρα τὸ Βραχώρι*. Ὁ Ἄσπρος* στραγγισμένος τοὺς δίνει πόρο ν' ἀνεβοῦν στὸ Βάλτο. Τὸ Μακρυνόρος ἀφύλακτο τοὺς δέχεται στὰ ὄμορφα δάση του. Νά την ἡ Ἄρτα! Μὲ τὰ τζαμιὰ καὶ τὰ σαράγια, μὲ τὰ κονάκια* τῶν ἀγάδων καὶ τοὺς σταύλους τῶν μπέηδων! Ἄχ, νὰ κι' ἡ γυναῖκα, τὰ παιδιά του ζωντανά! Γιὰ ἰδὲ πῶς τρέχουν νὰ κολλήσουν ἀπάνω του.

Μπάμ!... ἐβρόντηξε τὸ ντουφέκι του ξυπνῶντας τὴ λαγκαδιά.

Ἕνα ζευγάρι ξυλόκοτες ἔπεσαν, μὲ ματωμένο στῆθος, σπασμένα τὰ φτερά, μὲ μάτια νυσταγμένα. Ἔτρεξε, τὰ ἐσήκωσε στὰ χέρια του, τὰ ψηλαφᾷ νὰ ἰδῇ τὸ πάχος τους. Κι ἐκεῖ, ποὺ σφαλοῦν τὰ μάτια στὸν αἰώνιο ὕπνο καὶ τὰ ράμφη ἀνοίγουν, γιὰ νὰ ρουφήξουν στερνὸν ἀέρα τὰ φλογισμένα σωθικά τους, τὰ ρίχνει στὸ σακκούλι του. Ἔπειτα χαρούμενος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τρέχει νὰ ζητήση ἄλλο κυνήγι καὶ συλλογίζεται τὰ φιλέμματα, ποὺ θὰ πάρη τὸ βράδυ ἀπὸ τὸν ἀφέντη του.

Μὰ ἔκοψε τὸ δρόμο καὶ τὴ χαρά του. Καμπάνας κλαγγὴ ἐχύθηκε — γέμισε πέρα ὥς πέρα τὸν κάμπο. Ὁ Γούναρης ἀλαφιάσθηκε· ἐγύρισε ζερβόδεξα τὸ κεφάλι, ζητῶντας νὰ γνωρίση ποῦθε ἐρχότανε. Πρώτη φορὰ τὴν ἄκουε. Ὁ κατακτητὴς ἀπὸ αἰῶνες τώρα ἀρνήθηκε στοὺς Χριστιανοὺς τῆς ἐκκλησιᾶς τὴ φωνή, νὰ μὴ θυμίζη στὸ ραγιᾶ οὐράνια παρηγοριὰ κι ἐπίγεια βυζαντινὴ βασιλεία. Ἔσπασε τὶς καμπάνες λιανὰ κομμάτια· ἐγκρέμισε τὰ καμπανοστάσια. Ὅπου κι ἂν ἐγύρισε ὁ κυνηγός, σὲ χωριὰ καὶ πολιτεῖες, καμπάνα δὲν ἐγνώρισε· κλαγγή της δὲν ἄκουσε. Μὰ τὸ σπέρμα τὸ προαιώνιο, τὸ χριστιανικό, ποὺ ἐπέρασε στὴ σάρκα του ἀπὸ γενεὲς γενεῶν, ἐξαφνίστηκε τώρα στὸν ἦχο σὰν βαρυκοιμισμένος πολεμιστὴς στὴ σάλπιγγα. Τὸ σῶμά του ἀνατρίχιασε ἀναταράχτηκε ἡ καρδιά. Ἄ, ναί· τὴν ἐγνώρισε· εἶναι καμπάνα χριστιανικὴ κι ἔρχεται ἀπὸ τὴν πόλι μέσα.

Γ'.

Ἄγρυπνοι τὴν πολεμοῦν ἐχθροὶ στεριὰ καὶ θάλασσα. Τῆς ἔκοψαν τὸ ψωμί, τὰ βόλια, τὴ μπαρούτη· τῆς ἔκοψαν τὴ βοήθεια. Μὰ ἐκείνη πολεμᾷ. Πολεμᾷ καὶ ζῇ ἐλεύθερη. Ὅσοι νεκροί, θάπτονται βαθειὰ στὸ χῶμά της. Ὅσοι ζωντανοί, χαίρονται στὰ καλὰ τοῦ ἥλιου καὶ γλεντοῦν. Σήμερα ἐλεύθερα, αὔριο νεκροί· τί πειράζει ; Ἐσήκωσαν τὰ ἐθνικὰ λάβαρά τους στὸν ἀδούλωτον ἀέρα· ἐστύλωσαν τὰ θρησκευτικά τους σήμαντρα καὶ πανηγυρίζουν. Αὔριο γεννιέται ὁ Χριστός, λυτρωτὴς τοῦ κόσμου. Τῆς γῆς τους λυτρωτὲς αὐτοί, τῶν ἱερῶν, τῶν τάφων, τῶν οἰκογενειακῶν βωμῶν, δοξολογοῦν τὸ μέγα βρέφος, ποὺ ἐδίδαξε νὰ περιφρονοῦν τὸ θάνατο τοῦ ἑνὸς γιὰ τὸ λυτρωμὸ τοῦ ὅλου.

Ὁ Γούναρης ἐχαμήλωσε τὸ ντουφέκι του, ἀκούμπησε στὴν κάννα τὸ χέρι καὶ κοιτάζει ἐκεῖ, κατὰ τὴν πόλι, ἀγγελόφερτος σὰν τὸ Μωϋσῆ, ποὺ ἀγνάντευε ἀπὸ τὸ χωριὸ τὴ γῆ τῆς Ἐπαγγελίας. Καὶ ὅπως ὁ προφήτης ἐδρόσιζε τὴν ψυχή του στὰ τροφαντὰ* λιβάδια καὶ τ' ἀργυρᾶ νερὰ κι ἔκτιζε καὶ κάστρα δυνατὰ γιὰ κατοικία τοῦ λαοῦ του, ὁ κυνηγὸς ἁπλώνει τὸ βλέμμα του ἀδούλωτο καὶ βλέπει ἐκστατικός. Δὲν ἀντικρύζει πιὰ τὴ στενὴ λουρίδα τοῦ Μεσολογγιοῦ. Βλέπει τὴν Ἑλληνικὴ γῆ πέρα - πέρα ἐλεύθερη, κάτω ἀπὸ ἕνα στέμμα καὶ μιὰ σημαία. Κι εἶναι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ στέμμα ὁ δικέφαλος ἀετός! Κι εἶναι σημαία ἡ γαλανόλευκη. Ἐλευθερία ἐκεῖ, ἐλευθερία καὶ εἰρήνη. Οἱ γονεῖς χαίρονται τὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ τοὺς γονεῖς. Τὰ νιάτα ζευγαρώνουν, κτίζουν θεμέλιο ἀκλόνητο τὰ γεράματα. Ὁ πατέρας κοιμᾶται ἥσυχος στὴν κλίνη του κι ὁ δουλευτὴς τρυγᾷ τοὺς καρποὺς τῆς γῆς, δίχως τὸ φόβο τοῦ σπαχῆ* καὶ δίχως τοῦ δεκατιστῆ τὸ μέτρημα. Μαζὶ μὲ τὴ κλαγγὴ ἔχει ὁ κυνηγὸς γύρω του μυρτιᾶς καὶ λιβανιοῦ μοσκοβολάδα καὶ τὴ ρουφᾷ λαίμαργος, σὰν ἡλιοψημένο φύλλο τὴ δροσιά. Ἡ καρδιά του ἀνοίγεται στὸ μυστήριο. Πότε θ' ἀπολαύσῃ καὶ κεῖνος τὴ ζωή, ποὺ χαρίζει ἡ ἐλευθερία στὰ τέκνα της ;

—Ἄχ, πότε ;... Ψιθυρίζει ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος.

Μὰ βλέπει ἀγνάντια του τὸ στρατόπεδο τῶν ἐχθρῶν, μὲ τὰ κανόνια στημένα καὶ πυκνὴ καταχνιὰ πλακώνει τ' ὄνειρό του. Τὸ δένδρο τῆς ἐλευθερίας δὲν ἄνθισε ἀκόμη ἐκεῖ· ἐφυτεύθηκε, μὰ δὲν ἔκαμε καρπούς. Ὄφις κακὸς παραμονεύει στὴ ρίζα, πριονίζει μὲ τὰ σκυλόδοντά του τὸν κορμὸ καὶ πρὶν μεστώσῃ, βούλεται νὰ τὸ μαράνῃ. Τὸ εἶπε ξάστερα ὁ Ἀλῆ ἀγᾶς. Αὔριο θὰ κάμῃ τὸ γιουρούσι ὁ ἐχθρός.

—Ἂν τὸ ἤξεραν! ἐσυλλογίσθηκε.

Ναί, ἂν τὸ ἤξεραν, νὰ μὴν ἀφήσουν ἀφύλαχτο τὸ κάστρο. Ἂν τὸ ἐγνώριζαν, νὰ μὴ πᾶν στὶς ἐκκλησιὲς παρὰ στοὺς πύργους· νὰ μὴν πάρουν κεριὰ στὸ χέρι παρ' ἀστόμωτα σπαθιά· νὰ μὴν ψάλουν τροπάρια στὸ Χριστό, μὰ τραγούδια τρανολάλητα στὸν Ἄρη, τὸν πατρογονικὸ θεό τους! Οἱ ἐκκλησιὲς εἶναι τῶν ἐλευθέρων ὁ σεπτὸς βωμός· τῶν δούλων εἶναι οἱ πύργοι καὶ οἱ στουρναρόπετρες. Ἄχ! νὰ τὸ ἤξεραν!

— Μὰ ποιὸς νὰ τοὺς τὸ εἰπῇ ;

Ναί, ποιὸς νὰ τοὺς τὸ εἰπῇ ; Μόνος αὐτὸς τὸ ξέρει κι οἱ Ἀρβανίτες. Ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴν αὐγὴ τὰ σπαθιά τους τροχοῦν καὶ τὰ κεμέρια* τινάζουν ἀνυπόμονοι γιὰ τὴν ὥρα τῆς ἐφόδου. Θέλουν νὰ χορτάσουν αἷμα καὶ λάφυρα. Καὶ κεῖνος· τί νὰ κάμῃ ἐκεῖνος ; Τὸ εἶναί του κρατεῖ ὁ τύραννος. Τή γυναῖκά του, τὴν ὄμορφη Τρισεύγενη· τὰ παιδιά του : τὸν Κώστα, τὸ Βασίλη, τὴ Λάμπω, τ' ἀγγελλούδια του. Ἐκεῖνα μόνο μὲ τὴ ζωή του ζοῦν καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο του μεγαλώνουν· Πῶς νὰ τοὺς κόψῃ τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἴσκιο ὁ πατέρας!

—Ὦ, Χριστέ μου, βάλε τὸ χέρι σου!

Καὶ ἄθελα σφαλεῖ τὰ μάτια, γυρίζει τὶς πλάτες στὴν πόλι καὶ φεύγει μακριά. Πηδᾷ χαντάκια καὶ τάφρους, δρασκελᾷ κορμόδενδρα, ἀνεβαίνει ράχες, κατεβαίνει λαγκαδιές, βουνὰ θέλει νὰ ρίξῃ πίσω του. Μὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡ κλαγγὴ ἀκολουθεῖ τὸ βῆμά του παντοῦ, ἀντιλαλεῖ στ' αὐτιά του, μέσα στὰ σπλάχνα του βροντᾷ :

— Γκλάν — γκλάν!... γκλὰν — γκλάν!... γκλὰν — γκλάν!...

Ὁ Γούναρης ἐρρίχθηκε σ' ἕνα λιθάρι ἀπελπισμένος. Ἐμπρὸς δὲν ἔχει τὰ παιδιὰ καὶ τὴ γυναῖκά του... Εἰκόνα φόνου καὶ ὀλέθρου ἄλλη ἁπλώνεται γῦρό του. Τὸ Μεσολόγγι πατιέται τώρα καὶ κουρσεύεται ἀπὸ τοὺς Λιάπηδες*. Θρυμματίζονται οἱ πύργοι, καπνίζουν τὰ σπίτια, σέρνονται εἰκονίσματα στὸν αἱματόβρεκτο πηλό. Ἀχούρια μπέηδων ἔγιναν οἱ ἐκκλησιές· τὰ δισκοπότηρα κρασοπότηρα τῶν πασάδων· οἱ ποδιὲς τῆς Ἅγιας Τράπεζας, ἀλόγων σαΐσματα*· τ' ἄμφια, στολίδια τῆς χανούμισσας· ἡ μίτρα τοῦ Δεσπότη, ἀγάδων σκούφωμα καὶ τὰ Τετραβάγγελα, σημάδια στὰ ντουφέκια τῆς Ἀρβανιτιᾶς. Λαχτάρα παντοῦ καὶ θρῆνος· τρόμος καὶ χαμός! Κι ἡ Ἑλληνικὴ σημαία πεσμένη κάτω τοῦ λέει, ἄφωνα, πὼς ἐκεῖνος εἶναι ἡ αἰτία τῆς τόσης καταστροφῆς! Ἐκεῖνος, ποὺ ἐστάθηκε πατέρας μὰ ὄχι Χριστιανός.

— Γκλὰν — γκλάν!... γκλὰν — γκλάν!... γκλὰν - γκλάν!... ἀντιλαλεῖ πάλι τὸ σήμαντρο στ' αὐτιά του.

Ὁ Γούναρης ἐπίστεψε πὼς ἦταν φωνὴ ἀνθρώπινη. Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ λέει πὼς εἶναι καιρὸς ἀκόμη, πὼς ἂν θέλῃ, μπορεῖ ὅλα τοῦ ἐχθροῦ τὰ σχέδια νὰ χαλάσῃ.

—Ἄ, ναί· εἶπε μὲ ἀγωνία. Δὲν εἶμαι μόνο πατέρας. Ὁ Θεὸς ἔχει φροντίδα στὰ παιδιά μου· ἐγὼ τὴν τύχη τοῦ Γένους μου.

Καὶ ἀκράτητος, σὰν ἀπὸ ἀνώτερη δύναμι σπρωγμένος, ὥρμησε κάτω στὸ περιγιάλι, ποὺ ἐκαθρέπτιζε τῆς δύσεως τὰ πανώρια χρώματα.

Δ'.

Τὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο βρίσκεται τώρα στὸ ποδάρι. Ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη στὸν κάμπο ἡ ζωὴ αἷμα μυρίζεται κι ἀναβράζει. Ἐγνώρισαν θρασίμι* τὰ κοράκια κι ἑτοιμάζουν τὰ ράμφη τους νὰ χυθοῦν. Ἄνδρες ντύνονται βιαστικοί, ἄλογα σελλοχαλινώνονται, φυσέκια καὶ στουρναρόπετρες μοιράζονται. Δοκιμάζεται ὁ ἀθέρας τοῦ σπαθιοῦ καὶ ἡ μύτη τοῦ χαρμπιοῦ* καὶ τοῦ ἀπελατικιοῦ* τὰ καρφιά, ἂν ἀνοίγουν κεφάλια μὲ τὸ πρῶτο κτύπημα. Ὅσοι πιστοὶ γονατίζουν στὴν κάπα καὶ προσεύχονται, μὲ τὸ μέτωπο στὴ γῆ. Ἄλλοι ὀρθοὶ καὶ σοβαροί, φαίνονται βυθισμένοι στὸν ἄπειρο κόσμο τῶν ψυχῶν. Ἂν σκοτωθοῦν, θέλουν νὰ πε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ράσουν τὸ τρίχινο γεφύρι, νὰ βροῦν τὰ πιλάφια τοῦ Παραδείσου. Ἂν ζήσουν νὰ γυρίσουν σπίτι τους φορτωμένοι στὰ λάφυρα. Οἱ δερβίσηδες*, τρέχουν ἐδῶ κι ἐκεῖ, φωνάζοντας τὴν προσευχὴ καὶ παρακινῶντας τοὺς πιστοὺς στὴ μάχη : « Ἕνας Θεὸς μέγας, ὁ Ἀλλάχ, καὶ Μωάμεθ, ὁ προφήτης αὐτοῦ! Θάνατος στοὺς ἀπίστους. Θρίαμβος τοῦ Ἰσλάμ ». Οἱ πασᾶδες καὶ μπέηδες τάζουν γρόσια καὶ φλωριά. Χίλια γρόσια σὲ κεῖνον, ποὺ θὰ πρωτανεβῇ στὸ κάστρο· δέκα φλωριὰ σὲ κεῖνους, ποὺ θὰ πρωτοπεράσουν τὰ χαντάκια καὶ θὰ στήσουν σκαλωσιές. Ἄτι χρυσοχάλινο στὸν ἀγᾶ*, γιαταγάνι διαμαντοκόλλητο στὸ μπέη*, στὸ δερβίση* φοράδα χρυσοκάπουλη, κουμπούρια φλωροκαπνισμένα στοὺς σπαχῆδες*, στοὺς σημαιοφόρους τσαπράζια* κατάργυρα! Τῶν ἀπίστων τὰ πλούτη στὰ παλληκάρια· ἡ γῆ στὸν Ἀλλάχ!

Ἡ νύκτα βουβὴ παραστέκει ἀπάνω τους. Ἄστρο δὲ φαίνεται κανένα. Μπροστὰ μόλις ξεχωρίζει τὸ κάστρο. Ψηλώνει πίσω ὁ Ζυγὸς καὶ δίπλα στέκετ' ἡ Βαράσοβα. Δὲ γεννιέται ὁ Χριστὸς ἀπόψε λυτρωτής. Ὁ Χάρος γοργοτρέχει ἕτοιμος, μὲ τὶς σαΐτες στὸ δοξάρι καὶ τὸ βρόχο στὸ χέρι του.

Ε'.

Ὁ Γούναρης ὁλόρθος μέσα στὴ σκηνή, ἔχει μαργωμένο τὸ σῶμα κι' ἄθυμη τὴν ψυχή. Ὀκτακόσιοι Ἀρβανίτες, διαλεκτοὶ ὅλοι, ὁρμητικοὶ σὰν δρόλαπας* ἐβγῆκαν μὲ τὸ σπαθὶ στὰ δόντια. Τώρα κοίτονται κρυμμένοι στὶς βουρλιές δίπλα στὸ χάντακα, ὀργυιὲς μόλις μακρυὰ ἀπὸ τὰ τείχη. Δὲν περιμένουν παρὰ τὸ σύνθημα· καὶ τότε θὰ τιναχθοῦν σαϊτόφιδα νὰ κολλήσουν ἀπάνω τους. Θὰ βροῦν τάχα ἐκεῖ τοὺς Χριστιανούς ; Τὸν ἐπίστεψε ὁ γραμματικός ; Κάτω στὸ περιγιάλι, ποὺ ἐγύριζε, εἶδε ἄξαφνα ἕνα προιάρι. Ὁ γραμματικὸς τοῦ Μακρῆ ἐκατέβαινε ἀπὸ τ' Ἀντελικὸ στὸ Μεσολόγγι. Ἔβγαλε τὸ μαντήλι, νόημα τοῦ ἔκανε νὰ ζυγώσῃ, μὰ ἐκεῖνος ὅλο καὶ κατέβαινε. Δὲν ἤθελε νὰ πιστέψῃ πὼς ἐφρόντιζε γιὰ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας. Καὶ σὰν ἔκαμε τὸ σταυρό του, κι ἐξεμυστηρεύθηκε, ἐκεῖνος ἔφυγε χωρὶς οὔτε « γειά σου » νὰ τοῦ εἰπῇ. Καὶ εἶχε δίκιο· τὸ ἐγνώριζε πὼς εἶχε δίκιο. Μὲ τί χείλη νὰ χαιρετίσῃ ὁ πολεστὴς ὁμόφυλο, ποὺ βρίσκεται τέτοιες μέρες στὸ ἀσκέρι τοῦ ἐχθροῦ ; Μὲ τί καρδιὰ νὰ πιστέψῃ σὲ ἄνθρωπο, ποὺ στρώνει ἀκόμη τὴν τάβλα τοῦ πασᾶ, ἐκεινοῦ ποὺ ἔρχεται νὰ πνίξῃ τὴν πατρίδα στὸ αἷμα καὶ στὴ σκλαβιά ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

—Ἀλοίμονο ἂν δὲ μὲ ἐπίστεψε!... ἀλοίμονο!... ἐψιθύρισε ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος.

Ἄξαφνα ὁ πατέρας ξύπνησε μεγαλοδύναμος καὶ ἐστέρφεψε πάραυτα τὶς βρύσες τῶν ματιῶν του. Καλύτερα νὰ μὴν ἐπίστεψε· καλύτερα νὰ μείνουν ξένοιαστοι οἱ Ἕλληνες. Χάνονται ἐκεῖνοι, ναί, μὰ ζοῦνε τὰ παιδιά του. Τὰ παιδιὰ κι ἡ γυναῖκά του. Τί ἔπαθε καὶ δὲν τὸ ἐσυλλογίσθηκε πρίν. Ποιὸς δαίμονας τοῦ ἐσήκωσε τὰ μυαλά! Μήπως ἂν βροῦν ἀντίστασι οἱ Ἀρβανίτες, δὲν θὰ ὑποψιασθοῦν πρῶτα ἐκεῖνον ; Καὶ τότε ; Ὤχ, ἀλοίμονο! Καλύτερα ποὺ δὲν τὸ πίστεψαν.

ΣΤ'.

Γκλὰν - γκλάν!... γκλὰν - γκλάν!... γκλὰν - γκλάν!...

Ἡ κλαγγὴ ἀντήχησε πάλι κι ἁπλώθηκε στὴ μαύρη νύχτα. Οἱ ἐκλησιὲς ἄνοιξαν τὶς πόρτες τους τρέχουν τώρα νὰ λειτουργηθοῦν οἱ πιστοί. Μὰ ὁ ἐχθρὸς παραμονεύει. Σφύριγμα δυνατὸ ἀκούσθηκε. Καὶ σύγκαιρα τρανὸς ἀλαλαγμὸς καὶ κανονιοβολὴ ἐτάραξαν τὴ γῆ κι ἐφώτισαν τὰ πάντα. Οἱ ἐχθροὶ ἐχύθηκαν στὰ τείχη. Ὁ Γούναρης ἐτινάχθηκ' ἔξω δίβουλος. Τί ἤθελε νὰ γίνῃ κι αὐτὸς δὲν ἤξερε. Ἤθελε καὶ τὰ δυό! δὲν ἤθελε κανένα. Μὰ σύγκαιρα πύρινος ὄφις ἐφάνηκε στὰ τείχη καὶ ντουφέκια ἐβρόντησαν. Τὰ βόλια ἔπεσαν χαλάζι.

—Δόξα σοι ὁ Θεός! ἐστέναξε ὁ κυνηγὸς κάνοντας τὸ σταυρό του.

Κι ἔπεσε στὰ γόνατα. Ὁ λόγος του ἐπιστεύθηκε. Τώρα πικρὸ μολύβι θερίζει τὴν Ἀρβανιτιά. Τ' ἄλογα τῶν Σπαχήδων* πέφτουν νεκρὰ στὸ χῶμα, πρὶν φέρουν τοὺς καβαλλάρους στὴ μάχη. Οἱ σημαιοφόροι, μόλις προφθάσουν νὰ μπήξουν τὶς σημαῖες στοὺς πύργους καὶ γκρεμίζονται μαζί, στὰ θολὰ νερὰ τοῦ χάντακα. Πηδοῦν ἀδιάκοπα στὸ κάστρο οἱ ἐχθροί. Μὰ τρέχουν καὶ τοὺς πετσοκόβουν οἱ Ἕλληνες. Δὲν ἔχουν μόνον ντουφέκι καὶ σπαθί. Ἔχουν ἀξίνες καὶ τσαπιά, τσεκούρια καὶ στυλιάρια, κεραμίδια καὶ πέτρες. Ὅ,τι βρεθῇ στὰ χέρια τους γίνεται σιδερόξυλο. Δὲν εἶναι μόνον πολεμοθρεμμένοι ἄνδρες, μὰ καὶ παιδιὰ καὶ γυναῖκες, ἀνδρειωμένες τώρα μὲ τὴν προγονικὴ ὀργή. Βάφονται μὲ τὸ αἷμά τους, βλέπουν σκοτωμένους συγγενεῖς ἄνδρες καὶ παιδιά τους, ἀδελφοὺς καὶ πατέρες, φωτιὰ καὶ σίδερο γῦρό τους. Μὰ δὲ λιποψυχοῦν.

Ὁ Γούναρης στέκει βουβὸς κι ἀφανισμένος. Τρέμει τὸ πεῖσμα τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴ δύναμι. Ὡς πότε θὰ βαστήξουν; Τ' ἀδύνατα ἐκεῖνα τεί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χη, οἱ χωματένιοι σωροὶ πῶς θὰ κρατήσουν τὴν ἀνθρωποπλημμύρα, ποὺ ὅλο δυναμώνει καὶ βροντομαχᾷ ἐπάνω τους!

Ἄξαφνα κάτω ἀπὸ τὴν ἀχνὴ λάμψι τῆς αὐγῆς βλέπει τοὺς σπαχῆδες νὰ σκορποῦν πίσω, σὰν καβαλλάροι σατανᾶδες. Ἐγύρισε ἀριστερὰ τὸ ἴδιο. Στὴ Μεγάλη Τάπια* καὶ σ' ὅλο τὸ προτείχισμα κυματίζει ἡ Ἑλληνικὴ σημαία καὶ χαιρετίζει τοῦ ἥλιου τὴν ἀνατολή. Καὶ δῶθε, πέρ' ἀπ' τὸ χάντακα, οἱ Ἕλληνες μὲ γυμνὰ σπαθιὰ κι αἱματοβαμμένη φουστανέλλα κυνηγοῦν στὶς σκηνὲς ἀνάμεσα τοὺς ἐχθρούς. Πιστόλες βροντοῦν, λάμπουν σπαθιά, κεφάλια κυλοῦν στὰ χώματα, κορμιὰ κοίτονται, « ράϊ » ἀντηχοῦν κι ἀλαλαγμοὶ καὶ σφυρίγματα! Κι ἀνάμεσα στὴν ἄγρια βοὴ ἀκούεται ἡ κλαγγὴ σὰν φωνὴ οὐρανόσταλτη:

—Γκλὰν - γκλάν!... Γκλὰν-γκλὰν!... Γκλὰν-γκλάν!...

Ὁ Γούναρης ἔκανε τὸ σταυρό του.

« Παλιὲς Ἀγάπες » Ἀνδρέας Καρκαβίτσας

Ο ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΡΙΟΦΙΛΙ

1. Ἐγέρασα, μωρὲ παιδιά. Πενήντα χρόνια κλέφτης,
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, καὶ τώρ' ἀποσταμένος
θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Ἐστέρεψ' ἡ καρδιά μου.
Βρύσι τὸ αἷμα τό 'χυσα, σταλαματιὰ δὲ μένει.
5. Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Κόψτε κλαρὶ ἀπ' τὸ λόγγο,
νά 'ναι χλωρὸ καὶ δροσερὸ νὰ 'ναι ἀνθοὺς γεμᾶτο
καὶ στρῶσε τὸ κρεββάτι μου καὶ βάλτε με νὰ πέσω.
Ποιὸς ξέρει ἀπὸ τὸ μνῆμά μου τὶ δένδρο θὰ φυτρώση!
Κι ἂν ξεφυτρώση πλάτανος, στὸν ἴσκιο του ἀποκάτω
10. θὰ 'ρχωνται τὰ κλεφτόπουλα, τ' ἄρματα νὰ κρεμᾶνε,
νὰ τραγουδοῦν τὰ νιᾶτά μου καὶ τὴν παλληκαριά μου.
Κι' ἂν κυπαρίσσι ὄμορφο καὶ μαυροφορεμένο,
θὰ 'ρχωνται τὰ κλεφτόπουλα, τὰ μῆλά του νὰ παίρνουν,
νὰ πλένουν τὶς λαβωματιὲς, τὸν Δῆμο νὰ σχωρνᾶνε.

15. Ἔφαγ' ἡ φλόγα τ' ἄρματα, οἱ χρόνοι τὴν ἀντρειά μου.
Ἦρθε κι ἐμένα ἡ ὥρα μου. Παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψτε.
Τ' ἀντρειωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωὴ στὴ νιότη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σταθῆτ' ἐδῶ τριγῦρό μου, σταθῆτ' ἐδῶ σιμά μου,
τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσετε, νὰ πάρετε τὴν εὐχή μου.
20. Κι ἕν' ἀπὸ σᾶς τὸ νιώτερο, ἂς ἀνεβῇ τὴ ράχι,
ἂς πάρῃ τὸ ντουφέκι μου, τ' ἄξιο μου καριοφίλι*,
κι' ἂς μοῦ τὸ ρίξῃ τρεῖς φορὲς καὶ τρεῖς φορὲς ἂς σκούξῃ:
«Ὁ γέρο - Δῆμος πέθανε, ὁ γέρο - Δῆμος πάει!»

Θ' ἀναστενάξ' ἡ λαγκαδιά, θὲ νὰ βογγήξ' ὁ βράχος.
25. Θὰ βαργωμήσουν* τὰ στοιχειά, οἱ βρύσες θὰ θολώσουν
καὶ τ' ἀγέράκι τοῦ βουνοῦ, ὅπου περνᾷ δροσᾶτο,
θὰ ξεψυχήσῃ, θὰ σβηστῇ, θὰ ρίξῃ τὰ φτερά του,
γιὰ νὰ μὴν πάρῃ τὴ βοὴ ἄθελα καὶ τὴ φέρῃ
καὶ τήνε μάθῃ ὁ Ὄλυμπος καὶ τὴν ἀκούσῃ ὁ Πίνδος
30. καὶ λειώσουνε τὰ χιόνια του καὶ ξεραθοῦν οἱ λόγγοι.
Τρέχα, παιδί μου, γρήγορα, τρέχα ψηλὰ στὴ ράχι
καὶ ρίξε τὸ ντουφέκι μου. Στὸν ὕπνο μου ἐπάνω
θέλω γιὰ ὕστερη φορὰ ν' ἀκούσω τὴ βοή του.

Ἔτρεξε τὸ κλεφτόπουλο, σὰ νά 'τανε ζαρκάδι,
35. ψηλὰ στὴ ράχι τοῦ βουνοῦ καὶ τρεῖς φορὲς φωνάζει:
«Ὁ γέρο - Δῆμος πέθανε, ὁ γέρο - Δῆμος πάει!»

Κι ἐκεῖ π' ἀντιβοούσανε οἱ βράχοι, τὰ λαγκάδια
ρίχνει τὴν πρώτη ντουφεκιὰ κι ἔπειτα δευτερώνει·
στὴν τρίτη καὶ τὴν ὕστερη τ' ἄξιο τὸ καριοφίλι
40. βροντᾷ, μουγκρίζει σὰ θεριό, τὰ σωθικά του ἀνοίγει,
φεύγει ἀπ' τὰ χέρια σέρνεται στὸ χῶμα λαβωμένο,
πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὸ γκρεμνό, χάνεται, πάει, πάει...

Ἄκουσ' ὁ Δῆμος τὴ βοὴ μέσ' στὸ βαθὺ τὸν ὕπνο·
τ' ἀχνό του χείλι ἐγέλασε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια...
45. Ὁ γέρο - Δῆμος πέθανε, ὁ γέρο - Δῆμος πάει!...
Τ' ἀντρειωμένου ἡ ψυχή, τοῦ φοβεροῦ τοῦ Κλέφτη,
μὲ τὴ βοὴ τοῦ ντουφεκιοῦ στὰ σύγνεφ' ἀπαντιέται,
ἀδελφικὰ ἀγκαλιάζονται, χάνονται, σβηῶνται, πᾶνε...

«Μνημόσυνα» 1857 Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΜΙΛΕΙ ΣΤΑ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΑ

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε φθάσει μὲ τὸ στρατό του στὴ Ζαράκοβα* μεσημέρι. Ἅμα φάγανε, πῆρε τοὺς ἀξιωματικούς του καὶ πῆγαν στὰ Τρίκορφα — μισὴ ὥρα ἀπὸ τὴν Τρίπολι κι ἀγνάντια* της. Τοὺς ἔδειξε μιὰ γραμμή, σκεπασμένη, ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ τὴ βλέπουν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν πολιτεία:

—Νά, ἐδῶ θὰ πᾶτε νὰ φέρετε τὰ παλληκάρια σας, νὰ φτιάξετε ταμπούρια*.

Ἔφεραν τὸ στρατό· ἄρχισαν τὸ ἔργο μὲ ζῆλο μεγάλο.

Ὁ Κολοκοτρώνης φώναξε ὕστερα τὸν ὑπασπιστή του:

—Ἔλα κοντά μου.

Τὸν ἀνέβασε ἀπὸ κρυφά, χωστὰ μονοπάτια, νὰ μὴν τοὺς βλέπουν οἱ Τοῦρκοι, στὸ ψηλὸ βουνὸ τῆς Σιλήμνας,* τὸν ἔκρυψε σ' ἕνα φυσικὸ παρατηρητήριο, τοῦ 'δωσε τὰ κιάλια του.

—Κοίτα!

Ἡ Τρίπολι κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους. Γυάλιζαν τὰ σκουφιὰ τῶν μιναρέδων* στὸν ἥλιο. Καὶ τὸ κάστρο της μὲ τὶς τόσες πόρτες, τὴ μεγάλη τάπια*, τὰ σπίτια μέσα, τὰ περιβόλια γῦρο, ἔμοιαζε ψεύτικο παιγνιδάκι.

—Ἐδῶ θὰ κάτσῃς, τοῦ εἶπε, νὰ τηρᾷς, ὥσπου νὰ νυχτώσῃ.

Κι ἂν ἰδῇς τοὺς Τούρκους νὰ κουνιῶνται κατὰ δῶ, ἀστραπὴ θὰ χυθῇς κάτου, νὰ μᾶς δώσῃς χαμπέρι*.

Τὸ ἔργο κάτου προχωροῦσε. Ἐπιστατοῦσε ὁ ἴδιος. Οἱ Λαγκαδιανοί, τὸ σῶμα τῶν Δεληγιανναίων μὲ τὸ Θανάση Κίντζο, ἔκτιζαν τὰ ταμπούρια* τους μ' ἀληθινὴ μαστοριά.

Ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς παίνεσε.

—Εἴμαστε χτίστες οἱ περσότεροι, τοῦ εἴπανε γελῶντας· οἱ ἄλλοι δὲ νογᾶνε*.

Εἴχανε τ' ἅρματα πυραμίδες καὶ πήγαιναν κι ἐρχόντουσαν καὶ κουβαλοῦσαν πέτρες. Ἔμοιαζαν μερμηγκιά.

Ὁ ἥλιος ἔγερνε. Τὸ ἔργο εἶχε τελειώσει. Ὁ ἀρχηγὸς φώναξε:

—Σύναξι!

Τὰ παλληκάρια πῆραν τ' ἅρματά τους, μπῆκαν στὴν ἀράδα. Ὁ ἀρχηγὸς τώρα θέλει νὰ τοὺς ἑτοιμάσῃ, νὰ τοὺς φιλοτιμήσῃ, ν' ἀντικρύ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σουν αὔριο τὴ φωλιὰ τὴν ἴδια τοῦ ἐχθροῦ κι ὅλες τὶς προσπάθειες, ποὺ θὰ 'κανε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νὰ σπάσῃ τὴ στενόχωρη ζώνη, ποὺ θὰ τὸν κουλούριαζε. Ἀνέβηκε σὲ μιὰ πέτρα, νὰ τὸν βλέπουν ὅλοι:

—Θὰ σᾶς πῶ, ἄρχισε μὲ τὴν βροντερὴ φωνή του, ἕνα παραμύθι. Τὸ παραμύθι τοῦ φιδιοῦ μὲ τὸν κάβουρα.

—Ὁ κάβουρας καὶ τὸ φίδι ἔκαμαν φιλία καὶ κουμπαριὰ κι ἀποφάσισαν νὰ πεθάνουν μαζὶ κι ἔτρεχαν τὰ δυὸ παντοῦ. Μιὰ μέρα νυχτώσανε μακριὰ ἀπὸ τὴν τρύπα τοῦ κάβουρα καὶ κοντὰ στὴν τρύπα τοῦ φιδιοῦ. Τὸ φίδι δέχτηκε τὸν κάβουρα στὴν τρύπα του, τὸν προτίμησε σὰν κουμπάρο καὶ τοῦ εἶπε νὰ μπῇ μέσα πρῶτος αὐτός. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ κάβουρας δὲ χώραγε, σγάρλισε* μὲ τὰ πόδια του τὴν τρύπα καὶ χώρεσε.

Ἀφοῦ μπῆκαν μέσα καὶ τὰ δυό, τὸ φίδι ἀμέσως ἐκουλουριάστηκε κι ἄφησε στὴ μέση τῆς κουλούρας τόπο, ποὺ μπῆκε ὁ κάβουρας νὰ κοιμηθῇ. Τὴ νύχτα τὸ φίδι ἔσφιγγε τὸν κάβουρα νὰ τὸν ξελεπιάσῃ· ὁ κάβουρας φώναξε: «Κουμπάρε, μὴ μὲ σφίγγῃς, πεθαίνω!» Τὸ φίδι τοῦ ἀποκρίνεται: «Ὄνειρο βλέπω» κι ὅλο τὸν ἔσφιγγε. Ἅμα εἶδε ὁ κάβουρας πὼς χάνεται, τοῦ λέει: «Κουμπάρε, ζύγωσε κοντὰ τ' αὐτί σου, γιὰ νὰ σοῦ πῶ ἕνα μυστικὸ νὰ εὐτυχήσῃς». Τὸ φίδι ζύγωσε τὸ αὐτί του κοντὰ στὸ στόμα τοῦ κάβουρα· αὐτὸς τσακώνει μὲ τὴ δαγκούνα* του τὸ φίδι στὸ λαιμό, τὸ σφίγγει, τὸ κρατεῖ πολλὴ ὥρα. Τὸ φίδι στρίβεται, ξαναστρίβεται, πάει ψόφησε. Τότε ὁ κάβουρας τὸ πῆρε τραβῶντάς το τὴ νύχτα ὄξω ἀπὸ τὴν τρύπα του· καὶ ἦταν ξαπλωμένο ἴσια σὰ ραβδί.

Τὴν αὐγή, ὅπου εἶδε τὸ φίδι ὁ κάβουρας τοῦ εἶπε: «Ἂν ἤσουν καὶ τὴ νύχτα ἔτσι ἴσιος, μαῦρε κουμπάρε, οὔτε θὰ πέθαινες, οὔτε ὀνείρατα θὰ 'βλεπες». Ἔτσι καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἂν περπάταγαν ἴσια, δὲν θὰ τοὺς εἴχαμε τώρα ἔτσι, στὸν ὀβορό*. Μὰ καλὰ τοὺς ἔχουμε, δὲν ἡσύχαζαν, ὅλο κακὰ μᾶς ἔκαναν.

Τὰ παλληκάρια τὸν ἄκουγαν μαγεμένα.

—Καὶ μιὰ ποὺ τό 'φερε ὁ λόγος στὸ φίδι καὶ τὸν κάβουρα, ὅλοι ξέρουμε πῶς πιάνουν τοὺς καβούρους οἱ χωριάτες. Παίρνουν μιὰ ραφίνα* ἀπὸ σίκαλι, τὴ χώνουν στὴν τρύπα, τὴν κουνᾶνε μέσα — ἔξω, κάνουν μὲ τὸ στόμα τους « κχί », ὅπως κάνει τὸ φίδι, ὁ κάβουρας τὴν περνάει γιὰ φίδι, τῇ δαγκώνει σφιχτά· ἔπειτα τραβᾶνε τὴ ραφίνα, ἔρχεται μαζὶ ὄξω καὶ τὸν πιάνουν. Ὅλα τοῦτα θὰ τοὺς φτιάξουμε, βρὲ Ἕλληνες, ὥς νὰ τοὺς τραβήξουμε ἀπὸ τὰ γιδόμαντρά τους ὄξω καὶ νὰ τοὺς πιάσουμε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θέλει τώρα νὰ ξερριζώση ἀπ' τὴν ψυχή τους καὶ τὸ τελευταῖο ἀχνάρι φόβου, νὰ τοὺς ἀτσαλώση.

—Γιατί; τοὺς ρωτάει. Γιατὶ δὲ θὰ τοὺς τὰ κάμουμε; Καὶ τὶ εἶναι αὐτοί; Ἐδῶ πιάνουν λιοντάρια οἱ κυνηγοὶ μὲ τὰ χέρια τους. Ὁ τρόπος, ὁπού πιάνουν τὰ λιοντάρια καὶ δὲν τὰ φοβοῦνται εἶναι ἡ συνήθεια. Γιατὶ καὶ τὸ λιοντάρι εἶν' ἕνα μεγάλο καὶ κακὸ σκυλί· κι ἐπειδὴ δὲν τὸ βλέπουν οἱ ἄνθρωποι ὁλοένα, κι ἀκουστὰ μονάχα ἔχουν τὴν ἀγριάδα καὶ τὴν κακία του, τρέμουν, ἅμα τὸ ἰδοῦν πρώτη φορά. Οἱ κυνηγοὶ ὅμως φορᾶνε σκληρὰ πετσὰ, τυλίγονται μὲ πολὺ καννάβι κι ἔτσι πηγαίνουν κοντὰ στὸ λιοντάρι κι ἅμα κάνει ν' ἀνοίξη τὸ στόμα του, χώνουν τὸ χέρι τους μέσα, ποὺ εἶναι κι αὐτὸ μὲ καννάβι τυλιγμένο, καὶ τοῦ λιονταριοῦ τὰ δόντια κολλᾶνε στὸ στουππί. Κάνει νὰ ξεκολλήση· μὰ ὁ κυνηγὸς τὸ δένει, τοῦ περνάει στὸ λαιμὸ χαλκᾶ μ' ἁλυσίδα κι ἔτσι τὸ ἀφήνει δεμένο σὲ κανένα δένδρο μέρες πολλές, ὅσο ποὺ πεινάει, καὶ πάει καὶ τοῦ δίνει λίγη τροφή, καὶ πάλι τὸ ἴδιο καὶ τὸ ἴδιο· ὥς ποὺ τὸ λεοντάρι θαρρεύει, ἀρχινάει νὰ τὸν δέχεται ἀπὸ μακριά, γιατὶ περιμένει ἀπ' αὐτὸν τροφή.

Ἔτσι κι αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι, ποὺ τοὺς ἔχουμε κλεισμένους στὴ μάντρα. Τώρα τοὺς βλέπετε, δὲν ἐπείνασαν ἀκόμη, βγαίνουν ὄξω, ἐδῶ κι ἐκεῖ παίρνουν τροφή, ἐμεῖς ἀπὸ κοντά, ὥς νὰ κολλήσουν τὰ δόντια τους στὸ στουππί, ἀπὲ* τοὺς περνοῦμε τὸ χαλκᾶ, ἐβγάζομεν τὸν ἐδικό μας καὶ τοὺς τὸν φοροῦμε. Μὴν τοὺς φοβᾶστε! Ἄνθρωποι εἶναι κι αὐτοί. Εἶχαν τ' ἅρματα, τώρα τά 'χουμε κι ἐμεῖς· ἐπάνω μας δὲν ἔρχονται, γιατὶ τοὺς σκοτώνουμε· ἀπὸ λίγο σὲ λίγο θὰ μερέψουν κι αὐτοί.

Τὰ παλληκάρια τὸν κοιτᾶνε στὰ μάτια, σφίγγουν τ' ἅρματά τους. Ὄχι, δὲν φοβοῦνται. Ἔχουν πεποίθησι στὸ Γέρο.

Ἕνα Λαγκαδιωτάκι μάλιστα, μὲ μάτια μπιρμπιλά*, ἔξυπνο σὰ ζαγάρι*, πιστεύει, πὼς ἔχει νοιώσει τόσο καλὰ τὸν ἀρχηγό, ποὺ φωνάζει ἄξαφνα μὲ μιὰ ψιλή, ἀστεία φωνή:

—Ἂς εἶν' καλὰ ὁ καπετὰν ψωμάς. Ἡ πεῖνα δηλαδὴ, ποὺ θὰ θερίση τὸν πολιορκούμενο, στρατηγὸς ἀνεπάντεχος*, ποὺ θὰ πολεμήση κι αὐτὸς γιὰ τοὺς Ἕλληνες.

Δυνατὰ κι ἀσώπαστα γέλια συνεπαίρνουν τὶς γραμμές. Γελάει ὁ Κολοκοτρώνης κι ὁ εὔθυμος λόγος περνάει σ' ὅλα τὰ ἑλληνικὰ στρατόπεδα, παντοῦ, ὅπου πολιορκία Τούρκων.

Τὰ παλληκάρια σκορπίζουν στὰ ταμπούρια* τους. Ἔχει νυχτώσει. Ἀνάβουνε φωτιές. Ἄπειρα λουλούδια, ὅλο φλόγες, χορεύουν στὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πλαγιά. Ἴσκιοι μαῦροι, στὰ καταρράχια* τὰ καραούλια* φυλᾶνε μὲ τὸν κόκκορα* σηκωμένο, μέτωπο στὴν Τρίπολι.

« Ὁ γέρος τοῦ Μωριᾶ » Σπ. Μελᾶς

ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

Μὲ γέλασεν ἡ χαραυγή, τἄστρι καὶ τὸ φεγγάρι,
καὶ βγῆκα νύχτα στὰ βουνά, ψηλὰ στὰ κορφοβούνια.
Ἀκῶ τὸν ἄνεμο καὶ ἠχᾷ, μὲ τὰ βουνὰ μαλώνει.
—Νέσεῖς βουνά, ψηλὰ βουνά, καὶ σεῖς κοντοραχοῦλες,
τὶ ἔχετε πού μαλώνετε, τὶ ἔχετε πού χτρευῶστε;
Μὴ σᾶς βαραίνουν τὰ νερὰ καὶ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια;
—Δὲ μᾶς βαραίνουν τὰ νερὰ καὶ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια,
παρ' μᾶς βαραίν' ἡ Κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι.

Δημοτικὸν

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΤΟ 21

Ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 21, ὁ « Μουτεσελίμης* » τῆς Θεσσαλονίκης Γιουσούφμπεης τὰ χρειάστηκε. Εἶχε πολλὰ ἀκούσει περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἔμαθεν ἀπὸ γράμματα τῆς « Πόρτας* » τὰς συνεννοήσεις τῶν ἀρχιερέων καὶ προκρίτων τοῦ Μωριᾶ καὶ τῆς Ρούμελης μὲ τοὺς Φιλικούς καί, προβλέπων ἐπέκτασιν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ρωμηῶν καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς δικαιοδοσίας του, ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ αὐστηρὰ μέτρα.

Ἀντέγραψε τὸν Καϊμακάμην* τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἀπεφάσισε νὰ βάλῃ στὸ χέρι τοὺς θρησκευτικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἄρχοντας τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν περιφερειῶν της καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τοὺς ἐκάλεσεν εἰς τὸ πασσαλήκι του*, γιὰ νὰ μάθῃ τὰς διαθέσεις των ἔναντι τοῦ κινήματος τοῦ Μωριᾶ καὶ τῆς Ρούμελης καὶ νὰ ζητήσῃ ὁμήρους, κατὰ τὸ τουρκικὸν ἔθιμον, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας.

Ἀλλ' οἱ προεστῶτες, ὅπως καὶ οἱ συνάδελφοί των τῆς Ἀχαΐας, τὰ μυρίστηκαν καὶ δὲν ἐπῆγαν εἰς τὸ πασσαλήκι τοῦ Γιουσούφμπεη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αὐτοὶ ὅμως ἔστειλαν εἰς τὸν Μουτεσελίμην ἀπεσταλμένους των, γιὰ νὰ τὸν βεβαιώσουν ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς περιφερείας του ἦσαν πιστοὶ εἰς τὴν Πόρταν καὶ τὸ Δοβλέτι* καὶ συνεπῶς δὲν ἔπρεπεν ν' ἀνησυχῇ καθόλου.

Ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ δευτερευόντων προσώπων ἐνίσχυσε περισσότερον τὰς ὑποψίας τοῦ Γιουσούφμπεη. Κακεντρεχὴς καὶ αἱμοβόρος, ὅπως ἦτο, ἐξέσπασεν ἐναντίον τῶν ἀπεσταλμένων τῶν προκρίτων, ἐκακοποίησε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκράτησεν ὡς ὁμήρους, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενον.

Δὲν ἐσταμάτησεν ὅμως ἐκεῖ. Τὸν ἀνησυχοῦσαν πολὺ τὸ Ἅγιο Ὄρος καὶ ὁ Πολύγυρος. Εἰς τὸ πρῶτον ἐγνώριζεν ὅτι εἶχε καταφύγει ὁ δαιμόνιος Σερραῖος Μανώλης Παπᾶς, ἐνθουσιώδης ὀπαδὸς καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑταιρείας, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποκτήσει πολλοὺς ὀπαδοὺς καὶ εἶχε γίνει πολὺ ἐπικίνδυνος στὴν τουρκικὴ ἐξουσία. Εἰς τὸν Πολύγυρον ἐπίσης, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν χαφιέδων* του, ἡ κατάστασις ἦτο ἀνήσυχος καὶ ἐγκυμονοῦσεν αἰφνιδιασμούς. Ὅλα τὰ Χάσικα* χωριὰ προετοίμαζαν ταραχὰς καὶ ἔπρεπε, μὲ κάθε τρόπο, νὰ προλάβῃ τὰ γεγονότα.

Ὁ Γιουσούφμπεης ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ χάσῃ καιρόν. Καὶ πράγματι ἔστειλε ἰσχυρὸ ἀσκέρι* πρὸς τὸν ἰσθμὸν τοῦ Ἁγίου Ὄρους μὲ αὐστηρὰς διαταγὰς νὰ ὑποβάλῃ εἰς βασανιστήρια τοὺς κατοίκους. Διέταξεν ὅμως νὰ μὴ προχωρήσῃ ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὰ ἐδάφη τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τὰ ὁποῖα δυνάμει ἀρχαίων προνομίων, ἦσαν ἀπαραβίαστα καὶ δὲ μποροῦσαν νὰ τὰ πατήσουν ὀθωμανικὰ στρατεύματα.

Πρὸς τὸν Πολύγυρον ἔστειλε τὸν σερασκέρην* Τσιρίμπασην μὲ 500 ἄνδρας. Διέταξε δὲ ταυτοχρόνως τὸν Χασὰν ἀγᾶν, ταμίαν τοῦ Ἰσοὺφ πασᾶ τῶν Σερρῶν, νὰ πάρῃ καὶ αὐτὸς ἄλλους τόσους ἄνδρας καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Πολυγύρου, συνεργαζόμενος μὲ τὸν Τσιρίμπασην. Καὶ τοὺς δύο αὐτοὺς ἀρχηγοὺς διέταξε νὰ συλλάβουν τοὺς προεστοὺς τοῦ Πολυγύρου, ν' ἀφοπλίσουν τοὺς κατοίκους καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν μὲ τὰ στρατεύματά των εἰς τὴν κωμόπολιν.

Οἱ πρόκριτοι τοῦ Πολυγύρου ἐπληροφορήθησαν ἐγκαίρως τὴν ἐπιδρομὴν τῶν σερασκέρηδων τοῦ Γιουσούφμπεη. Ἔδωκαν τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας εἰς τοὺς ἄλλους κατοίκους καὶ ἐπῆραν τὰ βουνά.

Ἀλλ' ἡ φωτιὰ ἄναψε μέσα στὸν Πολύγυρο πολλὰς ὥρας, προτοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φθάσῃ ὁ στρατός. Τὸ βράδυ τῆς 16ης Μαΐου Τοῦρκοι στρατιῶται τοῦ διοικητηρίου τῆς κωμοπόλεως, περιφερόμενοι εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Πολυγύρου, ὕβριζαν τοὺς κατοίκους καὶ ἐπυροβόλησαν ἐναντίον μιᾶς ὁμάδος νέων, τοὺς ὁποίους συνήντησαν κοντὰ στὸ σεράϊ*.

Ἐδημιουργήθη πρὸς στιγμὴν πανικὸς εἰς τὴν κωμόπολιν. Τότε οἱ κάτοικοι τοῦ Πολυγύρου ἐβεβαιώθησαν ὅτι ἦσαν μελλοθάνατοι. Καὶ ἀντὶ νὰ περιμένουν ἀπαθεῖς καὶ ὑποτακτικοὶ νὰ κοποῦν τὰ κεφάλια των, ἐσκέφθησαν ὅτι πολὺ προτιμότερον θὰ ἦτο ν' ἁρπάξουν τὰ ὅπλα, προτοῦ φθάσῃ ὁ στρατὸς τοῦ Γιουσούφμπεη, καὶ νὰ καθαρίσουν τὴν κωμόπολιν ἀπὸ τοὺς τυράννους τοῦ διοικητηρίου.

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα τῆς 16ης Μαΐου 1821, συνέβησαν τὰ πρῶτα δραματικὰ γεγονότα τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὸν Πολύγυρον. Ἀποφασιστικοὶ οἱ κάτοικοι, ἐπῆραν τὰ ὅπλα καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ διοικητήριον. Ἐφόνευσαν τὸν διοικητὴν καὶ δέκα ὀκτὼ στρατιώτας καὶ ἀφοῦ ἐξησφάλισαν τὰ νῶτά των, ὠργάνωσαν διὰ νυκτὸς ἐκστρατείαν, ἄλλοι μὲν κατὰ τοῦ Τσιρίμπαση καὶ ἄλλοι κατὰ τοῦ Χασὰν ἀγᾶ, οἱ ὁποῖοι ἐβάδιζαν, ὁ ἕνας ἐκ τῶν ὑψωμάτων καὶ ὁ ἄλλος ἐκ τῆς πεδιάδος, κατὰ τοῦ Πολυγύρου. Ἀκράτητοι καὶ γενναῖοι οἱ Πολυγυριῶτες, μαχόμενοι σὰν λέοντες ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν, ἐτσάκισαν καὶ διέλυσαν καὶ τὰ δύο ἀσκέρια καὶ ἠνάγκασαν τοὺς δύο σερασκέρηδες νὰ τραποῦν εἰς ἄτακτον φυγήν.

Τὰ πρῶτα αὐτὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα τοῦ Πολυγύρου εἶχον ἄμεσον ἀντίκτυπον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ὁ Γιουσούφμπεης τὰ ἔμαθεν ἀμέσως καὶ ἀπεθηριώθη. Αὐτοστιγμεὶ διέταξε νὰ σουβλισθοῦν καὶ νὰ ψηθοῦν δύο ἐκ τῶν ὁμήρων, ποὺ εἶχε κρατήσει ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν προκρίτων τοῦ Πολυγύρου. Κατόπιν ἐκάλεσε τὸν ἐπίσκοπον Κιτρῶν εἰς τὸ σεράϊ, τὸν προσέβαλε, τοῦ ἀπέκοψε τὴν γενειάδα, τὸν ἐχλεύασε καὶ στὸ τέλος διέταξε καὶ τὸν ἀπεκεφάλισαν μπροστά του. Ὁ ἀτυχὴς ἱεράρχης ἀποκεφαλιζόμενος ἐφώναξε πρὸς τὸν αἱμοβόρον μουτεσελίμην:

—Τὸ κεφάλι μου εἶναι δικό σου, ἀλλ' ἡ ψυχή μου δὲν σοῦ ἀνήκει!

Ἀδυσώπητος κατόπιν ὁ Γιουσούφμπεης, διέταξε καὶ ἀπεκεφάλισαν τὸν Χριστόδουλον Μπαλάνον, τὸν Χρῖστόν Μενεξέν, τὸν Κυδωνιάτην καὶ μερικοὺς ἄλλους Θεσσαλονικεῖς, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ὡς ὀπαδοὺς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 17ης Μαΐου τοῦ 1821 τὰ τέρατα τοῦ Γιουσούφμπεη ὠργίασαν. Δύο χιλιάδες χριστιανοὶ ἐφυλακίσθησαν εἰς τὸν ναὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μητροπόλεως καὶ αἱ περισσότεραι χριστιανικαὶ οἰκίαι ἐλεηλατήθησαν.

Ἔτσι ἤρχισεν ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅταν τὸ ἡρωϊκὸν σύνθημα τοῦ Πολυγύρου ἐξήγειρεν ὅλα τὰ χωριὰ τῆς ἐπαρχίας. Ἀπὸ τὸν ἀκολουθήσαντα χριστιανικὸν συναγερμὸν συνεστήθησαν δύο στρατόπεδα κατὰ τῶν Τούρκων, τὸ ἕνα ἀπὸ Μαδεμοχωρῖτες* καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ καλογήρους τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Καὶ τὰ δύο ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ φιλικοῦ Μανώλη Παπᾶ.

«Τὰ 100 Ἑλληνικὰ χρόνια» Δ. Γατόπουλος

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ

(Ὁ Λουκῆς Λάρας εἶναι ἓν μακρὸν διήγημα τοῦ Βικέλα καὶ ἔχει μεταφρασθῆ εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, τόσον ἐθεωρήθη σπουδαῖον. Εἰς αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς μᾶς δίδει ζωντανὴν τὴν εἰκόνα τῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν οἱ Χῖοι κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἀναφέρεται εἰς τὴν φυγὴν τοῦ Λουκῆ Λάρα μετὰ τῆς οἰκογενείας του....).

Ἡ φυγὴ

... Δὲν ἦλθε διὰ μόνους ἡμᾶς τὸ πλοῖον ἐκ Ψαρῶν.

Ὁ πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἀφ' ἑσπέρας νὰ διασπείρῃ τῆς ἀφίξεώς του τὴν εἴδησιν, καὶ συνέρρεαν οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. Ἡ ἀκτὴ ἦτο ἤδη κεκαλυμμένη ὑπ' αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν.

Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες εἶχαν δώσει τὸ συμφωνηθὲν σημεῖον καὶ τὸ πλοῖον ἔπλεεν ἤδη πρὸς τὸν λιμένα, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινα μακρόθεν τοὺς ἱστούς του.

Ὅταν ἐπλησιάσαμεν εἰς τοὺς σωροὺς τῶν φυγάδων, εἴδαμεν ὅλα τὰ πρόσωπα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἤρχετο ἡ λέμβος! Ἐπλησίαζεν! Ἠκούοντο αἱ κῶπαι σχίζουσαι τὴν θάλασσαν, ἠκούετο καὶ τῶν σκαρμῶν* ὁ γογγυσμὸς ὑπὸ τῆς κώπης τὴν πίεσιν. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐτείναμεν σιωπῶντες τὰ ὦτα πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκείνους παρηγόρους ἤχους.

Ἀλλ' ὅτε ἡ λέμβος προσωρμίσθη καὶ ἐπήδησαν οἱ ναῦται εἰς τὴν ξηράν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καὶ ἐπῆλθε ταραχὴ καὶ σύγχυσις, διότι ὅλοι,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, ἀνυπομόνουν θέλοντες νὰ ἐπιβιβασθοῦν. Ἦσαν δὲ πολλοὶ οἱ φεύγοντες καὶ ἡ λέμβος μικρά. Ἡ ἠχηρὰ τοῦ ναυκλήρου φωνὴ καὶ τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἐχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τὴν ἀνυπομονησίαν. Ἡσυχάσατε, ἐφώναζε. Θὰ σᾶς πάρωμεν ὅλους. Κανένα δὲν θ' ἀφήσωμεν!

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μὲ τὸ πρῶτον φορτίον, ὁ δὲ ναύκληρος* καὶ τρεῖς ναῦται ἔμεναν εἰς τὸ παράλιον ὡπλισμένοι. Ἐπήγαινεν ἡ λέμβος καὶ ἤρχετο, ἐσμικρύνετο δὲ βαθμηδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ηὔξανε μετὰ πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομονησία τῶν μενόντων. Δὲν ἐφαίνετο ἀκόμη ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐλάμβανεν ἤδη τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

Οἱ ἡμίσεις περίπου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμέναμεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐβλέπαμεν τὴν λέμβον ἐπιστρέφουσαν, εὐχόμενοι νὰ μὴ βραδύνῃ ἡ σειρά μας, ὅτε ἀντήχησεν αἴφνης κρότος τουφεκίου καὶ ἠκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφαλαὶ ὅλαι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἴδαμεν ὑψηλά, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, πρὸς τὰ δεξιά μας, τέσσαρας ἀνδρῶν μορφάς. Ἀλλοίμονον! Οἱ Τοῦρκοι ἐπλάκωσαν!

Θεέ μου! Ὁποῖον τρόμον ἔφερεν εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἐμφάνισις τῶν διωκτῶν μας! Δύο, τρεῖς τουφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ὅμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπωρείας*, διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν ὑπὸ τῶν βράχων τὰς ἐξοχάς. Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνοι ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ ὅπλα ἐσκόπευαν καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τοῦρκοι ἄνωθεν δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον. Ἐφοβήθησαν ἆρά γε; μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχαν, ἢ μὴ ἦσαν πολυαρίθμου σώματος ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἐπερίμεναν ἐπικουρίαν, διὰ νὰ ἐπιπέσουν καθ' ἡμῶν; Καὶ τότε τί θὰ γίνωμεν; Πῶς θὰ ἀντισταθῶμεν;

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπλησίαζεν. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ὅλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Θὰ προσφθάσωμεν ὅλοι νὰ σωθῶμεν; Θὰ φανοῦν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τοῦρκοι;

Προσωρμίζετο* σχεδὸν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδα τὸν πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον. Τὸν ἔβλεπα νὰ λαλῇ περι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ, ἐνῷ ὁ ναύτης ἀπέσυρε τὴν χεῖρα ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐζήτει ὁ πατήρ μου νὰ θέσῃ φιλοδώρημα.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ μήτηρ μου ὄπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρός. Ἐστράφη πρὸς αὐτήν.

—Λουκῆ μου, πᾶρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μὲ τὴν εὐχήν μας. Ἀφήσατέ μας ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ!

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθετεν εἰς τὸν κόλπον μου μικρὸν δέμα, περιέχον ὅσα κοσμήματα εἶχε δυνηθῆ νὰ περισώσῃ. Τὴν ἐνηγκαλίσθην καὶ ἐφίλουν τὸν λαιμόν της καὶ ἔλεγα:

—Ὄχι, ὄχι, ὅλοι ὁμοῦ θὰ σωθῶμεν...

Ἐκεῖ, μὲ ἥρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου.

—Πήγαινε μὲ τὰς ἀδελφάς σου. Ἐρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

Ἡ λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δὲ ἀδελφαί μου ἐκάθηντο ἐντὸς αὐτῆς. Μὲ ὤθησεν ὁ πατήρ μου, μ' ἔσυρεν ὁ ναύκληρος, καί, πρὶν προφθάσω νὰ λαλήσω ἢ ν' ἀντισταθῶ, εὑρέθην ἐντὸς τῆς λέμβου κι ἐγώ. Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν ἀμέσως. Ἐστράφην πρὸς τὴν ξηρὰν νὰ ἴδω τὴν μητέρα μου, καὶ ἐνῷ ἐστρεφόμην, εἶδα καπνὸν ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ νέος τουφεκισμὸς ἠκούσθη. Ἐπὶ τῶν βράχων τὸ πλῆθος συνεσφίγγετο καὶ οἱ ὄπισθεν ὤθουν τοὺς πρώτους, ἔπιπταν δέ τινες ἤδη εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ τῶν πιπτόντων βλέπω αἴφνης τὴν μητέρα μου!

Δὲν ἠξεύρω πῶς ἠδυνήθην ν' ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τὴν χεῖρα, πῶς ἥρπασεν ἡ μήτηρ μου τὴν χεῖρα μου, πῶς μία ἄλλη γραῖα ἐκράτει διὰ τῶν δύο χειρῶν τὸ φόρεμα τῆς μητρός μου... Ἡ δὲ λέμβος ἐπροχώρει καὶ ἔκλαιαν οἱ δύο γραῖαι συρόμεναι ἐκ τῆς χειρός μου, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους τὰς ἀνεσύραμεν ἐκ τῆς θαλάσσης. Οὐδ' ἐνθυμοῦμαι πῶς εὑρέθημεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Οἱ τουφεκισμοὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐξηκολούθουν, ἡ δὲ λέμβος ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο καὶ τὴν ἔβλεπα ἑκάστοτε ἐπιστρέφουσαν, προσπαθῶν νὰ ἴδω μακρόθεν ἂν ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς ὁ πατήρ μου καὶ ἡ Ἀνδριάνα—ἡ ὑπηρέτριά μας. Εἰς τὸ τελευταῖον της ταξίδιον τοὺς εἶδα ἐπὶ τέλους ἐρχομένους.

Ἤμεθα ἤδη ὅλοι ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ ἤμεθα ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχαί! Ἐμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέτυχαν ἀπὸ τοῦ λόφου νὰ ἐλαττώσουν τὸν ἀριθμόν μας.

Τὸ πλοῖον ἀνεπέτασε τὰ ἱστία του καὶ ἤρχισε νὰ πλέῃ ὑπὸ τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐλαφρὰν πνοὴν οὐρίου* ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἴδαμεν τὰ ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπὸ Τούρκων. Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῷ ὄντι ἐμπροσθοφυλακή, ἀλλὰ θείᾳ χάριτι ἐβράδυνον οἱ πολλοὶ νὰ ἔλθουν, καὶ ἡμεῖς ἤμεθα ἤδη σῷοι καὶ ἀσφαλεῖς οὐδ' ἐφοβούμεθα πλέον τὰ ἀπέχοντα ὅπλα των.

Μεταξὺ τῶν ποικίλων τοῦ βίου μου περιπετειῶν δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ ναυαγήσω. Ἡ θάλασσα, μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον, μοὶ ἐφέρθη φιλοφρόνως πάντοτε. Ἀλλ' ὁπόταν ἀναγιγνώσκω ναυαγίων περιγραφάς, ἀναλογίζομαι τὰς ὥρας καὶ τὰς σκηνὰς τῆς ψυχῆς ἐκείνης ἐκ Χίου. Ναυαγοὶ βλέποντες ἐκ πλοίου καταποντιζομένου τὴν ἀπέχουσαν παραλίαν δὲν διέρχονται βεβαίως συγκινήσεις πλέον ἐναγωνίους, ὅσων ἡμεῖς τότε διήλθαμεν. Ἀλλὰ καταποντισμὸς δι' ἡμᾶς ἦτο ἡ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀγωνία, ὡς βράχον δὲ σωτηρίας ἐβλέπαμεν τὸ πλοῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ μικρὰ λέμβος ἀνὰ ὀλίγους μᾶς μετέφερεν, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἐτουφέκιζαν ἄνωθεν...

Λουκῆς Λάρας » Δ. Βικέλας

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Ὁ μικρὸς ναυτόπαις Νικολῆς Ἀργύρη Μανιάτης εἶναι διὰ τὸ Ναυτικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὅ,τι ὁ μικρὸς οὐσσάρος Μπαρᾶ διὰ τὸν στρατὸν τῆς Γαλλικῆς. Ἀξίζει τὸν κόπον νὰ τὸν γνωρίσωμεν. Ἦτο ἀπὸ τὰ Ψαρά. Τῷ 1826, δώδεκα μόνον ἐτῶν, ἐπέβαινε τῆς «Ἀθηνᾶς»· καὶ μεταξὺ τῶν ναυτοπαίδων τοῦ σκάφους ἐκείνου, διεκρίνετο διὰ τὸ εὐφυές, τὸ πρόθυμον καὶ τὸ ἄφοβον. Ἡ ναυμαχία τῆς 16ης Ἰανουαρίου 1826 καὶ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Γεωργίου Σαχτούρη θὰ προασπίσουν τὸ ὄνομά του κατὰ τῆς λήθης.

Ἡ «Ἀθηνᾶ» ἔφερε τὴν σημαίαν τοῦ ἀντιναυάρχου Γεωργίου Σαχτούρη, ἀρχηγοῦ τῆς β' Ὑδραϊκῆς Μοίρας τοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος, τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ 1826, διαδρομῶν ἐπιμόνως ὑπὸ τὴν Ὀξεῖαν νῆσον, ἐπεζήτει τὴν κατάλληλον στιγμήν, ὅπως ρίψῃ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸ ἀπεγνωσμένως μαχόμενον Μεσολόγγι.

Τὸ τουρκικὸν ναυτικὸν συνεκέντρωσε τὰς δυνάμεις του εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου, πολλὰ καὶ δυσάρεστα σχεδιάζον, ὅταν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν πρωΐαν τῆς 8 Ἰανουαρίου, ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ μοῖραι, ἐπωφεληθεῖσαι εὐνοϊκῆς τοῦ ἀνέμου τροπῆς, ἐπλησίασαν ἀπροσδοκήτως τὸ Βασιλάδι.

Παρευθὺς τὰ μεγάλα ἐφόλκια* καταβιβάζονται καί, κατάφορτα παξιμαδιῶν, ρυμουλκοῦνται πρὸς τὴν λιμνοθάλασσαν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου δύο ἀξιωματικοὶ τῆς ἡρωϊκῆς φρουρᾶς ἀνέρχονται ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος, κομισταὶ ἐπιστολῶν:

« Οἱ Μεσολογγῖται ὁρκίζονται ὅτι δὲν θέλουν ἀφήσει Αἰγύπτιον ζωντανὸν νὰ γυρίσῃ εἰς Μωρέαν. Ἀλήθεια, ζητοῦν ψωμί· ἀλλέως βέβαια δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑποφέρουν. Πολλοὶ ἀπέθανον ἀπὸ πεῖναν. Ἔφαγαν καὶ τρεῖς ὄνους καὶ τρεῖς καμήλους, ποὺ ἅρπαξαν τοῦ Ἰμπραήμ ».

Εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ναύαρχος ἀπεκρίνετο:

— Θάρρος! Εἴμεθα ἐδῶ καὶ πάσχομε μαζί σας !

Μὲ ὅλον δὲ τὸ φλέγμα* τῶν ἀτρομήτων ἐκείνων πολεμιστῶν, προσέθεσε: « Μᾶς κάμνετε μεγάλην χάριν νὰ μᾶς στείλετε καὶ καμμίαν νέαν ἐφημερίδα».

Διότι ὁ βομβαρδισμὸς δὲν εἶχεν ἀκόμη καταστρέψει τὸ τυπογραφεῖο τῶν « Χρονικῶν ».

Τὴν ἐπαύριον ἡ θάλασσα ἐξεμάνη· μόλις δύο ἄγκυραι κατὰ σκάφος κατορθώνουν νὰ συγκρατήσουν τὴν παράταξιν. Τῆς εὐκαιρίας ἐπωφελοῦνται παρατόλμως οἱ Τοῦρκοι· δεκατρεῖς φρεγάτες καὶ κορβέττες — ἡ πρωτοπορεία — ἀναφαίνονται οὐριοδρομοῦσαι*. Καὶ ὁ ναύαρχος δὲν προφθάνει σχεδὸν νὰ ὑψώσῃ τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ σήματα: «Ὁ ἐχθρός!» «Ὁ ἐχθρὸς ἔρχεται ἐπάνω !», « Τ' ἅρματα στὴν κουβέρτα!», «Ὅσοι εἶσθε εἰς τίρα* κανονιοῦ, ἀρχίσατε πῦρ! ».

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἕλληνες , φρονίμως σκεπτόμενοι, κόπτουν τὰς ἀγκύρας, ὁ δὲ κλύδων ἀναλαμβάνει νὰ χωρίσῃ τοὺς ἀντιμαχομένους.

Τὴν μεθεπομένην δευτέρα συνάντησις. Ὁ πυρπολητὴς Πολίτης ἀνατινάσσει εἰς τὸν ἀέρα τὴν κορβέτταν τοῦ Μουσταφᾶ Τζελεμπῆ. Τὴν 16ην ἡ μάχη μετατίθεται πρὸς τὴν ἄκραν τοῦ Ἀράξου*. Οἱ Τοῦρκοι κλίνουν πρὸς τὰς Πάτρας καὶ οἱ Ἕλληνες διώκουν πλησίστιοι*. Ὁ ἄνεμος μεταβάλλεται· καὶ τότε διώκουν οἱ Τοῦρκοι «μὲ ὅλα τους τὰ πανιὰ καὶ κουρταλέτσες»*. Αἴφνης οἱ Ἕλληνες, ἀθρόως ἀνακωχεύσαντες*, ἀναμένουν. Εἶναι ἡ πέμπτη καὶ ἡμίσεια τῆς ἑσπέρας τῆς 16 Ἰανουαρίου 1826· ἡ πάλη ἀρχίζει πεισματωδεστάτη. Τὸ ἑλληνικὸν πυροβολι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κόν, εὐθὺς ὡς εἰσέρχεται ἐντὸς τῆς ἀκτῖνος τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐνεργείας, δεικνύει τὴν ἀναμφισβήτητον ὑπεροχήν του.

Ἡ τουρκικὴ ἐν τούτοις ναυαρχίς, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀγῶνος, σημαίνει παραγγέλματα ἀπροσδόκητα· καὶ ἐκ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν προστρέχουν τέσσαρα τουρκικὰ πυρπολικά. Οἱ Τοῦρκοι φαίνονται σχεδιάζοντες νὰ ποδίσουν* ὑπὸ τὴν σκέπην των· τοῦτο δὲ φέρει εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ τοὺς Ἕλληνας πυρπολητάς. Διώκουν μὲ ὅλας των τὰς δυνάμεις· δύο δὲ ἐφόλκιά των, μετὰ πυροβολικοῦ καὶ τυφεκιστῶν, ἐπιπίπτουν ἐναντίον ἑνὸς τῶν Τουρκικῶν πυρπολικῶν καὶ τὸ καταλαμβάνουν αὔτανδρον ὑπὸ τὰς φρενητιώδεις ζητωκραυγὰς τῶν πληρωμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Μετὰ τῆς παροιμιώδους ὁρμῆς της, ἡ μοιραρχὶς «Ἀθηνᾶ» μάχεται εἰς τὸ πυκνότερον σημεῖον τῆς παρατάξεως. «Τοὺς ἐδαιμονίσαμε μὲ τὰ κανόνια μας», λέγει τὸ ἡμερολόγιον. Ὁ ἀντιναύαρχος Σαχτούρης, μὲ τὸ τηλεσκόπιον εἰς τὸ χέρι, μὲ τὸ πρᾷον ἐκεῖνο ὕφος του, τὸ ὁποῖον οὐδ' εἰς τὴν μάχην ἐγκατέλειπε, παρακολουθεῖ τὸν ἀγῶνα ἐκ τοῦ ἐπιστέγου* μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν του. Ὑπὸ νέφη καπνοῦ κρύπτεται ἡ πρῷρα· ὁσάκις δὲ ὁ ἄνεμος τὰ παρασύρει εἰς στροβίλους καὶ ἀναφαίνεται πρὸς στιγμὴν τὸ πρόστεγον*, οἱ ἐπὶ τοῦ πρυμναίου διακρίνουν ἕνα ναυτόπαιδα ὄρθιον ἐκεῖ ἐμπρός, παρατόλμως ἐκτεθειμένον εἰς τὴν χάλαζαν τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός. Εἶναι ὁ μικρὸς Ψαριανὸς Νικολῆς Μανιάτης. Μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψηλά, μὲ τὴν μικράν του χεῖρα εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸ ὕφος ἀνθρώπου διοικήσαντος εἰς δέκα τοὐλάχιστον μάχας, παρακολουθεῖ τὰς περιπετείας τοῦ ἀγῶνος. Σπανίως κατέβαινεν ἀπὸ τὸ πρόστεγον· καὶ τοῦτο μόνον διὰ νὰ μεταφέρῃ ὕδωρ καὶ γομώσεις* διὰ τοὺς πυροβολητὰς καὶ πυριτιδοβολὰς εἰς τοὺς ἐκ τῶν θωρακίων* βάλλοντας. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος τουρκικοῦ πυρπολικοῦ, φαίνεται τρέχων πρὸς τὸν πρόβολον τρελλὸς ἀπὸ χαράν, κραυγάζων ἐπανειλημμένως:

—Ἀπάνω τους, μπουρλοτιέρηδες!

Ἐν τούτοις ἡ «Ἀθηνᾶ», φοβηθεῖσα διὰ τὴν τύχην τῶν παρατόλμων πυρπολητῶν, ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν γραμμὴν καὶ ἐντείνει τὸ πῦρ. Εἰς μάτην μερικοὶ ναῦται νεύουν εἰς τὸν μοῦτσον νὰ κατέλθῃ! Ὁ μικρὸς εἶναι ἐκεῖ ἐπευφημῶν, κινῶν τὸν σκοῦφόν του εἰς τὸν ἀέρα.

Ἐκείνην τὴν στιγμὴν φοβερὰ ἐκπυρσοκρότησις συγκλονίζει τὴν «Ἀθηνᾶν» καὶ ἐνσπείρει τὸ θάνατον ἐντὸς αὐτῆς· ἕνα ἀπὸ τὰ πρῳραῖα πυροβόλα της, διαρραγέν*, ἀνατρέπει καὶ πληγώνει σωρείαν ναυτῶν, τοῦ δὲ μικροῦ Νικολῆ θραύει τὰς κνήμας. Ἡ «Ἀθηνᾶ», ἀδυνατοῦσα νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐξακολουθήσῃ τὴν μάχην, ἐξέρχεται κατὰ μικρὸν τῆς παρατάξεως, ἐνῷ ἤδη περίπου ἔληγεν ὁ ἀγών. Ὁ ἀντιναύαρχος προσελθὼν πρὸς τοὺς κατακειμένους εἰς τὴν πρῷραν ταυματίας καὶ ἰδὼν τὴν κατάστασιν τοῦ δυστυχοῦς μούτσου, τὸν παίρνει μὲ συμπάθειαν εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ καλεῖ τὸν χειρουργόν. Ἐκεῖνος προλέγει μετὰ στόμφου* τὸν βέβαιον θάνατον τοῦ τραυματίου, ἂν δὲν ἐκτελεσθῇ παρευθὺς ἡ ἀποκοπὴ τῶν ποδῶν. Ὁ ναυτόπαις ὅμως ἀνθίσταται μετ' ἐνεργητικότητος ἀνδρός. Ὄχι, δὲν θέλει νὰ τοῦ κόψουν τὰ πόδια του, ἀπωθεῖ τὸν ἰατρόν, ἱκετεύει τὸν ναύαρχον.

—Μὴ, καπετὰν Γιώργη μου! Μὴ μοῦ κόψτε τὰ ποδαράκια μου, κι ἂς πεθάνω!...

Τέλος ὑπερισχύει· ὁ ναύαρχος συγκινηθεὶς εἶπεν εἰς τὸν ἰατρόν: «Μάζεψε τὰ ἐργαλεῖα σου, ἐξοχώτατε!» καὶ ἔστειλεν ὑπὸ ἰδίαν του εὐθύνην τὸ παιδὶ εἰς τὴν Ὕδραν πρὸς τοὺς ἰδικούς του συγγενεῖς, μὲ αὐστηρὰν ἐντολὴν νὰ φροντίσουν διὰ τὴν θεραπείαν του, σὰν νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἰδικοῦ των τέκνου. Ἔκτοτε, δὲν τὸν ἐπανεῖδε πλέον, οὔτε αἱ περιπέτειαι τοῦ ἀγῶνος τὸν ἀφῆκαν νὰ σκεφθῇ περὶ αὐτοῦ.

Ἐν ἔτει 1838, ὁ παλαιὸς ἀντιναύαρχος τῆς Ὕδρας διετέλει* διευθυντὴς τοῦ πολεμικοῦ ναυστάθμου τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἦτο ὡραία ἡμέρα τοῦ Δεκεμβρίου καὶ ὁ γηραιὸς θαλασσόλυκος ἐκάθητο εἰς τὸ γραφεῖόν του, μὲ ὀρθάνοικτα παράθυρα. Ἡ τρέχουσα ὑπηρεσία εἶχε τελειώσει· καὶ ὁ παλαίμαχος τῆς Σάμου καὶ τοῦ Καφηρέως ἐκουβέντιαζε φιλικῶς μὲ τὸν ὑπασπιστήν του περὶ τῶν παλαιῶν ἡμερῶν τῆς δόξης, αἱ ὁποῖαι ἐφαίνοντο ἀπελθοῦσαι διὰ παντός, περὶ τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς καὶ τὰ παιδιὰ ἀκόμη εἶχαν ἡρωϊσμὸν βετεράνων*. Καὶ ἐξέφραζε τὴν λύπην του ὅτι δὲν ἤκουσε ποτέ τι περὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ ναυτόπαιδος τῆς «Ἀθηνᾶς».

Αἴφνης διακόπτεται ἀπὸ φωνὰς προερχομένας ἐκ τοῦ προαυλίου. Ἔτεινε προσεκτικὸν τὸ οὖς καὶ φράσις, ἀπευθυνομένη ἀπὸ κάποιον ἄγνωστον πρὸς τὸν δίοπον* τῆς φυλακῆς, ἔφθασεν εὐκρινῶς μέχρις αὐτοῦ.

—Σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ ἀφήσῃς ν' ἀνεβῶ! Θέλω νὰ ἰδῶ τὸν καπετὰν Γιώργη, νὰ τὸν εὐχαριστήσω γιὰ τὴν μεγάλη ἐκδούλευσι, ποὺ μοῦ ἔκανε στὸν Ἀγῶνα!..

Εἶχεν ἀκούσει καὶ ὁ ὑπασπιστής· εἰς τὸ νεῦμα δὲ τοῦ ἀντιναυάρχου, κατῆλθε δρομαῖος τὴν κλίμακα, ἐνῷ ὁ Σαχτούρης ἀορίστως προ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ησθάνετο κάτι τὸ συγκινητικόν, κάτι τὸ εὐχάριστον. Μετὰ δύο λεπτὰ ἕνας νέος κύριος, κομψὸς καὶ ζωηρός, εἰσήρχετο ἢ μᾶλλον εἰσώρμα εἰς τὸ δωμάτιον. Χωρὶς πολλὰς ἐθιμοτυπίας, ἁρπάσας τὴν δεξιὰν τοῦ ναυάρχου, τὴν κατεφίλει· καὶ μόλις κατώρθωσε, διακοπτόμενος ἀπὸ λυγμούς, νὰ τοῦ δώσῃ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι εἶναι ὁ μικρὸς ἐκεῖνος μοῦτσος, ὁ τραυματίας τῆς ἔξω τοῦ Κάβο - Πάπα ναυμαχίας.

Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ναυσταύθμου τὸν ἔσφιξεν εἰς τὰς ἀγκάλας του μὲ στοργὴν πατρικήν· καί, πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ πάλαι ποτὲ μικρὸς μαχητὴς ἦτο τώρα ἕνας ἐκ τῶν πλέον εὐϋπολήπτων Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ ἐξωτερικοῦ, ηὐχαριστήθη βαθύτατα, ὅτι ἔσωσεν ἕνα ἔντιμον καὶ χρήσιμον ἄνθρωπον.

Πολλὰς ἡμέρας τὸν ἐκράτησεν εἰς τὸν Πόρον, μίαν δὲ ἐξ αὐτῶν, ποὺ συνέπεσε νὰ εἶναι τῶν Χριστουγέννων, ἔστρωσεν ἕνα μεγάλο τραπέζι εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἡρωϊσμοῦ τοῦ μικροῦ Ψαριανοῦ, δι' ὅλους τοὺς πτωχοὺς μαθητὰς τοῦ Πόρου καὶ δι' ὅλους τοὺς ναυτόπαιδας. Ὑπῆρξε δὲ πράγματι διὰ τὴν ὡραίαν νῆσον καὶ τὸ Ναυτικόν μας, μοναδικὴ ἐκείνη ἡ πανήγυρις.

« Πανηγυρικὸν φύλλον Ἑστίας » Κωνστ. Ράδος

ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ (ΙΟΥΛΙΟΣ 1822)

Φύσα, μαΐστρο δροσερὲ κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τὴ μάννα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγᾶδες
στὸ Δερβενάκι κοίτονται, στὸ χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμα 'χουνε τὴ μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γιὰ ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψι.
Κι ἕνα πουλάκι πέρασε καὶ τό συχνορωτᾶνε:
« Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι; »
— « Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσω ὁ Κολοκοτρώνης,
καὶ παραπίσω οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σπαθιὰ στὰ χέρια ».
Γράμματα πᾶνε κι ἔρχονται στῶν μπέηδων τὰ σπίτια.
Κλαῖνε τ' ἀχούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ τζαμιὰ γιὰ Τούρκους,
κλαῖνε μαννοῦλες γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες.

Δημοτικὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΨΑΡΑ

Τὰ Ψαρὰ ἦσαν μιὰ πέτρα γῆς ριγμένη μέσα εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ κυματίζῃ ἐπάνω της ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα. Τόπος ξηρὸς καὶ ἄγονος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γεννήσῃ μαλθακοὺς καὶ ἐγωϊστάς. Ἐγεννοῦσε μόνον παλληκάρια, δαμαστὰς τῶν κυμάτων, κυριάρχους τῆς θαλάσσης. Ὅταν μιὰ πνοὴ ἐξεγέρσεως συνεκλόνισε τὴν δουλεύουσαν φυλήν, ὥρμησαν μεταξὺ τῶν πρώτων εἰς τὰ ἐλαφρά των πλοῖα καὶ περιέφερον τὸν τρόμον διὰ τὸν ἐχθρὸν ἐπάνω εἰς τὰ γαλανὰ κύματα τοῦ Αἰγαίου. Κουρσάροι ἀτρόμητοι, ἀλλὰ κουρσάροι τῆς ἰδέας, ὑψώνοντο ὡς δράκοι οὗ παραμυθιοῦ καὶ ἐπλησίαζον τὰ νεφελώματα τῶν θρύλων καὶ τῶν παραδόσεων.

Ἕνας Κανάρης ἐγεννήθη διὰ τὴν καλὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς μαύρους βράχους τοῦ ἡρωϊκοῦ νησιοῦ.

Ὁ ἐχθρὸς συνήντησε τοὺς Ψαριανοὺς συχνάκις εἰς τὸν ὑπερήφανον δρόμον τους καὶ ἔμαθε νὰ τοὺς φοβεῖται.

Ὀλίγα νησιὰ τότε, φούχτα χώματος καὶ πετρῶν μέσα εἰς τὴν ὑγρὰν ἔκτασιν, ὑψώνοντο προπύργια ἐπικίνδυνα καὶ τὰ Ψαρὰ καὶ ἡ Κάσσος καὶ ἡ Χίος ἔστελλαν μηνύματα θριάμβων ἕως τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξεκινοῦσαν βαρεῖς οἱ στόλοι.

Ἐπὶ τέλους ἕνα πρωΐ, μὲ τὸ σύννεφον, ποὺ ἐπύκνωσαν οἱ κανονιοβολισμοί, οἱ ἐχθροὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸ νησί. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἦσαν ἀμέτρητοι καὶ οἱ ὑπερασπισταί ἦσαν ὀλίγοι. Ἀλλ' οἱ ὑπερασπισταὶ ἤξευραν νὰ σκοτώνωνται. Καὶ ἐσκοτώθησαν οἱ περισσότεροι.

Εἰς τὸ Ναύπλιον, τὴν πρωτεύουσαν τότε τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, ὅταν ἔφθασαν πρόσφυγες Ψαριανοί, ἕνας, ἱερεύς, ὁ Νεκτάριος Κατούλης, συνεκάλεσεν αὐτοὺς καὶ τὸν λαὸν τοῦ Ναυπλίου εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ χαιρετίζων τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὡς ἐθνικὴν θυσίαν, ἤρχισε μὲ μίαν ἀποστροφήν:

«— Ἀδελφοὶ Ψαριανοί, εἰς τὴν πυρὰν ἡ ὁποία ἀναδίδεται ἐκ τῶν καιομένων οἰκιῶν σας, βλέπω συντελουμένην τὴν θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ. Ὁ Πατριάρχης ἐκεῖνος δὲν ἐπρόφθασε νὰ θυσιάσῃ τὸν υἱόν του. Σεῖς ἐθυσιάσατε τὰ τέκνα ὑμῶν. Ἡ θυσία σας ἀνέρχεται εὐπρόσδεκτος* εἰς τὰ ὕψη. Ἀδελφοί, μὴ θρηνεῖτε. Ἐγείρατε τὴν κεφαλὴν ὑμῶν, ὅτι ὁ μισθὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Παλαίουσα ἡ Ἑλλὰς ἀκόμη, κυλιομένη εἰς τὸ αἷμα τὸ ἰδικόν της,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ εἰς τὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν της, ἐδέχθη τὰ λείψανα τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ γενναίου νησιοῦ καὶ τὰ ἐγκατέστησεν εἰς τὴν Εὔβοιαν, πλησίον εἰς τὰ ἔνδοξα ἐρείπεια τῆς Ἐρετρίας. Ἐκεῖ τότε ἐφύτρωσε μία νέα πόλις, τὰ Νέα Ψαρά.

Ἐν τῷ μεταξὺ κατεστρέφετο καὶ ἡ Κάσσος καὶ ἡ φωτιὰ καὶ ὁ σίδηρος διηυθύνετο πρὸς ἄλλα σημεῖα τῆς ἑλληνικῆς γῆς διὰ νὰ συμπληρώσουν τὸ ἔργον τοῦ ὀλέθρου.

Οἱ Ψαριανοὶ ἄφησαν σιωπηλοὶ καὶ θλιμμένοι εἰς τὴν νέαν των πατρίδα τὰ γυναικόπαιδα καὶ ἔσπευσαν νὰ ριφθοῦν εἰς τὰ πλοῖα. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὁ πόθος τῆς ἐκδικήσεως ἐδιπλασίαζε τὸ θάρρος.

Ἀργότερα, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ὅταν ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ ἐπιφανὴς γάλλος φιλλέλην, ὁ μαρκήσιος Μπιφρέ, ἐπεσκέφθη εἰς τὴν Εὔβοιαν τὰ ἀναστηθέντα Ψαρά. Ἐκεῖ ὁ εὐγενὴς ξένος ἐφιλοξενήθη εἰς τὸ σπιτάκι ἑνὸς γέρου, ὁ ὁποῖος, μαζὶ μὲ τοὺς ὀλίγους διασωθέντας Ψαριανούς, εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν νέαν του πατρίδα. Τὸ βράδυ ὁ γέρος, καθισμένος εἰς τὸ πλάγι ἑνὸς τζακιοῦ, διηγήθη εἰς τὸν Γάλλον περιηγητὴν τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του, τὴν ὁποίαν εἶδε, νέος ἀκόμη. «Αἱ εἰκόνες τοῦ ὀλέθρου καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῆς αἱματηρᾶς θυέλλης, ἀφηγεῖται ὁ ξένος, ἔπαιρναν μίαν ἀπερίγραπτον τραγικότητα ἀπὸ τὸ ἀφελὲς καὶ ἥμερον ὕφος τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἔφυγε τελευταῖος ἀπὸ τὸ ἐρημωθὲν νησί. Μία εἰκὼν Ἁγίου, κρεμασμένη εἰς ἕνα εἰκονοστάσιον, ἦτο τὸ μόνον πρᾶγμα, ποὺ ἔσωσεν ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του, ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του ὅλους, σφαγέντας ἢ φονευθέντας».

Περιοδ. « Παναθήναια » 1904 Γ. Τσοκόπουλος

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρη ράχη,
περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη,
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινομένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

« Ἅπαντα » Δ. Σολωμὸς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο ΚΕΡΚΕΖΟΣ

Εἰς τοῦ Σαϊτονικολῆ ἐμοίραζαν τοὺς πρώτους σισανέδες*, ποὺ ἐφερε τὸ « Πανελλήνιον ».

Μὲ τοὺς ἄλλους ἐπῆγε καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς νὰ πάρῃ. Ἀλλ' ἐνῷ ἔφθασε ἐκ τῶν πρώτων, ἐπλησίαζε μὲ τοὺς τελευταίους, ὅταν ἔμειναν ἀκόμη τέσσαρα ἢ πέντε μόνον τουφέκια καὶ οἱ ἀπαιτηταὶ ἦσαν δέκα πέντε καὶ περισσότεροι.

Ὁ Ἀναγνώστης ὁ Πλατῆς καθήμενος κατέγραφεν ἐκείνους ποὺ ἐλάμβανον ὅπλα.

Ὁ δὲ Σαϊτονικολῆς ὄρθιος τὰ ἐμοίραζεν ἀπευθύνων εἰς ἕκαστον μίαν εὐχήν.

—Καλορίζικο!... Τιμημένο νὰ τὸ βαστᾷς καὶ τιμημένο νὰ σὲ βγάλῃ... καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ὑποχωρῶν εἰς ὅλους, ἀπωθούμενος καὶ οὐδένα ἀπωθῶν, ἐκινδύνευε νὰ μὴ πάρῃ τίποτε. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους εὑρέθη ἐνώπιον τοῦ Σαϊτονικολῆ, ὅστις ἦτο γυρισμένος τὴν στιγμὴν ἐκείνην πρὸς τὴν γωνίαν, ὅπου ἀνέκειντο τὰ ὅπλα καὶ ὅστις ἐστράφη κρατῶν ἕνα σισανέν. Ἤνοιγεν τὸ στόμα νὰ εἴπῃ τὴν ἀπαραίτητον εὐχὴν καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐκινήθη νὰ πάρῃ τὸ τουφέκι, ὅτε ὁ Σαϊτονικολῆς τὸν εἶδε καὶ ἔκαμε κίνημα ἐκπλήξεως καὶ δισταγμοῦ.

—Μωρὲ δὲν ἀφήνεις, καημένε Ἀνδρουλιό, νὰ τὸ πάρῃ κανεὶς ἄλλος;... τοῦ εἶπε μὲ δυσφορίαν ἀνθρώπου, ὅστις ἀναγκάζεται νὰ φανῇ σκληρός.

Ἐσύ;... Εἶντα νὰ σοῦ εἰπῶ;..

Ὁ Σαϊτονικολῆς ἤθελε νὰ εἰπῇ: «Ἐσύ τί νὰ τὸ κάμῃς...» Καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς ὅσον καὶ ἂν ἦτο πρᾷος καὶ ταπεινός, ἐταράχθη. Δὲν εἶπεν ὅμως τίποτε, ἀλλ' ἀπεσύρθη ἀποσβωλομένος εἰς μίαν ἄκρην, ὡς νὰ μὴ ἔβλεπε τὴν θύραν διὰ νὰ φύγῃ.

Ὁ Σαϊτονικολῆς μετενόησεν ἀμέσως καὶ ἐλυπήθη διὰ τὴν σκληρὰν φράσιν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Διότι ἄλλοι ἔσπευσαν καὶ ἥρπασαν τὰ ὑπολειπόμενα τουφέκια, χωρὶς μάλιστα νὰ περιμένουν τὴν εὐχήν.

—Μωρέ, τὸ ἐπίστεψες αὐτό, ποὺ σοῦ εἶπα, Ἀνδρουλιό;... Κι ἀφῆκες νὰ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι... ἐφώναξε πρὸς αὐτὸν γελῶν, διὰ νὰ συγκαλύψῃ τὸ πρᾶγμα.

—Ἐγὼ σὲ θάρρουνα γιὰ πλιὸ ξυπνητό. Γιά, μωρέ, ν' ἀφήσῃ νὰ τοῦ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι!...

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

—Δὲ θέλω σισανέ, καπετὰν Νικολῆ, ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιός. Καλύτερα πού τὸν ἐπῆρε ἄλλος!.. Ἔχω μιὰ παλιολαζαρίνα* ἐγώ... Κάνει κι αὐτὴ δουλειά!...

Καὶ τὰ ἔλεγε αὐτὰ χωρὶς πικρίαν, χωρὶς παράπονον. Ἐμειδία μάλιστα τώρα, τὸ συνηθισμένον καλοκάγαθον μειδίαμά του, ἀλλὰ εἰς τὰ γαλανά του μάτια, ἐκυλίετο ἕνα δάκρυ. Ὅταν ἐξῆλθε, τὸν ἐπλησίασεν ὁ συγγενής του Μαρογιάννης καὶ τοῦ εἶπε μὲ ἀγανάκτησιν:

—Μωρὲ, γιὰ ὄνομα Θεοῦ, δὲν ἔχεις ψυχή, δὲν ἔχεις ἀνθρωπιά... Δὲν φθάνει πού δὲν σοῦ ἔδωκε τουφέκι ὁ Σαϊτονικολῆς, ἀλλὰ σοῦ ἔκανε καὶ τέτοια προσβολάρα καὶ σὺ ἐκόντεψες νὰ τοῦ εἰπῆς σπολάτη*...;

—Ὁ ἄνθρωπος εἶπε τὴν ἀλήθεια. Σὰ δὲν ἔχει τουφέκια γιὰ ὅλους, καλύτερα νὰ πάρουν οἱ καλοί, καλοί. Αὐτὸς εἶναι καπετάνιος καὶ κατέχει...

—Τὸν κακό του τὸν καιρὸ κατέχει...

—Κι ἂν δὲν τὸ κατέχῃ αὐτός, τό θωρῶ μοναχός μου ἐγώ. Εἶμαι ἀνεμάνθρωπος, εἶπεν ὁ Ἀνδρουλιὸς μὲ ὀλίγον πεῖσμα, τὸ ὁποῖον ἀπηυθύνετο μᾶλλον κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του.

—Σώπα, λέω, καὶ τ'ς ἄντρες δὲν τσοὶ ζυγιάζουνε σὰν τὰ ζωντόβολα... Ἐγὼ δὲν κάνω καλύτερό μου κανένα. Σ' ὅλο τὸ ὕστερο χαίρεται κι ὁ κόρακας τὴ φωνή του σὰν καὶ τ' ἀηδόνι... Νὰ συλλογισθῇς τοὺς συγγενεῖς σου, πού τοὺς ντροπιάζεις...

—Μὰ ἤθελες νὰ μαλώσωμε γιὰ ἕνα τουφέκι;...

—Ναί! Γιατὶ ὅποιος δὲ μιλεῖ τόνε θάπτουνε...

—Ἐγὼ ἔχω τὴν παλιολαζαρίνα... Ἄλλοι δὲν ἔχουν μουδὲ καλαμομπίστολο... Καλὰ ἔκαμε ὁ Σαϊτονικολῆς!...

—Αὐτὴ τὴν κεφαλὴ νὰ βαστᾷς καὶ καλὰ θὰ πᾷς... Θὰ γενῇς ἀνεμπαῖγνιδο τοῦ χωριοῦ...

Καὶ ὁ Μαρογιάννης ἀπεμακρύνθη μὲ ἀγανάκτησιν, αἰσχυνόμενος διότι εἶχε τοιοῦτον συγγενῆ.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἦτο νέος ἄνθρωπος, τριάντα περίπου ἐτῶν, κοντακιανός, μὲ παχὺ ξανθὸ μουστάκι, μὲ κνήμας ἰσχνὰς περὶ τὰς ὁποίας κατωλίσθαιναν καὶ ἐβάραιναν τὰ στιβάνια*. Ὀλίγοι ἦσαν ὡσὰν αὐτὸν φιλόπονοι εἰς τὸ χωριό.

Ἅμα ἐτελείωνε τὰς ἀγροτικάς του ἐργασίας, ἐπηγγέλλετο ἐπί τινας μῆνας τὸν κτίστην, εὕρισκε δὲ καιρὸν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἐπιτηρῇ καὶ τὸν νερόμυλον, τὸν ὁποῖον εἶχε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἦτο καθ' ὑπερβολὴν θρῆσκος. Δὲν περιωρίζετο δὲ ἡ εὐσέβειά του μόνον εἰς ἐξωτερικοὺς τύπους, ἀλλ' εἶχεν ἀληθεῖς χριστιανικὰς ἀρετάς.

Ἀπὸ τὸ στόμα του δὲν ἐξήρχετο ποτὲ ψυχρὸς λόγος καὶ τόσον ἦτο καλοκάγαθος καὶ ταπεινός, ὥστε οἱ χωριανοί του τὸν ἐφαντάζοντο ὡς μὴ δυνάμενον νὰ κακοποιήσῃ καὶ Τοῦρκον ἀκόμη.

Δὲν εἶχε κανένα ἐχθρὸν φυσικά. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ποὺ ἐνέπνεε δὲν ἔλειπεν ὀλίγη εἰρωνεία. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει πρὸ πάντων ἡ κατασκευή του, ἡ σχεδὸν καχεκτική, καὶ τὸ μικρόν του ἀνάστημα. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οὐδέποτε ἐπροκάλεσεν ἔριδας καὶ προκαλούμενος ὑπεχώρει.

Ἐννοεῖται ὅτι τοιαῦται ἀρεταὶ δὲν ἐνοοῦντο ὑπὸ τῶν πολλῶν. Καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν εἶχε μὲν ἐχθρούς, ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ θαυμαστάς. Καὶ ἡ μεγάλη του ἀνεξικακία, ἐθεωρεῖτο ὡς δειλία, ἡ δὲ ὑπερβολική του ἀγαθότης ὡς πνευματικὴ πτωχεία.

— Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι!...

Καὶ εἶναι βέβαιον τῷ ὄντι ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἦτο φωστῆρας. Ἔπειτα ἐκεῖνό του τὸ ἀνάστημα, ἐκεῖνό του τὸ σκαρί!... Πῶς νὰ δώσῃς σπουδαίαν σημασίαν εἰς ἕνα τέτοιο «ἀντρίτσι», ὡς τὸν ἀπεκάλουν αἱ γυναῖκες;

Ἐγέλα λοιπὸν ὁ κόσμος μαζί του. Ὅταν δὲ ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις καὶ ἠκούσθη ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς παρεσκευάζετο νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀνεκάγχασαν καὶ τὰ νήπια.

Τινὲς ἐξέφραζον τὸν φόβον, ὅτι δὲν ἤξερε νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ τουφεκιοῦ, καὶ ἄλλοι ὅτι θὰ τὸ ἐγέμιζε μέχρι στομίου. Κάποιος δὲ ἐβεβαίωνεν, ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐξελάμβανε τὸν πόλεμον ὡς χειροπάλεμα, διὸ καὶ εἶχε κόψει τὰ μαλλιά του σύρριζα, διὰ νὰ μὴ τὸν πιάνουν ἀπ' αὐτὰ οἱ Τοῦρκοι.

Ὡς εἴδαμεν, καὶ αὐτὸς ὁ καπετάνιος Σαϊτονικολῆς δὲν εἶχε καλυτέραν περὶ αὐτοῦ ἰδέαν. Ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἐμνησικάκησε. Μετὰ τινας ὥρας μάλιστα ἐφαίνετο ὡς νὰ εἶχε λησμονήσει παντελῶς τὴν πικρὰν τοῦ ὁπλαρχηγοῦ φράσιν.

Καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀψιμαχίαν ἔλαβε μέρος μὲ τὴν λαζαρίναν του.

Τί γέλια ἔγιναν μὲ ἐκείνην τὴν παλιολαζαρίναν, τῆς ὁποίας τὸ σπασμένο κοντάκι ἦτο δεμένο μὲ σπάγγους καὶ ἡ ὁποία εἶχε μάκρος τριῶν πήχεων!

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Μώρ' αὐτό, Ἀνδρουλιό, εἶναι τοῦ Διγενῆ τοῦ Σαραντάπηχου τὸ τουφέκι!... τοῦ εἶπε κάποιος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τὸν ἔχασαν. Εἶχεν ἀναμιχθῆ ἴσως μὲ ξενοχωριανούς, ἤ, τὸ καὶ πιθανώτερον, εἶχε κρυφθῆ.

Μόνον κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὸν ἐπανεῖδον καὶ τὸ φέσι του ἦτο τρυπημένον ἀπὸ δύο σφαίρας. Ἐξάπαντος τὸ εἶχε κρεμάσει καὶ τὸ ἐπυροβόλησε μὲ τὴν λαζαρίναν του!... Τοὐλάχιστον ἐξησκεῖτο εἰς τὴν σκοποβολήν!...

Ἀλλ' εἰς τὴν ἑπομένην μάχην ἡ κακολογία ἐβουβάθη.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐμάχετο ὄρθιος, ἐντελῶς ἀπροφύλακτος.

Ἐνόμιζαν ὅτι τὸ ἔκαμνεν ἐξ ἀγνοίας τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ ἐφώναζαν νὰ πιάσῃ μετερίζι*. Ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἠθέλησε ν' ἀκούσῃ.

—Ἐμένα δὲ μὲ πιάνει μπάλα!... εἶπε μετὰ τὴν μάχην.

— Δὲ σὲ πιάνει μπάλα;... Πῶς τὸ κατέχεις;...

—Ἔχω τίμιο ξύλο!...

—Ἀλήθεια;...

—Ἔχω αὐτό!... ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιὸς καὶ ἔκαμε τὸν σταυρόν του. Δὲν τὸ κατέχετε;... «Ὅποιος κάνει τὸ σταυρό του — ἅρμα ἔχει στὸ πλευρό του...».

***

Μετά τινα καιρὸν ἀπεβιβάσθησαν ἐθελονταὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ἀμέσως ὅμως στρατὸς τουρκικὸς πολυάριθμος τοὺς κατεδίωξε μέχρι τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Λαπάθου, ὅπου τοὺς περιεκύκλωσεν.

Ἐθελονταὶ ἐφονεύθησαν πολλοί, θὰ ἐξωλοθρεύοντο δὲ ὅλοι, ἂν δὲν τοὺς ἐβοήθει ἡ ὁμίχλη καὶ ἂν ἔλειπον οἱ ἐντόπιοι ἐπαναστάται, οἵτινες ὑπεστήριξαν τὴν ὑποχώρησίν των καὶ τοὺς ὡδήγησαν νὰ διαφύγωσι δι' ἀτραπῶν καὶ χαραδρῶν.

Μεταξὺ τῶν Κρητῶν ἦτο καὶ ὁ Ἀνδρουλιός, ὅστις πολλοὺς ἐθελοντὰς ἔσωσεν.

Εἰς τὸ ἀνακάτωμα δ' ἐκεῖνο κι ἐντὸς τῆς ὁμίχλης διέκρινεν ἐγγύτατα ἕνα φοροῦντα ὑψηλὸν σκοῦφον.

—Ἀπὸ δῶ, πατριώτη!... ἐφώναζε. Μὴ πᾷς ἀπ' αὐτοῦ, θὰ πέσῃς τσοὶ Τοῦρκοι...

Ὁ φορῶν τὸν ὑψηλὸν σκοῦφον διηυθύνθη πρὸς αὐτόν. Ἀλλ' ὅταν ἐπλησίασεν, ὁ Ἀνδρουλιὸς διέκρινεν ὅτι ἦτο Κιρκάσιος*. Δὲν ἐπρόφθα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σε νὰ τὸ καλοσκεφθῇ, καὶ ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον κατ' ἀρχὰς εἶχε νομίσει ὡς ἐθελοντήν, ὥρμησε κατ' αὐτοῦ μὲ τὴν λόγχην.

Ὄπισθεν τοῦ Ἀνδρουλιοῦ ἦτο κρημνὸς στρωμένος μὲ χαλίκια. Ἡ δὲ ἀπόστασις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κιρκασίου ἦτο τόσον μικρά, ὥστε δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ στρέψῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τὴν δολιχόσκιον* λαζαρίναν.

Ἡ λόγχη ἐπήρχετο κατὰ τοῦ στήθους του, ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς συγχρόνως ἐρρίπτετο εἰς τὸν κρημνὸν μὲ μίαν ἀναφώνησιν :

— Θεὲ Δημητρίου!...

Καὶ μετὰ πατάγου παρασύρων τοὺς χάλικας κατεκυλίσθη εἰς τὸν κρημνόν, προπορευομένης μὲ τὸν μεταλλικόν της θόρυβον τῆς λαζαρίνας.

Εἰς τὸ κάτω μέρος ἔμεινε ἀκίνητος. Ὁ δὲ Κιρκάσιος ἀφοῦ ἐπί τινας στιγμὰς τὸν ἔβλεπε κατακυλιόμενον, τώρα ἐζήτει μέρος, διὰ νὰ κατέλθῃ μέχρις αὐτοῦ καὶ τὸν αἰχμαλωτίσῃ ἢ τὸν ἀποτελειώσῃ.

Ἐπὶ τέλους εὗρε μονοπάτι καὶ ἤρχισε νὰ κατεβαίνῃ. Ἀλλ' μετ' ὀλίγον ἐκινήθη καὶ ὁ Ἀνδρουλιός.

Ὁ Θεὸς τοῦ Δημητρίου εἶχε βοηθήσει τὸν νέον Νέστορα, ὅστις μόνον ἀσημάντους τινὰς ἐκδορὰς καὶ ἐλαφρὰν ζάλην εἶχε πάθει.

Ἀλλὰ μόλις ἐσηκώθη, ἠκούσθη πυροβολισμὸς καὶ μία σφαῖρα ἐπέρασε πλησίον του.

Ἡ λαζαρίνα ἦτο ἐνώπιόν του καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς τὴν ἥρπασε καί :

— Κράκ!... Κράκ!... τὴν ἔστρεψε καὶ ἐπυροβόλησε κατὰ τοῦ Κιρκασίου.

Νέος πυροβολισμὸς ἀντήχησεν εἰς τὴν χάραδραν καὶ ὁ Κιρκάσιος κατεκυλίσθη μέχρι τῶν ποδῶν τοῦ Ἀνδρουλιοῦ νεκρός.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἔξαφνα διέσπειρε τὸν πανικὸν εἰς τὸ χωριὸ ἡ κραυγή :

— Τοῦρκοι!... Κερκέζοι!...

Ὁ κόσμος ἔγινε ἄνω κάτω. Καὶ ἄλλοι μὲν ἔτρεχαν νὰ πάρουν τὰ τουφέκια των, ἄλλοι νὰ προφυλάξουν τὰ παιδιά των, ἄλλοι νὰ ἀποκρούσουν τὴν εἰσβολήν.

Ἀλλ' ἀντὶ Τούρκων καὶ Κιρκασίων, εἶδαν ἕνα μόνον Κιρκάσιον, ὅστις παραδόξως ἔφερεν ἐπ' ὤμου δύο τουφέκια, ἔνευσε δὲ μακρόθεν καθησυχαστικῶς καὶ ἐφώναζεν ἑλληνιστί :

— Μωρ' ἐγὼ εἶμαι!... Μὴ φοβᾶστε!

Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε τὸν θαυμασμὸν κι ἔπειτα τὴν εὐθυμίαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν χωρικῶν, ὅταν ἀνεγνώρισαν τὸν Ἀνδρουλιὸν ἐντὸς τοῦ κιρκασιανοῦ ἱματισμοῦ, ὁ ὁποῖος, σημειώσατε, τοῦ ἤρχετο ὀλίγον μακρὺς καὶ ὑπὲρ τὸ δέον πλατύς.

Τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ ἀλαλαγμὸν χαρᾶς καὶ περικυκλώσαντες αὐτὸν τὸν ἠρώτων, ἐνῷ συγχρόνως μετὰ περιεργείας ἐξήταζον τὸν καυκάσιον ἱματισμόν του, τοῦ ὁποίου τὸ στῆθος ἐκάλυπτον ἀλλεπάλληλοι σειραὶ φυσιγγιοθηκῶν.

Παρακάτω συνήντησε τὸν καπετάνιον τὸν Σαϊτονικολῆν καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς τοῦ προσέφερε τὸ ὅπλον τοῦ Κιρκασίου λέγων :

— Αὐτὸ τὸ σισανεδάκι πρέπει νὰ τό 'χῃς τοῦ λόγου σου, καπετὰν Νικολῆ!...

Ὁ Σαϊτονικολῆς παρετήρησε μὲ θαυμασμὸν καὶ πόθον τὸ ὡραῖον καὶ ἐλαφρὸν ὅπλον.

Ἀλλ' ἐνθυμηθεὶς ἴσως τὴν προσβολήν, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει πρὸς τὸν Ἀνδρουλιόν, τοῦ εἶπε μὲ φωνὴν στενοχωρημένην :

—Ὄχι! Ὄχι! Ἐσὺ τὸ πῆρες, ἐσὺ νὰ τό 'χῃς!...

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἀπήντησεν ἠρεμώτατα καὶ φυσικώτατα :

—Ἐγὼ θὰ πάρω ἄλλο, καπετάνιο!...

Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐπωνομάσθη Κ ε ρ κ έ ζ ο ς.

« Ὅταν ἤμουν δάσκαλος καὶ ἄλλα διηγήματα » Ἰωάννης Κονδυλάκης

ΑΛΕΣΤΑ ! (ΕΙΣ ΤΑ ΟΠΛΑ !)

(Αἱ ἐπαναστάσεις τῶν Κρητῶν διὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ τοῦ κατακτητοῦ καὶ τὴν ἕνωσίν των μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος ὑπῆρξαν ἡρωϊκαί, ἀλλὰ καὶ πολὺ αἱματηραί.

Κατωτέρω ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει ἓν περιστατικὸν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1878).

. . .Τοὺς ἐπεριμέναμεν τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ οἱ χωρικοί μας ἔκρυπτον, ὅ,τι εἶχον εἰς σπήλαια, ἰδίως εἰς τὸ μέγα σπήλαιον τῆς Βίγλας, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλαὶ οἰκογένειαι. Καθ' ἑκάστην ἀγγέλματα περὶ ἐμφανίσεως ἐχθρῶν διέσπειρον τὸν πανικὸν καὶ ἠκούετο ἡ κραυγὴ τοῦ κινδύνου : « Ἀλέστα! » (Εἰς τὰ ὅπλα ! Ἕτοιμοι!). Μετὰ μικρὸν δὲ διεψεύδοντο, ἵνα ἐπαναληφθοῦν μετ' ὀλίγον. Ἀλλ' ἦλθε καὶ ἡμέρα καθ' ἣν ἡ ἀπαισία εἴδησις δὲν διεψεύσθη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν, τῆς ὁποίας τὰ συμβάντα παραμένουν ἐναργέστατα εἰς τὴν μνήμην μου. Ἔβρεχε δυνατὰ καὶ ἐβρόντα. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς καταιγίδος ἠκούσθησαν πυροβολισμοὶ μεμακρυσμένοι. Καὶ μετ' ὀλίγον διέτρεξε τὸ χωρίον ἄπειρος θρηνώδης βοή, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας διέκρινα τὴν φοβερὰν κραυγὴν τοῦ κινδύνου :

—Ἀλέστα!

Ἡ μάννα μου ἔδραμεν ἔξω, ὡς ἀλλοφρονοῦσα*, πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πατρός μου. Τὴν στιγμὴν δ' ἐκείνην διήρχετο ὁ Μανώλης ὁ Πατούχας μετά τινος ἄλλου καί, πυροβολήσαντες εἰς τὸν ἀέρα ἀνεκραύγασαν :

Στ' ἄρματα! Στ' ἄρματα!

Καὶ ἠκούετο ἡ κραυγὴ ἀπομακρυνομένη, ὡσεὶ* ἐπανελαμβάνετο ὑπὸ τῆς ἠχοῦς :

Στ' ἄρματα! Στ' ἄρματα!

Ἔστεκα σὰν ἀπολιθωμένος πλησίον τῆς θύρας καὶ ἔβλεπον ἄνδρας καὶ γυναῖκας τρέχοντας ὑπὸ τὴν βροχήν, ἀπευθύνοντας πρὸς ἀλλήλους βραχείας* ἐρωτήσεις καὶ παρερχομένους. Ὁ ἀδελφός μου Χαραλάμπης, ὁ ὁποῖος εἶχε γεννηθῆ πρὸ τριῶν μηνῶν, ὡς νὰ συνησθάνετο καὶ αὐτὸς τὸν κίνδυνον, ἐκραύγαζεν ἀπὸ τοῦ λίκνου* του πάσῃ δυνάμει.

Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθε τρέχων ὁ πατήρ μου, ταραγμένος καὶ διάβροχος, κατόπιν δὲ αὐτοῦ ἡ μήτηρ μου, ἀποστάζουσα καὶ αὐτὴ ἐκ τῆς βροχῆς καὶ ἔκφρων* ἐκ τοῦ τρόμου.

— Παιδιά μου! ἀνεβόησε μὲ κραυγὴν μητρικοῦ δέους*.

Καὶ δραμοῦσα ἥρπασεν ἐκ τοῦ λίκνου* τὸν ἀδελφόν μου καὶ ἔπειτα ἐμὲ καὶ μᾶς ἔσφιξεν ἐπὶ τοῦ στήθους της μάνιωδῶς ἑτοίμη νὰ φύγῃ, νὰ πάρῃ τὰ βουνὰ διὰ νὰ μᾶς κρύψῃ, νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τοὺς ἐπερχομένους ἐχθρούς.

Τότε εἰσῆλθον διάφοροι χωριανοὶ εἰς τὸ σπίτι μας, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὅλοι σαστισμένοι, μουσκεμμένοι ὑπὸ τῆς βροχῆς, χειρονομοῦντες καὶ κινούμενοι μὲ τὴν νευρικὴν ζωηρότητα παραφρόνων. Ἐν μέσῳ τῆς συγχύσεως ἐκείνης ἠκούσθη μεμακρυσμένος καὶ μόλις αἰσθητὸς ἦχος σαλπίγγων, αἱ ὁποῖαι ἐσάλπιζον πορείαν μετὰ πολλῆς γοργότητος. Ἡ φρίκη τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν περιγράφεται. Μία νεᾶνις ἤρχισε νὰ κτυπᾷ τὰς χεῖρας καὶ ἀνεφώνει γοερῶς :

—Ἐφτάξανε! Ἐφτάξανε!

Τότε παρεσύρθημεν καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τοῦ χειμάρρου τοῦ πανικοῦ. Καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀγνοῶ πῶς, μετά τινα λεπτά, εὑρέθην ἐπὶ τῶν γονάτων μιᾶς θείας μου ἱππευούσης, τυλιγμένος ἐντὸς μαλλίνου καπότου, ἐν μέσῳ πλήθους χωριανῶν, πρὸ πάντων γυναικῶν καὶ παιδίων, ἀγνωρίστων ἐκ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ τρόμου.

Ἡ μήτηρ μου ἦτο πλησίον μου, καθημένη ἐπὶ τοῦ ἡμιόνου μας, καὶ κρατοῦσα εἰς τὴν ἀγκάλην της τὸν ἀδελφόν μου. Προηγεῖτο δὲ ὁ πατήρ μου, διὰ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς σύρων τὸν ἡμίονον, διὰ δὲ τῆς ἄλλης τὸ τουφέκι του. Καὶ τὰ σαλπίσματα ἠκούοντο εὐκρινέστερα, ἐντονώτερα, ἐπιτείνοντα τὴν φρενιτιώδη σπουδὴν καὶ τὴν σύγχυσιν τοῦ πλήθους, τὸ ὁποῖον ἔφευγεν ὑπὸ τοὺς καταρράκτας τῆς βροχῆς, ποίμνιον προβάτων καταδιωκομένων ὑπὸ οὐρλιαζόντων λύκων.

Πάντες ἦσαν σιωπηλοί, σὰν νὰ ἐφοβοῦντο μὴν ἀκουσθοῦν ὑπὸ τῶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν, μὲ μορφὰς ἐξηγριωμένας. Ἐκ διαλειμμάτων μόνον ἠκούετο ἡ φωνὴ γυναικός :

— Παναγία μου, πρόφταξε!

Ἀκολουθήσαντες τὸν παρὰ τὸ χωρίον βαθὺν αὐλῶνα*, ἐφθάσαμεν μετὰ δέκα περίπου λεπτὰ εἰς τὴν εἴσοδον τῆς χαράδρας, ὁπόθεν φαίνεται ἐκ πλαγίου τὸ χωρίον. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκρότησε πυροβολισμός, τὸν ὁποῖον ἐπανέλαβεν, ἐν παρατεταμένῳ κυματισμῷ βοῆς, ἡ ἠχὼ τῆς χαράδρας. Καὶ ὅλαι αἱ γυναῖκες ἀνεβόησαν μιᾷ φωνῇ :

— Παναγία Παρθένα μου!

Αἱ σάλπιγγες ἐσιώπησαν διὰ μιᾶς καὶ ὁ συμπυροβολισμὸς ἐπανελήφθη φοβερώτερος, παρατεταμένος, ἕνα παμμέγιστον κρρ!

—Ἐτρακάραν τσοι! ἀνεφώνησεν εἷς τῶν ἀνδρῶν.

Ὁ πατήρ μου μᾶς ἠσπάσθη ἐν συγκινήσει, εἶπε λέξεις τινὰς πρὸς τὴν μητέρα μου καὶ ἔδραμεν ὀπίσω πρὸς τὸ χωρίον μετ' ἄλλων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι, ἀπομακρυνόμενοι, ἔλεγον πρὸς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των :

— Εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ!

Μία νεαρὰ γυνή, ὑψηλὴ καὶ ὡραία, ὠχρὰ ἐκ συγκινήσεως, ἡ ὁποία ἐκράτει νήπιον εἰς τὰς ἀγκάλας της, ἐσταμάτησε καὶ παρετήρει πρὸς τὸ χωρίον. Τὴν ἀνεγνώρισα· ἦτο ἡ Πηγή, ἡ σύζυγος τοῦ Πατούχα, τοῦ σημαιοφόρου μας, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ χωρίου, μὲ τὸ γιγαντιαῖόν του ἀνάστημα, πλησίον τῆς σημαίας. Τὴν ἄκουσα νὰ λέγῃ :

—Ἡ Παναγία νὰ σὲ σκέπῃ, Μανώλη μου!

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ κρότος τῶν ὅπλων δὲν ἔπαυσε πλέον ἀποτελῶν φρικτὸν ἀντίλαλον ἐν τῇ χαράδρᾳ, διὰ τῆς ὁποίας ἐπορευόμεθα. Τώρα ἐκλαίομεν ὅλοι, γυναῖκες καὶ παιδιά. Ἐκ διαλειμμάτων δέ, ὡς ἐπῳδὸς* τοῦ θρήνου ἐκείνου, ἠκούοντο αἱ περίτρομοι ἀναφωνήσεις τῶν γυναικῶν :

— Παναγία μου, βλέπε τσοὶ Χριστιανούς!

— Παρθένα μου, πρόφταξε!

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς χαράδρας, ἡ βροχὴ εἶχε παύσει. Οἱ χριστιανοὶ μαχηταὶ εἶχον ἀναγκασθῆ ὑπὸ τῶν ὑπερτέρων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ νὰ καταλίπουν τὸ χωρίον· ὑποχωροῦντες δὲ μικρὸν κατὰ μικρὸν καὶ ἀναχαιτίζοντες* τὴν προέλασιν τῶν ἐχθρῶν, εἶχον καταλάβει τὰ ἑκατέρωθεν τῆς φάραγγος ὑψώματα, ὅταν ἡμεῖς ἐφθάναμεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, τὸ ὁποῖον ἡ φάραγξ διατέμνει.

Ἐκεῖθεν ἐφαίνετο ὁλόκληρον τὸ χωρίον μετὰ τῆς πρὸ αὐτοῦ κοιλάδος. Ἤμην τόσον ταραγμένος τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκ τῶν κρότων καὶ τῶν συγκινήσεων, ὥστε ἡ μνήμη μου διετήρησε μόνον συγκεχυμένην εἰκόνα τοῦ χωρίου, κεκαλυμμένου ὑπὸ καπνοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου διεκρίνοντο μικροὶ - μικροὶ οἱ ἐχθροί. Τοῦτο μόνον ἐνθυμοῦμαι σαφῶς, ὅτι ὑπεράνω τοῦ χωρίου εἶχε σχηματισθῆ μέγα οὐράνιον τόξον καὶ ὅτι ἐπί τινος οἰκίας ἐκυμάτιζεν ἡ τουρκικὴ σημαία, μικρὰ ἐκ τῆς ἀποστάσεως, ἀλλ' εὐδιάκριτος, ὡς ἐκ τῆς αἱματηρᾶς κοκκινάδας της.

Ἐξηκολουθήσαμεν ἀναβαίνοντες πρὸς τὰ ὄρη· ἀλλὰ τώρα ἐφαινόμεθα ἐκ τοῦ χωρίου. Ἔξαφνα σφαῖρα τηλεβόλου διῆλθεν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν μας μετὰ βόμβου τρομακτικοῦ. Ταύτην ἐπηκολούθησεν ἄλλη καὶ ἄλλη. Τὸ πλῆθος ἐκάμφθη ὑπὸ τοῦ δέους, ὡς στάχυα λυγιζόμενα ὑπὸ τὴν πνοὴν θυέλλης.

Ἐπλησιάζομεν εἰς τὴν ὀφρὺν τοῦ βουνοῦ, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου θὰ ἤμεθα ἀσφαλεῖς, ὅτε ἠκούσθη κρότος φοβερός, συνοδευθεὶς ὑπὸ κραυγῶν τρόμου : «— Παναγία μου! Παναγία μου!

Ἐγὼ δὲν εἶδον τίποτε, ἀλλὰ βραδύτερον ἔμαθα ὅτι μία ὀβίς, πεσοῦσα, κατεκερμάτισε* νεανίαν, ὁ ὁποῖος ἐσήκωνε τὴν γηραιὰν μητέρα του. Ἡ δὲ παραλυτικὴ γραῖα δὲν ἔπαθε τίποτε!

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κορυφήν, τὸ χωρίον ἐπυρπολεῖτο. Ἐκ τῆς οἰκίας μου καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀνεδίδετο χονδρός, μαῦρος καπνός. Καὶ ἤκουσα τὴν μητέρα μου ἀναφωνοῦσαν μετ' ἀνεκφράστου μίσους καὶ ἀπελπισίας :

—Ἄχ! σκύλοι! Ἄχ! σκύλοι, πῶς μᾶς ἐκάματε!

Ἐφημ. « Ἐμπρὸς » 1911 Ἰ. Κονδυλάκης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΓΩΝΑΣ ΑΔΥΣΩΠΗΤΟΣ

(Ἡ συγγραφεὺς παρουσιάζει πραγματικὰ περιστατικὰ ἐκ τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον διεξήγαγον, πρὸ τοῦ 1912, οἱ Ἕλληνες Μακεδονομάχοι ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τῶν Βουλγάρων Κομητατζήδων*.

Οἱ Βούλγαροι τότε προσεπάθουν νὰ ἐκβουλγαρίσουν τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς Μακεδονίας καὶ Θράκης μὲ τὰ πλέον ἀπάνθρωπα μέσα.

Ἐν προκειμένῳ ὁ ἀγὼν διεξάγεται εἰς τὴν τότε λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν. Ὁ Καπετὰν Ἄγρας καὶ τὰ λοιπὰ ἀναφερόμενα πρόσωπα ὑπῆρξαν πραγματικὰ (ἱστορικὰ πρόσωπα ὑπὸ ψευδώνυμον).

Τὸ κρύο, ἐκεῖνο τὸν Δεκέμβρη, ἦταν δυνατό. Ἡ διαμονὴ στὴ λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν, δύσκολη πάντα, εἶχε γίνει γιὰ τοὺς ἄντρες ὀδυνηρή. Οἱ καλύβες μὲ τοὺς καλαμένιους τοίχους καὶ σκεπὴ καὶ μὲ τὸ καλαμένιο πάτωμα, δὲν μποροῦσαν νὰ τοὺς προφυλάξουν ἀπὸ τὸ κρύο. Ὅταν ἄναβαν φωτιὰ οἱ ἄντρες μέσα στὴν καλύβα, ὁ καπνὸς τοὺς ἔπνιγε. Ἂν ἄνοιγαν τὴν πόρτα, πάγωνε ἡ καλύβα. Ἀναγκάζονταν λοιπὸν νὰ κάθωνται χαμηλὰ ἢ νὰ ξαπλώνωνται χάμου στὴ φωτιά.

Ὁ ἀγώνας ἐξακολουθοῦσεν ἄγριος, ἀμείλικτος* μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ποιὸς νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν ἄλλον.

Ἡ ψηλὴ καλύβα τῆς Κούγκας* ἔβαζε τοὺς Ἕλληνας σὲ μειονεκτικὴ θέση, γιατὶ φαίνονταν ἀπὸ μακριά. Καὶ οἱ Βούλγαροι, χωρὶς νὰ πλησιάζουν μὲ τὶς πλάβες* τους, ὥστε νὰ γίνωνται ἀντιληπτοί, τραβοῦσαν ὁμοβροντίες ἀπὸ μακριὰ καὶ οἱ σφαῖρες τους τρυποῦσαν τὰ καλάμια, εὕρισκαν τοὺς ἄντρες, ποὺ τύχαινε νὰ εἶναι ὄρθιοι μέσ' στὴν καλύβα, τοὺς πλήγωναν ἢ τοὺς σκώτωναν.

Οἱ Ἕλληνες ἔβγαιναν κι αὐτοί, ἔκαναν αἰφνιδιασμοὺς στὶς βουλγαρικὲς καλύβες. Μὰ αὐτὲς ἦταν χαμηλές, δὲν φαίνονταν μέσ' στὰ καλάμια. Ἔπρεπε νὰ πλησιάσουν πολὺ οἱ πλάβες πρὶν τὶς βροῦν. Καὶ τότε ὁ αἰφνιδιασμὸς ἦταν πιὸ ἐπικίνδυνος γιὰ κεῖνον, ποὺ πρόσβαλλε, παρὰ γιὰ κεῖνον, ποὺ δεχόταν τὴν ἐπίθεσιν.

Καὶ οἱ Βούλγαροι προφυλάγονταν. Εἶχαν σκοποὺς παντοῦ. Καὶ συχνὰ οἱ αἰφνιδιασμοὶ ἐξελίσσονταν σὲ ξαφνικὲς μάχες χέρια μὲ χέρια μεταξὺ ἑλληνικῆς περιπόλου κι ἄλλης βουλγαρικῆς.

Οἱ ἀρχηγοί, Ἄγρας καὶ Νικηφόρος, εἶχαν χτίσει κι ἄλλες μικρὲς καλύβες δῶθε καὶ κεῖθε τῆς κούγκας κι εἶχαν βάλει παντοῦ σκοπούς, ποὺ ἔμεναν ἐκτεθειμένοι στὸ κρύο καὶ μέσ' στὰ νερά, περιμένοντας κά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θε στιγμὴ καινούργια ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ. Ἦτο τόσο ἐκνευριστικὴ αὐτὴ ἡ ἀκινησία καὶ ἡ ἀναμονὴ ἀνάμεσα στὰ καλάμια, ὥστε ἀναγκάζον ταν οἱ ἀρχηγοὶ κάθε ὥρα ν' ἀλλάζουν τοὺς σκοποὺς αὐτούς. Καὶ μέσα στὶς καλύβες ὅμως ἐκνευρίζονταν οἱ ἄντρες, περιμένοντας κάθε στιγμὴ βουλγαρικὸ αἰφνιδιασμό.

Ἀρχηγοὶ καὶ ἄντρες εἶχαν ἀγριέψει στὴν ὄψη· τὰ μαλλιά τους εἶχαν μακρύνει, ὅλοι τώρα εἶχαν γένεια, ἡ ἐμφάνισί τους ἦταν ἀτημέλητη*, τὰ ροῦχά τους τριμμένα, παλιωμένα. Μόνον ὁ Νικηφόρος κι ὁ καπετὰν Παντελῆς κατώρθωναν ἀκόμα νὰ κρατοῦν παρουσιαστικὸ κάπως περιποιημένο.

Ἡ ζωὴ αὐτὴ ἦταν σκληρὴ γιὰ ὅλους. Ὁ Ἄγρας ὅμως, μὲ τὶς κακοκλεισμένες πληγὲς καὶ τοὺς συνεχεῖς πυρετούς, εἶχεν ἐξαντληθῆ ὁλότελα.

— Νὰ φύγῃς! τοῦ ἔλεγε καὶ τοῦ ξανάλεγε ὁ Νικηφόρος. Ἐδῶ δὲν θὰ γίνῃς ποτὲ καλά. Ἐνῷ, ἂν πᾷς καὶ γιατρευτῇς, θὰ μπορέσῃς νὰ δουλέψῃς καλύτερα.

Γελοῦσε ὁ Ἄγρας κι ἔπαιρνε τὸ τουφέκι καὶ πήγαινε σὲ περιπολίες καὶ ξαναγύριζε μὲ σαράντα βαθμοὺς πυρετό. Κι ἔμενε μερικὲς ὧρες ξαπλωμένος στὸ πάτωμα καὶ πάλι σηκωνόταν καὶ ξανάρχιζε τὴν « δουλειά ».

Μὰ εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐκνευρίζεται καὶ κεῖνος. Μιὰ ὁμοβροντία τοῦ εἶχε σκοτώσει ἕνα εὔζωνα. Μιὰ δεύτερη, τὴν ἄλλη μέρα, μέσ' ἀπ' τὰ καλάμια, πλήγωσε τὸν ἀτρόμητο, τὸν ἀνεκτίμητο, Ἀντώνη.

Τὸ ἄλλο πρωὶ ἔφτασε ἕνας παπᾶς μ' ἕνα χωρικό. Ἐρχόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Νησὶ γιὰ νὰ γνωρίσῃ τοὺς ἀρχηγούς.

Ὁ Ἄγρας εἶχε πυρετὸ καί, τυλιγμένος ὡς τ' αὐτιὰ μέσα στὴν κάπα του, εἶχε καθίσει κοντὰ στὴν ἀναμμένη φωτιά. Καὶ καθὼς μπῆκε ὁ παπᾶς, ἐφώναξε :

—Ἔλα κάθισε, παπᾶ μου, νὰ φᾷς μαζί μας. Πῶς σὲ λένε ;

— Παπαγιάννη.

— Τί εἰδήσεις μᾶς φέρνετε ; ρώτησε ὁ καπτὰν Νικηφόρος.

— Καὶ καλὲς καὶ κακές, ἀποκρίθηκε ὁ παπᾶς. Σκώτωσαν τὸν Τόμαν Παζαρέντζε ἀπὸ τὸ Ζερβοχώρι...

— Τὸν σκότωσαν! ἀναφώνησε ὁ Ἄγρας. Ἐγὼ τοῦ εἶχα χαρίσει τὴ ζωὴ καὶ τὴν λευτεριά!

—Ἄσκημα ἔκαμες, καπετὰν Ἄγρα, εἶπε ὁ Παπαγιάννης. Ἦταν ἀπὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοὺς χειρότερους κομιτατζῆδες τοῦ Ἀποστὸλ Πέτκωφ. Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς κακούργους, ποὺ ἔσφαξαν ὀχτὼ παλληκάρια, ἀπὸ τὰ γενναιότερα τοῦ Τέχοβου καὶ τὰ καλύτερα τοῦ χωριοῦ. Ἔκαμες ἄσχημα νὰ τοὺς χαρίσῃς τὴ ζωή.

— Ποιός τὸν σκότωσε ; ρώτησε ὁ Ἄγρας.

—Ἕνας φίλος τοῦ καπετὰν Μανώλη, τοῦ Στενημαχίτη· ἕνας ἀξιωματικός, νομίζω.

— Πῶς τὸν λένε τὸν ἀξιωματικό ; ρώτησε ὁ Νικηφόρος.

— Δὲν τὸ λέει ὁ Στενημαχίτης.

— Σὺ δὲν τὸν ρωτοῦσες ;

— Νὰ τὸν ρωτήσω, λέει ; Ποῦ τολμᾷ κανεὶς νὰ ρωτήσῃ. Σὲ κοιτάζει καὶ τὰ μάτια του, λές, ξεγυμνώνουν τὴν ψυχή σου. Αὐτὸς ὅμως κρυφόοοος!...

— Μὰ τί λογαριασμοὺς εἶχε μὲ τὸν Παζαρέντζε ;

— Ρώτησα τὸν Μανώλη τὸν Στενημαχίτη. Μοῦ εἶπε πὼς ὁ μυστικὸς αὐτὸς φίλος του ἐκδικήθηκε κάποιον Βασίλη Ἀνδρεάδη ἀπὸ τὸ Ἀσπροχώρι. Τὸ Ἀσπροχώρι ἦταν ἕνα χωριουδάκι μεταξὺ Νιάουσας καὶ Βάλτου. Δὲν ὑπάρχει πιά· τὸ κατέστρεψαν οἱ κομιτατζῆδες, γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν αὐτὸν τὸν Βασίλη, ἐπειδὴ εἶχε πάει κι εἶχε πολεμήσει μὲ τὸν καπετὰν Ζέζα (Παῦλον Μελᾶν). Τοῦ σκότωσαν μητέρα καὶ γυναῖκα καὶ τοῦ ἔκλεψαν ἕνα παιδάκι, ποὺ εἶχε. Ὅταν τό 'μαθε, ὕστερα ἀπὸ καιρό, ὁ μυστικὸς αὐτὸς φίλος τοῦ Στενημαχίτη, ποὺ ἦταν καὶ φίλος τοῦ Βασίλη Ἀνδρεάδη, ζήτησε νὰ τὸν βρῇ. Μὰ αὐτὸς χάθηκε, τρελλάθηκε, πέθανε, δὲ ξέρω. Καὶ πῆγε ὁ μυστικὸς φίλος τοῦ Στενημαχίτη νὰ βρῇ τὸν Παζαρέντζε, ποὺ χάλασε τὸ σπίτι τοῦ Βασίλη Ἀνδρεάδη. Πῆγε ἴσια στὸ Ζερβοχώρι, σ' ἕνα καφενεῖο γεμᾶτο Βουλγάρους. Φώναξε ἔξω τὸν Παζαρέντζε καὶ τοῦ εἶπε : « Ἐσὺ ἐσκότωσες τὸν τάδε καὶ τὸν τάδε ἀπὸ τὸ Τέχοβο ; Ἐσὺ σκότωσες τὴ μάννα καὶ τὴ γυναῖκα τοῦ Βασίλη ἀπὸ τὸ Ἀσπροχώρι ; Ἐσὺ τοῦτο ; Ἐσὺ ἐκεῖνο ; »... Ὁ ἄλλος προσπάθησε νὰ βγάλῃ μαχαίρι. Μὰ ποῦ! θηρίο στὴ δύναμη, σοῦ λέγω, ὁ φίλος τοῦ Μανώλη. Τὸν ἅρπαξε...

—Ἄλλος Γαρέφης! θαύμασε ὁ καπετὰν Τυλίγάδης.

— Ναί, ἄλλος Γαρέφης! Καὶ νὰ ἦταν τιποτένιος ὁ Παζαρέντζε ; Θηρίο κι αὐτός. Μὰ ποιὸς τὰ βγάζει πέρα μὲ τὸν φίλο αὐτὸν τὸν ἄγνωστο τοῦ Μανώλη ; Ἔτρεξαν γείτονες τοῦ Παζαρέντζε νὰ τὸν πιάσουν. Μιὰ σπρωξιὰ στὸν ἕνα, μιὰ γροθιὰ στὸν ἄλλο, ἄνοιξε δρόμο, ὥρμησε στὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βάλτο, χώθηκε στὰ καλάμια, πῆγε ὡς τὴ πλάβα, ὅπου τὸν περίμενε ὁ Μανώλης ὁ Στενημαχίτης, καὶ δρόμο.

Νύχτα πιὰ ἔφτασαν στὸ σπίτι μου, στὸ Νησί.

— Γιατί δὲν ἦρθαν ἐδῶ σὲ μᾶς ; ρώτησε ὁ Ἄγρας.

— Δὲ θἄξεραν τὸν δρόμο ἴσως.

Τὸ φαγὶ ἦταν ἕτοιμο. Κάθισαν οἱ καπετανέοι γύρω στὴ φωτιὰ κι ἔβαλαν μεταξύ τους τὸν παπᾶ.

Ὅταν τελείωσαν, ρώτησε ὁ Νικηφόρος :

—Ἄλλες εἰδήσεις ἔχεις, Παπαγιάννη :

— Ναί· κακὲς ὅμως εἰδήσεις.

— Μήπως ἀπὸ δῶ τίποτε ;

—Ὄχι, εἶναι ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Ζίχνας, ἀπὸ τὴν Κλεπούσνα*. Κομιτατζῆδες πῆγαν, σταλμένοι ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς Σόφιας, νὰ δολοφονήσουν τὸν Χρυσόστομο*, τὸν Ἅγιο Δράμας. Τὸ εἶχαν καλὰ ὀργανώσει καὶ θὰ τὸν σκότωναν. Μὰ ἔτυχε νὰ φύγῃ ὁ Δεσπότης σὲ περιοδεία. Καὶ οἱ δολοφόνοι, ἀπογοητευμένοι, ἀγριεμένοι, ἐκδικήθηκαν τὸν ἄοπλο πληθυσμὸ τῆς Κλεπούσνας, ὅπου κατέφυγαν. Εἶχαν δυναμίτη μαζί τους. Ἔβαλαν φωτιὰ στὰ ἑλληνικὰ σπίτια, σκότωσαν ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, ἕνα γέρο Βουζίκη ἐνενήντα χρόνων, ἕνα μωρὸ δύο χρόνων, τὴν κόρη τοῦ παπᾶ, τὸ δάσκαλο, τὴ γυναῖκα του.

Ὅλη τους ἡ λύσσα ἦταν πὼς δὲ βρῆκαν καὶ δὲ σκότωσαν τὸν Ἅγιο Δράμας....

Ἐκείνη τὴν στιγμὴ μιὰ ὁμοβροντία ἔσχισε τὸν ἀέρα κι ἀμέσως δεύτερη. Μὲ μιᾶς ἡ καλύβα βρέθηκε στὸ πόδι. Ἀρχηγοὶ καὶ ἄντρες βγῆκαν ἀπὸ τὴν καλύβα μπρούμυτα πεσμένοι πίσω ἀπὸ τὸ χαμηλὸ ὀχύρωμα, ἔρριξαν κι ἐκεῖνοι μπαταριὲς* μέσ' στὰ καλάμια, στὰ τυφλά, κατὰ τὸ μέρος ἀπ' ὅπου εἶχαν ἔρθει οἱ σφαῖρες. Μὰ κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε, οὔτε ἀκούστηκε τίποτε. Καὶ δυὸ πλάβες, ποὺ βγῆκαν μὲ τὸν Τυλιγάδη νὰ ἐρευνήσουν, γύρισαν ἄπρακτες. Δὲν εἶχαν δεῖ τίποτε, δὲν εἶχαν ἀκούσει τίποτε.

Οἱ σφαῖρες εἶχαν τρυπήσει τοὺς καλαμένιους τοίχους τῆς καλύβας, εἶχαν περάσει ἀντίκρυ, πάνω ἀπὸ τοὺς ὤμους τῶν καθισμένων καπετανέων.

Ὅλοι ἦσαν ταραγμένοι. Ἡ κατάσταση αὐτὴ δὲ μποροῦσε νὰ ἐξακολουθήση. Οἱ ἄντρες ἐκνευρίζονταν. Ἡ μεγάλη καλύβα τους ἦταν στόχος. Ἔπρεπε σκυφτοὶ νὰ περπατοῦν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σκυθρωπός, ἀμίλητος, πλάγι στὸν πιστὸ Τυλιγάδη, κοίταζε ὁ Νικηφόρος τὶς πλάβες, ποὺ ἀπομακρύνονταν στὸ παγωμένο σκοτάδι, φέρνοντας, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ τὸν ἄρρωστο Ἄγρα.

Ὕστερα γύρισε καὶ μπῆκε στὴν καλύβα.

— Καὶ τώρα στὴ δουλειά! εἶπε τοῦ Τυλιγάδη.

Ἡ δουλειὰ ἦταν δύσκολη, πολύωρη κι ἐπίμονη. Δὲν ἦταν εὔκολο νὰ κατεδαφίσουν στὰ σκοτεινά, μὲ τέτοιο δυνατὸ κρύο, σὲ μιὰ νύχτα, μιὰ μεγάλη καλύβα καὶ νὰ ξαναχτίσουν ἄλλη.

Μὰ ὅταν ἀποφάσιζε κάτι ὁ καπετὰν Νικηφόρος, δὲν τὸν σταματοῦσαν τὰ ἐμπόδια.

«Τὰ μυστικὰ τοῦ βάλτου» Πηνελόπη Σ. Δέλτα

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Τὰ νιᾶτά σου ἀρματώθηκες καὶ ζώστηκες τὸ θάρρος.
Ἀστροπελέκι μέσα σου ὁ πόθος σου ὁ κρυφός,
κι ἂς σ' ἔγειρε, παλλήκαρε, στὸ πανηγύρι ὁ Χάρος,
τώρα ἡ ζωή σου εἶν' ὄνειρο, μὰ ὁ θάνατός σου φῶς.

Γῦρό σου χαμογέλαγαν μολέμματα* καὶ σκύλοι,
χίλια μαχαίρια σοῦ ἔμπηξαν, ὦ γίγαντά μου, οἱ νάνοι.
Κι ἡ μνήμη σου μᾶς γένηκε τριαντάφυλλο τ' Ἀπρίλη
καὶ τῆς πνοῆς σου ὁ στεναγμὸς μᾶς γένηκε λιβάνι.

Στὸν τόπο, ποὺ μαρτύρησες, δὲ σ' ἔκλαψε δικός.
Μὰ ἡ γῆ ἡ Μακεδονίτικη σὲ δέχτηκε σὰ μάννα.
Κι ἂν δὲ σηκώθη σίφουνας γιὰ τοὺς ὀχτροὺς κακός,
κάποιο ἀγεράκι φύσηξε ἀπὸ τὴν Ἀλαμάνα.

Ἐφημερὶς «Ἀκρόπολις» 1930 Ρήγας Γκόλφης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η ΣΗΜΑΙΑ

Τὸ ἐπὶ τῆς μεθορίου μικρὸν φυλακεῖον κατείχετο ὑπὸ ἀποσπάσματος εὐζώνων. Εἷς ὑποδεκανεὺς καὶ πέντε στρατιῶται ἀπετέλουν τὴν ὅλην φρουράν του.

Ἡ θέσις εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο, ἦτο ἐντελῶς μεμονωμένη. Οἱ ἐγγύτατοι σταθμοὶ ἀπεῖχον μίαν ὥραν· τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ σώματα ἐστρατοπέδευον εἰς ἀπόστασιν δίωρον.

Ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ φυλακείου, εἰς ἑκατὸν μέτρων ἀπόστασιν, ὡρθοῦτο ὁ ἐχθρικὸς σταθμός. Δέκα ἄνδρες ὑπὸ ἕνα δεκανέα ἐφύλαττον ἐκεῖ.

Εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην θέσιν τὸ ψῦχος ἦτο ἔτι δριμὺ καὶ κατ' αὐτὰς τὰς ἐαρινὰς νύκτας... Οἱ Ἕλληνες στρατιῶται συνεσπειρωμένοι περὶ τὴν πυράν, ἠκροῶντο τοῦ ὑποδεκανέως ἀφηγουμένου τὸ θελκτικὸν παραμύθιον τῆς Πεντάμορφης. Μόνον ὁ φρουρὸς σκοπὸς περιεπάτει ἄνω καὶ κάτω πρὸ τῆς ἀχυροσκεποῦς σκοπιᾶς καὶ ἡ φλὸξ τῆς πυρᾶς ἀπήστραπτεν ἐπὶ τῆς κινουμένης ξιφολόγχης τοῦ ὅπλου του. Αἴφνης κρότος συντριβομένων ὑπὸ βήματος θάμνων καὶ κυλιομένων χαλίκων ἠκούσθη ἀπὸ τῆς κλιτύος τοῦ λόφου καὶ ἡ φωνὴ τοῦ σκοποῦ ἔκραξε :

— Τίς εἶ ;

Οἱ εὔζωνοι ἀνεπήδων συγχρόνως καὶ ἔσπευδον πρὸς τὰ ἀνηρτημένα ὅπλα.

Ἀλλ' ἡ ἀπάντησις τοῦ προσερχομένου, ὅστις ἦτο ἤδη λίαν ἐγγύς, καθησύχασε τὴν αἰφνίδιον ταραχήν των :

—Ὥρα καλή, παιδιά! Εἶμ' ἐγὼ ὁ Γιάννης.

— Καλῶς τὸν Γιάννη, καὶ πῶς τέτοιαν ὥραν ; ἠρώτησεν ὁ ὑποδεκανεὺς τείνων τὴν χεῖρα πρὸς τὸν γνωστότατον εἰς αὐτὸν ποιμένα.

— Νὰ πάρω ἀνασασμὸ καὶ σᾶς λέω...

Ἀπεκρίνατο ὁ ποιμὴν καὶ κάθησε βαρὺς καὶ κάθιδρως πλησίον τῆς πυρᾶς. Ὅλοι προσήλωσαν ἐπ' αὐτοῦ βλέμματα περιεργείας πλήρη. Μετὰ μίαν στιγμὴν σιωπῆς καὶ προσδοκίας, ὁ Γιάννης ἐπρόφερεν, ἀσθμαίνων ἀκόμη, τὰς λέξεις αὐτάς :

— Βαρέθηκαν στὸ σύνορο πέρα κατὰ τὸ Γκριτζάνο... τὸ ντουφεκίδι πάει κορδόνι...

Οἱ εὔζωνοι ἀνεσκίρτησαν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ. Τὰ χείλη των δὲν ὡμίλησαν, καὶ μόνον διεσταυρώθησαν τὰ βλέμματά των ἀπαστράπτοντα ὡς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λεπίδες ξιφῶν. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀρχηγός των, Εὐρυτὰν τριακοντούτης, μικρὸς τὸ ἀνάστημα καὶ τραχὺς τὴν ὄψιν, κατήρτισεν ἐν ἀκαρεὶ τὸ στρατηγικόν του σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἴσως καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχε μελετήσει. Ὀλίγαι λέξεις ἀντηλλάγησαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ὁπλιτῶν του.

Μεθ' ἡμίσειαν ὥραν ὁ Τοῦρκος σκοπὸς ἐφονεύετο ὑπὸ εὐζώνου, οἱ δ' ἐν τῷ σταθμῷ στρατιῶται ἐξ ἀπροόπτου καταληφθέντες εἰς τὸν ὕπνον, μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν οἱ ἓξ ἐφονεύοντο, οἱ τρεῖς ἠχμαλωτίζοντο καὶ μόνον ὁ δεκανεὺς διέφυγε τὸν ὄλεθρον πηδήσας ἀπό τινος φεγγίτου.

— Τώρα, παιδιά, πᾶμε νὰ κυριεύσωμε τὸ χωριό!

Εἰς ἀπόστασιν δίωρον ἀπὸ τῶν τουρκικῶν σταθμῶν εὑρίσκετο χωρίον κατοικούμενον ὑπὸ εἰκοσάδος οἰκογενειῶν Χριστιανῶν καὶ ἰσαρίθμων Μουσουλμάνων.

Τὸ χωρίον αὐτὸ ἐκαλεῖτο Ἐλιά.

Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀρχηγὸς προσήγγισε τὸ χωρίον μὲ στρατηγικὴν τάξιν. Τὴν πρωτοφυλακὴν ἀπετέλει εἷς εὔζωνος, τὴν ὀπισθοφυλακὴν ἕτερος, τὸ κύριον δὲ σῶμα, φέρον καὶ τοὺς τρεῖς αἰχμαλώτους, δεσμίους, ἀπετέλει αὐτὸς μετὰ τῶν λοιπῶν στρατιωτῶν.

Μόνον οἱ κύνες ἀντέστησαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ἀποσπάσματος· οἱ χωρικοὶ δὲν ἐδίστασαν νὰ ὑποκύψωσιν ἀφυπνισθέντες αἴφνης ὑπὸ τῶν θριαμβευτικῶν ἀλαλαγμῶν τῶν ἓξ ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ὑπελάμβανον οὐχὶ μόνον τετραπλασίους, ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦντας προφυλακὴν ἰσχυροῦ σώματος.

Ὁ ὑποδεκανεύς, ἐγκατασταθεὶς ἐντὸς τοῦ μόνου διωρόφου οἴκου, διέταξε νὰ προσαχθῶσι τῶν προκρίτων γερόντων τρεῖς ὡς ὅμηροι.

Τούτων οἱ δύο ἦσαν Ὀθωμανοί.

— Θὰ μὲ ἀναγνωρίσετε φρούραρχο τοῦ χωριοῦ!

Ἔκραξεν ἐπιτακτικῶς.

—Ὅπως ἀγαπᾷς, καπετάνιε, ἀπεκρίθησαν τρέμοντες οἱ γέροντες.

Καὶ ὁ νέος φρούραρχος, λαβὼν χάρτου τεμάχιον, ἔγραψε διὰ φαιᾶς μελάνης τὸ πρῶτον του ἔγγραφον:

«Ὁ φρούραρχος Ἐλιᾶς πρὸς τὴν διοίκησίν τοῦ...Εὐζωνικοῦ Τάγματος. Εὐπειθῶς ἀναφέρω, τὸ χωριὸ Ἐλιὰ ἀπὸ σήμερα ἐγίνηκε ρωμαϊκο. Ὅλα τὰ παιδιὰ παρόντες. Στάθης Γέρακας, ὑποδεκανεύς».

— Θύμιο, ἔκραξε πρὸς τὸν νεώτατον τῶν εὐζώνων· ἔχεις πόδια ζαρκαδιοῦ. Πάρε τὸ χαρτὶ καὶ τρέχα στὴ Διοίκησι. Ἀστραπή! Ἐσεῖς οἱ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄλλοι, μωρὲ παιδιά, μιὰ σημαία ἑλληνικὴ δὲ θὰ μοῦ οἰκονομήσετε γιὰ τὸ Φρουραρχεῖο ; Νά!... πάρετε τὸ γαλάζιο μαντήλι τοῦ γέροντα. Δυὸ λουρίδες πανὶ ἄσπρο ἐπάνω σταυρωτές, ἕνα καλάμι... κι ἔγινε!... Στὴ σημαία δὲν ἔχει νὰ κάνῃ τὸ πανί· πάντα σημαία εἶναι!...

Μετ' ὀλίγον ἡ αὐτοσχέδιος Ἑλληνικὴ σημαία ἐκυμάτιζεν ἐπὶ τῆς καπνοδόχου τοῦ ἀγροτικοῦ οἰκίσκου, καὶ ἡ σελήνη τὴν ὥραν ἐκείνην προβάλλουσα ἀπὸ τοῦ βουνοῦ καὶ ἡ νυκτερινὴ αὔρα γλυκέως ψιθυρίζουσα, τὸ πρῶτον ἐχαιρέτιζον τὸ σύμβολον τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τῆς δεδουλωμένης ἐκείνης γῆς.

Ἀλλὰ τὴν ἰδίαν στιγμὴν σαλπίσματα καὶ ποδοβολητὸς ἐτάραξαν τὴν μόλις ἀποκαταστᾶσαν ἡσυχίαν καὶ τὸ χωρίον περιεκυκλοῦτο ὑπὸ τουρκικοῦ σώματος τριακοσίων πεζῶν καὶ ἀποσπάσματος ἱππέων. Τὸ σῶμα τοῦτο ἐπορεύετο πρὸς τὴν μεθόριον, μαθὸν ὅμως παρὰ τοῦ φυγάδος δεκανέως τὰ ἐν τῷ σταθμῷ συμβάντα καὶ τὴν πιθανὴν κατάληψιν τοῦ χωρίου ὑπὸ τῶν ὀλίγων εὐζώνων, ἐλοξοδρόμησεν ὀλίγον, ἵνα δώσῃ ἓν μάθημα εἰς τοὺς θρασεῖς Ἕλληνας.

— Παιδιά, εἶπεν ὁ φρούραρχος, τὸ φρούριό μας οὔτε τὸ γνωρίζομε καλὰ οὔτε μᾶς γνωρίζει. Μπορεῖ νὰ μᾶς κλείσουν ἐδῶ μέσα σὰν τὰ ποντίκια καὶ νὰ μᾶς κάψουν ἢ νὰ μᾶς πιάσουν. Πρέπει νὰ ὑποχωρήσωμεν στὴν πρώτη μας θέσι. Ἐφ' ὅπλου λόγχη!

Καὶ οἱ πέντε ἄνδρες, οἱ εἰς θάνατον ἀποφασισμένοι, ἐξώρμων διὰ τῆς ὄπισθεν θύρας τοῦ φράκτου, ἐνῷ περιεκυκλοῦτο ἤδη ὁ οἶκος. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον ἀκόμη καταλάβει τὴν ἐκεῖθεν ἔξοδον καὶ ἡ φυγὴ ἦτο ἐξησφαλισμένη. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἔρριψε πρὸς τὰ ὀπίσω τελευταῖον βλέμμα δρασκελίζων τὸν τελευταῖον φράκτην τοῦ χωρίου.

Ὑψηλὰ ἐκεῖ, οἱονεὶ ἐναερίως, μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, τὸ μικρὸν γαλανόλευκον πανίον ἀνεκινεῖτο τρέμον. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἐκτύπησε τὸ μέτωπον διὰ τῆς παλάμης :

— Καὶ ἡ σημαία ; εἶπε, ποῦ θὰ τὴν ἀφήσωμε τὴ σημαία μας ;

Καὶ πρὶν ἢ προφθάσουν οἱ ἄλλοι σύντροφοι νὰ ἐννοήσωσι τὴν πρόθεσίν του, γοργός, ἀκράτητος ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω. Οἱ Ὀθωμανοὶ στρατιῶται ἐπλήρουν τὴν ὁδὸν καὶ μετά τινα δισταγμὸν εἰσήρχοντο εἰς τὸν οἶκον, ὅπου μόνον οἱ τρεῖς δέσμιοι αἰχμάλωτοι εἶχον καταλειφθῆ. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀναρριχηθεὶς ἀπὸ τοῦ ὄπισθεν τοίχου, εὑρίσκετο ἤδη ἐπὶ τῆς στέγης. Καὶ ἡ μικρὰ σημαία ἐκυμαίνετο πρὸς αὐτόν, ὡς νὰ τὸν ἱκέτευεν, ὡς νὰ τὸν προσεκάλει, ὡς νὰ τὸν ηὐχαρίστει διὰ τὴν σωτηρίαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὴν ἥρπασε διὰ τῶν χειρῶν καὶ ὁ κάλαμος συνετρίβη. Τὴν ἐκράτει ἐπὶ τοῦ στήθους καθ' ἣν στιγμὴν πεντήκοντα ὅπλα ἐκκενώθησαν κατὰ αὐτοῦ καὶ δύο σφαῖραι τὸν ἐπλήγωσαν εἰς τὰ στήθη. Κατέπεσεν ἐπὶ τῶν κεράμων, αἱ ὁποῖαι συνετρίβησαν ὑπὸ τὸ βάρος του. Καὶ εἰς τὴν τελευταίαν ἀγωνίαν, ὡσὰν νὰ ἐχρησιμοποίει καὶ αὐτοὺς τοὺς σπασμοὺς τοῦ θανάτου, κατέσχισε διὰ τῶν ὀδόντων τὸ πανίον καὶ ἀπέπτυσσεν αὐτὸ ράκος ἄμορφον καὶ πορφυροῦν ἐκ τοῦ ἰδίου αἵματος.

Ἐφημερὶς « Ἑστία » **Γεώργιος Δροσίνης**

Η ΔΕΣΠΩ

Ἀχὸς βαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ ντουφέκια πέφτουν.
Μήνα* σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ χαροκόπι ;*
Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι·
ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.
Ἀρβανιτιὰ τὴν πλάκωσε στοῦ Δημουλᾶ τὸν πύργο :
—Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' δῶ τὸ Σούλι.
Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.
—Τὸ Σούλι κι ἂν προσκύνησε, κι ἂν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκανε, δὲν κάνει.
Δαυλὶ στὸ χέρι ἅρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει :
Σκλάβες τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιά μ' μαζί μου ἐλᾶτε.
Χίλια φουσέκια ἦταν ἐκεῖ· κι αὐτὴ φωτιὰ τοὺς βάνει
καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιὰ γενῆκαν.

Δημοτικὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΟΙ ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΙΣ

(Τοὺς σπόγγους ἁλιεύουν εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των οἱ δῦται, ἀναπνέοντες ἀέρα τὸν ὁποῖον στέλλουν μὲ τὰς ἀντλίας των τὰ σπογγαλιευτικὰ πλοῖα. Δύναται καὶ χωρὶς ἀντλίαν ὁ τολμηρὸς δύτης νὰ καταβῇ εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ νὰ ξερριζώσῃ σπόγγους, ὁπότε διατρέχει πολὺ περισσοτέρους κινδύνους. Ἐν τούτοις καὶ μὲ τὰ σκάφανδρα* ὑφίσταται πάντοτε ὁ κίνδυνος, ἐὰν δὲν γίνῃ καλὸς ὁ χειρισμὸς τῆς ἀντλίας. Εἰς τὸ βιβλίον του «οἱ Σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου» ὁ συγγραφεὺς μᾶς περιγράφει λεπτομερείας τοῦ δυσχεροῦς τούτου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐξασκοῦν τόσοι ἡρωϊκοὶ βιοπαλασιταὶ ἀπὸ τὴν Ὕδραν, τὴν Αἴγιναν, τὴν Κάλυμνον, τὴν Σύμην καὶ ἄλλας νήσους τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν).

...Πλησίον τῆς λέμβου, ὡσὰν μυστηριώδης βρασμὸς νὰ ἐτάρασσε τὰ ἐνάλια* βάθη, ὀγκώδεις φυσαλλίδες ἀέρος πλατεῖαι καὶ καμπύλαι ἀνήρχοντο κατὰ διαλείμματα νὰ θραυσθῶσι παφλάζουσαι.

Ἦτο ἡ ἀναπνοὴ τοῦ δύτου ἐκ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ.

Ἐν τούτοις ὁ κολαουζιέρης* εἶχε δώσει ἤδη τὸ σύνθημα, καὶ ἤρξατο βραδέως ἀνασύρων τὸ σχοινίον.

Εἴκοσιν ὀργυιαὶ κάτω τοῦ κόσμου, εἰς τὸ χάος τῆς ἀβύσσου, μὲ τὸ φοβερὸν σάβανον τοῦ ἀπεράντου ὠκεανοῦ ὑπεράνω, σάβανον ἄγριον καὶ σιωπηλόν, τὸ ὁποῖον δὲν προδίδει τὰ μυστικά του ποτέ.

Ἡ ἀνύψωσις ἐξηκολούθησε βραδέως καὶ μετὰ προσοχῆς, ἐνῷ ὁ ναυτόπαις ἐσώρευε τὸν ἀνερχόμενον σωλῆνα. Μετά τινα λεπτὰ τὰ ὕδατα συνεταράχθησαν, καὶ πελωρία κεφαλὴ ἐκ μετάλλου, ἀμαυρὰ καὶ κελαρύζουσα, τρομακτικὴ ἐκ τῶν σωλήνων, καὶ τῶν κρυστάλλων, προέβαλε παρὰ τὸ δεξιὸν πλευρόν. Δύο βραχίονές, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἐκράτει τὸ σχοινίον, ὁ δ' ἕτερος ἀπόχην πλήρη σπόγγων, ἐκρατήθησαν ἀπὸ τῆς κουπαστῆς*, καὶ ὁ δύτης, ὡς φοβερὸν θαλάσσιον τέρας, ἐφάνη ἀνακύπτων μὲ τὸ ἥμισυ ἀκόμη σῶμα ἐντὸς τῶν ὑδάτων.

Δύο - τρεῖς τότε ἐκ τῶν σπογγαλιέων, ἀφήσαντες τὴν ραθυμίαν*,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔσπευσαν νὰ τὸν βοηθήσουν, ὁ δὲ κολαουζιέρης, λαμβάνων διὰ τῶν δύο παλαμῶν τὴν περικεφαλαίαν, ἤρχισε νὰ τὴν περιστρέφῃ, ἕως οὗ ἀφῃρέθη ἐντελῶς.

Ἐφάνη τότε ἓν πρόσωπον κατέρυθρον, ἀναπνέον μετὰ κόπου.

Παχεῖαι σταγόνες ἔρρεον ἀπὸ τοῦ μετώπου του, συγκολλῶσαι τοὺς ἀτάκτους βοστρύχους τῆς κεφαλῆς, καὶ κυλιόμεναι κατὰ μῆκος τῆς ρινὸς καὶ τῶν παρειῶν.

Ὁ δύτης ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπ' ὀλίγον κρατούμενος ἀπὸ τῆς κουπαστῆς ὡς ἀναλαμβάνων, ἀφοῦ δὲ οἱ σύντροφοί του τὸν ἀνείλκυσαν ἐντελῶς καὶ τὸν ἐξέδυσαν τῶν ἐλαστικῶν ἐνδυμάτων, ἐξηπλώθη μὲ μόνην τὴν φανέλλαν ἐπὶ τῶν σανίδων, καὶ ἔμεινεν ἀκίνητος κρατῶν τὸ πρόσωπον ἐντὸς τῶν χειρῶν.

Ἤδη ὁ μικρὸς ναυτόπαις, πλησιάσας, ἀνεκίνει τοὺς σπόγγους, ἐνῷ ἕτερος ἤρχιζε διὰ μακρᾶς σακορράφας νὰ τοὺς περνᾷ εἰς σχοινία.

Δὲν ὡμοίαζον διόλου ὅμως ἀκόμη τοὺς ὡραίους σπόγγους, τοὺς ὁποίους εἴμεθα συνηθισμένοι νὰ βλέπωμεν εἰς τὰς προθήκας τῶν μυροπωλείων καὶ τὰ κάνιστρα τῶν πλανοδίων πωλητῶν.

Ἦσαν μᾶζαι μελαναί, ἀηδεῖς καὶ γλοιώδεις, χρειαζόμεναι πολλὴν ἔτι κατεργασίαν διὰ νὰ μεταβιβασθῶσιν εἰς τὸ ἐμπόριον.

—Ἄλα, ἄλα... ἔγρυξε* πάλιν ὁ Καπετὰν Τζερεμές, μιὰ ὥρα κάνεις νὰ ντυθῇς... Δὲν θὰ σὲ κάνουμε νύφη...

Ὁ δύτης ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἔκυψε νὰ κοχλιώσουν τὴν τερατώδη περικεφαλαίαν καί, ἀφοῦ κατῆλθε προσεκτικῶς τὴν μικρὰν κλίμακα, ἔδραξε τὸ σχοινίον καὶ ἀφέθη νὰ βυθισθῇ ὑπὸ τὰ παφλάζοντα ὕδατα.

Οἱ ναῦται τῆς ἀντλίας ἤρχισαν ἀμέσως περιστρέφοντες τὸν τροχόν, ὁ δὲ κολαουζιέρης ἄφηνε βραδέως τὸ σχοινίον, ἐνῷ ὁ ναυτόπαις ἔσπευδε πρὸς τὸν ἀεραγωγὸν σωλῆνα.

Ἡσυχία ἐπεκράτησε πάλιν ἐπὶ τοῦ σκάφους, διακοπτομένη μόνον ἐκ τοῦ θορύβου τῆς ἀντλίας καὶ τῆς ἐλαφρᾶς κινήσεως τῶν κωπῶν, αἵτινες παρηκολούθουν τὴν διεύθυνσιν τοῦ τεινομένου σχοινίου.

Ἐπὶ τῆς θερμῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, χρώματος τεφρολεύκου πρασινωποῦ, μακρὰ τεμάχια ὑπερύθρων φυκῶν ἤρχιζον ν' ἀναδεύωσι τοὺς μακροὺς πλοκάμους των, ἐρυθρὰ δὲ χελιδονόψαρα, παίζοντα ἢ καταδιωκόμενα ὑπὸ ἀοράτων ἐχθρῶν, ἐφαίνοντο πτερυγίζοντα ἐπί

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τινας στιγμάς, καὶ ἔπειτα πάλιν βυθιζόμενα ἐντὸς τῶν χλιαρῶν ὑδάτων.

Τὸ καῦμα ἐγίνετο ἀνυπόφορον.

— Φύσα, καημένη μπουκαδούρα*... ἐστέναξεν ὁ νεαρὸς Αἰγινήτης, στρέφων πρὸς τὸν ὁρίζοντα τὸ πρόσωπον καὶ προσπαθῶν ν' ἀναπνεύσῃ ὀλίγον δροσερὸν ἀέρα. Νομίζει κανείς, πὼς εἶναι σὲ πυρωμένο καμίνι.

« Σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου » Ἄγγελος Τανάγρας

Η ΜΑΥΡΟΜΑΝΤΗΛΟΥ

Κανεὶς εἰς ὅλον τὸ χωρίον δὲν εἶχεν ὡραιότερον περιβολάκι ἀπὸ τὸν ἐξάδελφόν μου τὸν Γιαννιόν. Καθ' ἑκάστην, περὶ τὸ δειλινόν, ἐπέβαινεν εἰς τὸ μικρὸν γέρικον ὀνάριόν του καὶ ἐξετέλει τακτικὴν ἡμερησίαν περίοδον ἀνὰ τὸ ὡραῖον κηπάριον, ὁπόθεν πρὸς ἑσπέραν ἐπέστρεφεν ἀποφέρων τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του. Οἱ γέροντες ἀπόμαχοι, οἱ καθήμενοι παρὰ τὴν προκυμαίαν, βλέποντές τον ἐπιστρέφοντα ἀργὰ - ἀργὰ ἐκ τῆς καθημερινῆς ἐκδρομῆς του, ἔλεγαν :

— Νά, ὁ Γιαννιὸς ἔρχεται πάλι ἀπ' τὸ περιβολάκι του.

— Καὶ φέρνει καὶ τὶς λαχανίδες του.

— Καὶ τὰ κουνουπίδια του καὶ τὰ μποστανικά του.

— Πῶς τὰ καταφέρνει!

— Σὰν νὰ τὸν γνωρίζουν.

— Λὲς καὶ τὰ ἔχει γητεμένα!

Ὁ ἐξάδελφός μου ὁ Γιαννιὸς δὲν ἔτεινε τὸ οὖς εἰς τὰ ποικίλα ἢ μᾶλλον στερεότυπα ταῦτα σχόλια, ἀλλ' ἀντιπαρήρχετο ἀδιάφορος, ἀφοῦ προσέδενεν εἴς τινα πάλον τὸ ὑποζύγιόν του, καὶ ἀποκομίζων τὰ « λαχανικὰ » τὰ ἐπώλει, ἢ τὰ ἔφερεν οἴκαδε, κατὰ τὴν περίστασιν.

Καὶ ἀφοῦ ἀνεπαύετο τὴν ἑσπέραν ἐκ τοῦ μετρίου καμάτου τῆς ἡμέρας, μέλλων ὁσονούπω ν' ἀναπαυθῇ διαρκέστερον ἐκ τῶν πολλῶν μόχθων τῆς ζωῆς του, τὴν ἄλλην ἡμέραν πάλιν περὶ τὸ δειλινὸν ἔλυε τὸ ὀνάριόν του, ἐπέβαινεν εἰς αὐτὸ καὶ ἐξήρχετο πάλιν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ περιβολίου του.

Ὁποῖον λαμπρόν, ἀχανές, μεγαλοπρεπὲς πέριβόλι! Καὶ πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ θεῖος Ὅμηρος νὰ θέσῃ ἐκ παραλλήλου τὰς δύο παραβολὰς τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἀγροῦ μὲ τοὺς κομῶντας ἀστάχυς*!

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τῷ ὄντι, τὰ χόρτα καὶ οἱ θάμνοι τοῦ περιβολίου τοῦ ἐξαδέλφου μου τοῦ Γιαννιοῦ, γιγαντιαῖα, πελώρια, ἄγρια ἢ κηπευτά, δὲν ἔπαυσαν νὰ ὀργώνωνται, νὰ σχηματίζουν αὔλακας καὶ νὰ εἶναι γαλήνια, ὁμαλά, ἀπ' ἀρχῆς, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι ποικιλόμορφα, ἀναλλοίωτα καὶ ρευστά, νὰ ὀρθῶσι τὴν χαίτην, νὰ στυλώνωσι τὰ στέρνα, νὰ φρίσωσι, νὰ κροαίνωσι*, νὰ βρέμωσι*, νὰ ἠχῶσι, νὰ πλαταγῶσι*, νὰ κτυπῶσι πᾶν ἀντίτυπον σῶμα. Καὶ οἱ Ζέφυροι προσέπαιζον κυλινδούμενοι ἐντός των ὡς ἄτακτα παιδία, καὶ αἱ ὑπόγειοι καὶ αἱ τροπαῖαι* ἡμιλλῶντο, τίς νὰ αὐλακώσῃ βαθύτερον, τίς νὰ ὑπεγείρῃ ὑψηλότερον τὰ κυανᾶ καὶ πορφύρεα νῶτά των, μετὰ φωσφορίζοντος σελαγισμοῦ, μετ' ἀκτινωτοῦ ἀφρώδους στεφάνου. Καὶ αὔρα ποντιὰς ἐθώπευε μαλθακῶς τὴν ἄσπιλον κυματίζουσαν ὀθόνην, προσκαλοῦσα ἀπείρους χαριέσσας, μυρμηκιζούσας, παροδικὰς ρυτίδας.

Ὁ δὲ οὐράνιος θόλος κατωπτρίζετο ὅλος εἰς τὸν ἀπαράμιλλον κῆπον, ὁ ἥλιος ἔκαιε χωρὶς νὰ καταφλέγῃ τὰ βάθη του, διότι ὁ ἴδιος, ἅμα ἀπέκαμνεν ἐκ τῆς ἡμερησίας ἁρματοδρομίας, ἐβυθίζετο διὰ ν' ἀναπαυθῇ εἰς τὸν βυθόν του, διὰ ν' ἀκονίσῃ ἐν τῷ ὑγρῷ ἐργαστηρίῳ τὰς ἀμβλυνθείσας ἀκτῖνας. Ἡ σελήνη ἐγίνετο λαμπροτέρα, ἐπαργυροῦσα τὰ στέρνα τῆς ἀχανοῦς ἐκτάσεως, τὸ ἄστρον τῆς ἑσπέρας ἐλούετο ἡδυπαθῶς* εἰς τὰ νάματά της, καὶ αἱ Πλειάδες* μετὰ γλυκείας παρθενικῆς σεμνότητος ἐμάρμαιρον εἰς τὰ ἀνεξερεύνητα βάθη της ὡς βολίδες εἰσδύουσαι, ζητοῦσαι νὰ μετρήσωσι τὸ βάθος, νὰ εὕρωσι τὸν πυθμένα.

Μυρίοι κρότοι ἀντήχουν εἰς τὰ ἄντρα καὶ εἰς τοὺς βράχους, ὅπου τὰ κράσπεδα τῆς ἀσπίλου ὀθόνης ἀπέληγον. Καὶ ἡδύπνοοι* ὀσμαί, ἐλαφρὰ ἀρώματα, ἀπέπνεον πανταχόθεν, μυρώνουσαι τὰς αὔρας, καὶ ἅλμη καὶ θάλπος ἡλίου ἐσκλήρυνε τοὺς χρῶτας*, ἠρύθραινε καὶ καθίστα μελαψὰς καὶ ἀρρενωπὰς τὰς ὄψεις τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ ὀνάριον τοῦ ἐξαδέλφου μου ἐβύθιζε τοὺς πόδας ἐν μέσῳ τῶν δροσερῶν πετάλων, προσπαιζόντων καὶ θροούντων περὶ τοὺς πόδας του, καὶ ὁ κῆπος ὁ μυστηριώδης ἐπρότεινε τὰ στέρνα, ἀνοίγων τοὺς θησαυροὺς του εἰς τὰς ἐπιδεξίους χεῖρας τοῦ πεπειραμένου κηπουροῦ.

Δι' ὅλους τὸ περιβολάκι τοῦ Γιαννιοῦ τοῦ ἐξαδέλφου μου ἦτο βιβλίον ἀνοικτόν, ἀλλὰ βιβλίον μὲ ἱερογλυφικοὺς* χαρακτῆρας. Ἀλλὰ διὰ τὸν ἄμοιρον ἐξαδέλφόν μου ἦτο βιβλίον μὲ κεφαλαιώδεις λαμπροὺς χαρακτῆρας, σαφές, ἐναργὲς κι εὐανάγνωστον. Οὗτος ἐγνώριζεν ὅλα τὰ μυστήρια, ὅλα τὰ κοιλώματα, ὅλα τὰ ἄντρα τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ ἐδά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φους. Ἠδύνατός τις μάλιστα, ὄχι κατὰ σχῆμα τετριμένης προσωποποιΐας, ἀλλὰ σχεδὸν κυριολεκτικῶς, νὰ εἴπῃ , ὅπως ἔλεγαν καὶ οἱ γέροντες ἀπόμαχοι τῆς προκυμαίας, ὅτι αὐτὰ μᾶλλον τὸν ἐγνώριζαν...

Τὸν ἐγνώριζαν ἀπὸ μακροῦ χρόνου.

Ἦτο ἤδη ἑξηκοντούτης, καὶ ἀπὸ πεντήκοντα ἐτῶν, ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας δεκαετοῦς, δὲν εἶχε παύσει νὰ καλλιεργῇ τὸν κῆπόν του.

Πᾶς ἄνθρωπος ἐργάζεται δι' ἑαυτόν, ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἐργάζεται διὰ τοὺς ἄλλους· ὁ δύσμοιρος ὁ Γιαννιὸς εἰργάζετο διὰ τοὺς ἄλλους, καὶ ποτὲ δι' ἑαυτόν.

Δωδεκαετής, ἔμεινε μόνος προστάτης τῆς μητρός, χήρας τριακοντούτιδος. Εἰκοσαετής, ἦτο προστάτης τῶν ὀρφανῶν ἀδελφῶν του, ὀρφανὸς ὁ ἴδιος. Τεσσαρακοντούτης, ἦτο προστάτης ἔτι μεγαλυτέρας ὀρφανίας, τῆς τῶν ἀνεψιῶν του.

Χωρὶς νὰ νυμφευθῇ, εἶχεν οἴκοι τρεῖς γυναῖκας. Ἡ μοῖρα τοῦ τὰς ἐκληροδότησε.

Τὴν μίαν του ἀδελφὴν ἠδυνήθη μετά τινα ἔτη νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ. Ἀλλ' αὕτη μόλις ἀπέκτησε δύο κόρας, κι ἐχήρευσε.

Μόλις ἐχήρευσεν ἡ μία, κι ἐκακοπανδρεύθη ἡ ἄλλη. Αὕτη ἔλαβεν ἄνδρα, ὅστις τῆς ἔφερεν ἐκ τοῦ χωρίου του τὴν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ὀκταέτιδα παιδίσκην του, συνέζησεν ὀλίγους μῆνας μετ' αὐτῆς, καὶ ἀπεδήμησεν. Μετέβη εἴς τινα πόλιν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εἰργάζετο χειρωνακτῶν. Ἀναχωρῶν δὲν εἶχεν ὀβολὸν νὰ τῆς ἀφήσῃ.

Τότε δὰ ὁ πτωχὸς ἐξάδελφός μου ὁ Γιαννιός, ἐκτὸς τῆς ἀσθενοῦς γραίας μητρός του, τῆς χήρας ἀδελφῆς καὶ τῶν ὀρφανῶν ἀνεψιῶν του, ὤφειλε νὰ βοηθῇ καὶ τὴν ὕπανδρον ἀδελφὴν μετὰ τῆς προγονῆς.

Παρὰ τὴν δυτικὴν ἐσχατιὰν τοῦ ὡραίου τριπλοῦ λιμένος τῆς παραθαλασσίου κώμης, ὅπου τὸ κῦμα, ὑπὸ ἐλαφροῦ ζεφύρου ρυτιδούμενον, σκάζει καὶ δεικνύει μέλαιναν αἰχμὴν ὑπὸ ὑγρᾶς λευκῆς παρυφῆς περίρρυτον, ἐκεῖ ἀνίσχει τὴν κεφαλὴν ἡ Μαυρομαντηλοῦ.

Ὅλοι οἱ βράχοι ἵστανται πέριξ ἀσάλευτοι, μετ' ὀλυμπίου εἰρωνείας ὑπερορῶντες τὰς ἀπέλπιδας προσπαθείας τοῦ μανιώδους κύματος.

Μόνον ἡ Μαυρομαντηλοῦ νεύει μακρόθεν, νεύει διὰ τῆς κεφαλῆς εἰς τὸν θρασὺν ναυβάτην, τὸν ἐπιβαίνοντα οἰκτρᾶς σανίδος καὶ παραδέρνονται εἰς τὸ πέλαγος, τὸν ἀγωνιῶντα νὰ εὕρῃ εἰς τὸν βυθὸν τοῦ πόντου τροφὴν δι' ἑαυτόν καὶ διὰ τοὺς φιλτάτους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Φαίνεται νὰ τὸν καλῇ πλησίον της ὡς ἄλλη σειρήν, σειρὴν ἄφωνος καὶ ἄψυχος.

Ὁμοιάζει μὲ ναυάγιον προσηλωμένον ἐκεῖ ἀπὸ μακρῶν χρόνων, πληττόμενον ὑπὸ τοῦ ἀφρίζοντος κύματος, κραδαινόμενον καὶ σεῖον τὴν κεφαλήν, κεφαλὴν φώκης ἐλλοχώσης* ἐκεῖ ἀπὸ αἰώνων.

Μόνη ἡ κεφαλὴ τῆς φώκης σείεται, ἀπατηλῶς νεύουσα· ἡ οὐρὰ εὑρίσκεται ἐμπεφυκυῖα εἰς τὸν πυθμένα, ἡ ρίζα διατείνει τὰς ἶνας πέραν τοῦ βυθοῦ, ἐμπεπηγυῖα εἰς τὸν βράχον.

Ἄλλως οὐδ' ἡ κεφαλὴ σείεται. Τὸ κῦμα μόνον ρήγνυται καὶ πλαταγεῖ καὶ περιρρέει. Τὸ κινούμενον φαίνεται ὡς νὰ κινῇ.

Λέγεται, ἀλλὰ τὶς τὸ πιστεύει; — καὶ ὅμως ἂν ἦτο ἀληθές! — ὅτι ἡ Μαυρομαντηλοῦ ὑπῆρξέ ποτε καὶ αὐτὴ γυνὴ καὶ μήτηρ, μήτηρ ἑπτὰ υἱῶν, ὅτι καὶ οἱ ἑπτὰ υἱοί της, ἔμπειροι ναυβάται, φθονηθέντες ὑπὸ τῆς θαλασσίας Γοργόνος, ἐπνίγησαν εἰς τὸ πέλαγος, ὅτι ἵλεως μοῖρα, σπλαγχνισθεῖσα τὸν πόνον τῆς μητρός, τὴν μετεμόρφωσεν εἰς σκόπελον, καὶ τὴν ἐφύτευσεν ἐκεῖ, οὐ μακρὰν τοῦ αἰγιαλοῦ, μόλις ὀρθοῦσαν τὴν κεραυνόβλητον κεφαλήν της, τὴν οἱονεὶ μελάμπεπλον. Τοιαύτη ἡ Μαυρομαντηλοῦ.

Ἀγνοῶ τὶ μοιραῖον ὑπῆρχε μεταξὺ τῆς Μαυρομαντηλοῦς καὶ τοῦ Γιαννιοῦ, τοῦ ἐξαδέλφου μου· ἀλλὰ πάντοτε αὕτη διαβαίνοντα πλησίον ἢ μακρὰν, τὸν ἐκάλει, τὸν ἐκάλει.

Φαίνεται, ὅτι ὑπῆρχε μυστηριώδης τις σύνδεσμος· αὕτη ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν Μαυρομαντηλοῦ κι ἐκεῖνος ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας οὐδὲν ἄλλο ἔβλεπε γῦρό του ἢ μαύρας μαντήλας.

Ἔπλεε σχεδὸν καθημερινῶς εἰς τὰ νερά της, διασχίζων κατὰ μῆκος καὶ πλάτος τὸν ὡραῖον τρίκολπον λιμένα, ἐπεσκέπτετο ὅλους τοὺς ὅρμους, ἐξηρεύνα ὅλα τὰ ὑποβρύχια σπήλαια, διωνύχιζεν ὅλους τοὺς διαποντίους θαλάμους.

Ἔπλεεν ἀπὸ ἀγκάλην εἰς ἀγκάλην, ἀπὸ ἀμμουδιὰν εἰς ἀμμουδιάν, ἀπὸ βράχον εἰς βράχον. Ἤξευρεν ὅλας τὰς κρύπτας τῶν πολυπόδων, ὅλα τὰ θαλάμια τῶν μουγκριῶν, ὅλα τῶν ἀστακῶν τὰ ἐνδιαιτήματα.

Ποτὲ ὀρφὸς δὲν τὸν διέφυγε, καὶ αἱ συναγρίδες ἐγοητεύοντο ἀπὸ τὸ ἄγκιστρόν του.

Ἔπλεε συχνὰ εἰς τὰ νερὰ τῆς Μαυρομαντηλοῦς, τρέφων παράδοξον στοργὴν πρὸς τὸν μονήρη τοῦτον βράχον, ὅστις μόλις ἀνέτεινε τὴν κορυφὴν ὑπὲρ τὸν ἀφρὸν τοῦ κύματος ὡς κολυμβητὴς κεκμηκὼς καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀναπαυόμενος ὕπτιος ἐπὶ τῶν κυμάτων. Ἐγνώριζεν ὅλα τὰ ἄντρα καὶ τὰ μυστήρια τοῦ βράχου αὐτοῦ, ὅπου ἀνεκάλυπτε θαλασσίους θησαυρούς, ἀστακοὺς καὶ καραβίδας, ὑπερφυεῖς τὸ μέγεθος, καὶ κογχύλας καὶ πεταλίδας καὶ ἄλλα ἀκόμη ἡδύγευστα ὄψα.

Ἀλλὰ παρῆλθε πλέον ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ὁ Γιαννιὸς ἦτο κύριος δύο ὑπερηφάνων λέμβων, τῆς « Ἑπταλόφου » καὶ τῆς « Ἁγίας Σοφίας ».

Τώρα ὁ Γιαννιὸς δὲν εἶχε πλέον ἢ μίαν λέμβον, ὑπόσαθρον καὶ αὐτὴν καὶ σχεδὸν συνηλικιῶτιν τοῦ ἐπιβάτου της. Ἐν λοιπὸν Σάββατον, περὶ τὰ μέσα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἐπέβη εἰς τὴν γεροντικὴν ἄκατόν του καὶ ἤρχισε νὰ ἐλαύνῃ τὰς κώπας, κατευθυνόμενος πρὸς τὰ νερὰ τῆς Μαυρομαντηλοῦς.

Ὁ Γιαννιὸς εἶχε, καθὼς ὅλοι οἱ ἔμπειροι κωπηλάται, ἴδιον τρόπον εἰρεσίας*, καὶ ἤξευρε νὰ δίδῃ δρόμον εἰς τὴν λέμβον, χωρὶς νὰ φαίνεται, ὅτι ἀγωνιᾷ καὶ χωρὶς νὰ ἱδρώνῃ. Ἤλαυνεν ὁμαλῶς καὶ ἠρέμα, ἀλλὰ συνεχῶς, συντόμως καὶ μετὰ λανθανούσης ρώμης. Σχεδὸν δὲν ἐφαίνοντο αἱ κινήσεις τῶν χειρῶν, καὶ ἀδιοράτως προένευε καὶ ἀνέπιπτεν.

Ἄλλως εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ γηράσκῃ, καὶ ἐξησθένει καὶ ἔπασχεν.

Ἐπὶ τῆς λέμβου ἔφερεν ἁλιευτικὰ τινα σύνεργα· τὸν γάντζον, δι' οὗ ἀνείλκυε τὰ ὀκταπόδια, τὸ καμάκι, διὰ οὗ ἐλόγχιζε τοὺς λαύρακας καὶ τοὺς ἀστακούς, τὸ σηπιογυάλι, δι' οὗ ἐξεμαύλιζε τὰς σηπίας, τὴν λαδιά, δι' ἧς ἔπλαττεν ἐν τῇ θαλάσσῃ τεχνητὴν γαλήνην καὶ καθίστα διαυγῆ τὸν βυθόν. Διότι εἰς ταῦτα περιωρίσθη κατὰ τὸ γῆρας του (πρόσθες καὶ τὴν πράγγα, καὶ τὴν ἀπόχη καὶ ἄλλα τινά), ἀφήσας εἰς τοὺς νεωτέρους δίκτυα καὶ παραγάδια καὶ συρτές...

« Τὰ Ἅπαντα » Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΜΑ

Πίσω ἀπὸ μακρινὲς κορφὲς ὁ ἥλιος βασιλεύει
καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ σύνορα χίλιες βαφὲς ἀλλάζουν,
πράσινες, κόκκινες, ξανθές, ὁλόχρυσες, γαλάζιες,
κι ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρὸς λαμπρὸς ὁ Ἀποσπερίτης.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὴν πύρα τοῦ καλοκαιριοῦ τὴν σβηεῖ γλυκὸ ἀγεράκι,
ποὺ κατεβάζουν τὰ βουνά, ποὺ φέρνουν τ' ἀκρογιάλια.
Ἀνάρια τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γέρο πεῦκος
καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιὰ κι ἀχολογάει καὶ τρίζει.
Ἡ βρύσι ἡ χορταρόστρωτη δροσίζει τὰ λουλούδια
καὶ μ' ἐλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκὰ τὰ νανουρίζει.
Θολώνει πέρα ἡ θάλασσα, τὰ ριζοβούνια ἰσκιώνουν,
τὰ ζάλογγα* μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρύδια* οἱ βράχοι
κι οἱ κάμποι γῦρο οἱ ἁπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

Ἀπ' ὄξω ἀπ' τὰ ὀργώματα γυρνοῦνε οἱ ζευγολάτες*,
ἡλιοκαμμένοι, ξέκοποι, βουβοί, ἀποκαρωμένοι,
μὲ τοὺς ζυγούς*, μὲ τὰ βαριὰ τ' ἀλέτρια φορτωμένοι,
καὶ σαλαγοῦν* ἀπὸ μπροστὰ τὰ δυὸ καματερά* τους.
τρανά, στεφανοκέρατα, κοιλᾶτα, τραχηλᾶτα,
«ὀώ!», φωνάζοντας, «ὀώ, Μελισσηνέ* ! Λαμπίρη* !»
κι ἀργὰ τὰ βόδια περπατοῦν καὶ ποῦ καὶ ποῦ μουγκρίζουν.

Καλότυχοί μου χωριανοί, ζηλεύω τὴ ζωή σας,
τὴν ἁπλοϊκή σας τὴ ζωή, πόχει περίσσιες χάρες.
Μὰ πιὸ πολὺ τὸ μαγικὸ ζηλεύω γυρισμό σας,
ὅταν ἡ μέρα σώνεται καὶ βασιλεύει ὁ ἥλιος.

«Ὁ τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης», 1892 Κ. Κρυστάλλης

ΟΙ ΠΟΙΜΕΝΕΣ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Ἑκατὸν πενῆντα χιλιόμετρα μάκρος ἔχει ἡ πανύψηλη Πίνδος. Στὶς ἀμέτρητες χαράδρες της τρέχουν γρήγορα ἄγρια ποτάμια. Μαλακοὺς ἀνέμους δὲν γνωρίζει· ὅταν φυσοῦν οἱ δρόλαπες* καὶ τ' ἀνεμόχολα*, τὸ κάνουν μὲ λύσσα. Ἐδῶ γίνονται οἱ μεγαλύτερες καταιγίδες τῆς Εὐρώπης, κατὰ μέσον ὅρον πενήντα τὸν χειμῶνα. Ἔχει δάση ἀπάτητα, ἀκόμα ἀνεκμετάλλευτα, ὅπου κρύβονται ἀρκοῦδες καὶ μεγάλοι κάπροι. Δρύες, ὀξυές, καστανιές, ἔλατα καὶ κέδροι τὴν σκεπάζουν ὁλόκληρη. Τὸ χορτάρι, ποὺ βλαστάνει τὴν ἄνοιξι, ἡ «τοῦφα», εἶναι τόσο δυνατὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ριζωμένο, ὥστε δὲν τραβιέται μὲ τὸ χέρι. Ὅταν γλυστροῦν οἱ τσοπαναραῖοι ἀπ' αὐτὸ ἁρπάζονται γιὰ νὰ μὴν πέσουν. Ἀπάνω της δὲν βρίσκεται δροσερὸ νερό, μόνο παγωμένο, ἀπὸ χιόνι, ποὺ φέρνει πόνους στοὺς ξεσυνήθιστους. Οἱ πεδινοὶ δὲν μποροῦν νὰ τὸ πιοῦν.

Στὴν Πίνδο ἀκούστηκαν τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ τραγούδια. Τόσο ἀγαποῦν τὴν ποίησι οἱ βοσκοί, ὥστε πίστευαν ὅτι, ὁσάκις γεννιῶνταν ἕνας μεγάλος ποιητὴς στὴν Ἑλλάδα, σὰν τὸν Ὅμηρο ἢ τὸν Πίνδαρο, ὁ θεός τους ὁ Πᾶν ἔστηνε χορὸ ἀπ' τὸν ἐνθουσιασμό του.

Κάθε ἀρχαίου θεοῦ κάτι ἀπόμεινε στὸ ἕνα ἢ στὸ ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Πᾶν ζῇ ἀκέραιος κοντὰ στοὺς κτηνοτρόφους αὐτοῦ τοῦ βουνοῦ. Τὰ μεσημέρια διστάζουν νὰ παίξουν φλογέρα παράωρα, ἐπειδὴ ξέρουν πώς, ἂν τὸν ξυπνήσουν ἀπὸ τὸν ὕπνο του, θὰ τοὺς χαλάσῃ τὰ ζωντανά.

Μόλις ἔλθῃ ἡ ἄνοιξις, φουντώσῃ ὁ γαῦρος κι ἡ ὀξυὰ καὶ βγάλῃ ἡ γῆ χορτάρι, ξεκινοῦν οἱ βοσκοὶ ἀπὸ τοὺς κάμπους γιὰ τὰ καλοκαιρινὰ λημέρια τους. Προχωροῦν σιγὰ τώρα, γιατὶ τὰ νεογέννητα ἀρνάκια δὲν ἀντέχουν σὲ μεγάλους κόπους. Ὅταν φθάσουν στὶς ρίζες τοῦ βουνοῦ κάνουν σταθμὸ ὡς ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ὁπότε ἀρχίζουν τὴν ἀνάβασι πρὸς τὶς κορυφές. Ἐκεῖ γίνεται ὁ κοῦρος τῶν προβάτων, ποὺ βαραίνει τὰ χέρια τους μὲ χρήματα. Ὅταν τὰ κοπάδια τους τρυγήσουν τὸ χόρτο μιᾶς πλαγιᾶς, φεύγουν πέρα, πᾶνε ὅπου πρασινίζει ἀβόσκητο λειβάδι.

Μιὰ στάνη ἀπὸ λιθοσωρό, ἕνα ἀπόσκιο γιὰ τὸ καλοκαίρι, τὰ σύνεργα τῆς τυροκομίας, πηγὴ γιὰ τὸ πότισμα, μιὰ φλογέρα — ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τ' ἁπλᾶ πράγματα περνοῦν τὴ ζωή τους.

Ἐγνώρισα γέρο πιστικὸ ὀγδόντα χρόνων μὲ μακριὰ γενειάδα ἀπαράλλακτο προφήτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ποὺ δὲν εἶχε ἀφήσει ποτὲ τὶς στάνες, γιὰ νὰ μπῇ σὲ πολιτεία. Δὲν καταδεχόταν νὰ πάγῃ οὔτε σὲ χωριό, γιατί, ἔλεγε, δὲν εὕρισκε ἀρκετὸν ἀέρα ν' ἀναπνεύσῃ μέσα στοὺς τοίχους.

Ἔχουν τὴν ἀφροντισιὰ τῶν πουλιῶν. Εἶναι ἀγαθοὶ μὲ ἀγνότατα ἤθη. Καθὼς μένουν μακριὰ ἀπὸ τὸν μεταπολεμικὸ κόσμο, δὲν ἔχασαν τίποτε ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸ βίο, ποὺ ζοῦνε πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων.

Οἱ βοσκοὶ τῆς Πίνδου ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι καταρράκτες στίχων· ὅ,τι σκέπτονται τὸ κάνουν αὐτόματα ρῖμες* καὶ μελῳδία, ποὺ τὴν παίζουν μὲ ρωμαντικὸ πάθος στὴ φλογέρα τους. Ἡ μουσικότητα τοῦ αὐτιοῦ τους φαίνεται ἀπὸ τὰ κουδούνια, ποὺ βάζουν στὰ ζῶα τους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀξίζει τὸν κόπο νὰ δῆ κανεὶς τσοπάνο ν' ἀγοράζῃ κουδούνια στὸ παζάρι. Διαλέγει ἕνα, ποὺ τοῦ ἀρέσει ὁ τόνος του ὡς βάση, καὶ μ' αὐτὸ δοκιμάζει ὅλα τὰ κουδούνια τῶν μαγαζιῶν, ὅσο νὰ βρῆ ἤχους νὰ ταιριάζουν μεταξύ τους, ν' ἀποτελοῦν ἁρμονικὴ σκάλα. Κάθε βοσκὸς ἔχει τονισμένο μὲ τὸν δικό του τρόπο τὸ κοπάδι του.

Οἱ περισσότεροι εἶναι ἀγράμματοι. Μὲ τὸ σουγιά τους σκαλίζουν ἱερογλυφικὰ σὲ σανίδια γιὰ νὰ ὁδηγοῦνται πόσα χρωστᾶνε ἢ πόσα εἰσέπραξαν.

Εἶναι πολὺ φιλόξενοι. Μόλις φανῆ ξένος τρέχουν καὶ κρατοῦνε τ' ἀγριόσκυλά τους, αὐτὴ τὴν πληγὴ τῆς Πίνδου. Τοῦ φωνάζουν: «—Ἔ, φίλε, ἔλα κι ἀπὸ μᾶς».

Ἂν κάμῃ πὼς προσπερνάει ἀδιάφορος, τὸν παίρνουν ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν ἀναγκάζουν ν' ἀνεβῆ στὸ κονάκι τους. Ἐκεῖ, πρὶν τὸν ρωτήσουν τίποτα, τοῦ δίνουν δροσιστικὸ ξυνόγαλο, τὸ καλοκαιρινὸ πιοτό τους, ἢ γάλα μὲ χιόνι, ποὺ βρίσκουν στὶς σκιερὲς ρεματιές ὥς τὸν Αὔγουστο. Ὕστερα στρώνουν καὶ τὸν βάζουν νὰ καθίσῃ. Τοῦ δίνουν ἀνθοτύρι καὶ καλαμποκίσιο ψωμί. Τρέμουν μήπως δὲν εὐχαριστηθῆ ὁ ξένος, διότι τὸν θεωροῦν ἱερό. Περηφανεύονται ὅτι αὐτοὶ βάστηξαν τὴν Ἐπανάστασι. Πράγματι, ὅταν οἱ Τοῦρκοι κάψανε τὰ πάντα κάτω, οἱ πιστικοὶ πιάσαν τ' ἀπάτητα μέρη καὶ τροφοδοτοῦσαν τοὺς ἀγωνιστάς. «Μὲ τὰ ζωντανὰ τῶν τσοπάνηδων, γράφει στ' ἀπομνημονεύματά του ὁ Κολοκοτρώνης, βαστήξαμε τὸν στρατό, τὸν καιρὸ τοῦ Ἰμπραήμ».

«Γῦρο ἀπ' τὴν Ἑλλάδα» Χρῆστος Ζαλοκώστας

ΤΟ ΞΕΣΤΟΥΠΩΜΑ

Ὁ ἥλιος ἐμεσουράνει κάθετος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἐνῷ ἀνηρχόμην μετὰ ὁμηλίκου δωδεκαετοῦς συμμαθητοῦ μου τὸν ἀνήφορον, τὸν ἄγοντα εἰς γείτονα τῆς Ἑρμουπόλεως ἐξοχὴν καλουμένην Πισκοπιό, ἢ σχολαστικῶς Ἐπισκοπεῖον. Ὡς πάντες γνωρίζουσι, τὰ βουνὰ τῆς Σύρου εἶναι γυμνότερα τοῦ Ἀδάμ, τὸ χόρτον εἶναι τελείως ἄγνωστον καὶ ἡ βλάστησις περιορίζεται εἰς ψωριώσας τινὰς τὸ φθινόπωρον φασκομηλέας καὶ ἡλιοκαεῖς κατὰ τὸ θέρος ἀκάνθας.

Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων προηγεῖτο ἡμῶν κατάξηρος κι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐκεῖνος ψωραλέος ὄνος, σύρων ἐπιπόνως βαρέλαν ὕδατος, τοποθετημένην ἐπὶ εἴδους διτρόχου χειραμάξης ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν γραίας χωρικῆς. Τὸ πρόσωπον αὐτῆς δὲν ἐβλέπαμεν, ἀλλὰ μόνην τὴν ράχιν, ἥτις τοσοῦτον εἶχε κυρτωθῆ ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν καὶ τῶν μόχθων, ὥστε ἐσχημάτιζε ὀρθὴν σχεδὸν μὲ τὰ σκέλη της γωνίαν.

Τὸν ὄνον, τὴν βαρέλαν καὶ τὴν γραῖαν εἴχαμεν ἀκολουθήσει μηχανικῶς, ἀπὸ τὴν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου βρύσιν μέχρι τῆς ἐγγιζούσης κορυφῆς αὐτοῦ, ἀσθμαίνοντες καὶ ἄφωνοι ἐκ τῆς ζέστης καὶ τοῦ καμάτου. Ὁ πυρακτωμένος κονιορτὸς ἔκαιεν ὡς θερμὴ στάκτη τὰς πτέρνας τῶν ποδῶν μας, ἐνῷ ἐτύφλωνε τοὺς ὀφθαλμοὺς μας τῶν λευκῶν βράχων ἡ ἀκτινοβολία. Παντὸς εἴδους μυῖγαι ἐβόμβουν περὶ τὴν κεφαλήν μας καὶ αἱ ἀκρίδες ἐπερίμεναν σχεδὸν νὰ τὰς πατήσωμεν, διὰ νὰ τιναχθῶσι δι' ἑνὸς πηδήματος εἰς μακρὰν ἀπόστασιν, ἀνοίγουσαι ὡς ριπίδιον τὰ κόκκινα ἢ γαλανά των πτερά.

Ἡ γραῖα ἔσυρε πάντοτε τὸ καπίστρι, ὡς νὰ ἤθελε νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐπίπονον πρόβασιν τοῦ ἀσθμαίνοντος ὑποζυγίου της· οἱ κακῶς προσηρμοσμένοι τροχοὶ ἔτριζαν πενθίμως καὶ τὸ ἐπ' αὐτῶν βαρέλιον ἐξηκολούθει νὰ ταλαντεύεται πρὸς δεξιὰν καὶ ἀριστερὰν ὡς μεθυσμένος βρακᾶς.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ μεσημβρινὸς δαίμων μοῦ ἐνεφύσησεν ἰδέαν, ἥτις μ' ἔκαμε νὰ γελάσω.

—Γιαννακό, ἐψιθύρισα εἰς τὸ ὠτίον τοῦ συντρόφου μου, δεικνύων διὰ τοῦ δακτύλου τὸ ἐκ στουπίου πῶμα τῆς βαρέλας· δὲν θὰ ἦτο νόστιμον ν' ἀνοίξωμεν τὴν βρύσιν;

Ἡ ἰδέα μου τόσον τοῦ ἤρεσε, ὥστε τὸν ἔκαμεν ἀμέσως νὰ λησμονήσῃ τὴν κούρασίν του· ἐπλησίασε ἐπὶ τῆς ἄκρας τῶν ποδῶν εἰς τὸ βαρέλι, ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὑγροῦ σώματος, ἐστράφη τότε νὰ μὲ κοιτάξῃ, ἐξέφραξε μετὰ ἐνθαρρυντικὸν νεῦμά μου τὴν ὀπὴν καὶ τὸ νερὸν ἐξεχύθη ὡς κρυστάλλινος κρουνὸς ἐπὶ τῆς κονιορτώδους ἀτραποῦ.

Περιττὸν νὰ εἴπω ὅτι, εὐθὺς μετὰ τὸ πραξικόπημα, εὑρέθη καὶ πάλιν πλησίον μου ὁ Γιαννακός, ἢ ὅτι οἱ τέσσαρες πόδες μας ἦσαν ἕτοιμοι εἰς φυγήν. Κατεσκοπεύαμεν τὴν γραῖαν, ἥτις ὅμως δὲν ἐστράφη, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἦτο βαρύκοος ἢ δυστυχής.

Ἐφ' ὅσον ἐξηκολούθει ἡ χύσις, τὸ βῆμα τοῦ ὄνου ἀπέβαινε ταχύτερον· τὸ κενωθὲν βαρέλι ἀντὶ νὰ βαρυταλαντεύεται ὡς μεθυσμένος, ἐχόρευεν εὐθύμως κατὰ τὰς ἀνωμαλίας τῆς ὁδοῦ μεταξὺ τῶν δύο τροχῶν, οἵτινες ἀνακουφισθέντες κι ἐκεῖνοι ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸν βάρος ἔ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παυσαν νὰ τρίζωσιν ἀπαισίως. Μετ' ὀλίγον, ἀντὶ νὰ σύρεται ὁ ὄνος ὑπὸ τῆς γραίας, ἤρχισε νὰ σύρῃ ἐκεῖνος τὴν γραῖαν. Τοῦτο ἦτο τόσον ἀσύνηθες, ὥστε τὴν ἔκαμε νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι κάτι ἔκτακτον εἶχε συμβῆ. Ἐσταμάτησε, ἀφῆκε τὸ κάρον νὰ προχωρήσῃ ἓν ἢ δύο βήματα καὶ εἶδε τὴν ἄφρακτον τρύπαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέσταζαν αἱ τελευταῖαι ρανίδες τοῦ τόσον ἐπιπόνως μετακομισθέντος ὑγροῦ. Τότε μόνον ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ μᾶς εἶδε καὶ εἴδομεν καὶ ἡμεῖς τὸ πρόσωπόν της. Ὡμοίαζεν ἑκατοντοῦτις, κάτισχνος, ξηρὰ καὶ μαύρη ὡς μούμια τῆς Αἰγύπτου. Ἐπεριμέναμεν φωνάς, ὕβρεις, κατάρας ἢ καὶ πετροβόλημα. Οὐδὲ λέξιν ὅμως μᾶς εἶπεν, ἀλλ' ἠρκέσθη νὰ στενάξῃ· ἀδύνατον ὅμως εἶναι νὰ λησμονήσω τὸ ἄφωνον παράπονον τοῦ βλέμματος αὐτῆς, ὅταν ἐπέρασεν ἔμπροσθεν μας ἐπιστρέφουσα νὰ μεταγεμίσῃ τὸ βαρέλι της εἰς τὴν μακρὰν ἀπέχουσαν βρύσιν. Τὸν Γιαννακὸν ἔτυχε νὰ ἐπανίδω εἰς τὴν Αἴγυπτον μετὰ εἴκοσιν ὅλα ἔτη καὶ οὐδ' ἐκεῖνος τὸ εἶχε λησμονήσει.

« Συριανὰ διηγήματα » Ἐμμ. Ροΐδης

— ΟΙ ΧΩΡΙΑΝΟΙ

Ὅλοι μας γνωριζόμαστε ἀπὸ ἀνήλικα παιδιά.
Μὲ τὸ μικρό του τ' ὄνομα ἕνας τὸν ἄλλο κράζει.
Στὰ μυστικά μας δὲ μπορεῖ νὰ βάλουμε κλειδιά.
Ξέρει καθένας στ' ἀλλουνοῦ τὰ μάτια νὰ διαβάζῃ.

Σὰν ὅπως τὰ τρεχούμενα μοιράζουμε νερὰ
καὶ τὰ σπαρτὰ ποτίζουμε καθὼς μὲ τὴν ἀράδα.
ἔτσι τὶς μοιραζόμαστε καὶ θλῖψι καὶ χαρά,
γιὰ βρέχει σ' ὅλο τὸ χωριὸ γιὰ σ' ὅλο εἶναι λακάδα!

Γάμος; Ἀστράφτει ἀπὸ χαρὰ καὶ γέλιο τὸ χωριὸ
κι ἀντιλαλεῖ τὸ νυφικὸ τραγούδι πέρα ὡς πέρα.
Θάνατος; Ὅλοι θλιβεροὶ κι ἀπ' τὸ καμπαναριὸ
κατάμαυρο ἡ καμπάνα μας τὸν βάφει τὸν ἀέρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Διάπλατα τὶς ἐξώπορτες ἡ καλωσύνη ἀνοῖ*
καὶ στὸ παλάτι τοῦ τρανοῦ καὶ στοῦ φτωχοῦ τὴν τρύπα,
κι ὅποιος περάσῃ κι ὅποιος μπῇ, γιορτὴ - καθημερινή,
θὰ βρῇ στρωμένο καναπέ, θὰ βρῇ γλυκὸ στὴν κούπα.

Χώρια ἀπ' τὶς ἔγνοιες τῆς ζωῆς, τοὺς χάρους τοὺ πικρούς,
μέσ' στὶς καρδιές μας ἔχουμε παντοτεινὸν Ἀπρίλη—
κι ὅσες τσουκνίδες βγαίνουνε μονάχες στοὺς ἀγροὺς
ἐκεῖ ξεμοναχιάζονται πνιχτὲς στὸ χαμομήλι.

« Πρωϊνὸ Ξεκίνημα » Γεώργιος Ἀθάνας

ΤΟ ΞΗΜΕΡΩΜΑ

Εὑρισκόμεθα εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ χειμῶνος καὶ εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἑορτῆς τοῦ φωτός, τοῦ Χρυσοῦ Ἔαρος. Ὁ παγωμένος ἄνεμος πνέει φορτωμένος μὲ τὰ πρῶτα μῦρα, τὰ ὁποῖα ἔρχονται ἀπὸ τοὺς ἀναγεννωμένους κήπους. Τὸν πόνον, ποὺ προξενεῖ τὸ ψῦχος, μετριάζει ἡ γλυκεῖα προσδοκία· τὸ πένθος, τὸ ὁποῖον ρίπτουν κάτω διερχόμενα νέφη, δὲν εἶναι τόσον βαρὺ καὶ τόσον καταθλιπτικόν. Κάποια ἀκτὶς χρυσοῦ φωτὸς χαρακώνει τὸν μελανὸν ὁρίζοντα. Αἱ πρωΐαι δὲν εἶναι ἀκόμη τελείως γαλαναί. Εἰς τὴν θερμάστραν παλαίουν αἱ τελευταῖαι φλόγες καὶ ἀφήνουν τὸν τελευταῖον τριγμὸν τὰ ξύλα. Τὸ παραμύθι τελειώνει, τὸ βιβλίον κλείει καὶ ἀνοίγει τὸ παράθυρον εἰς τὸ φῶς.

Περνοῦμεν ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωήν, ἀπὸ τὴν νύκτα εἰς τὴν ἡμέραν.

Ἀκόμη εἶναι χειμών, ἀλλὰ χειμὼν τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις ἐξευτελίζεται εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς πρώτης εὐεργετικῆς ἀκτῖνος. Πνέει ἀκόμη ἄνεμος, ἀλλὰ ἄνεμος μυρωμένος. Καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη τεμάχια πάγου, ἀλλ' εὐωδιάζουν ὅλα, ὡς νὰ εἶναι θρύμματα ἀνθοδόχης κρυσταλλίνης.

Ξημερώνει.

Ἡ νύκτα ἡ ἀτέλειωτη, ἡ νύκτα ἡ χειμερινὴ δὲν ἔχει τὴν ἔκτασιν αἰῶνος, ἡ ἡμέρα ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι τέταρτον ὥρας. Καὶ τὴν αὐγήν, τὴν ὥραν ποὺ ἐγεννήθη ἡ καλωσύνη, θορυβοῦν εἰς τοὺς κλάδους τὰ μουδιασμένα πτερὰ τῶν ἐπανερχομένων τραγουδιστῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ παλιννόστησις γίνεται ἀθορύβως καὶ μὲ προφυλάξεις διότι ἀκόμη ὁ ἐχθρὸς ἀγρυπνεῖ· διότι ἀκόμη τὰ μελανὰ σημεῖα του, τὰ πελώρια πλατιὰ σύννεφα, κυματίζουν εἰς τὰ ὕψη. Ἀλλὰ γίνεται ἡ παλιννόστησις· τὸ τραγούδι γυρίζει εἰς τὸ δένδρον καὶ τὸ πράσινον σύρεται ἐπάνω εἰς τὸν φλοιὸν καὶ ζητεῖ νὰ καλύψῃ τὴν κιτρίνην καὶ ἀρρωστημένην ὄψιν.

Δὲν ὑπάρχει ἀγὼν φοβερώτερος ἀπὸ αὐτόν, ποὺ συνάπτεται τώρα εἰς τὴν φύσιν μεταξὺ γιγάντων καὶ νάνων· μεταξὺ βορρᾶ καὶ τοῦ ἄσματος, τοῦ παγετοῦ καὶ τῆς σταγόνος τῆς δρόσου, μεταξὺ τῆς καταιγίδος καὶ τοῦ φύλλου.

Παλαίουν τὰ ἁπαλώτερα πράγματα πρὸς τὰ τραχύτερα καὶ δυνατώτερα. Ὁ σπουργίτης θέλει νὰ ἐπιβληθῇ μὲ τὸ ἀδύνατον κελάδημά του εἰς τὸν φρενιασμένον ἄνεμον καὶ ν' ἀντιτάξῃ μίαν ἀγγελικὴν στροφὴν εἰς τὸ διαβολικὸν σφύριγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνατριχιάζει ἡ φύσις. Καὶ καταπλήσσει τὸ θάρρος τοῦ ἄνθους τῆς ἀμυγδαλῆς, τὸ ὁποῖον φυτρώνει εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ δένδρου καὶ προκαλεῖ* τὸν θάνατον. Καὶ καταπλήσσει ἀκόμη περισσότερον ἡ τόλμη τοῦ μικροῦ φύλλου, ποὺ φυτρώνει εἰς τὸν ὁλόγυμνον κλάδον, ἐνῷ γύρω του ξεκλειδώνονται μὲ ἀπαίσιους τριγμοὺς οἱ σκελετοὶ τῶν δένδρων.

Μπουμπούκια τοσούτσικα καὶ φυλλάκια ἀδύνατα καὶ πούπουλα πουλιῶν, σταλίτσες ζωῆς, προχωροῦν κατὰ τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ μὲ πεποίθησιν ὅτι θὰ νικήσουν. Καὶ θὰ νικήσουν οἱ μικροὶ μαχηταί. Οἱ πάγοι ἐπὶ τέλους θὰ ὑποκύψουν καὶ θὰ καταρρεύσουν. Καὶ ὄχι αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ θὰ συρθοῦν αἰχμάλωτοι εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ θὰ τοὺς ποτίσουν. Οἱ χείμαρροι θὰ ταπεινωθοῦν, θὰ γίνουν ρύακες καὶ θὰ περνοῦν μὲ σεβασμὸν ἐνώπιον τοῦ θάμνου. Θὰ πληρώσῃ λοιπὸν καὶ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν ὁ ἐχθρός. Θὰ καταβάλῃ ἑκατομμύρια ἀργυρῶν σταγόνων εἰς τὴν ἄνοιξιν καὶ θὰ δώσῃ τοὺς χυμοὺς καὶ ὅσα χρειάζονται διὰ τὴν καλοπέρασιν τοῦ νικητοῦ.

... Μὲ συγχωρεῖτε... Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐβιάσθηκα πολύ. Ἀπὸ τὸ παράθυρον εἰσῆλθεν αὐτὴν τὴν στιγμὴν μία κρύα πνοή, ποὺ μ' ἔκαμε νὰ μετανοιώσω δι' ὅσα ἔγραψα παραπάνω. Τὸ φύσημα σὰν νὰ μοῦ ἐσφύριξεν ὅτι περιέπεσα εἰς ἀνακριβείας καὶ ὅτι ὀφείλω νὰ ζητήσω συγγνώμην. Πιθανὸν νὰ ἔσφαλα. Ἀλλὰ πάλιν τὰ τερετίσματα* τῶν πουλιῶν; Ὁ μυρωμένος ἄνεμος; Τὰ συντρίμματα τοῦ πάγου, ποὺ εὐωδιάζουν ὡς κρυστάλλινα θρύμματα ἀνδοδοχείου; Τίποτε, τίποτε! Ἔχω δίκαιον!

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ χειμὼν θνήσκει, ἡ καλὴ ἄνοιξις ἔρχεται. Ἂς σφυρίζει ὅ,τι θέλει εἰς τὸ παράθυρόν μου ὁ ἄνεμος. Δὲν ἀκούω τίποτε...

Περιοδ. « Πινακοθήκη » Τίμος Μωραϊτίνης

ΓΑΛΗΝΗ

Σήμερα πάλι λιόχαρος εἶναι ὁ γιαλὸς κι ὁ δρόμος
ὁ ἐρημικὸς ποὺ σέρνεται κοντὰ στ' ἀκροθαλάσσι.
Τὸ καλοκαίρι τό 'διωξαν τὰ πρωτοβρόχια, κι ὅμως
τὸ σκοτεινὸ φθινόπωρο δὲν ἔχει ἀκόμα φθάσει.

Εἶναι μιὰ τόση ἀπανεμιὰ καὶ μιὰ γαλήνη τόση
ποὺ τὰ καράβια ἀπόμακρα μὲ τὰ πανιὰ ἀνοιγμένα
σταμάτησαν — μὰ κοίταξε — σὰν νὰ 'χουν μετανοιώσει
πῶς τέτοιο φῶς ἀφήσανε καὶ πᾶν στὰ μαῦρα ξένα.

Τώρα ὡς κ' οἱ πένθιμοι καπνοὶ τῶν βαποριῶν ἀράζουν
ἀσάλευτοι σὰ σύννεφα κι αὐτοὶ μέσ' στὸν ἀγέρα·
ὅλα ἀπ' τὸν κόπο τῆς ζωῆς τριγῦρό μου ἡσυχάζουν,
ὅλα, καὶ μόνο στοῦ γιαλοῦ τὴν ἀμμουδιὰ ἐκεῖ πέρα,

Μονάχα ἐκεῖ, Γαλήνη μου, σαλεύοντας τὸ κῦμα,
ζητάει κάποιο τραγούδι του νὰ πῇ μέσ' τὴ γιορτή σου,
μὰ δὲν ξεσπάει νὰ σοῦ πῇ, λὲς καὶ πὼς τόχει κρῖμα
νὰ σοῦ ταράξῃ τὴ χαρά, ποὺ βρῆκες στὴ σιωπή σου...

« Σκιὲς » Λάμπρος Πορφύρας

ΑΦΑΝΗΣ ΗΡΩΣ

(Εἷς ποιμὴν ἐκ Δωρίδος, διωκόμενος ὑπὸ τῆς Δικαιοσύνης δι' ἀδίκημα κατὰ τῆς ἐξουσίας, ἀναγκάζεται νὰ ἐκπατρισθῇ καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν τουρκοκρατουμένην τότε Ἤπειρον).

... Σιγὰ σιγὰ τὰ χρόνια ἐπέρασαν. Κάτω ὅμως ἀπὸ τὸν ζυγόν, ὅπου διὰ μιᾶς μετεφέρθη, ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἐλεύθερον ἀέρα τοῦ πατρικοῦ τόπου, ὁ βίαιος βουνήσιος δὲν ἄργησε νὰ ἐννοήσῃ τί εἶναι τὸ ἀγα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θὸν ἐκεῖνο, ποὺ δὲν ἐξετίμα εἰς τὴν πατρίδα του. Ἡ πρώτη βρισιά, ποὺ ἐδέχθη κατάμουτρα ἀπὸ ἕνα βάρβαρον μπέην, τὸ πρῶτον κτύπημα εἰς τὴν ράχιν ἀπὸ τὸ μαστίγιον ἑνὸς Ζαπτιέ,* τό ἀδιάκοπον σκύψιμον ἐμπρὸς εἰς τὸ τύραννον, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο πλέον ὁ φιλελεύθερος ἑλληνικὸς νόμος, ἔκαμαν σωτήριον ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχήν του καὶ ἐδάμασαν τὸν χαρακτῆρά του. Ὁ ἀπείθαρχος ὁ ἀρειμάνιος*, ὁ περιφρονητὴς τῆς ἰσοπολιτείας σιγὰ - σιγὰ ἐσφυρηλατήθη εἰς μετρημένον, ὑπολογιστικὸν ἄνδρα κάτω ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ τὸ βούνευρον*. Ἐκεῖ μόνον ἐνόησε τὰ ἀγαθά, ποὺ εἶχε, ποὺ περιεφρόνησε, ποὺ ἔχασε εἰς τὴν στοργικὴν πατρίδα.

Ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά.

Καὶ σιγὰ - σιγὰ ἐνόησεν ἀκόμη τὸν πόνον τῆς γῆς, ὅπου ἐγεννήθη, τῆς γῆς, ὅπου ἔθαψε τοὺς ἰδικούς του καὶ ὅπου τὸν συνέδεσαν τὰ γλυκύτατα χρόνια τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ὁμιλοῦν, σκέπτονται, ἔχουν τὰ ἴδια ἰδεώδη μὲ ἡμᾶς, ἀγαποῦν καὶ μᾶς συλλογίζονται. Τώρα θὰ ἔδιδε καὶ αὐτὸς δὲν ἤξερε τί, διὰ νὰ ἠμποροῦσε νὰ ξαναήρχετο, νὰ ξανάβλεπε μίαν μόνον στιγμὴν τὴν γαλανὴν βουνοκορφὴν τοῦ Παρνασσοῦ, τὶς γυμνὲς πλαγιὲς ποὺ ὡδηγοῦσε τὰ κατσίκια του. Θὰ ἔδιδε χρόνια τῆς ζωῆς του διὰ μίαν Κυριακὴν πρωί, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἢ ἕνα ἥσυχον ἀπόγευμα εἰς τὴν μακρυνὴν του στάνην, ὅταν ἄρμεγε κατὰ σειρὰν τὰ ἀσπρόμαλλα πρόβατά του καὶ ἐγέμιζε μὲ χιονᾶτο γάλα τὶς καρδάρες του.

Καὶ ὁ πόνος αὐτὸς τὸν ἔκαμε νὰ προσκολλᾶται μὲ κάποιαν ἀπελπισίαν εἰς ὅ,τι ἔβλεπε νὰ τὸν πλησιάζῃ εἰς τὴν μακρυνὴν πατρίδα, ἀνθρώπους, σκέψεις, ἄψυχα ἀκόμη, τὰ ὁποῖα διὰ τὰ νοσταλγικὰ μάτια τοῦ ἔπαιρναν ψυχὴν καὶ φωνήν.

Ἀπὸ πολίτης φιλήσυχος τώρα ἐγίνετο καὶ πατριώτης.

Σιγὰ - σιγὰ ἡ ἐπιχείρησίς του προώδευσε. Ἀπὸ ἀγωγιάτης κατώρθωσε νὰ ἀγοράσῃ τὸ ἁμάξι. Τὴν εἰρηνικήν του ζωὴν ἦλθεν ἔξαφνα νὰ διακόψῃ ὁ πόλεμος τοῦ 1912.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ δικοί του, ἡ ἰδία μακρινὴ πατρίδα, ἤρχετο ὁλοζώντανη ἐκεῖ νὰ τὸν εὕρῃ. Μεταμορφωμένος τότε καὶ ἐκεῖνος ὁ ἀδάμαστος Δωριεὺς διέσχισε μίαν νύκτα τὰς γραμμὰς τῆς ἀμύνης καὶ μὲ τὸ μάουζερ ἑνὸς ἐχθροῦ, ποὺ ἀφώπλισε μέσα εἰς τὴν χαράδραν, ἔφθασεν εἰς τοὺς εὐζώνους, τοὺς συντρόφους του.

Ὅλον τὸν καιρὸν τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων ὑπέμεινε τὴν πεῖ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ναν, τὰ στερήσεις, τὸ φαρμακερὸ κρύο, μὲ τὴν φτερωμένην ἐλπίδα νὰ μπῇ νικηφόρος κι αὐτὸς μαζὶ μὲ τοὺς δικούς του εἰς τὰ Γιάννινα!

Ἄ! τὰ Γιάννινα, αὐτὰ τὰ Γιάννινα!...

Τὸ μάτι του δὲν ἄφηνε τοὺς μακρυνοὺς ἄσπρους μιναρέδες, ποὺ ἐζωγραφίζοντο μικροσκοπικοὶ μέσα εἰς τὴν ὁμίχλην κοντὰ εἰς τὴν γαλανάδα τῆς λίμνης.

Καὶ ἐπὶ τέλους τὰ Γιάννινα ἔπεσαν καὶ ἐμβῆκε κι αὐτὸς ἐνθουσιῶν θριαμβευτής, μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψηλὰ εἰς τὸν τόπον, ὅπου τὸ βούνευρον τὸν εἶχε συνηθίσει νὰ σκύπτῃ.

Αἱ πρῶται ἡμέραι ἐπέρασαν μὲ τὴν φρενίτιδα τῶν ἐπινικείων, τὰ προσδεξίματα καὶ τὰ γλέντια τῶν παλαιῶν φίλων του. Ἔπειτα ὅμως ἐσκέφθη νὰ ξαναπιάσῃ τὴν ἐργασίαν του. Ἀλλὰ τὸ ἁμάξι του εἶχεν ἐπιταχθῇ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Χωρὶς νὰ λυπηθῇ τότε καὶ χωρὶς νὰ διστάσῃ, ἐπῆγε πάλιν μισθωτὸς, ὅπως πρίν.

Ἡ ἐργασία του ἐξηκολούθησεν ἥσυχα κάμποσους μῆνας, ἕως ὅτου μίαν ἡμέραν δύο χωροφύλακες τὸν ἐκατέβασαν ἀπὸ τὸ ἁμάξι, τοῦ ἔδειξαν ἓν ἔνταλμα συλλήψεως καὶ τὸν ἐμπαρκάρισαν μὲ τὸ πρῶτον ἀτμόπλοιον διὰ τὸν Πειραιᾶ.

Εἰς τὴν μέθη τῆς ἐλευθερίας εἶχε λησμονήσει ὅτι ἄλλοτε ὑπῆρξεν ἔνοχος ἀπέναντι τῆς θεᾶς αὐτῆς, ποὺ ἐλάτρευε τώρα. Τώρα, εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ δικαστηρίου, σκυμμένος ἐμπρὸς εἰς τὰ ζευγάρια τῶν ματιῶν, ποὺ βαραίνουν ἐπάνω του, ἀκούει τὰς καταθέσεις διὰ τὸ παλαιὸν ἔγκλημά του.

Ὅταν τὸν ἐκάλεσαν ν' ἀπολογηθῇ εὗρε μόνον δύο τρία τραυλισμένα λόγια, ποὺ εἶπε μὲ χαμηλωμένα μάτια:

—Ἔφταιξα... Ἔκαμα τὸ κακό... Ἀπὸ τότε ὅμως μετανόησα μὲ τὴν καρδιά μου... Συγχωρῆστε με.

Ὁ εἰσαγγελεὺς, ἀμείλικτος* ὅπως ὁ νόμος, ὁ ὑπερασπιστὴς αὐτὸς τῆς ἀδικουμένης κοινωνίας, ἐζήτησε τὴν τιμωρίαν.

Ἐνῷ ὅμως ἐπρόκειτο ν' ἀποσυρθῇ τὸ δικαστήριον εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν διασκέψεων, θόρυβος ἠκούσθη εἰς τὴν εἴσοδον καὶ ἕνας κλητὴρ ἐφάνη νὰ πλησιάζῃ τὸν πρόεδρον καὶ νὰ τοῦ ὁμιλῇ διὰ κάτι βέβαια ἐντελῶς ἀσυνήθιστον, ὅπως ἐφαίνετο ἀπὸ τὴν ἔκφρασίν του.

Ὁ κατηγορούμενος προσήλωσε τὰ μάτια του εἰς τὴν σκηνὴν αὐτήν, σὰν κάποιαν τελευταίαν καὶ ἀπρόοπτον ἐλπίδα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν ἤξευρεν τὶ ἔπρεπε νὰ περιμένῃ ἢ νὰ ζητῇ... Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔκπληξις ἐφάνη νὰ ζωγραφίζεται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Προέδρου.

Ὁ Μητροπολίτης Δαφνοκάστρου, ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλοφυεστέρους ἱεράρχας τῆς ἀμφισβητουμένης Ἠπείρου, μόλις φθάσας ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Σαράντα, ἐζήτει νὰ μαρτυρήσῃ εἰς τὸ δικαστήριον διὰ τὸν κατηγορούμενον.

Μ' ὅλην τὴν παρατυπίαν* τοῦ πράγματος, τιμῆς ἕνεκεν, τὸ δικαστήριον παρεδέχθη ὁμοφώνως καὶ ὅλα τὰ βλέμματα ἐστηρίχθησαν γεμᾶτα περιέργειαν εἰς τὴν εἴσοδον.

***

Ὑψηλός, ξηρός, μὲ χαρακωμένον ἀσκητικὸν πρόσωπον καὶ προώρως λευκασμένα γένεια, ἀλλὰ μάτια πού, ἔλαμπε κάποια φλόξ ζωῆς συγκεντρωμένης, ὁ ἱεράρχης, στηριζόμενος εἰς τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον, ἐπροχώρησεν εὐλογῶν. Ἔφθασεν εἰς τὴν θέσιν ὅπου τὸν ἔφερεν ὁ κλητήρ καὶ ἐκεῖθεν ἔφερε γῦρο τὸ βλέμμα. Καὶ τὸ βλέμμα ἐκεῖνο ἔξαφνα ἐφωτίσθη ἀπὸ στοργὴν καὶ τρυφερότητα, μόλις ἐστάθη εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἦτο ὁ κατηγορούμενος, ἐνῷ τὸ χέρι του μὲ τὴν ἱερατικὴν εὐλογίαν ὑψώνετο ἐντελῶς χωριστὰ καὶ αὐθόρμητον πρὸς αὐτόν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκεῖνος, διὰ μιᾶς τιναγμένος ἐπάνω, τρέμων, ἔμεινεν ἐκεῖ σὰν νὰ ἔβλεπεν εἰς αὐτὸν τὸν ἄγγελον ἐλευθερωτήν, τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν καὶ σωτηρίαν.

Ὁ Μητροπολίτης, ὄρθιος ἐμπρός εἰς τὸ ὄρθιον ἀκροατήριον, ἦλθεν ἀμέσως εἰς τὸ θέμα.

Μόλις ἔμαθε κατὰ τύχην τὴν δίκην ἐκεῖ ἐπάνω, ἐπῆρε τὸ πρῶτον ἀτμόπλοιον, πού εὗρε, καὶ εὐτυχῶς ἔβλεπεν ὅτι ἔφθασεν ἐν καιρῷ.

Δὲν ἤξευρε τὶ ἦτο ἄλλοτε ὁ κατηγορούμενος, οὔτε ἤθελε νὰ τὸ μάθῃ. Ἐκεῖνος εἶχε καθῆκον καὶ ἤθελε νὰ εἴπῃ τὶ τὸν ἐγνώρισε δέκα ἔτη τώρα.

Καὶ ἤρχισε τότε μία μακρὰ καὶ παθητικὴ ἱστορία χρόνων ὁλοκλήρων. Ἕν τμῆμα τῆς ἱστορίας, πού ἐγράφη μὲ αἷμα καὶ θυσίας μέσα εἰς ἐπιβουλάς*, κινδύνους καὶ ἀδιάκοπον καθημερινὸν ἀγῶνα μὲ τὸν ἐχθρὸν διὰ τὴν διαφύλαξιν τῆς ἑλληνικῆς Ἠπείρου. Ὅλα αὐτὰ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ γίνουν χωρὶς ἀνθρώπους ἀφωσιωμένους, μὴ γνωρίζοντας φόβον. Ἤρχετο λοιπὸν νὰ εἴπῃ δι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ ἐδώλιον* τοῦ κατηγορουμένου. Ἦσαν ὅπλα διὰ νὰ μεταφέρουν; Ἦσαν θύματα διὰ νὰ φυγαδεύσουν; Ἦτο ἐπικίνδυνος ἀλληλογρα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φία νὰ στείλουν; Πληγωμένους ἀπὸ συγκρούσεις νὰ φέρουν εἰς ἀσφαλὲς μέρος; Ἦτο ἀνάγκη ὁδηγοῦ διὰ ἐπαναστατικὰ σώματα; Αὐτὸς ἦτο πάντοτε ἐκεῖ, ταχύς, πρόθυμος, ἀκαταπόνητος, πάντοτε ἕτοιμος νὰ κινδυνεύσῃ καὶ νὰ θυσιασθῇ.

Καὶ αὐτὸ δέκα ὁλόκληρα ἔτη, μίαν ὁλόκληρον ζωήν, ἕνα ὁλόκληρον ἀγῶνα μυστικόν, σιωπηλόν, ἐπίμονον, χωρὶς διακοπὴν καὶ χωρὶς ἀνάπαυσιν.

Καὶ ἦτο ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος, ποὺ, ὄχι μόνον δὲν ἐζήτησε ποτὲ τὸ παραμικρὸν δι' ἑαυτόν, ἀλλ' ἀπεναντίας ὁ θυσιάζων καὶ ἐκ τῶν ἰδικῶν του, ὁ ἀφωσιωμένος ὑπηρέτης τῆς ἰδέας, ὁ πρόθυμος στρατιώτης, ὁ ἕτοιμος νὰ ὁρμήσῃ πρῶτος εἰς τὸν κίνδυνον, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ ἀμέσως μετὰ τοῦτον, ταπεινός, ἀθόρυβος εἰς τὴν ἀφάνειαν καὶ τὴν σκιάν.

Δι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἦλθε τώρα νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὸ δικαστήριον, εἰς τοὺς Ἕλληνας δικαστάς. Αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἦλθε νὰ ζητήσῃ ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἐνόρκους, διότι τὸν χρειάζεται ἀκόμη, διότι ὁ ἀγὼν δὲν ἐτελείωσεν, ἀρχίζει πάλιν. Καὶ τὸν ζητεῖ ἐν ὀνόματι τοῦ ἐλέους, ἐν ὀνόματι τῆς Πατρίδος, συγχωρῶν αὐτὸς, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ, κάθε ρύπον καὶ κάθε ἁμαρτίαν.

Τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ ἱεράρχου ἔπεσαν σὰν μεγαλόπνευστο κήρυγμα κάποιας βουλήσεως ἀνωτέρας, μέσα εἰς βαθεῖαν σιωπὴν ἀπὸ ἀνθρώπους συγκινημένους, θαμβωμένους, φρίσσοντας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἐξωτερικεύσουν τὴν συγκίνησιν παρὰ μόνον μὲ τὴν ἰδίαν νεκρικὴν σιγήν.

Ἀλλὰ ἀμέσως ἡ σιγὴ αὐτὴ ἐξέσπασεν σὰν ἀπὸ θάλασσα ἀναταραγμένη ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τοῦ μελτεμιοῦ.

—Χάριν!... Ὅλοι ἐζήτουν χάριν!

—Ἀθῷος! ἠλάλαξεν τὸ ἀκροατήριον.

Οἱ ἔνορκοι ἀμέσως τότε ἀπεσύρθησαν καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέδωκαν ὁμοφώνως τὴν ἐτυμηγορίαν των, διὰ τῆς ὁποίας ὁ κατηγορούμενος ἐκηρύσσετο ἀθῷος παμψηφεί.

Τὸ πλῆθος τότε φρικιάζον, τρέμον, οἰστρηλατούμενον* ἀπὸ τὸν κραδασμὸν τῶν νεύρων του, ἐσήκωσε τὸν θόλον τοῦ δικαστηρίου μὲ μίαν συντονισμένην ζητωκραυγήν...

Καὶ ἐνῷ ὁ ταπεινὸς ἥρως ἔπεφτε μὲ πνιγμένα ἀναφυλλητὰ εἰς τὰ πόδια τοῦ δεσπότη του ἀγκαλιάζων μὲ δακρυσμένα φιλήματα τὸ μαῦρον ράσον, ὅλον τὸ πλῆθος ὡρμοῦσε νὰ φιλήσῃ καὶ αὐτό, νὰ εὐχαριστήσῃ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ ρυτιδωμένο ἐκεῖνο χέρι, τὸ ὁποῖον ἤξευρε τόσον καλὰ νὰ προτάσσεται διὰ τὸ ποίμνιόν του, ὅπως διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα.

Περιοδ. « Παναθήναια » Ἄγγ. Τανάγρας

ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΡΑΒΙΟΥ

(Ἡ χώρα μας εἶναι κατ' ἐξοχὴν θαλασσινὴ καὶ εἶναι γνωστὴ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ λατρεία τῶν ναυτικῶν μας στὰ καράβια τους, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ κάθε τρόπο. Τὸ παρατιθέμενο διήγημα μᾶς δείχνει παραστατικώτατα τὴ λατρεία αὐτὴ ἑνὸς καπετάνιου).

Βαδίζαμε καὶ οἱ δυὸ σιωπηλοὶ κατὰ μῆκος τῆς ἀκρογιαλιᾶς. Εἴχαμε ἀνάψει ἀπὸ ἕνα κεράκι στὸν Ἅϊ Νικόλα, στὴν ἄκραν τοῦ κάβου, γιὰ τὴν ψυχὴ ὅλων τῶν πεθαμένων καὶ πνιγμένων τοῦ νησιοῦ καὶ γυρίζαμε ἀπ' τὴν ἀμμουδιὰ ἀναπνέοντες τὸν μυροβόλον μπάτην.

Ὅταν ἐφθάσαμεν κοντὰ στὰ πρῶτα σπίτια τῆς πολίχνης, τῆς σκαρφαλωμένης σὰν ζωγραφιὰ ἀπάνω στὸ βράχο, ὁ σύντροφός μου, ἄνθρωπος τοῦ τόπου, δάσκαλος διωρισμένος ἐκεῖ, χωρὶς νὰ πάψῃ νὰ εἶναι καὶ λίγο ποιητής, μοῦ εἶπε:

—Τὴ βλέπεις αὐτὴ ἐκεῖ τὴ γλώσσα τῆς ἀμμουδιᾶς; Τὴν λένε «τοῦ Θανατᾶ».

Καὶ ἐπειδὴ τὸν κύτταζα μὲ ἀπορία χωρὶς νὰ τὸν ρωτήσω, ἄρχισε μόνος του νὰ μοῦ διηγῆται μιὰ παλιὰ ἱστορία τοῦ νησιοῦ.

—Θὰ ἤμουν δέκα χρόνων παιδάκι τότε· καὶ τὸ θυμοῦμαι ζωηρά, σὰν νὰ εἶναι τώρα. Ἔτσι ὅσον εἴμαστε μικροί, μᾶς ἐντυπώνονται καὶ πράγματα καὶ εἰκόνες, ποὺ δὲν τὶς λησμονοῦμε σ' ὅλη μας τὴ ζωή. Τὸ λιμάνι, ποὺ βλέπεις τώρα νεκρό, ἔρημο καὶ μελαγχολικὸ μὲ τὰ δύο τρία καΐκια ἐκεῖ στὴν ἄκρη, ποὺ φορτώνουν κίτρα καὶ λεμόνια, δὲν ἦσαν ἔτσι ἐκείνη τὴν ἐποχή, ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια. Τρικάταρτα* καὶ γολέττες*, βρίκια* καὶ σακολέβες*, ἔπιαναν ἀπ' τὴν μιὰν ἄκρη ὥς τὴν ἄλλη. Ἐκεῖ βαθιὰ στὸν ταρσανᾶ* πέντε ἕξι μεγάλα καὶ μικρὰ τραβηγμένα ἔξω στὰ σκαριά* περίμεναν τὴν ἀράδα τους νὰ τὰ μερεμετίσουν *, νὰ τὰ καλαφατίσουν*, νὰ τὰ βάψουν, ὕστερ' ἀπ' τὶς πληγές, ποὺ εἶχαν ἀπὸ τὰ μακρινὰ καὶ ταραχώδη ταξίδια. Κι ἀκούονταν κι ἀντηχοῦσαν πάντα οἱ φω-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νές, τὰ τραγούδια τῶν ἐργατῶν, τὰ σφυροκοπήματα, τῶν παιδιῶν τὰ στριγγλίσματα καὶ τὰ γέλια· καθὼς καὶ τὰ γαυγίσματα τῶν σκύλων, αὐτῶν τῶν καραβοσκύλων, ποὺ λὲς καὶ ἡ ζωή τους γίνεται ἕνα μὲ τὴ ζωὴ τοῦ καραβιοῦ.

Τὰ σπίτια αὐτά, ποὺ μοιάζουν σὰν κάστρα ραγισμένα κιὰ ἐρειπωμένα, ἤτανε σπίτια ἀρχόντων καὶ καπεταναίων, ποὺ ἀρμάτωναν καράβια, κουβαλοῦσαν σιτάρι, εἶχαν ὅλη τὴ Μεσόγειο δική τους καὶ γέμιζαν τὶς κάσσες τους μὲ τάλαρα. Ἕνας ἀπ' αὐτούς, ὁ πιὸ τρανός, ὁ πιὸ νοικοκύρης, ἤτανε ὁ καπετὰν Λιᾶς Μπόγλης, ὁ λεγόμενος Ἄβολος. Στρυφνός, ἐπίμονος καὶ ἀπότομος, ἀλλὰ καὶ ἀγαθός, ἐλεήμων καὶ θρῆσκος, θρῆσκος ὅπως οἱ παλιοί... Μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἀντιπάθειές του ἦταν τὰ βαπόρια, ποὺ ἄρχισαν σιγὰ σιγὰ νὰ ἐκτοπίζουν τὰ καράβια ἀπ' τὸ ἐμπόριο καὶ παντοῦ. Κι ὅμως ὁ γέρος, ἂν κι ἔβλεπε τὴν ἀλήθεια κι ἄκουε τόσα καὶ τόσα ἀπὸ τοὺς δικούς του καὶ ξένους, δὲν ἐννοοῦσε νὰ ξεκάμῃ κανένα ἀπὸ τὰ δικά του καὶ στοὺς γαμπρούς του, ποὺ τοῦ 'λεγαν κάθε μέρα, ἀπαντοῦσε θυμωμένος:

—Κάμετε τὴ δουλειά σας ἐσεῖς. Θὰ χτυπήσετε τό κεφάλι σας, μὰ θά 'ναι ἀργά! Καὶ οἱ τέσσαρες γαμπροί του εἶχαν ξεκάνει τὰ καράβια τους ἀπὸ τοὺς πρώτους κι ἐμπῆκαν μισθωτοὶ στὰ βαπόρια μιᾶς ἑταιρίας, ποὺ εἶχε γίνει τότε γιὰ πρώτη φορά.

***

Ἀπὸ μερεμέτια σὲ καλαφατίσματα, ἀπὸ ἀλλαγὲς καταρτιῶν σὲ ἀλλαγὲς ἱστίων, ἀπὸ βάψιμο σὲ βάψιμο, τὰ τρία του καράβια κράτησαν χρόνια καὶ χρόνια καὶ ἡ κάσσα τοῦ γέρου δὲν εἶχε παράπονο, οὔτε οἱ γαμπροί, ποὺ τοὺς προίκισε καλά, οὔτε ὁ μικρός του γυιός, ποὺ ἦταν προωρισμένος ἀπ' τὸν καπετὰν Λιᾶ νὰ κρατήσῃ τὴν παράδοσι τῶν Μπόγληδων καὶ νὰ σκαρώσῃ νέο καράβι.

Κι ὅμως τὰ χρόνια περνοῦσαν, κι ἐπειδὴ τίποτε δὲν εἶναι αἰώνιο, ἦλθε στιγμή, ποὺ τὰ καράβια τοῦ Ἄβολου ἔμπαιναν ἕνα ἕνα στὴν μπάντα· κι ὁ γέρος μὲ δάκρυα καὶ μὲ πεισματάρικα καμώματα ἔδινε τὴν ἄδεια νὰ τὰ πουλήσουνε γιὰ ξυλεία. Τοῦ 'μεινε πλιὰ τὸ τελευταῖο, ἕνα βρίκι μικρό, κομψό, χαριτωμένο, τὸ «χαϊδεμένο» του, ὅπως τό 'λεγε. Μ' αὐτὸ ταξίδευε καὶ τὸ κυβέρναε μονάχος του. Κι ἦταν ὅλος χαρά, ὅσες φορὲς γυρίζοντας ἀπὸ μακρινὸ ταξίδι τὶς γιορτὲς ἔμπαινε καὶ ἄραζε περήφανος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μέσ' στὸ λιμάνι κι ἔβγαζε τὸ φέσι καὶ τὸ κουνοῦσε χαιρετῶντας μακριὰ ἀπὸ τὸ φανάρι ἀκόμη τὴν καπετάνισσα, ποὺ τὸν ἀγνάντευε* ψηλ' ἀπὸ τὸ χαγιάτι* τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν μικρή του τὴν κόρη, ποὺ μὲ τὰ ξανθὰ μαλλάκια της ἀνεμίζοντα ἀπαντοῦσε στὸν χαιρετισμὸ τοῦ πατέρα της.

Ἕνα χειμῶνα τὶς ἔχασε καὶ τὶς δυὸ ἀπὸ τὸν τῦφο, ποὺ 'πεσε στὸ νησί. Κι ὅταν ἕνα ἀπόβραδο, παραμονὴ τῶν Φώτων, μπαίνοντας γιὰ ν' ἀράξῃ κατὰ τὴν συνήθειάν του κρατοῦσε μέ τό 'να του χέρι τὸ τιμόνι καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἔσειε στὸν ἀγέρα τὸ μεγάλο του φέσι, κανένας δὲν ἦταν στὸ χαγιάτι νὰ τὸν χαιρετίσῃ. Τὰ παράθυρα ἦταν κατάκλειστα...

Ἀπὸ τότε ὅλη τὴν ἀγάπη καὶ τὴν λατρεία τὴν εἶχε ἀφιερωμένη στὸ χαϊδεμένο του βρίκι, τὴν «Τσιμούλα», ποὺ 'χε τ' ὄνομα τῆς μικρῆς μὲ τὰ ξανθὰ μαλλάκια. Ἀλλὰ ἦρθε ἡ ὥρα του νὰ μπῇ κι αὐτὸ στὴν μπάντα· κι ὁ γέρος ἄκουσε ἀπὸ τὸ γυιό του ἕνα βράδυ, ἐκεῖ ποὺ καθότανε στὸν καφενὲ τοῦ Στανᾶ καὶ τραβοῦσε τὸ ναργιλέ* του, τὴν καταδίκη τοῦ βρικιοῦ.

—Πατέρα, δὲν πάω πλιά. Εἶναι ντροπή. Ψέμματα, μαθὲς θὰ σοῦ πῶ ! Κάνει νερά !. Καμμιὰ ὥρα θὰ πᾶμε φοῦντο*.

—Ἄκου τὸ παιδί, καπετὰν Λιᾶ, τοῦ φώναζαν οἱ ἄλλοι. Νὰ μὴν ἔχῃς, μαθές, πάει καλά. Μὰ τὸν ἔχεις εὐλογημένε. Τὸν ἔχεις τὸν παρᾶ. Ἢ φκειάσε ἄλλο, ἢ ἄσ' το νὰ πάῃ νὰ χαθῇ τὸ καρυδότσουφλο!

Ὁ γέρος ἄναψε, τινάχθηκε ἀπάνω, πέταξε τὸ μαρκούτσι*.

—Νὰ μὴ σᾶς τό 'πῶ τώρα!... Δὲν ξέρετε, μωρὲ ἐσεῖς! Δὲν ξέρετε τὶ εἶν' ἐκεῖ μέσα.

Καὶ φωνάζοντας στὸ γυιό του:

—Ἄειντε, μωρέ ! τοῦ εἶπε, καὶ σὺ μὲ τοὺς ἄλλους θὰ πᾶς! μέσα στὰ φουγάρα θὰ χωθῇς ! Καρβουνιάρης! Καρβουνιάρης θὰ γίνῃς καὶ σύ! Μὰ ἄκουσέ με· ἄκουσε το καλά. Θέλω νὰ μοῦ τὸ δέσῃς ἐκεῖ ἐμπρὸς στὸ σπίτι! Θέλω νὰ τὸ βλέπω! Νὰ θυμᾶμαι τὰ νιᾶτα μου!...

Καὶ σκύβοντας στ' αὐτὶ τοῦ γυιοῦ του ἀπόσωσε τὸ λόγο του:

—... καὶ τὰ μαντηλοχαιρετίσματα τῆς μάννας σου καὶ τῆς...

Καὶ ὁ γέρος ἔκανε πὼς σκάλιζε τὸ ναργιλέ του γιὰ νὰ κρύψῃ ἕνα δάκρυ, ποὺ κυλοῦσε στὸ ἡλιοκαμένο του πρόσωπο.

***

Καὶ τὸ ἔδεσαν ἐκεῖ μπροστὰ στὴν ἀμμουδιά. Καὶ ὁ γέρος ἤθελε νὰ τὸ βλέπῃ ἀρματωμένο, ὅπως ἤτανε στὰ καλά του, μὲ τ' ἄρματα* καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰ ξάρτια του καὶ τὶς διπλές του ἄγκυρες, φρεσκοβαμμένο πάντα ὁλοπράσινο, μὲ τὴ μαύρη γραμμὴ ὁλόγυρα, μὲ τὴν παλιὰ Γοργόνα μπροστὰ καὶ μὲ τ' ὄνομα γραμμένο πίσω μὲ μεγάλα ἄσπρα γράμματα: «Τσιμούλα».

Καθισμένος στὸ μακρὺ χαγιάτι ἀγνάντευε τὸ ἀγαπημένο του καὶ τὸ καμάρωνε. Καὶ πότε κατέβαινε στὴν ἀμμουδιά, γιὰ νὰ 'ναι πλιὸ κοντά· καὶ μόνος τους τότε καταμόναχος, μονολογοῦσε, λές, καὶ κρυφομιλοῦσε μαζί του. Κι ὁ σκύλος ἀνεβασμένος στὴν πλώρη του γαύγιζε ἀπὸ μέσα χαρούμενα. Κι ὅταν τὸ λιμάνι ἦταν ταραγμένο ἀπὸ φουσκοθαλασσιὰ καὶ τὰ κύματα χτυποῦσαν στὰ πλάγια τοῦ καραβιοῦ κι ἐξέσπαγαν στὰ βράχια ἢ στὴν ἀμμουδιὰ ραπίζοντας τὸ πρόσωπό του, θαρροῦσε, πὼς ἦταν κι αὐτὸς μέσα ὁ ἴδιος. Ἀνασήκωνε ψηλὰ τὸ φέσι, τό 'χυνε ὥς τ' αὐτιά, ἐσούφρωνε τὰ φρύδια καὶ ρουφοῦσε ἀχόρταγα τὸν ἁρμυρὸ ἀγέρα. Καὶ μὲ τὰ χέρια ἀνοικτά, σὰν νὰ 'θελε ν' ἀγκαλιάσῃ κάτι παλιὸ καὶ ξεχασμένο, ἐσηκώνετο ἀπὸ τὸ βραχάκι κι ἔκανε νὰ τραβήξῃ κι αὐτὸς δὲν ἤξερε ποῦ. Μὰ τὰ πόδια του ἔτρεμαν. Τὰ ἑβδομῆντά του χρόνια τὸν κάρφωναν στὸ χῶμα... Καὶ ξανάπεφτε πάλι χάμω, 'κεῖ ποὺ καθόταν μ' ἕνα βαθὺ ἀναστεναγμό, σκουπίζοντας μὲ τὴν παλάμη του ἀνάποδα ἕνα δάκρυ, ποὺ κατέβαινε στὰ σουρωμένα του μάγουλα.

Ἀπὸ τὸν καφενὲ πέρα, ποὺ τὸν κοίταζαν, κουνῶντας τὸ κεφάλι ἔλεγαν τὸ λόγο τους;

—Σὰν χαμένα, μωρές παιδιά, τά 'χει τώρα - τώρα ὁ καπετὰν Λιᾶς!...

***

Εἶχεν ἀκουστῆ ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες, πὼς τὰ βαπόρια τῆς Ἑταιρείας εἶχαν κάνει γραμμὴ γιὰ νὰ πιάσουν καὶ στὸ νησί. Ἦταν ἡ πρώτη φορά, ποὺ θὰ βλέπαμε οἱ περισσότεροι αὐτὸ τὸ θαῦμα στὸν τόπο. Καὶ τὸ περιμέναμε μὲ περιέργεια. Ἐμεῖς τὰ παιδιὰ ἀνεβήκαμε ψηλὰ στὸ Σταυρὸ καὶ σκορπιστήκαμε ὁλόγυρα στοὺς βράχους κατὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγο. Θὰ τὸ βλέπαμε ἐμεῖς πρῶτα πρῶτα. Μέσα στὰ καφενεῖα καὶ στὰ καπηλειὰ ἄλλη κουβέντα δὲν γινότανε. Κι ὅλοι περίμεναν νὰ ἰδοῦν τὸ μεγάλο αὐτὸ θαλασσινὸ θηρίο, τὸ βαπόρι, ποὺ θά 'τρωγε τὰ καράβια μας καὶ θά 'ρήμαζε τὸ νησί μας.

Εἶχε ξημερώσει μ' ἕνα ἀεράκι ἀπ' τ' ἀνοιχτά. Μὰ ἐμεῖς ξανοίξαμε ἐκεῖ μακριά, πολὺ μακριὰ μιὰ μαύρη γραμμὴ στὸ πέλαγο. Προμήνυμα φουρτούνας. Σὲ λίγη ὥρα ἡ θάλασσα ὅλη ἀφροκοποῦσε ταραγμένη. Τὰ κύματα ἔσπαζαν ἄγρια κάτω στοὺς βράχους καὶ ὁ ἀγέρας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔφερνε τοὺς ἀφροὺς ἀπάνω στὸ Σταυρό. Ὁ οὐρανὸς ὁλοένα σκοτείνιαζε. Ὕστερα ἀκούστηκε μιὰ δυνατὴ βροντὴ πίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ νησιοῦ. Θάλασσα καὶ οὐρανὸς ἦταν τόσο σκοτεινιασμένα, ποὺ δὲν ξεχώριζες καλὰ καλὰ οὔτε τὸ ἄνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ.

Μέσα στὸ λιμάνι φωνὲς καὶ κακό. Λύναν τὶς γούμενες*, σφικτοδέναν καὶ διπλοδέναν κι ἀσφάλιζαν διπλᾶ καὶ τρίδιπλα βάρκες καὶ καΐκια. Μερικοὶ τὶς τραβοῦσαν ἔξω στὴν ἀμμουδιά. Τὰ μεγάλα κομμάτια χοροπηδοῦσαν σὰν φρενιασμένα μέσα στὸ λιμάνι· ἔγερναν, τρακάριζαν καὶ ἀκουότανε τὸ τρίξιμο τῶν ξύλων. Τὰ ξεφωνητὰ τῶν γυναικῶν, τὰ γαυγίσματα τῶν σκύλων, τῶν παιδιῶν οἱ ἀλαλαγμοί, ἡ ὀχλοβοὴ καὶ οἱ φωνὲς τῶν ναυτικῶν, ἐκορύφωναν τὸ μούγκρισμα τῆς θάλασσας καὶ τοῦ ἀνέμου.

Ὁ καπετὰν Λιᾶς καθισμένος σὰν πάντα στὴν ἀμμουδιά, ἐπάνω στὸ μικρὸ βραχάκι σὰν σφικτοπιασμένος ἑνά μ' αὐτό, ἔστρεψε τὰ μάτια του ἀνήσυχα στὴν ἀγαπημένη του «Τσιμούλα», ποὺ τὴν παράδερνε κι αὐτὴν ἡ φουρτούνα. Δεμένο μὲ δύο γούμενες ἀπ' τὴ στεριά, μὲ διπλὲς ἄγκυρες τὸ βρίκι μοναχό του καὶ ξεχωριστὸ ἀπ' τ' ἄλλα χοροπηδοῦσε ἐκεῖ πέρα στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ.

Σὲ λίγο ἀστραπὲς καὶ βροντὲς ἄναψαν καὶ γιόμισαν τὴν ἀτμοσφαῖρα. Καὶ μιὰ νεροποντὴ ἀπὸ πάνω σὰν κατακλυσμὸς ξέσπασε ἄγρια γιὰ πολλὴν ὥρα.

***

Ἔξαφνα ἀκούστηκαν ἀπὸ μακριὰ δύο τρία σφυρίγματα, τὸ ἕνα ἀπάνω στὸ ἄλλο, βιαστικὰ κι ὕστερα ἀπὸ λίγο φάνηκε μέσ' στὴν καταχνιὰ στὸ ἄνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ σὰν κυνηγημένο πουλί, ὁρμητικό, σπρωχνόμενο ἀπὸ τὴν καταιγίδα, μισοσκεπασμένο ἀπ' τὰ κύματα κι ἀπὸ μαῦρο καπνό, σὰν λαχανιασμένο σφυρίζοντας, σφυρίζοντας ἀδιάκοπα, ἀπελπιστικά, τὸ πρῶτο βαπόρι, ποὺ εἴδαμε στὸ νησί.

Ἕνα μικρὸ κατάμαυρο τροχοφόρο*.

Τὴν ἴδια ὥρα, σ' ὅλη ἐκείνη τὴν ἀντάρα, μιὰ φωνὴ σπαρακτικὴ ἀκούστηκε ἔξαφνα ἀπ' τὴν ἄκρη τῆς ἀμμουδιᾶς. Ἦταν τοῦ καπετὰν Λιᾶ. Ὁλόρθος, χωρὶς φέσι, μὲ γένεια καὶ μαλλιὰ ἀνεμισμένα, μὲ τὰ χέρια τεντωμένα κατὰ κεῖθε, ἀγριεμένος ἐφώναζε δυνατὰ κατὰ τὸ μέρος τοῦ βαποριοῦ:

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

—Ὄρτσα*, ὄρτσαααα !

Τοῦ κάκου ὅμως. Τὸ μικρὸ βαπόρι, ὅπως ἔμπαινε σὰν ἀλαφιασμένο ἀπὸ τὴν φουρτούνα, δὲν πρόφτασε νὰ κρατήση κι ἔπεσε ἐπάνω στὸ βρίκι μὲ τὴν πλώρη ἀνάμεσα στὰ πλευρά του καὶ τὸ τράνταξε μ' ἕνα κράκ καί, ὅπως ἦταν σάπιο καὶ ἀδυνατισμένο ἀπ' τὴν πολυκαιρία, τὸ ἄνοιξε σὲ δύο. Τὰ κύματα πέρασαν ἀπὸ πάνω, τὸ βούλιαξαν καὶ σὲ λίγο δὲν φαινότανε παρὰ ἡ κορυφὴ τοῦ ἑνὸς καταρτιοῦ στὴ μέση στὸ λιμάνι.

***

Μὰ τὸ βαπόρι δὲν ἔκοψε μονάχα τὸ ἄτυχο βρίκι στὴ μέση. Ἔκοψε τὴν ἴδια στιγμὴ μαζὶ καὶ τὴ ζωὴ τοῦ καπετάνιου. Ὁ καπετὰν Λιᾶς, ἅμα ἀντίκρυσε τὸ θάνατο τοῦ καραβιοῦ του, σωριάστηκε κατὰ γῆς. Ὅταν τρέξαμε ὅλοι νὰ ἰδοῦμε, τὸν ηὕραμε ξαπλωμένο ἔξω ἔξω στ' ἀκρογιάλι. Τὰ κύματα ἀφροκοποῦσαν κι ἕνα ἕνα ἀνεβοκατέβαιναν, σὰν νὰ 'θελαν νὰ τὸν καταπιοῦν. Τὸν σήκωσαν ἐλαφρὰ καὶ τὸν ἔφεραν στὸ πρῶτο μαγαζί, σὲ μιὰ ταβέρνα. Τὸν ξάπλωσαν στὸ μεγάλο τραπέζι κι ἄρχισαν νὰ τὸν τρίβουν μὲ ξίδι γιὰ νὰ τὸν ξελιγοθυμίσουν. Ἄλλοι ἔτρεξαν νὰ φέρουν τὸν γιατρό. Σὲ λίγο πρόφθασε κι ὁ γυιός του τρομαγμένος, ἀλαλιασμένος. Γιὰ μιὰ στιγμὴ ὁ γέρος ἔδειξε σημεῖα ζωῆς. Ἄνοιξε τὰ μάτια του θολωμένα, μισοσβησμένα, καὶ τὰ στήλωσε ψηλά. Τὰ σαγόνια του ἔτρεμαν καὶ τὰ χείλη του ἀνάδευαν λόγια ἀσυνάρτητα χωρὶς νόημα.

—Τὴν κατάρα μου ! ἐμουρμούρισε... Ἔργα διαβολικά... Μοῦ τὸ βούλιαξαν... Δυὸ ψυχὲς ἐκεῖ μέσα... ἡ καπετάνισσα,.. καὶ ἡ μικρούλα μου.

Ὅπως τὸν εἶχαν ξεστηθωμένο, φαινόταν ἕνα μαῦρο πρᾶγμα σὰν χαϊμαλί, σὰν φυλαχτὸ περασμένο ἀπ' τὸ λαιμό του κατάσαρκα, μὲ ἕνα κορδόνι πλεγμένο ἀπὸ ξανθὲς τρίχες. Μὲ πολὺ κόπο ἔσυρε τὸ χέρι του στὸ χαϊμαλὶ, νεύοντας στὸ γυιό του νὰ τὸ πάρη. Ὕστερα σήκωσε δυὸ τρεῖς φορὲς τὰ χέρια του στὸν ἀέρα, σὰν κάτι νὰ ζητοῦσε νὰ πιάση, μὰ ἔπεσαν πάλι ξερά. Ἀνοιγόκλεισε τὰ μάτια του καὶ τὰ ξανάκλεισε πάλι γιὰ πάντα· ἦταν νεκρός.

Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα ἔμπαινε ὁ ἀγέρας σφυρίζοντας δαιμονισμένα καὶ τὰ παραθυρόφυλλα βροντοκοποῦσαν, ὅταν ἔξαφνα ὥρμησε μέσα ἕνας σκύλος κατάμαυρος, βρεμμένος μούσκεμα, τινάχτηκε, ἄφησε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἕνα ἄγριο οὔρλιασμα, πήδησε στὸ τραπέζι ἐπάνω κι ἄρχισε νὰ γλείφῃ, σὰν νὰ φιλοῦσε, τὸ πρόσωπο καὶ τὰ χέρια τοῦ πεθαμένου, ἀνήσυχος, νευριασμένος. Ξαναπήδησε κάτω, οὔρλιασε πάλι, χύμησε πάλι καὶ τὸν ξαναφιλοῦσε ἀφήνοντας κάτι φωνὲς σὰν κλάμμα...

Ἐδῶ ἐτελείωσε τὴ διήγησι ὁ δάσκαλος.

—Ἀπὸ τότε τὸ μέρος ἐκεῖ τὸ λένε «τοῦ Θανατᾶ», μοῦ εἶπε.

« Ἡμερολόγιον Σκόκου », 1913 Ν. Πετιμεζᾶς-Λαύρας

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Μὲ δάκρυα σὲ χαιρετῶ, πατρίδα μου μικρή,
ποὺ σὲ γαλάζια θάλασσα κοιμᾶσαι δροσερή,
κι οἱ ἄνεμοι σὲ νανουρίζουν,
ποὺ κῦμα ταξιδιάρικο αἰώνια σὲ κτυπᾷ
καὶ στὰ ψηλὰ περγιάλια σου ἀσημωμένο σπᾷ
καὶ οἱ ἀφροί του σὲ ραντίζουν.

Ὤ ! δέξου με στὶς ἥσυχες νὰ τρέξω λαγκαδιὲς
νὰ πίνω τὸ γλυκό σου φῶς, νὰ πίνω μυρωδιές,
νὰ νοιώθω γῦρο τ' ἀγγελούδια,
ποὺ φτάνουν ἀπ' τὰ χρόνια μου ἐκεῖνα τὰ παλιά,
καὶ χρυσοφτέρουγα πετοῦν ἐδῶ στὴ σιγαλιά,
μὲ ἅγια, κρυφὰ τραγούδια.

Ἀσπρίζει μέσ' στὰ πράσινα τὸ σπίτι μας κλαδιά·
ἄχ, πῶς πηδᾷ καὶ λαχταρᾷ στὸ στῆθος ἡ καρδιά,
καὶ στρέφεται στὰ περασμένα !
Τί ὄνειρα κι ἐνθύμησες στὸ πνεῦμά μου ξυπνοῦν !
Ἔτσι στὸν κάμπο τὰ πουλιὰ σηκώνονται, γυρνοῦν
σὲ βῆμ' ἀνθρώπου ξαφνισμένα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐδῶ τὸ φῶς ἀντίκρυσα τοῦ ἥλιου μιὰ φορά,
ἐδῶ τὴν πρώτην ἔνοιωσα τῆς γῆς αὐτῆς χαρά,
τὸ πρῶτο δάκρυ ἔχω χύσει.
Ἐδῶ ἐπρωταγνάντεψα τ' ἀτέλειωτο νερὸ
κι ἔτρεξα ἐδῶ κι ἐπήδησα, παιδάκι ζωηρό,
μέσ' στὴ νησιώτικη τὴ φύσι.

Νὰ κι ἡ κατοχρονίτικη μεγάλη μας μουριά,
ὅπου μικρὸ μ' ἐχόρεψε στὰ δυνατὰ κλαριὰ
κι ἄπλωσε πάνω μου τὸ σκιό της.
Αὐτὴ μοῦ γλυκοξύπνησε τὸ στῆθος τ' ἀπαλὸ
καὶ μ' ἔμαθε τὸ πρῶτό μου τραγούδι νὰ λαλῶ
μὲ τὸν κρυφὸ μουρμουρισμό της.

Χορταριασμένο στέκεται τὸ ἔρημο σκολειό·
ἐμάδησαν οἱ τοῖχοι του ἀπὸ τὸ γηρατειό.
Φωλιάζουν τώρα νυχτερίδες,
ἐκεῖ ποὺ δίνανε ζωὴ παιδάκια τοῦ χωριοῦ
κι ἐλάμπανε σμικτὰ σμικτά, σὰν ἄνθη κηπαριοῦ,
τόσες μικρὲς χαρὲς κι ἐλπίδες.

Ἀκόμ' ἀνθίζ' ἡ φοινικιὰ μπροστὰ στὴν ἐκκλησιά,
ὅπου τὰ βάγια κόψταμε, λουσμένα στὴ δροσιά.
Ἀπάνω στὸ παλιό της δῶμα
τὰ χελιδόνια κτίζουνε, σὰν τότε τὶς φωλιές,
καὶ βλέπω τὶς εἰκόνες της ἀκόμα τὶς παλιές,
ποὺ μ' ἀνθηρὸ φιλοῦσα στόμα.

Κι ὁ γέρο - μύλος στέκεται· τὸν βλέπω καὶ θαρρῶ,
πὼς νὰ γυρνᾷ δὲν ἔπαυσεν ἀπ' τὸν παλιὸ καιρὸ
μὲ τὰ κατάλευκα ξεφτέρια*.
Ὁλόγυρα ἡ θάλασσα στὰ μάτια μου μπροστὰ
σὰ ζωγραφιὰ ἀνοίγει, ποὺ βασταᾷ
ἀπὸ τοὺς βράχους ὥς τ' ἀστέρια!

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καράβια μέσ' στὰ κύματα περνοῦν τὰ γαλανά.
Ὤ ! τὶ λαχτάρα μ' ἅρπαζε γιὰ μέρη μακρινά,
σὰν τά 'βλεπα, παιδάκι ἀκόμα !
Πάλι τὰ βλέπω· ὀνείρατα δὲν ἔχω στὴν καρδιά·
εἶδα τὸν κόσμο καὶ ποθῶ σὲ μιά σου ἀμμουδιὰ
νὰ γύρω κουρασμένο σῶμα.

Σὲ χαιρετῶ μὲ δάκρυα, πατρίδα μου μικρή,
νεράϊδα τῆς Ἄσπρης* θάλασσας, νυφούλα δροσερὴ
καὶ Βοριοπούλα χαϊδεμμένη.
Ἀπ' ὅσα σὺ μοῦ γέμισες τραγούδια τὴν ψυχή,
πᾶρ' τὸ φτωχὸ τραγούδι μου ποὺ σήμερ' ἀντηχεῖ
ἀπὸ καρδιὰ συγκινημένη.

« Ποιήματα », 1896 Ἀρ. Προβελέγγιος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

7. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΘΕΣΜΟΙ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΝΑΓΚΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

Ἐὰν φαντασθῇ ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἔξαφνα εὑρίσκεται μόνος εἰς τὸν κόσμον, ἀμέσως θὰ τὸν καταλάβῃ τὸ ρῖγος τοῦ τρόμου, θὰ αἰσθανθῇ ὅτι εἶναι ἔρημος, ὅτι εἶναι ἀνίσχυρος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Οὔτε ἓν ἐλάχιστον μέρος τῶν ἀναγκῶν του δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ μόνος, ἐκτὸς τῆς κοινωνίας, ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ἁπλῶς ἐὰν τὸν φαντασθῶμεν ἄγριον, εἰς κατάστασιν θηρίου, προσπαθοῦντα νὰ ζήσῃ διὰ τῶν καρπῶν, τῶν ριζῶν τῆς γῆς ἢ διὰ τοῦ κυνηγίου ζώων, θὰ δυνηθῶμεν νὰ συλλάβωμεν ἰδέαν τινὰ τί εἶναι ὁ μόνος, ὁ ἐγκαταλελειμμένος ἄνθρωπος.

Μόνη ἡ κοινωνικότης, μόνη ἡ σύμπραξις καὶ ἡ συνεργασία μὲ τοὺς ὁμοίους του ἀσφαλίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ζωήν.

Διὰ τοῦτο ὁ κοινωνικὸς βίος, ἡ κοινωνικὴ οἰκογένεια, εἶναι φυσικὴ ἀνάγκη εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐξ ἴσου, ὅσον εἶναι ἀναγκαία καὶ ἡ ἰδική του οἰκογένεια, μὲ τὴν ὁποίαν ζῇ ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην.

Ἐὰν ρίψωμεν ἓν βλέμμα κύκλῳ ἡμῶν, θὰ ἴδωμεν ὅτι τὸ πᾶν ὀφείλομεν εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ἀδελφῶν μας, καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ζοῦν συγχρόνως μὲ ἡμᾶς καὶ ἐκείνων ὅσοι δὲν ὑπάρχουν πλέον.

Ἀναρίθμητοι γενεαὶ ἀνθρώπων εἰργάσθησαν, ἐμόχθησαν, ὑπέφεραν, διὰ νὰ καταστήσουν εἰς ἡμᾶς ἀνθρωπινωτέραν, ἀνετωτέραν, εὐτυχεστέραν τὴν ζωήν. Ὅλαι αἱ ἐφευρέσεις, ὅλαι αἱ ἀνακαλύψεις, χωρὶς τὰς ὁποίας θὰ ἤμεθα ὡς πίθηκοι τῶν δασῶν, εἶναι κληρονομία τῶν ὁμοίων μας, οἱ ὁποῖοι πρὸ αἰώνων προηγήθησαν ἡμῶν εἰς τὴν ζωήν.

Καὶ διὰ νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐκείνους μὲ τοὺς ὁποίους συζῶμεν, ποῖοι λόγοι δύνανται νὰ παραστήσουν τὸ μέγεθος τῆς ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔχει τῶν ὁμοίων του; Ποῖοι λόγοι νὰ ἐκφράσουν τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ὅλοι ὁμοῦ οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀδελφοὶ παρέχουν εἰς τὸν ἕνα; Τί

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνεισφέρει ἡ ἐργασία ἑκάστου ἐξ ἡμῶν μεμονωμένως, ἀπέναντι τοῦ συνόλου τῆς ἐργασίας ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας;

Εἷς μέγας ποιητὴς καὶ φιλόσοφος λέγει, ὅτι τρομακτικώτερον ὄνειρον, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνειρευθῇ ἄνθρωπος, ἀληθὲς ὄνειρον ἀναθέματος καὶ κατάρας, θὰ ἦτο ἐὰν ἔβλεπε τὸν γεωργόν, τὸν μυλωθρόν, τὸν ἀρτοποιὸν νὰ τοῦ εἴπουν: « Σκάπτε μόνος τὴν γῆν καὶ σπεῖρε καὶ θέριζε καὶ ἄλεθε καὶ κάμε ὅ,τι ἠμπορεῖς διὰ νὰ παραγάγῃς τὸν ἄρτον σου ». Καὶ τὸν ποιμένα καὶ τὸν ὑφαντὴν καὶ τὸν ράπτην νὰ τοῦ εἴπουν ἐπίσης: « Φρόντισε νὰ ἐνδυθῇς μόνος ». Καὶ οὕτω καθεξῆς νὰ τοῦ ἀρνηθοῦν τὴν συνδρομὴν των ἀνεξαιρέτως ὅλαι αἱ χιλιάδες τῶν ὁμοίων του, τῶν ὁποίων ἕκαστος διὰ τοῦ ἐπαγγέλματός του καταβάλλει τὸν φόρον τῆς ἐργασίας του, διὰ νὰ καταστήσῃ εἰς αὐτὸν δυνατὴν τὴν ἀνθρωπίνην ζωήν.

Διὰ τοῦτο οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἄνθρωποι εἶναι φυσικοὶ ἀδελφοί μας· καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸ σύνολον τῶν ὁμοίων μας, οἱ ὁποῖοι διεξάγουν τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου, ὡς ἀδελφοὶ καὶ συμπράκτορες, ὀφείλομεν ὅλην τὴν ἀγάπην μας, ὅλην τὴν ὑποστήριξιν, τὴν ὁποίαν ἀπολαύομεν ἀπὸ αὐτούς.

Ἡ κοινωνία λοιπὸν εἶναι ἓν σῶμα, τοῦ ὁποίου μέρος εἶναι ἕκαστος ἄνθρωπος. Καὶ ἐπειδὴ ὅσον στενώτερος εἶναι ὁ σύνδεσμος, τόσον εἶναι καὶ ἰσχυρότερος, πρῶτος κοινωνικὸς σύνδεσμος εἶναι ὁ τῆς πόλεως, τῆς κοινότητος, τοῦ δήμου εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκομεν.

Ὡς μέλη τῆς κοινότητος ἢ τοῦ δήμου ὁμοιάζομεν τὰς μελίσσας, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν κυψέλην. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συνεργασία ὅλων ἐξασφαλίζει τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐτυχίαν ἑκάστου.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ πρῶτος, μετὰ τὴν οἰκογένειαν, δεσμὸς τοῦ ἀνθρώπου: ἡ δημοτικὴ οἰκογένεια.

« Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου » Ἐμμ. Λυκούδης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ ΠΟΛΙΤΟΥ

Δύο εἶναι τὰ ὕψιστα καθήκοντα παντὸς Ἕλληνος πολίτου, ἡ μέχρις αὐτοθυσίας ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ ἡ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς νομίμους ἐξουσίας εὐπείθεια καὶ ὑποταγή. Ἐκ τῶν δύο τούτων ὑψίστων καθηκόντων ἀπορρέουσι πάντα τὰ ἄλλα καθήκοντα αὐτοῦ.

Ἓν τῶν καθηκόντων τούτων, τὸ σπουδαιότερον, εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως. Τὸ καθῆκον τοῦτο βεβαίως εἶναι πολὺ βαρύ, ἀλλὰ συγχρόνως πολὺ εὐγενὲς καὶ τίμιον.

Πάντες διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ ὑπηρετῶμεν ὡς στρατιῶται τὴν Πατρίδα· πάντες ἔχομεν τὸ ἱερὸν καθῆκον ν' ἀποτελῶμεν μέρος τῆς συμπαγοῦς* ἐκείνης δυνάμεως τῆς Πατρίδος, ἥτις καλεῖται στρατός.

Ἄνευ τῆς δυνάμεως ταύτης περιέρχεται εἰς κίνδυνον ἡ ἀσφάλεια τῆς Πατρίδος ἐξ ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἡ ἰδία ἡμῶν ἐλευθερία.

Ἐπικατάρατος θὰ εἶναι ὁ ἐφευρίσκων προφάσεις ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἱερᾶς ταύτης ὑποχρεώσεως. Μόνον οἱ ἐξ ἀνιάτου νόσου πάσχοντες καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαλλασσόμενοι τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, ὡς ἀνίκανοι, δὲν κατατάσσονται ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς Πατρίδος.

Ἕτερον σπουδαῖον καθῆκον τοῦ πολίτου εἶναι νὰ συντρέχῃ τὸ ἔργον τῆς Δικαιοσύνης τῆς Πατρίδος. Ἡ Δικαιοσύνη προστατεύει τὰ δικαιώματα τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, ἐξασφαλίζει τὴν ἱερότητα τῶν μεταξὺ τῶν πολιτῶν συναπτομένων συναλλαγῶν καὶ ἐπιβάλλει δικαίας ποινὰς κατὰ τῶν παραβαινόντων τοὺς νόμους.

Τὸ ἔργον ὅμως τῆς Δικαιοσύνης προσκόπτει μεγάλως ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν πολιτῶν. Ἂν οἱ πολῖται ἀποκρύπτωσι τὴν ἰδίαν ἐνοχὴν ἢ τὴν ἐνοχὴν τῶν ἄλλων, ἡ Δικαιοσύνη δὲν θὰ δύναται νὰ τιμωρῇ τοὺς κακοποιούς, οἵτινες, μένοντες ἀτιμώρητοι, θὰ αὐξάνωνται· δὲν θὰ δύναται νὰ προστατεύσῃ τὴν ζωήν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν ἑκάστου, αἵτινες τότε θὰ διατρέχωσι διαρκεῖς κινδύνους, δὲν θὰ δύναται νὰ προστατεύῃ τὰς συναλλαγάς, αἵτινες οὕτω δὲν θὰ ἔχωσι κανὲν κῦρος*. Ὅταν ὅμως συμβαίνωσιν ὅλα αὐτὰ τὰ κακά, βεβαίως ἡ Πατρὶς δὲν θὰ δύναται νὰ εὐτυχῇ καὶ νὰ προοδεύῃ.

Δι' αὐτὸ οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν πολιτῶν πρέπει νὰ εἶναι ὀφθαλμοὶ τῆς Δικαιοσύνης. Πᾶς πολίτης ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντρέχῃ τοὺς λειτουργοὺς τῆς Δικαιοσύνης. Πᾶς πολίτης ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τρέχῃ τοὺς λειτουργοὺς τῆς Δικαιοσύνης φωτίζων καὶ πληροφορῶν καί, χρείας τυχούσης, δίδων εἰς αὐτοὺς χεῖρα βοηθείας.

Δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν ὅτι κάμνομεν καλὸ εἴς τινα μὴ καταγγέλλοντες εἰς τὴν ἀρχὴν ἐγκληματικὴν αὐτοῦ πρᾶξιν, περιελθοῦσαν εἰς γνῶσιν ἡμῶν. Τοὐναντίον, ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐγκληματοῦμεν φερόμενοι οὕτω, διότι ὑποθάλπομεν τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἐγκληματικότητα, ὀφείλομεν νὰ καθιστῶμεν γνωστὴν εἰς τὰ ὄργανα τῆς Δικαιοσύνης πᾶσαν παράβασιν τῶν νόμων.

Σπουδαῖον ἐπίσης καθῆκον εἶναι ἡ τήρησις τοῦ ὅρκου. Ὁ ψεύδορκος ἁμαρτάνει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγκληματεῖ ἀπέναντι τῆς κοινωνίας, διότι διὰ τοῦ ψεύδους αὐτοῦ παραλύει τὴν Δικαιοσύνην, καλύπτων τὸν ἔνοχον ἢ καταστρέφων τὸν ἀθῷον.

Ὁ ψεύδορκος τιμωρεῖται ὑπὸ τῶν νόμων διὰ βαρυτάτων ποινῶν, θέλει δὲ τιμωρηθῇ καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὗ τὸ ὄνομα μετεχειρίσθη πρὸς ἀποπλάνησιν* τῆς Δικαιοσύνης.

Σπουδαιότατον ἐπίσης καθῆκον παντὸς πολίτου εἶναι ἡ πρόθυμος ἐκπλήρωσις τῶν φορολογικῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων. Ἡ καταβολὴ τῶν φόρων εἶναι ἱερὰ ὑποχρέωσις τῶν πολιτῶν, οὐ μόνον πρὸς τὴν Πατρίδα, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτούς, διότι οἱ φόροι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῆς Πατρίδος πρὸς προστασίαν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, πρὸς προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν συμφερόντων αὐτῶν.

Ἂν οἱ δῆμοι ἐν πρώτοις ἔχουσιν ἀνάγκην ὁδῶν, φωτισμοῦ, καθαριότητος, δημοτικῶν σχολείων καὶ ἄλλων, ἔχουσιν ἀνάγκην αὐτῶν χάριν τῶν δημοτῶν. Πάντα ταῦτα ὅμως ἀπαιτοῦσι βεβαίως χρήματα. Ἀλλὰ τίνες ἄλλοι πρέπει νὰ καταβάλλωσι ταῦτα εἰμὴ ἐκεῖνοι, ὑπὲρ ὧν γίνονται αἱ δαπάναι, δηλαδὴ οἱ δημόται;

Καὶ τώρα ἐρχόμεθα εἰς τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον βεβαίως ἔχει ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρας ἀνάγκας τοῦ δήμου.

Τὸ Κράτος ἔχει ἀνάγκην δυνάμεως στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς πρὸς φρούρησιν τῶν ὁρίων αὐτοῦ καὶ ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἔχει ἀνάγκην δικαστηρίων, ἀστυνομίας καὶ φυλακῶν, ὅπως ἐξασφαλίσῃ ἡμᾶς κατὰ τῶν κακοποιῶν καὶ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν καὶ πάντα ἐν γένει τὰ δικαιώματα. Ἔχει ἀνάγκην ὁδῶν, σιδηροδρόμων, γεφυρῶν, λιμένων πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀσφαλῆ μεταφορὰν τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας ἡμῶν καὶ εὔκολον συγκοινωνίαν. Ἔχει ἀνάγκην χρημάτων, ὅπως προστατεύσῃ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ναυτιλίας.

Ἔχει ἀνάγκην χρημάτων διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων ἡμῶν. Τὰ χρήματα τώρα, τὰ ὁποῖα χρειάζονται διὰ νὰ γίνωσιν ὅλαι αἱ διὰ τὰ ἔργα ταῦτα ἀπαιτούμεναι δαπάναι, τίς ἄλλος θὰ καταβάλῃ ἢ ὁ λαός, χάριν τοῦ ὁποίου γίνονται ταῦτα;

Ὁ καλὸς πολίτης αἰσθάνεται ὅτι τὸ καθῆκον τῆς πληρωμῆς τοῦ φόρου αὐτοῦ εἶναι ἐπίσης ἱερόν, ὅσον εἶναι ἱερὸν τὸ καθῆκον τῆς πληρωμῆς τοῦ ἄρτου, τὸν ὁποῖον τρώγει, καὶ τοῦ ἐνοικίου τῆς οἰκίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατοικεῖ.

Ὁ ἀποφεύγων τὰς φορολογικὰς ὑποχρεώσεις πολίτης, οὐ μόνον δὲν ἐκτελεῖ ἱερὸν πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον καὶ βλάπτει ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ κλέπτει τὸν πλησίον αὐτοῦ, διότι διὰ τῶν χρημάτων τῶν συμπολιτῶν του ἀπολαύει τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα παρέχει τὸ κράτος.

Τὸ κράτος ἔχει περιουσίαν, ὡς ἔχουσι καὶ τὰ ἄτομα, ἔχει δάση, μεταλλεῖα, ὀρυχεῖα, ἁλυκάς, γαίας, γήπεδα, οἰκοδομὰς καὶ ἄλλα, ὧν αἱ πρόσοδοι χρησιμεύουν ἐπίσης πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν.

Ἐπιβάλλεται λοιπὸν εἰς ἡμᾶς οὐ, μόνον νὰ μὴ ἀδικῶμεν τὸ κράτος, ἐπιβουλευόμενοι τὴν περιουσίαν καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, οὐ μόνον νὰ σεβώμεθα τὴν περιουσίαν τοῦ δημοσίου, θεωροῦντες ὡς ἰδίαν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ εἴμεθα ἄγρυπνοι αὐτῆς φύλακες.

Ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων καθηκόντων τοῦ πολίτου εἶναι ἡ καλὴ χρῆσις τῆς ψήφου.

Οἱ πολῖται διὰ τῆς ψήφου αὐτῶν ἐκλέγουσι τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν καὶ παρέχουν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐντολὴν νὰ ἐξασκήσωσι ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν τοῦ νομοθετεῖν.

Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν οὗτοι διευθύνουσι καὶ ρυθμίζουσι πάντα τοῦ Ἔθνους τὰ συμφέροντα.

Αὐτοὶ ἀποφασίζουσι περὶ τοῦ τρόπου, δι' οὗ τὸ ἔθνος θὰ καταστῇ ἱκανὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς· αὐτοὶ περὶ τῶν οἰκονομικῶν μέσων, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτο· αὐτοὶ περὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς δημοσίας ὑγείας, τῆς ἀσφαλείας, τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἔθνους, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς εὐημερίας τῶν πολιτῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αὐτοὶ ὑπολογίζουν τὰς φορολογικὰς δυνάμεις τοῦ λαοῦ καὶ ἀποφασίζουσι περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν φόρων καὶ περὶ τοῦ καταλλήλου τρόπου τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν.

Ἐν γένει ἡ τύχη τοῦ Ἔθνους, ὡς καὶ ἡ τύχη ἑκάστου τῶν πολιτῶν, εἶναι εἰς χεῖρας τῶν ἐντολοδόχων τούτων.

Ἀφοῦ λοιπὸν τόσον ὑψηλὸν εἶναι τὸ ἀξίωμα τῶν ἀντιπροσώπων, ὀφείλομεν διὰ τῆς ψήφου ἡμῶν νὰ ἐκλέγωμεν ἐκείνους, οἵτινες, λόγῳ τοῦ πατριωτικοῦ χαρακτῆρος, τῶν γνώσεων καὶ τῆς ὀρθότητος τῆς κρίσεως αὐτῶν, εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἄλλων συμπολιτῶν ἡμῶν. Ἡ ψῆφος πρέπει νὰ δίδεται ὡς βραβεῖον εἰς ἐκεῖνον, οὗτινος αἱ ἀρεταὶ ἐμπνέουσιν εἰς ἡμᾶς πλείονα σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν παντὸς ἄλλου.

Σπουδαιότατον ἐπίσης καθῆκον παντὸς πολίτου εἶναι ἡ ἀποστολὴ τῶν τέκνων αὐτοῦ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἐν αὐτῷ μορφοῦνται οἱ χαρακτῆρες τῶν μελλόντων πολιτῶν.

« Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου » Ἐμμ. Λυκούδης

ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ

(Τὶ κατορθώνει ἡ συνεργασία)

Ὄχι Ἦλις. Ὄχι Δῆλος. Ὄχι Δελφοί. Ἀμπελάκια ! Στὴν πέτρινη τούτη πλαγιὰ τοῦ Κισσάβου ἄλλαξε τὸ κύτταρο τῶν Ἑλλήνων. Ἕξι χιλιάδες Ἕλληνες, ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἔζησαν ἐδῶ πρὸ ἑκατὸν πενήντα χρόνων, χωρὶς νὰ φαγωθοῦν, δημιουργοὶ καὶ συνεταῖροι τῆς πρώτης καὶ τῆς τελειότερης Συνεργατικῆς τοῦ κόσμου, δάσκαλοι τῶν οἰκονομολόγων, τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ἱεροκηρύκων αὐτοὶ οἱ Θεσσαλοὶ χωριάτες. Μεγαλύτερο ἔργο τῆς εἰρήνης δὲν ἔχει νὰ δείξῃ ὁ Ἑλληνισμός. Εἶναι ὁ ἄθλος τῆς Θεσσαλίας. . .

Κανένα μεγάλο γεγονὸς δὲν εἶναι ἀρκετὰ γνωστὸ καὶ τὰ θαύματα εἶναι πάντα νέα. Ὅσες φορὲς καὶ ἂν ξαναποῦμε τὴν ἱστορία τῆς Συνεργατικῆς τῶν Ἀμπελακιῶν — ἄγνωστη δὰ στοὺς περισσότερους Ἕλληνες — εἶναι σὰν νὰ ἱστοροῦμε θαῦμα τῆς στιγμῆς αὐτῆς.

Τὰ Ἀμπελάκια ἔκαμαν τὴν Συνεργατική τους, γιὰ νὰ διαδώσουν τὸ κόκκινο νῆμα, τὴ βιομηχανία τους καὶ τὴν εἰδικότητά τους. Τὰ βαμ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βακερά, οἱ ἀλατζᾶδες καὶ τὰ κόκκινα νήματα, καθὼς καὶ τὰ σειρήτια, τὰ κουμπιά καὶ τὰ ζουνάρια γίνονται καὶ στὸ Πήλιο καὶ στὸν Τύρναβο καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς Θεσσαλίας. Μὰ τὸ νῆμα τῶν Ἀμπελακιῶν ἦταν τὸ καλύτερο γιὰ τὸ κόκκινο χρῶμά του. Νὰ τὸ ἀποδώσωμε στὸ τοπικὸ νερό; Τοὐλάχιστον αὐτὴ τὴν ἐξήγησι ἔδωκε ὁ Δροσινός, γιατρὸς Ἀμπελακιώτης καὶ μέλος τῆς περίφημης Συνεργατικῆς.

Ὅταν οἱ Ἀμπελακιῶτες κατάλαβαν τὴν ὑπέροχή τους σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, σκέφτηκαν, πὼς, ἂν ὀργανώσουν ὁμαδικὰ τὴν ἐργασία, θὰ εἶχαν κέρδη μεγαλύτερα, θὰ ἀγόραζαν τὰ ὑλικὰ φθηνότερα, θὰ γλυτώνουν τὴ δαπάνη τῶν μεσαζόντων καὶ θὰ ἐλαττώνουν τὶς ζημίες τοῦ καθενὸς σὲ περίπτωσι γενικῆς ζημίας. Κανένας στὸν κόσμο δὲν εἶχε σκεφθῆ τέτοια πράγματα. Ἦταν νέα !

Ἡ ἰδέα ἦρθε στοὺς Ἀμπελακιῶτες ἄξαφνα; Ὄχι βέβαια. Γιατὶ τὴν προετοίμασε ἡ αὐτοδιοίκησι, καθὼς κι ἡ συνεργασία γιὰ τὴν πληρωμὴ τῶν φόρων στὸν Τοῦρκο. Πειραματίστηκαν ἄλλωστε μὲ μιὰ πρώτη ἀπόπειρα, ποὺ ἔκαμαν. Ἡ Συνεργατικὴ ὅμως ἱδρύθηκε καθαυτὸ στὰ 1778, σὲ μιὰ γενικὴ συνέλευσι εἰκοσιδυὸ χωριῶν τοῦ Κισσάβου, ἀφοῦ τὴν εἰσηγήθηκαν μερικοὶ πρόκριτοι τῶν Ἀμπελακιῶν. Τότε ὁλοκληρώθηκε ἡ ἰδέα. Τότε τοὺς ἦρθε μονομιᾶς ὁλόκληρη, ὅπως στὸν ποιητὴ τὸ ἐμπνευσμένο ποίημα, στὸν πιστὸ ἡ ἀποκάλυψι καὶ στὸ σοφὸ ἡ ἀλήθεια.

Τὰ εἰκοσιδυὸ χωριά, συναθροισμένα στὴν ἱστορικὴ συνέλευσι, ψήφισαν τὸ καταστατικὸ καὶ κατάθεσαν γιὰ κεφάλαιο τριακόσιες χιλιάδες γρόσια*, 1000.000 φράγκα σήμερα. Γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ λαϊκότητα τῆς Συνεργατικῆς, τὴν ἰσότητα τῶν συνεταίρων, γιὰ νὰ μὴ δώσουν τὴν ὑπεροχὴ στοὺς πλουσίους, ὥρισαν κατώτατο ὅριο καταβολῆς 5.000 γρόσια καὶ ἀνώτατο 20.000 γρόσια. Αὐτὸ εἶναι τὸ διαμαντένιο τους ἄρθρο. Αὐτὸ ἐξασφάλισε τὴν τέλεια ἰσότητα, φέροντας στὸ ἴδιο ἐπίπεδο τὶς δύο κατηγορίες τῶν συνεταίρων, τοὺς εὐπόρους καὶ τοὺς ἐργάτες . . .

Ἡμερομίσθιο ὡρισμένο δὲν εἶχαν. Ἀφοῦ ἦσαν μέτοχοι μαζὶ κι ἐργάτες πληρώνονταν ἀνάλογα μὲ τὰ κέρδη. Τὴν ἀμοιβή των κανόνιζε ἡ γενικὴ συνέλευσι. Αὐτή, ἀφοῦ φρόντιζε νὰ βρῆ μὲ ὅλη τὴν ἀκρίβεια τὶς τιμὲς τῆς ἀγορᾶς, ἔκανε πολύπλοκους ὑπολογισμούς, ὥσπου νὰ ὁρίση τὸ μερίδιο . . .

Χάρι σὲ τέτοια ὀργάνωσι ἡ ἑταιρία πραγματοποιοῦσε κέρδη 60 τοῖς ἑκατό, 80 τοῖς ἑκατὸ καὶ 100 τοῖς ἑκατό. Καραβάνια* ἔφευγαν ἀπ' τ' Ἀμπελάκια μὲ τὸ κόκκινο νῆμα γιὰ τὶς σπουδαιότερες πόλεις τῆς Δυτικῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εὐρώπης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κεντρικὸ κατάστημα τῆς ἑταιρίας στὴ Βιέννη, πρακτορεῖα εἶχαν συσταθῆ καὶ στὶς πόλεις τῆς Τουρκίας καὶ τῆς νότιας Ρωσίας.

Οἱ συνεταῖροι εἶχαν στὴν ἀρχὴ καταθέσει, ὅπως εἴπαμε, ἀρχικὸ κεφάλαιο 100.000 φράγκων, καὶ στὰ 1810, ἐποχὴ τῆς μεγαλύτερης ἀκμῆς, ἡ ἑταιρία εἶχε περίσσευμα εἴκοσι ἑκατομμυρίων. Στὰ 1811 ἦρθε τὸ τέλος. Ἡ οἰκονομικὴ χρεωκοπία τῆς Αὐστρίας, ὅπου ὁ συνεταιρισμὸς εἶχε τὰ μεγαλύτερά του συμφέροντα, τοῦ ἔδωσε αἰφνίδιο καὶ θανάσιμο χτύπημα. Μὰ τὸ ἔργο κράτησε τριάντα ὁλόκληρα χρόνια, χωρὶς ποτὲ πουθενὰ στὸν κόσμο νὰ ξαναφανῆ τέτοια συνεργασία.

Σήμερα τὸ καταστατικὸ τῶν χωρικῶν ἐκείνων μπορεῖ νὰ διαβαστῆ σὰν ὑπόδειγμα νομοθετικῆς προνοίας. Εἶναι σοφὸ καὶ αὐστηρὸ πρόγραμμα ὑποταγῆς στὴν ἰδέα τοῦ συνόλου. Ὅλα τὰ εἶχαν προβλέψει, ὥστε νὰ εὐτυχήσῃ τὸ σύνολον τῶν εἰκοσιδυὸ χωριῶν. Ἐκεῖνος, ποὺ τὸν ἐξέλεξαν διοικητὴ τοῦ κεντρικοῦ καταστήματος στὴ Βιέννη, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀρνηθῆ. Ἡ ἄρνησί του κατὰ τὸ καταστατικό, ἤθελε τιμωρηθῆ μὲ τὴ διαγραφή του ἀπὸ τὴν ἑταιρεία, τὴν ποινὴ δηλαδή, ποὺ εἶχαν γιὰ κάθε κακὴ πρᾶξι συνεταίρου. Ἔτσι οἱ διοικητὲς ἐκτελοῦσαν ἐντολὲς σὰν στρατιῶτες.

Αὐστηρότατος ἦταν ὁ ἔλεγχος. Τὴν ἑταιρεία τὴ διηύθυνε διοικητικὸ συμβούλιο ἀπὸ πέντε μέλη, μὲ ἕδρα τὰ Ἀμπελάκια. Δωδεκαμελὴς ἐφορεία, ποὺ ἦταν ἀνώτερη ἀρχή, ἐνεργοῦσε τὸ γενικὸ ἔλεγχο. Καὶ πάλι ἡ ἀνώτατη ἀρχή, ἡ γενικὴ συνέλευσι, εἶχε τὴν ἀρνησικυρία* καὶ ἐκτελοῦσε τὸ σπουδαιότερο ἔργο, τὸν καθορισμὸ τοῦ μεριδίου.

Ἡ εὐτυχία τῆς Συνεργατικῆς ἀπήχησε στὸ ἐσωτερικό. Διατηροῦσαν σὲ ὅλα τὰ χωριὰ γιατρούς, ἔκαμαν σχολεῖα, νοσοκομεῖα, γενικὲς ἀποθῆκες, ταμεῖο γιὰ τοὺς ἐργάτες, ποὺ ἀποστρατεύθηκαν ἀπὸ ἀνικανότητα, βιβλιοθῆκες. Τόσο ὁ τόπος προώδευε κι ἡ ζωὴ εἶχε πάψει νὰ εἶναι χωριάτικη, ὥστε νέοι Ἀμπελακιῶτες, σπουδασμένοι στὴ Γερμανία ξαναγύριζαν στὸ χωριό.

Τὸ καταστατικὸ εἶχε προνοήσει γιὰ τὴν καλλιέργεια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ στὸ μικρὸ ἐκεῖνο τόπο. Ἐφρόντιζε γιὰ ἀποστολὲς νέων στὴν Εὐρώπη. Ἀποστολὲς ὄχι εἰς βάρος τοῦ κοινοῦ ταμείου! Ἄφηνε τὴ δαπάνη τῆς ἀποστολῆς στὸ συνεταῖρο, ποὺ ἐπιθυμοῦσε νὰ στείλῃ ἔξω τὸ γυιό του ἢ τὸ συγγενῆ του. Ὑποχρέωνε ὅμως τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἑταιρίας στὴν Εὐρώπη νὰ δεχτοῦν τὸ νέο, νὰ τὸν ὁδηγήσουν, γιὰ νὰ σπου-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δάσῃ τὴν ξένη γλῶσσα, τὴ λογιστικὴ καὶ τὰ ἐμπορικὰ — πάλι μὲ ἀτομικὰ ἔξοδα τοῦ συνεταίρου, ποὺ τὸν ἔστελνε.

Ὅταν τελείωνε τὶς σπουδές του, ἡ ἑταιρεία ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ τὸν πάρῃ στὴν ἐργασία της ἕνα χρόνο χωρὶς μισθό. Ἔπειτα θὰ τὸν μισθοδοτοῦσε ἕνα χρόνο. « Ἂν δείξῃ καλὴ διαγωγὴ καὶ φανῇ οἰκονόμος », ἔλεγε τὸ καταστατικό, τότε θὰ τοῦ δοθῇ μερίδιο. Ἔτσι ἄνοιξαν τὰ παράθυρα τῶν Ἀμπελακιῶν στὴν εὐρωπαϊκὴ ζωή. Αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα δημιούργησε ἡ Συνεργατικὴ στ' Ἀμπελάκια. Ἀτμόσφαιρα κρατικῆς, ἂς ποῦμε, ἠθικῆς, αὐστηροῦ ἐλέγχου τῶν κοινῶν, καθὼς καὶ ἀτομικῆς ἠθικῆς.

Τὸ ποινικό της σύστημα ἦταν ἁπλό. Διώξιμο τοῦ ἐνόχου ἀπὸ τὴν ἑταιρεία, στέρησι τοῦ κέρδους. Ποιά μεγαλύτερη ποινὴ μποροῦσε νὰ βρεθῇ; Καὶ θαυματούργησε. Ἀπόλυτη σχεδὸν ἠθική, ἐκτὸς ἀπὸ ἀσήμαντα παραπτώματα, κράτησε τὴν εὐτυχισμένη πολιτεία. Ἡ κοινωνικὴ ἀδικία εἶχε λείψει καὶ τὸ ἔγκλημα δὲν εἶχε νὰ ἐλπίσῃ παρὰ μόνο σὲ ἀψιθυμίες* καὶ σὲ ἐγκεφαλικὲς ἀνωμαλίες. Ἡ ὑλικὴ εὐτυχία δὲν τοὺς ἐνάρκωσε καὶ δὲν τοὺς ἐταπείνωσε. Ἀπόδειξι ὁ ἰδιαίτερος συνεταιρισμός, ποὺ ἔκαμαν λίγοι πρόκριτοι Ἀμπελακιῶτες, γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν ἔργο πνευματικὸ καὶ ἐθνικό, τὴν ἔκδοσι τοῦ λεξικοῦ τοῦ Γαζῆ* . . .

Ἀφήνεται τώρα στὸν ἀναγνώστη νὰ ἀναπαραστήσῃ τὴ συνέλευσι ἐκείνη, ὅπου οἱ χωρικοὶ τοῦ Κισσάβου ἄκουσαν τοὺς Ἀμπελακιῶτες, κατάλαβαν, ἐπείσθηκαν καὶ προχώρησαν ἀμέσως στὸ ἔργο. Ἔργο, ποὺ καμμιὰ πολιτισμένη κοινωνία δὲν τὸ εἶχεν ἀποτολμήσει ὡς ἐκεῖ καὶ περνοῦσε σὰν ὄνειρο στὰ βιβλία τῶν οὐτοπιστῶν*. Ὁ ταπεινὸς Κίσσαβος, χάρις στοὺς νεώτερους Θεσσαλούς, καλλιέργησε καὶ πραγματοποίησε τὸ πιὸ δύσκολο ἀπ' ὅλα, τὴν ἀδελφοσύνη ! . . . .

Ἐφημερὶς « Ἐλεύθερον Βῆμα », 1937 Ζαχ. Παπαντωνίου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο ΚΛΕΦΤΗΣ

1

Μαύρ' εἶν' ἡ νύχτα στὰ βουνὰ
στοὺς κάμπους πέφτει χιόνι,
στὰ ἄγρια, στὰ σκοτεινά,
στὶς τραχειὲς πέτρες, στὰ στενὰ
ὁ Κλέφτης ξεσπαθώνει.

2

Στὸ δεξὶ χέρι του γυμνό,
βαστᾷ ἀστροπελέκι·
παλάτι ἔχει τὸ βουνὸ
καὶ σκέπασμα τὸν οὐρανό,
κι ἐλπίδα τὸ τουφέκι !

3

Πήγαινε, φίλα τὴν ποδιά,
πού δοῦλοι προσκυνοῦνε·
ἐδῶ στὰ πράσινα κλαδιά,
μον' τὸ σπαθί τους τὰ παιδιὰ
καὶ τὸν Σταυρὸ φιλοῦνε.

4

Μητέρα, κλαῖς ! ἀναχωρῶ,
νὰ μ' εὐχηθῆς γυρεύω
ἕνα παιδὶ σὲ ὑστερῶ,
ὅμως νὰ ζήσω δὲν μπορῶ,
ἂν ζῶ γιὰ νὰ δουλεύω.

5

Φεύγουν οἱ τύραννοι χλωμοὶ
τὸ μαῦρο του μαχαίρι·
μ' ἰδρῶτα βρέχει τὸ ψωμί,
ξέρει νὰ ζήση μὲ τιμή
καὶ νὰ πεθάνη ξέρει.

6

Βαριὰ - βαριὰ βοΐζ' ἡ γῆ
ἕνα τουφέκι πέφτει·
παντοῦ τρομάρα καὶ σφαγή,
ἐδῶ φυγὴ κι ἐκεῖ πληγή . . .
Ἐσκότωσαν τὸν Κλέφτη.

7

Σύντροφοι ἄσκεποι, πεζοί,
τὸν φέρνουν λυπημένοι,
καὶ τραγουδοῦν ὅλοι μαζί :
« Ἐλεύθερος ὁ Κλέφτης ζῆ
κι ἐλεύθερος πεθαίνει ».

« Ἅπαντα »

Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

8. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

(Ὁ Γεώργιος Σταύρου, υἱὸς τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, ἐγεννήθη εἰς Ἰωάννινα τὸ 1785, ὅπου ἐδιδάχθη τὰ στοιχειώδη γράμματα εἰς τὴν σχολὴν τῶν Μπαλαναίων καὶ εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Καπλάνη. Ἀνωτέρας ἐμπορικὰς σπουδὰς καὶ ξένας γλώσσας ἐδιδάχθη εἰς Βιέννην καὶ ἀποφοιτήσας ἠκολούθησε τὸ ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα τοῦ πατρός του. Τῷ 1824 ἐγκατέλειψε τὰς ἐμπορικὰς ἐργασίας του καὶ κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Πατρίδα μετὰ ἐφοδίων καὶ ὅπλων, διὰ νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του. Ὑπηρέτησεν ὡς ταμίας, ὡς πληρεξούσιος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ἐπὶ Καποδιστρίου ὡς μέλος τῆς διοικούσης τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν Ἐπιτροπῆς καὶ εἰς ἄλλας δημοσίας θέσεις. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου παρηγκωνίσθη).

...Καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τῶν ταραχῶν ὁ Γεώργιος Σταύρου ἔμεινε πάντῃ ἀπεσυρμένος τῶν πραγμάτων καὶ ὅλως ἰδιωτεύων, ἵνα ἔχῃ πλήρη ἀνεξαρτησίαν νὰ ἐξυπηρετῇ σκοπιμώτερον τὰ τῆς πατρίδος συμφέροντα, νῦν μὲν ἀποδοκιμάζων τὰς παρεκτροπὰς τοῦ ἑνὸς κόμματος, νῦν δὲ συμβουλεύων τὴν μετριοπάθειαν εἰς τὸ ἕτερον, καὶ ἄλλοτε ἐξαίρων τὸ ὑπὲρ πατρίδος αἴσθημα τῶν πάντων. Ἐν μὲν τῇ ἀπεσυρμένῃ ταύτῃ θέσει διέμεινεν ὁ Γεώργιος Σταύρου μέχρι τοῦ 1835, τότε δὲ διωρίσθη ἐλεγκτὴς παρὰ τῷ Ἐλεγκτικῷ Συνεδρίῳ*, ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς τότε κυβερνήσεως ἂν εὐχαριστῆται εἰς τὴν θέσιν ταύτην « δὲν ἀπόκειται εἰς ἐμέ, εἶπε, νὰ προσδιορίσω τὴν κατάλληλον θέσιν, ἀλλ' εἰς τὴν Κυβέρνησιν· ἐμοὶ δ' ἐπιβάλλεται μόνον τὸ καθῆκον νὰ ὑπηρετήσω, ὅσον δύναμαι, τὴν πατρίδα ».

Τῶν ἐκ τῆς εὐτελοῦς ταύτης θέσεώς του ἀποδοχῶν ἀγνοοῦμεν ἂν ποτὲ ἔκαμε χρῆσιν ὁ Γεώργιος Σταύρου, καὶ ἐπὶ πόσον χρόνον εἰργάσθη καὶ ὡς ἐλεγκτής· γνωστὸν μόνον εἶναι ὅτι οὗτος, καίτοι παραβλεπόμενος ὑπὸ τῶν κυβερνώντων, ἴσως δὲ καὶ ἐν ἀνάγκαις εὑρισκόμενος, οὐδέποτε ὅμως ἐπαύσατο νὰ ἐργάζηται καὶ νὰ μεριμνᾷ σπουδαίως περὶ τῶν τῆς πατρίδος συμφερόντων. Ἐνωρίτατα δὲ διεῖδεν ὅτι τὸ Κράτος (οἷον ἐμορφώθη τὸ ἑλληνικὸν ὑπὸ τῆς ἀντιζηλίας τῶν συμμάχων Δυνάμεων, ἐν χώρᾳ δηλαδὴ ἐντελῶς κατεστραμμένῃ καὶ μεγάλας καὶ κατεπειγούσας ἀνάγκας ἐχούσῃ καὶ πάντῃ ἀφρούρητον ὑπὸ φυσικῶν μεθορίων καὶ κατακερματισμένον εἰς δούλους καὶ ἐλευθέρους Ἕλληνας) Κράτος, λέγομεν, τοιοῦτον ἦτο ἀδύνατον οὐχὶ νὰ εὐημερήσῃ, ἀλλ' οὔτε κἂν νὰ ὑπάρξῃ, ἄνευ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πιστωτικοῦ τινος καταστήματος.

Ἀλλὰ πῶς νὰ συστηθῇ τοῦτο; Τὸ μὲν ἐθνικὸν δάνειον τῶν ἑξήκοντα ἑκατομμυρίων εἶχε σχεδὸν καταναλωθῆ τελείως· ἐν τῷ τόπῳ δὲ χρήματα δὲν ὑπῆρχον, καὶ τὰ ὀλίγα ὑπάρχοντα ἐτοκίζοντο ὑπὸ τῶν τοκογλύφων πρὸς εἴκοσι καὶ τριάκοντα τοῖς ἑκατὸν κατ' ἔτος· νὰ ἔλθωσι δὲ ἔξωθεν ἦτο ὅλως ἀδύνατον ἄνευ ἐγγυήσεως. Τίς ὅμως νὰ δώσῃ τὴν ἐγγύησιν ταύτην; Τὸ Κράτος; Ἀλλὰ τὰ μὲν κτήματα αὐτοῦ, τὰ λεγόμενα ἐθνικά, ἦσαν ἤδη ὑποθηκευμένα εἰς τὰς ἐγγυητρίας τοῦ δανείου Δυνάμεις· τὰ δ' ἔσοδά του ἦσαν μηδαμινὰ τότε, μόλις δ' ἐπήρκουν εἰς τὸ ἥμισυ ἢ εἰς τὰ δύο τριτημόρια* τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων δαπανῶν, αἱ δὲ λοιπαὶ ἀνεπληροῦντο ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ δανείου. Τὰ μοναστηριακὰ κτήματα; Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκ τῶν διαλυθέντων εἶχον ἤδη πωληθῆ ἐν εὐτελεστάταις τιμαῖς, τὰ δὲ εἶχον ἐνοικιασθῆ πολυετῶς· τὰ δὲ ἐκκαθαρισθέντα ἐκ τούτων χρήματα εἶχον ἀπασχολήσει αἱ ἀνάγκαι τοῦ Κράτους. Τὰ ἐθνικὰ κληροδοτήματα; Ἀλλὰ καὶ τούτων οὔτε ἡ ὕπαρξις ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δὲν ἦτο εἰσέτι ἐντελῶς ἐκκαθαρισμένη καὶ ἡ ἀποστολὴ δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀρχίσει νὰ γίγνεται ἕνεκα τοῦ ἀνωμάλου τῶν περιστάσεων.

Ἀλλ' ὁ Γεώργιος Σταύρου δὲν ἀπεθαρρύνθη· ἐπεκαλέσθη ἐν κατανύξει τὴν θείαν ἀντίληψιν· ἐμελέτησεν ἐμβριθῶς* τὸ σύνολον τοῦ σχεδίου του· ὑπελόγισε πάσας τὰς ἐνδεχομένας δυσχερείας καὶ περιπετείας καὶ ἐπελήφθη τοῦ ἔργου· καὶ πρῶτον πάντων διεῖδεν ὅτι ὤφειλε νὰ πείσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ λάβῃ τοὐλάχιστον χιλίας μετοχὰς τῆς συσταθησομένης ὑπ' αὐτοῦ Ἐθνικῆς Τραπέζης· ἀλλὰ ποῦ χρήματα; Ἀμέσως τότε διεῖδεν ὅτι ὤφειλε ν' ἀποταθῇ διὰ τῶν φίλων του εἰς τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν καὶ νὰ πείσῃ αὐτὴν νὰ παρέξῃ ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μέρος τῶν παρὰ τῇ πρώτῃ εὑρισκομένων εἰσέτι λειψάνων τοῦ Ἑλληνικοῦ δανείου. Διεῖδεν ἐπίσης ὅτι ὤφειλε ν' ἀποταθῇ καὶ εἰς τὸν γνωστὸν φιλέλληνα Ἐϋνάρδον* καὶ νὰ τὸν πείσῃ, ἵνα καὶ αὐτὸς δώσῃ τὸ καλὸν παράδειγμα, λαμβάνων μέγαν ἀριθμὸν μετοχῶν, καὶ τοὺς πολλοὺς φιλέλληνας φίλους του νὰ παρακαλέσῃ νὰ τὸν μιμηθῶσι.

Μόνον δὲ οἱ ἀγνοοῦντες τὸ σέβας καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Ἐϋνάρδου ὑπὲρ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τὴν ἄφατον* λύπην, ἣν ἠσθάνθη ὁ εἰλικρινὴς οὗτος φιλέλλην ἐκ τοῦ τοιούτου μάλιστα θανάτου ἐκείνου, ὃν ἐθεώρει ὡς τὸν μόνον ἱκανὸν νὰ προάξῃ τὸ ἔθνος, μόνον, λέγομεν, ἐκεῖνοι, ὅσοι ἀγνοοῦσι ταῦτα, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσωσι τὰς δυσχερείας τοῦ Γεωργίου Σταύρου, ἵνα πείσῃ τὸν Ἐϋνάρδον νὰ καταπνίξῃ τὴν λύπην

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

του διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Κυβερνήτου καὶ νὰ βοηθήσῃ αὖθις* τὴν Ἑλλάδα.

Διεῖδεν ἐπίσης ὁ Γεώργιος Σταύρου τὴν ἀνάγκην νὰ πείσῃ καὶ τὴν Ρωσσικὴν Κυβέρνησιν νὰ πέμψῃ τὰ παρ' αὐτῇ Ἑλληνικὰ κληροδοτήματα, οἷον τὰ τῶν Ζωσιμαδῶν*, τὰ τοῦ Καπλάνη* καὶ ἄλλων, εἰς τὴν Ἑλληνικήν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ ν' ἀνταλλαγῶσι ταῦτα εἰς μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἢ νὰ κατατεθῶσιν ἐν αὐτῇ ἐντόκως καὶ ἀναφαιρέτως.

Καίτοι πρὸς τοιαύτας μεγάλας καὶ πρὸς μυρίας ἄλλας δυσχερείας ἔχων νὰ καταπαλαίσῃ ὁ Γεώργιος Σταύρου, ἀλλ' ὅμως ἐπελήφθη τοῦ ἔργου. Ἡ δὲ Θεία Πρόνοια, ἧς ἐπεκαλέσθη ἐξ ἀρχῆς τὴν ἀντίληψιν, ἐδικαίωσε πληρέστατα τὰς προσδοκίας του. Τὸ 1841 συνεστήθη τὸ πρῶτον ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα· ἐντὸς δὲ βραχυτάτου διαστήματος χρόνου ἤρξατο ν' ἀκμάζῃ· ἀμέσως δ' ἔκτοτε ἔπαυσε ν' ἀκούηται εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν ὁ τόκος τῶν δύο ἢ τρία ἢ καὶ πλειότερα τοῖς ἑκατὸν κατὰ μῆνα καὶ τὸ πολύ - πολὺ ἴσχυεν ὁ νόμιμος, ὅστις ἄλλως δὲν εἶναι καὶ μέτριος.

* * *

Ἵνα δὲ φθάσῃ εἰς τὸ εὐάρεστον τοῦτο ἀποτέλεσμα ὁ Γεώργιος Σταύρου καὶ ἵνα προάξῃ τὸ ἐθνικὸν τοῦτο καθίδρυμα εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ὑπολήψεως καὶ εὐημερίας, εἰς ἣν ἔφθασε σήμερον καὶ εἰς ἣν ὀλίγιστα καὶ ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐν Εὐρώπῃ καταστημάτων ἔφθασαν, ὤφειλε νὰ θέσῃ ἐξ ὑπαρχῆς στερεώτατα θεμέλια.

Ὡς πρώτιστον μὲν ὅρον τῆς εὐημερίας τῆς Τραπέζης ἐθεώρησεν ὁ Γεώργιος Σταύρου τὴν πιστοτάτην ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεών της ἀπέναντι τῶν μετόχων ἢ τῶν δικαιούχων· καὶ κατὰ τοῦτο ἀμφιβάλλομεν ἂν ὑπῆρξέ ποτε ἢ ἂν ὑπάρχῃ καὶ σήμερον τὸ ἐλάχιστον δίκαιον παράπονον.

Ὡς δευτερεύοντα δὲ ὅρον τὴν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων παρὰ πάντων τῶν ὑπαλλήλων τῆς Τραπέζης. Οὔτε εἰς ἄλλον τινὰ ἐπέτρεψε ποτὲ οὔτε εἰς ἑαυτὸν ὁ Γεώργιος Σταύρου τὴν ἀδικαιολόγητον ἀπουσίαν ἐκ τοῦ καταστήματος κατὰ τὰς ἐργασίμους ὥρας. Πρώτιστος δ' αὐτός, διδοὺς τὸ καλὸν πρὸς τοῦτο παράδειγμα, συνήθειαν εἶχε νὰ ἐξυπνᾷ ἐνωρίς, ἀμέσως δὲ ξυριζόμενος ἰδίαις πάντοτε χερσὶ καθ' ἑκάστην καὶ ἐνδυόμενος, κατήρχετο εἰς τὸ γραφεῖον. Ἀλλοίμονον δέ, ἂν ἔβλεπέ τινα τῶν ὑπαλλήλων μὴ φθάσαντα ἐγκαίρως εἰς τὴν ἐργασίαν. Τὸ μὲν πρῶτον ἐνουθέτει αὐτὸν πατρικῶς· ἔπειτα δ' ἐπέπληττε καὶ ἐπὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παρουσίᾳ ἄλλων· ἐν ὑποτροπῇ* δὲ καὶ ἐν ἀπελπισίᾳ διορθώσεως ἐλάμβανε καὶ ἕτερα συντελεστικώτερα μέτρα.

Καὶ ὅσῳ δίκαιος ἦτο καὶ γενναῖος μάλιστα εἰς τὰς ἀμοιβάς, ἃς κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους συνήθως ἔδιδεν εἰς τοὺς πιστῶς ἐκτελοῦντας τὸ καθῆκόν των, τόσῳ ἀμείλικτος* εἰς τοὺς ὁπωσδήποτε εἴτε πολλάκις εἴτε ἀδιορθώτως πλημμελήσαντας*. «Ἡ ποινὴ καὶ ἡ ἀμοιβή», συνήθως ἔλεγεν, «εἶναι τὰ ἰσχυρότερα ἐλατήρια πρὸς σωφρονισμὸν καὶ ἐξέγερσιν τῆς φιλοτιμίας τῶν ἀνθρώπων».

Ἅμα δὲ ὡς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἐπείθετο ὅτι ἅπαντες οἱ ὑπάλληλοι ἐπελήφθησαν τῶν ἔργων των καὶ οὐδὲν τούτων εἶναι δυνατὸν οὔτε ν' ἀναβληθῇ, οὔτε νὰ παραμεληθῇ, ὁ Γεώργιος ἐξήρχετο πεζὸς εἰς περίπατον ἐν τῇ πόλει· ὁ περίπατος δ' οὗτος δὲν ἐγίγνετο ἁπλῶς χάριν διασκεδάσεως ἢ σωματικῆς κινήσεως, ἀλλὰ κυρίως πρὸς μελέτην καὶ σπουδὴν ἁπάσης σχεδὸν τῆς κοινωνίας. Ὑπερέχαιρε δὲ καὶ ἠγάπα μεγάλως τοὺς τὸ ἔργον αὐτῶν ἐκτελοῦντας.

Πολλάκις καὶ ἐν καιρῷ δριμυτάτου ψύχους ἀπηντήσαμεν αὐτὸν τετυλιγμένον καὶ περιεργαζόμενον μετ' ἐμβριθείας τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα. Πολλάκις ἠρώτησεν ἡμᾶς ποῦ ἀπηρχόμεθα. Ὁσάκις δ' ἤκουε τὸ εἰς ἄρρωστον ἢ εἰς ὑπηρεσίαν τινὰ σπουδαίαν, κατηυχαριστεῖτο. Πολλάκις συνδιελέγετο καθ' ὁδὸν ἀφελῶς καὶ μετὰ προστύχων καὶ ὅλως χυδαίων ἀνθρώπων, οὓς πάντοτε προέτρεπεν εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν. «Ἡ οἰκονομία τοῦ χρόνου», συνήθως ἔλεγεν, «εἶναι καὶ τοῦ χρυσοῦ πολυτιμοτέρα καὶ ἡ οἰκονομία εἰς τὰ περιττὰ εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον χρηματικὸν κεφάλαιον ἢ ἐφόδιον τοῦ βίου».

Γιγνώσκων ἄριστα ὅτι ὁ ἐργαζόμενος εὐσυνειδήτως πρέπει καὶ ν' ἀμείβηται δαψιλῶς*, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς συστάσεως τῆς Τραπέζης κατέστησε πάσας τὰς μισθοδοσίας τῶν ὑπαλλήλων καὶ μεγαλυτέρας τῶν μισθοδοσιῶν τῶν ὑπαλλήλων τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐπιζηλοτέρας τούτων διὰ τὰ δῶρα, ἅτινα κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους ἔδιδεν εἰς ἅπαντας ἀνεξαιρέτως τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Τραπέζης, τινὰ μὲν ἐκ τοῦ ταμείου αὐτῆς, καὶ οὐκ ὀλίγα ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτοῦ βαλαντίου.

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα θεμελιωθεῖσα στερεῶς ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Σταύρου ἐξεπλήρωσε τὸν προορισμόν της. Ὁ ἱδρυτὴς της προθύμως προσέφερε τὴν ἀρωγήν του εἰς πᾶσαν ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάγκην, ἀποθανὼν δὲ τὸ 1869, διέθεσε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του δι' ἀγαθοεργοὺς σκοπούς.

«Βίοι Παράλληλοι» Ἀναστάσιος Γούδας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η ΚΑΤΑΠΛΗΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΒΑΡΒΑΚΗ

(Ὁ Ἰωάννης Βαρβάκης, ἔμπειρος καὶ τολμηρὸς ἐμποροπλοίαρχος ἐκ Ψαρῶν, μετέτρεψε τὸ ἐμπορικὸν του σκάφος εἰς πολεμικὸν καὶ μόλις ἤρχισεν ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1770 ἠκολούθησεν τοὺς ἐπαναστατήσαντας συμπατριώτας του. Ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον ἀντιμετώπισεν εἰς τὸ Αἰγαῖον νικηφόρως τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Γένους. Καὶ ἐπέδειξεν ὄχι μόνον γενναιότητα ἀξιοθαύμαστον, ἀλλὰ καὶ χριστιανικὴν ἀρετήν, προστατεύσας τοὺς πληγωμένους καὶ αἰχμαλώτους ἀντιπάλους.

Τὸ 1774 ὅμως ἡ Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία συνωμολόγησαν εἰρήνην. Τότε ὁ Βαρβάκης ἀπέμεινε σχεδὸν μόνος. Καὶ ὅταν ἔχασε τὸ σκάφος του, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἄσυλον εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσικὴν πρεσβείαν).

...Εἰς τὴν ρωσικὴν πρεσβείαν ὁ Βαρβάκης συνηντήθη μὲ Ρώσους ἀξιωματικούς, τοὺς ὁποίους εἶχε γνωρίσει κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πολέμου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος· οὗτοι ἠγάπων καὶ ἐτίμων τὸν ἀνδρεῖον συναγωνιστήν των καὶ τὸν παρεκίνησαν νὰ ζητήσῃ σωτηρίαν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ* τὴν προστασίαν τῆς αὐτοκρατείρας.

Ὁ Βαρβάκης ἐξοικονόμησεν ὀλίγα χρήματα, διέφυγε τοὺς κατασκόπους, ἐπεβιβάσθη κρυφὰ εἰς ἓν πλοῖον διευθυνόμενον εἰς Ρωσίαν, ἔφθασεν εἰς Ὀδησσὸν καὶ ἐκεῖ ἐνεπιστεύθη πλέον τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ περαιτέρω. Ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸν ἔπρεπε νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν, ἀλλὰ χρήματα δὲν εἶχε. Καὶ ὁ Ψαριανὸς ἐπεχείρησε κάτι πρωτάκουστον καὶ ἡρωικόν, μαρτυροῦν τὴν ἀκαταδάμαστον θέλησίν του. Ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸν μέχρι τῆς Πετρουπόλεως ἡ ἀπόστασις εἶναι περίπου τέσσαρας φορὰς ὅση ἀπὸ τὸ Ταίναρον μέχρι τοῦ βορειοτάτου ἄκρου τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τὸ φοβερὸν τοῦτο διάστημα διήνυσεν ὁ Βαρβάκης πεζός, καὶ μάλιστα ἀνυπόδητος. Διῆλθε δάση, λίμνας, ποταμούς, ἀπεράντους πεδιάδας, βυθιζόμενος εἰς τὰς χιόνας, ὀλισθαίνων εἰς τοὺ πάγους, κοιμώμενος εἰς τὸ ὕπαιθρον, πεινῶν, παγωμένος, κινδυνεύων νὰ κατασπαραχθῇ ἀπὸ λύκους. Ἐβάδιζεν, ἐβάδιζεν, ἐβάδιζε!... Τὰ πέλματα τῶν ποδῶν του ἐσχημάτισαν τυλώματα· ράκη ἔγιναν τὰ ἐνδύματά του· ἓν μόνον ἔμεινεν ἀκούραστον ἐντός του: ἡ ἀπόφασις!

—Ἔμπρός, ἐφώναζεν ἡ ἀδάμαστος ψυχή του, ἔμπρός! Καὶ πάντοτε ἔμπρός! Καὶ ἡ ἀπόφασις ἐθριάμβευσε καὶ ὁ πεζοπόρος μὲ τὴν χα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λυβδίνην θέλησιν ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ρωσίας.

Ἂς ἀκούσωμεν τώρα τὸν ἴδιον:

«—Ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν Πετρούπολιν, διηγεῖτο ἀργότερα εἰς ἕνα φίλον του, τὰ φορέματά μου ἦσαν καταξεσχισμένα ράκη*· πῶς νὰ παρουσιασθῶ μὲ αὐτὰ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν παλάτι; Θὰ μὲ ἔδιωχναν ὡς ἐπαίτην. Κάτι Ἕλληνες μὲ ἐδάνεισαν φορέματα καὶ ὑποδήματα. Ἀλλὰ διὰ τὴν κακήν μου τύχην ἡ Αὐλὴ δὲν ἦτο τότε εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἀλλ' εἰς τὸ Τσάρκοε - Σέλο καὶ ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν ἐξεκίνησα ἕως ἐκεῖ πεζός, διὰ νὰ δώσω τὴν ἀναφοράν μου εἰς τὴν αὐτοκρατόρισσαν. Τὰ ὑποδήματα, εἶπα, ἦσαν ξένα, καὶ διὰ νὰ μὴν τὰ χαλάσω ἀπὸ τὸν πολὺν δρόμον, τὰ ἔβγαζα καὶ ἐπήγαινα ἀνυπόδητος. Ἔδωκα τὴν ἀναφοράν μου. Ἐγύρισα πίσω εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ ἐπερίμενα. Καμμία ἀπάντησις. Ξανακάνω δευτέραν φορὰν τὸν δρόμον — πάντα πεζὸς καὶ πάντα ἀνυπόπόδητος — πηγαίνω στὸ παλάτι καὶ δίδω δευτέραν ἀναφοράν. Ἐγύρισα πίσω και ἐπερίμενα πάλιν. Τοῦ κάκου. Ἡ φτώχια μου καὶ ἡ κακομοιριά μου δὲν περιγράφονται. Ἔγραψα καὶ τρίτην ἀναφορὰν μὲ ὅλον τὸν πόνον τῆς ψυχῆς μου. Ἔκαμα καὶ τρίτην φορὰν τὸ κουραστικὸ καὶ θλιβερὸ ταξίδι· ἐπῆγα καὶ πάλιν εἰς τὸ παλάτι. Ἐγύρισα πίσω καὶ ἐπερίμενα πάλιν. Τίποτε! Τίποτε! Τίποτε!...

Τότε τὰ εἶδα ὅλα μαῦρα· μ' ἔπνιξεν ὁ πόνος καὶ μίαν ἡμέραν μέσα σ' ἕνα καφενεῖον ἐξέσπασεν ἡ ἀπελπισία μου καὶ ἄρχισα νὰ φωνάζω σὰν τρελλὸς καὶ — ἥμαρτον, Θεέ μου! — νὰ καταρῶμαι τὴν ἡμέραν ποὺ ἐγεννήθηκα καὶ μιλοῦσα μὲ πίκρα γιὰ ὅλους καὶ γιὰ τὴν αὐτοκρατόρισσα, ποὺ ἄφηνε νὰ χαθῇ ἕνας ἄνθρωπος, ποὺ ἐπολέμησε γιὰ τὴν Χριστιανοσύνη κάτω ἀπὸ τὴ σημαία της...

Εἰς τὸ καφενεῖον ἦσαν καὶ δύο ἄνθρωποι, ποὺ κάθονταν παράμερα. Ὁ ἕνας ὑψηλὸς καὶ ὡραῖος, σὰν ἄγγελος, ἐφαινότανε σὰν ἀφεντικό, νὰ εἰποῦμε, καὶ ὁ ἄλλος σὰν δεύτερος. Ὁ δεύτερος ἔνοιωθε τὰ ἑλληνικά.

—Τὶ ἔχει ὁ ξένος καὶ φωνάζει μὲ τέτοιο κακημό; Καὶ τὶ λέγει γιὰ τὴν αὐτοκρατόρισσά μας; ἐρωτᾷ ὁ πρῶτος. Ὁ δεύτερος τοῦ εἶπε τὶ ἄκουσε.

Τότε ὁ πρῶτος τοῦ λέγει κάτι καὶ αὐτὸς μὲ σιμώνει καὶ μοῦ λέγει μὲ καλωσύνη νὰ τοῦ ἱστορήσω ὅλα μου τὰ βάσανα καὶ τὰ πάθη καταλεπτῶς. Κι ἐγὼ ἄρχισα νὰ τὰ λέγω ὅλα· κι αὐτὸς τ' ἄκουσε μὲ προσοχὴ καὶ τἄλεγε ρούσικα εἰς τὸν ἄλλον καὶ ὅλο ἔλεγα ἐγὼ καὶ ὅλο ἐξηγοῦσεν ἐκεῖνος.

Ὁ ὑψηλὸς καὶ ὡραῖος ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἄκουσε τὴν ἱστορίαν μου,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔμεινε συλλογισμένος κάμποσην ὥραν. Ἔπειτα μ' ἐρωτᾷ μὲ τὸ στόμα τοῦ δραγουμάνου του:

—Πῶς λέγεσαι;

—Καπετὰν Γιάννης Βαρβάκης ἀπὸ τὰ Ψαρᾶ.

Ἔβγαλεν ἕνα καταστιχάκι κι ἔγραψε τ' ὄνομά μου.

—Μὴν ἀπελπίζεσαι, μοῦ λέγει· ἔλα αὔριο στὴν Αὐλή...

—Ὤ! ἔχω πάγει τόσες φορές, τοῦ λέγω πικρά.

—Νὰ ἔλθῃς αὔριο· σὲ βεβαιώνω πὼς τώρα θὰ σὲ δεχθῇ ἡ καλή μας αὐτοκρατόρισσα.

Τὴν ἄλλην ἡμέρα ξανάρχισα πάλι τὸν δρόμο τοῦ Τσάρκοε Σέλο, νὰ εἰπῶ τὴν ἀλήθεια χωρὶς μεγάλην ἐλπίδα. Μόλις ὅμως εἶπα τὸ ὄνομά μου, καὶ ἀμέσως μὲ ὁδηγοῦν εἰς τὸν ὑπασπιστήν. Σὲ λίγο ἔρχεται διαταγὴ νὰ παρουσιασθῶ στὴν αὐτοκρατόρισσα, μὲ ἐμβάζουν σὲ μιὰ μεγάλη αἴθουσα, ποὺ ἔλαμπε στὸ βελοῦδο καὶ στὸ χρυσάφι. Σ' ἕνα κάθισμα, σὰν θρόνο, στολισμένο μὲ χρυσῆ κορώνα, ἐκάθουταν ἡ μεγάλη αὐτοκρατόρισσα. Καὶ σιμά της — ἄχ, Θεέ μου! — ἐστεκότανε ὁ ὑψηλὸς καὶ ὡραῖος ἄνθρωπος, ποὺ ἦταν στὸ καφενεῖο, ἀλλ' ὄχι πολιτικὰ ντυμένος, ὅπως τότε, ὄχι, ἐφοροῦσε στολὴ μεγάλου στρατηγοῦ καὶ στὸ στῆθος εἶχε πλάκα τὰ παράσημα. Ἦταν, ὅπως ἔμαθα κατόπιν, ὁ περίφημος Ποτέμκιν, ὁ εὐνοούμενος πρωθυπουργὸς τῆς αὐτοκρατόρισσας Αἰκατερίνας.

Μπορῶ νὰ εἰπῶ πὼς δὲν εἶμαι δειλός· πολλὲς φορὲς ἀντίκρυσα τὸ θάνατο χωρὶς ν' ἀνατριχιάσω. Μὰ ἐκεῖ μ' ἔπιασε φόβος· ἄρχισα νὰ τρέμω. Ἐσυλλογίσθηκα ὅσα εἶπα ἐπάνω στὸν πόνο μου γιὰ τὴν αὐτοκρατόρισσα.

—Πάει, χάθηκες, καπετὰν Γιάννη, εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου.

Ἀλλὰ ἡ αὐτοκρατόρισσα δὲν φαινότανε θυμωμένη· μ' ἐκοίταξε μὲ περιέργεια καὶ μὲ συμπόνεση· ἕνας αὐλικὸς μὲ γαλόνια μὲ πλησιάζει· ἤξερε τὴ γλῶσσά μας· μοῦ λέγει:

—Ἡ Μεγαλειότητά της σὲ διατάσσει νὰ μιλήσῃς ἐλεύθερα· νὰ τὰ πῇς ὅλα.

Ἐγὼ τότε ἱστόρησα τοὺς ἀγῶνάς μου, τὰς θυσίας μου, τοὺς κινδύνους μου· εἶπα τί ἔκαμα καὶ τί ἐσκόπευα νὰ κάμω· εἶπα γιὰ τὴν Φριγαδέλα μου, ποὺ ἔβαλα ἀπάνω της ὅλη μου τὴν ψυχὴ καὶ ὅλο μου τὸ ἔχειν, εἶπα γιὰ τὸ ἀπότομο καὶ ξαφνικό μου κρήμνισμα στὴ φτώχεια, στὴ γδύμνια καὶ στὴν πεῖνα· γιὰ τὸ μακρυνὸ ταξίδι, σὰν νὰ εἰπῶ τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

προσκύνημα, πού μὲ πόδια ματωμένα ἦλθα νὰ ζητήσω τὴν προστασία τῆς μεγάλης αὐτοκρατόρισσας, καὶ τὴν ἀπελπισία μου, γιατὶ ἡ πολυεύσπλαγχνη γιὰ ὅλους μόνον σὲ μένα φαινότανε ἄπονη. Καὶ ἐνῷ ὡμιλοῦσα, ἡ φωνή μου ἔτρεμε, ὁ πόνος τῆς καρδιᾶς μου ἐξεχείλιζε καὶ τὰ δάκρυα ἀνέβαιναν εἰς τὰ μάτιά μου!...

Ἡ αὐτοκρατόρισσα εἶπε μερικὰ λόγια στὸν αὐλικὸν καὶ αὐτὸς μ' ἐπαρηγόρησε καὶ μοῦ ἔδωκεν ἐλπίδες.

—Μὴ λυπᾶσαι, μοῦ εἶπε· ἡ Μεγαλειότητά της θὰ φροντίση γιὰ σένα· εἶσαι ἄξιος νὰ σὲ προστατεύση!

Τὴν ἄλλην ἡμέραν μοῦ φέρνουν χίλια ρούσικα φλωριὰ γιὰ τὰς πρώτας ἀνάγκας μου· μοῦ φέρνουν καὶ κάτι ἄλλο: ἕνα χαρτί, πού μοῦ ἔδιδε τὸ προνόμιον νὰ ψαρεύω στὴν Κασπία Θάλασσα χωρὶς φόρον.

Δὲν χάνω καιρόν, γυρίζω εἰς τὴν Πετρούπολιν· δίδω πίσω τὰ δανεικὰ φορέματα καὶ ὑποδήματα· ἀγοράζω ψαράδικα φορέματα, κάνω τὸν σταυρό μου καὶ ξεκινῶ ἀμέσως διὰ τὸ 'Αστραχάν».

Ἡ ἀπέραντος Κασπία θάλασσα εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὸ ξεχωριστὸν εἶδος τῶν ψαριῶν της. 'Αλλ' ἡ ἁλιεία τότε εὑρίσκετο ἐκεῖ εἰς πρωτογενῆ κατάστασιν. Οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων, ἄνθρωποι ἀμαθεῖς καὶ ἡμιβάρβαροι*, ἐψάρευαν μὲ ψαθοσκέπαστα πλοιάρια καὶ ἀτελῆ ἁλιευτικὰ μέσα, ἐπάστωνον ὅπως - ὅπως τοὺς ἰχθῦς, μικρὰ δὲ ποσὰ μόνον ἔστελλον πρὸς πώλησιν εἰς τὰ πλησιόχωρα μέρη.

Ὁ Βαρβάκης μετέβαλεν ὅλως διόλου τὰ πράγματα. Ὅ,τι ἕως τότε δὲν ἐσκέφθησαν οἱ ἐγχώριοι, τὸ εἶδε μὲ τὸ ὀξυδερκές* του μάτι ὁ μεγαλουργὸς Ἕλλην, τὸ ἐσχεδίασε μὲ τὸ γοργὸν ἐπιχειρηματικόν του πνεῦμα καὶ τὸ ἐξετέλεσε μὲ τὴν ἰσχυράν του θέλησιν, τὴν λυγίζουσαν τὰ ἐμπόδια. Ὁ Βαρβάκης ἀμέσως ἐνόησεν ὅτι ἀπὸ τοὺς ἰχθῦς τῆς Κασπίας θαλάσσης ἦτο δυνατὸν νὰ κατασκευασθοῦν διάφορα ταριχευτικὰ* εἴδη — χαβιάρια καὶ παστὰ — καὶ νὰ σταλοῦν εἰς πολλὰ καὶ μακρυνὰ μέρη καὶ ἡ πώλησίς των ν' ἀποτελέση μέγα καὶ ἐπικερδὲς ἐμπόριον. Ὑπάρχει γνώμη ὅτι τὸ μαῦρο χαβιάρι — τὸ ἀπαραίτητον στόλισμα σήμερον πάσης πλουσίας τραπέζης, τὸ περιζήτητον καὶ πολύτιμον ὀρεκτικὸν τὸ διαδεδομένον εἰς τὰς πέντε ἠπείρους — ἦτο ἄγνωστον ἕως τότε καὶ ὅτι ὁ Βαρβάκης εἶναι ὁ πρῶτος ἐπινοητής του. 'Αλλὰ καὶ γνωστὴ ἂν ἦτο ἡ κατασκευή του, βέβαιον εἶναι ὅτι πολὺ περιωρισμένη ἦτο ἡ διάδοσίς του. Ὁ Βαρβάκης, καὶ ἂν δὲν τὸ ἐφεῦρεν, ἐτελειοποίησεν ὅμως τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ταρίχευσίν του καὶ τὸ διέδωκεν εἰς πολλὰ μέρη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ δραστηριότης του εὗρεν εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν ἀντάξιον στάδιον. Ὁ Βαρβάκης ἐδημιούργησεν ὅλως διόλου ἰδικόν του κλάδον βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο κυρίαρχος καὶ ἀκαταγώνιστος. Μεγάλα λοιπὸν ἦσαν τὰ κέρδη του καὶ τόσον πλούσιος ἔγινε μετ' ὀλίγον, ὥστε ἠγόρασεν ὡς ἰδιοκτησίαν του τρεῖς νήσους κειμένας ἐντὸς τῆς Κασπίας θαλάσσης, τὰς ὁποίας κατέστησεν πολυτίμους ἁλιευτικοὺς καὶ ταριχευτικοὺς σταθμούς.

Εἰς τὴν Ρωσίαν τότε οἱ πλούσιοι καὶ οἱ γαιοκτήμονες εἶχον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των «δουλοπαροίκους»· οἱ δουλοπάροικοι ἦσαν εἶδος σκλάβων· κτῆμα τοῦ αὐθέντου των ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἡ ζωή των ἦτο βασανισμένη καὶ ἐξευτελιστική. Οἱ αὐθένται τοὺς ἐπώλουν καὶ τοὺς ἠγόραζον ὅπως πωλεῖ κανεὶς καὶ ἀγοράζει τὰ κτήνη.

Ἀφοῦ κατηργήθη εἰς ὅλας τὰς ἠπείρους ἡ σωματεμπορία, μόλις πρό τινων δεκάδων ἐτῶν (1863) κατηργήθη καὶ ἡ δουλοπαροικία εἰς τὴν Ρωσίαν. Στεναγμὸς ἀνακουφίσεως ἑκατομμυρίων ψυχῶν ὑπεδέχθη τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα ἐντὸς τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας· ἐπιδοκιμασία καὶ χαρὰ εἰς τὰς ἄλλας χώρας.

Ἀλλὰ ἡ εὐγενὴς ψυχὴ τοῦ Βαρβάκη εἶχε καταργήσει τὴν σκλαβιὰν ἑβδομήντα ἔτη πρωτύτερα. Εἰς τὰς ἐργασίας του εἶχε τρεῖς χιλιάδας ἀνθρώπους, ὅλους ἐλευθέρους καὶ κανένα δουλοπάροικον. Ὁ μεγαλόψυχος ὑπερασπιστὴς τῶν ἀλλοθρήσκων αἰχμαλώτων τοῦ πολέμου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ βασανιστὴς χριστιανῶν ἐργατῶν εἰς τὴν Κασπίαν.

Ὁ πλοῦτος τοῦ Βαρβάκη ηὔξανε καθ' ἡμέραν.

Πολλοὶ ἄνθρωποι τὸν χρυσόν των μεταχειρίζονται ὅπως οἱ Ἰσραηλῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Σινᾶ: κατασκευάζουν ἓν εἴδωλον καὶ χορεύουν μὲ τρελλὰς ἐπιθυμίας ὁλόγυρά του. Εἰς ἄλλους ὁ χρυσὸς εἶναι ὅπως αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες, τὰς ὁποίας στέλλει ὁ Θεὸς νὰ φωτίσουν καὶ νὰ θερμάνουν τὸν κόσμον, νὰ σκορπίσουν ζωήν, νὰ δώσουν χρῶμα εἰς τὰ φύλλα, εὐωδίαν εἰς τὰ ἄνθη, ν' ἀναβιβάσουν τὸ μειδίαμα εἰς τὰ ὠχρὰ χείλη τοῦ ἀρρώστου παιδιοῦ. Ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς τούτους ἦτο καὶ ὁ Βαρβάκης.

Τὸ πρῶτον - πρῶτον δῶρόν του ἦτο ἓν τάξιμον τῶν νεανικῶν του χρόνων καὶ ἐσχετίζετο μὲ τὴν Φριγαδέλαν. Ὅταν τὸ ὡραῖόν του πολεμικόν, στίλβον καὶ καινουργές, τὸ ἔρριπτον ἀπὸ τὸ ναυπηγεῖον εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν καθέλκυσίν του ἔκλινεν ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν, ἐκά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θισε εἰς τὰ ρηχὰ καὶ ἐκόλλησεν εἰς τὴν ἄμμον. Ἂν ἐσηκώνετο ἄνεμος καὶ ἤρχιζεν ὁ κυματισμὸς τῆς θαλάσσης, τὸ ὑπερήφανον πλοῖον θὰ ἐγίνετο κομμάτια. Ὅλοι οἱ Ψαριανοὶ ἔτρεξαν νὰ δώσουν χεῖρα βοηθείας. Μέσα εἰς τὴν ἀμφιβολίαν περὶ σωτηρίας, μέσα εἰς τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν πάλην του ὑπὲρ ὅλων, ὁ Βαρβάκης ἐσυλλογίσθη τὸν προστάτην τῶν ναυτικῶν, τὸν πολιοῦχον Ἅγιον τῶν Ψαρῶν.

—Ἅϊ Νικόλα μου, ἐφώναξε μὲ πίστιν εἰς τὴν καρδίαν καὶ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, γλύτωσέ μου τὴν Φριγαδέλαν μου καὶ νὰ σοῦ κάμω μιὰ ὅμοια ἀσημένια, νὰ τὴν κρεμάσω ἐμπρὸς στὸ εἰκόνισμά σου!...

Ἡ Φριγαδέλα ἐσώθη. Ἀλλοίμονον! Ἠναγκάσθη ν' ἀλλαξοπιστήσῃ ἡ δυστυχισμένη καὶ χρόνους τώρα ἐσάπιζεν ἄδοξος εἰς τὰ βάθη τοῦ Κερατίου κόλπου!... Ἀλλὰ τὸ τάξιμον ἔζη μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βαρβάκη· καὶ ἔστειλεν εἰς τὰ Ψαρὰ μίαν Φριγαδέλαν ἀπὸ συμπαγῆ ἄργυρον, ὁμοιοτάτην, μὲ ὅλα τὰ ἐξαρτήματα, ὡπλισμένην ὅπως ἐκείνη, μὲ 26 πυροβόλα. Ἐκρέματο πανεύμορφη ἐμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Νικόλα μέχρι τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν. Τὸ 1824 εἰς τὸν φοβερὸν γενικὸν χαμὸν ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων ἐχάθη καὶ ἡ Φριγαδέλα. Ἦτο γραπτόν της νὰ πέσῃ δύο φορὰς εἰς τὰ ἐχθρικὰ χέρια!...

Ἔπειτα ἤρχισαν ἀλλεπάλληλοι αἱ εὐεργεσίαι πρὸς τὴν εὐγενῆ χώραν, ἡ ὁποία τὸν ἐφιλοξένησεν. Ὁ Βαρβάκης ἀνήγειρε κωδωνοστάσια ἐκκλησιῶν, ὁλοκλήρους ἐκκλησίας, ἵδρυσε νοσοκομεῖα, κατεσκεύασε γεφύρας, ἤνοιξε διώρυγας. Τὸ 1805 οἱ Πέρσαι ἐθανάτωσαν μὲ δόλον τὸν Ρῶσον ἀρχιστράτηγον. Ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως ὁ πόλεμος. Ἀλλ' ἡ Ρωσία δὲν εἶχεν ἀρκετὰ πλοῖα εἰς τὴν Κασπίαν, διὰ νὰ στείλῃ ἀμέσως τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸν στρατὸν τῶν συνόρων. Αὐθόρμητος παρουσιάζεται ὁ Βαρβάκης. Ἐκφορτώνει ἀπὸ τὰ μεγάλα πλοῖά του τὰ ἐμπορεύματά του, φορτώνει τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμοφόδια τῆς αὐτοκρατορίας, τὰ μεταφέρει δωρεὰν εἰς τὸ ὡρισμένον μέρος καὶ γίνεται σωτὴρ τῆς διευτέρας πατρίδος του.

Εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως Ἀστραχὰν ἦτο μία στενή, βαλτώδης λίμνη, ἓν ἕλος σκορπίζον πέριξ μιασματικὰς* ἀναθυμιάσεις καὶ ἀφόρητον δυσωδίαν, πρὸ πάντων ὅταν ἦτο καύσων. Μέσα εἰς τὰ σάπια του νερὰ ἐνεφώλευεν ὁ θάνατος. Ὁ Μέγας Πέτρος καὶ ἡ Αἰκατερίνα ἡ Μεγάλη εἰς μάτην ἐπροσπάθησαν νὰ τὸ ἀποξηράνουν. Ἐπεφυλάσσετο εἰς τὸν μεγαλουργὸν Ἕλληνα νὰ ἐκτελέσῃ ὅ,τι δὲν κατώρθωσαν αὐτοκράτορες.

Μὲ τὴν ἰδικήν του, πρωτοβουλίαν καὶ μὲ ἰδικάς του δαπάνας ἤρ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χισε τὸ 1809 τὸ δύσκολον ἔργον· ἐξεχωμάτωσεν τὸν βυθὸν, ἐπεξέτεινε τὴν ἐκσκαφὴν καὶ ἀφ' ἑνὸς ἀπεξήρανε τὸν βάλτον, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατέστησε πλευστὴν τὴν διώρυγα, τὴν ὁποίαν ἤνωσε μὲ τὸν Βόλγαν καὶ μὲ ἕνα ἄλλον ποταμόν. Ἔπειτα ἐδενδροφύτευσε τὰς δύο ὄχθας καὶ τὰς ἐστόλισε μὲ κήπους καὶ ἄλση καὶ περίπτερα. Μέσα ἀπὸ καταπράσινα φυλλώματα τὰ ἄνθη διέχεον τὸ ἄρωμά των, ἐκεῖ ὅπου ἐσκόρπιζεν ἕως τώρα τὸν θάνατον ἡ μολυσματικὴ δυσωδία. Κομψαὶ γέφυραι ἤνωσαν τὰς δύο ὄχθας. Καὶ οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὰ γραφικὰ παραδείσια ἄνδηρα* τῶν ὀχθῶν, περιπατοῦντες εἰς τὰς δενδροστοιχίας ἢ καθήμενοι εἰς τὰς σκιάδας, ἔβλεπον νὰ διαβαίνουν εἰς τὴν διώρυγα πλοῖα ἐρχόμενα μακρόθεν καὶ μεταφέροντα εἰς μακρυνὰς χώρας προϊόντα τῆς Ρωσίας ἢ ξένων τόπων. Καὶ ηὐλόγουν τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου εὐεργέτου!...

Δι' ὅλας αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας μεγάλως τὸν ἐτίμησεν ἡ ρωσικὴ αὐτοκρατορία. Τὸν ὠνόμασεν αὐλικὸν σύμβουλον καὶ ἱππότην, τῷ ἔδωσε τίτλους εὐγενείας, οἱ δὲ εὐπατρίδαι τῆς ἐπαρχίας Ἀστραχανίας τὸν ἐξέλεξαν ἐπαρχιακὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς.

Ἀλλ' ὁ Βαρβάκης δὲν ἀπερροφήθη ὁλόκληρος ἀπὸ τὴν πλησίον πατρίδα του. Ὤ, ὄχι! Ἐσυλλογίζετο καὶ τὴν μακρυνὴν πατρίδα του, ἐκεῖ κάτω, τὴν πατρίδα τῆς ψυχῆς του, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει τὸν ἡρωϊκόν, τὸν κοσμοξακουσμένον ἀγῶνά της ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας!... Ἡ μαγνητικὴ δύναμις, ἡ μυστηριώδης, ἡ ὁποία διὰ μέσου ἀπεράντων ἀποστάσεων, ὑπεράνω βουνῶν καὶ θαλασσῶν, σύρει τὰς ἐκλεκτὰς ψυχὰς πρὸς τὸ ἅγιον χῶμα τῆς πατρίδος, εἵλκυε καὶ τὸν Βαρβάκην πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Λόγοι ὑγείας τὸν ἔκαμαν νὰ μετοικήσῃ εἰς τὴν εὐάερον πόλιν τῆς Ἀζοφικῆς, τὸ Ταϊγάνιον. Εἰς τὸ Ταγανρόκ, ὅπως λέγουν αὐτό οἱ Ρῶσοι, ἤρχοντο πολλοὶ Ἕλληνες, εἴτε χάριν ἐμπορίου, εἴτε διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν ὁριστικῶς. Ρωσικὰ δὲν ἤξευρον, ἑλληνικὴ ἐκκλησία δὲν ὑπῆρχε καὶ οἱ Ἕλληνες ἠναγκάζοντο, μὲ βαθεῖαν λύπην των, νὰ στερῶνται τὴν θείαν μυσταγωγίαν. Ὁ Βαρβάκης μὲ γενναιοδωρίαν ἡγεμόνος κτίζει μεγαλοπρεπῆ λιθόκτιστον ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν· καὶ εἰς τὸν μυχὸν τῆς Ἀζοφικῆς οἱ ξενιτευμένοι ἤκουον μὲ ῥῖγος ἱερᾶς κατανύξεως* — θρησκευτικῆς συγχρόνως καὶ ἐθνικῆς — τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν ποθητὴν μητρικὴν γλῶσσαν.

Ὁ Βαρβάκης, ἐπινοητικὸς καὶ εἰς τὴν εὐεργεσίαν, ὅπως καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν ἀγαθοεργίαν ταύτην κατέστησε μέσον πρὸς ἄλλην ἀγαθοεργίαν. Ὁλόγυρα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔκτισεν ἄλλα κτίρια, μετέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βαλε τὴν ἐκκλησίαν εἰς μοναστήριον, τὸ διεκόσμησε πλουσιοπαρόχως, ἐδώρησεν εἰς αὐτὸ κτήματα καὶ εἰσοδήματα καί, ἐξοδεύσας ἐν ὅλῳ ἑξακοσίας χιλιάδας ρούβλια, τό ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον. Αὐτοκρατορικὸν διάταγμα ὥρισε νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα ὁ Πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων νὰ ἀστέλλῃ Ἕλληνα ἀρχιμανδρίτην εἰς τὸ Ταϊγάνιον διὰ τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν, τὰ δὲ πλούσια εἰσοδήματα τοῦ «Ἱεροσολυμικοῦ» ν' ἀποστέλλωνται εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν πρὸς συνδρομὴν τοῦ Παναγίου Τάφου.

Ὁ Βαρβάκης ἵδρυσε σχολεῖα, διὰ νὰ μανθάνουν γράμματα τὰ παιδιὰ τῶν ξενιτευμένων Ἑλλήνων. Ἔστειλε χίλια φλωρία εἰς τὸν Θεόδωρον Ράλλην, ἐμπορευόμενον εἰς τὴν Βιέννην, διὰ νὰ βοηθήσῃ πτωχοὺς σπουδαστὰς καὶ ἐκδότας ἑλληνικῶν περιοδικῶν καὶ βιβλίων.

Εἴκοσι χιλιάδας γρόσια ἐδώρησεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Χίου, τὸ ὁποῖον ἤκμαζε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ εἴκοσιν ἄλλας χιλιάδας εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς ἰδίας πόλεως. Ἀλλὰ πῶς ἀπὸ τὸν μυχόν* τῆς Ἀζοφικῆς ἐσυλλογίσθη ὁ Βαρβάκης τὴν ὡραίαν νῆσον τοῦ Αἰγαίου, τὸν «πλευστὸν εὐώδη κῆπον» τῆς Ἰωνίας; Μήπως διότι ἦτο γείτων τῶν ἀγαπητῶν του Ψαρῶν; Ἢ μήπως διότι τὸν συνέδεε μὲ αὐτὴν κάποιος ἱερὸς δεσμός;

Εἰς τὸ Ταϊγάνιον εἶχε προσκαλέσει ὁ Βαρβάκης τὴν μητέρα του καὶ τοὺς στενωτέρους συγγενεῖς του. Ἡ εὐσεβὴς Ψαριανὴ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Βαρβάκη καὶ ἐδόξαζεν ἡμέραν καὶ νύκτα τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἡγεμονικὸν πλοῦτον τοῦ υἱοῦ της καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν χριστιανικήν του χρῆσιν. Ἐμάνθανεν ὅτι ἐδώρει εἰς ἐκκλησίας πτωχῶν χωρίων ἱερὰ σκεύη, ὅτι ἔστελλε βοηθείας εἰς τὰς καλύβας τῶν πτωχῶν καὶ εἰς τὰς φυλακὰς — πολλάκις δὲν ἐδίσταζε νὰ τὰς πηγαίνῃ καὶ μόνος του — καὶ ἡ εὐλαβὴς ψυχή της ἠσθάνετο ἀγαλλίασιν, ὅταν τὸν ἔβλεπε πόσον ἁπλᾶ, χωρὶς πομπὴν καὶ ἐπίδειξιν, μετέβαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ προσπέσῃ ταπεινά, ὡς ὁ πτωχότερος τῶν πτωχῶν, ἐνώπιον τοῦ Παντοδυνάμου! Ἡ εὐλαβὴς Ψαριανὴ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς της ἔχασε τὸ φῶς της. Τὰ μάτια της ἐκλείσθησαν εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς της ἐστράφησαν μὲ διπλασίαν δύναμιν πρὸς τὸ θεῖον φῶς. Ἐφόρεσε τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα. Ἐκεῖθεν ὡδηγήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ Πατριάρχου. Ἔπειτα ἐκλείσθη εἰς ἓν μοναστήριον τῆς Χίου. Αὐτὸς ἦτο ὁ ἱερὸς δεσμὸς ὁ συνδέων τὸν Βαρβάκην μὲ τὸν «πλευστὸν εὐώδη κῆπον».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ γηραιὰ καλογραῖα ἔζησεν ἐκεῖ ἕως τὸ 1821. Εἰς τὰς σφαγὰς τῆς Χίου ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὴν κρεουργήσῃ* ζεϊμπέκικο* γιαταγάνι· ἀλλ' ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ ὥρμησαν εἰς τὸ μοναστήριον, τὴν ἥρπασαν, τὴν ἐπεβίβασαν εἰς ψαριανὸν πλοῖον καὶ τὴν ἔφερον εἰς τὸ ποθητὸν γενέθλιον ἔδαφος.

Ὅταν τὸ 1821 ἐβρόντησε τὸ ὅπλον τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Βαρβάκης ἦτο πολὺ γέρων. Ὦ ! Μὲ ποίαν λαχτάραν θὰ ἐσυλλογίσθη τὰ νεανικά του χρόνια, τὰ χρόνια τῆς τόλμης καὶ τῆς παλληκαριᾶς εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ πῶς θὰ ἐψιθύρισε μὲ στεναγμόν: — Ἄχ, καημένα νιᾶτα!

Ἀλλ' ἂν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὁρμήσῃ αὐτὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα, γοργὸς καὶ κεραυνοβόλος, ἦτο δυνατὸν νὰ στείλῃ ἐκεῖ κάτι ἰδικόν του, τὸν πλοῦτόν του.

Πρῶτα - πρῶτα ἐστρατολόγησεν ὅλους τοὺς ἀξιομάχους Ἕλληνας τῆς Ἀζοφικῆς, τοὺς ἐφωδίασε μὲ ὅπλα, πολεμοφόδια καὶ χρήματα— καὶ μέ ἐνθουσιασμὸν — καὶ τοὺς ἔστειλε νὰ πολεμήσουν μὲ τὸν Ὑψηλάντην.

Ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας, τὰς πυροπληθείσας καὶ λεηλατηθείσας, ἐσύροντο εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν κατὰ χιλιάδας γυναῖκες, παρθένοι καὶ παιδιά. Ὁ Βαρβάκης ἔμαθεν ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον — ἀτρόμητον εἰς τὸ καθῆκον του ὑπὲρ τοῦ Γένους καὶ μετὰ τὸν ἀπαγχονισμὸν Γρηγορίου τοῦ Ε' — ἐφρόντιζε μυστικὰ περὶ λυτρώσεώς των καὶ ἔστειλεν ἑκατὸν χιλιάδας ρούβλια πρὸς ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἥτις εἶχε μεταβληθῆ εἰς στρατόπεδον, δὲν ἐπερίσσευαν χέρια διὰ τὸ ἄροτρον καὶ τὴν σκαπάνην· ἀλλὰ καὶ ὅπου ἐγίνετο σπορά, πρὶν ἔλθῃ ὁ θερισμός, ἐπρόφθανον συχνὰ τὰ ἐχθρικὰ στίφη καὶ ἐπυρπόλουν τὰ στάχυα. Οὔτε χρήματα ὑπῆρχον. Δυστυχία καὶ πεῖνα ἐβασάνιζε πολεμιστὰς καὶ γυναικόπαιδα. Ὁ Βαρβάκης ἔστειλεν εἰς τοὺς πεινασμένους ὁλόκληρα φορτία σίτου, μίαν δὲ φορὰν ἔστειλεν εἰς τὰ Ψαρᾶ καὶ ὁλόκληρον φορτίον πυρίτιδος.

Ὅτε ἔφθασεν ἡ φοβερὰ εἴδησις τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν, ὁ Βαρβάκης εὑρίσκετο εἰς Βιέννην. Ἡ ἡρωϊκὴ νῆσος εἶχε καταστραφῆ ἐκ θεμελίων· πολλαὶ γυναῖκες ὥρμησαν μὲ τὰ τέκνα των εἰς τὰ κύματα, διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν αἰχμαλωσίαν· τὸ ἄνθος τῶ Ψαριανῶν πολεμιστῶν εἶχε φονευθῆ εἰς τὴν μάχην ἢ εἶχεν ἀνατιναχθῆ ἡρωικῶς εἰς τὸν ἀέρα· χιλιάδες γυναικόπαιδα εἶχον διασκορπισθῆ εἰς τὰς νήσους.

Ὁ Βαρβάκης δὲν ἐσυλογίσθη πλέον τίποτε· οὔτε τὸ αὐλικὸν ἀξίω-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μά του, οὔτε τὰ μεγάλα του συμφέροντα εἰς τὴν Ρωσίαν, οὔτε τὰ δύσκολα τότε θαλασσινὰ ταξίδια, οὔτε τὸ βαθὺ γῆρας τῶν σχεδὸν ὀγδοήκοντα χρόνων του. Ἐσυλλογίσθη μόνον ὅτι ἦτο Ἕλλην, Ψαριανός, Βαρβάκης. Ἀμέσως κατεβαίνει εἰς τὴν Τεργέστην, φορτώνει ὁλόκληρα πλοῖα μὲ ἐνδύματα καὶ τροφὰς καὶ διευθύνεται εἰς τὸν τόπο τῆς πανωλεθρίας. Ἀλλὰ τὰ Ψαρά, ἡ «ὁλόμαυρη ράχη», τὰ κοσμοδοξασμένα Ψαρά, ἦσαν ἔρημα· σιωπὴ θανάτου ἐξετείνετο εἰς τὰ καπνισμένα καὶ αἱματοβαμμένα ἐρείπια καὶ ὁ Βαρβάκης ἀπεβιβάσθη εἰς Μονεμβασίαν.

Σπαρακτικὸν θέαμα παρουσιάσθη ἀμέσως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. Γυναῖκες καὶ παιδία περιεπλανῶντο εἰς τὴν ἀκρογιαλιάν, ὄντα ρακένδυτα καὶ σκελεθρωμένα* ἀπὸ τὰς στερήσεις, καὶ ἐγέμιζαν τὸν ἀέρα μὲ θρήνους.

Ὁ Βαρβάκης ἐφάνη τότε ἀληθινὸς ἥρως τῆς ἀγαθοεργίας. Ἔνδυσεν, ἔθρεψε χιλιάδας, τὸ εὐσπλαχνικόν του χέρι ἀκούραστον ἔδιδεν, ἔδιδε. Καὶ δὲν ἐπρόσφερε μόνον ἐνδύματα, τροφάς, χρήματα, ἀλλὰ καὶ ὅπλα καὶ πολεμοφόδια διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος. Ὑψηλός, μὲ τὰ κάτασπρα μακριὰ μαλλιά του ὁ «πατέρας τῆς ὀρφάνιας», ὡμοίαζε μὲ ἅγιον, ποὺ ἐπρόβαλεν ἔξαφνα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν περασμένων χρόνων τῆς πίστεως καὶ διέσχιζε τὰ πλήθη τῶν δυστυχισμένων, μοιράζων βοήθειαν καὶ παρηγοριάν, σπογγίζων δάκρυα καὶ χύνων βάλσαμον* εἰς τὰς πληγωμένας καρδίας.

Ὁ γεωργός, ὅταν ἐνσκήψῃ θύελλα ἢ πλημμύρα, ἐμπρὸς εἰς τὰ ἐρείπια τῶν σπαρτῶν του συλλογίζεται τὴν νέαν σποράν. Μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα προβάλλει ἡ ἐλπὶς τοῦ μέλλοντος· τὸν ἐρειπωμένον ἀγρὸν πρασινίζει ἡ προσδοκία τῆς νέας βλαστήσεως. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ τὰ ἔθνη εἰς τὰς μεγάλας συμφορὰς στρέφουν τὸ βλέμμα των εἰς τὰ σχολεῖα. Συλλογίζονται τὴν νέαν σποράν. Ἀπ' ἐκεῖ περιμένουν τὴν νέαν βλάστησιν, ποὺ θὰ ζωογονήσῃ τὴν ἔρημον γῆν. Ἀπ' ἐκεῖ θὰ ἐξορμήσουν οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς ἐθνικῆς τιμῆς, οἱ φοβεροὶ ἐκδικηταὶ τῆς ἐθνικῆς ἐντροπῆς. Καὶ ἔγινε τοῦτο. Στρατηγοὶ νικηφόροι τὰς πολεμικάς των δάφνας ἐπῆγαν καὶ ἐκρέμασαν ἐπάνω ἀπὸ τὰς θύρας τῶν σχολείων. Καὶ ἦτο δίκαιον. Ἀπ' ἐκεῖ μέσα ἐξῆλθεν ἡ Νίκη!

Μέσα εἰς τὰ χαλάσματα τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, μέσα εἰς τὴν πεῖναν καὶ τοὺς ὁλοφυρμούς*, μέσα εἰς τὰ ράκη καὶ εἰς τὰ δάκρυα, αὐτὴ ἡ μεγάλη σκέψις ἀνέβη καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Βαρβάκη.

Ἡ Βουλή, ἤ, ὅπως τὴν ἔλεγαν τότε, τὸ «Βουλευτικὸν Σῶμα»,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

συνεδρίαζεν εἰς Ναύπλιον. Ὁ Βαρβάκης, πρὶν ξεκουρασθῇ ἀπὸ τὸ φιλανθρωπικόν του ἔργον, σπεύδει εἰς τὸ Ναύπλιον, παρουσιάζεται εἰς τὸ Βουλευτικὸν καὶ δηλώνει ὅτι καταθέτει εἰς μίαν Τράπεζαν ἀρκετὸν ποσὸν χρημάτων, διὰ νὰ ἱδρυθῇ καὶ διατηρῆται ἓν Κεντρικὸν Σχολεῖον.

—Σ' εὐγνωμονοῦμεν διὰ τὰς εὐεργεσίας σου πρὸς τὴν πατρίδα, εἶπεν ὁ πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ. Ἡ Διοίκησις θὰ φροντίσῃ καὶ κτίριον κατάλληλον ν' ἀνεγείρῃ εἰς τὸ Ἄργος διὰ τὸ «Κεντρικὸν Σχολεῖον τῆς Ἐπικρατείας» καὶ διδασκάλους σοφοὺς καὶ ἐναρέτους νὰ διορίσῃ.

Μετά τινας ἡμέρας, εἰς συνεδρίασιν τῆς ὁλομελείας τοῦ Βουλευτικοῦ, ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν καὶ χειροκροτημάτων, ἀνεγινώσκετο τὸ ἑξῆς πατριωτικὸν ἔγγραφον τοῦ Βαρβάκη:

«Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Βουλευτικὸν Σῶμα.

Ἐπειδὴ, διὰ νὰ ἀνακαλεσθῶσιν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνάγκη πᾶσα νὰ εὑρεθῇ μόνιμος καὶ διαμένων πόρος μισθῶν καὶ ζωοτροφιῶν τῶν ἀναγκαιούντων διδασκάλων δι' ἓν Κεντρικὸν Σχολεῖον, διὰ τοῦτο ὁ ὑποσημειούμενος, θέλων νὰ ὠφελήσω τὸ Ἔθνος μου, ἀφιερῶ ρούβλια 300.000, τὰ ὁποῖα θέλω καταθέσει αἰωνίως εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον τῆς Μόσχας, ὁ δὲ τόκος, ἀναλογούμενος πρὸς τὸ παρὸν εἰς 30.000 γρόσια, θέλει δίδεται ἐτησίως διὰ τιμίων ἐπιτρόπων εἰς μισθοὺς καὶ τροφὰς διδασκάλων μόνον.

Μὲ ὅλον τὸ σέβας
Ὁ πρόθυμος πατριώτης
ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΡΒΑΚΗΣ

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 8ῃ Νοεμβρίου 1824».

Ὁ Βαρβάκης, ἀφοῦ ἔκαμε ὅ,τι ἔπρεπε νὰ κάμῃ, ἡτοιμάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκογενειακήν του ἑστίαν. Ἐσκόπευε νὰ μεταβῇ εἰς Τεργέστην διὰ Ζακύνθου, ἀπ' ἐκεῖ εἰς Βιέννην καὶ τέλος εἰς τὴν γραφικωτάτην ἔπαυλίν του, ἡ ὁποία ἀπεῖχεν ἑπτὰ ὥρας ἀπὸ τὸ Ταϊγάνιον. Ἀλλὰ «ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει». Ὁ Βαρβάκης δὲν ἔμελλε νὰ ἐπανίδῃ τὴν δευτέραν του πατρίδα. Εἰς τὸ μοσχοβολημένον νησὶ τοῦ Ἰονίου παρέδωκε τὴν ὡραίαν ψυχήν του ὁ Βαρβάκης τὴν 13ην Ἰανουαρίου 1825. Τὸ ἑλληνικὸν χῶμα τὸν ἐτράβηξε καὶ τὸν ἔσφιξε εἰς τὴν ἀγκάλην του· τὸ ξένον χῶμα θὰ τοῦ ἦτο πολὺ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ψυχρόν, πολὺ βαρύ. Ἔμεινε καὶ τὸ σῶμα ἐκεῖ, ὅπου ἀνῆκε καὶ ἡ ψυχή!...

Ἡ Βουλή, μόλις ἔμαθε τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα, ἀμέσως ἐψήφισε καὶ ἡ Κυβέρνησις ἀμέσως διέταξε νὰ ψαλῇ εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ μεγάλου Εὐεργέτου τοῦ Ἔθνους.

Εἰς πελάγη καὶ εἰς βουνά, εἰς κόλπους καὶ εἰς ὑπωρείας, μὲ συνοδείαν ρόχθου κυμάτων ἢ ψιθυρισμοῦ πεύκων, εἰς πόλεις καὶ εἰς ἐξωκκλήσια, καμπάναι καὶ σήμαντρα ἔκλαιον τὸν ἥρωα τῆς θελήσεως καὶ τῆς καλωσύνης, τὸν μέγαν πατριώτην καὶ παρηγορητὴν τῆς ὀρφάνιας. Καὶ μέσα εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἱερότητα, εἰς τὴν βαθεῖαν κατάνυξιν τῆς πενθίμου τελετῆς, ἕνας ὁλόκληρος λαός, ἕνας εὐγνώμων λαός, ἐρράντιζε μὲ δάκρυα, βγαλμένα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς, τὸ ἐπιμνημόσυνον συγχώριο: Αἰωνία του ἡ μνήμη!

Ἡ διαθήκη του ὑπῆρξεν ἀνταξία τοῦ Βαρβάκη: ἀποχαιρετισμὸς πρὸς τὴν ζωὴν μεγάλης καὶ εὐγενοῦς ψυχῆς.

Ἐν πρώτοις ὥριζε ρητῶς καὶ αὐτολεξεὶ: «Ὁ ἐνταφιασμός μου νὰ γίνῃ χωρὶς πομπήν, μήτε θέλω εἰς τὸν τάφον μου νὰ τεθῇ τι λαμπρόν».

Οἱ Ψαριανοί, ποὺ εἶχαν διασκορπισθῆ εἰς διαφόρους νήσους καὶ παραλίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν ἡρωικὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν εἶχον συνοικισθῆ εἰς τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς καὶ ἐνδόξου Ἐρετρίας, εἰς τὴν Εὔβοιαν, καὶ ἵδρυσαν τὰ Νέα Ψαρά! Τὰς τελευταίας του στιγμὰς δὲν ἐλησμόνησε τοὺς συμπατριώτας του ὁ ψυχορραγῶν Βαρβάκης καὶ ἐκληροδότησε δέκα χιλιάδας τάλληρα διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς νέας πολίχνης.

Τὴν κινητὴν περιουσίαν του ὅλην ἐδώρησεν εἰς τὸ Ἔθνος. Ἡ εὐγνωμονοῦσα Πατρὶς τῷ ἀνήγειρεν μεγαλοπρεπῆ ἀνδριάντα ἐν Ἀθήναις, παρὰ τὸ Ζάππειον μέγαρον.

«Ἰωάννης Βαρβάκης» Ἀριστοτέλης Κουρτίδης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Στὸ ρημαγμένο παρεκκλήσι
τῆς Ἄνοιξης τὸ θεῖο κοντύλι
εἰκόνες ἔχει ζωγραφίσει
μὲ τ' ἀγριολούλουδα τ' Ἀπρίλη.

Ὁ ἥλιος γέρνοντας στὴ Δύση,
μπροστὰ στοῦ Ἱεροῦ τὴν πύλη
μπαίνει δειλὰ νὰ προσκυνήση
κι ἀνάπτει ὑπέρλαμπρο καντήλι.

Σκορπᾷ γλυκειὰ μοσχοβολιὰ
δάφνη στὸν τοῖχο ριζωμένη
—θυμίαμα, ποὺ καίει ἡ Πίστις—

Καὶ μιὰ χελιδονοφωλιά,
ψηλὰ στὸν νάρθηκα χτισμένη
ψάλλει τὸ «Δόξα ἐν Ὑψίστοις».

«Γαλήνη» Γεώργιος Δροσίνης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

9. ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΗΡΑΚΛΗΣ ΤΟΥ ΛΥΣΙΠΠΟΥ

Τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σώζονται πολυάριθμοι εἰκόνες, ἀλλὰ δὲν εἶναι γνωστόν, ποῖαι ἀπ' αὐτὰς ἀνάγονται εἰς ἀρχέτυπα τοῦ Λυσίππου καὶ ποῖαι εἰς ἄλλα, διότι καὶ ὁ Λεωχάρης καὶ ὁ Εὐφράνωρ καὶ πολλοὶ βεβαίως ἀκόμη ἔκαμαν ἀνδριάντας τοῦ Μακεδόνος ἥρωος. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροτιμοῦσε τὸν Λύσιππον, διότι οἱ ἄλλοι καλλιτέχναι ἐμιμοῦντο μὲν τὴν συνήθειαν τοῦ βασιλέως νὰ κλίνῃ τὴν κεφαλὴν ὀλίγον πρὸς τ' ἀριστερὰ καὶ «τῶν ὀμμάτων τὴν διάχυσιν καὶ ὑγρότητα», τὸ μαλακὸν δηλαδὴ καὶ ὑγρὰν λάμψιν ἐκπέμπον βλέμμα του, τὸ ὁποῖον ἐφανέρωνε τὴν ἐνθουσιαστικὴν καὶ συναισθηματικὴν φύσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ δὲν «διεφύλαττον αὐτοῦ τὸ ἀρρενωπὸν καὶ λεοντῶδες», ὅπως ἔκαμνεν ὁ Λύσιππος. Ὁ Ἀλέξανδρος συνήθιζε πρὸς τούτοις νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ ἄνω, καὶ οὕτω — ὀρθόν, φέροντα εἰς τὴν χεῖρα τὴν λόγχην, μὲ τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσε τὴν Ἀσίαν, καὶ στρέφοντα τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν οὐρανὸν — παρέστησεν αὐτὸν ὁ Λύσιππος εἰς τὸν περιφημότατον ἀπὸ τοὺς ἀνδριάντας του.

Εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦτον πρὸ πάντων πρέπει νὰ κατεφαίνετο ὁ ἀρρενωπὸς καὶ λεοντώδης χαρακτὴρ τοῦ βασιλέως, ἐπίδρασις δὲ αὐτοῦ ὑπάρχει, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν προτομὴν τοῦ χρυσοῦ μεταλλίου, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ ρεαλιστικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀδρᾶς μορφῆς ἐμψυχώνονται ἀπὸ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν ἔξαρσιν τοῦ ἤθους. Περισσότερον νηφαλία φαί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νεται ἄλλη λιθίνη προτομή, θελκτικωτάτη δ' εἶναι πάλι ἡ κεφαλή, ἡ ὁποία ἀνάγεται πιθανῶς εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἄλλους ἀνδριάντας τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοὺς ὁποίους ἔκαμεν ὁ Λύσιππος ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τοῦ βασιλέως.

Ἀπὸ τοὺς ἥρωας ἔπλασεν ὁ Λύσιππος ἐπανειλημμένως καὶ εἰς διάφορα μεγέθη τὸν Ἡρακλέα. Ἓν ἀγαλμάτιον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον παρίστανε τὸν ἥρωα εὐωχούμενον εἰς τὸν Ὄλυμπον καὶ ἐπωνομάζετο Ἐπιτραπέζιος Ἡρακλῆς, εἶχεν ὕψος ἑνὸς ποδὸς μόνον, ἀλλ' ἤρεσκεν ἐξαιρετικῶς εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐντελῶς διάφορον ὄχι μόνον κατὰ τὰς διαστάσεις — ἡ κνήμη του εἶχε μῆκος ἀνδρικοῦ ἀναστήματος — ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα ἦτο ἓν ἄγαλμα, τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς ἀνέκειτο εἰς τὸν Τάραντα, ἔπειτα μετεκομίσθη εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸ κατέστρεψαν οἱ Λατῖνοι κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως τὸ 1204. Εἰκόνιζε δ' αὐτὸ τὸν Ἡρακλέα καθήμενον ἐπάνω εἰς κόφινον, ἐκτείνοντα τὸ δεξιὸν σκέλος, καὶ στηρίζοντα τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα· ὁ κόφινος ὑπηνίσσετο πιθανώτατα τὸν καθαρισμὸν τῆς κόπρου τοῦ Αὐγείου, ἡ στάσις δὲ τοῦ ἥρωος ἐφανέρωσε τὸν σωματικόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ψυχικὸν αὐτοῦ κάματον διὰ τοὺς ἐξευτελιστικοὺς ἄθλους, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεβάλλετο. Παρόμοιον χαρακτῆρα εἶχεν ἄλλο ἄγαλμα ἱδρυμένον πιθανῶς εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Σικυῶνος, γνωστὸν δ' ἀπὸ πολλὰ ἀντίγραφα· ὁ Ἡρακλῆς ὀρθὸς αὐτὴν τὴν φορὰν, ἐρείδει τὸ ρόπαλον ὑπὸ τὴν ἀριστερὰν μασχάλην, τὴν δὲ δεξιὰν χεῖρα, εἰς τὴν ὁποίαν κρατεῖ τὰ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων, φέρει εἰς τὰ νῶτα καὶ κλίνει βαρύθυμος τὴν κεφαλήν· τὸ αὐλακωμένον μέτωπον καὶ αἱ κοῖλαι παρειαί του μαρτυροῦν τοὺς κόπους, τοὺς ὁποίους ὑπέφερεν, ἀλλ' εἰς τὸ βλέμμα του καὶ τὸ στόμα ἐκφράζεται περισσότερον ἡ πικρία διὰ τὴν βαρεῖαν μοῖραν, ἡ ὁποία τὸν κατεδίκασε νὰ ὑπηρετῇ σκληρὸν καὶ ἀνάξιον τύραννον. Καὶ τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους παρέστησεν ὁ Λύσιππος εἰς σύμπλέγματα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο εἰς τὴν Ἀλυζίαν τῆς Ἀκαρνανίας, ἔπειτα ὅμως μετεφέρθησαν εἰς τὴν Ρώμην.

« Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Τέχνης » Χρῖστος Τσούντας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η ΑΝΑΜΑΡΜΑΡΩΣΙΣ

Προχθὲς περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, — θαυμασίαν δύσιν θαυμασίας ἐαρινῆς ἡμέρας — πλανώμενος περὶ τὸ Ζάππειον, ἐπροχώρησα, διὰ μέσου τοῦ ἰσχνοῦ ἀλσυλλίου, μέχρι τῆς γεφύρας τοῦ Σταδίου. Τὸ μάρμαρον, τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο μάρμαρον, τὸ ὁποῖον ἐλεύκαζε θαμβωτικῶς ὑπὸ τὰς τελευταίας λάμψεις, μὲ εἶχεν ἑλκύσει ἕως ἐκεῖ. Ἠθέλησα νὰ ἴδω ἐκ τοῦ πλησίον τὸ Στάδιον — εἶχα πολὺν καιρὸν νὰ τὸ ἐπισκεφθῶ — κι ἐπέρασα τὴν γέφυραν τοῦ Ἰλισσοῦ καὶ παρέκαμψα τοὺς ὄγκους τῶν ἔξω κατακειμένων μαρμάρων, κι ἔφθασα ἕως τὰ προπύλαια.

Μία εἰδοποίησις, χαραγμένη ἐπὶ τῶν μεγάλων παραστάδων, « ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας ἐργασίαν », μ' ἐσταμάτησεν ἐκεῖ. Ἀλλ' αἱ παραστάδες ὀρθοῦνται ἀκόμη χωρὶς θυρόφυλλον· οὕτως ἡ θέα τοῦ Σταδίου καὶ ἀπ' ἔξω εἶναι ἐλευθέρα. Δὲν εἶχα λοιπὸν ἀνάγκην νὰ παραβῶ τὴν ἀπαγόρευσιν — ὅπως ἔβλεπα νὰ τὸ κάμνουν μερικοὶ περιπατηταί, πολὺ ἀτόπως κατὰ τὴν γνώμην μου, διότι ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἐμβαίνῃ κανεὶς ἐκεῖ, ὅπου ἀπαγορεύεται — δὲν εἶχα λέγω τὴν ἀνάγκην νὰ τὸ κάμω κι ἐγώ, διότι καὶ ἀπέξω ἠμποροῦσα νὰ θαυμάσω τὸ Στάδιον, ἀναμαρμαρωμένον ὁλόκληρον.

Τὶ ἔξοχον τὸ θέαμα, πραγματικῶς, καὶ πόσον ἐφαίνετο θαυμαστότερον τὴν ὥραν ἐκείνην ὑπὸ τὰς τελευταίας λάμψεις τῆς θνησκούσης ἡμέρας! Ἡ κολοσσιαία, ἡ ἀπέραντος ἐκείνη μαρμαρίνη ἀγκάλη, ἡ ἑτοίμη πλέον νὰ περιλάβῃ εἰς τὰ ἐδώλιά της ἑξῆντα χιλιάδας θεατῶν, ἀπήστραπτε πάλλευκος, χιονώδης, ἐξαισία.

Ἡ ἀνακαίνισις, ἡ ἀναμαρμάρωσις τοῦ ἀρχαίου Σταδίου, τοῦ Παναθηναϊκοῦ, ὄνειρον ἀκόμη πρὸ δεκαετίας, ἐπραγματοποιήθη, σχεδὸν ἐτελείωσε. Μετ' ὀλίγον τὰ ἠχηρὰ ἐργαλεῖα τῶν λιθοξόων θὰ παύσουν ν' ἀνησυχοῦν τὴν ἤρεμον πεδιάδα τοῦ Ἰλισσοῦ καὶ τὸν πράσινον λοφίσκον τοῦ Ἀρδηττοῦ*. Αἱ βαρεῖαι μηχαναὶ τῆς ἀνυψώσεως τῶν ὀγκολίθων, μετὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν τελευταίων μαρμάρων εἰς τὴν ἐπάνω - ἐπάνω σειράν, θὰ ἀρθοῦν ἐκ τοῦ μέσου καὶ τὸ Στάδιον, τελειωμένον, μαρμάρινον ὅλον αὐτὴν τὴν φορὰν. — καὶ ὄχι ξύλινον ὅπως τὸ 1896*—. μὲ τὴν σφενδόνην του, μὲ τὰς πτέρυγάς του, μὲ τὰς κερκίδας του, μὲ τὸν στίβον του, μὲ τὸ ἀποδυτήριόν του, μὲ τὸ περιτείχισμά του, μὲ τὰς κλίμακάς του, μὲ τὰ προπύλαιά του — παντοῦ μάρμαρον — τὸ Στάδιον περικαλλὲς καὶ στολισμένον μὲ ἀνδριάντας, μὲ προτομάς, μὲ ἀγάλ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ματα, μὲ βωμούς, ὅπως ἦτο καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὅπως τὸ εἶχε κάμει ὁ πολυτάλαντος καὶ γενναιόδωρος ἐκεῖνος Ἡρώδης* ὁ Ἀττικός, θὰ παραδοθῇ πάλιν εἰς τοὺς ἀθλητάς, διὰ νὰ συνεχισθοῦν οἱ ἀθάνατοι Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες.

Ὁ ἥλιος εἶχε δύσει. Ἡ ἐργασία τῆς ἡμέρας εἶχε διακοπῇ, οἱ ἐργάται ἀπῆλθον. Μόνος σχεδὸν εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν τῶν προπυλαίων σκεπασμένην ἀπὸ συντρίμματα καὶ κόνιν μαρμάρου, ἀτενίζων τὸν ἀνδριάντα τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ, τοῦ ἀειμνήστου χορηγοῦ τῆς ἀναμαρμαρώσεως, τείνοντα τὴν δεξιὰν καὶ δεικνύοντα μὲ δικαίαν ὑπερηφάνειαν τὸ μέγα του ἔργον. Τιμὴ καὶ δόξα καὶ εὐγνωμοσύνη εἰς τὸν νέον Ἡρώδην* τὸν Ἀττικόν!

Ἠμποροῦμεν νὰ καυχώμεθα ὅτι εἴδομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας συντελούμενον ἓν τῶν μεγαλυτέρων, τὸ μεγαλύτερον ἴσως ἑλληνικὸν ἔργον. Ἡ ἀναμαρμάρωσις τοῦ ἀρχαίου Σταδίου, μετὰ τόσων αἰώνων πάροδον, ὑπὸ τῶν νέων Ἑλλήνων, θὰ χαραχθῇ μὲ χρυσᾶ γράμματα εἰς τὴν Ἱστορίαν. Εἰς κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν ὑπάρχει, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ παρόμοιον ἵδρυμα. Τὸ σχέδιόν του, τὴν μεγαλοπρέπειάν του, τὴν εὐρυχωρίαν του, τὸν πλοῦτόν του, ὅλα ἠμποροῦν νὰ τὰ μιμηθοῦν καὶ ἴσως νὰ τὰ ὑπερβάλουν. Ἀλλὰ τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον δὲν θὰ τὸ κάμουν βέβαια! Ἡ δόξα, ποὺ τὸ περιβάλλει, δόξα ἑλληνική, δὲν θ' ἀπομακρυνθῇ ποτὲ ἀπὸ τὸ ἰδικόν μας, καὶ ὅσοι τὴν ἐννοοῦν καὶ τὴν αἰσθάνονται, ὅσοι ποθοῦν νὰ λάβουν μίαν ἀκτῖνα ἀπὸ τὸ ἀνέσπερον φῶς της, θὰ ἔρχωνται ἐδῶ, Ἕλληνες καὶ ξένοι, ν' ἀγωνισθοῦν, νὰ νικήσουν καὶ νὰ στεφανωθοῦν!

Ἀλλ' ἦλθεν ἡ ἑσπέρα. Τὸ ἱερὸν σκότος διαχύνεται! Καὶ συλλογίζομαι: Ἡ γενεά μας ἀπέρχεται... Διὰ σᾶς τοὺς ἐρχομένους, διὰ σᾶς τοὺς νέους ἔγινε τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον. Σεῖς θὰ λάβετε μέρος εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας τοῦ μέλλοντος, τοὺς ἐνδόξους. Ἀλλ' ὁποία εὐτυχία καὶ δι' ἐμέ, ἂν μοῦ δοθῇ ποτὲ εὐκαιρία νὰ χειροκροτήσω ὡς νικητὴν ἕνα, ἔστω καὶ μόνον ἕνα, ἐξ ὅσων μὲ ἀναγιγνώσκουν σήμερον.

—Ποῖος θὰ εἶναι;

« Διάπλασις τῶν παίδων » Γρηγόριος Ξενόπουλος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

10. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ - ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ

«Ἐβγῆκεν ἀσπροπρόσωπος»

Ἀσπροπρόσωπος μεταφορικῶς λέγεται ὁ αἰσίως περατώσας τὴν ἐπιχείρησιν, ἣν ἀνέλαβεν, ἰδίως ὁ διαχειρισθεὶς ξένην περιουσίαν καὶ δοὺς ἀκριβῆ λόγον τῆς διαχειρίσεως· ὁ ἔχων δηλαδὴ λευκὸν καὶ ἄσπιλον τὸ πρόσωπον, ὁ μὴ ἐρυθριῶν διὰ τὰς πράξεις του. Ὅθεν καὶ ἡ εὐχή: «Πάντα μ' ἄσπρο πρόσωπο», ἢ ἁπλῶς: «ἀσπροπρόσωπος!» ἤτοι εἴθε πάντα τὰ ἔργα σου νὰ στέφωνται ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Ὅθεν ἡ φράσις «ἐβγῆκεν ἀσπροπρόσωπος» σημαίνει ὅτι ἐπιτυχῶς συνετέλεσέ τις ἔργον τι, ἢ δοὺς τὰς εὐθύνας ἀπέδειξεν ὅτι ἐντίμως διεχειρίσθη τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα τῷ ἐνεπιστεύθησαν. Μ' «ἔβγαλες ἀσπροπρόσωπο», συνηγορήσας ὑπὲρ ἐμοῦ ἀπέδειξες τὴν ἀθῳότητά μου. Λέγουσιν ἐπίσης «ἔχει καθαρὸ τὸ πρόσωπο» ἢ «τὸ μέτωπο» ἐπὶ ἀνδρῶν ἐντίμων μὴ φοβουμένων τὰς διαβολάς, παραπλησίως πρὸς τὸ γαλλικὸν «ALLER LE FRONT LEVE». Τὸ ἀντίθετον εἶναι «μουντζουρωμένος», καὶ φράσις «τὰ μουντζούρωσε»· ὁ δὲ ἀναιδής, ὁ ἀπολέσας τὸ ἐρύθημα, λέγεται καὶ νῦν χαλκοπρόσωπος· ἡ λέξις εἶναι ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος μ.Χ. Ἀνάλογοι φράσεις τῶν παλαιοτέρων εἶναι «παρατρίβεσθαι τὸ μέτωπον, τρίβειν τὸ μέτωπον».

Εἰρωνικῶς λέγεται ἡ προκειμένη παροιμιώδης φράσις καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἐπιτηδείων, κατορθούντων ν' ἀποκρύψωσι τὴν ἐνοχήν των.

Φέρεται δὲ καὶ ὁ ἀκόλουθος μῦθος:

«Ἕνας, ποὺ εἶχε χίλια πρόβατα, ἀποφάσισε νὰ πάῃ στὸ χατζηλίκι*, νὰ γίνῃ χατζῆς*. Ἐκάλεσε τὸ λοιπὸν τὸν τσέλιγκά* του, τοῦ παρέδωκε τὰ πρόβατα, τὸν ὡδήγησε τὶ πρέπει νὰ κάνῃ, ὥσπου νὰ γυρίσῃ αὐτὸς ἀπὸ τὸ χατζηλίκι, καὶ τοῦ ἔκαμε καὶ πληρεξούσιο, ἂν παρουσιαστῇ ἀνάγκη, νὰ πουλῇ καὶ ν' ἀγοράζῃ.

Ἅμα ἔφυγεν ὅμως στὸ ταξίδι, ὁ τσέλιγκας τὰ ἔβαλε τὰ πρόβατα μπροστὰ καὶ σὲ λίγο διάστημα τὰ ξεπάστρεψε.

Μετὰ καιρὸν ἐγύρισε ὁ χατζῆς καὶ μερικοὶ φίλοι τοῦ τσέλιγκα ἔτρεξαν καὶ τοῦ ἔδωκαν εἴδησι, διὰ νὰ λάβῃ τὰ μέτρά του.

—Ἔννοια σας, τοὺς λέγει ἐκεῖνος, ἐγὼ θὰ παρουσιαστῶ καὶ θὰ δώσω σωστὸ λογαριασμό, καὶ θὰ ἰδῆτε πῶς θὰ βγῶ ἀσπροπρόσωπος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀμέσως τὸ λοιπὸν γεμίζει μιὰ καρδάρα γιαούρτι, τὴν παίρνει στὸ χέρι καὶ πάει στοῦ χατζῆ. Ἔβαλε τὴν καρδάρα μὲ τὸ γιαούρτι μπροστά του, ἀπάνω στὸ τραπέζι, τρέχει, τὸν ἀγκαλιάζει, τὸν φιλεῖ, καὶ ἀρχίζει μὲ ξεφωνητὰ καὶ λέγει:

—«Ἄχ, χατζῆ μου! ἄχ, χατζῆ μου! δὲν ξέρεις καὶ μὴν τὰ ρωτᾶς τὶ ἔπαθα καὶ τὶ τράβηξα! Ἅμα ἔφυγες, ἐπέρασαν κάμποσες ἡμέρες καὶ ἦρθαν καὶ μοῦ εἶπαν πὼς ἐπνίγης. Ἐγὼ τότε, λέγω, ὁ ἀφέντης μου ἐπνίγηκε, τὸ πρῶτο ποὺ πρέπει νὰ κάμω εἶναι νὰ φροντίσω γιὰ τὴν ψυχούλα του. Καὶ ἐμοίρασα στοὺς φτωχοὺς τὰ πεντακόσια πρόβατα, γιὰ νὰ σὲ συγχωρνᾶνε. Ὕστερα ὅμως ἐμάθαμε πὼς ἐγλύτωσες, καὶ ἀπὸ τὴν χαρά μου ἐμοίρασα καὶ τὰ ἄλλα πεντακόσια εἰς τοὺς φτωχούς, γιὰ νὰ φᾶνε εἰς τὴν ὑγείαν σου καὶ νὰ εὐχαριστήσουν καὶ τὸν Θεό, ποὺ σ' ἔχει καλά. Καὶ μόνον αὐτὴ τὴν καρδάρα ἐκράτησα ἀπὸ ὅλη τὴ στάνη, καὶ σοῦ τὴν ἔφερα».

Ὁ χατζῆς, σὰν ἄκουσε αὐτά, ἔγινε ἔξω φρενῶν, καὶ τὸν ρωτᾶ μὲ θυμό:

—Ὥστε πᾶνε ὅλα τὰ πρόβατα;

— Ναί, ναί, χατζῆ μου!

Δὲν ἐβάστηξε ἐκεῖνος, ἁρπάζει τὴν καρδάρα, ποὺ ἦταν μπροστὰ του, καὶ τὴ φορεῖ στὸ κεφάλι τοῦ τσέλιγκα. Χύθηκε τὸ γιαούρτι ἀπάνω του, τοῦ ἔκαμε τὰ μοῦτρά του κάτασπρα. Ἐκεῖνος τό 'βαλε στὰ πόδια.

Οἱ φίλοι του ἀπὸ περιέργεια νὰ μάθουν τὸ ἀποτέλεσμα, τὸν περίμεναν ἀπ' ὄξω ἀπὸ τὸ σπίτι, καὶ σὰν τὸν εἶδαν:

—Ἔ! τσέλιγκα, τοῦ λένε, πῶς τὰ κατάφερες;

— Δὲ σᾶς εἶπα, τοὺς λέει, πὼς θὰ βγῶ ἀσπρορπρόσωπος; Νά με ἀσπροπρόσωπος!

«Παροιμίαι», τ. Β' Ν. Γ. Πολίτης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΟΙ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΙ ΣΚΟΠΟΙ

ΚΡΗΤΗ

Ἀλέξανδρος ὁ βασιλιᾶς, σὰν ἐπολέμησε κι ἐπῆρε ὅλα τὰ ρηγᾶτα* τοῦ κόσμου καὶ τὸν ἔτρεμε ὅλη ἡ γῆς ἡ οἰκουμένη, ἐκάλεσε τσὶ μάγους καὶ τσὶ ρώτηξε· «Πέτε μου σεῖς, ποὺ κατέχετε τσῆ μοίρας τὰ γραμμένα, εἶντα μπορῶ νὰ κάμω, γιὰ νὰ ζήσω πολλοὺς χρόνους, νὰ χαρῶ τὸν κόσμο, ἐδῶ ποὺ τὸν ἔκαμα ὅλο δικό μου;».

—Βασιλέα μου πολυχρονεμένε μου, ἡ δύναμί σου εἶναι πολλή, ἀποκριθῆκαν οἱ μάγοι, μὰ τἄχει γραμμένα ἡ μοῖρα, δὲν εἶναι μπορετὸ νὰ ξεγραφτοῦνε. Ἕνα μόνο πρᾶμα εἶναι, ποὺ μπορεῖ νὰ σὲ κάμῃ νὰ χαρῇς τὰ βασίλεια καὶ τὴ δόξα σου, ὥστε νὰ θέλῃς νὰ γινῇς ἀθάνατος, νὰ ζήσῃς ἴσα μὲ τὰ βουνά. Μὰ εἶναι δύσκολο, πολὺ δύσκολο.

—Δὲν σᾶς ρωτῶ ἂν εἶναι δύσκολο, μόνο εἶντά 'ναι ; εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος.

—Αἴ, τότε, βασιλέα μου, στ' τς ὁρισμούς σου εἶναι τ' ἀθάνατο νερό, ποὺ ὅποιος τὸ πιῇ θάνατο δὲν φοβᾶται. Μὰ ὅποιος πάῃ, γιὰ νὰ τὸ πάρῃ, πρέπει νὰ περάσῃ ἀπὸ μέσα ἀπὸ δυὸ βουνά, ποὺ χτυπᾷ τένα ἀπάνω στ' ἄλλο ἀλάγιαστα*. Κι οὐδὲ πουλὶ πετάμενο δὲν προφταίνει νὰ περάσῃ. Πόσα ξακουσμένα βασιλόπουλα καὶ ἀρχοντόπουλα δὲν ἐχάσανε τὴ ζωή τους μέσα σ' ἐκείνη τὴν τρομερὴ παγίδα ! Ἅμα περάσῃς τὰ δυὸ βουνά, εἶν' ἕνας δράκος ἀκοίμητος καὶ φυλάει τ' ἀθάνατο νερό. Σκοτώνεις τὸ δράκο καὶ τὸ παίρνεις.

Τότε εὐθὺς ὁ Ἀλέξανδρος προστάζει καὶ τοῦ φέρνουνε τὸ ἄλογό του, τὸ Βουκέφαλο, ποὺ φτερὰ δὲν εἶχε καὶ σὰν πουλὶ ἐπέτα. Καβαλικεύει, δίδει σκαλιὰ τοῦ μαύρου του καὶ πάει. Καὶ μ' ἕνα βίτσισμα ἐπέρασε πέρα πέρα. Ἐσκότωσε τὸν ἀκοίμητο δράκο κι ἐπῆρε τὸ γυαλί, ποῦχε τἀθάνατο νερό.

Ἀλλὰ ἔλα δὰ ὁ εὐλογημένος, ποὺ ἅμα γύρισε στὸ παλάτι του δὲν τὸ φύλαξε καλά! Τὸ θωρεῖ ἡ ἀδελφή του καί, χωρὶς νὰ συλλογιστῇ εἶντά 'ναι, τὸ χύνει. Κατὰ τύχη ἐχύθηκε πάνω σὲ μιὰ ἀγριοκρομμύδα, καὶ γι' αὐτὸ αὐτὲς οἱ κρεμμύδες δὲν ξεραίνονται ποτέ.

Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ κάμποση ὥρα πάει νὰ πιῇ τἀθάνατο νερό, ἀλλὰ ποῦ 'ν' το: Ρωτᾷ τὴν ἀδελφή του, κι αὐτὴ τοῦ λέει πὼς δὲν ἐκάτεχε* εἶντά 'τονε καὶ τό 'χυσε. Ὁ βασιλιᾶς ἐπῆε νὰ κουζουλαθῇ* ἀπὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴ μάνητα* καὶ τὴ στενοχώρια του καὶ τσῆ καταράστηκε νὰ γενῆ ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω ψάρι καὶ νὰ βασανίζεται, ὥστε νὰ στέκη ὁ κόσμος, στὴ μέση τοῦ πελάγου.

Ὁ Θεὸς τ' ἄκουσε, καὶ ἀπὸ τότε ὅσοι γυρίζουνε μὲ τὰ καράβια τὴ βλέπουνε νὰ παραδέρνεται μέσα στὰ κύματα. Ὡς τόσο τὸν Ἀλέξανδρο δὲν τόνε μισᾷ· κι ὡς δῆ κανένα καράβι, ρωτᾷ· «Ζῆ ὁ Ἀλέξανδρος;» Κι ἂν ὁ καραβοκύρης* εἶν' ἀκάτεχος κι ἀπιλοηθῆ* «Ἀπέθανε», ἡ κόρη ἀπὸ τὴ μεγάλη της λύπηση ταράσσει μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ ξέπλεκα ξανθὰ μαλλιά τση τὴ θάλασσα καὶ πνίγει τὸ καράβι. Ὅσοι ὅμως κατέχουνε ἀπιλογοῦνται* «Ζῆ καὶ βασιλεύει»· καὶ τότε ἡ πολύπαθος κόρη κάνει καλὴ καρδιὰ καὶ τραγουδεῖ χαρούμενη γλυκὰ τραγούδια.

Ἐκεῖ μαθαίνουν οἱ ναῦτες τσὶ καινούργιους σκοποὺς καὶ τσὶ φέρνουνε.

«Παραδόσεις» Ν. Γ. Πολίτης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

11. ΤΟΠΙΑ - ΦΥΣΙΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΣΣΗΝΙΑ

Μόνος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἰθώμης ἔβλεπον τὸν δύοντα ἥλιον βάφοντα δι' ἐρυθροχρύσου φωτὸς τὸ στερέωμα καὶ αὐγάζοντα* ἠπίως τὰς ὑψηλοτάτας κορυφὰς τῶν ὀρέων καὶ τὴν ἐξαισίαν ἐκείνην γόησσαν φύσιν.

Ἀνέκφραστον ἦτο τὸ κάλλος τῆς τοποθεσίας καὶ τὸ θέλγητρον. Ἡ Μεσσηνία ἅπασα μὲ τὴν χλοερὰν ἐσθῆτά της αὐλακουμένην τῇδε κἀκεῖσε ὑπὸ τῶν ἀργυρῶν γραμμῶν τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ρυάκων της ἐξετυλίσσετο μὲ χάριν ἀπαράμιλλον κάτωθι τοῦ ἱεροῦ ὄρους τῆς Ἰθώμης.

Ὁ Ταΰγετος πρὸς ἀνατολάς, ὁ Ἐρύμανθος βορειοανατολικῶς, τὰ ὄρη τῆς Κορώνης καὶ τῆς Κυπαρισσίας πρὸς δυσμὰς ἔκλειον τὴν εὐδαίμονα κοιλάδα, ἀποτελοῦντα κύκλον ἀπέραντον, τὰ ἄκρα τοῦ ὁποίου ἦσαν τὰ ὄρη καὶ τὸ κέντρον αἱ πεδιάδες.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κύκλου ἐκείνου ἐγείρεται τὸ ὄρος Ἰθώμη, φυσικὴ σκοπιὰ τεθεῖσα ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἀμυντήριον καὶ ἀπειλὴ κατὰ πάσης δουλείας, ὑφ' ἧς ἠδύνατο ν' ἀπειληθῇ ἡ ὡραία χώρα, καὶ ὡς σημεῖον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁ ἐνθουσιῶν παρατηρητὴς θὰ ἠδύνατο νὰ θαυμάσῃ τὸ ἐκπληκτικόν, τὸ θεῖον κάλλος τῆς Μεσσηνίας.

Ποῖαι λαμπραί, ποῖαι μακάριαι καὶ εὔφοροι πεδιάδες δενδροσκεπεῖς ἐκτυλίσσονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεατοῦ! Ποῖοι κῆποι πολυανθεῖς, ποία ἥμερος γλυκύτης, ποία θέλγουσα μεγαλοπρέπεια! Ποῖαι αὖραι τῆς θαλάσσης μετριάζουσι τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὸ θάλπος τοῦ θέρους!

Παρὰ τὰς χιονοσκεπεῖς καὶ γυμνὰς κορυφὰς τοῦ Ταϋγέτου ἀποθαυμάζει κανεὶς τὴν χλόην τῶν Μεσσηνιακῶν ἀγρῶν καὶ τὰ ἄνθη τῶν κήπων καὶ τῶν λειμώνων. Γαλανὴ ἐκτείνεται πρὸς δυσμὰς καὶ μεσημβρίαν ἡ θάλασσα· καὶ τὸ κῦμά της ὑπὸ ἐλαφροῦ ὠθούμενον πνεύματος ροχθεῖ* μελῳδικῶς εἰς τὴν εὐδαίμονα ἀκτήν. Ἐδῶ θαυμασίους ἀναδίδει καρποὺς ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία καὶ πυκνὰ χύνονται τὰ ἀρώματα τῶν ρόδων, τῶν πορτοκαλεῶν, τῆς λεμονέας καὶ τῶν παντοίων ἀνθέων, τὰ ὁποῖα μεθύσκουσι τὴν αἴσθησιν τοῦ παρὰ τὴν ἀκτὴν πλανωμένου θαυμαστοῦ τῆς φύσεως καὶ τοῦ κάλλους τῆς Μεσσηνιακῆς γῆς.

«Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ» Σπ. Παγανέλης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΤΟ ΠΗΛΙΟΝ

Ὅταν, ἀντικρύζοντες τὸν Παγασητικόν, προσβλέπετε τὰς μεσημβρινὰς κλιτῦς τοῦ Πηλίου, μέχρις αὐτῆς τῆς κορυφῆς, παρ' ὅλον τὸ ἔκπαγλον τοῦ θεάματος, παρ' ὅλην τὴν θαυμασίαν ἁρμονίαν τῶν χρωμάτων καὶ τῆς χλωρίδος* τὴν ἄσωτον δαψίλειαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας, ὡς ἐντὸς εὐρυτάτου πλαισίου, διορᾶτε τὰς εἰκόνας τῶν μαγευτικῶν αὐτοῦ κωμοπόλεων, τὸν Ἄνω Βόλον, τὴν Πορταριάν, τὴν Μακρυνίτζαν, λίαν ἀτελῶς ἀντιλαμβάνεσθε καὶ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους καὶ τοῦ μεγαλείου του.

Ἐνῷ βλέπετέ τι ἐξόχως ἀσύνηθες, τῶν ὀφθαλμῶν χάρμα ἀνέκφραστον, ἐν τούτοις, φειδωλὸν τὸ Πήλιον, μόνον πενιχρὰν μερίδα τῶν καλλονῶν του σᾶς ἀποκαλύπτει. Πρὸ παντός, ἐνῷ σᾶς ἐπιδεικνύει τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ κορυφήν, ἐν τούτοις σᾶς ἀποκρύπτει τὸ ὕψος του. Ὀφθαλμαπάτη, τὴν ὁποίαν παρετήρησα πάντοτε ἐφ' ὅλων τῶν ὀρέων, τῶν ὁποίων ἡ πρὸς τὰ ἄνω κλίσις ἄρχεται ἀμέσως ἢ σχεδὸν ἀμέσως ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Τῷ ὄντι ἀπὸ τοῦ λιμένος τοῦ Βόλου τὸ Πήλιον, παρ' ὅλον τὸ ἐκ 1630 μέτρων ἢ 5000 ποδῶν περίπου ὕψος του, φαίνεται ταπεινότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὑμηττοῦ θεωμένου ἀπὸ τοῦ Ζαππείου*. Καὶ ὅμως ἐὰν ἡ ἀποτυχία τῶν Γιγάντων, τοῦ νὰ ἐκριζώσουν τὸ Πήλιον καὶ ἐπιθέσουν τοῦτο ἐπὶ τῆς Ὄσσης πρὸς ἐκπολιόρκησιν τοῦ Ὀλύμπου, δὲν ἀπεθάρρυνε πάντα ἄνθρωπον ἀπὸ τοιαῦτα ἐγχειρήματα, καὶ ἤθελεν ἐπιχειρήσει οὗτος, ἀποσπῶν τὸν Ὑμηττὸν ἀπὸ τὴν Ἀττικήν του, νὰ τὸν ἐνθρονίσῃ εἰς τὰς Παγασάς, μόλις ἡ κορυφή του θὰ ὑπερέβαινε τὴν Πορταριάν.

Τὸ Πήλιον, τὸ ἀπαράμιλλον ὄρος μὲ τὰ εἴκοσι τέσσαρα χωριά του, ὅπως μετριοφρόνως καλοῦνται αἱ θαυμάσιαι κωμοπόλεις, εἰς τὰς ὁποίας συναντᾶτε φιλεργίαν, πολιτισμόν, ἡμερότητα, πρόοδον, τὴν ὁποίαν οὐδαμοῦ ἄλλαχοῦ τῆς ἀγροτικῆς Ἑλλάδος θὰ συναντήσετε, μόνον ὅταν διαβῆτε τὰς διασφάγας* του καὶ τὰς φάραγγάς του, μόνον ὅταν ἀναρριχηθῆτε εἰς τὰς κλιτῦς του καὶ πατήσετε τὴν ὑψικάρηνον* κορυφήν του, τότε μόνον ἀποκαλύπτει πλῆρες πρὸ τοῦ ἀγόνου θαυμασμοῦ ὑμῶν τὸ ἀνέκφραστον αὐτοῦ μεγαλεῖον.

Τὴν κορυφὴν ταύτην ηὐτύχησα νὰ πατήσω εἰς διήμερον ἐκδρομὴν ἀνὰ τὸ Πήλιον ἐν συνοδείᾳ φίλων Πηλιορειτῶν. Ἀνήλθομεν δὲ οὐχὶ διὰ Πορταριᾶς ἢ Μακρυνίτζης, ἐπιφυλάξαντες τὸ δρομολόγιον τοῦτο διὰ τὴν κάθοδον, ἀλλὰ διὰ πλαγίου δρομολογίου, ἀσυγκρίτως πλουσιωτέρου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἰς ἐντυπώσεις. Διότι, ἀκολουθήσαντες τὴν μαγευτικὴν μέχρις Ἀγριᾶς παραλίαν, ἀπ' ἐκεῖ ἀνήλθομεν εἰς Δράκιαν, καί, διανυκτερεύσαντες ἐν καταυλισμῷ παρὰ τὸ Χάνι τῆς Σουβάλας, περὶ τὰ 500 μέτρα κάτωθεν τῆς ἀνωτάτης κορυφῆς, ἀνήλθομεν εἰς ταύτην περὶ τὴν τρίτην πρωΐνὴν ὥραν, ὅταν ἤδη ἡ Ἀφροδίτη ἀνεδύετο ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ σκοτεινοῦ ὁρίζοντος.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐκδρομὴ αὐτὴ ἐγένετο ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ὅταν τὰ κυνικὰ καύματα ἦσαν εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς κυριαρχίας των, καὶ οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι τῶν πεδιάδων ἐτήκοντο καὶ ἀνελύοντο ὑπὸ θερμοκρασίαν 35 βαθμῶν. Ἀλλ' ἡμεῖς πολὺ ταχέως ἀπεξενώθημεν εὐτυχῶς τῆς ἥκιστα ἐπεράστου* ταύτης θαλπωρῆς, εὐθὺς ὡς οἱ ἡμίονοι ἡμῶν, καταλιπόντες τὴν Ἀγοράν, ἀκροβάται ἐκ φύσεως καὶ ἐκ παραδόσεως, ἤρχισαν νὰ πατοῦν τὴν ἀνάντη*. Ἡ ἀναρρίχησις εἶναι τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἡμιόνου, ἰδίως τῶν νευρωδῶν ἡμιόνων τοῦ Πηλίου, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἀναγκάζωνται νὰ βαδίζουν εἰς τὴν πεδιάδα, ἀφήνουν τὴν κεφαλήν των νὰ πίπτῃ πρὸς τὴν γῆν ὑπὸ τὸ κράτος ἀνεκφράστου ἀνίας καὶ μελαγχολίας...

Μετὰ δίωρον ἀνάπαυσιν ἤρχισε καὶ πάλιν ἡ ἀναρρίχησις.

Νῦν καὶ ἡ Δράκια ἁπλοῦται κάτωθεν ἡμῶν ἐντὸς τοῦ πρασίνου πλαισίου της μὲ τὰς ὑψηλὰς στέγας της, τὰς βαθυτέφρους, ὡς ὅλων τῶν ὑψηλῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Διότι, ἀντὶ κεράμων, οὓς θὰ συνήρπαζον ὡς πτίλα οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι τοῦ Πηλίου, ἕνεκα τῶν ὁποίων «εἰνοσίφυλλον» τὸ ἀπεκάλεσεν ὁ Ὅμηρος, οἱ Πηλιορεῖται στεγάζουν τὰς οἰκίας των μὲ βαρυτάτας πλάκας σχιστολίθου χρώματος λάβας καὶ δίδουν εἰς τὰς στέγας αὐτῶν τὸ ὀξὺ σχῆμα Ἑλβετικῶν οἰκιῶν, διὰ νὰ μὴ καταχωρισθοῦν ἀπὸ τὸ βάρος πυκνῶν χιόνων.

Μετὰ πορείαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Χάνι τῆς Σουβάλας, πρὸ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἐκ Βόλου εἰς Ζαγορὰν ὁδός.

Ἦτο ἤδη νύξ· ἡπλώσαμεν ἐν ὑπαίθρῳ πτέριδας ἀφθόνους καὶ κλάδους πυκνούς ὀξυῶν. Οἱ ἡμίονοι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι εἰς τὴν ρέμβην των. Ἀνήφθησαν αἱ πυραὶ καὶ ἐπὶ πυραμίδων ἐκ κλάδων ἀνηρτήσαμεν τοὺς φανούς μας. Μετ' ὀλίγον οἱ ὀβελοὶ μὲ τὰ σουβλάκια τοῦ ἐριφίου ἀνέδιδον πυκνὸν καπνὸν ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης δειράδος* τοῦ ὑλήεντος* ὄρους, διότι εἴμεθα ἤδη εἰς ὕψος 1100 μέτρων.

Ἀλλ' ἦλθεν ἡ στιγμὴ ὀλιγοώρου ἀναπαύσεως. «Ἄκρα σιωπή», ὡς λέγουν τὰ ναυτικὰ παραγγέλματα. Μολονότι δὲ εἴμεθα πάντες καταπεπονημένοι, ὁ ὕπνος κατέστη ἀδύνατος καὶ ἐκ τοῦ φόβου μήπως δὲν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

προλάβωμεν νὰ διανύσωμεν πρὸ τῆς αὐγῆς τὴν ὑπολειπομένην πορείαν μιᾶς ὥρας μέχρι τῆς κορυφῆς, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ψύχους τοῦ ὑπερβολικοῦ. Ἦτο τῷ ὄντι τοιοῦτο τὸ ψῦχος, ὥστε τὸ παγερὸν ὕδωρ ἐρροφῶμεν κατὰ δόσεις, ὡς καφέν. Παρ' ὅλα δὲ τὰ βαρύτατα σκεπάσματα, τὰ ὁποῖα εἶχον μεταφέρει τέσσαρες ἡμίονοι, καὶ τὰς ἀπαύστως ριπιζομένας πυράς, κυριολεκτικῶς ἐτρέμομεν καθ' ὅλην τὴν νύκτα ὑπὸ θερμοκρασίαν 8 βαθμῶν, ἐνῷ ὁ Βόλος κάτω ἡμῶν, εἰς βάθος 1100 μέτρων, ἐκαίετο καὶ ἐπυκρατοῦτο ὑπὸ τὴν ἀσφυκτικὴν ἐπίδρασιν τῶν καυμάτων τοῦ Ἰουλίου. Μόνον οἱ ὀρειβάται, οἱ πάσης χώρας Ἀλπινισταί, δύνανται νὰ ἐννοήσουν τὸ ἑλκυστικὸν θέλγητρον τῶν ἀντιθέσεων τούτων.

Εἶναι ἤδη ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωΐας, ὅτε ἄρχεται ἡ πρὸς τὴν κορυφὴν ἐκκίνησις. Ἡ ἀνυπομονησία ἡμῶν καὶ ὁ φόβος μή ροδίσῃ ἡ ἀνατολή, πρὶν φθάσωμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, μᾶς ἔκαμε νὰ ἐκκινήσωμεν προώρως. Διότι ἤδη, ἀπὸ τῆς τρίτης πρωϊνῆς ὥρας, ἐπατοῦμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὑπερηφάνως ἐπερειδόμενοι ἐπὶ τῆς πελωρίας πυραμίδος, τὴν ὁποίαν εἶχε στήσει ἐκεῖ ἐπάνω ἡ χαρτογραφικὴ ἀποστολή.

Ἡ νὺξ ἦτο ἀκόμη βαθυτάτη καὶ μόνη προάγγελος τῆς Ἠοῦς ἀνεπάλλετο ἤδη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ ὁρίζοντος ἡ Ἀφροδίτη μὲ τὰς γλυκερὰς αὐτῆς ἀκτῖνας.

Τὸ ψῦχος ἦτο ἀφόρητον· ἐζητήσαμεν καταφύγιον κάτω τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς, παρὰ τὸ κλειστὸν ἤδη ἐκ καταπεσόντων ὀγκολίθων στόμιον σπηλαίου. Ἔχει μεγάλην ἱστορίαν τὸ σπήλαιον τοῦτο. Ἡ παράδοσις θέλει τοῦτο κατοικίαν τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ Πηλέως. Ἐντὸς αὐτοῦ φαίνεται ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Πηλιορείτης ἥρως τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, ὁ θεῖος Ἀχιλλεύς. Ἐκεῖ ὁ παιδαγωγός του τὸν ἀνέθρεψεν ὄχι μὲ γαλακτῶδες ἄλευρον, ἀλλὰ δίδων εἰς αὐτὸν νὰ μασσᾷ ἅμα τῇ ὀδοντοφυΐᾳ κρέατα λεόντων καὶ κάπρων.

Ἀλλ' ἤδη νομίζομεν ὅτι ἀρχίζει νὰ ὑποφώσκῃ ἡ Ἠώς. Λέγω νομίζομεν, διότι οἱ παριστῶντες τὴν ἐμφάνισιν τοῦ λυκαυγοῦς, ὡς μίαν ἐξαπίνης* ἐρυθροπυράκτωσιν τοῦ ὁρίζοντος πρὸς ἀνατολάς, οἱ ζωγραφίζοντες οὕτω τὴν αἰφνιδίαν εἰσβολὴν τοῦ Ἠοῦς, εἶδον βεβαίως τὴν χαραυγὴν οὐχὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων, ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ τῆς φαντασίας των. Εἶναι βραδύ, πολὺ βραδύ, τὸ ἅρμα τῆς Ἠοῦς...

Ναί. Κατ' ἀρχὰς εἶναι τόσον ἀσθενές, τόσον ἀόριστον, τόσον ἀμ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φίβολον τοῦ λυκαυγοῦς τὸ φῶς, ὥστε δὲν τὸ βλέπει τις, ἀλλὰ τὸ προαισθάνεται, τὸ μαντεύει. Μόλις διαφαίνεται ὡς ἐλαφρὰ ροδίνη ὁμίχλη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕπνου τοῦ βαθυτάτου τῆς νάρκης τῆς φύσεως. Τὴν βλέπομεν ὀρθὴν ἐπὶ τῶν βράχων τὴν χαραυγὴν μᾶλλον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, διότι γνωρίζομεν ὅτι ἔρχεται, διότι ποθοῦμεν τὴν ἐμφάνισίν της. Οὕτω ἐμφανίζονται καὶ αἱ μεγάλαι ἀλήθειαι εἴς τινας ψυχάς, πρὶν λάμψουν ἐνώπιον τοῦ κόσμου. Οὕτω καὶ οἱ μάγοι, ὑπὸ τὸ ὑποτρέμον φῶς τοῦ ἀστέρος, διεῖδον τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸν φωτεινὸν ὁρίζοντα.

* * *

Ἀλλ' ἤδη πορφυροῦται ὁ ὁρίζων ἄνωθεν τῆς πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς θαλάσσης. Ὁ φωτεινὸς δίσκος, ἐρυθρός, ἀλαμπὴς ἔτι, προβάλλει ἀπὸ τοῦ ἀκυμάντου πελάγους. Ἀλλὰ πόσον βραδέως, πόσον δυσχερῶς εἰσδέχεται τὸ φῶς ἡ φύσις! Ἐνῷ ἤδη αἱ πρῶται ἀκτῖνες του φιλοῦν τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς τεφρὰς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγράφων, βραδέως ἄτονος ἰόχρους ἄχνη φωτὸς περιβάλλει τὰς ἀνωτάτας αὐτῶν κλιτῦς. Κάτω δὲ, πολὺ - πολὺ κάτω ἡμῶν, ὁ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμη σχεδὸν ἐντὸς ἀπολύτου σκότους καὶ τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος του, κήτη ὑπνώττοντα ἀκόμη, ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμνοντας ἔτι τοὺς φανούς των.

Ἤδη ἐκυριάρχησε τὸ φῶς πανταχοῦ. Καὶ ἀπολαύω ἀπλήστως τοῦ ἀνεκφράστου θεάματος, σχεδὸν μετὰ συναισθήματος ὀδύνης, διότι αἰσθάνομαι πόσον βραχεῖα θὰ εἶναι ἡ διάρκεια τῶν θείων τούτων στιγμῶν.

Προσβλέπω πρὸς βορρᾶν τὰς ὑπερηφάνους, τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐνδιαιτήματος τῶν προγονικῶν θεῶν. Χθαμαλώτερον αὐτοῦ ἡ Ὄσσα φαίνεται ταπεινὸς τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητὴς καὶ δοῦλος. Βλέπω πλαγιώτερον τὴν κυματώδη σειρὰν τῶν παλαιῶν ἡμῶν ὁρίων, λοφοσειρὰν ξένην ἡμῖν πλέον, διότι τὸ 1897, τὸ τρομερόν, ἀλλὰ καὶ ἐπαίσχυντον ἔτος, μᾶς κατεβίβασεν εἰς τὴν πεδιάδα. Δυσμόθεν ἡ Πίνδος ἑνοῦται μὲ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν Ἀγράφων. Πρὸς νότον ἡμῶν ἁπλοῦται ἡ Ὄθρυς, ὄπισθεν διαφαίνεται ἡ Οἴτη καὶ ὁ Τυμφρηστός, καὶ ἀπώτερον, νεφελώδης καὶ μὲ ἀτόνους χρωματισμούς, ὁ Παρνασσός. Κάτω ἡμῶν, αὐχμηρὰ ἤδη, τεφρὰ ἡ ἀτέρμων θεσσαλικὴ πεδιάς, μὲ τὰ ἀργυρολαμπῆ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν της. Νοτιοανατολικῶς, εἰς τὴν λευκοκύανον λεκάνην, αἱ Σποράδες, τῆς Φθιώ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τιδος αἱ ἀκταὶ καὶ τῆς Εὐβοίας τὰ βορειότερα. Ἀνατολικῶς κλείει τὸν ὁρίζοντα ἀτέρμων ἡ θάλασσα, ἐνῷ ὀλίγον ὑψηλότερον διαφαίνονται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἀκταὶ καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἄθω.

Ἐκεῖ ἐπάνω, ὅπου τανυσίπτερος φθάνει ὁ ἀετός, εὐτυχεῖ νὰ συρθῇ ἐνίοτε καὶ ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἐκεῖθεν τίποτε δὲν ἔχει νὰ φθονήσῃ τοῦ ἀετοῦ τὸ ἀνθρώπινον βλέμμα. Καθηλώνει ἡ γοητεία τοῦ ἀπεριγράπτου τούτου πανοράματος. Τὸ βλέμμα βυθιζόμενον ἰδίως εἰς τὸ ἀχανὲς πέλαγος, ἐμφυτεύει εἰς τὴν ψυχὴν πόθους ἀορίστους, τὴν νοσταλγίαν τοῦ ἀγνώστου, ἔφεσιν ἀκατανίκητον πρὸς πλάνητας περιοδείας. Ὅταν βλέπῃ τις τόσα, διψᾷ πλειότερον νὰ γνωρίσῃ ὅσα ἀποκρύπτει τοῦ ὁρίζοντος ἡ ἀχλύς. Ἤδη ἐννοῶ διατὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τούτων ὁ Ἰάσων ἐπόθησεν ἀγνώστους ἀκτάς, διατὶ ἀπὸ τῶν δασῶν τοῦ Πηλίου ἐναυπηγήθη ἡ Ἀργώ. Βεβαίως τὸ χρυσοῦν δέρας δὲν ἦτο παρὰ ἡ χρυσῆ χώρα τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ὀνείρων, τὴν ὁποίαν ἔβλεπον οἱ Ἀργοναῦται πέραν τοῦ ὁρίζοντος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας.

Ἀλλ' ἀνάγκη νὰ κατέλθωμεν. Αἱ πανευδαίμονες στιγμαὶ ρέουν καὶ αὗται μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς καὶ αἱ πικραὶ καὶ ἀνιαραί.

« Σελίδες » Ἐμμανουὴλ Λυκούδης

ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

Ἡ Πλάσι ἡ παντοδύναμη κι ἀπόνετη μητέρα,
γιὰ σένα δὲν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.
Ἂν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνὸ ψῆλος καὶ περηφάνεια,
κι ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ πύργωσε μὲ βράχους καὶ κοτρώνια*,
κι ἄλλο βουνὸ ἂν στεφάνωσε ὁλοχρονὶς μὲ χιόνια,
μάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ βουνὰ τὴ μοιρασμένη χάρι,
τὴν ἔσμιξε καὶ σ' ἔπλασε, βουνὸ — βουνῶν καμάρι!...

Ὅταν ὁ πόνος μυστικὰ τὰ σπλάχνα σου σπαράζῃ,
τοῦ πόνου ἀχνάδα ἡ καταχνιὰ* τὴν ὄψιν σου σκεπάζει·
κι ὅταν παλεύῃς μὲ στοιχειὰ κι ἀπὸ θυμὸ ξανάφτης,
θεριεύεις, ἀνταριάζεσαι*, σειέσαι, βροντᾷς, ἀστράφτεις.
Πανώριο στὴ νεροποντὴ καὶ στὴν ἀνεμοζάλη,
πανώριο καὶ στὴν ξαστεριά, ποὺ σὲ φωτίζει πάλι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κι ὅταν ἀτόφιο* καὶ βαρὺ καὶ παγωμένο χιόνι
ἀπὸ τὰ πόδια ὥς τὴν κορφὴ πέφτῃ καὶ σὲ πλακώνῃ,
μαρμαρωμένο φαίνεσαι, καθὼς στὰ παραμύθια...
Μὰ ἔχεις κρυμμένη τὴ ζωή, στὰ παγωμένα στήθια,
κι ἅμα προβάλῃ ὁλόφεγγος ὁ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια,
τὸ μάρμαρο σπᾷ καὶ γεννᾷ σμαράγδια καὶ διαμάντια :
σμαράγδια τὰ ρουμάνια* σου, διαμάντια τὰ νερά σου,
ἁπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται ὁλόγυρά σου,
χαρίσματα ἀξετίμητα καὶ δῶρα εὐλογημένα
στὰ εἰκοσιτέσσερα χωριὰ ποὺ κρέμονται ἀπὸ σένα.
Καὶ δίνεις στὶς ζωὲς ζωή, φέρνεις στὶς χάρες χάρι
περήφανο καὶ σπλαχνικὸ βουνὸ — βουνῶν καμάρι.

« Γαλήνη » Γεώργιος Δροσίνης

ΤΑ ΤΕΜΠΗ

Τίποτε δὲν ἔχει ἐξυμνηθῆ περισσότερον ἀπὸ τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Λατῖνοι τὴν θεωροῦσαν σὰν ἕνα μέρος παραδεισιακό, κάτι σὰ μιὰν Ἐδὲμ* προχριστιανική, ὅπου ἡ φύσι εἶχε συγκεντρώσει ὅλα της τὰ θέλγητρα. Τὴν ὠνειρεύονταν σὰν μιὰ διαμονὴ ἀντάξια τῶν θεῶν, καὶ τοὺς φαντάζονταν νὰ κατεβαίνουν, μὲ τὴν Ἶριδα* πρωτοπόρο, ἀπὸ τὶς ἀπότομες πλαγιὲς τοῦ Ὀλύμπου, γιὰ ν' ἀναπαυθοῦν στὴ δροσιά της, ἐνῷ οἱ νύμφες τοῦ Πηνειοῦ τοὺς ἔθελγαν μὲ τὰ τραγούδια τους... Ἐδῶ ὁ Ἀπόλλων, ἀφοῦ σκότωσε τὸ φίδι Πύθωνα* στὸ ἄντρο* τῶν Δελφῶν, ἦρθε νὰ πλύνῃ τὸ σῶμά του ἀπὸ τὸ μαῦρο αἷμα τοῦ τέρατος, κι ἐδῶ ἐρχόταν κάθε ὀκτὼ χρόνια μιὰ δελφικὴ θεωρία*, γιὰ νὰ κόψῃ τὴν ἱερὴ δάφνη, ποὺ στεφάνωνε τὰ μέτωπα τῶν νικητῶν στοὺς πυθικοὺς ἀγῶνες...

Δὲν βρῆκα ὅμως τὰ Τέμπη, ὅπως τὰ φανταζόμουν. Ὠνειρευόμουν ἕνα μέρος πρόσχαρο κι εἰδυλλιακό, γεμᾶτο τάπητες χλόης, κρυστάλλινα νερά, ποὺ νὰ κυλοῦν μὲ ἡδονικὴ νωχέλεια*, λουλουδιασμένα παρτέρια* πλημμυρισμένα μὲ ξανθὸ φῶς, φωτεινὰ πετάγματα λευκῶν περιστεριῶν, ἕνα ἀέρα ἀρωματισμένο... Ἡ πραγματικότητα ἦταν ἀρκετὰ διαφορε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τική. Δὲν ἦταν λιγώτερο ὡραία, ἀλλ' ἡ ὀμορφιά της δὲν εἶχε τίποτα τό λαγγεμένο*, ἦταν ἐπιβλητική. Μὲ τὴν ἐπίσκεψί μου στὰ Τέμπη ἔχασα ἕνα ὄνειρο· κέρδισα ὅμως μιὰ πραγματικότητα, ποὺ τὸ ἄξιζε κι ἴσως καὶ τὸ ξεπερνοῦσε...

***

Ὅσπου νὰ βρεθῇ κανεὶς στὰ Τέμπη, τίποτα δὲν τὰ προαναγγέλλει.

Ὁ δρόμος, ἀφοῦ περάσῃ τὴ γυμνὴ πεδιάδα τῆς Λάρισας, μπαίνει σὲ μιὰ δεύτερη, πιὸ στενή, μὲ ἀσήμαντη βλάστησι, ποὺ τὴν περιτριγυρίζουν πετρώδεις πλαγιές. Φτάνοντας στὸ μικρὸ χωριὸ τοῦ Μπαμπᾶ, ποὺ τ' ὀμορφαίνει ἕνα μικρὸ ἐρειπωμένο τζαμὶ μὲ μεγάλα διακοσμητικὰ κυπαρίσσια, βλέπετε νὰ ὑψώνωνται μπροστά σας τ' ἀπότομα καὶ γυμνὰ τοιχώματα τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὄσσας. Τὰ Τέμπη βρίσκονται μέσα σὲ τοῦτα τὰ στενὰ τοιχώματα, ποὺ ἔχουν ἀρκετὰ χιλιόμετρα μάκρος. Μόλις μπῆτε σ' αὐτά, ἡ ὀμορφιά τους σᾶς ἀποκαλύπτεται, ὅπως μιὰ θεατρικὴ φαντασμαγορία* στὸ ἄνοιγμα τῆς αὐλαίας. Τὸ ἀσήμαντο ὡς ἐκείνη τὴ στιγμὴ τοπίο τὸ διαδέχεται ἄξαφνα ἕνα ἐξαίσιο θέαμα, ποὺ κρατάει μιὰ ὥρα.

***

Τὸ πλάτος τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν ποικίλλει ἀπὸ τριάντα μέχρι πενήντα μέτρα. Ἡ λέξι χαράδρα θὰ ἦταν ἀκριβέστερη. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος της εἶναι τὰ τοιχώματα τοῦ Ὀλύμπου, ἄγρια, κάθετα, πετρώδη. Ἀπὸ τ' ἄλλο τὰ τοιχώματα τῆς Ὄσσας. Ἀνάμεσά τους, ψηλά, μιὰ κορδέλλα γαλανοῦ οὐρανοῦ, καὶ κάτω μιὰ κορδέλλα θολή : Ὁ Πηνειός. Ὁ δρόμος, ποὺ διασχίζει τὰ Τέμπη εἶναι στὸ πλευρὸ τῆς Ὄσσας, γιατὶ ὁ Ὄλυμπος πέφτει ἐντελῶς κάθετος, μόλις ἀφήνοντας λίγη θέσι στὴ σιδηροδρομικὴ γραμμή. Ἡ λέξι « δρόμος » εἶναι εὐφημισμός*. Τὸ πολὺ πολὺ μουλαρόδρομος. Ἐγὼ τὸν πέρασα μὲ αὐτοκίνητο...

Ὁ ἄθλιος αὐτὸς δρόμος εἶναι ἕνας δρόμος θαυμάτων. Πλευρίζοντας ἀδιάκοπα τὸν Πηνειό, πότε σὲ ὕψος μερικῶν μέτρων καὶ πότε στὸ ἐπίπεδό του, κάνει τὴ θέα νὰ μὴν εἶναι μονότονη, μ' ὅλο ποὺ τὰ στοιχεῖα, ποὺ τὴ συνθέτουν, εἶναι πάντα τὰ ἴδια : τ' ἀπότομα τοιχώματα τῶν βουνῶν, τὸ ρεῦμα τοῦ Πηνειοῦ κι ἡ πυκνὴ βλάστησι τῶν ὀχθῶν του. Τὰ στοιχεῖα ὅμως αὐτὰ δὲ σχηματίζουν ποτὲ τὴν ἴδια εἰκόνα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ ποταμός, ἂν καὶ σφίγγεται ἀπὸ τὰ τοιχώματα, δὲ χάνει ποτὲ τὴ μεγαλοπρέπειά του. Κυλάει μὲ μιὰ ἠρεμία πρόσχαρη καὶ γεμάτη δύναμι τὸ θολό του ρεῦμα, ποὺ ἀσημίζει στὸν ἥλιο παντοῦ, ὅπου δὲν τὸ σκεπάζουν οἱ κλῶνοι τῶν δέντρων. Σιωπηλὸς ἐκεῖ, ὅπου ἡ κοίτη του δὲν εἶναι περιωρισμένη, περνάει στὰ στενώτερα σημεῖα μ' ἕνα βαθὺ ρόχθο ὅμοιο μὲ μακρινὸ ἀνασασμὸ τῆς θάλασσας. Κι ἀπὸ τὶς δυὸ ὄχθες, τεράστια πλατάνια, καὶ ἰτιὲς μὲ κλώνους, σὰν τὶς λυμένες κόμες τῶν γυναικῶν, σκύβουν πρὸς τὸ ρεῦμα, σὰ γιὰ νὰ καθρεφτιστοῦν στὴν ἐπιφάνειά του. Σὲ μερικὰ σημεῖα οἱ φιδίσιοι κορμοὶ τῶν δένδρων ἀγγίζουν τὰ νερά, κι ἀλλοῦ ὁλόκληροι κλῶνοι μισοβυθίζονται σ' αὐτά.

***

Πουθενὰ οἱ ὄχθες δὲν εἶναι γυμνές. Τὰ θεόρατα πλατάνια κι οἱ λιγερὲς λεῦκες κάνουν δυὸ πυκνὰ παραπετάσματα σ' ὅλο τὸ μῆκος τῶν στενῶν, σχηματίζοντας μὲ τὴ γυμνότητα τῶν πανύψηλων βράχων, τῶν ξεσχισμένων κι ἐμποτισμένων μὲ τὸ φῶς, μιὰν ἀντίθεσι, ποὺ δίνει στὰ Τέμπη τὴν ἰδιαίτερη γοητεία τους.

Ὅλες οἱ ποικιλίες μιᾶς ὀργιαστικῆς βλαστήσεως ἀνακατεύονται μὲ τὰ αἰωνόβια δένδρα, ποὺ συμπλέκουν τὰ φυλλώματά τους σ' ἕνα πράσινο θόλο πάνω ἀπὸ τὸν Πηνειό. Ὁ βαθυπράσινος κισσὸς σκαρφαλώνει ἴσαμε τὰ ὕψη τῶν πελώριων κορμῶν τους· οἱ κληματίδες πνίγουν τοὺς κλώνους· οἱ ὁλανθισμένες ἀγριοχαρουπιὲς κάνουν γιαπωνέζικες διακοσμήσεις μέσα στὴν ἀπεραντοσύνη τῆς πρασινάδας· οἱ δαφνοκερασιὲς κι οἱ ροδοδάφνες συναλλάζονται σὲ κάθε βῆμα μὲ τὶς μαστιχιὲς καὶ μὲ τερεβίνθους*. Δὲν ὑπάρχει σχισμάδα ἐδάφους, ποὺ νὰ μὴν εἶναι πηγὴ τραγουδιοῦ τῶν νερῶν, βουερὸς καταρράχτης πλαισιωμένος* μὲ φτέρες καὶ ἀναρριχητικὰ φυτά.

Προχωρεῖ κανεὶς συχνὰ μέσα ἀπὸ βραγιὲς* τόσο ψηλὲς καὶ στενές, ποὺ τοῦ δίνουν τὴν ἐντύπωσι ὅτι διασχίζει παρθένο δάσος. Ἀγριολούλουδα κάνουν πολύχρωμες κηλῖδες ἐδῶ κι ἐκεῖ, καὶ ἀόρατα ἀηδόνια, μέσα στὰ πυκνὰ φυλλώματα, ἐκτοξεύουν τὶς τρίλλιες* τους σὰν συντριβάνια. Τὸ θρόϊσμα τῶν φυλλωμμάτων ἀπὸ τὸν ἀέρα, ὁ βαθὺς ρόχθος τοῦ Πηνειοῦ, καὶ οἱ τρίλλιες τῶν ἀηδονιῶν, συνθέτουν μιὰ συμφωνία ἐξαίσια...

***

Ἔχουμε φτάσει στὸ ἄνοιγμα τῶν στενῶν, σ' ἕνα σημεῖο γεμᾶτο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βουκολικὴ* ποίησι. Τὰ τοιχώματα τῆς Ὄσσας σταματοῦν, γιὰ νὰ δώσουν θέσι σ' ἕνα χλοερὸ λιβάδι, ποὺ τὸ σκιάζουν πανάργχαια πλατάνια· Στὴν ὄχθη τοῦ Πηνειοῦ ποτίζονται βώδια. Οἱ βράχοι τοῦ βουνοῦ εἶναι ἕνα πράσινο παραπέτασμα μὲ πολύχρωμες φοῦντες λουλουδιῶν στὶς ἄκρες του. Κοντὰ σὲ δυὸ μικροκάλυβα ἀνθίζουν μηλιές, καὶ κάτω ἀπὸ τὸ τόξο ἑνὸς νερόμυλου κυλοῦν βουερὰ κι ἀφρισμένα τὰ νερὰ ἑνὸς χείμαρρου. Ὁ Πηνειός, ποὺ δὲν ἐμποδίζεται πιὰ ἀπὸ κάθετους βράχους, ἁπλώνεται πρᾶος καὶ νωθρὸς στὸ φῶς τοῦ ἥλιου, γυαλίζοντας σὰν καθρέφτης.

Θά 'θελε νὰ μείνῃ κανεὶς ἐκεῖ, ὅπως στὸ τέρμα ἑνὸς μαγικοῦ ταξιδιοῦ, καὶ νὰ χαρῇ τὸ ξεκούρασμα, ποὺ οἱ 'Ολύμπιοι ἔρχονται νὰ βροῦν σὲ τοῦτο τὸ μέρος. Ὁ σωφὲρ ὅμως, ποὺ δὲν συγκινεῖται ἀπὸ τὶς φυσικὲς ὀμορφιές, μὲ βιάζει νὰ γυρίσουμε... Ὑπακούω, δίχως καὶ μεγάλη θλῖψι στ' ἀλήθεια, γιατὶ ἡ ἀναχώρησι σημαίνει νὰ κάνωμε ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ διαδρομὴ τῶν Τεμπῶν, καὶ νὰ χαρῶ τὴ γοητεία τῶν ἴσκιων, τῶν ἀηδονιῶν, τῆς ὀργιαστικῆς τους βλαστήσεως καὶ τοῦ ρόχθου τοῦ ἀργοῦ καὶ μεγαλόπρεπου Πηνειοῦ...

« Ταξίδια στὴν Ἑλλάδα » Κώστας Οὐράνης

ΠΑΤΜΟΣ

Τὸ μικρὸ νησὶ τῆς Πάτμου δὲν προσελκύει σήμερα πολλοὺς ταξιδιῶτες καὶ ὅμως ἔχει καὶ αὐτό, ὅπως κάθε Ἑλληνικὴ γῆ, τόσες ὀμορφιὲς καὶ τόση ἱστορία. Ὅταν πλησιάζῃς τὴν Πάτμο, βλέπεις δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ νησιὰ καὶ ὡραῖα λιμανάκια καὶ ὅμως τὸ εὐλίμενο νησὶ δὲν ἔχει νὰ ἐξυπηρετήσῃ καμμιὰ μεγάλη ἐνδοχώρα. Κάτασπρα, σὰν σκεπασμένα ἀπὸ χιόνι, φαίνονται ἀπὸ μακρυὰ τὸ μοναστήρι καὶ τὰ χωριουδάκια τοῦ νησιοῦ, γιατὶ κάθε Λαμπρὴ ὅλοι ἐκεῖ γαλατσώνουν*, ἀσβεστώνουν τὰ σπίτια των πέρα ὡς πέρα. Ἡ ὡραία αὐτὴ συνήθεια, ποὺ ὑπάρχει καὶ σ' ἄλλα νησιὰ καὶ μακάρι νὰ ἐξαπλωνόταν παντοῦ, δὲν προφυλάγει μόνον ἀπὸ πολλὰ μικρόβια, ἀλλὰ καὶ ὁδηγεῖ στὴν καθαριότητα χωρὶς ἄλλες ἀστυνομικὲς διατάξεις.

Ἡ πρώτη λοιπὸν ἐντύπωσι εἶναι ἀληθινὰ ἐνθουσιαστική· τὸ μεγα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λύτερο λιμάνι τῆς Πάτμου ἀγκαλιάζει τὴ νεώτερη μικρὴ πόλι, τὴν Σκάλα, ἐνῷ ἡ μεσαιωνική, ἡ Χώρα, εὑρίσκεται τριγύρω στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐπάνω στὸ βουνό· στὰ παλιὰ χρόνια κοντὰ στὸ γιαλὸ δὲν ἦτο φρόνιμο νὰ κτίζουν σπίτια, γιατὶ ἡ πειρατεία δὲν ἀστειευόταν. Ἀπὸ τὸ μοναστήρι βλέπει κανεὶς μεγάλο μέρος τοῦ νησιοῦ μὲ τὶς ἀτέλειωτες λοφοσειρὲς καὶ γραμμὲς τῶν παραλίων, καὶ τὴν ἀτέλειωτη ποικιλία τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Ἡ ποικιλία αὐτὴ θὰ ἦτο περισσότερη, ἂν τὸ νησὶ εἶχε πολλὰ δένδρα, ἐνῷ τώρα, ποὺ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Πάτμου προτιμοῦν νὰ βασανίζωνται στὰ πέρατα τοῦ κόσμου ὡς μετανάστες παρὰ νὰ φυτεύουν καρποφόρα δένδρα στὸ νησί τους, οἱ φαλακροὶ λόφοι παίρνουν μελαγχολικὴ ὄψι, σὰν νὰ παραπονοῦνται γιὰ τὴν ἐγκατάλειψί τους ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ἀκόμη καὶ στὸ ἀτμόπλοιο, ποὺ κάμνει τὴ γραμμὴ Πειραιῶς — Πάτμου, συνήντησα τοὺς μετανάστες, ποὺ πηγαίνοντας στὸ νησί τους μὲ τὰ καλά τους ροῦχα, τὰ χρυσᾶ δοντάκια, καλοθρεμμένοι, μὲ πολλὰ δολλάρια, προκαλοῦν τὴ ζήλεια τῶν νέων τοῦ τόπου, ποὺ ὑποφέρουν καὶ ὀνειρεύονται καὶ αὐτοὶ νὰ πᾶν μακριὰ καὶ νὰ πλουτίσουν.

* * *

Τὸ νησὶ στὴν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν εἶχε πολὺ πληθυσμὸ καὶ δὲν εἶχε καὶ πολλὴ σημασία. Πενιχρὰ εἶναι τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου συνοικισμοῦ στὸν λόφον Κάστελλα, κοντὰ στὴ σημερινὴ Σκάλα. Στὸ μεσαίωνα ἐρημώθηκε ἐξ αἰτίας τῆς πειρατείας, ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους κι ἐβασάνιζε τὸ Αἰγαῖον, μὲ διάφορα διαλείμματα, ἕως τοὺς χρόνους τοῦ ἐλευθερωτοῦ Κανάρη! Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μοναχὸς ὅσιος Χριστόδουλος, σὰν ἔφυγε ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία ἀπὸ φόβο τῶν Τούρκων, ἐζήτησε κι ἐπῆρε ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἀλέξιο Κομνηνὸ τὸ 1088 μετὰ Χριστὸν τὸ ἔρημο νησὶ τῆς Πάτμου, γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ ἐκεῖ. Τὸ μοναστήρι, ποὺ ἔκτισεν ὁ Χριστόδουλος, ἔγινε αἰτία νὰ ξανακατοικηθῇ τὸ νησί. Οἱ τεχνῖτες κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα ὀλίγοι γεωργοὶ καὶ ψαρᾶδες καὶ πάντα πρόσφυγες, ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία, κατοίκησαν στὴν Πάτμο, χωρὶς νὰ τὸ φαντάζεται στὴν ἀρχὴ ὁ ἱδρυτὴς τοῦ μοναστηριοῦ.

Ἡ ἐκκλησία, ποὺ ἔκτισεν ὁ ὅσιος Χριστόδουλος, ἦτο πτωχικὴ χωρὶς ἰδιαίτερη ἀρχιτεκτονικὴ ἀξία. Γῦρο ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ τὰ κελλιὰ ἐκτίσθηκε δυνατὸ τεῖχος, γιὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ μοναστήρι ἀπὸ τοὺς πειρατάς. Ἀκόμη φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐξώπορτα ὁ φονιᾶς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐκτυποῦσαν ἢ περιέχυναν μὲ βραστὸ λάδι ἢ βραστὸ νερό ὅποιον ἐδοκίμαζε νὰ πλησιάσῃ στὴ σιδερένεια πόρτα μὲ λῃστρικὸ σκοπό. Καὶ τέτοιοι φονιᾶδες σώζονται ἀκόμη καὶ σὲ ἐξοχικὰ σπίτια τῆς Πάτμου. Τὸ τεῖχος ἐπροφύλαττε πράγματι τὸ μοναστήρι ἀπὸ τὴ λεηλασία καὶ ἔτσι ἐσώθηκαν καὶ πολλὰ κειμήλια βυζαντινὰ καὶ ὑστερινὰ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας.

Τὰ πολυτιμότερα κειμήλια τῆς Πάτμου εἶναι τὰ χειρόγραφά της, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ σ' ὅλον τὸν κόσμο, ἀπὸ τὸν κατάλογο, ποὺ ἔκαμεν ἕνας εὐσυνείδητος καὶ πολύτιμος ἐρευνητὴς ὁ Ἰωάννης Σακκελίων. Πλὴν τῶν χειρογράφων ἔχει καὶ καλὴ βιβλιοθήκη μὲ σπάνια βιβλία τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, τὰ ὁποῖα ὅμως εἶναι ἀτακτοποίητα.

Τὸ μοναστήρι τῆς Πάτμου μὲ τὴ βιβλιοθήκη του ἐβοήθησε νὰ μορφωθοῦν πολλοὶ μοναχοί, ποὺ ἔγιναν ἔπειτα διδάσκαλοι ἢ ἐπίσκοποι. Ἐβοήθησε ἀκόμη καὶ σχολεῖο λαϊκὸ κοντά του, τὴν περίφημη « Πατμιάδα » σχολή, ποὺ ὑπηρέτησε τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα στὴ σκοτεινὴ ἐποχὴ τῆς δουλείας. Πρῶτος ὁ μεγαλόκαρδος Μανωλάκης ὁ Καστοριανὸς ἔκτισε τὸν δέκατο ἕβδομο αἰῶνα σχολεῖο κοντὰ στὸ μοναστήρι, ἐκεῖ ποὺ κατὰ τὴν παράδοσι εἶναι τὸ σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἀλλὰ τὸ σχολεῖο αὐτὸ ἔγινε μεγάλο καὶ τρανό, ὅταν τὸ ἐπῆρε μετὰ τὸ 1700 ἕνας ἐθνικὸς διδάσκαλος, ὁ Μακάριος Καλογερᾶς· τὸ μικρὸ νησὶ τῆς Πάτμου προσείλκυσε τότε Ἑλληνόπουλα ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἦτο ἐκπαιδευτικὸ κέντρο. Ἕνα αἰῶνα λειτούργησε ἡ σχολὴ κι ἐμόρφωσε πλῆθος χρησίμων Ἑλλήνων.

Στὸ μοναστήρι καὶ τὴν Πατμιάδα δὲν χρωστᾷ μόνον ἡ Πάτμος τοὺς λογίους, ποὺ εἶχε τότε, ἀλλὰ καὶ ὅλο τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος μεγάλη χάρι, γιατὶ μᾶς ἔδωκε μερικὲς ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες φυσιογνωμίες τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος εἶναι ὁ κυριώτερος πρωτεργάτης τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ὁ Πάτμιος ἐπίσης Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος ἀπὸ τὶς πιὸ εὐγενικὲς καὶ ἀθόρυβες καὶ ἐνεργητικὲς προσωπικότητες τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐποχῆς. Αὐτὸς εὐλόγησε τὴν Ἑλληνικὴ σημαία κατὰ τὴν ἀνακήρυξι τῆς Ἐπαναστάσεως τὴν 12 Ἀπριλίου 1821 στὴν πλατεῖα τῆς Ἁγιᾶ - Λεβιᾶς (Ἁγίας Θεοκτίστης τῆς Λεσβίας) τῆς Πάτμου καὶ ἔτρεξεν ἀργότερα εἰς Λειψὰ κοντὰ στὴ Σάμο νὰ συμβιβάσῃ τοὺς μαλωμένους ἀρχηγοὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ μὲ κάθε τρόπο ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν Ἐπανάστασι καὶ ἔχασε γι' αὐτὸ καὶ τὸν πατριαρχικὸ θρόνο του.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

* * *

Εἴπαμε πὼς τὸ μοναστήρι ἔγινε ἡ αἰτία νὰ κατοικηθῇ τὸ νησὶ καὶ αὐτὸ πάλι ἐβοήθησε νὰ γίνῃ καὶ τὸ σχολεῖο κοντὰ στὸ σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως, ποὺ ἔδωκε καὶ τοὺς μεγάλους Πατμίους, τὸν Ξάνθο καὶ τὸν Θεόφιλο. Στὸ μοναστήρι κατ' ἀρχὰς ἀνῆκε ὅλο τὸ νησὶ καὶ σιγὰ - σιγὰ ἀγόραζαν ἢ ἐνοίκιαζαν χωράφια οἱ γεωργοί. Τὸ 1720 ἔγινε μιὰ συμφωνία μεταξὺ τῶν κατοίκων καὶ τοῦ μοναστηριοῦ καὶ σύμφωνα μ' αὐτὴ ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ νησιοῦ ἐδόθηκε στοὺς κατοίκους, ἐνῷ τ' ἄλλο ἔμεινε στὸ μοναστήρι καὶ τὸ νοικάζει σὲ γεωργοὺς ἢ βοσκούς.

* * *

Καὶ στὴ νεώτερη ἐποχή, ὕστερα δηλ. ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασι, τὸ μοναστήρι βοηθεῖ τὴ σχολὴ τοῦ νησιοῦ καὶ τὰ ἄλλα του ἱδρύματα, (τὸ νησὶ ἔχει κοινὸ φαρμακεῖο καὶ δίνει φάρμακα δωρεὰν στὸν κόσμο, πληρώνει καὶ δυὸ γιατροὺς γιὰ νὰ περιποιοῦνται δωρεὰν τοὺς ἀνθρώπους).

Ὕστερα ἀπὸ τέτοια ἱστορία καὶ φιλανθρωπία νομίζω ὅτι ἠμπορεῖ τὸ μοναστήρι καὶ κάτι ἀκόμη νὰ προσθέσῃ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ νησιοῦ καὶ ἂς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ τὸ σημειώσω.

Καθὼς εἶπα, τὰ Δωδεκάνησα ἔχουν τὰ σχολεῖα τους, ἔχουν ἀκόμη καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα ἀξιόλογα καὶ τώρα μένει μόνο τὸ ζήτημα τὸ γεωργικό, τὸ ὁποῖο θὰ βοηθήσῃ νὰ μὴν ἀραιώνεται ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμός, ἀλλὰ νὰ μένῃ καὶ νὰ ζῇ καλύτερα στὸν τόπο του. Πρέπει ἕνας καλὸς γεωπόνος νὰ μελετήσῃ τί μπορεῖ τὸ νησὶ νὰ καλλιεργήσῃ καλύτερα καὶ εὐκολώτερα καὶ κατόπιν ἕνας δυὸ νέοι πρακτικώτερα μορφωμένοι νὰ ἐφαρμόσουν τὰ ἐπιστημονικὰ πορίσματα. Τὸ ἴδιο θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ γιὰ ὅλα τὰ Δωδεκάνησα. Αὐτὰ δὲν εἶναι πολὺ δύσκολα οὔτε γιὰ τὸ μοναστήρι οὔτε γιὰ τοὺς κατοίκους του. Ἂς τὸ σκεφθοῦν καὶ θὰ πεισθοῦν ὅτι τὰ γράφει ἄνθρωπος, ποὺ ἀγαπᾷ τὸν Ἑλληνικὸ λαό.

«Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος» Κ. Ἄμαντος

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΜΑΣ

Ὦ σεῖς ποὺ αἰώνια χαίρεστε
τὴν πελαγίσια τὴ δροσιά,
Νεράϊδες φυκοστόλιστες,
χαριτωμένα μας νησιά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γῦρο τριγῦρο στέκεστε,
ἀνάμεσά σας θάλασσα γαλάζια,
καὶ σὰν ἀδέρφια καμαρώνεστε
καὶ χαιρετιέστε πέρ' ἀπ' τὰ μπουγάζια*.

Μελτέμια* σᾶς δροσίζουνε
καὶ σᾶς χαϊδεύουν μαϊστράλια*
μ' ἀσήμι τ' ἀγκριοκαίρια στεφανώνουνε
τὰ μυριοχάρακτά σας ἀκρογιάλια.

Αὐτά, σὰν πύργοι γιγαντόκτιστοι,
ἀσάλευτοι στῆς τρικυμίας τὴ μανία,
ὁλόγυρα φυλάγουν τὰ λαγκάδια σας,
ποὺ χαίρονται μιὰν ἄνοιξ' αἰωνία.

Δέχεστε τῆς αὐγῆς τὸ πρῶτο φίλημα
ἀκόμα ὁλόδροσο ἀπ' τὰ κύματα. Καὶ πάλι
ἡ λάμψι τοῦ φωτὸς ἡ ὁλόστερνη
ζεσταίνει κάποιο μακρυνό σας ἀκρογιάλι.

Στολίζουνε βαρκοῦλες λευκοπτέρυγες
τὴ θάλασσά σας, καὶ βόσκοῦ φλογέρα
κάτω στὶς ρεμματιές σας καὶ στοὺς λόγγους σας
ἠχολογᾷ μέσα στὸν ἥσυχον ἀγέρα.

Καὶ ροβολοῦνε στὸ γιαλὸ τ' ἀγόρια τὰ εὔρωστα
κι ἀπ' τὴ ζωή των ἀντηχοῦν οἱ βράχοι,
καὶ παίζουν καὶ παλεύουν μὲ τὰ κύματα
οἱ μέλλοντες θαλασσομάχοι.

Ὅταν τὸ κῦμα τῆς νοτιᾶς θεόρατο
βρυχᾶται στ' ἀκρογιάλια, σὰν γοργόνι,
στὶς λαγκαδιὲς ὁ ζευγολάτης ἥσυχος
τὸ λιολουσμένο του χωράφι ὀργώνει.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Νησιὰ μαβιά, νησιὰ χρυσᾶ καὶ ρόδινα,
ποὺ καθρεφτίζεστε σὲ κῦμα μυροβόλο,
καὶ οἱ κορφές σας ἐλαφρές, ἀγέρινες
σμίγουν μὲ τ' οὐρανοῦ τὸν ὀνειρώδη θόλο.

Πνεῦμα πολιτισμοῦ πανεύμορφο
ἐδῶ στ' ἀρχαῖα χρόνια ἔχει περάσει
κι ἡ θεία Τέχνη σᾶς ἐστόλισε
μὲ τὴ μαρμάρινή της πλάσι.

Κι ὅταν μέσ' στὴ γαλήνη τὴ σεληνοφώτιστη
παίζουν τὰ κύματα τὰ χρυσωμένα
καὶ στὰ βουνὰ φωτὸς μαγεία ἁπλώνεται
κι εἶναι στὸν ἴσκιο τὰ λαγκάδια βυθισμένα,

Θαρρεῖς, πῶς ἀπ' τὸν κόσμο τὸν ὡραῖο ποὺ ἐχάθη
πλανᾶται ἀκόμα μυστικὸ ψιθύρισμα,
σὰν ἁρμονίας μακρινῆς ξεψύχισμα,
ἐρχόμενο ἀπ' τῆς πλάσεως τὰ βάθη.

Τὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς, ποὺ ἐπλάκωσαν
μαῦρα καὶ σκοτεινὰ τὴ μάννα Ἑλλάδα,
δὲν ἔσβησαν τοῦ πνεύματός σας τὴ λαμπάδα,
καὶ τὴν ψυχήν σας δὲν τὴν ἐβαρβάρωσαν.

Τὸ κῦμα, ποὺ σὰν γέφυρα σᾶς ἥνωνε
μὲ κάθ' ἐλεύθερη, πολιτισμένη χώρα,
σᾶς ἔφερνε τὰ φῶτά των,
μὲ τοῦ ἐμπορίου σᾶς ἐπλούτιζε τὰ δῶρα.

Κι ὅλα τὰ ἐδώκατε στὴ μάννα σας,
ὅταν ἐσήμανε τῆς Ἀναστάσεως ἡ στιγμή,
καὶ τὰ καράβια καὶ τὰ πλούτη σας
καὶ τῆς ἡρωικῆς ψυχῆς σας τὴν ὁρμή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βασίλειό σας τὸ Αἰγαῖον ἔχετε,
ἡ ζαφειρένια του κορώνα,
ποὺ τὴ φυλάγουνε Νεράϊδες ἀφρογέννητες,
δική σας εἶναι στὸν αἰῶνα.

« Ποιήματα » Ἀριστομένης Προβελέγγιος

ΚΕΡΚΥΡΑ

Ποιὸς μπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ τὸ γαλανὸ πανεύμορφο χρῶμα τοῦ Ἀττικοῦ οὐρανοῦ ; Ποιὸς ἄλλος ἥλιος κατώρθωσε ποτὲ νὰ χρυσώνῃ τοὺς παλιοὺς λίθους, νὰ τοὺς κάνῃ νὰ κινοῦνται ἀνάμεσα στὸ λαμποκόπημά τους, σὰν νὰ ξαναζωντανεύῃ ἡ παλιά τους ψυχή ; Ποιὸς Ἀθηναῖος δὲν ἐθαύμασε καὶ δὲν ἐχάρηκε τὰ μενεξεδένια δειλινὰ παιχνίδια τοῦ ἡλίου μὲ τὰ πλάγια τοῦ Ὑμηττοῦ ;

Ἀλλὰ ἡ φύσις ἐλησμόνησε νὰ σκορπίσῃ στὸ δοξασμένο κάμπο ἕνα χρῶμα : Τὸ πράσινο! Ὅποιος ὅμως κατοικεῖ στὸ γλυκὸ νησὶ τοῦ Ἰονίου πνίγεται μέσα στὸ πράσινο. Δὲν χρειάζεται νὰ ξεκινήσῃ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι· τὰ τελευταῖα σπίτια ἀγκαλιάζονται, σκιάζονται ἀπὸ κισσούς, καὶ δυὸ βήματα πιὸ ἔξω βασιλεύει παντοῦ τὸ πράσινο.

Πλημμύρα ἀκατάσχετη ὁ ἀπέραντος ἐλαιῶνας ἀναρριχᾶται σὲ κάθε λόφο καὶ βουνό, ποὺ θ' ἀπαντήσῃ, πνίγει κάθε κοιλάδα μέσα στὸ σταχτοπράσινο χρῶμά του, καὶ κατεβαίνει μὲ τὶς γέρικες ἐλιές του ν' ἀνταμώσῃ τὴ θάλασσα, ποὺ φιλεῖ τὶς ρίζες των καὶ καθρεφτίζει τὶς κορφές των. Κι ἀνάμεσα στὶς φυλλωσιὲς ξεπροβάλλει πότε μιὰ σειρὰ κυπαρίσσια, πότε μιὰ γωνιὰ ἀπὸ ἐπαύλεις πλουσίων, πότε μιὰ στέγη ἀπὸ καλύβα καπνοστεφανωμένη.

Παρέκει, σὲ μιὰ κοιλάδα προφυλαγμένες ἀπὸ τοῦ βοριᾶ τὰ χαϊδέματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλιὲς καὶ λεμονιές. Δάσος ὁλόκληρο περιτριγυρίζουν δύο - τρία φοινικόδενδρα ξενιτεμμένα, ποὺ λὲς καὶ ξεγελάστηκαν καὶ φύτρωσαν ἐκεῖ. Καὶ ἅμα ἀνεβῇς στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, πιὸ πέρα, ἄλλη εἰκόνα ξετυλίγεται ἐμπρός σου καὶ σὲ φέρνει μὲ τὴ φαντασία σ' ἄλλους τόπους μακρινούς.

Ἕνα ποταμάκι ἥσυχο κυλᾷ τὰ καθάρια νερά του μέσα σὲ καλαμιὲς καὶ σχοῖνα, καὶ πιὸ πέρα ξαπλώνεται τ' ἀπέραντο λιβάδι ἕως κάτω

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στὴ θάλασσα. Ἕνα πράσινο χαλὶ σμίγει μὲ τ' ἄλλο τὸ γαλάζιο : ἄσπρα σημάδια στὸ ἕνα φαίνονται οἱ γλάροι· μαῦρες καὶ κίτρινες πινελιὲς στὸ ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

Ἐκεῖ κάπου κοντά, λέγει ἡ παλιὰ παράδοσι, τὸ πανάρχαιο ὡραῖο παραμύθι, ἔφθασε ταλαιπωρημένος ὁ Ὀδυσσεὺς κι ἀποκοιμήθηκε κάτω ἀπὸ μιὰ ἐλιά. Ἐκεῖ στὴν ὄχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ στέλνει καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τὴ βασιλοπούλα μὲ τὰ κορίτσια της νὰ πλύνουν καὶ νὰ λευκάνουν! Κι ὅταν ὁ ναυαγὸς ξυπνᾷ ἀπ' τὶς φωνὲς καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, ποὺ παίζουν τὴ σφαῖρα, ἡ θεὰ τοῦ δίνει μιὰ λάμψι θεϊκὴ στὸ πρόσωπο.

Προσπαθεῖ κανεὶς νὰ ζωντανέψῃ μέσα στὴ φαντασία του τὴν ἀγροτικὴ αὐτὴ σκηνή, τὴν γεμάτη ἀπὸ τὴν πιὸ ἀφελῆ καὶ πιὸ δυνατὴ ποίησι.

Ἐκεῖ στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ἀντὶ ν' ἀκούωνται τὰ χρυσᾶ κουδουνάκια καὶ τ' ἀσημένια χάμουρα* ἀπ' τὰ ὀκτὼ μουλάρια, ποὺ τραβοῦν τὸ ἁμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τὴ βενζίνα του ἕνα αὐτοκίνητο κι ἀντὶ ἀπ' τὶς φωνὲς καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαρειὰ ἡ φωνὴ τοῦ ζευγολάτη*.

Τρέχει καὶ σήμερα ἥσυχο τὸ ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακριά, οὔτε Νεράϊδες παίζουν στὶς ὄχθες του. Μερικὲς ἐλιὲς σκαρφαλώνουν σὲ κάτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιὸς ξέρει μήπως ἀπ' τὴν ἐλιά, ποὺ ἔκοψε ὁ θεῖος Ὀδυσσεὺς ἕνα κλαρί, δὲν ἔπιασαν παρακλάδια καὶ βρίσκονται ἀκόμα καὶ σήμερα ἐκεῖ!

Ὅλη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιὰ ἀπέραντη θάλασσα μὲ τὸ χρῶμα τῆς ἐλιᾶς καὶ μὲ τεράστια κύματα τοὺς καταπράσινους λόφους.

Ἔξαφνα τὰ κύματα αὐτὰ σπάζουν σὲ μιὰν ἀτελείωτη λοφοσειρὰ στὰ δυτικὰ τοῦ μαγεμένου νησιοῦ, ποὺ κρεμᾷ τοὺς ἀπόκρημνους βράχους ἀπάνω στ' ἀνοιχτὸ πέλαγος. Κι οἱ ἄπειρες σπηλιές, κι οἱ κουφαλωμένες πέτρες δείχνουν μὲ τί λύσσα καὶ μανία ἡ θάλασσα, ποὺ τώρα τὶς γλυκοφιλεῖ, στέλνει ἀπάνω στὸ θυμό της κτυπήματα τρομακτικὰ καὶ ποιὸς ξέρει πόσοι αἰῶνες ἐχρειάσθηκαν μὲ τ' ἄγρια ἀγκαλιάσματά της, γιὰ νὰ γίνουν ἐκεῖνα τὰ μαγεμμένα λιμανάκια.

Σήμερα σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς κρεμαστοὺς βράχους ἔχει τὸ μοναστήρι της ἡ Παναγιὰ ἡ Παλιοκαστρίτισσα. Πέντε - δέκα καλόγηροι ἀναπνέουν τὸν γεμᾶτον ἰώδιον ἀέρα. Μιὰ σιγαλιὰ γεμάτη μυστήριο παντοῦ· τὸ βασίλεμμα τοῦ ἡλίου γίνεται σιγὰ - σιγὰ ἐκεῖ στὸ βάθος τῆς Μεσογείου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κατὰ τὴν Ἰταλία ἀντίκρυ. Καὶ τὸ σήμαντρο γλυκὰ ἀντηχεῖ τὸν ἑσπερινὸ μέσα στὴν ἀγριάδα καὶ τὴν ἐρημιά.

Μέσα στὴν πόλι βρίσκεται σχεδὸν τὸ χαριτωμένο λιμανάκι τῆς Γαρίτσας· ἀληθινὸ παιγνιδάκι τῆς φύσεως. Ὁ ἥλιος τρέχει νὰ κρυφθῇ πίσω ἀπ' τὰ βουνὰ τοῦ Πέλεκα καὶ ὡς ἀποχαιρετισμὸ ἀφήνει ἐπάνω τους ἕνα πελώριο φωτοστέφανο ποὺ μέσα του παιγνιδίζουν ὅλα τὰ χρώματα τῆς ἴριδος*. Ἀπέναντι οἱ χιονισμένες κορφὲς τῶν βουνῶν τῆς Ἠπείρου μοιάζουν σὰν τριαντάφυλλα στὸ ὕστερνὸ χάϊδεμα τοῦ φωτός. Οἱ τελευταῖες ἀκτῖνες φιλοῦν τὰ ἥσυχα νερὰ τοῦ μαγευτικοῦ κολπίσκου.

Τὰ μουράγια* μελαγχολικὰ ρίχνουν τὴ σκιά τους μέσα στὰ νερά. Ἡ Ἀκρόπολι βαρειὰ μὲ τὶς δύο κορφές της χρυσωμένη σὰν στέμμα, κάθεται στοὺς πρασινισμένους βράχους της, καὶ ἐκεῖ στὰ πόδια της σιγὰ σιγὰ τὸ κῦμα ψιθυρίζει στὸ φίλημα τῆς αὔρας.

Πέντε ἕξι ψαροποῦλες* μὲ ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ἡμέρας ν' ἀράξουν κοντὰ στὸ κανάλι, ἐκεῖ ποὺ ἄλλα περασμένα χρόνια, γεμᾶτες μ' ἁρματωμένα παλληκάρια ἀνέμιζαν οἱ γαλέρες* τῶν Βενετσάνων. Καὶ κάτω ἀπὸ τὰ τείχη στὴν ἀκρογιαλιά, ἀντηχεῖ μὲ ρυθμὸ ἡ φωνὴ τῶν ψαράδων, ποὺ τραβοῦν τὰ δίχτυα των.

Ἕνας περίπατος μισῆς ὥρας σᾶς φέρνει ἀπὸ τὴν πόλι σὲ μιὰ γωνιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ μαγευτικὲς καὶ τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος ἴσως ὅλης. Ἕνα πελώριο κανόνι, λείψανο παλαιοῦ πυροβολείου, δίνει τὴν ὀνομασία: Εἶναι τὸ « Κανόνι ».

Δεξιὰ μιὰ λιμνοθάλασσα μὲ τὸ διβάρι* καὶ τὶς καλαμιές του στὸ βάθος, ἥσυχη σὰν καθρέφτης. Ἀριστερὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος μ' ἕνα φρικίασμα σιγαλὸ κι ἀνεπαίσθητο. Στὰ ὅρια τῶν δύο ἕνα μοναστηράκι μὲ τρεῖς - τέσσαρες καλόγριες. Ἐπάνω σ' ἕνα βράχο ἐπίπεδο καὶ πιὸ πέρα τὸ Ποντικονήσι. Λέγουν πὼς εἶναι ἡ « ναῦς τοῦ Ὀδυσσέως ἀπολιθωμένη ». Σήμερα εἶναι μιὰ πινελλιὰ πράσινη μέσ' στὸ γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας. Κι ἀντικρὺ κατὰ σειρὰν φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, ποὺ ἀνεβαίνουν σὰν κρεμαστοὶ κῆποι.

« Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον » 1918 Ν. Πετιμεζᾶς—Λαύρας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΕΠΤΑ ΝΗΣΙΩΝ

Ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ὄνειρο μέσ' στὴ χαρὰ τοῦ Μάη,
ὡς τὸν Καβομαλιᾶ*,
σκιάχτρο κοντὰ στὰ Κύθηρα, κάθε κορφὴ γελάει
καὶ κάθε ἀκρογιαλιά.

Λάμπεις, Ἰόνιο πέλαγο, σὰν νά 'σαι ἀπὸ διαμάντια.
Μιὰ ὁρμὴ πάντα ὁδηγεῖ,
σὰν χάϊδια ἀπ' τὴν Ἑλλάδα σου, τὰ κύματά σου, ἀγνάτια,
ὡς τοῦ Ἰταλοῦ τὴ γῆ.

Καὶ μέσ' ἀπὸ τὸ πέλαγο τὰ Ἑφτάνησα χαράζουν
πλασμένα ἀπ' τὸν ἀφρό,
καὶ ὑψώνονται καὶ πλέκονται σεμνὰ κι ἀναγαλιάζουν*
καὶ στήσανε χορό.

Κι ἡ ἑφτάδιπλη ὀμορφάδα τους ἑφτάφωτη εἶναι πούλια·*
γῦρο ὑποταχτικοὺς
ἔχουν τοὺς χρυσοδέλφινες καὶ τὰ θαλασσοπούλια,
κι ἕνα τραγούδι ἀκοῦς :

« Σαράντα χρόνια πέρασαν! Ὦ μάννα μας, ἡ ἀγκάλη
τοῦ ξένου εἶναι βραχνᾶς·
αἷμα γιὰ σένα χύσαμε καὶ γίνηκε κοράλλι
γιὰ σένα· μὴν ξεχνᾷς.

Τοῦ κάκου ὁ ξένος μὲ λογῆς δολώματα καὶ βρόχια
καὶ μάγια μᾶς τραβᾷ.
Ἀπὸ τῆς γῆς τοὺς θησαυρούς, μάννα, ἡ δική σου φτώχεια
στοιχίζει πιὸ ἀκριβά.

Παρὰ τοῦ ξένου φόρεμα κι ἀρχοντικὸ στεφάνι
μὲ λάμψι περισσή
κάλλιο, ὦ μητέρα, νὰ εἴμαστε σὰν τὰ χορτάρια, φτάνει
νὰ μᾶς πατᾷς ἐσύ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐμεῖς τὸ πίνουμε τὸ φῶς ἀπ' τὰ δικά σου μάτια,
πού εἶν' ὁ ἥλιος τῆς αὐγῆς,
Καὶ τοῦ κορμιοῦ σου τ' ἄχραντου τ' ἀχώριστα κομμάτια,
μητέρα, εἴμαστε ἐμεῖς ».

Ζάκυνθο, χαῖρε, ὁλόανθη, Κεφαλλονιὰ δουλεύτρα,
ὦ Κύθηρα, ὦ Παξοί,
κι ἐσὺ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιᾶς ὦ Κέρκυρα, μαγεύτρα,
κ' Ἰθάκη ἐσὺ ἀκουστή.

Χαῖρε κι ἐσὺ τῆς Ρούμελης γειτόνισσα, ὦ Λευκάδα,
τοῦ ἀρματωλοῦ φωλιά!
Ἀκόμα τὴν ἡρωϊκὴ σοῦ σπέρνει ἀνατριχάδα
τοῦ ψάλτη* σου ἡ λαλιά.

Τ' ἄνθιά της πάντα ἡ λεμονιά, καὶ πάντα νὰ σᾶς ἔχῃ
καρποὺς ἡ ἐλιά, νησιά,
καὶ πάντα ἡ Ἀφροδίτη σας ἀπάνου σας νὰ βρέχῃ
τοῦ Ἀπρίλη τὴ δροσιά!...

Πάντα, καθὼς ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ θείου Ὁμήρου ὥς τώρα,
πού ἀνθίζει ὁ Σολωμός,
καμάρι σας νὰ τά 'χετε τοῦ τραγουδιοῦ τὰ δῶρα
κι ἡ γνώμη σας ρυθμός.

« Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ μοναξιά », Κωστῆς Παλαμᾶς

ΣΤ' ΑΚΡΟΓΙΑΛΙ

Ὁ Χριστὸς πάντοτε εἶχε προτίμησι γιὰ τοὺς πτωχοὺς « τῷ πνεύματι » καὶ τοὺς ταπεινοὺς καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε πὼς αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν νὰ μὴ τοὺς προτιμήσωμε καὶ μεῖς, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι τόσο εὐγενικοὶ καὶ καλόκαρδοι, νὰ μᾶς φιλοξενήσουν στὴν καλύβα τους; Γιὰ ψαρᾶδες πρόκειται. Καὶ οἱ ψαρᾶδες ἔλαβαν τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ, νὰ κατεβῇ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ νὰ γίνουν σοφοὶ καὶ νὰ διδάξουν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ ποιμένες μόνον Τὸν ἐχαιρέτισαν γιὰ μιὰ στιγμὴ τὴν ὥρα, ποὺ γεννήθηκε, κι ἔπειτα ξαναπῆραν τὰ βουνὰ καὶ χάθηκαν μέσα στοὺς λόγγους κι ἀπάνω στὶς πλαγιὲς καὶ στὶς κορυφές. Μὰ οἱ ψαρᾶδες καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς θάλασσας τῆς γαλανῆς καὶ ἥμερης, Τὸν γνώρισαν καὶ Τὸν ἀγάπησαν καὶ κέρδισαν τὴν ἀγάπη Του καὶ ξεδιάλυναν τὴν καρδιά Του κι ἀγκάλιασαν τὸν κόσμο ὁλόκληρο καὶ τὸν τύλιξαν μὲ τὰ δίχτυά τους.

— Δὲν κοπιάζεις ἀπὸ μέσα ; Κάτι κολιοὺς ἔχομε καὶ τοὺς κρατήσαμε γιὰ μᾶς. Ἔχομε καὶ κεχριμπαρένιο ἀπ' τὰ Μεσόγεια.

— Μετὰ χαρᾶς, παιδιά, τὴν συντροφιά σας καὶ τὴν ἀγάπη σας!

Μὲ τ' ἀπόβραδο κάθισα σ' ἕνα σκαμνὶ ἀπέξω ἀπ' τὴν καλύβα τους, στημένη κατάνακρα* στ' ἀκρογιάλι. Στὸ κατώφλι τῆς πορτούλας ἡ φουφοῦ μὲ τὰ καρβουνάκια ἔπιανε σιγὰ - σιγὰ μὲ τὴν πνοὴ τοῦ ἤρεμου καὶ γαλανοῦ ἀπόβραδου μπάτη. Ὅλα ἦταν γαληνεμένα ἀπ' τὰ βουναλάκια τὰ πευκόφυτα, ὡς τὸ βάθος πέρα τοῦ ὁρίζοντα, ποὺ γέρνοντας ὁ ἥλιος τὸν ἐφλόγιζε κι ἑτοίμαζε τὸ μεγάλο πανηγύρι τῶν χρωμάτων. Γίνομαι πρωτόγονος ἄνθρωπος μιὰ στιγμή. Δὲν ξέρω τίποτε. Δὲν ἔμαθα τίποτε. Βλέπω τὸ θαῦμα καὶ μένω μὲ τὰ μάτια ἐκστατικὰ καὶ τὴν ἄγνωρη ψυχή μου τὴν πνίγει ὁ φόβος. Κακόμοιροι πρῶτοι ἄνθρωποι! πῶς νοιώθατε τὸ μεγαλεῖο καὶ τὸ ἀνεξήγητο! καλύτερα ἀπὸ μᾶς. Βλέπω λοιπὸν ἐγὼ καὶ δὲν ἐξετάζω καὶ κολυμβῶ μέσα στὸ χρῶμα τὸ ρόδινο στὴν ἀρχή, ποὺ ἁπλώθηκε ἀπὸ πέρα ὥς τὰ πόδια μου ἐμπρός, ἐπάνω στὸ βραχάκι, ποὺ πότε γίνεται τριανταφυλλὶ καὶ πότε σκεπάζεται μὲ τ' ἀφροπαίγνιο. Ἔπειτα ὁ ζωγράφος δυναμώνει τὰ χρώματά του στὴν ἀόρατη παλέτα του καὶ ἀναλειώνει τὸ χρυσὸ καὶ χύνει τὸ ἀσήμι καὶ πλημμυρᾷ τὸ μενεξεδένιο καὶ πορφυρίζει καὶ κιτρινίζει καὶ ἀνακατώνει χρώματα, ποὺ ἔχουν περίσσεια χάρι, μὰ δὲν ἔχουν ὄνομα πιὰ καὶ γίνονται ὅλα στὴν ψυχή μου ἕνα, σὲ μιὰ μαγεμμένη καὶ θεία εἰκόνα.

Μιὰ βαρκούλα ἀργοτάξιδη, μὲ τὰ τέσσερα κουπιά της καὶ τὸ ρυθμικὸ καὶ μονότονο « ὄο..ίς! Ὄο..ίς! » μπαίνει μέσα στὴν ὑπαίθρια ζωγραφιὰ καὶ τὴν σπάζει...

— Δὲ μ' ἀρέσουνε, Παντελῆ, ἐκεῖνα τὰ συννεφάκια μακριά. Ἔρχεται ἡ ἀφιλότιμη. Καλὰ ποὺ μαζευτήκατε στὴν ὥρα σας! Τί φέραμε ;

— Τοῦ Θεοῦ τ' ἀγαθά!

Καὶ τοῦ « Θεοῦ τ' ἀγαθὰ » βγῆκαν, μπῆκαν στὶς κόφες καὶ ἡ σούστα γέμισε ξέχειλη. Τὸ καμτσίκι ἀντήχησε δυὸ τρεῖς στριφτὲς καὶ ὁ ντορῆς τὄβαλε στὰ πόδια κατὰ τὴν μεγάλη χώρα, ποὺ τὰ θέλει ὅλα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μὰ τὰ συννεφάκια ἐκεῖ μακριὰ πῶς πύκνωναν καὶ μεγάλωναν καὶ μαύριζαν καὶ ἅπλωναν σκεπάζοντας τὰ οὐρανοθέμελα ἀπ' τὴ μιὰ ἄκρη ὥς τὴν ἄλλη... Καὶ κάτι σὰν ἀνατρίχιασμα ξαφνικὸ ἔπιασε τὴ θάλασσα. Κι ἄρχισε τὸ φοῦσκωμα καὶ τ' ἀγρίεμμα καὶ τὸ βουγγητό. Κι ἐκεῖνα τὰ μικρὰ κι ἀνάλαφρα κυματάκια μὲ τὸ ἀφρόζωμα τῆς ἀκρογιαλιᾶς, ἔγιναν θηρία κι ἀνεβαίνοντας καὶ πηδῶντας τὸ ἕνα τ' ἄλλο, τἄβαλαν μὲ βράχους, μὲ πέτρες, μὲ τ' ἀκρογιάλι. Τἄβαλαν καὶ μὲ τὴν καλύβα ἀκόμα, ποὺ τὴν ράντιζαν ἀπ' τὰ πόδια ὥς τὴν σκέπη. Καὶ τὸ μπουρίνι* δυνάμωνε καὶ ὁ θυμὸς ἐξέσπασε τῆς γαληνεμένης λιγάκι πρὶν θάλασσας.

— Δὲν περνᾶς μέσα, λέγω, ἔγινες καὶ μούσκεμμα. Τὰ κατεβάσαμε τὰ ψάρια ἀπ' τὴν σκάρα καὶ μοσκοβολᾶνε.

Μὲ τὸ μικρὸ λυχνάρι κρεμασμένο στὸ μεσανὸ δοκάρι καὶ πηγαίνοντας πέρα δῶθε· μὲ τὴν φουφοῦ μὲ τὰ κάρβουνα γιὰ μαγκαλάκι· μὲ τὴν μυρουδιὰ τὴν βαρειὰ τῶν διχτυῶν καὶ τῆς ἁρμύρας καὶ τῆς βρεμένης γῆς καὶ τῶν νιτσεράδων* μέσ' στὸν καπνὸ καὶ τὴν τσίκνα, στρωθήκαμε γῦρο μὲ τοὺς ἁγνοὺς καὶ ταπεινοὺς καὶ καλόκαρδους ἐκείνους ἀνθρώπους. Καὶ τότε εἶδα τί θὰ εἰπῇ μπουρίνι* ἔξω στὴ θάλασσα καὶ γαληνιὰ κι ἀγαθωσύνη μέσ' στὴν καρδιά.

Περιοδικὸν « Πυρσὸς » Ν. Πετιμεζᾶς—Λαύρας

Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΕΥΚΟΥ

Χτὲς βράδυ τὰ μεσάνυχτα, σὰν πᾶψαν οἱ βοριᾶδες,
ἔπεσε γῦρο σκοτεινιὰ καὶ σωπασιὰ θανάτου,
πυκνὸ τὸ χιόνι ἁπλώθηκε στὴ στράτα μας, στὴ στέγη,
κι ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μὲ τὸ κεφάλι ὁλάσπρο
βαριόγειρε καὶ ξαφνικὰ φριχτὰ τριζοβολῶντας
σωριάστηκε στὰ πόδια του καὶ τοῦ 'φυγε ἡ ψυχή του.

Ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μικρὰ παιδιὰ μᾶς εἶδε,
λειψὰ* τὰ πρῶτα βήματα σὰν ψάχναμε νὰ βροῦμε,
καὶ τ' ἄγουρα* παιχνίδια μας ἀμίλητος θωροῦσε,
τὰ καλοκαίρια ἡλιόφωτα καὶ τοὺς θολοὺς χειμῶνες.
Μὰ ὅταν μὲ δίψα σκύβαμε κατόπι στ' ἀλφαβήτα,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔγερνε πάνωθε ἀγαθὸς γλυκὰ χαμογελῶντας.
Καὶ σὰν ξεπεταχτήκαμε καὶ τ' ὄνειρο τοῦ πόθου
μᾶς ἔσυρε, μᾶς σκόρπισε τὸ κύκλωμα τοῦ κόσμου,
ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς συλλογισμένος πάντα
παραπονιότανε μουγγὰ* τ' ἀψὰ τὰ μεσημέρια
στοῦ μελτεμιοῦ* τὸ φύσημα, τριγῦρο ἀναζητῶντας
φωνὴ ν' ἀκούσῃ γνώριμη, λοξὴ ματιὰ νὰ ρίξῃ,
τ' ἄνθη τῆς ὄψης μας νὰ ἰδῇ νὰ τὰ καλωσορίσῃ...
Τὸν ἴσκιο του μᾶς ἔδινε μαζὶ μὲ τὴν ἀγάπη,
μᾶς χάριζε τὸ ἀνάσασμ' ἀλαφρὸ τῆς ἀναπνιᾶς μας
καὶ δὲ ζητοῦσε ἀντίχαρι κι ἄλλη καμμιὰ ἀναγάλλια,
ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς στὸ φτωχικό μας σπίτι,
παρὰ σὰν ἀποσταίναμε στὸ πάλαιμα, στὴν πίκρα,
γιὰ τὴ δουλειά, τὴν προκοπή, τὸν πόλεμο τῆς ζήσης,
νὰ γέρνουμε στὴ ρίζα του κι ἐκεῖ νὰ καρτεροῦμε
τὴν ἀγαθὴ παρηγοριὰ καὶ τὸ χαμένο θάρρος.

Τὰ χρόνια, ποὺ περνούσανε, πιστὰ μᾶς τὰ κρατοῦσε,
καὶ τίποτα δὲν ἔφευγε τῆς θύμησης δικό μας,
ποὺ νὰ μὴν ξέρῃ νὰ τὸ πῇ στὴ ζωντανὴ λαλιά του.
Μᾶς μολογοῦσε* τὴν παλιὰ ζωὴ κι εὐτυχισμένη,
τότε ποὺ ὁ γέρος μας παπποῦς μὲ τὴν καλὴ κυρούλα
καθότανε στὴ ρίζα του νὰ ψιλοτραγουδήσουν...
Μᾶς ἔλεγε τὴν ὀμορφιὰ τῆς νιότης τοῦ πατέρα,
τὴν ἀνοιχτή του τὴν καρδιὰ καὶ τὴ λεβέντικη ὄψι.
Καὶ μᾶς διηγόταν τὴν κρυφή του θλῖψι κάποιες νύχτες
καὶ τὴν ἁγνή, χαρούμενη φωνή του σὰ μιλοῦσε...
Μᾶς θύμιζε τὶς ἄνοιξες καὶ τοὺς βαριοὺς χειμῶνες,
μέρες καλές, ποὺ διάβηκαν καὶ νύχτες ἀγριεμμένες,
τὶς μπόρες, τ' ἀστροπέλεκα, τὶς μάνητες* τοῦ ἀγέρα,
τὰ κλάμματα γιὰ τοὺς χαμούς, γιὰ τὶς χαρὲς τὰ δάκρυα,
τὰ βήματα τῆς φαμελιᾶς καὶ τὰ σκουντήματά της,
τ' ἀνέβασμα, τὸ πνίξιμο στὰ κύματα τοῦ χρόνου,
τὸ κύλισμα, τὸ γύρισμα μέσ' στὸν τροχὸ τῆς τύχης,
τὴ γνῶσι τῆς ὑπομονῆς, τὴν πίστι τῆς ἀγάπης...

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γέροντας πιά, παράγερος ἀπ' τ' ἄμετρα τὰ χρόνια,
παπποῦς μαζὶ καὶ πρόπαππος, βίγλα* τοῦ σπιτιοῦ μας
ἔγερνε τώρα ὁλόρριζος, καμπουριαστὸς στὸ χῶμα,
παρακαλοῦσε κι ἤθελε, νὰ τοῦ σταθοῦμε βοήθεια,
γιὰ ν' ἀνασάνῃ μιὰ σταλιά, νὰ ξαναβρῇ τὴ ζήση.

Χτὲς βράδυ, τὰ μεσάνυχτα, σὰν πάψαν οἱ βοριᾶδες
κι ἔπεσε γῦρο σκοτεινιὰ καὶ σωπασιὰ θανάτου,
πυκνὸ τὸ χιόνι ἁπλώθηκε στὴ στράτα μας, στὴ στέγη,
κι ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μὲ τὸ κεφάλι ὁλάσπρο
βαρειόγειρε καὶ ξαφνικὰ φριχτὰ τριζοβολῶντας
σωριάστηκε στὰ πόδια του καὶ τοῦ 'φυγε ἡ ψυχή του.

« Ἡμερολόγιον Μεγ. Ἑλλάδος », 1929 Ρήγας Γκόλφης

Η ΙΕΡΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΑΙΟΔΕΝΔΡΟΥ

Ἦτο κότινος * ἀρχικῶς ἡ ἐλαία τοῦ Ἐρεχθείου * ; Ἦτο ἡ πρώτη ἥμερη ἐλαία, τὴν ὁποίαν ἐφύτευσεν ἡ Ἀθηνᾶ ὑπὲρ τῆς πόλεώς της ; Ἦτο τὸ δόρυ της, ποὺ τὸ ἔμπηξεν εἰς τὸ ἔδαφος θυμωμένη μὲ τὸν Ποσειδῶνα καὶ ἐφύτρωσε θαλλούς * ; Ἦτο ἡ ἰδία ἡ Ἀθηνᾶ, ἐμφανισθεῖσα ὑπὸ μορφὴν ἐλαίας ; Ἦτο τὸ πρῶτον της ἄγαλμα σχηματισθὲν μὲ τὸν κορμὸν τῆς ἐλαίας αὐτῆς ;

Ὅ,τι καὶ ἂν ἦτο ἡ ἐλαία τοῦ Ἐρεχθείου, ἐθεωρεῖτο ὡς δένδρον πανίερον, τὸ δὲ λάδι της ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν ἄσβεστον λυχνίαν τῆς Ἀθηνᾶς.

Ὄλβιος * ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ἐστεφάνωναν τὴν κεφαλὴν μὲ κλάδον τῆς ἐλαίας αὐτῆς ! Μὲ τέτοιον κλάδον ἐστεφάνωσαν τὸν Ἀριστοφάνη* μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν παράστασιν τῶν « Βατράχων » * του.

Ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν, ποὺ ἐπλησίαζε τὴν ἐλαίαν τοῦ Ἐρεχθείου μὲ ἀπαράβλητον εὐλάβειαν, τῆς ἔδενε καὶ κορδελλάκια, τῆς ἐκρεμοῦσε καὶ στεφάνους καὶ ποικίλα ἀναθήματα καὶ καρπούς. Καὶ ὅταν κατὰ τὰ Περσικὰ κατέκαυσαν οἱ βάρβαροι καὶ τὴν ἐλαίαν αὐτὴν τοῦ Ἐρεχθείου, τὴν ἐπιοῦσαν, ποὺ διετάχθησαν ἀπὸ τὸν βασιλέα των νὰ εἰσέλθουν εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ προσφέρουν θυσίας, εἶδαν, ὅπως λέγουν τὰ παλαιὰ Συναξάρια *, μὲ ἀπορία των τὴν καημένην ἐλιὰ νὰ ἔχῃ πετάξει βλαστάρι ἴσαμε ἕνα πῆχυν.

Ἀπὸ τὴν ἐλαίαν αὐτήν, τὴν ἱεράν, κατὰ τοὺς θρύλους, ἐδημιουργήθησαν αἱ δώδεκα ἐλαῖαι τῆς Ἀκαδημίας * — δεῦτε λάβετε φῶς ! — ἀντιστοιχοῦσαι, ὡς λέγεται ,πρὸς τὰς δώδεκα πύλας της. Αὐταὶ μετελαμπαδεύθησαν κατόπιν, καὶ τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὁλόκληρον τὸ ἱερὸν δάσος τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐπάνω ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι ἐλαῖαι — τὸ μόνον δένδρον, ποὺ ἐναρμονίζεται μὲ ἀρχαιότητας — ὅλα δὲ τὰ ἱερὰ τῆς Ἀθηνᾶς περιεῖχον ἱερὰς ἐλαίας (μορίας)· πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν περιεκυκλοῦντο ἀπὸ ἐλαιῶνας ὁλοκλήρους. Σηκὸς * ἐθεωρεῖτο ὁ περίβολος τῶν ἐλαιώνων αὐτῶν, καὶ τὰ κουφώματα κάθε ἐλαίας του ἦσαν κόγχαι ἀναθηματικαί.

Ἡ γενίκευσις ὅμως τῆς ἐλαίας ὡς παραγωγικοῦ δένδρου ὀφείλεται, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα, εἰς τὸν Πεισίστρατον· οὕτω δὲ τὴν Ἀττικήν, « πρότερον ψιλὴν καὶ ἄδενδρον οὖσαν », τὴν κατεφύτευσαν μὲ ἐλαιόδενδρα, « Πεισιστράτου προστάξαντος ». Προστίθεται δὲ καὶ ἡ πληροφορία, ὅτι διετάχθησαν οἱ ἀκτήμονες πολῖται νὰ βγοῦν εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ νὰ φυτεύσουν ἐλαιόδενδρα.

Πέλαγος ὁλόκληρον ἐλαιοδένδρων προῆλθεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐμφύτευσιν τοῦ Πεισιστράτου. Τίς οἶδε, κανένα κούφταλον ἐλαίας, λησμονημένον εἰς καμμίαν πλαγιὰν βουνοῦ τῆς Ἀττικῆς, ἂν δὲν εἶναι λείψανον τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἐκείνου ὀργασμοῦ !...

Καὶ εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους διετήρησε τὴν θέσιν της ἡ ἐλαία, ἐκπροσωποῦσα τὴν ἁγιότητα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν οἶκον· τὸ δὲ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου καταδεικνύει τὴν συνεχῆ καὶ ἀμείωτον ἱερότητα τῆς ἐλαίας εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Γένους.

Καὶ ποῖος δὲν εἶδε τὴν καλὴ γριούλα μὲ ἕνα κατακάθαρον βαμβακάκι νὰ παίρνῃ ὀλίγον ἁγιασμένο λαδάκι ἀπὸ τὴν κανδήλαν τῆς Ἀειπαρθένου, διὰ νὰ ξαναδώσῃ τὴν νεανικὴν δύναμιν στὴ ματιά της, ἢ διὰ νὰ ἀποσταυρώσῃ τὸ ἐγγόνι της ; Καὶ ποῖος δὲν εἶδε τὴν εὐλαβῆ γριούλα νὰ γονατίζῃ, νὰ κάνῃ μετάνοιες καὶ κατόπιν αἴρουσα τὰς χεῖρας πρὸς τὸν προστάτην της Ἅγιον νὰ μουρμουρίζῃ τὰς δεήσεις της καὶ νὰ ἅπτεται τῆς κανδήλας του ;

« Ὁ Ἀναδρομάρης τῆς Ἀττικῆς » Δ. Γρ. Καμπούρογλου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η ΕΛΙΑ

Εἶμαι τοῦ ἥλιου ἡ θυγατέρα
ἡ πιὸ ἀπ' ὅλες χαϊδευτή.
Χρόνια ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα
σ' αὐτὸν τὸν κόσμο μὲ κρατεῖ.
Ὅσο νὰ πέσω νεκρωμένη,
αὐτὸν τὸ μάτι μου ζητεῖ·
εἶμ' ἡ ἐλιὰ ἡ τιμημένη.

* * *

Δὲν εἶμ' ὁλόξανθη, μοσχάτη
τριανταφυλλιὰ ἢ κιτριά,
θαμπώνω τῆς ψυχῆς τὸ μάτι,
γιὰ τ' ἄλλα μάτια εἶμαι γριά.
Δὲ μ' ἔχει ἀηδόνι ἐρωμένη,
μ' ἀγάπησε μία θεά·
εἶμ' ἡ ἐλιὰ ἡ τιμημένη.

* * *

Ὅπου κι ἂν λάχω κατοικία
δὲν μ' ἀπολείπουν οἱ καρποί·
ὡς τα βαθειά μου γηρατεῖα
δὲ βρίσκω στὴ δουλειὰ ντροπή.
Μ' ἔχει ὁ Θεὸς εὐλογημένη,
κι εἶμαι γεμάτη προκοπή·
εἶμ' ἡ ἐλιὰ ἡ τιμημένη.

* * *

Φρίκη, ἐρημιά, νερὰ καὶ σκότη,
τὴ γῆ ἐθάψαν μιὰ φορά·
πράσινη αὐγὴ μὲ φέρνει πρώτη
στὸ Νῶε ἡ περιστερά.
Ὅλης τῆς γῆς εἶχα γραμμένη
τὴν ἐμορφιὰ καὶ τὴ χαρά·
εἶμ' ἡ ἐλιὰ ἡ τιμημένη.

* * *

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐδῶ στὸν ἴσκιο μ' ἀποκάτου
ἦρθ' ὁ Χριστὸς ν' ἀναπαυθῇ,
κι ἀκούσθηκ' ἡ γλυκειὰ λαλιά του
λίγο προτοῦ νὰ σταυρωθῇ·
Τὸ δάκρυ του, δροσιὰ ἁγιασμένη,
ἔχει στὴ ρίζα μου χυθῆ,
εἶμ' ἡ ἐλιὰ ἡ τιμημένη.

«Τὰ Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου» Κωστῆς Παλαμᾶς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

12. ΖΩΑ - ΠΤΗΝΑ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

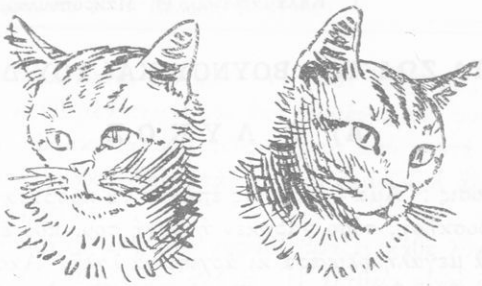

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΖΩΑ

Σὰν ἀλαργεύουν ἀπὸ μὲ γεμᾶτοι τρόμο οἱ γάτοι,
θαρρῶντας, ποὺ ἀπαντήθηκαν μὲ φοβερὸ διαβάτη,
ἂς ἦταν, Θέ μου, δυνατὸ νὰ βγοῦνε ἀπ' τὴν ἀπάτη.

Ὁ ἴσκιος, ποὺ τρέχει νὰ χαθῇ παράμερα τοῦ δρόμου
μεσ' στὰ βαθιὰ μεσάνυχτα, ποὺ πάω στὸ φτωχικό μου,
νὰ τό 'ξερε τί ἀνάξιος, ὁπού 'μαι τέτοιου τρόμου!

Μὲ τῶν προγόνων τους θὰ ζοῦν τὰ θολωμένα φρένα,
καὶ τρέμουνε τὸν ἄνθρωπο τὰ ζῷα τ' ἀγαπημένα·
ἴσως κι ἐγώ, σκληρὸ παιδί, νὰ τὰ 'χω ἀδικημένα.

Μὰ τώρα, ποὺ ἔχω μέσα μου ἐλέους κι ἀγάπης βρύσι,
πολλῶν ψυχῶν τὰ κρίματα μποροῦσε νὰ τὰ σβήσῃ,
στῆς γάτας τὸ γουναρικό τὸ χάδι μου ἂν γλιστρήσῃ...

Βουβὴ ἡ ἀφή, μὰ νόημα κι ὑπομονὴ γεμάτη,
χαϊδεύοντας τὴ ράχι του γυρτή, ἁπαλή, χνουδάτη,
μιλεῖ τοῦ ζώου γιὰ τὴ φριχτὴν ἀνθρώπινην ἀπάτη...

« Θεῖα Δῶρα » Ζαχαρίας Παπαντωνίου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΠΟ ΤΑ ΖΩΑ ΤΟΥ ΒΟΥΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ

Α) Ο ΛΥΚΟΣ

Ἡ παράδοσις : Ἄμα ὁ Χριστὸς ἔπλασε τὰ πρόβατα καὶ βγῆκε στὰ βουνὰ νὰ τὰ βοσκήσῃ, τόσο χάρηκεν ἡ ψυχή του, ποὺ ἔκοψε ἕνα ξύλο, τὸ ἔφκιασε μιὰ μεγάλη φλογέρα κι ἄρχισε νὰ λαλῇ. Ἄκουσε ὁ Σατανᾶς τὰ λαλήματα καὶ τὰ βελάσματα, πῆγε κοντά, εἶδε τὰ πρόβατα καὶ μαύρισε ἡ ψυχή του.

— Τί πανέμορφα πλάσματα εἶναι τοῦτα, ποῦκαμε ὁ Χριστός !... εἶπε. Κι ὁ νοῦς του πῆγε πῶς νὰ τοῦ τὰ χαλάσῃ. Παραμέρισε στὸ λόγγο, ἔκοψε μιὰ ἀγριαπιδιὰ κι ἄρχισε νὰ φκιάνῃ τὸ λύκο. Γι' αὐτὸ ποῦναι φκιασμένο ἀπ' ἀγριαπιδιὰ δὲν λυγίζει καθόλου αὐτὸ τὸ πλᾶσμα τοῦ Σατανᾶ. Μὰ ἄμα τὸν ἀπόφκιασε τὸ λύκο καὶ πῆγε νὰ τὸν στήσῃ, εἶδε πὼς δὲν μποροῦσε νὰ σταθῇ στὰ ποδάρια του τὸ ἔργο του. Ἀφοῦ εἶδε καὶ ἀπόειδε πὼς δὲν θὰ στυλώσῃ τὸν λύκο, πῆγε στὸ Χριστό, γονάτισε μπροστά του καὶ εἶπε.

—Ἀφέντη, θέλησα κι ἐγὼ νὰ κάμω ἕνα πλᾶσμα σὰν τὰ δικά σου, μὰ γιατὶ δὲν στέκει στὰ πόδια του ; Ἀξίωσέ με νὰ τὸ ἰδῶ ὄρθιο καὶ θὰ προσκυνῶ τ' ὄνομά σου.

Ὁ Χριστὸς τοῦ εἶπε :

— Πήγαινε νὰ τοῦ φωνάξῃς : Σήκω, ἔργο μου, καὶ κάμε ὅ,τι πρόσταξε ὁ Χριστός.

Ὁ Σατανᾶς γνοιάστηκε.

— Κι ἂν τὸ πρόσταξε ὁ Χριστὸς νὰ μὲ φάῃ ; εἶπε.

Πῆγε γρήγορα, ἔκανε ἕνα λάκκο κοντὰ στὸ λύκο, κρύφτηκε μέσα κι ἀφήνοντας ἔξω τὸ ἕνα ποδάρι του μόνο φώναξε :

— Σήκω, ἔργο μου, καὶ κάμε ὅ,τι πρόσταξε ὁ Χριστός.

Ὁ λύκος πήδησεν ἐπάνω, ἄρπαξε τὸ ποδάρι τοῦ Σατανᾶ καὶ τὸ ἔφαγε. Γι' αὐτὸ λένε ὅτι ὁ ἀρχιδαίμονας εἶναι κουτσός.

* * *

Ἡ πονηρία του : Ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἡ ὀσμή του χτυπᾷ τὰ προβατόσκυλα, ἄμα πηγαίνῃ στὴ στάνη, βαδίζει ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ ἔχει ἀντίθετο τὸν ἀέρα. Ἂν ἔχῃ ρέμμα, χώνει τὸ ρύγχος του στὸ νερό. Ἂν εἶναι μέρα, ποτὲ δὲ βαδίζει σὲ γυμνὸ τόπο. Προτιμᾷ πάντοτε τ' ἀπό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σκια, γιὰ νὰ μὴ διακρίνεται εὔκολα. Ἂν εἶναι συμμορία, χωρίζονται εἰς δύο μπουλούκια. Οἱ μὲν πηγαίνουν ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ φυσᾷ, ὥστε νὰ τοὺς ἀντιληφθοῦν τὰ σκυλιά, καὶ τοὺς πάρουν ἀπὸ κοντά. Ἅμα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπομακρυνθοῦν τὰ σκυλιά, ὁρμοῦν οἱ ἄλλοι στὸ κοπάδι καὶ σφάζουν. Πόσα ;

Πιστεύουν, ὅτι, ἅμα μπῇ στὸ κοπάδι, σφάζει κάθε λύκος ἕως 99. Ἅμα φθάσῃ στὰ 100, λέγουν ὅτι σκάζει. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἕνας λύκος σφάζει ὅσα προφθάσῃ. Νὰ χορτάσῃ δὲν ὑπάρχει φόβος. Μήπως τρώγει κρέας ; Ἀνοίγει μιὰ φλέβα στὸ λαιμὸ καὶ πίνει τὸ αἷμα. Γι' αὐτὸ λέγουν : Ἅμα ἔχῃ ἕνας λύκος, ἔχουν ἑκατὸ κοράκια. Ἅμα ἔχουν ἑκατὸ κοράκια, δὲν ἔχει ἕνας λύκος.

« Μπῆκε ὁ λύκος στὸ κοπάδι, ἀλλοιὰ πῶχει τὸ ἕνα ». Βεβαιωμένο πρᾶγμα εἶναι ὅτι, ἂν σ' ἕνα κοπάδι εἶναι πεταμένα ἕνα ἢ λίγα πρόβατα κανενός, ἐκεῖνα θὰ πρωτοπάρῃ ὁ Χάρος. Ὁ λόγος εἶναι ὁ ἑξῆς :

Κάθε μπουλούκι εἶναι σὰν ἀπὸ ἰδιαιτέρα πάστα φκιασμένο. Ἂν σμίξετε πέντε μπουλούκια, θὰ ἔχετε μὲν ἕνα μεγάλο κοπάδι, ἀλλὰ μὲ τὴν πρώτη ταραχὴ σχίζονται κατὰ μπουλούκια, ὅπως ὅταν ἦταν χωρισμένα. Ἂν λοιπὸν στὸ κοπάδι εἶναι ἕνα μονάχο πρόβατο, θὰ ξεκόψῃ καὶ ἴσως γλυτώσουν τὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ σκυλιά, τὰ ὁποῖα, ὡς μυαλωμένα, θὰ τρέξουν νὰ γλυτώσουν τὰ περισσότερα, ἀλλὰ τὸ ἕνα σπάνιον νὰ σωθῇ.

Ἐπειδὴ μὲ τὸ αἷμα ἑνὸς προβάτου δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ χορτάσῃ, οὔτε ἐπὶ τόπου εἶναι εὔκολο νὰ τὸ καταπιῇ, ἀναγκάζεται νὰ τὸ παίρνῃ μαζί του, καὶ ἰδοὺ πῶς. Ἂν μὲν εἶναι μικρὸ, τὸ πετᾷ στὴν πλάτη του καὶ φεύγει, σὰν νὰ ἔχῃ ἐπανωφόρι ριγμένο στοὺς ὤμους του. Ἂν εἶναι μεγάλο, τὸ δαγκάνει ἀπὸ τὸ αὐτί, τὸ ζώνει μὲ τὴν οὐρά του στὴ μέση καὶ τοιουτοτρόπως πηγαίνουν ἀλαμπράτσο.

Ἂν εἶναι βῶδι, πηδᾷ στὸ λαιμό του καὶ μὲ τὴν οὐρά του τὸ διευθύνει ὅπου θέλει σὰν καβαλάρης μὲ τὸ καμτσίκι του. Ἂν εἶναι μουλάρι, πιάνει τὴ στράτα καὶ κάνει τὸν πεθαμένο. Τὸ μουλάρι, κατὰ τὴν περιέργειά του, πηγαίνει νὰ τὸν μυρίσῃ καὶ, ἅμα πλησιάσῃ τὴ μύτη του, τ' ἁρπάζει ἀπ' αὐτὴ καὶ τὸ σκάζει. Ἂν εἶναι δυνατὸ τὸ μουλάρι, τὸν σηκώνει ἐπάνω καὶ τὸν βροντᾷ κάτω σὰν χταπόδι. Οἱ μουλαροτρόφοι, γιὰ νὰ σώσουν τὴν ὑπόληψιν τῆς ράτσας των, λέγουν ὅτι ὁ λύκος τρώγει προηγουμένως ἄμμο, γιὰ νὰ βαρύνῃ καὶ γι' αὐτὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν μποροῦν νὰ τὸν σηκώσουν τὰ μουλάρια.

* * *

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«Ἀλλοίμονο, ἂν ἔκοβαν ὅλοι οἱ λύκοι», λέγει μιὰ παροιμία. Κόβει μόνον ὁ Μονιᾶς. Τί εἶναι ὁ Μονιᾶς; Τὸ μεγαλύτερο παιδί των ὁ λύκος καὶ ἡ λύκαινα τὸ χωρίζουν, ἅμα γεννηθῇ. Τὸ τρέφουν καὶ τὸ ἐκπαιδεύουν ἰδιαιτέρως. Εἰς αὐτὸ ἐμπιστεύονται ὅλην τὴν τέχνην, τὴν ὁποίαν τοῦ διδάσκουν μὲ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς Ἀλεποῦς. Κουβαλοῦν πρόβατα καὶ γίδια ζωντανὰ στὴν φωλιὰ τοῦ Μονιᾶ χάριν τῆς ὑποδειγματικῆς του διδασκαλίας. Μεθ' ὃ ὁδηγεῖται στὰ κοπάδια πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του.

Ὅρος ἀπαράβατος: Ἀπὸ κοπάδια, ποὺ εἶναι γῦρο ἀπὸ τὴ φωλιά του, ποτὲ δὲν κλέβει ὁ λύκος. Ἐπιθυμεῖ νὰ μὴν εὑρίσκεται εἰς παρεξηγήσεις μὲ τοὺς γειτόνους του, τοὐλάχιστον ἐφ' ὅσον ἔχει τὰ μικρά του εἰς κατάστασιν ἀνηλικιότητος.

Ἀφ' ὅτου ἔρχεται ὁ Ἀγγλικὸς στόλος στὸν Ἀστακό, ἡ πεδινὴ Ἀκαρνανία ἡσύχασε. Αἱ προβολαὶ τῶν ἠλεκτρικῶν προβολέων ἐφόβισαν τὸν λύκο πολύ, ὥστε νὰ φύγῃ. Ἄλλοτε τὸν εἶχε τρομάξει ἡ λοκομοτίβα * τοῦ σιδηροδρόμου Κρυονερίου — Ἀγρινίου τόσον, ὥστε ἔφυγαν ὅλοι καὶ ἐπέρασαν εἰς τοὺς ὀρεινοὺς δήμους τῆς Ἀκαρνανίας. Ὁ μακαρίτης ὁ Τρικούπης * ἐμαυρίσθη τότε ἐξαιρετικῶς ἀπὸ τοὺς ποιμένας, διότι «τοῦ διαβόλου τὸ σιδηρικὸ ἔρριψε τοὺς λύκους μέσα στὴ στάνη τους».

Ἡ ἐπικήρυξις τοῦ λύκου εἶναι ἀπὸ τὰ κυριώτερα ποιμενικὰ ἔθιμα. Ἂν δὲν ἀπατῶμαι, μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι ἐπικεκηρυγμένοι οἱ λύκοι. Εἰς ὅλα τὰ ἄλλα κράτη ζῇ ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος, τοῦ πρώτου ἐπικηρύξαντος τοὺς λύκους.

Ζῇ ἐπίσης ἡ πρόληψις, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Βιργίλιος, ὅτι, ἂν σὲ ἰδῇ ὁ λύκος, «χαβώνεσαι», τουτέστι μένεις ἄλαλος.

Αἱ καταστροφαί, ποὺ κάνει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπολογίζονται εἰς ἑκατοντάδες χιλιάδων. Γι' αὐτὸ ὁ σκοτώνων ἢ συλλαμβάνων λύκον, ἀνεπικήρυκτον ἀκόμη, τὸν περιφέρει στὰ χωριὰ καὶ παίρνει δῶρα. Ἂν ὁ λύκος εἶναι ζωντανός, τοῦ γίνεται μεγάλη διαπόμπευσις. Τὸν γυρίζουν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι μὲ ντέλφια * καὶ σφυρίγματα.

Ὁ Γύφτος δὲν ἔχει πρόβατα κι ἀπ' αὐτὸν τὸ βρίσκει ὁ λύκος. Τὸ δέρμα του εἶναι γιὰ νταούλια καὶ γιὰ ντέλφια.

Κάποτε δίκαζαν ἕνα λύκο, λέγει ὁ μῦθος. Ὁ Γύφτος ἐφώναζε περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐναντίον του. Καὶ ὁ λύκος, ποὺ δὲν μιλοῦσε ἐφ' ὅσον τὸν κατηγοροῦσαν οἱ ἄλλοι, βλέποντας τὸν Γύφτο νὰ κόβεται ἐναντίον του ἐγύρισε καὶ τοῦ εἶπε:

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Καλὰ μωρὲ Γύφτε, ὅλου τοῦ κόσμου τοὔχω κάμει ζημιά, ἀλλ' ἐσένα τ' ἀμόνι σῶφαγα, π' ἀνάθεμά σε παλιόγυφτε ;..

Ὅταν ἄλλη μιὰ φορὰ τὸν κατηγόρησαν τὰ ζῷα ὅτι τρώγει πρόβατα καὶ γίδια, ἀπήντησε :

—Ἐγώ, μωρέ, πειράζω τὰ γιδοπρόβατα ; Ἀμ' ἂν ἐγὼ ἔτρωγα πράματα, θὰ γύριζα χειμῶνα καιρὸ γυμνός ; Δὲν θἄφκιανα μὲ τὰ μαλλιὰ τους μία κάπα νὰ μὴ μὲ δέρνῃ ἡ βροχή ;

Κάποτε ἡ ἀλεποῦ ἔστειλε καὶ τοῦ ἐζήτησε λίγα μαλλιά, γιατὶ δὲν τῆς ἔφθαναν τὰ δικά της νὰ ἀποσώσῃ τὸν ἀργαλειό της. Ὁ λύκος κατάλαβε τί τοῦ ζητοῦσε καὶ τῆς γύρισε ἕνα κομμάτι κρέας :

— Πέστε της, εἶπε, ἅμα τελειώσῃ τὰ δικά της ὑφάδια, νὰ βάλῃ κι ἕνα ζευγάρι καλτσοδέτες γιὰ μένα !...

Β) ΤΟ ΖΑΡΚΑΔΙ

Ὑποθέτω ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ συγκινητικώτερα ποιήματα τῆς μητρικῆς στοργῆς ὁ θάνατος μιᾶς ζαρκάδας, ὅπως τὸν διηγοῦνται πολλοὶ κυνηγοί. Εἶχαν παγάνα * παρὰ τὸν Ἀχελῷον δι' ἀγριογούρουνα. Ἀπροόπτως ὅμως ἐνεφανίσθη μία ζαρκάδα μὲ τὸ παιδί της. Οἱ κυνηγοὶ ἐπυροβόλησαν τὴν ζαρκάδαν, ἡ ὁποία προηγεῖτο ὀλίγα βήματα, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ἀμέσως μετ' αὐτὴν ἤρχετο τὸ μικρό της, τὸ ὁποῖον ἐπυροβόλησαν καὶ ἐλάβωσαν. Ἐκεῖνο ἐβέλαζε, καὶ ἡ ἀτυχὴς μητέρα του, ἡ ὁποία ἦτο ἐκτὸς βολῆς πλέον, ἐγύρισε βελάζουσα καὶ αὐτή, διὰ νὰ ἴδῃ τὴν τύχην τοῦ μικροῦ της. Οἱ κυνηγοὶ τὴν ἐπυροβόλησαν, ἀλλ' ἡ κακή της τύχη δὲν ἠθέλησε νὰ τελειώσῃ τὸ βάσανόν της. Ἀντὶ νὰ τὴν σκοτώσουν, τὴν ἐπλήγωσαν εἰς τὰ πόδια. Ὅταν τὴν μετέφεραν εἰς τὴν ἀκροποταμιάν, ἡ ζαρκάδα ἔπεσεν ἐπάνω στὸ παιδί της καὶ ἔκαμνεν ὡσὰν ἄνθρωπος.

Καὶ οἱ κυνηγοὶ ἐνθυμοῦνται ἀκόμη μὲ συγκίνησιν τὸ δρᾶμα αὐτό. Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι τοῦτο δὲν τοὺς ἐμποδίζει νὰ κυνηγοῦν τὰ ζαρκάδια συστηματικῶς. Διότι τὰ ζῷα αὐτά, ὡς ἀπονήρευτα, ἀγνοοῦν ὁλότελα νὰ προφυλάσσωνται καὶ πρὸ παντὸς συχνάζουν εἰς μέρη καλοπάτητα.

Ἡμερεύουν εὐκολώτατα καὶ εἶναι πολὺ ἀθῷα, σχεδὸν μέχρις ἠλιθιότητος. Ἔχουν ἕνα βάδισμα ἢ μᾶλλον ἕνα πήδημα ρυθμικόν, μαθηματικῶς ὑπολογιζόμενον ἀπὸ τοὺς κυνηγούς, διὰ νὰ τὰ τουφεκίζουν ἐπιτυχῶς. Εἶναι ζῷον τῆς ταχύτητος καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια δανείζον-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ται ἀπ' αὐτὸ εἰκόνας γρηγοράδας καὶ σβελτοσύνης :

Ποιὸς εἶν' ἄξιος καὶ γλήγορος
νὰ τρέξῃ, σὰν ζαρκάδι,
τριῶν μερῶν περπάτημα
τρεῖς ὧρες νὰ τὸ κάμῃ ;

Τὸ φθινόπωρον ἀρχίζουν ν' ἀλλάζουν χρῶμα καὶ μέχρι τῆς ἀνοίξεως γίνονται κατακάστανα. Ἅμα ὅμως ἀνοιξιάσῃ, ἀρχίζουν καὶ παίρνουν τὸ καφεκόκκινον χρῶμά των καί, ὅσον προχωρεῖ ἡ θερινὴ ἐποχὴ καὶ τρέφονται, τόσον περισσότερον κοκκινίζουν. Ἡ οὐρά των μ' ὅλα ταῦτα καὶ τὸ κάτωθεν μέρος εἶναι ἄσπρα, ἐξ οὗ καὶ ἡ λαϊκὴ εὐχή : « ν' ἀσπρίσῃ, νὰ γεράσῃ, σὰν τοῦ ζαρκάδιοῦ τὴν οὐρά ».

Τὰ καταδιώκουν μανιωδῶς οἱ λύκοι, ἀνακαλύψαντες, φαίνεται, ὅτι ἔχουν νόστιμον κρέας.

Ἀλλ' αὐτὰ φεύγουν, ὡς ἀστραπή· καὶ μόνον, ἂν πιασθοῦν τὰ εὔμορφα ξύλα τῆς κεφαλῆς των ἀπὸ τίποτε κλαδιά, κατορθώνουν καὶ τὰ συλλαμβάνουν οἱ λύκοι.

Ἀλλ' οὔτε πέντε ἄνθρωποι δὲν ἠμποροῦν νὰ κρατήσουν ἕνα ζαρκάδι.

Πολλὰ ζαρκάδια ὅμως σιγυρίζουν ἕνα λύκον καὶ λέγεται, ὅτι εὗρῆκαν λύκους νεκροὺς μὲ ἴχνη κτυπημάτων ἀπὸ ξύλα ζαρκαδιῶν.

Γ) ΤΟ ΚΟΥΝΑΒΙ

Ἐνῷ ἔχει τὸ μαλακώτερον δέρμα, τόσον ,ὥστε νὰ τυλίγῃ τοὺς λαιμοὺς τῶν γυναικῶν, καὶ ἐνῷ ζῇ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ μέλι, ἔχει μ' ὅλα ταῦτα τὴν σκληροτέραν ψυχήν. Ἐὰν πιασθῇ εἰς δόκανον, θὰ γυρίσῃ καὶ θὰ κόψῃ μὲ τὸ στόμα του τὸ πόδι του, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον οὔτε ἡ ἀλεποῦ, οὔτε ὁ λύκος ἔχουν τὴν ὠμότητα νὰ ἐπιχειρήσουν.

Δύσκολον λοιπὸν πρᾶγμα νὰ εὑρεθῇ εἰς δόκανον κουνάβι, διότι, ἂν πιασθῇ, θὰ κόψῃ τὸ πόδι του. Ἐξ ἄλλου δὲ δὲν εἶναι καὶ ἔξυπνον, ὅσον ἡ ἀλεποῦ, ὥστε νὰ μετέρχεται τὰ τεχνάσματά της, τὰ ὁποῖα τὴν χαντακώνουν.

Αὐτή, λόγου χάριν, ὡς λίαν πονηρή, γνωρίζει τὴν μέθοδον τοῦ δοκάνου καί, ὅταν εἰσέρχεται εἰς ἀμπέλια ἢ πλησιάζῃ ὀρνιθῶνας, ἑνώνει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰ πόδια της, ὥστε νὰ τὰ κάμνῃ ἕνα πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ μὴ ἁπλώνεται εἰς εὐρὺν χῶρον καὶ πατήσῃ κανένα δόκανον. Ἀλλά, ὅπως περιπατεῖ ἢ μᾶλλον ὅπως πηδᾷ μὲ τὰ τέσσερα μαζί, συμβαίνει νὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς δόκανον καὶ τότε πιάνεται καὶ μὲ τὰ τέσσαρα. Ἐντεῦθεν ἡ παροιμία « ἡ πονηρὴ ἀλεποῦ πιάνεται καὶ ἀπὸ τὰ τέσσαρα ». Τὸ κουνάβι, μὴ ἐπαγγελλόμενον εὐφυΐαν, περιπατεῖ καὶ μὲ τὰ τέσσαρα πόδια του ἀνοικτά, πιάνεται ἑπομένως ἀπὸ τὸ ἕνα. Γυρίζει τότε καὶ τρώγει τὸ συλληφθὲν πόδι του καὶ ἀφήνει ὑγείαν εἰς τὸ δόκανον καὶ εἰς κανὲν ὑπόλειμμα τοῦ ποδιοῦ του.

Οἱ κουναβοκυνηγοὶ λοιπὸν παρῃτήθησαν πρὸ πολλοῦ τῆς διὰ δοκάνου μεθόδου καὶ κυνηγοῦν τὸ κουνάβι ὡς ἑξῆς : Ἐὰν εἶναι χειμών, ἀκολουθοῦν τὰ ἴχνη του ἐπάνω εἰς τὰ χιόνια καὶ τοιουτοτρόπως εὑρίσκουν τὴν φωλεάν των, ἡ ὁποία θὰ εἶναι εἰς τὴν κουφάλαν κανενὸς δένδρου ἢ εἰς καμμίαν σπηλιάν. Οἱ κυνηγοί, γνωρίζοντες ὅτι πάντοτε ἡ φωλεὰ τῶν κουναβιῶν ἔχει δύο ἐξόδους, τοποθετοῦν εἰς τὸ στόμιον τῆς μιᾶς ἐξόδου σάκον ἀνοικτὸν πρὸς τὰ χείλη τοῦ στομίου καὶ κατόπιν πηγαίνουν ἀπὸ τὴν ἄλλην ὀπὴν καὶ τὴν καπνίζουν μὲ ἀναμμένα πανιά Ἐκεῖνο πηδᾷ νὰ φύγῃ καὶ πίπτει μέσα εἰς τὸ σακί. Ἐπειδή δέ, ὅπως εἶπα, δὲν εἶναι πολὺ ἔξυπνον, παρασύρεται πολλάκις εἰς τὰ τεχνάσματα τῶν κυνηγῶν, τὸ προχειρότερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ τοποθέτησις κρέατος εἰς μέρη ἐπικίνδυνα διὰ τὴν ἀσφάλειάν του. Δὲν εἶναι καθόλου φιλύποπτον, ὅπως ἡ ἀλεποῦ, ἡ ὁποία, ὅταν ἐμυρίσθη κάποτε τοιαύτην ἑτοιμασίαν εἰς μέρος ὕποπτον, ἐλοξοδρόμησε καὶ εἶπεν :

—Ὤχ ἀδελφέ, πρέπει νὰ μοῦ βάλετε καὶ κρασί ... Γεῦμα δίχως κρασὶ δὲν κάμνει ἡ ἀλεποῦ.

Τὸ κουνάβι, ὅπως καὶ ἡ ἀλεποῦ, μαδᾷ μέχρις ἀπογυμνώσεως τὴν ἄνοιξιν. Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν ἐποχὴν ἀποκουτιαίνεται, ὥστε νὰ ἠμποροῦν νὰ τὸ πιάσουν καὶ τὰ μικρὰ παιδιά.

Λέγει ὁ μῦθος, ὅτι ἕνα κουνάβι παρεπονεῖτο εἰς τὴν ἀλεποῦ κατὰ τοῦ Θεοῦ, διότι νερουλιάζει τόσον τὰ μυαλά των τὴν ἄνοιξιν. Ἡ ἀλεποῦ μὲ τὴν πανσοφίαν της συνέστησεν εἰς τὸ κουνάβι νὰ εὐλογῇ τὸν Ὕψιστον, διότι κατὰ τὴν ἄνοιξιν δὲ τοὺς παίρνει μόνον τὰ μυαλά, ἀλλὰ καὶ τὸ τρίχωμά των. Ἑπομένως ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ μαρτύρια τοῦ κυνηγίου, διότι δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν, ὅταν εἶναι μαδημένον τὸ δέρμα των.

— Μπᾶ ! εἶπε τὸ κουνάβι, γιὰ τὰ μαλλιὰ μᾶς κυνηγοῦν;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ἄμ γιατί σὲ κυνηγοῦν, θαρρεῖς; τοῦ ἀπήντησεν ἡ ἀλεποῦ. Γιὰ νὰ σὲ βγάλουν δημογέροντα;

Δ) Η ΠΕΣΤΡΟΦΑ

Ἡ πέστροφα εἶναι τὸ εὐμορφότερο καὶ ἀφθονώτερο ψάρι τῶν Εὐρυτανικῶν ποταμιῶν. Τὸ ὄνομά της τὸ χρεωστεῖ εἰς τὸ κυριώτερον χάρισμα, ποὺ ἔχει. Εἶναι τὸ μόνο ψάρι, ποὺ ἀνηφορίζει τὰ ποτάμια (ἐπιστρέφει, πέστροφα).

Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ὀλίγον παράξενον. Τὰ Εὐρυτανικὰ ποτάμια, ἰδίως τὰ τῶν Ἀγράφων, δὲν ἔχουν μόνον τὰς ἀποτομωτέρας κλίσεις, ἀλλὰ καὶ συχνοὺς καταρράκτας μεγάλου ὕψους. Πῶς λοιπὸν τοὺς ἀναβαίνει ἡ πέστροφα; Ἰδοὺ ἡ τέχνη της: Ἄμα φθάσῃ εἰς τὸν ποῦντον (τὸ κάτω μέρος τοῦ καταρράκτου), δαγκώνει τὴν οὐράν της, κουλουριάζεται καὶ ἐκσφενδονίζεται πρὸς τὰ ἐπάνω, διατρυπῶσα ὡς βέλος τὴν σούδαν* τῶν νερῶν.

Τὸ ψάρευμα τῆς πέστροφας εἶναι τὸ προσφιλέστερον εὐρυτανικὸ κυνήγι. Ὁ Ἀσπροπόταμος* καὶ τὰ παραπόταμά του εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τὸ ψάρι αὐτό, τὸ νοστιμώτερον, ὄχι μόνον τῶν ψαριῶν τῶν γλυκῶν νερῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν θαλασσινῶν. Τὸ κυνήγι της εἶναι πολύτροπον. Ἰδίως τὴν κυνηγοῦν μὲ δυναμίτιδα καὶ ξυλοφωτιές. Ἀνάβουν τὴν νύκτα ἕνα δέμα ξηρὲς βέργες καὶ μὲ αὐτὲς στὸ χέρι κατεβαίνουν εἰς τὶς ὄχθες τῶν ποταμῶν. Οἱ πέστροφες ζαλίζονται εἰς τὸ πολὺ φῶς καὶ χοροπηδοῦν. Τότε βουτοῦν οἱ κυνηγοὶ μὲ τὰ χαντζάρια στὰ χέρια καὶ τὶς σκοτώνουν. Εἶναι ποῦντοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἠμποροῦν ν' ἀποσύρουν δέκα καὶ εἴκοσι ὀκάδες πέστροφες.

Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλος τρόπος ψαρεύματος τῆς πέστροφας, καταστρεπτικώτερος καὶ τῆς δυναμίτιδος ἀκόμη, δυστυχῶς δὲ δυσκολοκαταδίωκτος, ὥστε νὰ μὴ ἠμπορῶ νὰ συστήσω κανὲν μέτρον ὡς ἀποτελεσματικόν. Εἶναι τὸ σπλόϊσμα. Εἶναι δὲ τὸ σπλόϊσμα πέταγμα εἰς τὰ ποτάμια ἀποστάγματος χλωρῶν καρυδοφλοιῶν ἢ χυμοῦ γαλατσίδας (κιτρίνου δηλητηριώδους λουλουδιοῦ), τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως ὀνομάζεται καὶ σπλόϊμος. Καὶ εἶναι τόσον δηλητηριώδη καὶ τὰ δύο αὐτά, ὥστε ἀμέσως μετὰ τὸ ρίψιμον νὰ γεμίζῃ ἡ ἐπιφάνεια τῶν ποταμιῶν ἀπὸ νεκρὲς πέστροφες. Τὸ σπλόϊσμα εἶναι εἰς μεγάλην χρῆσιν εἰς ὅλα τὰ Ἀγραφιωτοχώρια καὶ ἀσφαλῶς εἰς αὐτὸ ὀφείλεται ἡ ἐλάττωσις τῆς πέστροφας κατὰ τὰ τελευ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ταῖα ἔτη. Μέγα μέρος τῆς πεστροφοκαταστροφῆς ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν ὑλοτομίαν, ἡ ὁποία τὰ « σουδιάζει », ὅπως λέγουν οἱ χωρικοί, πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ ξυλεία, ἡ ὁποία ρίπτεται εἰς τὰ ποτάμια, διὰ νὰ μεταφερθῇ εἰς τὸ Αἰτωλικόν, παρὰ τὸ ὁποῖον ἐκβάλλει ὁ Ἀσπροπόταμος, τὶς προγκᾷ κατὰ κοπάδια πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ, ὅπου τὶς θανατώνουν τὰ ἁλμυρὰ νερά.

Μεγάλην ἐπίσης καταστροφὴν κάνει εἰς τὴν πέστροφαν ἡ πλημμύρα, ἡ ὁποία ἐσχάτως εἰς τὰ βορεινὰ μέρη τῆς Εὐρυτανίας ἔγινεν ἐνδημική, ἕνεκα τῆς μεγάλης ὑλοτομίας. Τὴν σκοτώνει, τὴν πνίγει, τὴν θάβει ὑπὸ τὴν ἄμμον καὶ τὸν χαλικιᾶν. Ὅση γλυτώνει σύρεται ἀπὸ τὴν θολούραν εἰς τὰς ὄχθας, διὰ νὰ βοσκήσῃ καὶ ἐκεῖ, ὅπως εἶναι ζαλισμένη, τὴν ἀναμένει ὁ διὰ χαντζάρας θάνατος. Διότι, ἐπαναλαμβάνω, ὅτι τὸ κυνήγι τῆς πέστροφας εἶναι μία τελεία ἐπιστήμη ἐδῶ.

Προχθὲς ἐκυνηγούσαμε πέστροφες εἰς ἕνα παραπόταμον τοῦ Ἀχελώου. Ἕνας τζοπάνος, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐβοηθοῦσε, μᾶς ἐπληροφόρησεν ὅτι στὴ σπηλιὰ τῆς γέφυρας εἶναι μία, ποὺ περνᾷ τὶς τρεῖς ὀκάδες. Ἐπήγαμεν **ἐκεῖ**, ὅπου ὁ εἰδικὸς πεστροφοκυνηγός, ἀφοῦ ἐξηρεύνησε τὸ ἔδαφος, εἰσῆλθε διευθυνθεὶς πρὸς τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκρύβετο ἡ πέστροφα. Μετ' ὀλίγας ἐρεύνας τὴν εὑρῆκε καὶ τὴν ἐρρίζωσεν εἰς τὴν σχισμάδα ἑνὸς βράχου.

Ἁπλώνει πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀλλ' ἐκείνη ἐπλατάγιζε τὰ νερὰ καὶ ἐσκεπάζετο, ὥστε νὰ χάνῃ τὴν ἀκριβῆ θέσιν της ὁ κυνηγός, ὁ ὁποῖος προσεπάθει νὰ βουτήξῃ τὰ δάκτυλά του εἰς τ' αὐτιά της, τὸ μόνον μέρος ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ τὴν κρατήσῃ, διότι τὸ ἄλλο σῶμα της γλυστρᾷ ὡσὰν χέλι. Ἐπὶ τέλους εἰς μίαν βουτιὰν τῶν χεριῶν του κατώρθωσε νὰ βυθίσῃ τὰ δάκτυλά του εἰς τ' αὐτιά της καὶ τὴν ἀνέσυρεν ἐπάνω σπαρταρίζουσαν, τραντάζουσαν τὸν νικητήν της, ὥστε νὰ νομίζωμεν ὅτι θὰ τὸν ἀναποδογυρίσῃ. Ἀλλ' ἐκεῖνος, κινδυνεύων νὰ πέσῃ, τὴν ἐξεσφενδόνισε πρὸς τὸν γιαλόν, ὅπου ἐσηκοβροντιώνταν ἐπὶ ὥραν, ταράσσουσα τὸν χαλικιᾶν ὡς ἀλογοποδοβολητό.

« Τ' ἄγρια καὶ τὰ ἥμερα » Στέφανος Γρανίτσας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η ΚΥΝΗΓΗΜΕΝΗ ΠΕΡΔΙΚΑ

Ἦταν Αὔγουστος μῆνας. Ἐκαθόμαστε ἐγὼ κι ὁ συνάδελφός μου τὸ ἀπόγευμα στὸν ἐξώστη τοῦ πύργου, ὁ ὁποῖος ἦταν στὸ βορεινὸ πλευρό του κι ἐκοιτάζαμε τὸν ἀπέραντο κάμπο τῆς Θεσσαλίας ὡς ἐκεῖ, ποὺ ἔσμιγε μὲ τὶς κοντότερες ράχες τῶν Χασιώτικων βουνῶν, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἀπὸ μακριὰ ἕνα κομμάτι πέτρα μεγάλη, γιγάντια.

Ὁ Πηνειὸς ἐκυλοῦσε τὰ νερά του πολὺ κοντά μας, ὡς ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας ἀπὸ μᾶς, ἀλλ' ἂν καὶ ὁ πύργος ἦταν ψηλός, οὔτε ἐβλέπαμε, οὔτε τὸ βουητό του ἀκούαμε, γιατὶ τὸ ἔδαφος εἶναι ἴσιο καὶ οἱ δυὸ ὄχθες σμίγουν, ἡ μία μὲ τὴν ἄλλη καὶ κρύβουν τὴν κοίτη, ἐνῷ τὸ νερὸ τρέχει ἥσυχο-ἥσυχο, χωρὶς βουή, χωρὶς κρότο, χωρὶς ἀφρό, σὰ διαβάτης κουρασμένος, ὁ ὁποῖος περπατάει ἀργὰ - ἀργὰ καὶ δὲ βλέπει τὴν ὥρα νὰ φθάσῃ στὴν κατοικία του, νὰ ξαπλωθῇ καὶ νὰ κοιμηθῇ.

Εἴχαμε μπροστά μας ἕνα σωρὸ χωριά. Τὰ διεκρίναμε ἀπὸ τὰ δένδρα, ποὺ εἶχαν, κι ἀπὸ τὰ κεραμίδια ποὺ ἐκοκκίνιζαν, κι ἐπυρολογοῦσαν ἀπὸ τὸ ἡλιοπύρι, σὰν νὰ ἦταν ψηλὰ σ' ἀσβεσταριὰ ἢ σ' ἀναμμένο κεραμιδιό. Ἀπὸ μακριὰ μᾶς ἐρχόταν ὁ ἦχος τῶν κουδουνιῶν τῶν κοπαδιῶν, τὰ ὁποῖα ἐβοσκοῦσαν ὁλόγυρα. Ὁ οὐρανὸς ἦταν ξάστερος, κι ἡ γῆς ἐδιψοῦσε γιὰ νερό, σὰν στρατοκόπος κουρασμένος, γιατὶ δὲν εἶχε βρέξει ἀπὸ τὸ Μάρτη. Σύννεφο δὲν ἐφαινόταν πουθενὰ κανένα καὶ ζέστη φοβερὴ ἀγκάλιαζε ὅλον τὸν κάμπο. Σὲ λίγο ἕνα συννεφάκι, ὡς μία ψάθα, ἄσπρο, κάτασπρο σὰν λαγαρὸ ἀσήμι, ἐκάθησε στὴν κορφὴ τοῦ Ὀλύμπου σὰν ἀτίμητο διαμαντένιο ἀστέρι.

Μιὰ ὑπόκωφη βροντὴ ἀκούσθηκε κατὰ τὸν Ὄλυμπο καὶ ἄστραμμα ἐφεγγοβόλησε μέσα στὸ σύννεφο, ποὺ ἐγιγάντευε κι ἐθέριευε κι ἔγινε μιὰ στιγμὴ κατάχρυσο. Δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα κι ἐκεῖνο τὸ συννεφάκι, ποὺ ἐξεφύτρωσε σὰ στέμμα ψηλὰ στὴν κορυφὴ τοῦ δοξασμένου βουνοῦ μας, ἐγίνηκε γίγαντας κι ἐχύθηκε σ' ὅλον τὸν οὐρανὸ τῆς Θεσσαλίας, σὰ φοβερὸ ὀχταπόδι ἁπλώνοντας τοὺς μαύρους πλοκάμους του ὡς τὸν Κίσσαβο, ὡς τὸ Πήλιο, ὡς τ' Ἄγραφα κι ὡς τὰ βουνὰ τ' Ἀσπροποτάμου. Ἄρχισαν νὰ πέφτουν ἀριὲς ἀριὲς οἱ πρῶτες σταλαματιὲς τῆς βροχῆς, χονδρὲς σὰν καρύδια, καὶ τ' ἀστροπελέκια ν' αὐλακώνουν τὸν οὐρανὸ σὰν φλογισμένα φίδια καὶ σὲ λίγο ἀκόμη ἡ Θεσσαλία ἐλουζόταν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη κι ἐφεγγοβολοῦσε κι ἐτραντάζοταν ἀπὸ τ' ἀστροπελέκια.

Ἀπὸ τὶς πρῶτες σταλαματιὲς ἀφήσαμε τὸν ἐξώστη κι ἐμπήκαμε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στὴν ἀπέναντι κρεβάτα τοῦ πύργου κι ἐκοιτάζαμε μὲ χαρὰ τὴ χονδρὴ βροχή, ἡ ὁποία ἔπεφτε κι ἐκτυποῦσε τὰ γυαλιὰ τῶν παραθυριῶν. Ἐκεῖ ποὺ ἐκαθόμαστε κι ἐχαιρόμαστε γιὰ τὸ περίλαμπρο θέαμα τῆς εὐεργετικῆς βροχῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐπότιζε τὴ διψασμένη γῆ ὥς τὰ ἔγκατά της, ποὺ εἶχε γίνει σὰν κεραμίδι, ἀκοῦμε « τσάγκα ! » στὸ γυαλὶ τοῦ παραθυριοῦ, καὶ δυὸ μεγάλα πουλιὰ κατάβρεκτα, τὸ ἕνα μπροστὰ καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ πίσω, ἐμπῆκαν μέσα. Ὅλοι ἐσηκωθήκαμε στὸ ποδάρι κι ἐγλυτώσαμε τὸ θῦμα ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ φονιᾶ του. Τὸ μπροστινὸ πουλί, τὸ ὁποῖο γιὰ τὴν σωτηρία του ἐπετοῦσε σὰν μολύβι καὶ ἔσπασε τὸ γυαλὶ τοῦ παραθυριοῦ, ἦταν μιὰ περιγραμμένη πετροπέρδικα, καὶ τὸ πισινό, τὸ ὁποῖο τὴν ἐκυνηγοῦσε μὲ μάτι ἄγριο, μὲ λύσσα, μ' αἱμοδιψιά, ἦταν ἕνα γεράκι. Ἐρχόταν ἐκείνη μπροστὰ κι αὐτὸ πίσω ἀπὸ τὰ πετροβούνια, τρεῖς ὧρες μακριὰ μὲ καλὸ ἄλογο, γιατὶ μόνο στὰ βουνὰ βρίσκονται πετροπέρδικες :

Πῶχουν τὰ πλουμιστὰ φτερὰ
τὰ κόκκινα ποδάρια...

Ἐνῷ στὸν κάμπο εἶναι οἱ καμπίσιες οἱ πέρδικες, πολὺ διαφορετικὲς ἀπὸ τὶς βουνίσιες. Οὔτε οἱ βουνίσιες πατοῦν στὸν κάμπο, οὔτε οἱ καμπίσιες στὰ βουνά. Οἱ βουνίσιες εἶναι μεγαλύτερες, ἀγριώτερες καὶ ὀμορφότερες ἀπὸ τὶς καμπίσιες καὶ τὶς βουνίσιες προτιμοῦν ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν τὴ μανία νὰ σκλαβώνουν τὰ καημένα τὰ πουλιὰ καὶ νὰ τὰ βάζουν στὰ κλουβιά, γιὰ ν' ἀκοῦν τὸ σκλαβωμένο τους λάλημα καὶ νὰ εὐχαριστοῦνται μὲ τὴ δυστυχία τους.

Ἐπιάσαμε καὶ τὴ δειλὴ πέρδικα, ποὺ ἐμαζεύθηκε σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς κρεβάτας κι ἔτρεμε ἀπὸ τὸ φόβο της, καὶ τὸ ὁρμητικὸ γεράκι, ποὺ εἶχε τρυπώσει κάτω ἀπὸ τὰ καθίσματα, ἄγριο καὶ φοβερό, καὶ τὰ ἐβάλαμε σὲ ξεχωριστὰ κλουβιά. Ἡ πέρδικα ἦταν προωρισμένη γιὰ τὸ συνάδελφό μου γιὰ τὸ κλουβὶ καὶ τὸ γεράκι γιὰ δῶρο σὲ κανένα κυνηγό, ὁ ὁποῖος μποροῦσε νὰ τὸ γυμνάσῃ νὰ κυνηγάῃ στὸν ἀέρα πουλιά. Ἕνας φίλος, ποὺ εἶχε παρατύχει κοντά μας, εἶπε ὅτι ἡ καλύτερη δουλειὰ ἦταν νὰ φᾶμε τὴν πέρδικα ψητὴ καὶ νὰ σκοτώσωμε τὸ γεράκι καί, γιὰ νὰ μᾶς πείσῃ περισσότερο, μᾶς ἀνέφερε καὶ ἕνα στίχο δημοτικοῦ τραγουδιοῦ :

Πέρδικα ψημένη καὶ γλυκὸ κρασί.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὴ νύκτα, ὅταν ἐτραβήχθηκαν ὁ καθένας στὸ κρεβάτι του, γιὰ νὰ κοιμηθοῦμε, δὲ μ' ἐκολλοῦσε ὁ ὕπνος. Μὲ ἐβασάνιζε ἡ ἰδέα τῆς σκλαβιᾶς τῆς πετροπέρδικας καὶ τοῦ γερακιοῦ. Ἔδωσα, ἐπῆρα νὰ κοιμηθῶ, δὲν τὸ κατώρθωνα. Ἐσυλλογιζόμουν τὰ βάσανά της, ἐσυλλογιζόμουν ὅτι ἦλθε στὴν κατοικία μου ζητῶντας σωτηρία, καὶ βρίσκει πικρὴ σκλαβιά. Ἐσυλλογιζόμουν καὶ τὸ τέλος της: κανένα ψήσιμο στὴ σούβλα ἢ κανένα φάγωμα ἀπὸ καμμιὰ γάτα. Γιὰ τὸ γεράκι δὲ μ' ἔνοιαζε πολύ. Ἡ ἰδέα ὅτι ἔτρωγε πουλιὰ καὶ ὅτι, ἂν δὲν ἐτύχαινε τὸ παράθυρο τοῦ πύργου, θὰ ἐξέσχιζε τὴν καημένη τὴν πέρδικα, μὲ ἔκανε νὰ τὸ ἀντιπαθῶ καὶ νὰ τὸ μισῶ καὶ νὰ μὴ ἐνδιαφέρωμαι γι' αὐτό. Στὰ τελευταῖα, ἐκεῖ ποὺ ἐγύριζα ἄϋπνος στὸ κρεβάτι, γιὰ νὰ δώσω τέλος στὴ νέα τύχη τῆς πέρδικας, ἄναψα τὸ κερὶ κι ἐπῆγα στὴν κρεβάτα, ὅπου ἐβρισκόνταν κρεμασμένα καὶ τὰ δυὸ κλουβιά, τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο.

Ἡ πέρδικα ἐπήγαινε ἄνω κάτω μέσα στὸ κλουβί, ἐνῷ τὸ κακοῦργο γεράκι ἐκαθόταν κι ἐκοιμόταν, ἔχοντας τὸ λαιμό του χωμένο μέσα στὶς πλάτες καὶ μονάχα, ὅταν ἐζύγωσα μὲ τὸ φῶς, ἄνοιξε τὰ μάτια του κι ἐγύριζε ἀνήσυχο τὸ κεφάλι του ὁλόγυρα. Ἐξεκρέμασα τὸ κλουβὶ τῆς πέρδικας κι ἐπῆγα στὸ παράθυρο μὲ τὸ τσακισμένο γυαλί, ἄνοιξα τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ κι εἶπα στὸ σκλαβωμένο πουλί :

— Ἄει στὸ καλό σου! Πέταξε στὰ κορφοβούνια σου καὶ στὶς βουνοπλαγιές σου, ὅπου ἐγεννήθηκες κι ὅπου εἶναι ὁ προορισμός σου κι ἡ εὐτυχία σου. Ἴσως ἔχῃς ταῖρι, ἴσως ἔχῃς μικρά, ποὺ σὲ καρτεροῦν !

Ἡ πέρδικα, τὴ στιγμὴ ποὺ ἄνοιξα τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ στὸ παραθύρι μὲ τὸ σπασμένο γυαλί, σὰν νὰ μὴν ἐπίστευε τόση εὐτυχία, ἐδίσταζε νὰ πετάξῃ καὶ ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερία της. Ἀλλὰ σὲ λίγο ἐμάζεψε καλὰ τὰ πτερά της, ἐκατέβασε τὸ κεφάλι της κι ἕνα δυνατὸ φτερούγισμα ἀκούστηκε στὰ σκοτάδια τῆς νύκτας. Ἡ καρδιά μου ἐχόρευε ἀπὸ τὴ χαρά της γιὰ τὴν καλωσύνη, ποὺ εἶχα κάμει, καὶ τὰ ποδάρια μου μοῦ ἐφαίνονταν πὼς δὲν ἐπατοῦσαν στὸ πάτωμα. Ἐκρέμασα τὸ κλουβὶ στὴ θέσι του κι ἐγύρισα νὰ πάγω στὸ κρεβάτι μου νὰ κοιμηθῶ εὐχαριστημένος.

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ τὸ βλέμμα μου ἀντικρύσθηκε μὲ τὸ βλέμμα τοῦ γερακιοῦ. Μοῦ ἐφάνηκε σὰ να μοῦ ἐζητοῦσε κι αὐτὸ τὴν ἐλευθερία του και σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε μὲ ἀνθρώπινη φωνή :

Ἐλευθέρωσέ με καὶ μένα τὸ καημένο ! Γυρεύω τὴν ἐλευθερία μου ὡς ἐλεημοσύνη !

Ἔστρεξε ἡ καρδιά μου. Δυὸ δάκρυα χονδρὰ ἀνέβηκαν ἀπὸ τὴν καρδιά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μου στὰ μάτια μου. Ἠθέλησα νὰ θυμηθῶ ὅλα τὰ φονικὰ τοῦ σκλαβωμένου γερακιοῦ. Πόσα πουλιὰ ἄφησε χωρὶς μάννα καὶ πόσες μάννες χωρὶς πουλιὰ καὶ πόσα πουλιὰ χωρὶς ταῖρι καὶ τὸ κυνήγημα τῆς πέρδικας, ἡ ὁποία ἐγλύτωσε ἀπὸ τρίχα, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσα ν' ἀντισταθῶ στὴν ἄφωνη φωνή, ποὺ μοῦ ἐφώναζε :

Ἐλευθέρωσέ με κι ἐμένα τὸ καημένο! Δός μου τὴν ἐλευθερία μου, ὡς ἐλεημοσύνη !

Ἐξεκρέμασα καὶ τοῦ γερακιοῦ τὸ κλουβὶ κι ἐτράβηξα ἴσα στὸ παράθυρο μὲ τὸ σπασμένο γυαλί.

Ἀλλὰ...τί πάω νὰ κάμω; εἶπα μέσα μου. Ἀπ' ἐδῶ ἔφυγε ἡ πέρδικα ν' ἀφήσω καὶ τὸ γεράκι νὰ τὴ φθάση πουθενά...

Γυρίζω πρὸς τὸ παράθυρο, ποὺ ἀντίκρυζε κατὰ τὴ νοτιά, ὅλως διόλου ἀντίθετα πρὸς τὸ δρόμο τῆς πέρδικας. Ἀνοίγω τὸ παραθυρόφυλλο, ἀνοίγω καὶ τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ καὶ τοῦ δίνω δρόμο! Πάει! Ἀπέκτησε κι αὐτὸ τὴν ποθητὴ ἐλευθερία. Ὥρα του καλή, κι αὐτοῦ !

Γυρίζοντας ἐκρέμασα καὶ τοῦ γερακιοῦ τὸ κλουβὶ κοντὰ στὸ κλουβὶ τῆς πέρδικας καὶ πῆγα νὰ κοιμηθῶ. Ἐκοιμήθηκα σὰν στὸν Παράδεισο. Ὅλος μου ὁ ὕπνος ἦταν χρυσᾶ ὄνειρα. Τέτοιον ὕπνο γλυκὸ δὲν εἶχα κάμει ποτέ !

« Θεσσαλικὰ » Χρῆστος Χρηστοβασίλης

Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΑΣ

1.

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι πατρίδα μας,
ξακουσμένη στὸν κόσμο·
θυμάρι βγάζ' ἡ πέτρα της,
τὰ περιβόλια της δυόσμο.

2.

Ἡλιόχαρ', ἡλιογέννητη,
δὲν τὴ δέρνουν οἱ μπόρες
γῦρό της κι' ἂν ὀργιάζουνται,
τὴ χαϊδεύουν οἱ ὧρες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

3.

Διάφαν' ἡ πάχνη, ὁλόχρυση,
στὰ βουνά της ἁπλώνει·
μαντὶ φοράει τὴ ξαστεριὰ
καὶ τὴ θάλασσὰ ζώνη.

4.

Κι ὁλόγυρα, ξετίμητα
τὰ νησιά της πετράδια,
φαντάζουν σὰν πλεούμενα
τὶς αὐγὲς καὶ τὰ βράδια.

5.

Ἀνθομανοῦν οἱ κῆποι της,
ποὺ τρυγᾷ τὸ μελίσσι,
κλῆμ' ἀγκαλιάζει τὴν ἐλιά,
σκιάζ' ἡ δάφνη τὴν βρύση.

6.

Τὰ ρυάκια τὸ τραγούδι τους
μὲ τ' ἀηδόνια ταιριάζουν.
Εὐγενικὰ κι οἱ θρίαμβοι,
σὰν περνοῦν, ἀλαλάζουν.

7

Μικρούλα εἶν' ἡ Ἑλλάδα μας
φῶς καὶ χάδι καὶ νάζι,
π' ὅλη τὴ γῆ στὰ στήθια της
σὰ μιὰ μάνν' ἀγκαλιάζει.

Περιοδικὸν «Παιδικὸς κόσμος» Ἀγγ. Σημηριώτης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

Α

ἀβάκιον, τό — μικρὰ τετράγωνος, λεία σανίς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔγραφον οἱ ἀρχαῖοι.

ἀβασταγή, ἡ — τὸ βασταζόμενον δέμα, ζαλίκι.

Ἀβεσαλώμ, — τριτότοκος υἱὸς τοῦ Δαβίδ.

Ἀγαρινοὶ — Μωαμεθανοί, Μουσουλμάνοι (ἐκ τῆς Ἄγαρ).

ἀγᾶς, ὁ — τιμητικὸς τίτλος τῶν Τούρκων πολιτικῶν ἢ στρατιωτικῶν.

ἀγκαλὰ — ἂν καί, μολονότι.

ἀγλαΐζω — λαμπρύνω, ἐξωραΐζω.

ἀγναντεύω — παρατηρῶ ἀπὸ μακρὰν ἢ ἀφ' ὑψηλοῦ, περισκοπῶ, ἀντικρύζω.

ἀγνάντια — (ἐπίρρ.) ἀπέναντι, ἀντίκρυ, (ἐκ συνεκφορᾶς τὰ ἐνάντια, τ' ἀγνάντια).

ἄγουρος — (ἐπίθ.) ἄωρος, παιδικός, νεανικός.

Ἄγρας Τέλος — ψευδώνυμον τοῦ ἀξιωματικοῦ Τ. Ἀγαπηνοῦ. ἀγωνισθέντος καὶ εὑρόντος μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα (1907).

ἀδαπάνητος — (ἐπίθ.) ἀτελείωτος, ἀνεξάντλητος.

Ἀδριανὸς — Ρωμαῖος φιλέλλην αὐτοκράτως (76—138 μ.χ.) ἀναδειχθεὶς εὐεργέτης τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τὴν ὁποίαν διεκόσμησε διὰ πολλῶν καὶ χρησίμων κτισμάτων.

ἀθάλη, ἡ — ἡ καπνιά.

ἆθλος, ὁ — ἀγών, κατόρθωμα

αἴγλη, ἡ — λάμψις, δόξα, φήμη.

αἱμασιά, ἡ — φράκτης κήπου, περιβολιοῦ.

Αἶνος, ἡ — πόλις τῆς Θράκης παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἕβρου

αἰπόλιον, τό — κοπάδι αἰγῶν.

αἰπόλος — βοσκὸς αἰγῶν.

Αἰσχύλος — μέγιστος τραγικὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ἐλευσῖνι τὸ 525 π.χ. καὶ ἀποθανὼν τὸ 456.

Ἀκαδημία (ἡ Ἀκαδήμεια) — τόπος σύνδενδρος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, Ν. Α. τοῦ Κολωνοῦ, ὀνομασθεὶς ἐκ τοῦ πρώτου κατόχου Ἀκαδήμου. Ἐν αὐτῷ ἐδίδασκεν ὁ Πλάτων εἰς ἰδιόκτητον οἶκον· ἀπὸ τοῦ τόπου ὠνομάσθη Ἀκαδημία καὶ ἡ φιλο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σοφικὴ πλατωνικὴ σχολὴ καὶ ἀπὸ ταύτης κάθε σύλλογος ἐπιστημόνων ἢ καλλιτεχνῶν, ἔχων σκοπὸν τὴν προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν.

ἀκάθεκτος — (ἐπίθ.) ἀσυγκράτητος, ὁρμητικός.

ἀκαρεῖ (ἐνν. χρόνῳ) — ἀμέσως, στὴν στιγμή. Ἀκαρὴς — μικρὸς, ἐλάχιστος.

ἀκάτεχος — (ἐπίθ.), (Κρητ. ἰδιωματ.) ἀνήξερος, ἄπειρος.

ἀκρωτηριάζομαι — μοῦ ἀποκόπτουν ἕνα ἄκρον, ἢ περισσότερα.

ἀλάγιαστα — (ἐπίρρ.) ἀδιακόπως.

Ἀλαμανοὶ ἢ Ἀλαμάνοι — γερμανικὸς λαὸς σχηματισθεὶς (κατὰ τὸν β' μ.Χ. αἰῶνα) ἐκ διαφόρων βαρβαρικῶν φυλῶν μὲ ἀρχικὴν κοιτίδα τὸν Μοῖνον (Μάϊν), παραπόταμον τοῦ Ρήνου ἐν Γερμανίᾳ· ἀπὸ τούτων ἡ Γερμανία ὠνομάσθη Allemagne καὶ οἱ κάτοικοί της Allemands.

ἀλαντζᾶς ὁ — (λ. τουρκ.) χονδρὸν βαμβακερὸν ὕφασμα ποικιλόχρουν, παρδαλὸν ἢ καὶ δίχρουν.

ἀλαργεύω — (λ. ἰταλ.) ἀπομακρύνομαι.

ἀλέγκρο — (λ. ἰταλ.) μουσικὸς ὅρος σημαίνων τὸν ταχὺ καὶ ζωηρὸν ρυθμόν.

ἀλλόφρων — (ἐπίθ.) ὁ ἐκτὸς ἑαυτοῦ, σὰν παράφρων.

ἅλμη, ἡ — ἡ ἁρμύρα.

ἀμείλικτος — (ἐπίθ.) ἄκαμπτος, σκληρός.

ἀμολγός, ὁ — νυκτοάρμεγμα.

ἀμπαδίτικος — κατεσκευασμένος ἀπὸ ἀμπᾶν, χονδρὸν μάλλινον ὕφασμα δι' ἐγχώριον ἔνδυσιν.

Ἀμπελάκια, τὰ — χωρίον Λαρίσσης, εἰς τὸ ὁποῖον κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος συνεκροτήθη περίφημος κοινοτικὸς συνεταιρισμὸς τῶν κατοίκων.

ἀμφιλύκη, ἡ — τὸ λυκόφως.

ἀναβολεύς, ὁ — ἡ σκάλα τοῦ ἵππου, ὁ ἀπὸ τοῦ ἐφιππίου ἐξαρτώμενος σιδηροῦς κρίκος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πατοῦν οἱ ἱππεῖς, διὰ νὰ ἀναβοῦν ἐπὶ τοῦ ἵππου

— ἀγάλλομαι, χαίρω, σκιρτῶ ἀπὸ χαράν.

ἀναγαλλιάζω — ἀφοῦ ἐδιάβασε (μετοχ. ἀορ. β' τοῦ ἀναγιγνώσκω),

ἀναγνοὺς

ἀνάθημα, τὸ — (ἐκ τοῦ ἀνατίθημι) ἀφιέρωμα, τὸ ἀφιερούμενον εἰς τὸν ναὸν τάμα.

ἀναθηματικὸς — (ἐπίθ.) ὁ ἐπέχων θέσιν ἀναθήματος, ὁ χρησιμεύων ὡς ἀφιέρωμα.

ἀναθρώσκω — ἀναπηδῶ, ἀνυψοῦμαι.

ἀνακωχεύω — ἀνακόπτω πλοῦν, σταματῶ, (ναυτικὸς ὅρος).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀνάντης, ἐνν. ὁδὸς — (ἐπίθ.), ἀνωφερής, ἀπότομος.
ἀναπνιά, ἡ — ἡ ἀναπνοή
ἀνάσσω — βασιλεύω.
ἀναχαιτίζω — ἀνακόπτω, συγκρατῶ
ἄνδηρον, τὸ — ἀνάχωμα ἐπὶ ὄχθης ποταμοῦ κατάφυτον.
ἀνεμόχολον, τὸ — δυνατὸς αἰφνίδιος ἄνεμος συνεπιφέρων νέφωσιν.
ἀνεμούριον, τὸ — ἀνεμοδείκτης ἐξ ὑφάσματος ἐρραμένος εἰς σχῆμα κώνου καὶ προσδεδεμένος ἀπὸ φάρου, πλοίου ἢ ἀεροπλάνου· οὗτος, πληρούμενος ἀέρος, ἀνυψοῦται καὶ δεικνύει τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου.
ἀνεπάντεχος — (ἐπίθ.) ἀνέλπιστος, ἀπροσδόκητος, καὶ ἐπίρρ. ἀνεπάντεχα - ἀπροσδοκήτως.
ἀνίσχω — κρατῶ ὑψηλά, ὑψώνω.
ἀνοῖ — ἀνοίγει.
ἀνοχή, ἡ — σιτοδεία, ἀφορία, ἔλλειψις, συνεκδοχ. στενοχωρία, θλῖψις.
ἀνταριάζομαι — καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἀνησυχίας.
Ἀντίοχος — βασιλεὺς τῆς Συρίας (324—261 π.Χ.)
ἄντρον, τὸ — μυθικὸν σπήλαιον εἰς Δελφούς, ἐν γένει τὸ ἐντὸς βράχου κοίλωμα, τὸ σπήλαιον.
ἄξεστος, — (ἐπίθ.) ἀμόρφωτος, ἀπολίτιστος.
ἀπὲ — (ἐπίρρ.) ἔπειτα, ὕστερον.
ἀπελατίκι(ον), τὸ — ὅπλον σιδηροῦν ἀκιδωτὸν ροπαλοειδὲς (μεσαιων.)
ἀπιλογοῦμαι — ἀπολογοῦμαι (Κρητ. ἰδιωματ.), ἀποκρίνομαι.
ἀποβάλλω — βγάνω, χάνω.
ἀπόγαιον, τὸ — καὶ ἀπόγειος, ἡ—ὁ ἄνεμος, ὁ πνέων ἐκ τῆς ξηρᾶς. Λέγεται καὶ ἡ ἀπογεία (αὔρα).
ἀπόγειον, τὸ — τὸ χονδρὸν σχοινίον, διὰ τοῦ ὁποίου δένουν τὰ πλοῖα ἀπὸ τὴν ξηράν.
ἀποκλαμός, ὁ — ὁ πλόκαμος, ἐδῶ: πυρίνη γλῶσσα.
ἀποπλάνησις, ἡ — ἐξαπάτησις.
ἀπορρὼξ — (ἐπίθ.) ἀπότομος, κρημνώδης.
Ἀποσπερίτης, ὁ — ὁ Ἕσπερος, ἤτοι ὁ πλανήτης Ἀφροδίτη, ὅταν ἐμφανίζεται τὴν ἑσπέραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου.
ἀποφράς, ἡ — ἄδος, (ἐκ τοῦ ἀπὸ καὶ φράζομαι — λέγομαι), ἡ ἡμέρα, τὴν ὁποίαν δὲν θέλει τις οὔτε ν' ἀναφέρῃ, ὡς ἐνθυμίζουσαν θλιβερὸν γεγονός, πένθιμος, δυσοίωνος.
ἄπτρυ — προστ. ἐνεστ. τοῦ ρ. ἅπτομαι=ἐγγίζω.
ἀραμπαδάκια τὰ — καρροτσάκια, (λ.τουρκ.).
Ἄραξος, ὁ — ἀκρωτήριον Πελοποννήσου εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πατραϊκοῦ κόλπου, κοινῶς Κάβο-Πάπας.

ἀργάτης, ὁ — τὸ βαροῦλκον τοῦ πλοίου.

Ἀργέστης, ὁ — βορειοδυτικὸς ἄνεμος.

ἀρδεύω — ποτίζω κῆπον κλπ.

Ἀρδηττός, ὁ — λόφος ἐν Ἀθήναις, ἀριστερὰ τοῦ Ἰλισσοῦ, ὑπὲρ τὸ Στάδιον.

ἀρειμάνιος — (ἐπιθ.) πολεμοχαρής, ἄγριος.

Ἀριστοφάνης, — ὁ μεγαλύτερος κωμικὸς ποιητὴς τῆς ἀρχαιότητος (452 — 385 π. Χ.). ἔγραψε πολλὰς κωμῳδίας, μία τῶν ὁποίων ἔχει τὸν τίτλον «Βάτραχοι».

ἄρματα, τὰ — τοῦ πλοίου, ἡ ἀρματωσιά, τὰ ἄρμενα, τὸ σύνολον τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ ἱστιοφόρου (ἱστοί, κεραῖαι, σχοινία, κλπ.).

ἀρμούτι, τὸ — βαρὺ τυφέκιον μὲ ἀσπιδοειδῆ ὑποκόπανον.

ἀρνησικυρία, ἡ — τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἔχει ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Κράτους ν' ἀρνῆται τὴν ἐπικύρωσιν νόμου ἢ πράξεως τῆς κυβερνήσεως· γενικῶς τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀπαγορεύῃ τις κάτι.

ἀρραγὴς — (ἐπίθ.) ἄθραυστος.

ἄρρητος — (ἐπίθ.) ἀνείπωτος, μυστικός.

ἀσκέρι, τὸ — σῶμα στρατοῦ (λ. τουρκ.). Συρφετός.

ἀσμενίζομαι — δέχομαι προθύμως ἢ εὐχαρίστως.

Ἄσπρη Θάλασσα — τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἀπὸ τὰ πάντοτε σχεδὸν ἐπικρατοῦντα ἐν αὐτῷ ἀφρίζοντα κύματα.

Ἀσπροπόταμος — ὁ Ἀχελῷος.

Ἄσπρος, ὁ — ὁ Ἀσπροπόταμος (Ἀχελῷος).

ἀτενῶς — (ἐπίρρ.) μὲ τὸ βλέμμα προσηλωμένον σταθερῶς ἐπὶ ἑνὸς σημείου ἢ κατ' εὐθεῖαν ἐμπρός.

ἀτημέλητος — (ἐπίθ.) ἀπεριποίητος, ὁ μὴ ἐπιμελούμενος τὸν ἑαυτόν του.

ἀτόφιος — (ἐπίθ.) συνεχής, μὴ διακοπτόμενος.

αὐγάζω — καταυγάζω, λάμπω, φωτίζω.

αὖθις — πάλιν.

αὐλών, ὁ — μικρὰ κοιλὰς μεταξὺ δύο λόφων.

ἄφατος — (ἐπίθ.) ἀνέκφραστος.

ἀφνειός, — (ἐπίθ.) πλούσιος, ἀκμάζων.

ἀχηβάδα, ἡ — ἐπὶ τῶν ναῶν, ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ (ἁγίου βήματος).

ἀφιθυμία, ἡ — (ἐκ τοῦ ἅπτομαι=ἐγγίζω καὶ θυμὸς = ψυχή), βρασμὸς ψυχικῆς ὁρμῆς, ἀπότομος ψυχικὴ ταραχή, λόγῳ ὀργῆς ἢ φόβου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Β

βάλσαμον, τὸ — ρευστὴ ἀρωματικὴ οὐσία μὲ θεραπευτικὰς ἰδιότητας, μεταφ. ἀνακούφισις, παρηγορία.

βαρυωμῶ καὶ βαρυγωμῶ — (ἐκ τοῦ βαρυγνωμῶ) δυσφορῶ, δυσανασχετῶ, στενοχωροῦμαι.

Βάτραχοι — τίτλος μιᾶς τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους.

βεβηλώνω — μολύνω, μιαίνω.

βέξιλ(λ)ον, τὸ — (λατ. vexillum) εἶδος σημαίας τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, διακριτικὸν σῆμα τοῦ ἱππικοῦ τάγματος.

βερεδάριος — (λατ. veredarius), ταχυδρόμος, ἀγγελιαφόρος.

βετεράνος — παλαιὸς καὶ ἔμπειρος στρατιώτης (λατ. λ.).

βίγλα, ἡ — ἡ σκοπιά, ὑψηλὸν σημεῖον ἐδάφους ἀπὸ τὸ ὁποῖον δύναταί τις νὰ ἐπισκοπῇ τὰ πέριξ.

Βίγλιστα, ἡ — κωμόπολις τῆς Β. Ἠπείρου.

βίτσισμα, τὸ — πλῆγμα διὰ βίτσας, βέργας (βιτσιά).

βοϊβόδας, ὁ — στρατιωτικὸς δοικητής, ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας ἢ Μολδαυΐας.

βοϊδοτσούλι, τὸ — βουκέντρα.

βόστρυχος, ὁ — ἄθροισμα τριχῶν κεφαλῆς, μπούκλα.

βουκολικὴ ποίησις — ἡ λαμβάνουσα τὰ θέματά της ἐκ τῆς ζωῆς τῶν ποιμένων καὶ τῆς ὑπαίθρου ἐν γένει.

βούνερον, τὸ — μαστίγιον.

βραγιά, ἡ — πρασιὰ λαχανοκήπου ἢ ἀνθόφυτον χώρισμα κήπου περιβαλλόμενον ὑπὸ αὔλακος.

βρατσέρα, ἡ — εἶδος μικροῦ ἱστιοφόρου μέχρις ἑκατὸν τόννων.

βραχύς, ὁ — (ἐπίθ.) κοντός, σύντομος.

Βραχώρι, τὸ — παλαιὰ ὀνομασία τοῦ Ἀγρινίου.

βρέμω — βροντῶ, μουγκρίζω.

βρίκι, τὸ — ἱστιοφόρον μὲ δύο ἱστούς.

βρύχος, τὸ — βρόντος, κτύπος ὀδόντων, μούγκρισμα.

Γ

γάζα, ἡ — λεπτόν, διαφανὲς ὕφασμα.

Γαζῆς Ἄνθιμος — (1758—1828), λόγιος κληρικὸς ἐκ Μηλεῶν τῆς Μαγνησίας. Χρηματίσας ἱερεὺς ἐν Βιέννῃ, ἵδρυσεν ἐκεῖ τὸ περισπούδαστον περιοδικὸν «Λόγιον Ἑρμῆν». Ἐγένετο ἔπειτα μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν ὑποκινητῶν τῆς ἐν Μαγνησίᾳ ἐπαναστάσεως. Συνέγραψε τρίτομον «Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γαλάται, οἱ — ἀρχαῖον ἔθνος, κλάδος τῶν Κελτῶν (τῆς ἀρίας ὁμοφυλίας)· οὗτοι ἦλθον καὶ κατῴκησαν κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Γαλατίαν, ἦσαν δὲ λαὸς πολεμικὸς καὶ ὁρμητικός, ἐνεργήσας πολλὰς ἐπιδρομὰς καὶ κατακτήσεις μέχρι τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν εἰς τοὺς Ρωμαίους.

γαλατσώνω — ἀσπρίζω τὸ σπίτι μὲ γαλάκτωμα ἀσβέστου.

γαλέρα, ἡ — πολεμικόν, μεσαιωνικὸν πλοῖον, μακρὸν μὲ πολλὰς κώπας καὶ ἱστία.

γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ — (δοτ. ἐπιρρημ.) μὲ δυνατὴν φωνήν, μεγαλοφώνως (ἐκ τοῦ ἀρχαίου ῥήματος γεγωνέω-ῶ =φωνάζω δυνατά).

γιοργούλης, ὁ — εἶδος καλύμματος τῆς κεφαλῆς.

Γκε(γ) καριά, ἡ — 'Αλβανοὶ φυλῆς τινος τῆς Β. 'Αλβανίας.

Γκέγκης, ὁ — ὁ ἀνήκων εἰς τὴν φυλὴν τῆς Γκε(γ)καριᾶς.

γκεσέμι τὸ — τὸ κριάρι τοῦ κοπαδιοῦ, ποὺ προπορεύεται τοῦ ποιμνίου.

γλαρὸς — ἱλαρός, γαλήνιος ἐπὶ ὀφθαλμῶν: ὑγρός, γλυκύς, ζωηρός.

γλαυκὸς — (ἐπίθ.) κυανοῦς, ἀστραφτερός.

γολέττα, ἡ — ἱστιοφόρον ταχύ, μὲ δύο ἱστούς.

γολεττί, τὸ — ἡ μικρὴ γολέττα.

γόμωσις, ἡ — πυρῖτις διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν πυροβόλων ὅπλων.

γούμενα, ἡ — (ναυτ.) χονδρὸν σχοινίον, κάλως.

Γραικοί, οἱ — παλαιοτάτη ὀνομασία τῶν 'Ελλήνων, τῶν κατοικούντων περὶ τὴν πελασγικὴν Δωδώνην καὶ τὸν 'Αχελῷον. Βραδύτερον ἡ λέξις ἦτο συνώνυμος τῆς λέξεως «Ἕλλην». Τὴν λέξιν παρέλαβεν ἡ λατινικὴ γλῶσσα (Graeci) καὶ ἐξ αὐτῆς αἱ νεώτεραι εὐρωπαϊκαί.

γραφικὴ — ἡ ζωγραφική, ἡ διὰ γραμμῶν ἢ σχημάτων παράστασις.

γροικῶ καὶ ἀγροικῶ — ἀκούω, αἰσθάνομαι, γνωρίζω. Παθ. γροικιέμαι-γίνομαι ἀκουστός, συνεννοοῦμαι.

γρόσι, τὸ — ἀργυροῦν τουρκικὸν νόμισμα, ἴσον πρὸς τὸ 1)100 τῆς τουρκ. λίρας.

γρύζω — (ὀνοματοποιία, ἀόρ. ἔγρυξα) ἐπὶ τῶν χοίρων: φωνάζω γρῦ-γρῦ, γρυλλίζω κατὰ συνεκδοχὴν ἐπὶ ἀνθρώπων: γογγύζω, γκρινιάζω, μουρμουρίζω.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δ

δαγκούνα καὶ δαγκάνα, ἡ — ἡ ὀδοντωτὴ λαβίς, δι' ἧς δαγκάνει ὁ κάβουρας.
δαψιλῶς — (ἐπίρρ.) ἀφθόνως, πλουσιοπαρόχως.
Δεβόλης, ὁ — ποταμὸς τῆς Β. Ἠπείρου.
δειράς, ἡ — ράχις ὀροσειρᾶς, (γεν—άδος).
δέος, τὸ — φόβος.
δερβίσης, ὁ — μουσουλμάνος μοναχός.
δέσι(ς), ἡ — τὸ μέρος ὅπου πιάνουν (δένουν) τὸ νερὸν διὰ τὸν μύλον ἢ τὴν ἄρδευσιν.
δημόται, οἱ — οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰ κατωτέρας κοινωνικὰς τάξεις.
δήωσις, ἡ — ἐρήμωσις, λεηλασία.
διάβροχος, ὁ — (ἐπίθ.) ὁ καθ' ὁλοκληρίαν βρεγμένος, μουσκεμμένος.
διάδημα, τὸ — στέμμα, κόσμημα κεφαλῆς.
διασκεδάζω — (ἀρχ. διασκεδάννυμι), διασκορπίζω, διαλύω διεσκεδάσθησαν=διελύθησαν, ἐξέλιπον.
διασφάγη, ἡ — βραχώδης χαράδρα.
διαρραγεὶς — ὁ ὑποστὰς ρῆγμα, διάσπασιν, (μετοχὴ ἀορ. β' τοῦ διαρρήγνυμαι).
διατελῶ — εἶμαι.
διβάρι, τὸ — ἀντὶ βιβάρι (λατ. vivarium), εἰδικὴ ἐγκατάστασις, ὅπου οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι διετήρουν ζῶντα ἐν τῷ φυσικῷ των περιβάλλοντι διάφορα ἄγρια ζῷα. Σήμερον—ἰχθυοτροφεῖον, δηλαδὴ περικεκλεισμένη ἔκτασις ὑφαλμύρων ὑδάτων, καταλλήλως διεσκευασμένη πρὸς ἐκτροφὴν ἰχθύων.
δίκρανον (δικράνι), τὸ — γεωργικὸν ἐργαλεῖον εἰς σχῆμα περόνης χρησιμοποιούμενον κατὰ τὸ ἁλώνισμα τῶν σιτηρῶν.
δίοπος τῆς φυλακῆς — ὑπαξιωματικὸς τῆς φρουρᾶς, (ναυτ.).
δοβλέτι, τὸ — κυβέρνησις, κράτος, (λ.τουρκ.).
δολιχόσκιος, — (ἐπίθ.) ὁ ρίπτων μακρὰν σκιάν, ὁ μακρός.
δρόλαπας, ὁ — σφοδρὸς ἄνεμος συνοδευόμενος ὑπὸ καταρρακτώδους βροχῆς· λέγεται καὶ δρολάπι.
δροσόρρυτος, — (ἐπίθ.) χῶρος σκιερός, δροσερός, μὲ νερά.
Δρυάς, ἡ — Νύμφη προστάτις τῶν δένδρων.
δρυμών, ὁ — δρυμός, δάσος ἐκ μεγάλων δένδρων πυκνόν, (γεν. —ῶνος).
δυσελπιστῶ — δὲν ἔχω καλὰς ἐλπίδας, εἶμαι ἀπηλπισμένος.
δυσοίωνος — (ἐπίθ.) ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος σημαίνει κακὸν οἰωνόν· ἐπίρρ. δυσοιώνως -κατὰ τρόπον δυσοίωνον, μὲ' κακὰς προβλέψεις.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δύστηνος, ὁ, ἡ, — (ἐπίθ.) δυστυχής.
δῶσμα, τὸ — καθετὶ τὸ ὁποῖον δίδεται, τὸ δώσιμο, τὸ δῶρον.

Ε

Ἐδέμ, ἡ — (λ. ἑβρ.) ὁ Παράδεισος ὅπου ἔζησαν οἱ πρωτόπλαστοι.
ἑδώλιον, τὸ — κάθισμα.
ἔθος, τὸ — συνήθεια· ὡς ἔθος (ἐνν. ἐστὶν, εἶναι), ὅπως εἶναι συνήθεια.
εἱμαρμένη, ἡ — ἡ μοῖρα, ἡ τύχη. τὸ πεπρωμένον (κοινῶς τὸ «γραφτό»).
εἶντα — τί, (κρητικὸς ἰδιωματισμός).
εἰρεσία, ἡ — κωπηλασία.
ἐκρηγνύομαι — ξεσπῶ.
ἔκστασις, ἡ — ἀπορρόφησις τοῦ πνεύματος ἀπὸ θαυμασμὸν ἢ κατάπληξιν.
ἔκφρων, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) ὁ ἐκτὸς ἑαυτοῦ.
Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, τὸ — Ἡ ἀνωτάτη οἰκονομικὴ ὑπηρεσία ἡ ὁποία ἐλέγχει τὴν πληρωμὴν τῶν δημοσίων ἐξόδων.
ἐλελεῦ — (ἐπιφών.) πολεμικὴ κραυγὴ ἐνθουσιασμοῦ
ἐλλοχῶ καὶ ἐλλοχεύω — παραμονεύω, στήνω καρτέρι, ἐνεδρεύω.
ἐμβριθῶς — (ἐπίρρ.) σοβαρῶς.
ἐνάλιος — (ἐπίθ.) ὁ ἐν θαλάσσῃ, θαλάσσιος.
ἔνδακρυς, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) δακρυσμένος.
ἐξαγόρασις, ἡ — ἐξαγορά, ἀπόκτησις ἑνὸς ἀγαθοῦ ἔναντι ἀνταλλάγματος.
ἐξαπίνης — (ἐπίρρ.) ἐξαίφνης, ξαφνικά.
ἐξουριάζω — ἀπομακρύνω.
ἐξωτερικεύω. — ἐκδηλώνω.
ἔπαλξις, ἡ — (ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐπὶ-ἀλέξω=ἀποκρούω), τὸ ἀνώτατον μέρος τῶν τειχῶν φρουρίου ἢ πύργου, τεμνόμενον ὀδοντωτῶς διὰ θυρίδων.
ἐπαυλισμός, ὁ — διανυκτέρευσις εἴς τινα τόπον.
ἐπέραστος, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) ποθητός.
ἐπιβουλή, ἡ — ὕπουλος ἐνέργεια ἐναντίον ἄλλου.
ἐπικαλοῦμαι — προσκαλῶ κάποιον εἰς βοήθειαν, εἰς μαρτυρίαν.
ἐπίστεγον, τὸ — μικρὸς ἐστεγασμένος χῶρος εἰς τὴν πρύμνην πλοίου
ἐπιφαίνομαι — παρουσιάζομαι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐπίχρισμα, τὸ — ἄλειμμα μὲ ἄσβεστιον κλπ.
ἐπῳδός, ἡ — ὁ κατὰ διαλείμματα ἐπαναλαμβανόμενος στίχος ποιήματος ἢ ἄσματος
ἔρεβος, τὸ — βαθύτατον σκότος.
Ἐρέχθειον — ἀρχαῖος ναὸς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸν ὁποῖον ἐλατρεύετο ἡ Πολιὰς Ἀθηνᾶ, ἱδρυθεὶς ἐπὶ παλαιοτάτου ναοῦ τοῦ Ἐρεχθέως, μυθικοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν καὶ Ἀττικοῦ ἥρωος.
Ἐρσέκα, ἡ — κωμόπολις τῆς Β. Ἠπείρου.
εὐθαλής, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) ὁ ἔχων πλουσίαν βλάστησιν (τόπος)
Ἐὐνάρδος Ἰωάννης - Γαβριὴλ — διάσημος Ἑλβετὸς φιλέλλην, γαλλικῆς καταγωγῆς, βοηθήσας πολὺ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 (1775—1863).
εὐπρόσδεκτος, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) καλοδεχούμενος.
εὐπροσήγορος, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) ὁμιλητικός, φιλόφρων.
εὐτελής, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) εὐθηνός, ταπεινός, τιποτένιος.
εὐφημισμός, ὁ — σχῆμα λόγου, κατὰ τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν κάτι κακὸν ἢ δυσάρεστον μὲ λέξιν ἔχουσαν καλὴν σημασίαν ἐκ δεισιδαιμονίας καὶ φόβου μήπως τὸ κακὸν τοῦτο στραφῇ ἐναντίον μας ἢ ἀποβῇ ἐπιζήμιον. Π.χ. Εὐμενίδες ἀντὶ Ἐρινύες, Εὔξεινος ἀντὶ Ἄξενος, γλυκάδι ἀντὶ ξύδι, καλὲς κυράδες ἀντὶ νεράϊδες, τὸ καλὸ σπυρὶ ἀντὶ ἄνθραξ, χρυσῆ ἀντὶ ἴκτερος κλπ.
ἐφόλκιον τὸ — λέμβος πλοίου.

Ζ

ζαγάρι, τὸ — (λ. τουρκ.), κύων κυνηγετικός, ἰχνηλάτης, διακρινόμενος διὰ τὴν νοημοσύνην του.
ζάλογγα τὰ — πυκνοὶ καὶ μεγάλοι λόγγοι, δασώδεις ἐκτάσεις.
Ζάππειον, τὸ — μέγαρον τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ὀργανώνονται αἱ διάφοροι καλλιτεχνικαὶ ἐκθέσεις ἢ ἐκθέσεις τῆς παραγωγῆς. Ἱδρύθη ἐκ κληροδοτήματος τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Εὐαγγέλου Ζάππα.
ζαπτιές, ὁ — τοῦρκος χωροφύλαξ, (λ. τουρκ.).
Ζαράκοβα, ἡ — χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, μετονομασθὲν Μαίναλον.
ζεϊμπέκικος — ὁ ἀνήκων εἰς Ζεϊμπέκον=ἄτακτον τοῦρκον στρατιώτην.
ζευγολάτης ὁ — (ἀντὶ ζευγηλάτης), ὁ γεωργός, ποὺ ὁδηγεῖ τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζεῦγος τῶν βοῶν πρὸς ἄροσιν, ἄλλως ζευγᾶς.

ζυγός, ὁ — ξύλον τὸν ὁποῖον προσαρμόζεται εἰς τὸν ρυμὸν τοῦ ἀρότρου καὶ ὑπὸ τὸ ὁποῖον ζεύονται οἱ βόες.

Ζωσιμάδαι, οἱ — ἓξ ἀδελφοί, ἐθνικοὶ εὐεργέται (Ἰωάννης, Ἀναστάσιος, Θεοδόσιος, Νικόλαος, Ζώης καὶ Μιχαήλ.), γεννηθέντες εἰς Ἰωάννινα καὶ πλουτήσαντες εἰς Λιβόρνον τῆς Ἰταλίας καὶ εἰς ἄλλα Εὐρωπαϊκὰ κέντρα.

Η

ἡδυπαθῶς — (ἐπίρρ.) μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως.

ἡδύπνοος — (ἐπίθ.) ἡδέως πνέων, εὐάρεστος.

ἦμαρ, τὸ — (λ. ὁμηρική), ἡμέρα. νόστιμον ἦμαρ=ἡ ἡμέρα τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν πατρίδα (νόστος = ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν πατρίδα).

ἡμιβάρβαρος — (ἐπίθ.) μισοβάρβαρος, ἀπολίτιστος.

Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς — (101—178 μ. Χ.), ἄρχων ἐν Ἀθήναις, διὰ δωρεῶν τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθησαν σημαντικὰ κτήρια ὡς τὸ Ὠδεῖον (θέατρον τοῦ Ἡρώδου), Στάδιον κ.ἄ.

ἧττον — (ἐπίθ. συγκρ. β.) ὀλιγώτερον.

Ἠώς — αὐγή, χαράματα.

Θ

θαλασσόπληκτος — (ἐπίθ.) ὁ ὑπὸ τῆς θαλλάσσης πληττόμενος

θαλλός, ὁ — νεαρὸς κλῶνος φυτοῦ, βλαστὸς (ἰδίᾳ δὲ κλάδος τῆς ἐλαίας παρ' ἀρχαίοις).

θάλπος, τὸ — ζεστασιά.

θάμβος, τὸ — πολὺς θαυμασμός, ἔκπληξις.

Θεοδόσιος ὁ μικρὸς — (408—450), βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ, υἱὸς τοῦ Ἀρκαδίου καὶ ἔγγονος τοῦ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου.

θεωρία, ἡ — ἡ τιμητικὴ ἀντιπροσωπεία, τὴν ὁποίαν ἀπέστελλεν ἑκάστη πόλις εἰς τὰς ἐθνικὰς πανηγύρεις, ἀγῶνας, καὶ ἄλλας τελετάς, ὡς εἰς Ὀλυμπίαν Δελφούς, Δῆλον κλπ. συνεκδοχ. πᾶσα πολυάριθμος συνοδεία προσώπων.

θρασίμι, τὸ — θνησιμαῖον ζῷον, ψοφίμι.

θροῶ — (λ. πεποιημ.) μὲ συνεχῆ, ἀλλ' ἐλαφρὸν θόρυβον θορυβῶ, προκαλῶ θροῦν (θρόϊσμα).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θυροδέρνω — κρούω τὰς ξένας θύρας πρὸς ἐπαιτείαν.
θωράκιον, τὸ — ἐσχάρα ἐν εἴδει ἡμικυκλικοῦ ἐξώστου περιβάλλοντος τὸν λαιμὸν τοῦ ἱστοῦ (ναυτ.)

I

Ἰβάν, τὸ — ὄρος τῆς Β. Ἠπείρου.
ἰδρυά, τὰ — αἱ δρύες.
ἱερογλυφικὸς — (ἐπίθ.) ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἱερογλυφικὴν γραφὴν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, μεταφ. πολὺ δύσκολος.
Ἰεσσαὶ — πατὴρ τοῦ Δαβίδ.
ἰοβόλος ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) ὁ χύνων δηλητήριον, φαρμακερός.
ἰόχρους, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ ἴου, (μώβ).
ἶρις, ἡ — γεν. ἴριδος, τὸ οὐράνιον τόξον, (κοινῶς λέγεται καὶ δοξάρι)· ὡς κύριον ὄνομα Ἶρις - πτερωτὴ θεὰ τῶν ἀρχαίων, ἀγγελιαφόρος τοῦ Διός, τῆς Ἥρας κλπ.

Κ

Καβομαλιᾶς, ὁ — τὸ ἀκρωτήριον Μαλέας, εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς Πελοποννήσου.
Κάβο Πάπας, ὁ — τὸ ἀκρωτήριον Ἄραξος.
καθολικόν, τὸ — ὁ κυρίως ναὸς τῶν Χριστιανῶν, ἤτοι ὁ χῶρος μεταξὺ τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ νάρθηκος, ὁ πρῶτος ναός.
Καικίας, ὁ — ἄνεμος βορειοανατολικός.
καϊμακάμης — Τοῦρκος διοικητής.
καιρὸς — (ἐπῆρε καιρον) παίρνω, λαμβάνω καιρὸν = εὑρίσκω τὴν εὐκαιρίαν, φθάνει ἡ κατάλληλος στιγμὴ· ἐπὶ ἱερέων: προετοιμάζομαι διὰ τὴν κάταρξιν τῆς θείας λειτουργίας.
κακκαβισμός, ὁ — κρωγμὸς ἱέρακος.
καλαφατίζω — (ναυτ.). φράσσω τὸ μεταξὺ τῶν σανίδων τοῦ πλοίου κενὰ μὲ στουππὶ καὶ ἀκολούθως ἐπικαλύπτω διὰ πίσσης.
Κάλβος Ἀνδρέας — (1792 — 1867), περίφημος Ζακύνθιος ποιητής σύγχρονος τοῦ Δ. Σολωμοῦ· ἐδῶ ὁ Γρ. Ξενόπουλος ἐπαναλαμβάνει τὴν εὐχήν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκφράσει εἰς παρομοίαν μὲ αὐτὴν περίπτωσιν ὁ συμπατριώτης του ποιητὴς Κάλβος καὶ ἀναφέρει αὐτολεξεὶ τοὺς τελευταίους στίχους ἑνὸς ποιήματός του: «Ἂς μὴ μοῦ δώση ἡ μοῖρα μου εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον. Εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος, μόνον ὅταν κοιμώμεθα εἰς τὴν πατρίδα».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

(«Φιλόπατρις» Ἀ. Κάλβου).

καλιά, ἡ — φωλεά.

καλίγιον, τὸ — (λ. λατινικὴ) χονδρὸν στρατ. ὑπόδημα, ἀρβύλα.

καλλωπίζω — στολίζω, κάμνω τὶ ὡραῖον.

καλογραικιασμένον — (πρόβατον) πρόβατον κλεισμένον εἰς καλὸν καλύβι, εἰς τὸ χειμαδιό.

καματερό, τὸ — ὡς οὐσ. (ἐκ τοῦ ἀρχαίου κάματος = κόπος) ὁ ἀροτριῶν βοῦς.

Καπλάνης Ζώης — ἐθνικὸς εὐεργέτης ἐξ Ἰωαννίνων, πλουτίσας εἰς Βουκουρέστιον, ἱδρυτὴς τῆς ὁμωνύμου ἐν Ἰωαννίνοις Σχολῆς (1736-1806).

καραβάνι, τὸ — (λ. περσ.) ὁμὰς ὁδοιπορούντων, ἰδίᾳ μετὰ καμήλων καὶ ὑποζυγίων μεταφερόντων ἐμπορεύματα.

καραβοκύρης — ὁ πλοίαρχος.

καραδοκῶ — περιμένω μὲ προσοχὴν καὶ ἀνησυχίαν.

καραούλι, τὸ — (λ. τουρκ.) σκοπός, φρουρὸς καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ : ἡ φρούρησις.

καριοφίλι, τὸ — μακρὸν ἐμπροσθογεμὲς τουφέκιον.

κατακερματίζω — μεταβάλλω κάτι εἰς κομμάτια πολλά.

κατακοσμοῦμαι — εἶμαι καταστόλιστος.

κατάμερον, τὸ — λιμέρι, καταυλισμὸς ἀγροτικὸς ἢ ποιμενικός.

κατάνακρα — (ἐπίρρ.) τελείως εἰς τὴν ἄκρην.

κατάνυξις — διέγερσις εὐσεβοῦς διαθέσεως.

καταρράχι, τὸ — καὶ καταρραχιά, ἡ—κορυφογραμμή, τὸ ἀνώτατον μέρος τῆς ράχεως τοῦ βουνοῦ.

καταχνιά, ἡ — ἡ ὁμίχλη.

κατεπόθη — ἀόρ. τοῦ καταπίνομαι.

κατέχω — ἐννοῶ, καταλαμβάνω.

κατηφής — (ἐπίθ.) σκυθρωπός, κατσουφιασμένος.

κατισχύω — ἐπικρατῶ.

κεμέρι, τὸ — (λ. τουρκ.) ἡ δερματίνη ζώνη τῶν χωρικῶν ἐντὸς τῆς ὁποίας φυλάσσονται χρήματα, τὸ βαλλάντιον.

κέραυλος, ὁ — στρατιωτικὴ σάλπιγξ κατεσκευασμένη ἀπὸ κέρας ζώου.

κιονίσκος, ὁ — μικρὴ κολώνα.

Κιρκάσιος — ὁ κάτοικος τῆς Κιρκασίας, χώρας κειμένης πλησίον τοῦ Καυκάσου, Τσερκέζος.

κλαγγασμὸς — θόρυβος συγκρουομένων ὅπλων. Ὀξεῖαι κραυγαὶ πτηνῶν.

Κλεπούσνα — χωρίον Δυτ.Μακεδονίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κλιβανάριοι, οἱ — θωρακοφόροι.
κλύδων — μεγάλη θαλασσοταραχή.
κλυδωνίζομαι — ταράσσομαι ἀπὸ τὴν τρικυμίαν θαλάσσης.
κλώζω — φωνάζω, λέγεται ἐπὶ κολοιῶν (=τὸ πτηνὸν κάργα).
Κοινωνικόν, τό — ψαλμὸς περὶ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου κοινωνοῦν οἱ ἱερεῖς.
Κόκκινος Βράχος — ὡραία τοποθεσία παρὰ τὴν πόλιν τῆς Ζακύνθου ἐκ τῆς ὁποίας ἐνεπνεύσθη ὁ Γρ. Ξενόπουλος καὶ ἔγραψε τὸ ὁμώνυμον μυθιστόρημά του.
κόκκορας — (ὅπλου), ὁ ἐπικρουστήρ, ὁ λύκος τοῦ ὅπλου.
κομῶ — ἔχω μακρὰν κόμην — ἐπὶ ἀσταχύων: κυματίζουν οἱ μακροὶ ἀστάχυες.
κονάκι, τό — (λ. τουρκ.) τὸ οἴκημα τοῦ διοικητηρίου, ἡ οἰκία τοῦ γαιοκτήμονος, ἡ κατοικία ἐν γένει.
κοπετός, ὁ — θρῆνος μὲ κτυπήματα τοῦ στήθους, ὀδυρμός,
κορύνη καὶ κορύνα, ἡ — ρόπαλον ἀτρακτοειδές, μὲ τὸ ἓν ἄκρον παχύτερον.
Κορυτσᾶ, ἡ — πόλις τῆς Βορείου Ἠπείρου.
κότινος, ὁ — κλάδος ἀγριελαίας, δι' οὗ ἐστεφανοῦντο οἱ Ὀλυμπιονῖκαι.
κοτρώνι, τό — ὁ τραχὺς λίθος.
κουβέρτα — τὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου.
κούγκα — καλύβη εἰς ἕλη Μακεδονίας.
κουζουλαίνομαι — ἀνοηταίνω, τρελαίνομαι.
κουπαστή, ἡ — τὸ ἄνω χεῖλος τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου.
κουρταλέτσες — παρίστια (ναυτ.).
κουρταλῶ — κρούω, κτυπῶ.
κο(χ)όρτις, ἡ — (γεν. -εως, λ. λατ.), ὑποδιαίρεσις τῆς ρωμαϊκῆς λεγεῶνος.
κραταιῶς — (ἐπίρρ.) ἰσχυρῶς, μὲ δύναμιν.
κρεουργῶ — σφάζω ἀνθρώπους ἀγρίως.
κρινί, τό — κυψέλη.
κροαίνω — κτυπῶ.
κρωγμός — κράξιμον κόρακος.
κτίτωρ καὶ κτίστωρ — (γεν. -ορος, ἐκ τοῦ κτίζω), ὁ ἱδρυτής, κυρίως ὁ ἱδρύσας ναόν, μονὴν ἢ ἄλλο ἱερὸν ἵδρυμα.
κυκεών — εἶδος ἀναμίκτου ποτοῦ, ἀνακατωσούρα.
κυοφορῶ — ἐγκυμονῶ, πρόκειται νὰ γεννήσω· μεταφ. σχεδιάζω νὰ φανερώσω, ἑτοιμάζω· κυοφοροῦμαι = ἑτοιμάζομαι νὰ φανερωθῶ.
κῦρος — δύναμις ἀξίας, ἐξουσία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Λ

λαγγεμένος — (ἐπίθ.) μαγευμένος, γοητευμένος (ἐκ τοῦ ἀρχ. ρήμ. λαγγάζω=ὑποχωρῶ, ἐνδίδω).

Λακτάντιος — ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ τρίτου καὶ ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος· πρὶν γίνῃ χριστιανός, ὑπῆρξε διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς ἐν Νικομηδείᾳ.

λαμπηδὼν-όνος — λάμψις, λαμπρότης, ἀκτινοβολία.

λαμπίρης — ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τῆς φωτιᾶς· σύνηθες ὄνομα βοῶν τοιούτου χρώματος.

λεγεὼν — (ἀρσ. καὶ θηλ.) στρατ. σῶμα παρὰ Ρωμαίοις, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν σημερινὴν μεραρχίαν· ἡ λεγεὼν εἶχε περίπου 6.600 ἄνδρας καὶ διηρεῖτο εἰς 10 κοχόρτεις,

λειψός, — (ἐπίθ.) ἐλλιπής, ἀτελής, ἀδέξιος.

λευχείμων, — (ἐπίθ.) ὁ ἐνδεδυμένος λευκά.

Λιάπης, ὁ — (πληθ. Λιάπηδες) ὁ μουσουλμάνος κάτοικος τῆς Β.Δ. Ἀλβανίας.

Λιβάνιος — (314—392), Ἕλλην σοφιστὴς καὶ ῥήτωρ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἱδρύσας ῥητορικὴν σχολὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, διδάσκαλος τοῦ Βασιλείου τοῦ μεγάλου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, οἱ ὁποῖοι ἐτίμων αὐτόν, καίπερ ἐθνικόν.

λίβας — ἄνεμος θερμὸς προερχόμενος ἐξ Ἀφρικῆς.

Λιβόρνος, ἡ καὶ τὸ Λιβόρνον — πόλις τῆς Β.Δ. Ἰταλίας.

λιγυρὸς — μελῳδικός.

λίκνον, τὸ — κούνια μικροῦ παιδιοῦ.

λιτή, ἡ — προσευχή, παράκλησις.

Λογγῖνος — ἑκατόνταρχος ὑπηρετῶν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Χριστιανῶν ἐπολέμησε μὲ φανατισμὸν κατὰ τοῦ Μαξεντίου, ἵνα στηρίξῃ τὴν νέαν θρησκείαν.

λόγγος, ὁ — πυκνὸν δάσος ἐκ θάμνων.

λοκομοτίβα, ἡ — ἡ μηχανὴ τοῦ τραίνου.

λόφος (κράνους) — θύσανος ἐκ τριχῶν ἵππου, τὸν ὁποῖον ἔφερον ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας (κοινῶς φούντα).

λυκαυγές, τὸ — τὸ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἡμίφως, τὰ χαράματα.

λυτήριος — (ἐπίθ.) ὁ ἔχων τὴν δύναμιν νὰ λύῃ, ν' ἀπολυτρώνῃ· λυτήριος προσευχή = ἡ προσευχή, ἡ ὁποία ἀπολυτρώνει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῶν θλίψεων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μ

μαγνάδι, τὸ — λεπτὴ καλύπτρα κεφαλῆς, πέπλος.
Μαδεμοχωρίτης — κάτοικος τῶν Μαδεμοχωρίων, τμήματος τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς σήμερον λεγομένης ἐπαρχίας Ἀρναίας.
μαϊστράλι, τὸ — ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος.
μάνητα, ἡ — ἡ μανία.
μαρκούτσι, τὸ — (λ. τουρκ.) ὁ δερμάτινος σωλὴν τοῦ ναργιλὲ (ἰδὲ λέξιν).
μαρμαίρω — ἀκτινοβολῶ παλμικῶς, ἀστράφτω.
Μαυριτανοὶ — οἱ κάτοικοι τῆς Μαυριτανίας, ὅπως ἐλέγετο ἡ Β.Δ. Ἀφρικὴ (Μαρόκον, Ἀλγέριον).
μεγαλωστὶ — (ἐπίρρ.) εἰς μεγάλην ἔκτασιν.
μελισσηνὸς — ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ μέλιτος· σύνηθες ὄνομα βοῶν τοιούτου χρώματος.
μελτέμια, τὰ — οἱ βόρειοι ἢ βορειοδυτικοὶ ἄνεμοι, οἱ πνέοντες κατὰ τὸ θέρος.
μερεμετίζω — (λ. τουρκ.) ἐπισκευάζω, ἐπιδιορθώνω.
μεσοϋψής — (ἐπίθ.) μέσου, μετρίου ὕψους ἐπίπεδον κοιλάδος.
μετερίζι, τὸ — (λ. τουρκ.) ὀχύρωμα, πρόχωμα, προκάλυμμα κατὰ τὴν μάχην.
μιασματικὸς — μολυσματικός.
μικκύλος — μικρός.
μιναρές, ὁ — (λ. τουρκ.) ὑψηλὸς καὶ στενὸς πύργος μουσουλμανικοῦ ναοῦ, μετ' ἐξώστου ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ μουεζίνης (εἰδικὸς θρησκ. λειτουργὸς) καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ προσευχηθοῦν.
μιυρίζω — παραπονοῦμαι, κλαίω σιγαλά.
μισεύω — ἀναχωρῶ ἔκ τινος τόπου, ἀποδημῶ, ξενιτεύομαι.
μισοκάναλα — (ἐπίρρ.) εἰς τὸ μέσον τοῦ θαλασσίου στενοῦ.
μόλεμα, τὸ — μόλυσμα.
Μοράβας, ὁ — ὄρος τῆς Β. Ἠπείρου.
Μουλβία, ἡ — γέφυρα τοῦ Τιβέρεως παρὰ τὴν Ρώμην.
μουράγιο, τὸ — (λ. ἑνετ.) κρηπίδωμα, προκυμαία.
μουσαφιρέοι, οἱ — (λ. τουρκ.), ἐπισκέπται φιλοξενούμενοι.
μούσκουλη, ἡ — πρασινάδα ἀναπτυσσομένη εἰς ὑγρόν, ἔστω καὶ ὀλίγον, χῶμα.
Μουτεσελίμης — Τοῦρκος διοικητής.
μπαταριὲς — σειρὰ ὁμοβροντιῶν πυροβόλων ὅπλων.
μπατάρω — κλίνω πρὸς τὸ ἕνα πλευρὸν (λέγεται διὰ τὰ πλοῖα κυρίως).
μπέης, ὁ — (λ. τουρκ.) πλούσιος ἀρχηγός, φύλαρχος, ὁ υἱὸς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ πασᾶ, τίτλος ἐγγραμμάτου Τούρκου ἀξιωματικοῦ.

μπενετάδες, οἱ — τὰ ἀποχαιρετιστήρια κεράσματα.

μπιρμπιλὸς — (ἐπίθ.) πλουμιστός, παρδαλός.

μπουγάζι — στενὴ θαλασσία δίοδος.

μπουγαρίνι, τὸ — εὔοσμον ἄνθος· τὸ φυτὸν μπουγαρινιὰ-ἴασμος ὁ ἀραβικός.

μπουκαδούρα, ἡ — (λ. ἰταλ.) ἄνεμος γεννώμενος καὶ πνέων ἐντὸς τοῦ θαλασσίου κόλπου.

μπουρίνι — ἰσχυρὰ καὶ ἀπότομος πνοὴ ἀνέμου.

μυρτιὲς — (θηλ. πληθ.) κλάδοι μύρτου, (μυρτιᾶς) ἀναφέρεται εἰς τὴν παράδοσιν ὅτι οἱ λεγόμενοι τυραννοκτόνοι Ἁρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων, οἱ φονεύσαντες τὸν υἱὸν τοῦ Πεισιστράτου Ἵππαρχον (514 π.Χ.) εἶχον κρύψει τὰ ξίφη των εἰς κλάδους μυρτιᾶς, τοὺς ὁποίους ἔφερον λόγῳ τῆς τελουμένης τότε πομπῆς τῶν Παναθηναίων.

μυσταγωγία, ἡ — ἡ κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν τελουμένη θυσία, μύησις εἰς θρησκευτικὰ μυστήρια.

μυχὸς — τὸ ἐσώτερον σημεῖον κόλπου ἢ λιμένος.

Ν

νάμα, τὸ — πηγὴ ρέοντος ὕδατος.

ναυφυὴς — ὁ γεννηθεὶς ὡς ναύς.

ναπολεόνι, τὸ — τὸ γαλλικὸν χρυσοῦν εἰκοσόφραγκον.

ναργιλές, ὁ — (λ. τουρκ.) καπνοσύριγξ ἀσιατικὴ μὲ μακρὸν εὐλύγιστον σωλῆνα (μαρκούτσι), εἰς τὸν ὁποῖον ὁ καπνὸς φθάνει ἀναρροφώμενος ὑπὸ τοῦ καπνιστοῦ μέσῳ φιάλης πλήρους ὕδατος.

νάρθηξ, ὁ — (γεν. ηκος), τὸ πρὸ τοῦ κυρίως ναοῦ μέρος, ἐν εἴδει στοᾶς συνήθως, ὅπου κατὰ τοὺς πρώτους χριστ. χρόνους ἔμενον οἱ κατηχούμενοι· σὺν τῷ χρόνῳ ὁ νάρθηξ ἀπετέλεσεν ἁπλῆν προείσοδον τοῦ ναοῦ ἢ καὶ ἐξέλιπεν ἐντελῶς.

ναύκληρος, ὁ — ὁ πρῶτος τοῦ πληρώματος, λοστρόμος.

νιτσεράδα — ἀδιάβροχον ἐπανωφόριον ἀπὸ μουσαμᾶν.

νογάω — ἐννοῶ, καταλαβαίνω.

ντέλφι, τὸ — λαϊκὸν μουσικὸν ὄργανον.

νωχέλεια, ἡ — καὶ νωχελία, ἡ ἰδιότης τοῦ νωχελοῦς, βραδύτης, νωθρότης, ὀκνηρία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ξ

ξαγναντεύω — βλέπω ἔναντι καὶ ἀπὸ μακράν, διακρίνω (βλ. καὶ λ. ἀγνάντια).

ξεφτέρι, τὸ — τὸ ἁρπακτικὸν πτηνὸν ἱέραξ. μεταφ. γρήγορος, εὐκίνητος· τὰ ξεφτέρια τοῦ μύλου = τὰ φτερὰ τοῦ μύλου, τὰ ὁποῖα κινοῦνται γρήγορα.

ξουριάζω — (βλέπε ἐξουριάζω).

Ο

ὀβορός, ὁ — (λ. σλαβ.), μάνδρα, αὐλή.

ὀθόνη, ἡ — σεντόνι.

οἰκόσημον, τὸ — τὸ διακριτικὸν σῆμα ἑκάστης οἰκογενείας εὐγενῶν, εἰκονίζον συνήθως ζῶον, φυτόν, ἐργαλεῖον, οὐράνιον φαινόμενον ἢ ἄλλο τι συμβολικὸν ἀντικείμενον.

οἰμωγή, ἡ — στεναγμός, θρῆνος.

οἰστρηλατοῦμαι — διεγείρομαι ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς, ἐνθουσιάζομαι.

ὄλβιος — (ἐπίθ.) εὐτυχής, εὐδαίμων, πλούσιος.

ὁλοφυρμὸς — θρῆνος, ὀδυρμός.

ὀντᾶς, ὁ — (λ. τουρκ.) δωμάτιον, ὁ καλὸς ὀντᾶς = ἡ αἴθουσα ὑποδοχῆς.

ὀξυδερκὴς — ὁ ἔχων ὀξεῖαν ὅρασιν, ἀντίληψιν.

ὀρεστιὰς — νύμφη τῶν ὀρέων.

Ὀρόντης — ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Συρίας, πηγάζων ἐκ τοῦ Ἀντιλιβάνου καὶ χυνόμενος εἰς τὸ Φοινικικὸν πέλαγος.

ὄρτσα — (ναυτ. κέλευσμα προστακτ. τοῦ ρ. ὀρτσάρω) πρόσαγε, φέρε τὸ πλοῖον πλησίον τῆς κοίτης τοῦ ἀνέμου μέχρι γωνίας, πέραν τῆς ὁποίας τὰ ἱστία παύουσι δεχόμενα τὸν ἄνεμον.

οὐριοδρομῶ — ἀρμενίζω ὑπὸ οὔριον ἄνεμον.

οὔριος — (ἐπίθ.) ὁ ἐκ τῆς οὐρᾶς προερχόμενος οὔριος ἄνεμος, ὁ πνέων ἐκ τῆς πρύμνης τοῦ πλοίου, ὁ ὠθῶν αὐτὸ ἐκ τῶν ὄπισθεν.

οὐτοπιστὴς — ὁ ὀπαδὸς τῆς οὐτοπίας, ὁ πλάττων σχέδια μὴ πραγματοποιήσιμά.

οὐτοπία — (ἐκ τοῦ οὐ-τόπος), λέγεται ἡ ἰδέα, ποὺ δένο δύναται νὰ σταθῇ, ποὺ εἶναι ἀπραγματοποίητος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Π

παγάνα, ἡ — ὁμαδικὸν κυνήγι ζῷων ἢ ὁμαδικὸ ψάρευμα.
πάλαι — κατὰ τὸν παλαιὸν καιρόν.
παλιολαζαρίνα, ἡ — ἡ παλαιὰ λαζαρίνα, εἶδος ἐμπροσθογεμοῦς πυροβόλου ὅπλου παλαιοῦ τύπου.
παμφαὴς — ὁ πλήρης φωτός.
παννυχὶς — ἀκολουθία (ἐν ναῷ) διαρκοῦσα καθ' ὅλην τὴν νύκτα (γεν.-ίδος).
παρὰ — πλησίον.
παραινῶ — συμβουλεύω, νουθετῶ.
παρατυπία — ἔλλειψις ἢ παράβασις τῶν νομικῶν κλπ. τύπων.
πάρεξ — ἐκτός, πλήν, εἰμὴ μόνον.
Παρθένης Κωνσταντῖνος — (γενν. 1879) ἐξ Ἀλεξανδρείας, σύγχρονος διακεκριμμένος ζωγράφος, καθηγητὴς τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν.
παρτέρι, τὸ — (λ. γαλλ.) μέρος τοῦ κήπου, προωρισμένον διὰ φύτευσιν καὶ καλλιέργειαν ἰδίου εἴδους ἀνθέων.
παρυφή, ἡ — τὸ πέρας ἐκτάσεως, τὸ ἄκρον.
πασαλήκι — ἡ περιοχὴ τὴν ὁποίαν ἐξουσιάζει ὁ πασᾶς ἢ ἡ ἐξουσία τοῦ πασᾶ.
Πατρίκιοι, οἱ — οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἀνωτέραν κοινωνικὴν τάξιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ· γενικῶς, οἱ εὐγενεῖς, οἱ πλούσιοι.
πεπρωμένα — τὰ ὑπὸ τῆς μοίρας γραμμένα.
περιάγομαι — περιφέρομαι, στριφογυρίζομαι.
περιεστῶτες, οἱ — μετοχὴ παρακειμ. τοῦ περιΐσταμαι=ἵσταμαι πέριξ τινός, περιστοιχίζω.
περικαλλής, ὁ, ἡ — (ἐπιθ.) ἐξαιρετικὰ ὡραῖος.
περίρρυτος, ὁ, ἡ — περιρρεόμενος, περιβαλλόμενος ὑπὸ ὑδάτων.
περίστυλος — ὁ περιβαλλόμενος ὑπὸ στύλων.
περίσωσμα, τὸ — περισωθὲν ὑπόλειμμα.
πεσσός, ὁ — ψηφὶς κάθετος ἐπὶ ἄβακος παιγνιδίου (τὸ πούλι),
πετροκαλαμιά, ἡ — τὸ ὑπόλειμμα τοῦ θερισμένου σίτου.
Πηδάλιον, τὸ — συλλογὴ κανόνων ἀποστολικῶν, συνοδικῶν, ἁγίων πατέρων, διὰ τὴν διακυβέρνησιν τοῦ σκάφους τῆς Ἐκκλησίας (μεταφ.).
πιαίνομαι — λιπαίνομαι.
πίπτω — πέφτω, ξεπέφτω.
πλάβα — βάρκα λίμνης εἰς Μακεδονίαν.
πλαισιώνω — περιβάλλω κάτι μὲ πλαίσιον, μὲ κορνίζαν.
πλαταγῶ — κτυπῶ καὶ παράγω ἰσχυρὸν κρότον.
Πλειάδες, αἱ — ἡ Πούλια (ἀστερισμός).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πληκτικός — (ἐπίθ. ἐκ τοῦ πλήττω), ὁ προκαλῶν πλῆξιν, ἀνιαρός, κουραστικός, θλιβερός.
πλημμελῶ — κάμνω σφάλματα.
πλησίστιος — ὁ πλέων μὲ ἀπλωμένα ὅλα τὰ πανιά.
πόα, ἡ — τὸ σύνολον τῶν φυτῶν μιᾶς ἐκτάσεως γῆς· εἰδικῶς πόα — φυτὸν τοῦ ὁποίου ὁ κορμὸς δὲν εἶναι ξυλώδης.
Πόγραδετς, τὸ — πόλις τῆς Β. Ἠπείρου.
ποδίζω — ἕνεκα κακοκαιρίας ἀνακόπτω τὸν πλοῦν παραμένω εἰς ὅρμον (ἐπὶ πλοίων).
πολύρροιβδος — ὁ βιαίως κινούμενος καὶ θορυβῶν.
« Πόρτα », ἡ — ἡ «Ὑψηλὴ Πύλη», ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις τῶν σουλτάνων.
πορφυρογέννητος — ὁ γεννηθεὶς καθ' ὃν χρόνον οἱ γονεῖς του ἦσαν βασιλεῖς.
Πούλια — ἡ κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τῶν Πλειάδων, συγκειμένου ἐκ 2.500 καὶ πλέον ἀστέρων, ὧν μόνον ἑπτὰ ἕως δέκα εἶναι ὁρατοί, ἐκ τούτου « ἑφτάφωτη πούλια ».
πράγγα, ἡ — ἁλιευτικὸν ἐργαλεῖον.
πραιτωριανοὶ — στρατ. σῶμα τῶν Ρωμαίων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Αὐτοκρατορίας· οὗτοι ἀπετέλουν τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν.
προηγούμενος — προϊστάμενος μονῆς.
προκαλῶ — προξενῶ, φοβερίζω.
προντίζομαι — σκορπίζομαι, τινάζομαι.
προσκολλῶμαι — προσηλώνομαι μὲ ἀφοσίωσιν ἢ ἐκ συμφέροντος.
προσορμίζομαι — εἰσέρχομαι εἰς ὅρμον ἢ λιμένα, ὅπου ἀγκυροβολῶ, ἀράζω.
πρόστεγον — ὑπόστεγος χῶρος εἰς τὸ ἄκρον τῆς πρῴρας.
πρωτᾶτα τὰ — οἱ τὰ πρῶτα φέροντες εἰς τὴν κοινότητα, οἱ προεστοί, οἱ ἄρχοντες.
πυξίς — μικρὰ θήκη ἐκ ξύλου, κουτί.

Ρ

ραθυμία, ἡ — ὀκνηρία, νωθρότης.
ράκος — κουρέλι, ἄνθρωπος χωρὶς ἠθικόν.
ραφίνα, ἡ — τὸ στέλεχος τῆς σικάλεως (βριζοκάλαμο).
ρεκάζω — ἐκβάλλω ζωηρὰς φωνάς.
ρηγᾶτο, τὸ — τὸ βασίλειον.
ρίμες — ὁμοιοκατάληκτα δίστιχα (ριμάδες).
ριπὴ — βολή, ταχεῖα κίνησις.
ρόγχος, ὁ — θορυβώδης ἀναπνοὴ κοιμωμένου, ροχαλητό.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρομφαία, ἡ — πλατεῖα καὶ μεγάλη ἀμφίστομος σπάθη.
ρουμάνια, τὰ — τὰ δάση (λ. τουρκ.).
ροχθῶ(έω) — προκαλῶ ρόχθον, θόρυβον, πάταγον (κυρίως ἐπὶ τῶν κυμάτων ἢ πιπτόντων ὑδάτων).
ρύπος, ὁ — ἀκαθαρσία, λέρα.

Σ

σάϊσμα τὸ — τὸ σκέπασμα.
σακολέβα, ἡ — (ἀρχ. σακολαίφη) : α') ἱστίον, καραβόπανον, τραπεζοειδοῦς σχήματος, β') ψαρόβαρκα φέρουσα τοιοῦτον ἱστίον.
σαλαγῶ (άω) — θορυβῶ, προκαλῶ δυνατὸν θόρυβον διὰ ν' ἀποδιώξω τὰ ζῷα.
σάπφειρος, ὁ — πολύτιμος λίθος κυανοῦ χρώματος.
σάρισα — μακρὸν δόρυ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων.
σβάστικα — διακοσμητικὸν εἰς σχῆμα ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ· σημαία χιτλεριχῆς Γερμανίας.
σγαρλίζω — λέγεται ἐπὶ ὀρνίθων: σκαλίζω, ἀνασκαλεύω μὲ τὸ ράμφος· μεταφ. ἀνασκαλεύω, ἀνα ξέω.
σεράϊ — (λ. τουρκ.) ἀνάκτορον, μέγαρον, διοικητήριον
σερασκέρης — (λ. τουρκ.) τοπικός, στρατιωτικὸς διοικητής.
σεφέρι τὸ — (λ. τουρκ.) ἐκστρατεία, πόλεμος.
σηκός, — ὁ κυρίως ναὸς παρ' ἀρχαίοις.
σιβυλλικοὶ χρησμοὶ — συλλογὴ προφητειῶν δι' ὅσα ἐπρόκειτο νὰ γίνουν εἰς τὴν Ρώμην, συνταχθεῖσα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν μάντιδα Σίβυλλαν· αἱ προφητεῖαι αὗται ἐθεωροῦντο ἀλάνθαστοι.
Σιλεντιάριος — ἀξιωματοῦχος τοῦ παλατίου τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τῆς τάξεως.
Σιλήμνα, ἡ — ὄρος τῆς Ἀρκαδίας, πλησίον τῆς Τριπόλεως.
σιουμπέκι — γλύκισμα ἐκ ξηρῶν καρπῶν.
σισανές, ὁ — παλ. τύπου ἐμπροσθογεμὲς πολεμικὸν ὅπλον.
σκαπετῶ — ξεπερνῶ, ὑπερβαίνω.
σκαριά, τὰ — ἐσχάρα ναυπηγείου, ὅπου τοποθετοῦνται καὶ συναρμολογοῦνται τὰ ναυπηγούμενα πλοῖα.
σκαρμός, ὁ — ξύλινον ἢ σιδηροῦν κυλινδρικὸν ραβδίον ἐπὶ τῆς κουπαστῆς, εἰς τὸ ὁποῖον προσδένεται ἡ κώπη διὰ θηλειᾶς.
σκάφανδρον, τὸ — εἰδικὴ ὑδατοστεγὴς ἐνδυμασία τοῦ δύτου.
σκεβρωμένος — κυρτωμένος.
σκελεθρωμένος — σκελετωμένος.
σκήνωμα — τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς κατοικία τῆς ψυχῆς, τὸ λείψανον, σκηνή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σκίρτημα, τὸ — ἀναπήδησις ἐκ χαρᾶς.
σκούζω — φωνάζω δυνατά, κραυγάζω.
σκούνα, ἡ — ἱστιοφόρον μὲ τετράγωνα ἱστία καὶ δύο ἱστούς.
σκότα, ἡ — ὁ ποῦς τοῦ ἱστίου.
σμάραγδος — πολύτιμος λίθος βαθυπρασίνου χρώματος.
σούδα — στενὴ δίοδος.
σοφρὰν — ἀπὸ σοφρὰν (σοβράνα ἐπιρρ. Ἰταλ. ναυτικὴ λέξις) =ἀπὸ τὸ προσήνεμον (ἐστραμμένον πρὸς τὸν ἄνεμον).
σπαχής, ὁ — α') ὁ τιμαριοῦχος τοῦρκος ἱππεύς, β') ἱππεὺς τοῦ γαλλικοῦ ἀποικιακοῦ στρατοῦ.
σπολλάτη — εὐχαριστῶ (ἐκ τοῦ: εἰς πολλὰ ἔτη).
στιά, ἡ — ἡ ἑστία, τὸ τζάκι.
στιβάνι, τὸ — (καὶ στιβάλι) ὑπόδημα περιβάλλον μέρος ἢ καὶ ὅλην τὴν κνήμην· ἡ καὶ σήμερον ἐν χρήσει κρητικὴ μπότα.
στίλβω — ἀστράφτω.
στόμφος — πομπῶδες ὕφος περὶ τὸ λέγειν.
στομώνω — ἀμβλύνω τὴν κόψιν μαχαίρας, ξίφους κλπ. τὸ κάμνω νὰ μὴ κόπτῃ μεταφ. ἀπαμβλύνω, ἐξουδετερώνω (κακὸν τι).
συγκοινωνῶ (-έω) — κοινωνῶ τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων μαζὶ μὲ ἄλλους.
συγκυκῶ — ἀναταράσσω, ἀνακατεύω.
σύκομαῖδα — πίττα ἐκ σύκων.
συλῶ — κλέπτω ἱερὰ πράγματα, λεηλατῶ.
συμπαγής, ὁ, ἡ — (ἐπίθ.) πυκνός, στερεός.
συμπεριπτύσσομαι — ἀνταλλάσσω ἐναγκαλιασμὸν μὲ ἄλλους.
συμφυρμὸς — συγκεχυμένη ἀνάμιξις, ἀνακάτωμα.
συναμιλλῶμαι — συναγωνίζομαι.
συναξάρι, τὸ — βιογραφία ἁγίου, ὡς καὶ τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς βιογραφίας τῶν ἁγίων· παλαιὰ συναξάρια-παλαιαὶ παραδόσεις τοῦ λαοῦ.
(Τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου παράδοσιν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος).
συννομεὺς — ὁ καρπούμενος κάτι μὲ ἄλλον.
σύνολος — (ἐπίθ.) ὁλόκληρος χωρὶς ἐξαίρεσιν, σύμπας.
σύνωρα — (ἐπίρρ.) συντόμως.
Σωσίβιος — ὁ κυριώτερος τῶν συμβούλων τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου Δ' τοῦ Φιλοπάτορος, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ γ' π.Χ. αἰῶνος. τὸ
σωτρόπι, τὸ — ἐσωτερικὸν τοῦ σκελετοῦ τοῦ κύτους τοῦ πλοίου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τ

Ταγανρόκ, τὸ — ὁ κόλπος τοῦ Ταϊγανίου.
τά(μ)πια, ἡ — (λ. τουρκ.) ὀχύρωμα, κανονιοστάσιον.
ταμπούρι, τὸ — (ἐκ τοῦ τάμπια), ἀμυντικὸν προπέτασμα, χαράκωμα.
ταριχευτικὸς — ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ταρίχευσιν (πάστωμα).
ταρσανᾶς, ὁ — (λ. τουρκ.) τὸ ναυπηγεῖον, (ναύσταθμος).
τελώνια, τὰ — πονηρὰ πνεύματα.
τέμενος, τὸ — μέρος ἀφιερωμένον εἰς τὸν Θεόν, ναός.
τέμνομαι — κόπτομαι.
τέμπλον, τὸ — (λ. λατ.) τὸ εἰκονοστάσιον τῶν ὀρθοδόξων ναῶν, δι' οὗ χωρίζεται τὸ Ἅγιον Βῆμα ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ναοῦ.
τερέβινθος, ἡ — δένδρον κωνοφόρον ἐκκρίνον τὴν τερεβινθίνην, ἐκ τῆς ὁποίας λαμβάνεται τὸ τερεβινθέλαιον (κ. νέφτι).
τερέτισμα — κελάηδημα χελιδόνος ἢ τέττιγος.
Τεσσαράκοντα μάρτυρες — οἱ θανατωθέντες ἐν Σεβαστίᾳ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Ἀγρικόλα ἐπὶ αὐτοκράτορος Λικινίου 40 στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι προυτίμησαν τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, ἵνα μὴ ἀρνηθοῦν τὴν χριστιανικὴν πίστιν.
Τετράπολις — ἐλέγετο ἡ Ἀντιόχεια, διότι ἦτο διῃρημένη εἰς τέσσαρα τμήματα, μεγάλα ὡς ἰδιαίτεραι πόλεις.
Τζοχανταρέοι, οἱ — τοῦρκοι σωματοφύλακες τοῦ πασᾶ.
τιθασεύω — δαμάζω, ἐξημερώνω.
τίρα — ἀπόστασις βολῆς τηλεβόλου.
τιτυβισμὸς — λαλιὰ ὁμοία μὲ τὴν τῆς πέρδικος.
τρακάρω — κάμνω κάτι νὰ συγκρουσθῇ, συμπλέκομαι μὲ κάποιον.
τρεχαντήριον, τὸ — τύπος μικροῦ ἱστιοφόρου πρὸς ἁλιείαν ἢ ἀκτοπλοΐαν.
τρικάταρτον, τὸ — ἱστιοφόρον μὲ τρεῖς ἱστούς, τριΐστιον.
Τρικούπης Χαρίλαος — εἷς ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων πολιτικῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος (1832—1896).
τρίλια, ἡ — (λ. ἰταλ.) τερέτισμα ᾠδικοῦ πτηνοῦ, μουσικὸν λάλημα.
τριτημόριον, τὸ — τὸ τρίτον μέρος.
Τρίτων — ἀρχαία θεότης, υἱὸς τῆς Ἀμφιτρίτης καὶ τοῦ Ποσειδῶνος.
τροπαία, ἡ — ὁ ἄνεμος ὁ πνέων ἐκ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν ξηράν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τρόπις, ἡ — τὸ κατώτατον μέρος τοῦ σκελετοῦ τῶν πλοίων ἀπὸ πρῴρας εἰς πρύμνην (καρίνα).
τροφαντὸς — (ἐπίθ.) πρώϊμος, τρυφερός.
τροχοφόρον, τὸ — παλ. τύπου ἀτμόπλοιον κινούμενον διὰ δύο μεγάλων τροχῶν προσηρμοσμένων εἰς τὰ πλάγια.
τροχαλίζω — ἀκούομαι νὰ τρέχω.
τσάκα, ἡ — (ἄλλως τζάκα), πλεκτὴ μαλλίνη καὶ χονδρὴ μετὰ χειρίδων ἐξωτερικὴ φανέλλα.
τσαπράζια, τὰ — ἀργυρᾷ ἢ ἐπίχρυσα στολίδια μὲ διαφόρους παραστάσεις κοσμοῦντα ἐθνικὰς τοπικὰς ἐνδυμασίας.
τσέλιγκας, ὁ — (λ. σλαβ.) ποιμήν, βοσκός.
τύρβη, ἡ — θόρυβος, ταραχή.
τυφὼν-ῶνος, ὁ — φοβερά, στροβιλοειδὴς θύελλα.

Υ

ὑλῆεν — (ὄρος), δασῶδες ὄρος.
ὑμνῶ — πλέκω τὸ ἐγκώμιον τινός, ψάλλω ὕμνον.
ὑποτροπὴ — ἡ ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ γεγονότος μετὰ μίαν διακοπήν.
ὑποφώσκω — ἀρχίζω νὰ φέγγω, προβάλλεται ἐλπὶς καλυτέρου μέλλοντος.
ὑπώρεια, ἡ — οἱ πρόποδες τοῦ ὄρους.
ὑψικάρηνος, ὁ, ἡ — ὁ ἔχων ὑψηλὴν κεφαλήν, ὁ ὑψηλός.

Φ

φαιλόνιον, τὸ — διακριτικὸν ἄμφιον τῶν ἱερέων.
φαντασμαγορία, ἡ — φανταστικὴ παράστασις ἢ εἰκών, εὐχάριστος ὡς θέαμα.
φαράγγι, τὸ — (ἀρχ. φάραγξ—αγγος, θηλ.) βαθὺ χάσμα μεταξὺ βουνῶν, βαθεῖα καὶ ἀπόκρημνος χαράδρα.
Φειδίας — περίφημος Ἀθηναῖος γλύπτης (ε' π.Χ. αἰών), ὁ ὁποῖος ἐπεμελήθη τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων τῆς Ἀκροπόλεως.
φελούκα, ἡ — τύπος μικροῦ ἱστιοφόρου πλοίου ἢ μεγάλης λέμβου.
φιλόκαλος, ὁ, ἡ — ὁ ἀγαπῶν τὸ ὡραῖον, καλαίσθητος.
φιό, τὸ — τὸ φίδι, μεταφορικῶς: τὸ δριμὺ ψῦχος.
φλάμ(μ)ουλον, τὸ — (λ. λατ. flammulum), βασιλικὸν λάβαρον, σημαία.
φλάσκα, ἡ — ξύλινον δοχεῖον οἴνου (τσότρα, τσίτσα).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φλέγμα, τὸ — ἀπάθεια, ψυχραιμία.
φλοκάτα, ἡ — εἶδος κάπας μαλλίνης τῆς ὑπαίθρου φερούσης κρόσσια.
φολίς, ἡ — λέπι.
φονιᾶς, ὁ — εἶδος ἐξώστου ἄνωθεν τῶν θυρῶν, ἀπὸ ὅπου περιέχυνον θερμὸν ἔλαιον ἢ ἐκτύπων τοὺς λῃστάς, ὅταν ἀπεπειρῶντο νὰ λεηλατήσουν τὴν οἰκίαν.
φοῦντο, τὸ — ὁ βυθὸς τῆς θαλάσσης.
Φραντζῆς Γεώργιος — (1401 - 1466), βυζαντινὸς στρατιωτικός, πολιτικὸς καὶ συγγραφεύς, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔγραψε « Χρονικόν », εἰς τὸ ὁποῖον διηγεῖται τὰ γεγονότα τῆς περιόδου ἐκείνης.
φρένα, τὰ — (ἀρχ. φρὴν - φρενός, θηλ.) ὁ νοῦς, τὸ μυαλό.
φρενῖτις, ἡ — μανία, διατάραξις τῶν φρενῶν.
φρενιτιώδης — (ἐπίθ), γεμᾶτος φρενίτιδα, ἔξαλλος.
φρύδι, τὸ — (τοῦ βουνοῦ), τὸ ὡς ὀφρὺς ἄνω μέρος τοῦ ὄρους.
φώσινο, τὸ — μωρουδέλι βυζανιάρικο, πλάσμα ἀδύνατο, τρυφερόν.
φωστήρ, ὁ — ὁ φωτίζων, ὁ σοφός, ὁ πολυμαθής.

Χ

χαγιάτι, τὸ — (λ. τουρκ.) ἐξωτερικὸς ὑπόστεγος διάδρομος οἰκίας.
χαφιές, ὁ (ἢ χαβιὲς) — ἄτομον, τὸ ὁποῖον πληρώνεται, διὰ νὰ παράσχῃ ὑπόπτους ὑπηρεσίας, ἐγκάθετος, ἐνίοτε κακοποιός.
χάμουρα, τὰ — τὸ σύνολον τῶν ἐξαρτημάτων, τὰ ὁποῖα τίθενται ἐπὶ τῶν ἵππων καὶ ἄλλων ὑποζυγίων (ἡ σαγή).
χαμπέρι, τὸ — (λ. τουρκ.). εἴδησις, πληροφορία, νέον.
χάρμα, τὸ — ὅ,τι προξενεῖ χαράν, ἡδονήν.
χαρμπί, τὸ — εἶδος ξίφους.
Χάσικα — (χωριά), ὁμὰς χωρίων τῆς Χαλκιδικῆς.
χατζιλίκι, τὸ — προσκύνημα εἰς ἱεροὺς τόπους καὶ ὁ τίτλος τοῦ χατζῆ (βλ. κατωτέρω).
χατζῆς — (λ. ἀραβ.), ὁ προσκυνητὴς τῶν ἁγίων τόπων.
χηβὰς-άδος — ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἀχηβάδα.
χλωρίς, ἡ — τὸ σύνολον τῶν αὐτοφυῶν φυτῶν μιᾶς χώρας.
χοροστάσι — τόπος ποὺ γίνονται χοροί.
«ΧΡΟΝΙΚΑ», τὰ — ἡ ἐφημερὶς (ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ », τὴν ὁ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ποίαν ἐξέδιδεν ἐν Μεσσολογγίῳ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τελευταίας πολιορκίας ὁ φιλέλλην Ἰάκωβος Μάγερ.

χρυσόρρους — ὁ χρυσᾶ ρεύματα ἔχων.

Χρυσόστομος — ὁ μετέπειτα Μητροπολίτης Σμύρνης, ἀγρίως σφαγιασθεὶς τὸ 1922 ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Χρυσοτρίκλινον, τὸ — ἡ ἐπίσημος αἴθουσα τοῦ Παλατίου ἐν Κωνσταντινουπόλει.

χρώς, τὸ — (γεν. χρωτός), ἡ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος, ἡ ἐπιδερμίς.

1896 — ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἐτελέσθησαν ἐν Ἀθήναις οἱ πρῶτοι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες.

Ψ

Ψάλτης τῆς Λευκάδος — (εἰς τὸ «Τραγούδι τῶν Ἑφτὰ Νησιῶν» τοῦ Κ. Παλαμᾶ), περίφρασις ἀντί: Βαλαωρίτης (βλ. βιογραφίαν του).

ψαροπούλα, ἡ — μικρὰ ψαρόβαρκα.

Ω

ὧδε — (ἐπίρρ. ἐκ τῆς δεικτ. ἀντων. ὅδε), ἐνταῦθα: ἐδῶ.

ὠδίς-ῖνος, ἡ — πόνος τοκετοῦ.

ὠρυγή, ἡ — ἀγρία φωνὴ ζῴων, οὔρλιασμα.

ὠρύομαι — οὐρλιάζω (ἐπὶ θηρίων), κραυγάζω θρηνῶν (ἐπὶ ἀνθρώπων).

ὡσεὶ — (ἐπίρρ.). ὡς ἐάν, σάν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1875 καὶ ἀπέθανε τὸ 1937. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Γεωργίου Ἀθανασιάδου—Νόβα. Ἐγεννήθη τὸ 1894 εἰς τὴν Ναύπακτον. Ἐσπούδασε Νομικά, ἀλλ' ἠσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἔγραψε ποιήματα καὶ πεζά. Εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΑΜΑΝΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1874 εἰς τὴν Χίον. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν. Ἠσχολήθη εἰς ἱστορικὰς καὶ γλωσσικὰς μελέτας καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1824 εἰς τὴν Λευκάδα καὶ ἀπέθανε τὸ 1879. Ἐσπούδασε Νομικά. Ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Ἐνεπνεύσθη ὅλα σχεδὸν τὰ ποιήματά του ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τῶν κλεφτῶν καὶ ἁρματωλῶν καὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1848 εἰς τὴν Βιζύην τῆς Θράκης καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1896. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς Γυμνασίου. Ἔγραψε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ διηγήματα.

ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1835 εἰς τὴν Ἑρμούπολιν. Ἔζησε πολλὰ ἔτη εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀσχολούμενος μὲ τὸ ἐμπόριον. Ἀπέθανε τὸ 1908, Ἵδρυσε τὸν σύλλογον πρὸς ἔκδοσιν ὠφελίμων βιβλίων.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1945. Ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἠσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν, πρὸς παντὸς δὲ μὲ τὴν ἱστορίαν. Τὰ ἔργα του εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐμπνευσμένα ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας.

ΒΛΑΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Υἱὸς τοῦ λογοτέχνου Ἀγγέλου Βλάχου, ἐγεννήθη ἐν Αθήναις τὸ 1886 καὶ ἀπέθανε τὸ 1951. Ἠσχολήθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Τὸ 1919 ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα «Καθημερινὴν», τὴν ὁποίαν διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του.

ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη ἐν Πάτραις. Ἠσχολήθη καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὰ Γράμματα. Ἔγραψεν ἰδίως ἱστορικὰ ἔργα.

ΓΚΟΛΦΗΣ ΡΗΓΑΣ (Δημ. Δημητριάδης). Ἐγεννήθη εἰς τὴν Εὐρυτανίαν τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1886. Ἐσπούδασε Νομικά, ἀλλ' ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν.

ΓΟΥΔΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Ἰωάννινα τὸ 1816 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1882. Ἐσπούδασεν Ἰατρικήν. Σημαντικώτερον εἶναι τὸ ὀκτάτομον ἔργον του: «Βίοι Παράλληλοι», εἰς τὸ ὁποῖον βιογραφοῦνται στρατιωτικοί, θρησκευτικοί, πολιτικοὶ καὶ ἐθνικοὶ εὐεργέται.

ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Γρανίτσαν τῆς Εὐρυτανίας τὸ 1880 καὶ ἀπέθανε τὸ 1915. Ὑπῆρξε δημοσιογράφος. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν καὶ τὰς λαϊκὰς παραδόσεις.

ΔΕΛΤΑ ΠΗΝΕΛΟΠΗ. Ἐγεννήθη τὸ 1874 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν, τὴν ὁποίαν ἐπλούτισε μὲ πρωτότυπα παραμύθια καὶ ἱστορικὰ μυθιστορήματα.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1859 ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1952. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Πολὺ ἐνωρὶς ἠσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐδημοσίευσε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς καὶ πεζά.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1895. Ἐσπούδασε μηχανικὸς χημικός. Ἐξέδωκε ἐνδιαφέροντα βιβλία, ὡς τὰ: «Γῦρο ἀπὸ τὴ Ἑλλάδα», «Τὸ περιβόλι τῶν θεῶν», «Ἡ Πίνδος» κ.ἄ.

ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ ΣΠΥΡΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1813 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἑλβετίαν, τὸ 1881. Ἐσπούδασε τὰ Νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν.

ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1942 εἰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε Νομικὰ καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἠσχολήθη εἰς ἱστορικάς, λαογραφικὰς καὶ τοπογραφικὰς ἐρεύνας τῆς ἱστορίας κυρίως τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς Λεχαινὰ τῆς Ἠλείας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀμαρούσιον τὸ 1922. Ἐσπούδασε τὴν Ἰατρικὴν καὶ κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησιν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔπειτα δὲ ὡς στρατιωτικὸς ἰατρός. Γνωστὸς ὅμως ἐγένετο ὡς λογοτέχνης καὶ κυρίως διηγηματογράφος. Ὁ Καρκαβίτσας κατέχει μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας θέσεις εἰς τὴν νεοελληνικὴν διηγηματογραφίαν.

ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς Βιάνον τῆς Κρήτης τὸ 1861 καὶ ἀπέθανε τὸ 1920 εἰς Ἡράκλειον. Ὑπῆρξεν ἐκλεκτὸς δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης.

ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς Μυριόφυτον τῆς Θράκης καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1928. Ἐσπούδασε Παιδαγωγικὰ καὶ Φιλοσοφίαν. Πλὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν ἐπιστημονικῶν του διατριβῶν, ἔγραψε διηγήματα, βιογραφίας, φιλολογικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς μελέτας κ.ἄ.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1868 εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἠπείρου καὶ ἀπέθανε τὸ 1894 ἐν Ἄρτῃ. Ἦτο μαθητὴς ἀκόμη, ὅταν ἤρχισε νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἔγραψε ποιήματα καὶ πεζά. Ὑπῆρξεν ὑμνητὴς τῆς ζωῆς τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς στάνης.

ΚΥΡΟΥ ΑΧΙΛΛΕΥΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1898. Ἐσπούδασε Φυσικομαθηματικά. Ἐνωρίτατα ὅμως ἐτράπη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἀπὸ τοῦ 1918 διηύθυνε τὴν καθημερινὴν ἐφημερίδα. «Ἑστία». Ἠσχολήθη ἐπίσης καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἀπέθανε τὸ 1950.

ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. Ἐγεννήθη τὸ 1849 εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. Διετέλεσε δικαστικός. Συνέγραψε πολλὰ διηγήματα καὶ περιγραφάς, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀγροτικὴν καὶ ναυτικὴν ζωήν.

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1860 εἰς τὴν Ἰθάκην. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν καὶ Φιλοσοφίαν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου συγχρόνως ἤρχισε νὰ ἀσχολῆται καὶ μὲ τὴν ποίησιν. Τὸ 1896 ἔσπευσεν ἐθελοντὴς εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1897, ὅτε καὶ ἐπληγώθη. Ἐφονεύθη ὡς ἐθελοντὴς λοχαγὸς τῶν Γαριβαλδηνῶν, εἰς τὸ Δρίσκον τῆς Ἠπείρου τὸ 1912.

ΜΑΡΤΙΝΕΛΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1836 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἀπέθανε τὸ 1896. Ἔγραψε ποιήματα.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1883. Ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν δημοσιογραφίαν διετέλεσε συντάκτης πολλῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων. Διεκρίθη ὡς δραματικὸς συγγραφεύς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1935 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐδημοσίευσε πλῆθος διηγημάτων, καὶ λογοτεχνικὰς βιογραφίας ἡρώων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὑπὸ τοὺς τίτλους «Ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ», «Ὁ Ναύαρχος Μιαούλης», «Τὰ Ματωμένα Ράσα» κ.ἄ.

ΜΗΝΙΑΤΗΣ ΗΛΙΑΣ. (1669-1714). Διάσημος Κεφαλὴν ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ.

ΜΗΤΣΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ. Ἐγεννήθη ἐν Μεγάροις τὸ 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ 1916. Ὑπῆρξε δημοσιογράφος. Ἔγραψε διηγήματα καὶ κριτικὰς μελέτας.

ΜΩΡΑΪΤΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1850 εἰς τὴν Σκίαθον, σύγχρονος, μαθητὴς καὶ συγγενὴς τοῦ ἐξόχου διηγηματογράφου, συμπατριώτου καὶ συνωνύμου του Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν, καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ μακρὸν ὡς καθηγητής. Περιεβλήθη, κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Ἀπέθανε τὸ 1929 εἰς τὴν Σκίαθον. Τὰ θέματα τῶν διηγημάτων του ἀντλεῖ καὶ αὐτός, ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης, ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς πατρίδος του.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΩΡΑΪΤΙΝΗΣ ΤΙΜΟΣ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1875 καὶ ἀπέθανεν ἐν αὐταῖς τὸ 1953. Ὑπῆρξε θεατρικὸς συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος.

ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1867 ἐκ πατρὸς Ζακυνθίου. Ἀνετράφη καὶ ἔλαβε γυμνασιακὴν μόρφωσιν εἰς Ζάκυνθον, τὴν ὁποίαν πολλαχῶς ἐξύμνησεν ἀργότερον εἰς τὰ ἔργα του. Ἐσπούδασε Μαθηματικά, ἀλλὰ νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἔγραψε μυθιστορήματα, διηγήματα, κριτικὰς μελέτας καὶ θεατρικὰ ἔργα. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη διηύθυνε τὸ περιοδικὸν «Διάπλασις τῶν Παίδων», εἰς τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσε πολλὰς ἐπιστολὰς μὲ τὸ ψευδώνυμον «Φαίδων». Τὸ 1931 ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός. Ἀπέθανε τὸ 1951.

ΟΥΡΑΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1891. Ἐταξίδευσε πολὺ εἰς διαφόρους χώρας καὶ ἔγραψε ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις, ἀνταποκρίσεις, διαφόρους μελέτας καὶ χρονογραφήματα. Ἐξέδωκε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ περιγραφὰς ταξιδίων. Ἀπέθανε τὸ 1953.

ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1852. Ἠσχολήθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ δημοσιογραφίαν.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Πάτρας ἐκ γονέων Μεσολογγιτῶν καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἐσπούδασε Νομικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν τοῦ ὁποίου διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη Γενικὸς Γραμματεύς. Διωρίσθη μεταξὺ τῶν πρώτων μελῶν τῆς Ἀκαδημίας. Πολυγραφώτατος ποιητὴς καὶ πεζογράφος. Ἐξέδωκε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς καὶ κριτικὰς μελέτας, ἀφορώσας εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Εἶναι μαζὶ μὲ τὸν Σολωμὸν ὁ μεγαλύτερος ποιητής μας.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὴν Σκίαθον ἐκ πατρὸς ἱερέως. Ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του, ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐτελείωσε τὸ γυμνάσιον. Ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἤκουσεν ὀλίγα μαθήματα φιλολογικά, ἰδιαιτέρως δὲ ἠσχολεῖτο μὲ τὰς ξένας γλώσσας. Εἰργάσθη ἐπ' ἀρκετὸν ὡς μεταφραστὴς ἐφημερίδων. Ἔζησε πτωχός, ἀλλὰ μὲ ἐγκαρτέρησιν. Φημίζεται διὰ τὴν εὐσέβειαν, πραότητα καὶ τὴν εἰρηνικότητα τοῦ χαρακτῆρός του, ὁ ὁποῖος φαίνεται εἰς τὰ διηγήματα του. Ἀπέθανεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα τὸ 1911. Τελευταίως ἐγένετο πλήρης ἔκδοσις τῶν «Ἁπάντων» του εἰς πέντε ὀγκώδεις τόμους. Ὁ Παπαδιαμάντης ἀνεδείχθη εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων διηγηματογράφων μας καὶ ἴσως ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ. Ἐγεννήθη εἰς Χάσκιοϊ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1867. Ἀπέθανε τὸ 1906. Εἰργάσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς διδασκάλισσα. Ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ πολλὰ διηγήματα, ποιήματα καὶ χρονογραφήματα.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Καρπενήσιον τὸ 1877

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1940. Ἀπὸ τοῦ 1919 μέχρι τοῦ θανάτου του διηύθυνε τὴν Ἐθνικὴν Πινακοθήκην. Ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἔγραψε ποιήματα, διηγήματα καὶ τεχνοκριτικὰς μελέτας.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1815 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ 1851 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὅπου ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του (1891). Ἔγραψε τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», ἔργον διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέδειξε τὴν ἱστορικὴν συνέχειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς ἐπανιδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος νεώτερος Ἕλλην ἱστορικός.

ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ-ΛΑΥΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1873 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Ἔγραψε διηγήματα καὶ ποιήματα.

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1920. Ἔγραψε πολλὰς ποιητικὰς συλλογάς.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Καλάμας τὸ 1852 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1821. Τὸ 1890 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Εἶναι ὁ πρῶτος ἀσχοληθεὶς συστηματικῶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν. Ἔργα του: «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ», «Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων», «Νεοελληνικὴ Μυθολογία», «Παροιμίαι» καὶ ἄλλα.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Δημητρίου Συψώμου. Ἐγεννήθη τὸ 1879 εἰς τὴν Χίον καὶ ἀπέθανε τὸ 1939 εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὅπου ἔζησε τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου του καὶ ἔγραψε τὰ ποιήματά του. Ἐτιμήθη μὲ τὸ Ἐθνικὸν Ἀριστεῖον τῶν Γραμμάτων.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1850 εἰς τὴν Σίφνον. Ἐσπούδασε φιλολογίαν. Ὑπῆρξεν ἀπὸ τὰ πρῶτα μέλη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀπέθανε τὸ 1936. Ἔγραψε ποιήματα καὶ ἔμμετρα δράματα.

ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. (1809-1892). Ὑπῆρξε διπλωμάτης, ἀρχαιολόγος καὶ λογοτέχνης.

ΡΑΔΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγενήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1893 καὶ ἀπέθανε τὸ 1931. Ἐσπούδασε Νομικά. Ἐπὶ ἔτη διηύθυνε τὸ Μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας. Ἔγραψε διηγήματα.

ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ ΠΛΑΤΩΝ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1883 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1919. Ὑπῆρξε δημοσιογράφος, ἀσχοληθεὶς μὲ βυζαντινὰς ἰδίᾳ μελέτας.

ΡΟΪΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. Ἐγεννήθη εἰς Σῦρον τὸ 1835 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1904. Ἔγραψε διηγήματα καὶ κριτικὰς μελέτας. Εἶναι εἷς τῶν καλυτέρων Νεοελλήνων κριτικῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Ποιητὴς ἐκ Σμύρνης, ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις, τὸ 1944.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ. Λογοτέχνης καὶ Ἀκαδημαϊκός. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1881. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ποιήματα καὶ πεζά. Ἀπέθανε τὸ 1952.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798. Ἐσπούδασεν εἰς Ἰταλίαν τὰ Νομικά, ἀλλ' ἐνωρὶς ἔδειξε μεγάλην κλίσιν πρὸς τὴν ποίησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφωσιώθη ἐξ ὁλοκλήρου. Ἐπανελθὼν ἐξ Ἰταλίας εἰς τὴν Ζάκυνθον παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1828, ὅτε ἐγκατεστάθη εἰς Κέρκυραν. Τὰ ἔργα του συνέλεξε καὶ ἐξέδωκε μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ φίλος του ποιητὴς καὶ λόγιος Ἰάκωβος Πολυλᾶς. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν ποιημάτων του εἶναι ὁ «Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν», αἱ πρῶται στροφαὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ Ἐθνικός μας Ὕμνος· ἡ «Ὠδὴ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδου Βύρωνος», οἱ «Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι», ὁ «Κρητικός», ὁ «Λάμπρος». Ἀπέθανε τὴν 9ην Νοεμβρίου 1857 ἐν Κερκύρᾳ. Ἡ Ἑλλὰς τὸν ἀνεγνώρισεν ὡς ἐθνικὸν ποιητήν.

ΣΟΥΤΣΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. (1806-1868). Δημοσιογράφος καὶ ποιητής.

ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Σπέτσας τὸ 1860 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1938. Ἐσπούδασεν εἰς τὰς Ἀθήνας νομικά. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη δημόσιος ὑπάλληλος. Ἔγραψε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ μεταφράσεις ξένων ἔργων.

ΤΑΝΑΓΡΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Ἀγγέλου Εὐαγγελίδη. Ἐγεννήθη τὸ 1877 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασεν Ἰατρικήν, ὑπηρετήσας εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν. Ἐκτὸς τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων του, συνέγραψε καὶ λογοτεχνικά.

ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1871 εἰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1923. Ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ λογοτεχνίαν.

ΤΣΟΥΝΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς Στενήμαχον τῆς Βουλγαρίας τὸ 1857 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1934. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν ἕδραν τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀρχαίας Τέχνης καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι: «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης». Ἐξέδωκεν ἐπίσης εἰς τὴν σειρὰν τοῦ συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων τὴν «Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν».

ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Ἐγεννήθη ἐν Σουλίῳ τῆς Ἠπείρου τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1935 ἐν Ἀθήναις. Ἠσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν. Ἔγραψε διηγήματα καὶ ὀλίγα ποήματα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

Α'. Ἐκ τῆς συλλογῆς Γ. Καλαματιανοῦ

Σελὶς

1. Στὸ Στρατό μας (ποίημα) Ἀρ. Προβελεγγίου 7
2. Στὴ γέφυρα τοῦ Δεβόλη, Χρ. Ζαλοκώστας. 9
3. Χειμῶνας, Γ.Λ. Βλάχου 17
4. Ξημερώνει (ποίημα) Σ. Σκίπη 19
5. Στὸ Χριστὸ στὸ κάστρο, Ἀλ. Παπαδιαμάντη 24
6. Ἱκέτης (ποίημα) Ν. Πετιμεζᾶ—Λαύρα 30
7. Ἰγνάτιος (ποίημα) Ι. Πολέμη 46
8. Τὸ σπίτι μας (ποίημα) Γ. Στρατήγη 55
9. Ὑπηρέτρα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη 57
10. Τὸ περιβόλι μας, Γρ. Ξενοπούλου 62
11. Παιδικὸ Πάσχα, Γρ. Ξενοπούλου 73
12. Εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ δευτέρου, Δ. Βικέλα 78
13. Ἀποχωρισμὸς (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ 83
14. Ὁ Φάρος, ἡ ναυτιλία καὶ οἱ θησαυροὶ τῶν Πτολεμαίων, Κ. Παπαρρηγοπούλου 100
15. Ἱστορικὴ σημασία τῆς Θεσσαλονίκης, Ἀδ. Ἀδαμαντίου 122
16. Ἡ γοργόνα, Α. Καρκαβίτσα 128
17. Τὸ κλεφτόπουλο, Ι. Βλαχογιάννη 140
18. Ἡ Θυσία, Α. Καρκαβίτσα 142
19. Ὁ Κερκέζος, Ι. Κονδυλάκη 170
20. Ἡ Σημαία, Γ. Δροσίνη. 184
21. Ἡ Μαυρομαντηλοῦ, Ἀλ. Παπαδιαμάντη 193
22. Τὸ ξεστούπωμα, Ἐμμ. Ροΐδου 200
23. Οἱ χωριανοὶ (ποίημα) Γ. Ἀθάνα 202
24. Γαλήνη (ποίημα) Λ. Πορφύρα 205
25. Γεώργιος Σταύρου, Ἀν. Γούδα 233
26. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ἡρακλῆς τοῦ Λυσίππου, Χ. Τσούντα 253
27. Οἱ καινούργιοι σκοποὶ (παράδοσις) Ν. Πολίτου 261
28. Τὸ Πήλιον, Ἐμμ. Λυκούδη 266
29. Ὁ ὕμνος τοῦ Πηλίου (ποίημα) Γ. Δροσίνη 270
30. Ἡ Πάτμος, Κ. Ἀμάντου 274
31. Τὰ νησιά μας (ποίημα) Ἀρ. Προβελεγγίου 277
32. Ἡ ἐλιὰ (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ 290
33. Ὁ λύκος, Στεφ. Γρανίτσα. 296
34. Ἡ πέστροφα, Στεφ. Γρανίτσα 302
35. Ἡ κυνηγημένη πέρδικα, Χρ. Χρηστοβασίλη 304

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Β'. Ἐκ τῆς συλλογῆς Θ. Μακροπούλου

Σελὶς

1. Τὸ ἱστορικὸν διάγγελμα Γεωργίου Β. 8
2. Οἱ ἥρωες τῶν ὀχυρῶν, Χρ. Ζαλοκώστα 13
3. Θεὲ ὑμνεῖ (ποίημα) Π. Σούτσου 23
4. Ἡ γλυκοφιλοῦσα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη 33
5. Τὰ Φῶτα, Μ. Μητσάκη 36
6. Ἀνάστασι στὴν Ἅγι' Ἀναστασά, Ἀλ. Παπαδιαμάντη 40
7. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου, Η. Μηνιάτου 49
8. Τὸ ὄνειρο τῶν Χριστουγέννων, Χρ. Χρηστοβασίλη 66
9. Τ' ἀγνάντεμα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη 84
10. Πασχαλινὴ ἀνάμνησις. Γρ. Ξενοπούλου 88
11. Ὁ Ἀδριανὸς καὶ αἱ Ἀθῆναι, Γρ. Ξενοπούλου 103
12. Τὸ γενναῖο Ἑλληνόπουλο, Θ. Μακροπούλου 108
13. Πλοῦτος καὶ μεγαλοπρέπεια Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, Π. Ροδοκανάκη 119
14. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Φιλικῆς, Σπ. Μελᾶ 136
15. Τῶν Κολοκοτρωναίων (δημῶδες) 157
16. Ἡ Μακεδονία στὸ 21, Δ. Γατοπούλου 157
17. Πατριωτικὰ Χριστούγεννα, Κ. Ράδου 163
18. Τοῦ Δράμαλη (δημῶδες) 167
19. Ψαρά, Γ. Τσοκοπούλου 168
20. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν (ποίημα) Διον. Σολωμοῦ 169
21. Ἀλέστα! (Εἰς τὰ ὅπλα!), Ι. Κονδυλάκη 175
22. Ἀγῶνας ἀδυσώπητος, Πην. Δέλτα 179
23. Τέλλος Ἄγρας (ποίημα) Ρ. Γκόλφη 183
24. Ἡ Δέσπω (δημῶδες) 187
25. Οἱ ποιμένες τῆς Πίνδου, Χρ. Ζαλοκώστα 198
26. Τὸ ξημέρωμα, Τ. Μωραϊτίνη 203
27. Ἀφανὴς ἥρως, Ἀγγ. Τανάγρα 205
28. Ἀνάγκη τοῦ κοινωνικοῦ βίου, Ἐμμ. Λυκούδη 221
29. Τὰ καθήκοντα τοῦ Ἕλληνος πολίτου, Ἐμμ. Λυκούδη 223
30. Ὁ Κλέφτης (ποίημα) Ἀλ. Ραγκαβῆ 230
31. Ἡ καταπληκτικὴ δραστηριότης τοῦ Βαρβάκη, Ἀρ. Κουρτίδου . . 237
32. Ἑσπερινὸς (ποίημα) Γ. Δροσίνη 249
33. Στ' ἀκρογιάλι, Ν. Πετιμεζᾶ—Λαύρα 284
34. Ἡ Ἑλλάδα μας (ποίημα) Ἀγγ. Σημηριώτη 307

Γ'. Ἐ τῆς συλλογῆς Ν. Κοντοπούλου

1. Ἀπὸ τοὺς θαλασσινοὺς ἀγῶνας, Ἀχ. Κύρου 15
2. Τῶν θαλασσῶν ὁ Ἅγιος, Ἀλ. Μωραϊτίδου 31
3. Ὀνειρεμμένη προσευχὴ (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ 38
4. Τῇ Ὑπερμάχῳ, Σπ. Μελᾶ 38

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

5. Ἡ μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου, Ἀλ. Μωραϊτίδου 47
6. Νόστιμον ἦμαρ, Γρ. Ξενοπούλου 90
7. Ἡ γιαγιά, Ἀλ. Παπαδοπούλου 93
8. Ὕμνος στὴ μητέρα (ποίημα) Γ. Ἀθάνα 95
9. Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ 99
10. Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ 106
11. «Ἐν τούτῳ νίκα», Ἀγγ. Τανάγρα 112
12. Ἀντιόχεια, Γ. Τσοκοπούλου 117
13. Ἡ πιὸ μεγάλη δόξα (ποίημα) Λ. Μαβίλη 121
14. Ἡ τελευταία ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τελετή, Σ. Ζαμπελίου 125
15. Ἡ 25η Μαρτίου (ποίημα) Γ. Μαρτινέλλη 135
16. Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλι του (ποίημα) Ἀρ. Βαλαωρίτου . . . 152
17. Ὁ Κολοκοτρώνης ὁμιλεῖ στὰ παλληκάρια, Σπ. Μελᾶ 154
18. Λουκῆς Λάρας, Δ. Βικέλα 160
19. Οἱ σπογγαλιεῖς, Ἀγγ. Τανάγρα 191
20. Τὸ ἡλιοβασίλεμμα (ποίημα) Κ. Κρυστάλλη 197
21. Θάνατος καραβιοῦ, Ν. Πετιμεζᾶ—Λαύρα 210
22. Ἡ ἐπιστροφὴ (ποίημα) Ἀρ. Προβελεγγίου 216
23. Ἀμπελάκια, Ζαχ. Παπαντωνίου 226
24. Ἡ ἀναμαρμάρωσις, Γρ. Ξενοπούλου 255
25. Ἑρμηνεῖαι παροιμιῶν, Ν. Πολίτου 259
26. Ἡ Μεσσηνία, Σπ. Παγανέλη 265
27. Τὰ Τέμπη, Κ. Οὐράνη 271
28. Κέρκυρα, Ν. Πετιμεζᾶ—Λαύρα 280
29. Τὸ τραγοῦδι τῶν ἑπτὰ νησιῶν (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ 283
30. Ἡ ψυχὴ τοῦ πεύκου (ποίημα) Ρ. Γκόλφη 286
31. Ἡ ἱερότης τοῦ ἐλαιοδένδρου, Δ. Γ. Καμπούρογλου 288
32. Ἀπολογία στὰ ζῷα (ποίημα) Ζαχ. Παπαντωνίου 295
33. Τὸ ζαρκάδι, Στεφ. Γρανίτσα 299
34. Τὸ κουνάβι, Στεφ. Γρανίτσα 300

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελὶς

Στὸ Στρατό μας (ποίημα) Ἀρ. Προβελεγγίου 7

1. ΠΡΟΣΦΑΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

1. Τὸ ἱστορικὸν διάγγελμα Γεωργίου Β 8
2. Στὴ γέφυρα τοῦ Δεβόλη, Χρ. Ζαλοκώστα 9
3. Οἱ ἥρωες τῶν ὀχυρῶν, Χρ. Ζαλοκώστα 13
4. Ἀπὸ τοὺς θαλασσινοὺς ἀγῶνας, Ἀχ. Κύρου 15
5. Χειμῶνας, Γ. Α. Βλάχου 17
6. Ξημερώνει (ποίημα) Σ. Σκίπη 19

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

7. Θεὲ ὑμνεῖ (ποίημα) Π. Σούτσου 23
8. Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο, Ἀλ. Παπαδιαμάντη 24
9. Ἱκέτης (ποίημα) Ν. Πετιμεζᾶ—Λαύρα 30
10. Τῶν θαλασσῶν ὁ Ἅγιος, Ἀλ. Μωραϊτίδου 31
11. Ἡ γλυκοφιλοῦσα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη 33
12. Τὰ φῶτα, Μ. Μητσάκη 36
13. Ὀνειρεμμένη προσευχή (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ 38
14. Τῇ Ὑπερμάχῳ, Σπ. Μελᾶ 38
15. Ἀνάστασι στὴν Ἅγι' Ἀναστασά, Ἀλ. Παπαδιαμάντη 40
16. Ἰγνάτιος (ποίημα) Ι. Πολέμη 46
17. Ἡ μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου, Ἀλ. Μωραϊτίδου 47
18. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, Η. Μηνιάτου 49

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

19. Τὸ σπίτι μας (ποίημα) Γ. Στρατήγη 55
20. Ὑπηρέτρα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη 57
21. Τὸ περιβόλι μας, Γρ. Ξενοπούλου 62
22. Τὸ ὄνειρο τῶν Χριστουγέννων, Χ. Χρηστοβασίλη 66
23. Παιδικὸ Πάσχα, Γρ. Ξενοπούλου 73
24. Εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ δευτέρου, Δ. Βικέλα 78
25. Ἀποχωρισμὸς (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ 83
26. Τ' ἀγνάντεμα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη 84
27. Πασχαλινὴ ἀνάμνησις, Γρ. Ξενοπούλου 88
28. Νόστιμον ἦμαρ, Γρ. Ξενοπούλου 90
29. Ἡ γιαγιά, Ἀλ. Παπαδοπούλου 93
30. Ὕμνος στὴ μητέρα (ποίημα) Γ. Ἀθάνα 95

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Σελίς

31. Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ 99
32. Φάρος, ναυτιλία, καὶ θησαυροὶ Πτολεμαίων, Κ. Παπαρρηγοπούλου 100
33. Ὁ Ἀδριανὸς καὶ αἱ Ἀθῆναι, Γρ. Ξενοπούλου 103
34. Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ 106
35. Τὸ γενναῖο Ἑλληνόπουλο, Θ. Μακροπούλου 108
36. «Ἐν τούτῳ νίκα », Ἀγγ. Τανάγρα 112
37. Ἀντιόχεια, Γ. Τσοκοπούλου 117
38. Πλοῦτος καὶ μεγαλοπρέπεια Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, Π. Ροδοκανάκη . . . 119
39. Ἡ πιὸ μεγάλη δόξα (ποίημα) Λ. Μαβίλη 121
40. Ἱστορικὴ σημασία τῆς Θεσσαλονίκης, Ἀδ. Ἀδαμαντίου 122
41. Ἡ τελευταία ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τελετή, Σ. Ζαμπελίου 125
42. Ἡ γοργόνα, Α. Καρκαβίτσα 128

5. ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

43. Ἡ 25η Μαρτίου (ποίημα) Γ. Μαρτινέλλη 135
44. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Φιλικῆς, Σπ. Πελᾶ 136
45. Τὸ κλεφτόπουλο, Ἰ. Βλαχογιάννη 140
46. Ἡ Θυσία, Α. Καρκαβίτσα 142
47. Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλι του (ποίημα) Ἀρ. Βαλαωρίτου . . . 152
48. Ὁ Κολοκοτρώνης ὁμιλεῖ στὰ παλληκάρια, Σπ. Μελᾶ 154
49. Τῶν Κολοκοτρωναίων (δημῶδες) 157
50. Ἡ Μακεδονία στὸ 21, Δ. Γατοπούλου 157
51. Λουκῆς Λάρας, Δ. Βικέλα 160
52. Πατριωτικὰ Χριστούγεννα, Κ. Ράδου 163
53. Τοῦ Δράμαλη (δημῶδες) 167
54. Ψαρά, Γ. Τσοκοπούλου 168
55. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν (ποίημα) Διον. Σολωμοῦ 169
56. Ὁ Κερκέζος, Ἰ. Κονδυλάκη 170
57. Ἀλέστα ! (Εἰς τὰ ὅπλα !) Ἰ. Κονδυλάκη 175
58. Ἀγῶνας ἀδυσώπητος, Πην. Δέλτα 179
59. Τέλλος Ἄγρας (ποίημα) Ρ. Γκόλφη 183
60. Ἡ Σημαία, Γ. Δροσίνη 184
61. Ἡ Δέσπω (δημῶδες) 187

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

62. Οἱ σπογγαλιεῖς, Ἀγγ. Τανάγρα 191
63. Ἡ Μαυρομαντηλοῦ, Ἀλ. Παπαδιαμάντη 193
64. Τὸ ἡλιοβασίλεμμα (ποίημα) Κ. Κρυστάλλη 197
65. Οἱ ποιμένες τῆς Πίνδου, Χρ. Ζαλοκώστα 198

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

66. Τὸ ξεστούπωμα, Ἐμμ. Ροΐδου 200
67. Οἱ χωριανοὶ (ποίημα) Γ. Ἀθάνα 202
68. Τὸ ξημέρωμα, Τ. Μωραϊτίνη 203
69. Γαλήνη (ποίημα) Λ. Πορφύρα 205
70. Ἀφανὴς ἥρως, Ἀγγ. Τανάγρα 205
71. Θάνατος καραβιοῦ, Ν. Πετιμεζᾶ—Λαύρα 210
72. Ἡ ἐπιστροφὴ (ποίημα) Ἀρ. Προβελεγγίου 216

7. ΚΡΑΤΟΣ, ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ, ΘΕΣΜΟΙ

73. Ἀνάγκη τοῦ κοινωνικοῦ βίου, Ἐμμ. Λυκούδη 221
74. Τὰ καθήκοντα τοῦ Ἕλληνος πολίτου, Ἐμμ. Λυκούδη 223
75. Ἀμπελάκια, Ζαχ. Παπαντωνίου 226
76. Ὁ κλέφτης (ποίημα) Ἀλ. Ραγκαβῆ 230

8. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

77. Γεώργιος Σταύρου, Ἀν. Γούδα 233
78. Ἡ καταπληκτικὴ δραστηριότης τοῦ Βαρβάκη, Ἀρ. Κουρτίδου . . 237
79. Ἑσπερινὸς (ποίημα) Γ. Δροσίνη. 249

9. ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

80. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ἡρακλῆς τοῦ Λυσίππου, Χ. Τσούντα . . . 253
81. Ἡ ἀναμαρμάρωσις, Γρ. Ξενοπούλου 255

10. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ — ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

82. Ἑρμηνεῖαι παροιμιῶν, Ν. Πολίτου 259
83. Οἱ καινούργιοι σκοποί, παράδοσις, Ν. Πολίτου 261

11. ΤΟΠΙΑ — ΦΥΣΙΣ

84. Μεσσηνία, Σπ. Παγανέλη 265
85. Τὸ Πήλιον, Ἐμμ. Λυκούδη 266
86. Ὁ ὕμνος τοῦ Πηλίου (ποίημα) Γ. Δροσίνη 270
87. Τὰ Τέμπη, Κ. Οὐράνη 271
88. Ἡ Πάτμος, Κ. Ἀμάντου 274
89. Τὰ νησιά μας (ποίημα) Ἀρ. Προβελεγγίου 277
90. Κέρκυρα, Ν. Πετιμεζᾶ - Λαύρα 280
91. Τὸ τραγοῦδι τῶν ἑπτὰ νησιῶν (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ 283
92. Στὸ ἀκρογιάλι, Ν. Πετιμεζᾶ - Λαύρα 284
93. Ἡ ψυχὴ τοῦ πεύκου (ποίημα) Ρ. Γκόλφη 286
94. Ἡ ἱερότης τοῦ ἐλαιοδένδρου, Δ. Γ. Καμπούρογλου 288
95. Ἡ ἐλιὰ (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ 290

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

12. ΖΩΑ — ΠΤΗΝΑ

96. Ἀπολογία στὰ ζῶα (ποίημα) Ζ. Παπαντωνίου 295
97. Ἀπὸ τὰ ζῷα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ δάσους, Στ. Γρανίτσα . . . . .
α' ὁ λύκος 296
β' τὸ ζαρκάδι 299
γ' τὸ κουνάβι 300
δ' ἡ πέστροφα 302
98. Ἡ κυνηγημένη πέρδικα, Χ. Χρηστοβασίλη 304
Ἡ Ἑλλάδα μας (ποίημα) Ἀγγ. Σημηριώτη 307
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ 309
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ 335
ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ 341

Ἐπιμελητὴς Ἐκδόσεως Γ. ΧΥΤΗΡΗ (ἀπ. Δ.Σ. ΟΕΣΒ 1129/14 - 4 - 62)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἀντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον.

Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15)21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108)

ΕΚΔΟΣΙΣ Β', 1962 (VII) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 38.000—ΣΥΜΒΑΣΙΣ 1097/18-4-62

Ἐκτύπωσις — Βιβλιοδεσία ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο. Ε. — Φιλαδελφείας 4

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

024000025631

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής